Universidad de Deusto
Biblioteca

ARISTOTELIS

Metafisica

IHS
BIBLIOTECA DE LOYOLA.
Sala 1
Estante 34
Plúteo 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tomus I.
70/10
4316

ARISTOTELIS STAGIRITAE,

PERIPATETICORVM PRINCIPIS METAPHYSICORVM LIBER PRIMVS.

Bessarione Cardinale interprete.

SVMMÆ LIBRORVM.

In Prima agitur de natura, & perfectione Diuinæ scientiæ, quæ Sapientia dicitur.
In Secunda, Antiquorum narrantur opiniones de rerum causis, & principijs.
In Tertia, eædem confutantur opiniones.

SVMMA PRIMA.

Quæ cognitionum perfectior, quæve imperfectior esse dicatur pariter & cognoscentes. Cap. I.

OMnes homines natura *scire desiderant. Signum autē est sensuum dilectio. nam & absq; vsu propter seipsos amantur. præ cæteris autem, qui per oculos fit. non enim vt agamus solum, verùm etiam re-

*Vide principium Epitomes auerroïs.

*cognoscere

nil acturi, ipsum videre præ omnibus aliis, vt ita dicam, eligimus. causa autem est, quòd sensuum hic vel maxime nos cognoscere quicquã facit, multãsque differentias manifestat. Natura itaq; animalia sensum habẽtia fiunt. à sensu vero quibusdam eorum non innascitur memoria, quibusdam vero innascitur. & ob hoc alia prudentia, alia disciplinarum capaciora sunt, quàm illa, quę memorare non possunt. Prudentia quidem absque eo quòd discant, quæcunque scilicet audire sonos non possunt, vt apes, & si quod aliud animalium genus simile est. Discunt autem quęcunque vnà cum memoria hunc quoque sensum habẽt. Cętera igitur imaginationibus, ac memoriis viuunt: experientia vero parum participant. humanum autem genus arte etiam ac ratiocinationibus. Fit autem ex memoria experientia hominibus. multę etenim eiusdem rei memoriæ vnius experientiæ vim efficiunt. Quare experientia penè simile quid scientiæ, ac arti esse videtur. per experientiam autem ars, & scientia hominibus efficitur. experientia enim, vt recte ait Polus, artem effecit, in experientia vero fortunam. Fit autem ars, cùm è multis experimentalibus concepti bus vna de similibus vniuersalis opinio fiat. opinari etenim quòd Calliæ hoc morbo laboranti hoc cõduerit, similiter Socrati, ac sigillatim aliis multis, experientiæ: quòd autẽ omnibus huiuscemodi secũdum vnam speciem determinatis hoc morbo laborantibus conduxit, vtpote pituitosis, aut biliosis, aut febre ardente febricitãtibus, hoc artis proprium est. Ad agendũ itaque nil videtur experientia differre ab arte. quinimmo videmus expertos, magis id, quod intendunt, consequi quàm illos, qui rationem absque experientia tenent.

* a.c. addit rerum Vide cõtra. Zim.

Apes audi tu carent.

nent. Causa vero est, quòd experientia singularium, ars autem vniuersalium cognitio est. actiones autem, ac generationes omnes circa singulare sunt. non enim hominem, nisi per accidens sanat qui medetur, sed Calliam, aut Socratem, aut alium quempiam eorum, qui sic dicuntur, cui accidit hominem esse. Si quis itaque rationem absque experientia teneat, & vniuersale quidem cognoscat, quod autem sub eo particulare est ignoret, sæpenumero errabit à sanãdo. id enim magis sanabile est, quod singulare est. Nihilominus scire, & cognoscere magis arti, quàm experiẽtiæ arbitramur inesse: ac eos, qui artẽ tenent, quàm eos, qui experientiam habent, sapientiores esse putamus: eò q; sapientia propter scientiã magis omnes sequitur. hoc autem, quoniã illi quidẽ sciunt causam, hi vero minime. experti etenim sciunt quidem quod est, propter quid autẽ nesciunt: illi vero propter quid, & causam cognoscunt. Quare & eos, qui in quaq; re Architecti sunt, honorabiliores & doctiores, ac eis, qui manibus operãtur, sapientiores putamus: quoniã causas eorum, quæ fiunt, sciunt, illi vero, sicut & quædã inanimata. faciunt quidẽ, sed nescientia faciunt ea quæ faciunt, vt ignis comburit. sed inanimata natura quadam hoc ũ singula faciunt: manibus laborantes, propter consuetudinem, tanquã sapientiores sint, nó prout actiui sunt, sed prout rationem habent, causasque cognoscunt. Et prorsus signum scientis est posse docere. quamobrẽ magis artem quàm experientiam scientiam esse putamus. illi enim possunt, hi vero minime possunt docere. Præterea sensum nullũ putamus sapientiam esse. tametsi singularium hæ maxime propriæ cognitiones sunt, de nullo tamen dicunt propter quid,

Actiones, ac generationes omnes circa singulare sũt.

Signũ scientis est posse docere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt propter quid calidus ignis, sed solum q, calidus. Primum itaq; cuiuscunq; artis supra communis sensus inuentorē, non solum quoniā vtile esset, quod inuentum erat, verum etiā vt sapientem, & cæteris præstantem (vt verisimile est) homines admirabantur. Cùm autem plures artes inuenirentur, quarum aliæ ad necessaria, aliæ ad degendum essent, semper tales sapientiores illis esse putamus, quòd eorum scientiæ non ad vtilitatē essent. Quò fit, vt huiusmodi iam omnibus institutis, illæ sapientiarum quæ neq; ad degendum voluptariæ, neque ad necessaria conducunt, inuentæ sint: & in illis locis primo, vbi vacabant: quare circa Ægyptum Mathematicæ artes constitutæ sunt. illic enim gens sacerdotū vacare permissa est. Dictum autem in Moralibus est, quænam sit artis & scientiæ differentia, ac cæterorum, quæ ejusdem generis sunt. Cuius autē gratia nunc sermonem facimus, illud est, quod appellatā Sapientiam circa primas causas, & principia omnes arbitrantur versari. Quare, vt dictū est prius, expertus quidem sensum, quencunque habentibus sapientior esse videtur: artifex vero expertis. architectus etiam manibus laborante: speculatiui autem factiuis. Quòd igitur sapientia circa aliquas causas, & principia scientia sit, patet.

6. Ethico. cap. 4.

Quæ sit Sapientiæ natura: & quæ sit in hac methodo intentio. Cap. II.

QVoniam autem hanc scientiam quærimus, hoc vtique fuerit considerandum circa quales causas, & qualia principia scientia sapientia est. Si itaque repetat quisquam quas de sapiente opiniones habemus, fortasis ex hoc magis appareat. Primo igitur opinamur sapientē maxime omnia, vt possibile est scire, nō habentem

* habuimus Cōditiones

tem singulariter eorum scientiam. Deinde illum, qui difficiliora, neq; scitu facilia homini cognoscere possit, sapiētem existimamus. sentire enim omnibus cōmune est: quamobrē facile, & neutiquàm sapiēs est. Item illū, qui certior, ac magis docere valens causas reddat, sapientem in omni scientia esse. Scientiarum quoque illam, quæ gratia suiipsius, & propter ipsum scire, quàm illā, quę aliorum gratia eligenda sit, magis sapientiā esse. Et principaliorē, quàm ei subministrantem, potius sapientiā esse. non enim vt sapienti præcipiatur, sed vt ille præcipiat: nec vtile ab altero, sed vt ab eo minus sapienti suadeatur, decet. Opiniones itaque tales, ac tot de sapientia, & sapientibus habemus. Horum autem hoc quidē, omnia inquam scire, illi, qui maxime vniuersalem scientiam habeat, necesse est inesse. hic enim quodam modo omnia subiecta scit. Ferè autē & difficillima hominibus cognitu sunt ea, quæ maximè vniuersalia sunt, siquidem remotissima sunt à sensibus. scientiarum autē illæ certiores sunt, quæ maxime primorum sunt. nam quę sunt ex paucioribus certiores iis sunt, quę ex additione dicūtur: vt Arithmetica quàm Geometria. At vero illa magis docet, quæ causas speculatur. ij enim docent, qui causas singulorum dicunt. Intelligere autē, & scire eorum ipsorum gratia, illi præcipue scientiæ inest, quæ eius est, quod maxime scibile est. qui enim scire eius ipsius gratia eligit, eam, quæ maxime scientia est, præcipuè eliget. talis autem est eius, quod maxime scibile. maxime autē scibilia sunt ipsa prima & causæ: propter hæc enim & ex iis cætera cognoscūtur, sed nō hæc per subiecta. Principalissima autē sciētiarū, & principalior sub ministrāte est, quę cognoscat id, ob quod quodq;

ad sapientē requisita.

Vniuersalia maxime difficillima cognitu.

Vide cōtra Zim.

agendum sit. hoc autē est bonū cuiusque, & vniuersaliter quod in omni natura optimum est. Est omnibus itaq; dictis, in eandē sciētiā cadit, quod quæritur, nomē. oportet etenim primorū principiorū, & causarū eam speculatiuā esse. nam & bonum, & cuius gratia vna de causis est. Quòd autē non factiua, etiā ex primis philosophantibus patet. propter admirationē enim & nunc, & primo cœperūt homines philosophari. à principio quidem admirando ea, quæ de dubitandis faciliora erant: deinde paulatim vlterius procedentes, etiā de maioribus dubitādo, vt de passionibus Lunæ, & eorū, quę circa Solē, & stellas fiunt, ac de generatione vniuersi. Qui vero dubitat & admiratur, putat se ignorare. quare Philosophus amator fabularum quodāmodo est, eò q; fabula ex mirandis constat. Quare, si propter fugā ignorantię philosophati sunt, patet q; causa cognoscēdi, & nullius vsus gratia ipsum scire prosequebantur. Testatur aūt id ipsum, quod cōtingit. ferè enim omnibus inuētis, quæ ad necessaria, & facilitatē, ac ad degendū conducāt, huiusmodi prudentia quæri cœpta est. Patet itaque, q; ob aliā nullam vtilitatē quærimus, sed, quemadmodū dicimus, liber homo de eo, qui suiipsius, & non alterius gratia est, ita & hæc, sola scientiarū libera est: siquidē sola hæc suiipsius gratia est. Quare merito non humana eius possessio putabitur. natura etenim hominum in plerisq; serua est. Quapropter secundum Simonidē Deus vtique solus hanc habet dignitatem. Hominē vero indignū non quærere illam, quæ sibi cōuenit, scientiā. Quòd si quid Poētæ dicunt, & natura comparatum est vt diuinitas inuideat, in hoc maxime id verisimile est contingere, & infelices omnes esse, qui altiora se quærunt.

Propter admirari homines & nūc & primo cœperūt philosophari.

Philosophus amator fabularum.

Hominūna tura multipliciter serua est.

Sed

Sed nec diuinam naturam inuidam esse conuenit. Poētæ que, secundum prouerbiū, multa mentiūtur. Nec aliā quàm huiusce modi decet honorabiliorem putare. quæ enim diuinissima, eadē etiā honorabilissima est. Talis vero bifariā duntaxat vtique fuerit. nam & illa, quāmaxime Deus habeat, diuina scientiarū est, & si qua est, quæ diuinorum sit. hæc autē sola vtrunque consecuta est. Deus etenim tum causa omnibus esse videtur, tū quoddam principiū: & talem aut solus, aut præcipue Deus habet. Cæteræ itaque omnes magis ea necessariæ sunt, nulla vero melior. Oportet autē quodā modo eius ordinem in contrarium nobis inquisitionū, quæ à principio fiebant, cōstitui. incipiunt etenim omnes, vt diximus, ab admiratione, an sic se habeat: sicut de præstigiosis, quæ per se ipsa mouentur, illi, qui nondum speculati sunt causam. aut de solstitiis, aut de diametri incommensurabilitate. admirabile enim omnibus videtur, si quid, cùm non sit minimū, non mēsuretur. decet autem in contrariū, & in melius, secundum prouerbiū, consumare, quemadmodū in his fit, cùm discāt. nil enim magis vir Geometricus admiraretur, quàm si diameter cōmensurabilis fieret. Quęnam igitur natura eius scientiæ, quæ quęritur, & quæ intentio, quam debet quæstio, & totius tractatus consequi, dictum est

Poęta mentiuntur.

tota methodus.

SVMMA SECVNDA.

Antiquorū opiniones de rerū causis, ac principiis.

Causarum in modos diuisio: Veterúmque opiniones de causa materiali. Cap. I.

QVm autem manifestum sit, quòd primarum causarum oportet scientiam accipere (tum enim scire vnumquodque dicimus, cum primā causam nos

nosse arbitramur) causæ vero quadrifariam dicantur, quarum Vnam quidem causam dicimus esse substantiam, & ipsum quid erat esse: nam ipsum quare primũ refertur ad rationẽ vltimam. causa autẽ & principium, ipsum quare primum. Vnam vero materiam, & subiectum: Tertiam autem, vnde principiũ motus: Quartam vero oppositam ei causam, & cuius gratia, & bonum. hoc enim finis totius motus, & generationis est: de his autẽ omnibus & si satis inde Naturalibus speculatum sit, nihilominus tamen illos quoque, qui ante nos ad entiũ perscrutationẽ venerunt, & de veritate philosophati sunt, ascisca*. patet enim quòd illi etiã principia aliqua, & causas dicunt. Proderit itaque profecto huic *tractatui nunc, si illa breuiter repetemus. aut enim aliud causæ genus inueniemus, aut certe magis illis credemus quæ nunc dictæ sunt. Plurimi igitur eorũ, qui primo philosophati sunt, solas illas existimarunt omniũ esse principia, quę in materiæ specie sunt. ex quo enim omnia entia sunt, & ex quo primo fiunt, & ad quod vltimum corrumpũtur, substantia quidem permanente, mutata vero passionibus. hoc elementũ, & hoc omnium entium esse principium aiunt. & ob hoc nihil fieri, neq; corrumpi opinantur, tanquã huiusce modi natura semper conseruata. quemadmodũ neq; Socratem, quando formosus, aut musicus efficitur, simpliciter fieri dicimus, neque, cùm istos habitus amittat, corrumpi: eò quòd subiectum ipsum Socrates permanet. ita & cęterorum nihil. oportet enim aliquam naturam aut vnam, aut plures esse, è quibus cætera fiunt. illa conseruata. Pluralitatem tamen, & speciem huius principij non eandem omnes dicunt. Sed Thales quidem huiusmodi Philoso-

*methodo.

Opiniones circa causam materialem.

Thaletis opinio, ponẽtis aquam principiũ.

phiæ

Phiæ princeps aquam ait esse: quare terram quoque super aquam asserebat esse. Fortassis hanc habuit opinionem, quia nutrimentum omnium humidum esse videbat, ipsum quoque calidum ex eo factum, eóq; animal viuere. ex quo autem fit, id esse principium omnium. propter hoc igitur hanc habuit opinionem. & quoniam cunctorum semina naturam humidam sortita sunt: aqua vero naturæ principium humidis est. Sunt autẽ quidam, qui etiã Antiquissimos illos, & nimis à præsenti generatione remotos, & primos theologizantes sic arbitrantur de natura sensisse. Oceanum nanque, & Tethyn generationis parentes. esse cecinerunt. Iusiurandum quoque deorum aquam esse, stygem ab ipsis Poëtis appellatam. honorabilissimũ enim quod antiquissimum est. iusiurandum autem honorabilissimum est. Si igitur antiqua ista & vetusta de natura opinio est, fortasse non est manifestum. Thales tamen hunc in modum de prima causa dicitur asseruisse. Hippo nem etenim nemo dignabitur cum istis cõnumerare, propter intellectus eius *simplicitatẽ. Anaximenes autem, & Diogenes aërem priorẽ aqua, & maxime simplicium corporum principiũ statuunt. Hippasus autem Metapontinus, & Heraclitus Ephesius ignem. Empedocles autem quatuor, vnà cum prædictis superaddẽs etiam terrã quartum. hæc enim semper permanere, nec fieri nisi pluralitate, & paucitate cõiuncta, & disiuncta in vnũ, & ex vno. Anaxagoras autem Clazomenius, ætate quidẽ illo superior, operibus vero inferior, infinita dicit esse principia. ferè enim omnia, quę cõsimiliũ partiũ sunt, vt aquã, vel ignẽ, ita fieri, & corrũpi ait *cõiunctione & disiunctione solũ. aliter vero neq; fieri neq; corrumpi, sed perpetua

Hippo.

** vilitatẽ.*

anaximenis, & Diogenis opinio

Hippasi & Heraclitt

Empedoclis.

Anaxagoræ.

** congregatione, & disgregatione*

perma

permanere. Ex his itaque solam quis causam i
lam, quæ in materiæ specie dicitur, putabit.

Veterum opiniones de causa efficiente.

Cap. I I.

HOc autem modo procedentibus, ipsa res et
duxit, & coëgit vlterius quærere. Nam, &
quàmmaxime omnis corruptio, & generatio e
aliquo vt ex vno, aut ex pluribus sit, cur hoc acc
dit, & quæ causa est? Non enim ipsum subiectu
fese mutari facit, vtputa, dico quod neque ligni
neque æs causa est, vt vtrunq; eorũ mutetur. neq
lignum quidem lectum, æs vero statuam faci
sed aliud quippiam mutationis causa est. hoc a
tem quærere, aliud principiũ quærere est, perind
atque id, quod nos vnde principium motus dic
mus. Qui igitur omnino à principio istam viam
attigerunt, vnúmque esse subiectum asseruerun
nil difficultatis sibiipsis reliquerunt. Verum qui
dam eorum, qui vnum constituerunt, quasi deui
cti ab hac quæstione, ipsum vnum immobile di
cunt esse, naturámq; totam non solum secundum
generationem & corruptionem (hoc enim vetu
est, & cui omnes consenserunt) sed etiam secun
dum reliquam omnem transmutationem. & ho
eorum est propriũ. Illorum igitur, qui vnum so
lum esse dixerunt ipsum vniuersum, nulli contin
git talem inspicere causam, nisi fortassis Parme
nidi. & huic eatenus, quatenus non solum vnam
verum etiam duas quodammodo ponit causas
esse. Illis vero, qui plura faciũt, magis accidit di
cere, vtputa illis, qui calidum, aut frigidum, aut
ignem, & terram. vtuntur enim igne, tanquam
motiuam habente naturam: aqua vero & ter
ra, & huiusmodi, econtrario. Post hos autem

&

& huiusmodi principia tanquam non sufficien-
tia, vt entium naturam generarent, rursus ab ipsa
veritate, vt diximus, coacti, illud, quod sequitur,
quæ fiuerunt principium. vt enim entia bene se
partim habeãt, partim fiant, nec ignem fortassis,
nec terrã, nec aliud huiusmodi quicquam ve-
risimile est causam esse: nec illos verisimile est
arbitrari: nec rursus casui, & fortunæ tantam at-
tribuere rem probe se habet. Quare, qui vt ani-
malibus, ita in natura intellectum inesse causam
mundi, totiúsq; ordinis dixerat, quasi sobrius cõ-
paratus ad Antiquiores vana dicentes, apparuit.
Istas autẽ rationes qui palàm attigit, Anaxago-
ram fuisse scimus. attamen Hermotimus Clazo-
menius dicitur causam prius dixisse. Qui igitur
ita arbitrati sunt, principium entium posuerunt
simul tam causam ipsius bene, quàm illam, vnde *Hesiodi opi*
motus entibus inest. Suspicaretur autem aliquis *nio.*
Hesiodum primum hoc quæsiuisse, & si quis alius
amorem, aut desiderium in entibus, vt princi-
pium posuit, sicuti Parmenides. etenim is vni-
uersi generationẽ monstrando, Primũ quidẽ in-
ter omnes Deos amorẽ, ait, produxit. Hesiodusve "
ro, ante omnia fuisse chaos: Deinde terrã spatio- "
sam, atque amorẽ, qui inter omnes immortales "
elucet, tanquã oportunũ sit, vt in entibus aliqua
causa insit, quæ res ipsas moueat atque coniun-
gat. Hos autem quomodo ordinare oportet, quis
scilicet eorum primus sit, liceat posterius iudica-
re. Cùm autẽ contraria quoque bonis inesse na-
turæ apparerẽt, nec solum ordo, & pulchrum, ve-
rum etiam inordinatio, & turpe, pluráque mala
quàm bona, & turpia quàm pulchra, ideo alius
quidam amicitiam introduxit, & contentionem,
vtrunq; vtriusque horum causam. si quis enim se-

quat

quatur, & secundum sententiam accipiat, nos secundum ea, quæ balbutiens Empedocles dicit inueniet amicitiam quidē bonorū causam esse contentionem vero malorū. Quare, si quis dicat quodammodo dicere, & primū Empedoclem dicere malum, & bonū esse principia, fortasse bene inquiet: siquidē bonorum omniū causa ipsum bonum, ac malorū ipsum malum est. Hi quidem, vt diximus, & hucusq; duas causas, quas nos in de Naturalibus determinauimus, attigerunt, materiam, & vnde motus. obscure tamen, & nō clare sed quemadmodū inexercitati in prælio faciunt etenim illi circumeuntes, egregias plerunq; plagas infligunt. sed nec illi ex scientia, nec isti videntur scire quid dicant. Ferè etenim nullo modo videntur his vti, nisi paulum quiddam. nam & Anaxagoras, tanquam machina vtitur intellectu ad mundi generationē. &, cùm dubitat propter quam causam necessario est, tūc eum attrahit. in cęteris vero magis cętera omnia, quàm intellectū causam eorū, quæ fiunt, ponit. Et Empedocles plus quidem isto causis vtitur: neque sufficienter tamen, neque in his reperit, quod sequitur. multis enim in locis apud eum amicitia quidem disiungit, contentio verò coniungit. cùm enim in elementa per contentionem vniuersum dissoluitur, tunc ignis in vnum coalescit, & cætera rorum elementorū vnumquodque: cùm autē rursus per amicitiam in vnum cōueniant, necesse est iterum particulas vniuscuiusque separari. Empedocles itaque, præter alios Antiquiores, primus hanc causam diuidens, introduxit. nec vnū motus principium, sed diuersa fecit, & contraria. & adhæc elementa, quæ in materiæ specie dicuntur, quatuor esse primus asseruit, non tamen eis vt

vt quatuor vtitur, sed tanquam duo essent sola, igne quidē per seipsum, oppositis vero terra, aëre, & aqua tanquā vna natura. cōprehendat autem quispiam idipsum, ex eius carminibus contemplans. Is igitur, vt diximus, ita, & tot principia asseruit. Leucippus vero, ac eius* familiaris Democritus elementa quidem plenum, & vacuum esse aiunt, dicentes hoc quidē ens, hoc vero non ens: & rursus, ens quidē plenum & solidum, non ens autē vacuum & rarū. Quare nihilo magis ipsum ens, quàm ipsum non ens esse aiunt, quia neque vacuum quàm corpus. hęc autem causas entium, vt materiam esse. Et quemadmodū qui vnum faciunt subiectam substantiam, cætera passionibus eius generant, rarum, & densum passionum statuentes principia: simili modo hi quoq; differentias causas cæterorū aiunt esse. Has autē tres esse dicunt, figurā, ordinem & situm. differre etenim ens aiunt duntaxat rhysmo, diathige, & trope. quorum rhysmus quidem figura, diathige vero ordo, trope autē situs. est. differt autem A ab N, figura: A N vero à N A, ordine: Z autem ab N, situ. De motu vero vnde, vel quomodo existentibus inest, & hi, perinde atque alij, per negligentiam omiserunt. Hactenus ita que de duabus causis, vt dicebamus, videtur quæsitum à prioribus fuisse.

Leucippi, & Democriti.

** socius.*

Pythagoricorum opinio de rerum principijs.

Cap. III.

INter hos vero, & ante istos, qui appellati Pythagorici, primi Mathematicis operam dederunt, hæc præponebāt, & in eis nutriti, eorū principia, entium quoque cunctorū esse putarūt principia. Cùm autē numeri priores his natura sint, in numeris etiā plures similitudines tum ad existentiā, tum ad ea, quę fiunt, magis quàm in igne, in

Universidad de Deusto
Biblioteca

in terra, & in aqua contemplari videbantur. talis etenim, vtputa numerorũ passio iustitia, talis vero anima, & intellectus, alia vero tempus, cęterarum quoque, vt ita dicam, vnaquæque similiter. Item cum harmoniarum in numeris inspicerent passiones, ac rationes, quoniam cætera quidem viderentur in omnibus numeris assimilari, numeri vero totius naturæ primi, numerorum elementa, entium quoque cunctorũ elementa esse putarunt, totúmque cælum harmoniam, & numerum esse: & illa quidem, quæ de numeris, & harmonijs consentanea passionibus, & partibus cæli, ac vniuersi dispositioni monstrare poterant, colligentes applicabant. Quòd siquid alicubi deerat, supplebant, vt totus eius tractatus consentaneus esset. dico autem veluti, quoniam denarius perfectus esse videatur, totámq; numerorum naturam comprehendere, ideo & ea, quæ in cęlo feruntur, decem esse aiunt. cùm vero nouem solummodo sint, quæ manifeste apparent, decimam oppositam terram faciunt. Determinatum autem est à nobis alibi de his magis exquisite. Sed cuius gratia hæc repetimus, hæc est, vt & ab his etiam accipiamus, quę ponunt esse principia, & quomodo in dictas causas incidunt. Apparét etenim etiam isti numerum existimare principium esse, vt materiam entibus, & vt passiones, ac habitus. numeri autem elementa, par, & impar, quorum alterum finitum, alterum infinitum. vnum vero ex ambobus his esse. par etenim & impar esse. numerum autem ex vno. numeros vero, vt dictũ est, totum cælum. Horum autem alij decem aiunt, inter se coordinata esse principia. finitum, infinitum: impar, par: vnum, plura: dextrum, sinistrum: masculinum, fœmininum: quiescens, motum: rectum, curuum:

curuum: lumen, tenebras: bonum, malum: quadratum, longius altero latere. Quemadmodum etiam Alcmęo Crotoniates putasse videtur. & aut iste ab illis, aut illi ab isto hanc mutuati sunt opinionem. fuit etenim ætate Alcmæo Pythagoræ iam senioris. Asseruit autem istis similiter. in duo nanque plerunq; humanas res ait distingui, contrarietates dicens. non tamen, vt illi, distinctas, sed quascunque, vtputa album, & nigrum: dulce, amarum: bonum, malum, paruum, magnum. itaq; indistinctũ de reliquis effudit sermonem. Pythagorici vero quot etiam, & quę sunt cõtrarietates, asseruerunt. Ex ambobus igitur his tantũ accipere est, q̃ contraria principia entium sunt. quot autem, & quę illa sint, ex cęteris solum. verum quomodo illa ad dictas causas applicẽtur, clare quidem ab eis nõ est determinatum, videtur tamen, vt in materiæ specie ponere elemẽta. ex his enim tanquam intrinsecis constare, ac fingi substantiam aiunt. Verũ itaque, ac plura elementa naturæ dicentium mentem ex his satis speculari licet. Alcmæo.

Opiniones ponentium vniuersum esse vnum: nonnullaque de ijs, quæ antea recitata sunt, opinionibus. Cap. IIII.

SVnt autem qui de vniuerso, tanquam si vna natura esset, ita asseruerunt, non tamen modo eodem omnes. neque eius, quod bene, neque eius, quod secundum naturam est. In præsenti itaque causarum consideratione nullo modo conuenit sermo de eis. Non enim, vt quidam Physicorum, vnum supponentes ipsum ens, nihilominus ex vno tanquam ex materia generant, sed alio modo hi dicunt. illi enim, cùm generent vniuersum, addunt tamen motum. hi vero immobile esse aiunt. Attamen aliquatenus præsenti perscruta-

tioni proprium est.Parmenides etenim vnum se
cundum rationé attigisse videtur: Melissus vero
secundũ materiã.Quare & id ille quidẽ finitum
hic vero infinitũ ait esse.Xenophanes autẽ,quã
quam prior istis,vnũ posuerat(nam Parmenide
eius auditor fuisse dicitur)nihil tamẽ clarũ dixi
& neutrius horũ naturã attigisse videtur, sed a
totum cælum respiciẽs, ipsum vnũ ait esse Deum
Hi igitur,vt diximus,in præsenti quæstione omi
tendi. duo quidẽ, & penitus tanquam paululum
agrestiores,Xenophanes,atq; Melissus.Parmen
des vero magis inspiciens dicere,quoquo modo
videtur. quod enim est præter ipsum ens ipsum
non ens nihil iudicãs esse, necessario vnũ puta
ipsum ens esse,& nihil aliud. de quo clarius in
naturalibus diximus.Coactus vero illa,quæ app
rent,sequi,& vnũ ratione, plura vero secundum
sensum putans esse, duas causas rursum, ac du
principia ponit calidũ & frigidũ,velut ignem &
terram dicẽs. Horum autẽ alterũ, calidũ scilice
Tex 1. cùm ente,alterũ vero cùm nõ ente collocat.¶ E
dictis itaque,ac ab illis, qui rationi incubuerũt
sapiẽtibus,ista accepimus.A primis quidẽ & cor
poreum principiũ,aqua nanq;, &ignis,& simili
corpora sunt.& horũ,à quibusdam vnũ à quibu
dam plura corpotea principia.vtriusq; tamẽ ist
vt in materiæ specie ponentibus.A cæteris veri
& hanc causam,& cùm ista etiã eam vnde mo
tus statuentibus.& hanc à quibusdã vnam,à qui
Tex. 2. busdam duas. ¶ Vsq; ad Italicos igitur,& absq;
* a.l.mol- illis * mediocrius cæteris de eis dixerunt.nisi q
lius. vt diximus,duabus causis vsi sunt.& harum alte
a.l.stultius ram vnde motus quidã vnam,quidã duas faciũ
Tex. 3. ¶ Pythagorici vero duo quidẽ eodem modo di
xerunt principia.tantum autẽ addiderunt, quod

& proprium eorum est,q; finitum,& infinitum,& vnũ non putarunt vllas alias esse naturas,vtputa ignem,aut terrã,aut aliud simile,sed ipsum infinitũ,& ipsum vnũ substantiam horũ esse,de quibus prædicãtur,quare & numerũ substantiã omnium esse.¶ In hunc itaq; modũ & de his asseruerunt,& de ipso quid est incœperũt quidẽ dicere, Tex. 4.
& definire,sed valde simpliciter tractarunt.definiebant nanq; * perfunctorie,& cui primo dicta *superficia
definitio inesset,hoc esse substantiã rei putarũt: liter.
perinde ac si quis putaret idẽ esse duplũ,& dualitatẽ,quoniã primũ dualitati duplũ inest. sed nõ est idem fortassis duplo, & dualitati esse. quod si nõ ipsum vnũ erit multa,quod illis quoq; accidebat.A priorib⁹ igitur,& cæteris tot licet accipere.

De Platonis Philosophia: omniumq; recitatarum opinionum epilogus. Cap. V.

POst dictas vero philosophias disciplina Pla. Tex. 5.
tonis superuenit, in plerisq; quidem istos secuta,quædã autem etiã propria,vltra Italicorum habẽs philosophiam.Cùm Cratillo nanq; ex* re- *adolescen
centi cõuersatus,& Heraclitι opinionibus assue- tia.
tus,tanquã omnibus sensibilibus semper defluentibus,& de eis nõ existente scientia,hæc quidem
etiam postea ita arbitratus est. Cùm vero Socra- Socrates
tes de moralibus quidẽ tractaret,de tota vero na circa mora
tura nihil. ¶ In his tamen vniuersale quærere,& lia negotia
primus mentẽ ad definitiones applicaret,illũ ob tus est, &
hoc laudans,putauit de aliis,& nõ de aliquo sen- circa natu
sibiliũ hoc fieri. impossibile enim definitionem ralia nihil.
cõmunem cuiuspiam sensibiliũ esse,quæ semper Tex. 6.
mutãtur. & sic talia entiũ ideas appellauit.sensibilia vero præter hęc,& secundũ hęc,omnia dici.
secundum participationẽ nanq; hæc multa vniuocorũ esse speciebus æquiuoca.participationẽ

vero secundũ nomen solum mutauit. Pythagorici etenim imitatione numerorũ aiunt entia esse. Plato vero, nomen mutando, participatione. participationem vero, aut imitationẽ formarũ, quænam sit, cõmuniter quærere omiserũt. Item prætersensibilia, & formas mathematicas res ait mediasesse, à sensibilibus quidẽ differentes, eò q; perpetuæ & immobiles sunt: à formis vero, eò q; illaquidẽ multæ quædã similes sunt, forma vero ipsaquæq; vna sola. & quoniã formæ causæ cæterarillarũ elementa omniũ putauit entium elementesse. & vt materiam quidem magnum, & paruumesse principia, tanquam vero substantiam ipsarũ
Tex. 7. vnũ. ¶ Ex illis enim participatione ipsius vnius formas numeros esse. Ipsum tamen vnum, vt substantiam esse, & non aliquid aliud dici vnũ esse quemadmodũ Pythagorici. dicebat quoque numeros causas cæteris substãtiæ esse, similiter ac
Tex. 8. illi. ¶ Sed pro infinito tanquam vno, dualitatem facere, infinitũ vero ex magno, & paruo, hoc estpropriũ est. Item is quidẽ numeros præter sensibilia, illi vero numero ipsas res esse aiunt, & mathematica in medio horum non ponebãt. Ipsum igitur vnũ, & numeros præter res facere, & nõ vPythagorici, & introductio specierum, propter eam, quæ in rationibus fit perscrutationẽ euenit.

Priores Dialecticã non participabant.

Priores enim Dialecticę expertes erant. Dualitatem vero fecisse alteram naturã, propterea q; numeri, præter primos, ex ea aptissime velut ex *quadam effigie generãtur. Atqui accidit econtra. nõ enim verisimile est ita fieri. nũc etenim ex materia multa faciũt: formas vero semen generat solum. apparet autem ex vna materia vna mensa.

** quodam sigillo.*

Tex. 9. ¶ Qui vero formã inducit, quę vna est, multas facit. Similiter autem & masculus ad fœminam

habe-

habet. hæc etenim ex vno congressu impletur, masculus vero multas implet. at ista imitationes illorũ principiorũ sunt. Plato igitur de propositis quæstionibus ita determinauit. Patet autẽ ex dictis, quòd duabus causis vtitur solũ, ea, quæ ipsius quid est, & ea, quæ secundũ materiã. formæ enim cæteris ipsius quid sint causæ sunt, formis vero ipsum vnũ. & quæ subiecta materia, de qua formæ; illæ quidẽ in sensibilibus, ipsum vero vnum in formis dicitur: quia dualitas hæc est, magnũ & paruum. Itẽ ipsius bene, ipsiúsq; male causam elementis attribuit, vtrisq; vtranque: quod etiam priorumquosdam Philosophorũ Empedoclem, & Anaxagoram magis dicimus quæsiuisse. ¶ Breuiter igitur, & summatim percurrimus, quinam, & quomodo locuti sunt de principiis, & ipsa veritate. Tantũ tamen ex eis habemus, q; eorũ, qui de principio & causa dixerũt, nemo quicquã præter ea, quæ in de naturalibus determinata sunt, dixerit. sed omnes obscure quidẽ, illa tamen aliquatenus vsi sunt attingere. Quidã enim vt materiã principiũ ponunt, siue vnã, siue plures supponant. & siue corpus, siue incorpoream ponãt, vt Plato magnũ, & paruũ dicẽs, Italici infinitũ, Empedocles ignẽ, terram, aquam, & aërem, Anaxagoras vero infinitatẽ similium partiũ. Hi igitur omnes talem causam perstrinxerũt, & ad hæc quicunq; aërem, aut ignẽ, aut aquã, aut igne quidẽ densius, aëre vero tenuius. etenim tale quidã dixerũt primum elementũ esse. hi igitur hanc attigerũt causam solam. Alij vero quidã vnde principiũ motus, quicunq; scilicet amicitiam & contentionẽ, intellectũ, aut amorem principiũ faciunt. Ipsum vero quid erat esse, & substantiã clare quidẽ nullus assignauit. Maxime vero dicunt, qui formas

Tex. 10. Cõditio requisita apud quæstionẽ principiorum.

Hæc pars vsque ibi, Quod igitur, non est in textu Auer.

ponunt. nec enim vt materiam sensibilibus formis,& ea,quæ in formis sunt,neq; tanquã illinc principiũ motus fieret,putãt.immobilitatis enim causa, & quietis magis eis esse aiunt. sed ipsum quid erat esse vnicuiq; cæterorum formas attribuunt, formis autẽ ipsum vnũ. Ipsum vero,cuius gratia actiones, mutationes, & motus quodammodo quidẽ dicũt causam,non autẽ ita dicũt,vt aptum esse natũ est. Qui enim intellectũ,aut amicitiam dicunt,tanquam bonũ quoddam hæc ponunt. nõ tamen tanquam horũ causa quicquam entium,aut sit,aut fiat,sed tanquam ex his motus eorũ essent,ita dicũt. Similiter & qui vnũ,vel ens esse hanc naturã aiunt,substantiæ quidẽ causam esse dicũt,nõ tamẽ huius causa,aut esse,aut fieri. Quare cõtingit eius quodãmodo dicere,& negare bonũ esse tale.nõ enim simpliciter,sed secundum accidẽs dicũt.Quòd igitur de causis,& quot,& quales sint recte determinatũ sit,testari nobis etiã illi oẽs videtur, cùm nõ possint aliam attingere causam.& ad hæc q principia,aut ita omnia,aut
Text. 11. horũ aliquo modo quærẽda sint,patet.¶Quo vero pacto horũ quisq; dixerit,& quomodo de principiis se res habet,dubitationes, quæ contingere possunt de his ipsis,deinceps percurramus.

SVMMA TERTIA.

Antiquorum de rerum causis,ac principijs opiniones confutantur.

Aduersus eos,qui principium vnum omnium, idque corporeum statuebant: Aduersúsque etiam eos,qui plura principia,& corporea ponebant. Cap. I.

QVicunque igitur vniuersum vnum, & vnam quandam esse naturam,vt materiam ponunt, & hanc corpoream, & magnitudiné habentem,patet q̃ multipliciter errant. Corporũ enim elementa solum ponunt,incorporeorũ vero minime,cùm etiã incorporea sint. Cúmque de generatione & corruptione causas dicere conarẽtur,& de natura omnium rationes reddere,motus causam perimunt. Itẽ substantiã nullius causam ponẽdo,nec ipsum quid est. ¶Et ad hęc facile simplicium corporum *Text.* 12. quodcunq; principiũ esse,terra excepta:nõ considerantes mutuam inter ea generationẽ, quonam modo ponunt,dico autem ignem,terram,aquam, & aërem.quędã enim cõgregatione,quædam vero disgregatione inuicem fiũt. hoc vero vt prius & posterius sit,multum differt. ¶ Id etenim ap- *Text.* 13. parere possit maxime omnium elemẽtale, ex quo primo congregatione fiunt.tale vero illud fuerit profecto,quod partium minutissimarum,subtilissimúmque corporum sit. Quapropter quicunque ignem principium statuunt, maxime conuenienter huic rationi dicent. tale autem cæterorum quoque quisque fatetur elementum corporum esse. ¶ Quare nemo posteriorum,qui vnum po- *Text.* 14. nebant, terram elementum existimauerat, scilicet propter partium magnitudinem. Trium vero quodcunque elementorum habuit authorem aliquem. quidam enim ignem,quidam aquam, quidam aërem hoc aiunt esse. At cur non dicunt & terram,vt multi hominũ ? omnia etenim terram esse dicunt. Hesiodus quoque primam corporum terram ait esse, tam vulgarem & publicam accidit hanc opinionẽ esse.Secundũ hanc itaq; rationẽ,si quis aut quicquã horum,excepto igne,dicat aut aëre quidem densius, aqua vero tenuius hoc ponat,non recte profecto inquiet. Quòd si id generatione posterius, natura prius sit,quod vero *digestum, & congregatum generatione poste-

* concoctũ.

rius sit, contrarium his esset vtique. aqua qui-
Text. 15. dem aëre prior, terra vero hac ipsa aqua. ¶ De
his igitur qui vnam, qualem diximus, causam po-
nunt, hæc dicta sint. Idipsum autem & si quis hę plura ponit, vt Empedocles quatuor corpora ai esse materiam. etenim huic partim eadem, par-
tim propria necesse est accidere. Nam & q; inui-
cem fiunt, videmus, tanquam non semper igne, & terra manente eodem corpore. dictum autem de eis in de Naturalibus est. Déq; causa mouẽtium, vtrum vnum, an duo ponenda sint, neq; recte, ne-
que irrationabiliter omnino arbitrandum est di-
ctum fuisse. Et simpliciter alterationem auferant necesse est, qui ita dicunt: non enim ex calido fri
gidum, nec ex frigido calidum erit. Quid enim ipsa contraria patiuntur, & quæ nam vna natura sit, quæ ignis & aqua fiat? qđ ille minime inquit.

Examinatio opinionis Anaxagoræ. Cap. II.

Text. 16. ANaxagoram vero si quis putauerit duo dice-
re elementa, maxime secundum rationem ar
bitrabitur: quam ille quidem ipse non digessit, ne-
cessario tamen secutus fuisset eos, qui eam infer-
rent. Quandoquidem & aliter cum absurdum sit dicere à principio omnia mista esse, tũ quoniam accidit immista oportere antea esse, tũ quoniam non est natura aptum quodcunque cuicunq; mi-
sceri, & ad hæc, quoniam passiones, & accidentia separarentur à substantiis: eorundẽ enim est mi-
stio, & separatio, si quis tamen sequatur, digerens
Text. 17. vnà cum eo quæ dicere vult, fortassis videbitur quædam noua decentius dicere. ¶ Quando enim nil erat separatum, patet quòd nil erat vere de il-
la substantia dicendũ. dico autem q; neq; album, neq; nigrum, aut fuscum, aut alium colorem, sed quod colore vacans necessario esset, alioqui nan

que

que aliquem horum colorum haberet. similiter etiam sine sapore eadem ratione, nec aliud quic-
quam similium. nec enim quale quid possibile est illud esse, neq; quantũ, neq; quid. formarũ enim, quæ in parte dicũtur, aliquæ ei sane inessent. hoc vero impossibile, si mista sint omnia, essent enim iam separata. ¶ Ait autem omnia esse mista, in- Text. 18.
telle ctu excepto: hunc vero solum impermistum, & purum. Ex his vero accidit principia dicere, & ipsum vnum (hoc enim simplex & impermistum) & alterum tanquam ens, quale indeterminatum ponimus, ante quàm determinetur, & aliqua par-
ticipet forma. Quare dicit quidem, neque recte, neque clare, vult autem simile quiddam & iis, quę posterius dicũt, & iis, quę nũc magis apparẽt.

*Discutiuntur opiniones eorum, qui entia aliqua præter sensibilia ponebant: primúmque repre-
henduntur Pythagorici, principiis alieniori mo-
do quàm Naturales vtentes. Cap. III.*

VEtum hę quidem illarum, quæ circa genera-
tionem, & corruptionẽ, & motum sunt ratio-
num propriæ sunt solũ. ferè enim de tali subst an-
tia & principia, & causas inuestigant solũ. Qui-
cunq; vero de cunctis quidem entibus speculan-
tur, entium autem quædã sensibilia, quædã non sensibilia ponunt, manifestum est, quòd de vtris-
que generibus perscrutantur. Quare magis immo
retur quispiam de iis quid bene, quídue non bene dicant, ad eorum, quæ nobis proposita sunt, inqui
sitionem. ¶ Qui itaque Pythagorici appellantur, Text. 19.
principiis quidem, & elementis alieniori modo quam Physiologi vtũtur. Causa vero est, quoniã ea non ex sensibilibus acceperunt. Entium enim, quæ mathematica sunt, sine motu sunt, præter il-
la, quæ circa Astrologiam sunt, disputant tamen,

& tractant omnia de natura. etenim generant cælum, & circa eius passiones, partes, & opera obseruant quod accidit, & principia, & causas in his consumunt, tanquam cæteris Physiologis conuenientes: quia ipsum ens hoc est, quodcunque sensibile est, & quod cõtinet id quod vocatur cælũ,

Text. 20. ¶Causas vero, & principia sicut diximus, sufficientia, vt dicunt, etiam vsque ad superiora entium transcendere, & magis quàm de natura sermonibus conuenientia. Ex quo vero modo motus

Text. 21. erit, finito & infinito, & pari & impari solum suppositis, nihil aiunt. ¶Aut quomodo possibile est sine motu & mutatione generationem & corruptionem esse, aut actiones eorum, quæ in cælo seruntur. Item siue quis eis concedat ex his magnitudinem esse, siue monstretur hoc, quomodo tamen quædam corporum leuia, quædam grauitatem habentia erunt? è quibus enim supponunt, & aiunt, nil magis quàm de mathematicis corporibus, de sensibilibus dicunt. quare de igne, aqua, aut de huiusmodi cæteris corporibus nihil dixerunt, tanquã nil de sensibilibus proprium dicentes.

Text. 22. ¶Item, quomodo passiones quidem numeri, & ipsum numerum putandum causas eorum esse, quę sunt à principio, ac de nouo in cælo fiunt: numerum vero alium præter hunc numerum,

Text. 23. ex quo mundus constat, nullũ esse? ¶Cùm enim in hac quidem parte opinio eis, & tempus sit, pau-

* a.l. iniustum. lulum vero desuper aut deorsum * iniuria, & disiunctio, aut miſtio probationem autẽ afferant, q̃ horũ quidẽ vnũquodq; numerus est, cõtingit autẽ in hũc locũ multitudinẽ iã cõstitutarũ magnitudinẽ esse, eò q̃ passiones hæ sequũtur singula loca, vtrũ iste est idem numerus, qui in cælo, quem oportet accipere, quod horum vnũquodq; est, an

præte

præter istũ alter? ¶Plato etenim alium esse ait. at Text. 24.
ille quoq; numeros putat, & illa esse, & horum causas, sed intelligibiles quidem causas, hos vero sensibiles. De Pythagoricis itaq; prætermittamus modo. sufficit enim in tantum eos attigisse.

Redargutiones aduersus Idearum assertores: quomodóque cuncti naturalium causas inquirere visi sint. Cap. IIII.

QVi vero ideas * ponũt, primũ quidẽ, cùm quę Text. 25.
terẽt horũ existẽtium causas habere, cætera * a.e. addit
æqualia his numero attulerũt. velut si quis nume- causas.
rare volẽs, cùm quidẽ pauciora existãt, arbitretur nõ posse, plura vero ea faciat, & ita numeret. Ferè etenim formæ æquales, aut nõ pauciores iis sunt.

¶Ex quibus, dum de eis causas quærerent, ad illas Tex. 26.
processerunt. nã secundũ vnũquodq; æquiuocum quid est, & præter substãtias cætorum quoq; in

multis est vnũ, & in his, & in sempiternis. ¶Item Tex. 27
quibus modis ostẽditur q̃ formę sunt, secũdũ nullũ eorũ apparẽt. E quibusdam nãq;, nõ est necesse fieri syllogismũ: è quibusdã vero etiã, quorũ non putamus, horũ formæ fiũt. secũdũ nãq; rationes, quæ ex scientiis, formæ erũt omniũ, quorũ sciẽtię sunt. secũdũ vero vnũ in multis, & negationũ. at secũdũ q̃ intelligitur quippiã eo corrupto, etiam corruptibiliũ: siquidẽ quicquã est horũ phantasma. ¶Insuper rationũ, quę magis certę sunt, quæ- Tex. 28.
dã quidẽ eorũ, quæ ad aliquid sunt, ideas faciunt, quorũ nõ dicimus esse per se genus: quædã vero certiũ hominẽ dicũt. & simpliciter hæ de formis rationes illa perimũt, quæ magis esse quàm ipsas ideas esse volũt, qui dicunt formas. Accidit enim nõ dualitatẽ esse primã, sed numerũ, & quod ad aliquid eo, quod per se est: & cũcta quæcũq;, cùm quidam sequerẽtur de ideis opiniones, aduersati

princi

Tex.29. principiis sunt. ¶Ité secũdũ existimationẽ, secundũ quam esse dicimus ideas, nõ solũ substantiarum, sed multorũ etiã aliorũ formæ erũt. Etenim vnus conceptus nõ solũ de substãtiis, sed de cæteris etiam est. & scientiæ non solum substãtiæ, sed

Tex.30. etiam aliorum sunt. & cætera huiuscemodi accidũt infinita. ¶Secundum vero necessitatẽ & opiniones de eis, si formæ participabiles sunt, necesse est substãtiarũ solũ esse ideas. nõ enim secundũ accidẽs participatio earum est, sed eatenus

* a. l. de subiecto dicitur. oportet vniuscuiusq; participẽ esse, quatenus * nõ de subiecto dicitur. Dico autẽ, vt si quid ipso duplo participat, hoc etiam ęterno participat, sed secundũ accidẽs. accidit enim duplo, æterno esse. quare formæ substantia erunt, hæ autẽ hic, & ibi substantiã significãt. An quicquã erit dicere esse aliquid præter has vnũ in multis? Et si eadẽ species est idearũ, & participantiũ, erit aliquid commune. Cur enim magis in corruptibilibus dualitatibus, & pluribus quidẽ dualitatibus sed ęternis, dualitatẽ esse vnũ, & idẽ sit, quàm in hac, & quadã? Et si nõ est eadẽ species, ęquiuocatio erit profecto: & simile, ac si quis & Callią, & lignũ hominẽ appellarit, quorũ nullã insperexerit cõmunica-

Text.31. tionẽ. ¶Potissimũ vero dubitabit aliquis, quidnã formæ cõferãt sempiternis sensibilium, aut illis, quę fiunt & corrũpuntur. nec enim motus, nec alicuius transmutationis eis causæ sunt. At nec ad scientiã aliorũ prosunt. nec enim horũ illæ substãtiæ sunt: in his etenim essent, nec ad esse, cùm nõ insint participãtibus. ita etenim fortassis causæ putabũtur esse, vt albũ mistũ albo. Sed ista ratio facile redargũi potest, quã Anaxagoras prius, Eudoxus vero posterius, & quidã alij dixerũt. facile enim est multa, & impossibilia ad hanc opinionem

nionẽ cõgerere. At nec ex formis cætera sunt, secundũ vllum illorum modorum, qui dici solent.

Tex.32. ¶Dicere vero exẽplaria eas esse, & cætera eis participare, vaniloquia, & metaphoras poëticas dicere est. Quod enim est, quod agit, ad ideas inspiciens? possibile enim est & esse, & fieri quodcunq; simile, etiã nõ ad illius imaginẽ: quare & existẽte Socrate, & nõ existẽte, fiet vtiq; qualis Socrates est. similiter autẽ etiã si Socrates sempiternus esset. At eiusdẽ erũt plura exẽplaria, ergo etiã formæ, veluti hominis, animal. & bipes, simul autem

* ipse homo & * idealis homo. ¶Ité non solũ sensibiliũ exemplaria formæ erũt, verũ etiã ipsarũ, vtputa genus, Tex.33. tanquã genus specierũ, quare idẽ erit exẽplar, & imago. Ité videri possit impossibile esse separatã substãtiam, & cuius est substãtia. quare quomodo ideæ, cùm rerũ substãtiæ sint, separatæ fuerint? in Phædone autẽ ita dicitur, & tum ipsius esse, tum ipsius fieri formæ causæ sunt. ¶Quanquam for-

Tex.34. mis existẽtibus, non tamen participantia fiunt, si non sit quod moueat. At multa alia fiunt, velut domus, aut annulus, quorum nõ dicimus esse formas quare patet posse contingere cætera quoque & esse, & fieri, etiam propter tales causas, quales eorum, quæ nunc dicta sunt. ¶Item, si formæ nu-

Tex.35. meri sunt, quomodo erunt causæ? Vtrũ quoniam ipsa entia sunt diuersi numeri, vtputa hic quidem numerus homo, hic vero Socrates, hic autem Callias? Cur igitur illi his causæ sunt? etenim si hi

Tex.36. quidem æterni, hi vero non, nihil differt. ¶Quòd * rationes si quoniã * proportiones numerorũ ea, quæ hic, aut consonantia, patet quòd vnum quiddã erit, quorum proportiones sunt. Si igitur hoc materia est, manifestum est quòd ipsi etiam numeri proportiones cuiusquam alterius ad alterum erunt.

Dico

Dico autē, vt si Callias proportio est in numeris ignis, terræ, aquæ, & aëris, & ipse homo aliquorum aliorum subiectorum erit. & idea numerus ac etiam ipse idealis homo, siue aliquis numerus sit, siue non, erit tamen proportio in numeris aliquorum, & non numerus, & non erit aliquis pro-
Tex. 37. pterea numerus. ¶Item è multis numeris vnus numerus sit, ex speciebus vero, quomodo species vna? Quòd si nec ex his, sed ex numerabilibus, vt ex decem millibus, quomodo se habēt vnitates? Siue enim eiusdem speciei sunt, multa inconue-
Text. 38. nientia sequentur, siue nō eiusdē speciei, nec eædem inuicem, nec cæteræ omnes omnibus. ¶Quo namque differēt, cum impassibiles sint? hæc enim nec rationabilia sunt, nec intellectioni cōsentanea. Item necesse est aliud quiddā numeri genus
Tex. 39. ponere, circa quod Arithmetica. ¶Et omnia, quæ media dicuntur à quibusdā, quæ quomodo, aut ex quibus principiis sunt, aut cur ista sunt, quæ
Tex. 40. media illorū, & horum erunt? ¶Iteṁ vnitates, quæ in dualitate sunt, vtraq; ex aliqua priora dualitate, at hoc impossibile est. Item cur vnum est numerus collectus. ¶Item adhæc, quæ dicta sunt, si vni-
Text. 41. *a.l. indifferentes. tates * differentes sunt, oportet ita dicere, sicut quicunque quatuor, aut duo dicunt elementa. Et enim horum singuli non dicunt elementum, quod commune est, vt puta corpus, sed igné, & terram, siue commune quid sit corpus, siue non. nunc autem dicitur, ac si vnū ita esset (vt ignis, aut aqua) similium partiū. quòd si ita sit, numeri non erunt substantiæ. Sed si ipsum vnum aliquid est, & hoc principium est, patet quòd vnum multipliciter
Tex. 42. dicitur. aliter nanque impossibile est. Volentes autem substantiam referre ad principia. ¶Longitudines quidem ex longo & breui ponunt, ex quodam-

quodam paruo & magno: planum vero ex lato & stricto: corpus autem ex alto & humili.
¶At quomodo aut planum habebit lineam, aut Tex. 43.
solidum lineam atque planum? aliud nanque genus latum & strictum, altum & humile. Quemadmodum igitur neque numerus est in eis, eò quòd multum & paucum ab his aliud est, ita manifestum est, quòd nec aliud quicquam superiorum inferioribus inerit. At vero nec latum genus alti est. etenim corpus esset planum quid. Item puncta, ex quo insunt? At huic generi aduersabatur Plato, tanquam existenti dogmati Geometrico. sed nominabat principium lineæ, hoc vero sæpius ponebat lineas indiuisibiles. atqui necesse est harum aliquem esse terminum: quare ex qua
Tex. 44. ratione linea est, punctum quoque est. ¶Et omnino cùm Sapientiæ sit de manifestis causam quærere, hanc quidem prætermisimus. nihil enim de causa dicimus, vnde principiū transmutationis. substantiam vero eorum dicere putātes alias substantias esse dicimus. Quomodo vero illę horum substātiæ, incassum dicimus. participare nanque, vt prius diximus, nihil est. Nec illā etsam, quam scientiis esse causam videmus, propter quam omnis intellectus, & omnis natura facit: nec illam causam, quā vnā de principiis esse dicimus, ipsæ
formæ attingūt. sed qui hac ætate sunt his * Ma- * Disciplina
themata facta sunt Philosophia, quamuis dicant Text. 45.
aliorū gratia ea oportere tractare. ¶Iteṁ subiectā substātiā, vt materiā magis mathematicam, quis profecto putauerit, ac magis prædicari, & differē tiā substātiæ, ac materię esse, veluti magnū, & parū, sicuti aiūt Physiologi rarū, & dēsum primas subiecti dicētes has differētias esse. hæc etenim excessus quidā, & defectus sunt. De motu autē & hæc

hęc quidē motus erūt, patet q̄ formę mouebūtur

Tex. 46. ¶Quòd si nō, vnde euenit? tota etenim de natura cōsideratio perit. Et quod facile probare videtur quòd omnia vnum non fit. expositione etenim non fiunt omnia vnum. Sed ipsum vnum si quis concedat omnia, nec hoc quidē, nisi quis vniuersale concedat esse genus. hoc autē in quibusdam impossibile. Nullā autem rationē habēt, nec illæ quæ post numeros, longitudines, plana, & solida sunt, nec quomodo sunt, aut futura sunt, nec siquidem habent. hæc enim nec formas possibile

Tex. 47. esse. non enim sunt numeri, nec media (mathematica enim illa sunt) nec corruptibilia. ¶Sed rursus quartum aliud quoddam hoc genus apparet. Et omnino elementa quærere entium nō diuidēdo, cùm multipliciter dicantur, impossibile est inuenire: præsertim cū hoc modo quærāt, ex quibus elemētis est. ex quibus enim ipsum agere aut ipsum pati, aut ipsum rectum, non est accipere quòd si est, substātiarum solum esse potest: quare aut quęrere, aut putare habere omniū existētium elemēta, nō est verū. Quomodo vero aliquis cunctorum elemēta discet? Manifestū est enim, quòd non est possibile quicquā eum cognoscere prius quemadmodum enim ille, qui Geometriam discit, aliqua quidem præscire contingit: quorum vero illa scientia est, & quæ docendus est nihil præscit, ita & in cæteris. Quare si qua cunctorum

Text. 48. est scientia, vt quidā aiunt, nihil profecto is præcognoscere posset. ¶At qui omnis disciplina per præcognita, aut omnia, aut aliqua est: & aut per demōstrationē, aut per definitiōes. ex qbus enim

Text. 49. definitio est, illa præcognoscere oportet, ac nota esse. similiter & q̄ per inductionē. ¶At si innata nobis est, mirū est quomodo nos fugit, optimam

scien

scientiarum habentes. Item quo pacto quis cognoscet, ex quibus est, & quomodo manifestum erit? etenim hoc habet ambiguitatem. Dubitabit enim quispiam, sicuti & de quibusdam syllabis. quidam enim syllabam S M A ex S & M & A aiunt esse: quidam verò alium sonum esse dicunt, & nullum ex notis. Item quorum sensus est, ea quomodo quis noscet sensum nō habens? atqui oporteret. siquidem eadem cunctorum elementa sunt, ex quibus, sicuti compositæ voces, ex propriis sunt elementis. ¶Quòd igitur illas, Tex. 50. quæ in naturalibus dictæ sunt, causas cuncti quærere videantur, & præter illas nullam aliam dicere habeamus, ex illis, quæ dicta sunt, prius patet. sed eas obscure dixerunt, quodam modo enim omnes dictæ sunt prius. quodammodo minimé. Balbutienti enim assimilata fuit prima Philosophia de omnibus: tanquàm in principiis noua existens. ¶Nam & Empedocles os ait esse Tex. 51. ratione. hoc autem est quod quid erat esse, & rei substantia. At vero similiter necesse est etiam carnis, cæterorúmq; singulorum esse rationem, aut nihil esse. propter hoc enim & caro, & os, cæterorúmque vnumquodque est. & non propter materiam, quam ille ignem, terram, aquam & aërem ait. sed & his, altero dicente, necessario consensisset profecto, clare tamen non dixit.

De his igitur & antea manifestū est, quodcunque autem de his quispiam dubitauerit, rursus repetamus. fortassis etenim ex eis aliquid facultatis habebimus ad futuras dubitationes.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER SECVNDVS.

SVMMA LIBRI.

In hac Summa vnica, de veritatis speculatione agitur.

Veritatis speculationem tum facilem, tum vero difficilem esse. Quódque pacto Philosophia veritatis scientia recte appelletur.

Caput Primum.

Tex.1. SPECVLATIO de veritate partim difficilis, partim facilis est. Signum autem, quòd neque sat eam aliquis consequitur, neq; al errant omnes ab ea, sed quisq; al quid de natura dicit. & singuli qu dem nil aut parum ei addunt, ex omnibus ver collectis aliqua magnitudo fit. Quare si ita videtur habere, vt in prouerbio dicimus, qu aberrabit à ianua? hoc modo profecto faci esset totum autem, & partem habere non pos hoc eius difficultatem ostendit. Cùm vero diff cultas duobus sit modis, fortassis causa eius no rebus, sed nobis ipsis inest. quemadmodum enim vesp

vespertilionum oculi ad lumen diei se habent, ita & intellectus animæ nostræ ad ea, quæ manifestissima omnium sunt. ¶ Verum non solum illis agendæ sunt gratię, quorũ opinionibus quis acquiescet, sed illis, qui superficietenus dixerunt. conferunt enim aliquid etiam isti. habitum nanque nostrum exercuerũt. Si enim Timotheus non fuisset, multum melodiæ nequaquam habuissemus. si tamen Phrynis non extitisset, ne Timotheus quidem. Simili modo & de illis est, qui de veritate asseruerunt. à quibusdam enim aliquas accepimus opiniones. quidam vero, vt hi fierent, causa fuerunt. Tex.2. ¶ Recte autem se habet Philosophiam scientiam veritatis contemplatricem appellasse. speculatiuę etenim finis veritas, practicę autem opus. etenim si quomodo se habent considerant, non causam per se, sed ad aliquid, & eo in tempore practici speculantur. Tex.3. ¶ Nescimus autem verum absque causa. vnumquodque vero id ipsum maxime aliorum est secundum quod aliis vniuocatio inest. vt puta ignis calidissimum: etenim cęteris hic est caliditatis causa. Quare verissimum etiam est id, quod posterioribus vt vera sint causa est. Propter quod principia semper existentium necesse est verissima esse. nec enim aliquando vera: nec illis vt sint, aliquid aliud causa est, sed illa cæteris. Quare vt secundũ esse vnumquodq; se habet, ita etiã secũdũ veritatẽ. Tex.4.

In nullo causarũ genere dari processum in infinitum. neque sursum versus, neque deorsum. Cap. II.

Tex.5. AT vero quod est principium aliquod, neque sunt infinitę entium causæ, neque in rectum, neque secundum speciem, patet. Nec enim vt ex materia, hoc ex hoc potest ire in infinitũ. vt carnem ex terra, terram ex aëre, aërem ex igne, &

hoc non stare. Nec vnde principium motus. vel
ti hominem quidem ab aëre moueri, hunc vero
à Sole, Solem autem à contentione, & huius nul-
lum esse finem. Similiter nec cuius causa in in-
finitum progredi potest, vt deambulationé qui
dem sanitatis causa, illam vero felicitatis, felici
tatem vero alterius, & ita semper aliud alteriu
gratia esse. Similiter autem & de ipso quid er-
Tex.6. esse. ¶ Mediorum enim, quorum extra aliquid v
timum & primum est, necesse est quod prius est
causam esse eorum, quæ post illud sunt. Si enim
dicere nos oportuerit quid trium causa est, pri
mum dicemus non enim vltimum: nullius enim
quod vltimum est, neque mediū: vnius enim. nā
enim differt vnum an plura sint, nec infinita, au
finita. infinitorum quidem hoc modo, & om
nino infiniti omnes partes mediæ sunt simili
Tex.7. ter hucusque. Quare, si primum nihil est, om
nino nulla causa est. ¶ Et neque deorsum pos
sibile est in infinitum descendere, cùm id, quod
sursum versus principium habet. vt ex igne qui
dem aquam, ex hac vero terram, & ita semper
aliud quoddam genus fieri. Dupliciter enim ho
ex hoc fit. non vt hoc post hoc dicitur, vt e
Isthmiis ludis olympiaci, sed vt aut ex puero m
tato vir, aut vt ex aqua aër. Verum enimuero v
ex puero quidem virum fieri dicimus, tanquam
ex eo, quod fiebat, id quod factum est, aut quod
perfectum est ex eo quod perficiebatur. semper
etenim est aliquid medium, vt inter esse & non
esse generatio, ita quod fit inter existens & non
existens. qui autē discit, fit sciens. & hoc est, quod
dicitur, q̄ fit ex discente sciens. vt autem, tanquam
ex aëre aqua, corrupto altero. Quare illa quidem
non reflectuntur mutuo, nec fit puer ex viro, non
enim

enim fit ex generatione quod fit, sed post genera
tionem est. sic enim dies ex diluculo, quoniam
post hoc est. quare nec diluculum ex die. cætera
vero reflectuntur. Vtroque tamen modo impos-
sibile est in infinitū progredi. Illorū enim, cùm
media sint, necesse est finem esse. hæc autem in-
uicem reflectuntur. alterius enim corruptio alte-
rius generatio est. Simul autem impossibile est
primum corrumpi, cùm sempiternum sit. cùm
enim generatio non sit infinita sursum versus,
necesse est non esse sempiternum illud, quo pri-
mo corrupto quicquam factum est. ¶ Item ipsum Tex.8.
cuius causa finis. tale autem est, quod non est al-
terius gratia, sed eius causa cætera. Quare, si tale
erit vltimū, non erit infinitum. quòd si nihil ta-
le, non erit ipsum huius causa. Sed qui faciunt in-
finitum, latet eos, quòd boni naturam auferunt.
at nullus inciperet agere quicquam, si non esset
peruenturus ad finem. ¶ Nec esset intellectus in Tex.9.
huiusmodi, alicuius enim causa agit, quicunque
intellectum habet. hoc nanque terminus est, fi- Intellectū
nis vero ipse terminus. ¶ At vero nec ipsum quid habens ali-
erat esse reduci ad aliam definitionem ratione cuius cau-
abundantem contingit. Semper etenim prior ma sa agit.
gis est, posterior vero non est, cuius autem pri- Tex.10.
mum non est, nec quod sequitur est. ¶ Ité ipsum Tex.11.
scire perimunt, qui ita dicunt. non enim possibi-
le est scire, antequam ad indiuidua deueniatur.
Et ipsum cognoscere non est. quæ enim ita infi-
nita sunt, quomodo intelligere contingit? Nec
enim simile de linea est, quæ secundum diuisio-
nes quidem non stat. intelligere vero non potest,
nisi fistat. quare nō numerabit diuisiones, qui in-
finitā pertranſit. ¶ Sed etiā materiam necesse est Tex.12.
in eo, quod mouetur, intelligere. atq; nulli est es-

Universidad de Deusto

se infinito. quod si nō, nō infinitum est infinito esse. ¶ Atqui etiā, si species causarū infinitæ multitudine essent, nec hoc modo esset ipsum cognoscere: tunc enim scire putamus, cum causas cognoscimus. infinitum vero secundum additionem non est in tempore finito pertransire.

Text. 13. *Infinitū nō est pertransire in finito tēpore.*

Quales debent esse veritatis auditores: quaq; veritatis cognitionem impedire soleant. Cap. III.

Text. 14. AVscultationes autem secundum consuetudines accidunt. quemadmodum enim cōsueuimus, ita iudicamus dici debere. & quę prēter hęc non apparent similia: sed quia nō consueuimus, ignotiora, & magis peregrina. consuetum etenim notius est. Quantā vero vim cōsuetudo habeat, leges declarant, in quibus fabulosa, ac puerilia plus possunt propter cōsuetudinē, quā si cognosceremus ea. ¶ Aliqui igitur, nisi mathematicē loquētes, nō admittūt. Quidam vero non nisi exēplis vtētē. Quidam autē dignū ducūt, vt testis producatur aliquis Poēta. Et quidā exacte omnia. Quosdā vero tędet certitudinis, aut propterea & nō possunt consequi aut propter curiositatē. habet enim certitudo tale alīquid. quare vt in cōtractibus, ita & in orationib⁹ illiberale esse quibusdā apparet. Quapropter oportet peritum esse quomodo singula admittēda sunt: quoniam absurdū est simul scientiā, & modū scientiæ quærere. neutrū autē facile accipere est. ¶ Certitudinē vero sermonis mathematicā nō oportet in cunctis quærere, sed in his, quæ nō habēt materiam. Quare nō est naturalis modus, tota enim natura forte habet materiā. Quāobrē cōsiderādū est primū quid nā natura sit. sic enim & de quo Naturalis scientia est manifestum erit, & vtrum vnius scientię, an pluriū est causas, & principia speculari

Text. 15.

Text. 16.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

LIBER TERTIVS.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima dubitationes multæ proponūtur.
In Secunda eædem examinantur dubitationes.

SVMMA PRIMA.

Dubitationis causa exponitur. Cap. I.

AD illam, quę quęritur, scientiam, necesse est in primis nos percurrere. de quibus primo dubitandū est. hæc autem sunt, & quæcunq; de eis aliter quidam existimarunt, & si quid vltra hæc prætermissum sit. Est autem operæpretium, aliquid facultatis habere volentibus, bene dubitare. nam posterior facultas solutio eorum est, quę ante dubitata fuerunt. † Soluere autem nō est, cum nodus ignoretur, sed intellectus hæsitatio manifestum hoc de re facit. quatenus enim dubitat, eatenus simile quiddam ligatis patitur. vtroque nanq; modo impossibile est ad vlteriora procedere. Quare omnes primo difficultates speculari par est, & horum gratia, & propterea quòd illi, qui quærunt, nisi primo dubitent, similes illis sunt, qui quonā ire oporteat ignorant, & adhuc neque vtrum in-

Text. 1.

Posterior facultas solutio prius dubitatorū est.

† *Solue re enim est, cum nodus ignoretur.*

uenerint quod quæritur, an non, cognoscere possunt. finis etenim his quidem non est manifestus illi autem, qui antea dubitauerit, patescit. Item melius se habere necesse est illum ad iudicandum, qui tanquam aduersarios, omnes vtrinq; rationes oppositas audiat.

Melius se habet ad iudicãdum, qui vtring, rationes oppositas audit.

Dubitationes variæ ad hanc scientiam pertinentes proponuntur. Caput II.

Text.2.

EST autẽ prima dubitatio de his, quæ in principio quoq; dubitauimus, vtrum vnius an multarum scientiarum sit causas speculari. Et vtrum primæ substantiæ principia solum huius sit scientiæ considerare, an etiam de principiis, ex quibus omnes demonstrant. vt puta vtrũ contingit vnũ & idem simul affirmare & negare, an non, & de aliis huiusmodi. Quòd si circa substantiam est, vtrum vna, an plures circa omnes sint. & si plures, vtrum omnes inter se affines, an aliquas earum sapientias, nonnullas aliquid aliud appellandum sit. Et hoc etiam ipsum necessarium est vt quæratur, vtrum sensibiles substãtias esse duntaxat dicendum sit, an præter has, etiam alias. Et vtrum vnum, an plura substantiarum genera sint. veluti qui formas, quíque mathematica harum & sensibilium media faciunt, & de his igitur, vt dicimus, considerandum est. Et vtrum circa substantias solum speculatio sit, an etiam circa ea, quæ per se substantiis accidunt. Et ad hæc de eodem & diuerso, simili & dissimili, & contrarietate, & de priori & posteriori, & cæteris cunctis huiusce modi, de quibus Dialectici considerare conantur, ex probabilibus solum perscrutantes, cuius est de his omnibus speculari. Item quæcunque per se eiusdem ipsis accidunt. & non solum quid horũ vnũquodq; est, sed etiam

vtrum

vtrum vni contrarium. Et vtrum ipsa genera sint principia, & elementa, an illa, in quæ diuidũtur, quæ insunt singula. Et si ipsa genera, vtrum quæcunque vltima de indiuiduis prædicantur, an priora. vtputa, vtrum animal, vel homo principio, & magis quàm singularia sit. Potissimum vero quærendum & tractandum est vtrum est aliqua, præter materiam, causa per se, an non. Et hæc separata, an non. Et vtrum vna, an plures numero. Et vtrum est aliquid præter * cunctum (dico autem cunctum, cùm quicquam de materia prædicatur) an nihil. an quorundam quidem sit, quorundam vero non, & quænam entium talia sint. Item principia, vtrum numero, an specie definita sint, & quæ in rationibus, & quæ in subiecto. Et vtrum corruptibilium & incorruptibilium eadem, an diuersa. & vtrum incorruptibilia omnia, an corruptibilium corruptibilia. Item, quod omnium difficillimum est, & maximam ambiguitatem habet, vtrum vnum &ens, vt Pythagorici, & Plato dicebant, non est aliud quicquam, sed entium substantia, an non: sed aliud quid subiectum, vt Empedocles amicitiam ait, alius vero quidam ignem, etiam alius aquam, aut aërem. Et vtrum principia vniuersalia sint, an tanquam singularia rerum. Et potentia, an actu. Item vtrum aliter, an secundum motum. & hæc enim multam dubitationem præbere queant. Et ad hæc vtrum numeri, longitudines, figuræ, & puncta substantiæ quędam sint, an non. Et si substantiæ, vtrum separatæ à sensibilibus, an in eis. De his enim omnibus non modo inuenire veritatem difficile, verum neque bene ratione dubitare facile est.

* totum.

SVMMA SECVNDA.

Examinantur propositæ difficultates.

Disputantur difficultates de causarũ, principiorum, ac substantiarum cognitione. Cap. I.

Text. 3.

Virũ vnius an pluriũ scientiarum sit omnia genera causarũ speculari.

PRIMVM itaque de quibus primo diximus, vtrum vnius, an plurium scientiarũ sit omnia causarum genera speculari. Vnius enim scientiæ, quomodo essent principia, cum non sint contraria, cognoscere? Item multis entium, non omnibus, omnia insunt. Quo nanq; modo possibile est motus principiũ in immobilibus esse, aut boni naturã, siquidem omne, quodcunque per se, & propter suam ipsius naturam bonum sit, finis est, & ita causa, quoniã illius gratia cętera & fiunt, & sunt. finis autem & cuius causa actionis cuiusdam finis est, actiones vero omnes cum motu. Quare in immobilibus non contingere queat hoc principium esse. non autem esse contingat quicquam per se bonum. Vnde in Mathematicis nihil per hanc causam probatur, nec est aliqua demõstratio, quare eius, quod melius, aut peius, & omnino alicuius talium, nemo mentionem facit. Quapropter quidam Sophistarum, vt Aristippus, sperabant eas. in aliis enim artibus, ac ipsis etiam illiberalibus, vt in Fabrili, & Coriaria, inquiebatur melius, aut peius, de omnibus dici: Mathematicas autem nullam de bonis, & malis rationem facere. At si plures sunt causarũ scientiæ, & alia alius principij, quam earum dicendum, eam esse, quæ quæritur? aut quis illorum, qui eas habent, rem quæ quæritur, maxime sciet? contingit enim eidem omnes modos causarum inesse. vtputa domus, vnde quidem motus, ars & faber: cuius vero causa, opus: materia autem, terra, & lapides: forma vero, definitio. Ex his itaq;, quæ ab Antiquis determinata sunt, quæ scientiarum appellanda sit Sapiẽtia, rationabile videatur vnamquanq; ita appellandam esse. Verum, quatenus principalissima & honorabilissima, & cui cæteras sciẽtias tanquam ancillas nõ contradicere decet, illa est ipsius finis & boni. huius enim cætera. Quatenus vero primarũ causarum, & eius, quod maxime scibile definita est esse, ipsa vtique substantiæ fuerit. cùm enim multipliciter sit idem scire, magis quidẽ illum scire dicimus, qui rem quidnam sit ipso esse cognoscat, quàm illũ, qui ipso non esse. Istorũ autem ipsorũ, alterum altero magis, & maxime illũ, qui quid est, non vero illum, qui quantum, aut quale, aut quid agere, siue quid pati natura aptum est. Item & in cæteris tunc scire vnumquodq; eorũ etiam, quorum demonstrationes sunt, arbitramur, cũ quid est sciamus. vtputa quid est tetragonismus, q; inuentio mediæ. similiter & de cęteris. Circa generationem autem, & actiones totámq; transmutationem, cùm sciamus motus principium. hoc autem aliud, & fini oppositum est. Quare * alterius esse scientiæ videatur harum causarum vnamquanq; speculari. ¶ At vero & de principiis demonstratiuis, vtrum vnius scientiæ an plurium sunt, ambiguum est. Dico autem demonstratiua, opiniones communes. ex quibus omnes demonstrant, vtputa q; necesse est omne, aut affirmare, aut negare: & q; impossibile est simul esse & non esse: & quæcunq; aliæ similes propositiones sunt. Vtrum vna istarum, ac substantię scientia est, an diuersa, quòd si non vna, vtra dicenda est illa esse, quæ nunc quæritur. Vnius itaque non est rationab

*a. l. non alterius.

Text. 4.

Virũ vnius pluriũ sit de principijs demonstratiuis.

gare demõ stratiuũ.

tionabile esse. Cur enim Geometriæ magis quàm cuiuscunque propriũ sit de his speculari? Si itaque æqualiter quidem cuiuscunque est, de omnibus vero nõ contingit, sicuti nec cæterarum, ita nec illius, quæ cognoscit substantias, propriũ est de eis cognoscere. Et ad hæc, quomodo eorum scientia erit? quid enim horũ quodque est numquoque cognoscimus. vtuntur nanque eis cæteri etiam artes, tanquam cognitis. Quòd si demonstratiua de eis est, oportebit aliquod genus subiectum esse, & aliquas passiones, & aliquas eorum dignitates esse. de omnibus enim demonstrationem esse impossibile est. siquidem necesse est ex quibusdã, & circa quippiam, & quorundam demonstrationem esse. Quare accidit cunctorum quæ demonstrantur, vnum quoddam genus esse. omnes enim demõstratiuę vtuntur dignitatibus. At vero, si altera, quæ de substantia, & illa, quę de his, vtra earũ principalior, & prior est? vniuersaliter enim, & maxime principia omnium dignitates sunt. Et, si nõ est Philosophi, cuius alterius erit de eis verum, & falsum speculari? ¶ Et omnino, vtrum vna omnium substantiarum, an plurium scientiæ sunt. Si igitur non vna, cuius substantiæ hæc scientia erit ponenda? Vnam autẽ omnium esse non est rationabile. etenim demonstratiua de omnibus accidẽtibus esset. siquidem omnis demonstratiua ea, quæ per se circa aliquod subiectum accidunt, speculatur ex communibus opinionibus. Circa itaque idem genus per se accidentia eiusdẽ est speculari, & eisdem opinionibus. Circa enim quod est vnius, & ex quibus vnius, siue eiusdem, siue alterius, vnde & accidentia aut hæ speculabuntur, aut ex his vna. ¶ Item, vtrum circa substantias solum speculatio est, an etiam

De omnibus demonstrationem esse est impossibile.

Tex. 5. Vtrũ omnium substãtiarum sit vna scientia.

**a. l. eadẽ*

Tex. 6. Vtrum hæc

etiam circa accidentia eis. Dico autem, vtputa si solidum quædam substantia est, ac lineæ, & plana, vtrũ eiusdem scientiæ est ista cognoscere, & quæ circa vnumquodq; genus accidunt, de quibus Mathematicæ demonstrant, an alterius. Si enim eiusdem, demõstratiua quædam erit etiam quæ substantiæ. nõ videtur autem ipsius quid est demonstratio esse. Quòd si alterius, quæ erit, quæ speculatur circa substantiã accidẽtia? hoc enim difficillimum reddere est. ¶ Item vtrum sensibiles solum substantias esse dicendũ est, an præter istas etiam alias. Et vtrum vnũ, an plura substantiarũ genera sunt, vt hi, qui dicunt formas & media, circa quę Mathematicas aiunt scientias ẽsse. Quomodo igitur dicimus formas causas, & substantias per seipsas esse in superioribus sermonibus dictũ est. Cùm verò multiplicem difficultatẽ habeant, nõ minus est inconueniens dicere quidem esse quasdam naturas præter eas, quæ in cælo sunt, illas vero easdem, quas & sensibiles ponere, nisi quòd illa quidem sempiterna, hæc vero corruptibilia. Idealem nanq; hominem & idealem equum, & sanitatẽ aiunt & nihil aliud: simile quid illis facientes, qui dicunt quidem esse Deos, sed formę similis hominibus. nec enim isti aliud faciebãt, nisi homines sempiternos. nec illi formas, nisi sensibilia sempiterna. Item si quis præter formas, & sensibilia ponat media, multas dubitationes habebit. Patet enim q̃ similiter, & lineæ prẽter etiam ipsas sensibiles erunt, & aliorum generũ singula. Quare cùm Astrologia vna earũ sit, erit & cælũ aliquod præter sensibile cælum, & Sol, & Luna, & cętera similiter, quę in cælo sunt. At quomodo credendũ est talibus? nam immobile nõ est rationabile esse, mobile autem

Tex. 7. Vtrum solæ substantiæ sensibiles inueniãtur.

scientia sit solum circa substantias.

& omnã

& omnino est impossibile. Similiter & de quibus Perspectiua tractat, & quę in Mathematicis Harmonica. & hæc enim impossibile est pręter sensibilia esse propter similes causas. si enim sensibilia sunt media, & sensus patet ꝙ animalia etiam erunt eorũ mediorum, & quidem corruptibilium.

Tex. 8. ¶ Dubitanerit autẽ aliquis, circa quæ entia oportet has scientias quærere. si enim in hoc differunt solum à Geometria Geodæsia, ꝙ hęc quidem earum est, quę sentimus, illa vero non sensibiliũ patet quod prætẽr Medicinã erit aliqua scientia & prætẽr quamcunq; aliarũ inter ipsam Medicinam, & hanc medicinam. At quomodo possibile est? etenim etiam salubria quędam essent, prętẽr sensibilia, & ipsum salubre. Simul autẽ nec hoc verum est, quòd Geodæsia sensibilium, & corruptibiliũ magnitudinum sit. corrumperetur enim illis corruptis. At neque sensibiliũ magnitudinum neque circa hoc cælũ Astrologia esset. Nec enim sensibiles lineæ tales sunt quales Geometria dicit. nil enim sensibilium ita rectũ atque rotundum tangit enim circulus regulam, non secundũ punctum, sed sicut Protagoras dicebat, redarguens Geometras. nec motus, nec reuolutiones cæli sic miles, de quibus Astrologia rationes facit. neque

Tex. 9. puncta eãdem naturã quam stellæ habẽt. ¶ Sunt autem quidam, dicentes esse quidẽ hæc, quæ sensibilium, & sensibiliũ media dicuntur, non tamen sensibilibus separata, sed in eis. Quos quæ impossibilia sequuntur, omnia quidẽ enumerare longi sermonis esset. sufficit autẽ talia speculari. Non enim de his solum, vt ita se habeant, rationabile est, sed patet, ꝙ etiam formas cõtingeret in sensibilibus esse. eiusdem enim rationis vtraque hæc sunt. Item duo solida in eodẽ loco necesse esse

esse, & non esse immobilia, in sensibilibus existentia motis. Et omnino cuius causa quis ponet quidem esse ea, esse autẽ in sensibilibus? eadem enim, quæ prædicta sunt, absurda sequentur. erit nanque aliud quoddam cælũ prætẽr cælum: nisi quòd non separatum, sed in eodem loco, quod impossibilius est.

Examinantur quæstiones de Generibus. Cap. II.

MAgna itaque de his dubitatio est, quonam modo ponendo, veritatem consequemur. Et de principiis, vtrum oporteat genera existimare elementa, & principia, an illa magis, ex quibus inexistentibus quicquam primũ est. vt vocis elementa, & ptincipia videtur ea esse, ex quibus primo omnes voces compositæ sunt, sed non vox in cõmuni. & designationum ea dicimus elementa, quorũ demonstrationes in aliarũ aut omnium, aut pluriũ demonstrationibus insunt. Item etiam corporũ, & qui plura dicũt elementa esse, & qui vnum, ex quibus componuntur, & ex quibus constant, principia esse aiunt. vt Empedocles igné & aquã, & quæ cũ eis sunt elementa ait esse, ex quibus inexistentibus entia sunt: sed nõ ea, vt genera entium ponit. Et ad hæc, siquis cæterorũ quoq; naturam velit cõsiderare, veluti lectũ ex quibus partibus, & quomodo cõpositus est, tunc eius naturam cognoscit. Ex his itaque rationibus non essent principia genera entium. Cùm autẽ singula cognoscamus per definitiones: principia vero definitionum genera sint: necesse est definitorũ etiam principia genera esse. Et si entium habere scientiã est ipsum habere specierũ scientiam, secundum quas etiam dicuntur, specierũ principia ipsa genera sunt. Videtur autẽ quidam etiam eorum, qui elementa entium ipsum vnũ, aut ens, aut

magn

Tex. 10. *Vtrũ genera & principia rerũ poni debeãt an ea, ex quibus quicq; primum est.*

magnum, aut paruum dicũt, tanquam generibus eis vtẽ. Aut vero non possibile est vtroque modo principia dicere: ratio nanq; substantiæ vna. diuersa vero erit, quæ fit per genera, definitio, & quæ dicit, ex quibus inexistentibus. Et ad hæc, & si quàm maxime ipsa genera principia sunt, vtrũ prima generũ arbitrandum sit esse principia, an vltima, quæ de indiuiduis prædicantur. etenim hoc dubitatur. Si enim quoniam vniuersalia, magis principia sunt, patet q; suprema generum. hæc enim de omnibus dicuntur. Tot igitur principia entium erunt, quot prima generum sunt. Quare & ipsum ens, & ipsum vnũ principia, & substantiæ erunt, hæc enim de omnibus maxime entibus dicuntur. Non est autem possibile, neq; ipsum vnum entium esse genus, neq; ipsum ens. necesse etenim est vniuscuiusque generis differentias & esse, & vnamquanq; vnam esse. impossibile vero est, aut species generis de propriis differẽtiis prædicari, aut genus absque suis speciebus. Quare si vnum, vel ens genus est, nulla differentia nec vnũ, nec ens erit. at, si non genera, nec principia erunt: siquidem genera principia sunt. ¶ Item etiam media, cũ differentiis collecta, erunt genera vsque ad indiuidua, nunc autẽ quædam videntur, quædam vero nõ videntur. Et ad hæc differẽtiæ magis principia, quàm genera. si igitur istæ etiam principia, infinita, vt ita dicam, principia fiunt, & maxime si quis primũ genus principium ponat. At vero, & si principalis species magis ipsum vnum est: vnum autem est, quod indiuisibile est. omne vero indiuisibile, aut secundum quantum, aut secundum speciem: prius autem, quod secundum speciem est: genera autẽ magis diuisibilia in species: vnum erit profecto, quod vltimo prædicatur. non enim est homo genus singularium hominũ. Item in quibus prius, & posterius est, nõ est possibile, quod de his dicitur, aliquid præter hæc esse. vtputa si dualitas numerorũ est prima, nõ erit aliquis numerus præter species numerorũ. similiter neque figuræ præter species figuratum. Quòd si non horũ, multo minus aliorũ erunt genera præter species. horum enim maxime videntur genera esse: in indiuiduis vero nõ est hoc quidem prius, illud vero posterius. Item vbicunque hoc quidẽ melius, hoc vero deterius est, semper prius est, quod melius est. quare nihil horum genus esset. Ex his itaq; magis apparent, quæ de indiuiduis prædicantur quàm genera, esse principia. Rursus tamen quomodo oporteat ista existimare principia non est facile dictu. Principium enim, & causam esse oportet præter res, quarum principium est, & posse esse separatũ ab eis. Tale quid autem esse præter singulare cur quisquam opinaretur, nisi quoniã vniuersaliter, & de omnibus prædicatur? At si propter hoc, quę magis vniuersalia sunt, magis ponẽda principia sunt. quare prima genera vtiq; principia sint.

Idem.t. huius. 17.

Vtrum prima genera an vltima ponẽda sint principia.

Impossibile est aut species generis de propriis differentijs prædicari. aut genus absque suis speciebus.

Tex. 11.

Omne indiuisibile, aut quãtitate aut specie est.

In indiuiduis non est hoc prius, illud posterius.

Quæstiones de vniuersalibus.

Cap. III.

Est autem consequens his, & ad speculandum omniũ difficillima, maximéq; necessaria dubitatio, de qua præsens fit sermo. Si etenim nõ est quicquam præter singularia, singularia vero infinita sunt, quomodo possibile est infinitorũ habere scientiam? quatenus enim vnũ quid, & idem, & quatenus vniuersale quid est, eatenus omnia cognoscimus. At si hoc necesse est, & oportet aliquid præter singularia esse, necesse erit, vt genera; aut vltima, aut prima, sint præter singularia.

Tex. 12.

Virũ vniuersale ęquã sit præter singularia, vel ne.

hoc autem q̃ impossibile sit, paulo ante dubitauimus. Item, si quam maxime aliquid est præter rorum, cùm quicquam de materia prædicetur, vtrũ si aliqua species est, præter omnia esse aliquid oporteat, an præter aliqua esse, & præter aliqua non esse, an præter nullum Si igitur nihil præter singularia est, nihil intelligibile erit, sed omnia sensibilia: & sciẽtia nullius erit, nisi quis sensum dicat scientiam esse Item nihil esset sempiternũ, nec immobile. sensibilia enim omnia corrumpuntur, & in motu sunt. At si nihil est sempiternum, neque generationẽ esse possibile est. necesse est enim aliquid esse id, quod fit, & ex quo fit, & vltimum horũ ingenitum esse: siquidem fiat, & ex nõ ente fieri impossibile est. Item generationẽ & motu existẽte, necesse est vt finis etiam sit, nec enim infinitus est aliquis motus, sed cuiusq; est finis. & fieri non est possibile, quod factũ esse impossibile sit. quod autem factum est, necesse est vt sit, cùm primo factũ est. Item, si materia est, propterea quòd ingenita est, multo magis rationabile est ipsam substantiam esse, cùm illa existat, vt hæc sit. Si enim nec hæc erit, nec illa, nihil erit omnino. q̃ si hoc impossibile est, necesse est vt forma & species aliquid præter totum sit. Si autẽ rursus hoc ad quis ponet, dubium est de quibus hoc ponet, & de quibus non. quòd enim de omnibus non est possibile, patet. non enim ponemus aliquam esse domum, præter domos singulares.

Tex. 13. ¶ Et ad hæc vtrum vna erit omnium substantia, vtputa hominum. Sed absurdum est. non enim vnum essent omnia, quorum substantia vna, sed multa atque diuersa. sed hoc etiã inconueniens est. Simul autem quomodo materia vnumquodque horum est, & est totum hæc ambo?

Vtrum

Vtrum principia sint eadem numero, vel specie. Et an corruptibilium, & incorruptibilium eadem sint principia, vel ne. Cap. IIII.

ITem de principiis hoc etiã aliquis dubitabit, *Tex.* 14.
nam si specie sunt vnũ, nihil erit numero vnũ, nec ipsum vnũ, & ipsum ens. Ipsumq; scire quomodo erit, si non aliquod vnũ in omnibus erit? At vero si vnũ numero, quodque principiorum vnum, & non, vt in sensibilibus, alia aliorũ, vtputa huius syllabæ cũ specie sit eadem, etiam principia specie eadem sunt. etenim hęc numero alia sunt. Quòd si non ita, sed principia entium numero sunt vnum, non erit præter elementa aliquid aliud. numero enim vnum dicere, aut singulare, nil differt. ita enim singulare dicimus, quod vnũ numero est: vniuersale vero, quod in his. quemadmodum si vocis elementa, eò q̃ vnũ numero est, determinata essent, necesse esset tot omnes literas esse, quot elementa, cũ non essent duo, aut plura eadem. ¶ Nihilo autẽ minor dubitatio & à *Tex.* 15.
præsentibus & à prioribus prætermissa est, vtrum eadem corruptibilium & incorruptibiliũ principia sint, an diuersa. Si enim eadẽ sunt, quomodo hæc quidem incorruptibilia, hęc vero corruptibilia sunt, & propter quam causam? Quicunq; igitur circa tẽpora Hesiodi fuerunt, & cuncti Theologi, solum quò ad sibi persuaderent, curæ habuerunt, nos autẽ contempserũt. Cùm enim principia Deos facerẽt, & ex Diis fuisse diceret, quæcunque nõ gustarunt nectar, & ambrosiam, mortalia dicunt fuisse. Manifestum autem est, q̃ sibi ipsis hæc nomina cognita dicentes, taléq; affecrentes causas, supra vires nostras dixerunt. nam si voluptatis gratia ea attigerunt, nequaquam sunt ipsius esse causa nectar, & ambrosia. quòd si ipsius esse gratia, quomodo essent sempiterni,

Vtrũ principia sunt eadẽ numero, vel specie.

Egens cibo non est sempiternum.

cùm alimento indigerét? Sed de his, quæ fabulose & sophistice dicuntur, nõ est dignũ accurate considerare. Ab illis vero, qui per demõstrationem dicunt, petere oportet, ac interrogare, cur cùm ex eisdẽ sint, hæc quidẽ entium sempiterna natura sunt, hæc vero corrumpuntur? cũ autem neq; dicãt causam, neq; rationabile sit ita se habere, patet q̃ nõ sunt eorũ eadẽ principia neque causæ. Empe. nanque, quẽ quis maxime sibi ipsi putauerit consona dicere, is quoq; idẽ passus est. ponit enim quoddã principiũ corruptionis causam, contentionẽ, nihilominus tamen & hæc vidébitur generare, præter Deum. dicit enim.

Ex quibus oĩa quæ erãt, q̃ sunt, quæq; in posterũ erũt
Ac arbores pullularunt, & viri, ac mulieres,
Feræ, aliteſq;, & pisces in aqua nutriti,
Ac Dỹ longæui.

At etiã absq; his patet. nam, si nõ inesset in rebus contẽtio, vnũ omnia, vt ait, essent. cũ enim conueniãt, tũc extima statuitur cõtentio. Vnde & accidit ei felicissimũ Deũ minus sapientem cæteris esse. nõ enim cognoscit omnia elementa. contentionẽ nanq; nõ habet. cognitio aũt similis simili.

Vide 1. de Anima 8. & 5.

Terra enim, ait, terram inſpicimus, aquam vero aquæ
Æthera autẽ æthera diuum, sed igneignẽ manifestũ
Ac amicitia amicitiam, & contentionem contentionẽ
pernicioſa.

Sed vnde sermo digressus est, hoc est manifestum, quod accidit ei, contentionẽ nõ magis corruptionis, quàm ipsius esse causam esse. similiter nec amicitiam ipsius esse. cum enim congreget in vnum, corrumpit cætera. & simul ipsius transmutationis nullam causam dicit, nisi quod ita natura aptum est. ait enim.

Magna contentio in membris nutrita fuit.
Ac ad honores aſcendit tempore perfectio.

Quod

Quod eiũ cũ alternũ sit, amplũ præcesſit iuſiurandũ.

Tanquam necesse sit quidẽ transmutari, causam tamen necessario nullã manifestat. tantũ tamen sibi ipsi consentanee dicit, q̃ nõ facit hæc quidẽ entiũ corruptibilia, hæc vero incorruptibilia, sed omnia corruptibilia, præter eleméta. Quæ autem dicitur nũc dubitatio est, cur si omnia ex eisdem sunt, hęc quidem sunt, hęc vero non. Quòd igitur non sint eadẽ principia, hæc demum dicta sint. Quòd si diuersa principia sunt, vna quidẽ dubitatio est, vtrum incorruptibilia etiam ista erunt, an corruptibilia. Si enim corruptibilia, patet q̃ necesse est ea quoq; ex aliquibus esse. omnia enim in illa, ex quibus sunt, corrumpuntur. quare accidit principiorũ alia esse principia priora. hoc autem impossibile, siue statur, siue in infinitum progreditur. Item, si principia adimẽtur, corruptibilia quomodo erũt? Quòd si incorruptibilia sunt, cur ex his quidẽ cùm incorruptibilia sint, corruptibilia erũt. ex alteris vero incorruptibilia? hoc enim non est rationabile, sed aut impossibile est, aut multis indiget rationibus. Item nemo conatus est alia ostendere, sed eadẽ omnium principia dicũt. & quod primo dubitatum est, tanquam paruum quiddam putantes, prætereunt.

Omnia cor rumpũtur in ea, ex q bus sunt. Idẽ 1. phy. te. 65. et 9. ph. 45.

An ens & vnum sint rerum ſubſtantia. Cap. V.

OMnium autẽ & ad speculandum difficillimum, & ad cognoscendam veritatẽ maxime necessariũ est, vtrũ ipsum ens, & ipsum vnũ substantiæ entium sint, & non aliquid aliud vtrunq; eorũ sit, sed hoc vnũ, illud vero ens sit: aut oporteat quid nam sit ipsum ens, & ipsum vnũ quærere, tanquam altera natura subiecta. Quidã enim illo, quidam vero hoc modo putant naturam habere. Plato nanque, ac Pythagorici nõ esse aliud

Tex. 16.

quid ipsum ens, nec ipsum vnum aiebant, sed hoc eorum naturam esse tanquam substantia idem vnum, & ens esset. Qui autē de natura tractarunt vt Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quòd vnum est ens. videri nanque possit dicere hoc amicitiam esse. causa enim hæc omnibus est, vt vnum sint. Alij vero igné, & alij aërem aiunt ipsum vnū. & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, & qui plura elementa ponunt. necesse enim & his est totidem dicere ipsum ens, & ipsum vnum quot aiunt principia esse. Accidit autem, si quis non ponet esse aliquam substantiam ipsum vnum, & ipsum ens, nec aliorum vniuersalium quicquam esse. hæc enim vniuersalia maxime omnium sunt. Quòd si non est aliquid ipsum ens, & ipsum vnum, multo minus quicquam aliorum sit præter ea, quæ singularia dicuntur. Item, si ipsum vnum non est substantia, patet quòd nec numerus erit tanquam natura alia separata ab entibus. numerus enim vnitates, vnitas vero vnum quid est. Quòd si quid est ipsum vnum & ipsum ens, necesse est eorum substantiam esse vnum & ens. non enim aliquid aliud vniuersaliter prædicatur, sed eadem ipsa. At vero si quid erit ipsum ens, & ipsum vnum, magna dubitatio est, quonam modo aliquid aliud præter hæc erit. dico autem quomodo entia erunt plura vno. quod enim aliud ab ente est, non est. quare secūdum Parmenidis rationem necesse est accidere omnia entia esse vnum, & hoc esse ens. Vtroq; autem modo difficile est. siue enim vnum non sit substantia, siue ipsum vnum sit, impossibile est numerum esse substantiam. Si igitur non sit, dictum est prius quare. Si autem sit, eadem ac de ente dubitatio est. ex quo enim

enim & præter ipsum vnū erit aliud vnū, necesse profecto est nihil esse. omnia vero entia, aut vnū, aut plura, quorum vnumquodq; vnum est. Item, si ipsum vnum indiuisibile, secundum quidem Zenonis positionem nihil vtique fuerit. Quod enim neq; additum, neq; demptū facit aliquid maius, id non esse entium aiunt, tāquam ens magnitudo sit. & si magnitudo corporalis: hæc nanq; omniquaq; ens. cætera vero quodammodo quidē addita faciēt maius, quodāmodo vero nihil: vt superficies & linea faciēt punctū vero & vnitas minime. Sed cū ipse molestē speculetur, ac contingat aliquid indiuisibile esse, sic ad illum habetur alia responsio. huiusce modi nāque additum non maius, sed plus efficit. Sed quomodo ex vno tali, aut pluribus magnitudo erit? simile nāq; est, ac si dicatur ex punctis lineam esse. Quòd si quis ita putat, vt quemadmodum quidam dicunt, ex ipso vno. & alio quodam non vno numerus fiat, nihilominus tamen quærendū est, cur, & quomodo quandoq; numerus, quādoq; magnitudo erit. quod fit, si ipsum non vnum inæqualitas, ac eadē natura erat. Nec enim apparet quo pacto ex vno, & ista, neq; quo pacto ex aliquo numero, & ista magnitudines fieri queant.

An numerus, & magnitudo substantiæ sint, vel ne. Cap. VI.

His autem consequens dubitatio est, vtrum nu- Tex. 17.
meri, & corpora, & superficies, & puncta alicuius substantiæ sint, an non. Si enim non sunt, fugit nos quidnam ipsum ens, & quæ entium substantiæ sint. Passiones enim, & motus, & quæ ad aliquid sunt, ipsæque dispositiones, ac rationes nullius substātiam significare videntur. cuncta

etenim de aliquo subiecto dicuntur, nihilq; horū
*hoc aliqd ipsum quid est. Quæ vero maxime substantiam videantur significare, sunt aqua, terra, & ignis, ex quibus composita corpora consistunt. horum autem caliditates quidē, & frigiditates, & huiusce modi passiones non substantiæ sunt. corpus vero solum, quod hæc patitur, permanet tanquam aliquod ens, & aliqua existens substantia. At vero corpus minus est substantia, quàm superficies, & superficies quàm linea, & linea quàm vnitas, & punctum. his enim corpus definitur. & hæc quidē videtur posse sine corpore esse, corpus vero absq; his impossibile esse. Quare plures quidem, & Antiquiores substantiam quidem & ens, putabant esse corpus, cætera vero huius passiones: vt & principia corporum entium essent principia. Posteriores vero, & illis sapientiores habiti numero. Quemadmodum itaque dicimus, si hæc non sunt substantiæ nulla substantia, nec aliquod ens omnino est. quæ enim eis accidunt, non conuenienter nominare. At si hoc quidem conceditur, quòd longitudines, & puncta magis quàm corpora substantiæ sint, at qualia corpora hęc sint non videmus (in sensibilibus nanque impossibile est esse) non erit profecto vlla substātia. Item videntur hæc omnia dimensiones corporis esse, hoc quidem ad latitudinem, hoc vero ad profunditatem, illud porro ad longitudinem. Et ad hæc similiter inest in solido quæcunque figura. Quare si nec in lapide Mercurius, nec in cubo dimidiū cubi, sic vt disterminatum, ergo nec superficies. nam si quæcunque, & ea profecto sit, quæ dimidium disterminat. eadē autem ratio & de linea, puncto, & vnitate est. Quare si corpus maxime substantia est, hæc autē corpore magis, hæc vero non

non sint, neque substantiæ quædā sint, fugiet nos profecto quidnam sit ens, quęue entium substantia est. Ad hæc enim, quæ dicta sunt, etiam quæ circa generationē, & corruptionem accidunt inconuenientia. Videtur enim substantia, cum ante non existens, nunc sit, aut cū antea existens, postea non, cū generatione & corruptione hæc pati. At puncta lineas, & superficies, neque fieri, neque corrumpi contingit, cū quādoq; sint, quādoq; vero non sint. Cùm enim tāgant, aut diuidant corpora, quandoq; vna, cùm simul tangūt, quādoque duæ, cum diuidūtur, fiunt. quare neq; iā cōpositis, sunt, sed corruptæ sunt: & diuisis, sunt, cùm antea non essent. punctum nāq; indiuisibile, non est diuisum in duo. Cæterū, si generantur, & corrūpuntur, ex aliquo fiunt. Similiter autem se habet & circa nunc. quod est in tempore. nec hoc enim contingit generari, & corrumpi, sed tamen aliud esse semper videtur, cùm nō substantia aliqua sit. Patet autē quod etiam circa puncta, lineas, & superficies similiter se habet. eadem enim ratio est. cūcta nāq; similiter, aut fines, aut diuisiones sunt. *Hac nō habet Auer.*

Dubitationes de Ideis. Cap. VII.

OMnino autē aliquis dubitauit quare oportet alia quædā prēter sensibilia, & media quęrere, vtputa eas, quas ponimus, formas. Si enim propterea ꝙ mathematica quidē ab his, quę hic sunt, alio quodā differūt, in eo sanē, ꝙ plura eiusdem speciei sunt, nihil differūt. & ideo nō erūt eorum principia, numero determinata, sicuti etiā literarū quæ hic, numero quidē nō sunt omniū principia determinata, sed specie, nisi quis huius syllabæ, & huius vocis accipiat. harum enim numero etiā determinata erūt. similiter etiā de mediis. infinita etenim etiā illic sunt, quę eiusdē speciei sūt. *Text. 18.*

Quare, si præter sensibilia, & mathematica nõ sint alia quædã, qualia dicũt quidã formas esse, non erit vna numero, & specie substantia: nec entium principia aliqua numero aliquot, sed specie erũt. Si itaq; hoc necessariũ est, & formas propterea necesse est esse. etenim quãquã nõ bene declarẽt, quæ hæc dicũt, hoc tamẽ est, quod volũt: & necesse est eis hoc dicere, q; formarum vnaquæq; substantia quædã sit, & nulla secũdũ accidẽs. At vero si ponamus formas esse, & principia vnũ numero, nõ specie esse, diximus q; impossibilia necesse est accidere.

Vtrum principia potentia sint, vel alio modo: Et vtrum vniuersalia, an singularia. Cap. VIII.

Tex. 19. Vtrũ principia sint in potentia

His autẽ ppẽ est dubitare, vtrũ potẽtia an aliquodã modo elemẽta sint. Si enim alio quodã modo, erit aliquid aliud principiis prius. Potentia nãq; prior illa causa est. nõ est autẽ necesse, omne, qd potẽtia est, illo modo se habeat. Quod si elemẽta potẽtia sunt, cõtingit nihil entiũ esse possibile enim est esse, etiã qd nõdũ est. fit enim quod nõ est, sed nihil eorũ fit, quæ esse impossibilia sunt. Et has itaque de principiis dubitationes necesse est dubitare. ¶ Et vtrũ vniuersalia sint, an vt dicimus, singularia. Si enim vniuersalia, non erũt substãtiæ. nihil enim cõmuniũ qd quid, sed quale quid significant, sed substantia quod quid. Quod si quod cõmuniter prædicatur, quod quid sit, & exponi possit, multa animalia erũt ipse Socrates, & homo, & animal. si singula quidẽ, quod quid, & vnũ significãt. Si igitur principia vniuersalia sunt, hæc accidunt. Quòd si nõ vniuersalia sint sed vt ipsa singularia, nõ erũt scibilia. ipsius enim vniuersalis omniũ scientiæ sunt. quare erũt alia principia priora de principiis vniuersaliter prædicata, si sit quidem eorum futura scientia.

Tex. 20. V. rũ principia sint vniuersalia an singularia.

Arist. libri tertij Finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM.

LIBER QVARTVS.

SVMMAE LIBRI.

In Prima agitur de quibus habeat prima Philosophia pertractare.

In Secunda de Principiorum cognitione.

SVMMA PRIMA.

Ens, prout est ens, & primas causas à primo Philosopho considerari. Cap. I.

Tex. 1. EST scientia quædam, quę speculatur ens, prout ens est, & quæ ei per se insunt: Hæc autẽ nulli earum, quę in parte dicuntur, eadem est. nullæ nanq; cæterarum vniuersaliter de ente, prout ens est, considerant, sed eius aliquam partem abscindentes, quod ei accidit speculantur, vt Mathematicæ scientiæ. Cùm autẽ principia, & supremas causas quæramus, patet quòd alicuius naturæ per se necesse est eas esse. Si igitur illi etiam, qui entiũ elementa quærebant, illa principia quærebant, necesse est etiam elementa entis non secundũ accidẽs esse, sed prout entia sunt. Quare nobis quoq; entis, prout entis, primas causas accipiendum est.

Quo

Quo pacto ens multipliciter dicatur. Ens, & vnū idem esse. Item de ente, vt ens est, & de eius speciebus, ac consequentibus hanc cōsiderare scientiam.

Caput Secundum.

Text. 1. ENs autem multipliciter quidem dicitur, verū ad vnum, vnámq; quandam naturam, & non æquiuoce, sed quemadmodum omne salubre ad sanitatem, quoddā eò quòd conseruat: quoddam eò quòd facit: quoddam, eò quòd signum sanitatis: quoddam vero capax eius est. Et medicinale ad medicinam: quoddam enim, eò quod habet medicinam, medicinale dicitur: quoddam, propterea quòd natura aptum ad eam sit: quoddam propterea quòd opus medicinæ sit. eodem modo cætera quoq; accipiemus. Ita & ens multipliciter quidem dicitur, sed totum ad vnum principium quædam enim, quoniam substantiæ, entia dicuntur: quædam, quoniam passiones substantiæ: quædam, quoniam via ad substātiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substātiæ, siue eorum, quæ ad substantiam dicuntur, aut ad aliquorum ex his negationes, aut substantias. Quare & ipsum non ens esse non ens dicimus. Quemadmodum igitur de norum omnium vna scientia est, ita & de cæteris est. Non enim solum eorum, quæ secundum vnum dicuntur, verum etiam eorū, quæ ad vnam naturam dicuntur, vnius scientiæ est speculari. etenim hæc etiam quodammodo secundum vnū dicuntur. Patet itaq; vnius esse, & entia prout entia, speculari. Vbiq; autē proprie primi, & ex quo cætera pendent, & propter quod dicuntur, scientia. Quòd si hoc substantia est, oportet profecto vt substantiarū principia, & causas Philosophus habeat. Omnis autē generis, & sensus vnus vnius, & scientia: velut Grammatica, vna existens, omnes voces speculatur. Quare entis quoque quot species sunt, & species specierū speculari vnius scientiæ genere est. ¶Si itaq; ens, & vnum idem, ac vna natura sunt, propterea quòd se inuicem sequuntur, quemadmodum principium, & causa, sed non quòd vna ratione significantur, * nihil quidem refert, si etiā similiter putabimus, quinimmo magis proderit. Idem enim vnus homo, & ens homo ac homo. & nō significat diuersum aliquid secundum dictionem repetitam, ideſt homo & homo, & vnus homo. Patet autem quòd non separatur ens, nec in generatione, nec in corruptione. similiter & in vno. Quare manifestum est quòd additio in his idem significat, & quòd vnum nihil aliud est præter ens. Item cuiusque substantia vnum est, non secundum accidens: similiter & * ipsum ens quoduis. Quare quot vnius species, totidē & entis sunt, de quibus ipsum quid est speculari, eiusdem genere scientiæ est. dico autem veputa de eodem, & simili, cæteríſque huiusmodi. ferè autē omnia contraria ad hoc principium reducuntur. ¶Considerata sunt autē hæc in electione contrariorum. Atq; tot Philosophiæ partes sunt, quot substantiæ. quare necesse est vt aliqua earum prima, & alia sequens sit. sunt autem subinde habentia genera, ipsum vnū & ens: quare etiam scientiæ sequentur ista. Philosophus nanque est, vt ille, qui Mathematicus dicitur. & hæc enim habet partes. ac prima quædam, & secunda scientia est. cæteræ quoque consequenter in Mathematibus. Cæterum, cùm vnius sit opposita speculari, vni vero opponitur pluralitas, negationem quoque & priuationem vnius est speculari: propterea quòd vtroque modo vnum speculatur

Nec solū eorum, quæ secundum vnū, sed & eorum, quæ ad vnā naturā dicūtur, vnius scientiæ est speculari.

Text. 3.

* a. l. nihil autem.

* a. l. quod proprie ens quid.

Text. 4.

culatur id, cuius est negatio, aut priuatio, siue quæ simpliciter dicitur, quòd non inest illi, siue alicui generi. ibi siquidē vni differentia est, præter illud, quod in negatione. negatio nanq; absentia illius est, in priuatione vero & subiecta quædam natura sit, de qua priuatio dicitur. vni autē pluralitas opponitur. quare etiam prædictis opposita, diuersum, dissimile, & inæquale, & quæcunque alia, quæ aut secundum eadem dicuntur aut secundum pluralitatem, & vnitatem cognoscere dictæ scientiæ est. ex quibus vnum quidem est. & ipsa contrarietas. contrarietas enim differentia quædam, differentia vero diuersitas. Quare cùm vnum multipliciter dicatur, hæc quoq; multipliciter quidem dicentur. Vnius tamen est cuncta cognoscere. non enim si multipliciter, ideo alterius. sed si neque secundum vnum, neq; ad vnum rationes reducūtur, tunc alterius. Cùm autem ad primū cuncta reducuntur, vtputa quodcunque vnum dicuntur ad primum vnum similiter de eodem. & diuerso & contrariis dicendum se habere. Quapropter diuidendo quoties singula dicuntur, sic attribuendum est ad primum in vnoquoque prædicamento, quomodo ad illud dicitur. quædam enim eò quòd habent illud, quædam eo quòd faciunt, quędam secundū alios huiuscemodi modos dicentur. Manifestum itaq; quod in dubitationibus dictum est, vnius esse tam de his, quàm de substantia rationem habere. hoc autem vnum erat eorum, quæ in dubitationibus diximus. ¶Et Philosophi est de omnibus posse speculari. Si enim non Philosophi, quis erit, qui considerabit, si idem Socrates, & Socrates sedens? aut si vnum vni contrarium? aut quid est contrarium, aut quoties dicitur? similiter de cæteris quoq;

Text. 5. Philosophi est de omnibus posse speculari.

quoq; huiuscemodi? Cùm itaq; vnius, prout vnius, & entis prout entis, hæ per se passiones sint, & nō prout numeri, aut lineæ, aut ignis, patet quòd illius scientiæ est, & quid est cognoscere, & accidentia eis. Et non in hoc erant, qui de his considerant, tanquam non philosophātes, sed quoniā substātia, de qua nihil sciūt, prior est. Nā, quēadmodū & numeri, prout numerus est, propriæ passiones sunt, vt imparitas paritas, commensuratio æqualitas, excessus defectus, & hæc tū ab solutis, tum mutuo relatis insunt numeris, similiter sōlido, & immobili & mobili, & leui & graui aliqua propria sunt, ita & enti, prout ens est, quædā propria sunt. & hæc sunt, de quibus veritatem cōsiderare Philosophi est. Signum autem est, quòd Dialectici, & Sophistæ eandem quidem, quam Philosophus subeunt figuram. Sophistica enim apparens solum Sapientia est. Dialectici quoq; de omnibus disputāt. ens vero cōmune omnibus est. Disputāt autē de his scilicet, eò q; hæc propria Philosophiæ sunt. circa idem enim genus Sophistica, & Dialectica versatur cum Philosophia. verum Philosophia ab hac quidē modo potestatis, ab illa vero electione vitę differt. Dialectica autē est tētatiua, de quibus Philosophia est cognitiua: Sophistica vero apparens, existēs vero minimē. ¶Itē, contrariorum altera coordinatio priuatio est, & cuncta ad ens & nō ens, & vnū & pluralitatem reducuntur. vtputa status quidē vnius est, motus vero pluralitatis. Entia vero, & substātiā ferè cūcti cōcedunt ex cōtrariis cōpositā esse. omnes enim principia aiūt esse cōtraria. quidā par & impar, quidā calidū & frigidū, quidā finē & infinitū, quidā amicitiā & cōtentionē. cætera quoque omnia videtur reducta ad vnū, & pluralitatem

Vnius vt vnum, & entis vt ens, eadē sunt passiones.

Vnius scientia est quid est cognoscere, & accidentia eius.

Circa idem genus versatur Dialectica Sophistica, & Philosophia. Text. 6.

tem. accipiatur enim reductio à nobis, principia vero & omnino, & quæ ab aliis, in hæc tanquam in genera cadunt. Manifestū itaq; ex his etiā est, quòd vnius sciētię est ens, prout ens est, speculari. Cūcta etenim, aut cōtraria, aut ex cōtrariis. principia vero cōtrariorū, vnū & pluraritas. hæc autē vnius scientiæ, siue secundū vnū dicantur, siue nō: sicuti fortassis & veritas se habet. Et quamuis vnum multipliciter dicatur, ad primū tamē cætera reducētur, & cōtraria similiter. Ac propterea & si ens, aut vnū nō est vniuersale, & idē in omnibus, aut separatum, sicuti fortassis nō est, hæc nihilominus ad vnum, illa vero cōsequenter. Ip propterea, non est Geometræ quid cōtrarium, ac perfectum, aut vnū, aut ens, aut idē, aut diuersum sit, speculari, nisi ex suppositō. Quòd igitur vnius scientiæ est ens prout ens est, & quæ ei prout ens insunt speculari, manifestū est: & quòd non solū substantiarū, verū etiam eorū, quæ substātiis ip sunt eadem speculatiua est, ac illorum, quæ dicta sunt: & de priori & posteriori, & genere & specie & toto & parte, cæterisque huiusmodi.

SVMMA SECVNDA.

De Principiorum cognitione.

Ad Philosophum considerationem de Principiis omnibus communibus pertinere. Cap. I.

Text. 7. DIcendum autem est, vtrū vnius, an alterius sciētiæ est de hisce, quæ in Mathematibus dignitates nominantur, & de substantia speculari. Patet itaq; quòd vnius est, & eius, quæ Philosophi est, consideratio. Omnibus enim entibus insunt, sed non alicui generi separatim ab aliis. & oēs quid évtūtur, quia entis, prout entis sunt. vnde quodq;

quodq; autē genus ens. at eatenus vtuntur, quatenus eis satis est. hoc autē est, quātū illud cōtinet genus, de quo demonstrationes afferunt. Quare, cùm pateat quòd, prout entia sunt, eis insunt (hoc nanque eis commune est) illius de his speculatio est, cuius est de ente, prout ens est cognoscere. Propter quòd nemo eorum, qui particulariter considerant, conatur aliquid de his, siue quatenus vera, siue non, dicere. nec enim Geometra, nec Arithmeticus, sed naturalium quidem merito hoc facientes. soli nanque putabant & de tota natura, & de ente considerare. Cùm autem aliquis adhuc superior Naturali sit (natura nanq; vnum quoddam entis genus est) illius vniuersalis, & circa primam substantiam speculatiui profectō fuerit de his etiam consideratio. est autem Naturalis sapiētia quædam, sed non prima.

¶ Quæcunque vero quidam eorum, qui de veritate dicunt, quo nam modo oportet admitti, dicere conantur, propter ignorantiam Resolutiuorum hoc faciunt. oportet enim accedere hæc edoctum, sed nequaquā, dum audiunt quęrere. Quòd itaque Philosophi, & eius, qui de tota substantia, quoad natura fert, speculatur, etiam de principiis syllogisticis est considerare, manifestum est. Decet autem illum, qui maxime circa quodque genus cognoscat, vt dicere habeat certissima rei principia. quare & illum, qui de entibus, prout entia, omnium certissima, hic autē est Philosophus. Omnium autē certissimum principiū est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimum etenim, vt huiusmodi sit necesse est. circa nanque illa, quæ non cognoscunt, decipiuntur omnes. Et non ex suppositione: quod enim necesse est illum habere, qui quoduis entium intel-

Text. 8.

Omniū certissimum principiū est, circa quod impossibile est mentiri.

ligat, hoc non est suppositio. quod autem cognoscere illum necesse est, qui aliquid cognoscat necesse est, vt veniat habens illud. Quòd igitur tale principium omnium certissimum est, patet. Text. 9. Quid autem illud sit, deinceps dicamus. ¶ Idem enim simul inesse & non inesse eidem, & secundum idem, impossibile est. & quęcunq; alia annotaremus, sint ad Logicas difficultates annotata. hoc autem omnium est principiorum certissimum. habet etenim dictam annotationem. Impossibile nanque est quempiam idem putare esse & non esse, quemadmodum quidam Heraclitũ dicere arbitrabantur. non enim necesse est quæcunq; quis dicat, ea etiã putare. Quòd si non contingit inesse eidem contraria: annotentur autem à nobis etiam huic propositioni consuetæ contraria vero opinio opinioni est, quæ contradictionis est. Et patet quòd impossibile est simul eundem idem arbitrari esse, & non esse. simul enim haberet opiniones contrarias, qui de ea re haberetur mendax. Quare omnes demonstrantes ad hanc vltimam opinionem reducunt. natura etenim hæc cæterarum quoque dignitatum omnium principium est.

Disputatio contra eos, qui contingere idem esse, & non esse dicunt, & ita arbitrari. Cap. II.

SVnt autem quidam, qui, vt diximus, ipsi quoque dicunt, contingere idem esse, & non esse, & ita arbitrari. vtuntur autẽ hac oratione multi quoque eorum, qui de natura tractant. Nos autem nunc accepimus, tanquam impossibile sit de eodem simul esse & non esse. & per hoc monstrauimus, quòd certissimum hoc cunctorũ principiorum est. Conantur autem quidam hoc quoque probare, propter ignorantiam. Est etenim

Ignorãtia quid.

igno

ignorantia, nescire quorum oportet quærere demonstrationem, & quorum non. etenim omnino impossibile est omnium esse demonstrationem. in infinitum nanque progrederetur: quare nec hoc modo esset demonstratio. Si autem aliquorum non oportet quærere demonstrationẽ, quod magis principiũ esse tale iudicaret, dicere nõ haberet. Est autẽ etiam de hoc demõstrare, redarguẽdo q̃ impossibile est, dũmodo aliquid dicat, qui dubitat. Quòd si nihil, ridiculũ est quærere rationẽ ad eũ, qui nullius habet rationẽ, quatenus nullã habet rationẽ. similis nãq; plãta talis est, prout talis est. Demõstrare vero redarguẽdo, dico differre à demõstratione: quia q̃ demõstraret, videretur petere quod à principio. cũ autem alia huiusce causa sit, redargutio, & non demonstratio. ¶ Principium vero ad hæc omnia * non petere vt aut esse aliquid, aut non esse dicat (hoc enim fortassis aliquis esse putaret quod à principio petere) sed aliquid significare & sibi ipsi & alteri, hoc enim necesse est, siquidem aliquid dicat. Quòd si non, tali non esset sermo, nec sibi ad seipsum, nec ad alium. Si autem aliquis hoc concedat, erit demonstratio. iam enim erit aliquid determinatum. attamen non qui demonstrat, sed qui sustinet, causa est, tollens enim orationem, sustinet orationem. * Primo igitur manifestũ est hoc ipsum verũ esse, q̃ nomen esse hoc, aut non esse significat. quare non vtique omne ita & non ita se habet. Item si homo vnũ significat, sit hoc animal bipes. dico autem vnum significare hoc si hoc est homo, si quid homo sit hoc est homin--- esse. Nihil autem differt, etiam si plura quis significare dicat, solum autẽ sint determinata: imponeretur etenim cuilibet orationi aliud nomẽ.

Text. 10.

* *a. l. legit affirmari-ue, sed melior negatiua ait Alexan.*

* *Ex Alex. adde hæc. Præterea q̃ hoc concessit, concessit aliquid verũ esse sine demõstratione: quare nõ omne vtique sic, & nõ sic se habet.*

dico autem vt puta, si non dicat hominem vnum significare, sed multa, quorum vnius quidem vna oratio, animal bipes. sint autem cætera quoque plures, determinatæ vero numero: imponeretur etenim proprium nomen secundum quamque orationem. Quòd si non poneretur, sed infinita significare dicat, manifestum est quòd non esset oratio. non vnum enim significare nihil est significare. nominibus vero non significantibus, perit ipsa reuera disputatio, & ad inuicem, & ad seipsum. nihil enim intelligere contingit nihil vnum intelligentes. Quòd si contingit, imponeretur nomen huic rei, vnum.

Text. 11. ¶Nomen itaque, vt à principio dictum est, est aliquid significans, & vnum significans. Non potest igitur homini esse significare id. quod nō est esse homini, si homo quidem non solum de vno sed etiam vnum significat. Non enim hoc dicimus vnū significare quod de vno. hoc enim modo muſicum etiam, & album, & homo vnū significant. quare vnum omnia erunt. vniuoca nanq; & non erit esse & non esse idem, nisi secundum equiuocationem, sicuti si quem nos hominem nominamus, alij non hominē vocarent. Quod autē dubitatur, non est hoc, si contingit simul idem esse, & non esse hominem nomine, sed re. Si autem non alterum significat homo & non homo, patet, quòd nec non esse homini ab eo quod est esse homini: quare homini esse erit nō homini esse. vnum nanque erit. hoc enim significat vnum esse, sicuti tunica & vestis, si ratio vna. Si autem erit vnum, vnum significat homini esse, & non homini. verum monstratum est quòd aliud significat: necesse igitur si quid est verū dicere q; homo, animal esse bipes, hoc enim erat, quod significabat homo. Si autem necesse est, non potest idem non esse animal bipes. ¶Hoc nanque significat ipsum necesse esse, quod impossibile est, nō esse hominem. non contingit ergo simul verum esse idem dicere hominem esse, & non esse hominem. Eadem ratio est & de nō esse hominem. homini nanq; esse & non esse homini diuersum significat. siquidem & album esse & hominē esse diuersum. multo enim magis illud opponitur. quare diuersum significat. Si autem albū aliquis dicat vnum & idem significare, rursus idem dicemus, quod & antea dictū est, quòd omnia vnū sunt, & non solum opposita. Quòd si hoc nō contingit, accidit quod dictū est, si ad interrogatum respondeat. Si vero simpliciter interrogante, addat etiam negationes, non respondet ad interrogatum. nihil enim prohibet idem & hominem & album, & alia infinita multitudine esse. Attamen interroganti si vere est dicere hoc hominem esse, an non, id respōdendū est, quod vnum significat, & non addendum, quòd & album & magnum. impossibile nanque est accidētia, cùm infinita sint, percurrere. aut igitur omnia percurrat, aut nullum. Similiter & si infinities idem esset homo & nō homo, interrogatus si homo est, non debet vnà cum eo, quòd simul etiam non homo respondere, nisi cætera quoque, quæcunque acciderunt, quęcunq; est, aut non est respōdeat. hoc autem si non fecerit, non disputat. ¶Et qui hoc dicūt, omnino perimunt substantiā, & ipsum quid erat esse. necesse est nanque eis dicere omnia accidere, & ipsum homini esse, aut animali esse non esse. Si enim quicquam erit ipsum homini esse, hoc non erit non homini esse, aut non esse homini, tametsi hæ sunt eius negationes. vnū

Text. 12.

Ad vnum quæsitum vna respōsio.

Text. 13.

nanque erat, quod significabat, & hoc erat alicui
ius substantia. substantiam vero significare est q̃
non est ei esse aliud quippiã. Si autem ipsam ho-
mini esse erit ei ipsum nõ homini esse, aut ipsum
non esse homini, aliud erit. Quare necesse est eis
dicere quòd nullius, talis ratio erit, sed omnia se-
cundum accidens. hoc enim substantia & acci-
dens differunt. albedo etenim homini accidit,
Text. 14. quoniam est quidem albus, sed nõ est ipsa albe-
do. ¶ Si autem omnia secundum accidens dicun-
tur, nihil erit primũ vniuersale. Si autẽ accidens
Accidẽs nõ est accidenti accidẽs, nisi quia vtrunque eidem accidit. semper de aliquo subiecto significat prædicatio-
nem, necesse est in infinitum progredi, sed impos-
sibile est. plura enim quàm duo nõ conueniunt
accidens enim non est accidenti accidens, nisi
quia vtrunque eidem accidit. dico autem velut
album est musicum, & hoc albũ, quoniam vtrun-
que homini accidit. sed non ita Socrates musi-
cus, quoniam vtrunq; alicui alteri accidit. Cum
itaque quędam ita, quædã aliter accidentia di-
cantur, quæcunque ita dicuntur, vt album Socra-
ti, non possunt infinita sursum versus esse, vt So-
crati albo alterum aliquod quoq; accidens, non
enim fit aliquod vnum ex omnibus. nec albo ali-
quid aliud accidẽs erit vt puta musicũ: non enim
magis hoc illi quã illud huic accidit. Et ad hęc
distinctum est, quòd quædam ita accidunt, quæ-
dam, vt musicum Socrati. Quotcunque vero hoc
modo, nõ accidenti accidit accidẽs, sed quotcũ-
que illo modo. quare non omnia secundum acci-
dens dicentur. erit ergo aliquid tanquã substan-
tiam significans. quod si est, monstratũ est quod
impossibile est simul contradictiones prędicari.
Text. 15. ¶ Itẽ, si cõtradictiones simul veræ de eodẽ oẽs,
patet q̃ omnia erũt vnũ. erit etenim idẽ & trire-
mis

mis, & paries, & homo, si de omni cõtingit quic-
quã affirmare, aut negare: sicuti illis necesse, qui
Protagorę opinionẽ sequũtur. si enim cuiquã vi-
deatur homo non esse triremis, patet q̃ non erit
triremis. sed etiam est, si cõtradictio quidẽ vera
est. & certe fit quod Anaxagoras aiebat, simul
omnes res esse, ita vt nihil vere vnũ sit. Indefinitũ
ita q̃ videntur dicere: & putãtes de ente tractare,
de non ente dicunt. quod enim potentia, & non
actu est, illud est indefinitum. At vero dicenda
est eis de omni aut affirmatio, aut negatio. incon
ueniens nanque est, si cui sua quidem negatio
inerit, alterius vero quod non ineſt ei, non inerit.
dico autem vtputa, si verũ est dicere de homine,
q̃ non est homo, manifestum est q̃ etiam nõ tri-
remis est. Si affirmatio igitur, necesse est etiã ne-
gationem inesse. q̃ si affirmatio non ineſt, negа-
tio tamẽ inerit, magis quàm quæ ipsius est. si igi-
tur & illa ineſt, inerit triremis negatio. & si hæc
etiã affirmatio. Hęc igitur eis accidunt, qui hanc
orationẽ dicũt, & q̃ non est necesse, aut affirma-
re, aut negare. nam si verũ est q̃ homo, & nõ ho-
mo, patet q̃ nec homo, nec non homo erit. duo-
rũ enim duæ negationes. q̃ si illa ex vtrisq; vna,
& hęc vna profecto opposita esset. ¶ Itẽ aut in o- Text. 16.
mnib⁹ ita se habet, & est albũ, & ens & nõ ens,
& circa cęteras affirmationes & negationes simi
li modo, aut nõ, sed circa aliquas, circa vero ali-
quas nõ. Et si non circa oẽs, istę vtiq; certę essent.
Quòd si circa oẽs, rursus, aut de quibuscũq; est af
firmare, etiã negare est, & de quibuscũq; negare
etiã affirmare: aut de quibus quidẽ est affirmare,
etiã negare est, de quibuscũq; vero negare, nõ de
oĩbus est affirmare, & si ita, esset aliquid vtiq; pro
certo nõ ens, & hęc firma opinio. q̃ si ipsum non

esse, certũ quid, & notũ est, notior erit oppositæ affirmatio. Quòd si quodcũq; est negare, similiter etiã affirmare necesse sit, aut verũ est diuidendo dicere, vt puta albũ, & rursus quod non albũ, aut nõ. Et, si nõ verũ diuidẽdo dicere, neq; dicit hæc nihilq; prorsus sunt illa sane, quæ non sunt, quæ loquẽtur, aut *ambulabũt? Et, vt etiã antea dictũ est, omnia vnũ erunt & homo, Deus, triremis, & eorũ cõtradictoria idẽ erũt. Quòd si de quocũq; similiter, nihil aliud ab alio differet. nam si differet, hoc verũ & proprium erit. Similiter autẽ & si diuidentẽ vera dicere cõtingit, quod dictum est accidit. Et ad hæc, q; omnes vera dicerẽt, omnes quoque mẽtirentur, ipsq; seipsum mentiri concederet. Simul autẽ manifestum est, q; de nullo est ad eum cõsideratio. nihil enim dicit. neq; enim ita neq; nõ ita ait, sed ita & nõ ita. & rursus his ambobus negationem q; nec ita, neq; non ita. nam si non, esset aliquid vtiq; determinatũ. ¶Item, si cui affirmatio vera sit, negatio falsa, & cũ hæc vera sit affirmatio falsa est, non erit simul idẽ affirmare & negare vere. sed dicent fortasis hoc esse, quod à principio positũ est. Item vtrũ ille quidẽ, qui quãq; rem, aut aliquo modo se habere existimat, aut non se habere mentitur, qui vero ambo verũ dicit. Nam si verum dicit, quid aliud, quod dicitur, est, nisi q; talis natura entiũ est? Quòd si non iste, sed ille magis dicit verum, qui illo modo existimat, iã aliquo modo se haberẽt existentia. & hoc verum esset, & non simul etiã non verum. Quòd si cuncti similiter & mẽtiuntur, & verũ dicunt, nec loqui, nec dicere quicquã tali homini possibile est. simul enim eadem, & non eadem dicit. Quòd si nihil existimat, sed similiter arbitratur & non arbitratur, quid nam differat à

*a. l. intelligent

Text. 17.

plantis?

¶Vnde & maxime manifestum est, q; nemo nec cæterorũ, nec eorũ, qui hanc orationem dicũt, ita affectus est. Cur enim Megara vadit, & non quiescit ire putans? nec mox à diluculo ad pugnum, aut ad præcipitiũ aliquod pergit? sed videtur verens, tanquàm nõ similiter non bonum, & bonum esse putans cadere in illa. patet itaq; q; hoc quidem melius esse putat, illud vero minime. Si autẽ hoc necesse est, vt & hoc quidem hominem, illud vero nõ hominem, & hoc quidem dulce, illud vero nõ dulce putet. non enim æqualiter omnia quærit & putat, cum melius esse bibere aquam, aut hominem *visitare arbitratus, deinde quærat ea. attamẽ oportebat, si similiter eadẽ essent homo & non homo. sed, vt dictum est, nemo est, qui non videatur aliqua verens, aliqua vero non. Quare, vt videtur, omnes arbitrantur simpliciter se habere, etsi non circa omnia, saltem circa melius, & deterius. Quòd si non scientes, sed opinantes, multo magis curandũ esset de veritate, sicuti & infirmo existẽti quàm sano, de sanitate. opinans nanque ad scientem, non sane ad veritatem dispositus est. Item, etsi quam maxime omnia ita, & non ita se habeãt, attamẽ ipsum magis & minus inest entium naturæ. Non enim similiter paria esse duo ac tria dicemus. nec eodẽ modo mẽtitus est, qui quatuor esse putet quinq;, aut qui mille. Si itaq; non similiter, patet q; alter minus. quare magis verum dicit. Si igitur quod magis est, propinquius est, profectò erit aliquid verũ, cui propinquius est, quod magis verum est. Quod si non est, at iã saltẽ aliquid est certius, & vertius. & ita ab illa intemperatã oratione remoti erimus, quę prohibet quicquã mẽte determinare.

*videre.

Tex. 18.

Contra Protagoram, asserentem omne quod opinamur,

& nobis apparet, verum esse. Caput III.

Text.19. EX eadem vero opinione Protagoræ quoque oratio est. & similiter est necesse ipsas ambas aut esse, aut nõ esse. Si enim omnia, de quib⁹ opinantur, quęq; apparent, vera sint, necesse est omnia simul vera & falsa esse. siquidem multi contraria inuicem opinãtur, ac eos, qui non opinantur eadem. quę ipsi, mentiri putant. quare necesse est idem esse & non esse. ꝙ si est, necesse est omnia, de quibus opinantur, vera esse. opposita nãq; opinantur qui mentiuntur, & qui verum dicunt. igitur ea, quæ sunt, ita se habent, verum omnes dicunt. Quòd itaque ambæ orationes ex eadem mente sint, patet. Non est autem idem omnes conueniendi modus. Quidam enim persuasione, quidam vero vi indigent. Quicunque nanque, propterea ꝙ dubitent, ita existimarunt, horum ignorantia sanabilis est. non enim ad sermonem, sed ad mentem eorum obuiatio est. Quicunque vero sermonis gratia dicunt, horum sanatio redargutio est, & eius sermonis, qui in voce, & eius, quæ in nominibus. Aduenit autem illis, qui dubitant, hæc opinio à sensibilibus, illa quidem qua dicitur simul contradictoria & contraria esse, videntibus ex eodem contraria fieri. si igitur non est possibile quod non est fieri, præextitisse similiter vtrunque ens: sicut & Anaxagoras omne in omni misceri ait, atq; Democritus. etenim hic quoque vacuum & plenum similiter in quacunque parte esse, atqui horum hoc quidem ens, hoc vero non ens esse. ¶ Ad illos itaq;, qui ex his ita arbitrantur, dicemus quòd quodãmodo quidem vere dicunt, quodammodo vero ignorant. ens nanque dupliciter dicitur. quare aliquo modo quidé possibile est aliquid ex non ente fieri, aliquo vero modo non est. simulque idem ens & non ens esse, sed non secundum idem ens. potentia nanque contingit simul idem contraria esse, actu vero minime. Item eos efflagitabimus aliam quoque substantiam entium existimare, cui neque motus, neq; corruptio, neque omnino generatio insit. ¶ Similiter autem veritas in his quoque, quæ apparent, quibusdam ex sensibilibus aduenit. At enim verum non pluralitate neque paucitate iudicari censere debent. idem autem quibusdam gustantibus dulce, quibusdam amarum esse videtur. quare, si omnes ægrotarent, aut omnes insanirent, duo vero, vel tres sani, aut mentis compotes essent, hi vtique videri possent ægrotare, ac insanire, cæteri vero minime. Item multis aliorum animalium contrario apparent quàm nobis, ac nostrum cuique non eadem ad seipsum semper secundum sensum apparent. Qualia igitur horum vera vel falsa, non est manifestum. nihilominus enim magis hæc quàm illa vera sunt, sed æqualiter: propter quod Democritus, aut nihil esse verum, aut nobis ignotum ait. Et simpliciter propterea quòd sensum quidem prudentiam putat, hanc vero alterationem esse, quod secundum sensum apparet, necessario verum esse aiunt. Ex his enim & Empedocles, & Democritus, cæterorum quoque singuli, talib⁹ opinionibus irretiti fuere. Empedocles etenim habitu mutato, prudentiã quoque mutari ait.

Text.20.

Text.21.

Ad præsens nanque prudentia hominibus augetur.

In aliis quoque dicit.

Quatenus mutantur, eatenus semper etiam altera sapere eis affluit.

Parmenides quoque eodem asserit modo.

Vt

Vt enim cuiq; cõplexio membrorũ flexibiliũ se habet, Ita intellectus hominibus adest.

Idem nanq; est,quod sapit membrorũ natura hominibus, & omnibus, & omni. quod enim plus est,intelligentia est. Anaxagoræ autẽ sententia ipsa quoque à quodam suorũ necessariorum memoriæ tradita est,q; talia eis entia erũt,qualia ea esse putarint.Homerũ etiam talem aiunt opinionem habere videri:quippe,qui faciat Hectorem cum à vulnere insaniret,iacere, aliud sapiẽtem tanquam & insanientes saperẽt quidem,sed non eadem.Patet itaque,q; si vtraq; prudentia est, entia quoque simul ita,& non ita se habent.Qua re difficillimũ quod sequitur est.si enim qui maxime possibile verũ vident,hi autem sunt,qui maxime illud quærunt,& amant,hi tales opiniones habent, & talem de veritate sententiam ferunt, quomodo non secordia illis sit,qui philosophari conantur? nam quærere veritatẽ non esset nisi
Text. 11. volucres persequi. ¶ Causa vero huius opinionis hæc fuit, quia veritatem quidẽ de entibus considerabãt. entia vero sola arbitrati sunt sensibilia esse.In his autẽ magna indeterminati natura ipsa est,& eius,quod ita ens est,vt prædiximus. quare similiter quidẽ,sed non vere dicunt.ita enim magis conuenit dicere, quàm vt Epicharmus in Xenophanem.Item cùm hanc omnem naturam moueri viderent,de eo autẽ,quod mutatur, nihil verificari,circa illud,quod omnino mutatur,nihil verificari posse putabant. Ex hac enim existimatione summa illa eorũ opinio pullulauit,qui se Heraclitum sequi affirmabant,qualem & Cratylus habebat, qui tandem nihil putabat dicere oportere,sed solum digitũ mouebat,& Heraclitum,quòd bis dixisset in eundem fluuiũ non esse

intra

trare,reprehendebat.ipse enim existimabat ne semel quidem. Nos autem ad hanc etiam rationem dicemus,q; id quod mutatur,cùm mutatur, habet aliquam veritatem non esse putare, quanquam etiam ambiguum est. Abiiciens enim habet aliquid eius,quod abiicit. ac necesse est aliquid etiã eius,quod fit,esse. & simpliciter,si corrumpitur, erit aliquid ens.& si fit,necesse est esse, ex quo fit, & à quo generatur,& hoc non esse in infinitum.Sed his omissis,illa dicamus,q; non est idem secundũ quantitatẽ & secundũ qualitatem transmutari. detur itaq; nõ permanere secũdum quantitatẽ,attamẽ secundũ formã omnia cognoscimus. ¶ Item dignũ est reprehẽdere eos,qui ita *Text. 23.* arbitrãtur, quoniã cùm & ipsorũ sensibiliũ pauciora numero ita se habere viderent, de toto tamen cælo similiter senserunt.hic enim qui circa nos est,solum sensibiliũ locus in corruptione & generatione est,qui nulla, vt ita dicam, vniuersi pars est.Vnde iustius fuisset propter illa,ista etiã absoluisse,quàm propter ista, illa condemnasse. Item manifestum est q; & ad istos eadem dicemus,quæ olim dicta sunt. q; enim est immobilis quædam natura ostendendum,& persuadendum est eis.at accidit eis,qui simul dicunt esse,& non esse,magis dicere quiescere cuncta,quàm moueri.nõ enim est in quo quicquam moueretur,nam
Text. 24. omnia omnibus insunt. ¶ De veritate vero,quòd non omne,quod apparet,verũ sit.Primo quidem neque sensus proprij fallax est. sed imaginatio non est idem, quod sensus. Deinde admiratione dignum est,si hoc dubitant,vtrum tantæ sint magnitudines,talesque colores,quales eminus, an quales cominus apparent & vtrũ qualia sanis an qualia ægrotantibus, & grauiora, vtrum qualia

debili

debilibus, an qualia robustis. & vera, vtrum qualia dormientibus, an qualia vigilantibus. Quod enim non arbitrantur, patet. nemo etenim, si nostru existimet se Athenis esse, cùm in Libya sit, ad
*ii Metaph. Ariopagum vadit. Item de futuro (vt Plato quoq; ait) non est profecto similiter certa Medici, & ignari opinio: vtputa de futuro sano, aut non
Text.25. futuro. ¶ Item in ipsismet sensibus non est similiter certus, qui alieni est, & qui proprij, nec illius, qui prope est, & ipsiusmet: sed de colore quidem visus, non gustus, de sapore gustus, & nō visus, quorū nullus vnquā ait eodem tēpore circa idem simul ita, & nō ita se habere. At nec in alio tempore circa passionē dubitarint, sed circa illud, cui passio accidit. dico autem veluti idē quidem vinum, aut ipsum mutatum, aut corpore mutato, videri possit quandoq; dulce, quandoq; non dulce, sed non ipsum dulce, cùm quale est sit, vt quam mutatum est, sed semper verificatur de eo, & quod futurū est dulce, necessario tale est. Attamen omnes illæ orationes hoc perimunt. & quēadmodum substantiā nō esse vllius, ita nec quicquam necessario esse. necessariū enim non contingit aliter, & aliter se habere. quare, si quid necessario est, nō ita, & nō ita habebit. Et simpliciter, si sensibile solū esset, nihil esset profecto, cùm animata nō essent. sensus nāq; nō esset. neq; sensibilia itaq;, neq; sensiones esse fortassis verū esset. sentientis enim hęc passio est. Ipsa vero subiecta, quæ sensum faciunt, non esse etiam absq; sensu, hoc impossibile est. Sensus nanq; non ipse est sui ipsius, sed est aliquid aliud etiam præter sensum, quod necesse est prius sensu esse. moues enim natura prius est moto. & si ad seinuicē dicūtur hæc ipsa, nihil minus.

Contra

Contra eos, qui vel contradicendi studio, vel alia quapiam de causa in dictam opinionem deuenerunt. Item contraria simul eidē inesse non posse. Cap. IIII.

SVnt autem quidā eorū quibus de his persuasum est, quinq; has orationes solū dicunt, qui dubitant. quærunt etenim, quis eū, qui sanus est, & omnino qui circa singula rectè iudicarit, examinet. Tales autē dubitationes similes sunt, ac si quis dubitaret, vtrum dormimus nunc, an vigilamus. tales nanq; cunctę dubitationes idē possunt de omnibus etenim hi dignam ducunt rationem esse. principium nanq; (& hoc per demonstrationem) accipere quærūt. Quòd autē non est eis persuasum, ex eorum actionibus manifestè apparet: sed, vt diximus, iste eorum affectus est. rationem nāq; eorū quærūt, quorū nō est ratio, demōstrationis enim principiū non est demonstratio. His quidē facile hoc persuadebitur. non enim est difficile perceptu. Qui vero in oratione solum vim quærunt, impossibile quærunt, contraria nanque dicere dignum censent, mox contraria dicentes. Si autem non sunt omnia ad aliquid, sed quędam ipsa per seipsa sunt, nō erit vtiq; verum omne, quod apparet. apparens enim alicui est apparens. quare qui dicit omnia vera, quæ apparet esse, omnia entia facit ad aliquid. Quare obseruandum est his, qui vim in oratione quærunt, simulque reddere orationes dignum ducunt, quòd non quod apparet, est, sed quod apparet, cui apparet, & quando apparet, & quatenus, & quomodo. Quòd si reddāt quidem orationem, non tamen ita reddant, accidet eis quam-primum contraria dicere. potest etenim eidem secundum visum quidem mel apparere, gustu autem non. & cum oculi duo sint, si

Text.26.

Demōstrationis principium nō est demonstratio.

Qui dicit omnia vera quæ apparent esse, omnia entia facit ad aliquid.

sint

sint dissimiles, non eadem vtrique visui. Ceterum ad eos, qui propter olim dictas causas, quod apparet verum esse dicunt, & ob hoc omnia similiter esse falsa & vera, nec sanè omnibus eadē apparere, nec eidem semper eadē, sed plerunq; contraria, etiam eodem tēpore. tactus etenim duo dicit in digitorū variatione, visus autem vnum: sed neque eodē sensu, & secundū idē, & eodē modo & in eodē tēpore. Quare hoc esset verū profectò.

Sed ob hoc fortassis his, qui non propter dubitationē, sed orationis gratia dicunt, necesse est dicere quod hoc non sit verū, sed huic verum, & vt antea dictum est, necesse est aliquid, & ad opinionē, & ad sensum omnia facere. Quare nec factum est, nec erit quicquā, si nemo prius opinatus sit. Quòd si factū fuit, aut erit, patet quod non ad opinionem omnia sunt. Item si vnū ad vnum aut ad determinatum, & si idem est dimidium & æquale, non tamen ad duplum, quod æquale est. ad opinionem itaq; si idē est homo, & quod opinatum est, non est homo, quòd opinatur, sed quod opinatū est. Quòd si vnumquodq; ad aliud erit, quod opinatur, infinita specie quod opinatur erit. Quòd igitur omnium certissima opinio est non esse simul veras oppositas dictiones, & quid illis, qui sic dicūt accidat, & cur ita dicunt, hæc demum dicta sint. Cum verò impossibile sit contradictionem simul de eodē verificari, patet quod neq; contraria simul eidem inesse contingit. contrariorū enim alterū non minus priuatio est. substantiæ vero priuatio negatio à quadam determinato genere est. Si impossibile itaq; est simul affirmare, & negare vere impossibile est etiā contraria simul inesse. sed aut ambo secundū aliquid, aut alterū secū dū aliquid, alterū simpliciter.

Caput

Inter contradictionem non dari medium.

Caput V.

AT vero nec inter contradictionē possibile est quicquam mediū esse, sed necesse est dicere, aut negare vnumquodq. de vno. Manifestū autem est primo quidē definientibus quid verum, quídue falsū est. dicere nāq; ens nō esse, aut hoc esse falsum: ens autē esse, & nō ens esse nō verū est: quare & qui dicit esse, aut non esse, verum dicet, aut mentietur. sed nec ens dicitur non esse, aut esse, nec non ens. Item medium inter contradictionem, aut erit quemadmodum fuscū inter album & nigrū, aut quemadmodum neutrum inter hominem & equum. Si itaq. ita est, non mutabitur profectò. ex non bono nanq; in bonū mutatur, aut ex hoc in non bonū. nunc vero semper apparet. non enim est mutatio, nisi ad oppositā & media. quod si est medium, etiam sic aliqua erit in album non ex non albo generatio. nunc autem non videtur. Item omne intellectuale, aut intelligibile mens aut affirmat, aut negat: hoc vero ex definitione patet, cùm verū dicat, aut mentiatur. Cùm enim sic componēs dicat, aut neget, verum dicit: cū vero sic, mentitur. Item in omnibus contradictionibus esse oportet, nisi orationis gratia dicatur. quare neq; verum dicet aliquis, neq; non verum, & præter ens & non ens. quare etiam præter generationem & corruptionē transmutatio aliqua erit. Item in quibuscunq; generibus negatio contrarium inducit, in his etiā erit, vt puta in numeris, nec impar, nec non impar, numerus: sed impossibile est. ex definitione autem est manifestū. Item in infinitū procedet, & entia nō solū sexquialtera, sed etiā plura erūt. rursus nāque hoc negare erit ad affirmationē & negatio-

nem. & hoc quicquã erit, substantia nãq; eius est alia quædã. Item cùm aliquo interrogante, an sit bum, est dicat quòd non, nihil aliud negauit nisi

Text. 28. ipsum esse, ipsum vero non esse negatio est. ¶ Accidit autẽ quibusdam opinio ista, sicuti cæteris quoque præter cõmunem opinionem sunt, cùm enim nõ possint cõtentiosas rationes soluere, cedunt rationi, assentiúntq; verũ esse quod syllogizatum est. Quidam itaq; ob talem causam dicunt quidam vero propterea q̃ omnium causam quærunt, principiũ vero ad hos omnes ex definitione. fit autem definitio ex eo, q̃ necessariũ est aliquid eos significare. ratio enim cuius signum est nomen, definitio fit. Videtur autẽ Heracliti quibusdam opinio, omnia esse & nõ esse dicens, vera omnia facere. Anaxagoræ vero, esse aliquod contradictionis mediũ, quare omnia falsa. cùm enim discernantur, neque bonum, neque non bonum esse illud mistum: quare nihil est dicere verum.

Ratio, cuius signum est nomen, est definitio.

Contra eos, qui omnia falsa, aut qui omnia vera esse dicebant. Et cõtra eos etiam, quæ omnia quiescere, aut moueri dicebant. Cap. V I.

HIs autem determinatis, manifestũ est q̃ illa quoque, quæ vno modo, & de omnibus dicuntur, impossibile est esse, vt quidam aiunt. quidam quidem, nullum dicentes verum esse, nihil enim prohibere ita cuncta esse aiunt, vti diametrum cõmensurabilem esse: quidam vero omnia vera. ferè enim rationes eorũ eædem, quæ & Heracliti sunt. Qui enim dicit q̃ omnia vera & omnia falsa, etiã separatim vtranq; harum orationum dicit. quare, si hæc impossibilia sunt, illa quoque impossibilia esse necesse est. Item patet quod contradictiones sunt, quas nõ possibile est simul veras esse, neq; falsas: etsi id videri possit magis contin

gere ex iam dictis. Verũ ad oés tales orationes petere oportet, vt in superioribus sermonibus dictũ est, nõ si fit aliquid aut nõ fit, sed si aliquid significat. quare ex definitione disputãdum est accipientibus quid verũ quídue falsum significat. ¶ ¶ (Si autem nihil aliud est, quã quod verum est affirmare, aut quod negare falsum est,) impossibile est omnia falsa esse. necesse est. n. alteram cõtradictionis partẽ verã esse. Iteꝫ, si omne aut affirmare, aut negare necesse est, impossibile est vtraq; falsa esse. altera enim cõtradictionis pars falsa est. Accidit aũt, quod etiã publice fertur, his omnibus orationibus eas seipsas perimere. quę enim oĩa vera dicit, cõtrariã quoq; sibi orationem verã facit: quare suã ipsius nõ verã. cõtraria nãque, dicit eam non esse verã. quæ vero oĩa falsa, & hæc seipsam. Quòd si excipiant illa quidem contrariã, quod sola non vera est, hæc vero seipsam, quod sola non falsa, nihil hominus insinuitas accidit eis petere orationes veras, & falsas. qui enim dicit veram orationẽ esse verã, cõsentit huic, q̃ vera est. hoc vero in infinitũ procedet. Clarũ autẽ est, quòd nec illi, qui omnia quiescere dicũt, verũ dicũt, nec qui omnia moueri. Etenim, si omnia quidẽ quiescũt, semper eadẽ vera, & falsa erunt. apparet autẽ hoc transmutari. qui enim hoc dicit, aliquando ipse non erat, & rursus non erit. Si vero omnia mouentur, nihil erit verũ. cuncta ergo falsa. sed demonstratum est hoc impossibile esse. Item necesse est ens transmutari. ex aliquo nanque ad aliquid trãsmutatio. At vero nec omnia quiescunt, aut mouentur aliquando, semper vero nihil. Est enim quidam, quod semper mouet ea, quæ mouentur. & primum mouens, ipsum immobile est.

† Si autem nihil aliud verũ significat, quã aut affirmare, aut negare necesse est, impossibile est affirmare, vel etiã negare & falsum simiter.

Text. 29.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER QVINTVS.

SVMMA LIBRI.

In hac Summa vnica nonnullorum nominum multipliciter dictorum significationes distinguuntur.

De Principio. Caput I.

Text.1. Vide anter. 5 Epit. Tract. primo.

PRincipium hoc quidem dicitur illud rei, à quo quis primũ mouetur, vtputa magnitudinis, & viæ. hinc quidem hoc principiũ est. Ex oppositio vero aliud principium est, illud, vnde quodq; optime fiat. vt doctrinę, non à primo, ac rei principio aliquando inchoandum est, sed vnde quis facilius discat. Aliud autem, à quo primo inexistente fit. vt nauis carina, & domus fundamentum. animalium quoq; quidam cor, quidam cerebrum, quidam quodcunq; tale contingit, putant. Aliud vero, à quo primo non inexistente fit, & à quo primo natura aptus est motus, & transmutatio incohari, vt proles ex patre & matre, & bellũ ex cõtumelia. Aliud porro id, ad cuius electionem mouentur quæ mouẽtur, & mutantur quæ mutantur, quẽadmodũ ciuitatũ principatus, potẽtię, regna, & tyrannides principia dicuntur etiam artes, & ex his maxime architectonicæ. Itẽ vnde primum res cognita est, illud quoq; principium rei dicitur, vtputa demonstrationũ suppositiones. Toties autem causæ quoq; dicuntur. omnes nanq; causæ principia. Omnibus igitur principiis commune est esse primum, vnde aut est, aut fit, aut cognoscitur. Horum vero quædam intrinsecus, quædam extrinsecus sunt. Quare natura quoque principium, & elementum. mens etiam & electio, & substantia, & quod cuius causa. multis etenim & cognitionis, & motus principium ipsum bonum, & malum.

Non à primo aliquãdo inchoandũ, sed vnde quis facilius discat.

De causa. Cap. II.

Text.2. Vide hæc eadẽ. 2. Ph. text. 28. & inde. Vide Auer. in Epi. tract. 1.

CAusa vero vno modo dicitur, ex qua inexistente aliquid fit, vt æs statuæ, & argẽtũ patere, & horũ genera. Alio vero forma, & exemplar. hæc autẽ est ratio ipsius quid erat esse, & horũ genera. vt ipsius diapason, duo ad vnũ, & simpliciter numerus, & partes, quæ in ratione sunt. Itẽ, vnde principiũ mutationis primũ, aut quietis. vt qui consulit causa, & pater prolis, & simpliciter faciens eius, quod factũ est, & transmutatiuũ transmutati. Item vt finis. hæc autẽ est cuius causa. vt ambulandi, sanitas. propter quid enim ambulat, dicimus vt sanetur. & cùm ita dicamus, putamus causam reddidisse. & quæcunq; inter illud mouens, & finem media fiũt. vt sanitatis, attenuatio, purgatio, medicamenta, aut instrumenta. omnia etenim hęc finis gratia sunt. differunt vero abinuicem, eò quòd hæc quidem instrumenta, illa vero vt opera sunt. Causæ itaque ferè toties dicuntur. At, cùm multifariam causæ dicantur, accidit multas quoq; eiusdẽ nõ secundũ accidẽs causas esse, vt statuæ & ars statuaria, & ipsum ęs, nõ secũdũ aliud quippiã, sed prout statua est: nõ tamẽ eodẽ modo, sed hoc quidẽ vt materia, illa vero

Universidad de Deusto

Causas accidit sibi inuicē causas esse. Itē aliquando cōtrariorum c ausa est.

vt vnde motus. Et inuicem causas esse, vt laboranti re bonæ habitudinis, hæc vero laborandi. non tamen eodem modo: sed hæc quidem, vt finis, illud vero vt principium motus. Item, idem aliquando contrariorum causa est. quod enim cùm adsit. alicuius causa est, idem cùm absit. causam contrarij nonnunquam dicimus. vt absentiam gubernatoris, naufragij, cuius præsentia salutis causa erat. ambæ autem, & præsentia, & priuatio, tanquàm mouentes causæ sunt. ¶ Omnes autē nunc dictæ

Text.3.

causę in quatuor incidūt manifestissimos modos. elemēta etenim syllabarū, & materia factibilium & ignis, & terra, & omnia huiusce modi corporum. partes quoque totius, & suppositiones conclusionis causæ sunt, vt ex quo. Harum vero hæ quidem tanquàm subiectum, vt partes, hæc vero tanquam ipsum quid erat esse, vt totum, & compositio, & forma. Semē vero, & medicus, & consiliator, & simpliciter efficiens, omnia vnde transmutationis, aut status principiū. Cætera vero tanquàm finis, & bonum aliorum, ipsum enim cuius causa optimū, & finis aliorū vult esse. nil autē differat, bonū id, an apparēs bonum dicatur. Hę itaque causæ, ac tot specie sunt. Modi autē causarum numero quidē multi sunt, in pauciores autē redūcuntur. Dicūtur etenim causæ etiā earū, quæ eiusdem speciei sunt multipliciter, prius videlicet, & posterius alia, quàm alia, vt sanitatis medicus, & artifex: & ipsius diapason duplum, & numerus: & illa semper, quæ cōtinent quodcunq; particularium. Itē vt ipsum accidēs, & eorum genera, vt statuæ aliter Polycletus, & aliter statuarius, quia accidit statuario Polycleto esse. Et ea, quæ continēt accidēs. vt homo causa statuę, aut simpliciter animal, quoniā Polycletus homo, homo autem animal

animal est. Est autē accidentiū quoqs aliud alio remotius, & propinquius. vtputa, si albus, & musicus dicātur statuę causa, & nō solum Polycletus, aut homo. Præter omnes autem, quæ proprie dicuntur, quę'ue secundum accidens, aliæ vt potentia dicuntur. aliæ vt agentes. vt ædificij extruendi ædificator, aut ædificās ædificator. Similiter autē illæ quoq; dicuntur de his, quorum causæ sunt. vt huius statuæ, aut statuæ, aut simpliciter imaginis. aut huius æris, aut æris, aut simpliciter materiæ. & de accidentibus similiter. Item hæ, & illæ coniunctæ dicentur. vtputa non Polycletus, nec statuarius, sed Polycletus statuarius. Attamē hæ omnes multitudine quidē sex sunt: dicuntur autē dupliciter, aut enim vt singulare, aut vt genus eius: aut vt accidens, aut vt genus accidētis: aut vt cōiunctæ, aut simpliciter dictæ. item tanquā agentes, aut secundum potentiam. Differunt autem, eò quòd agentes quidem, & singulares simul sunt, & non sunt tam ipsæ, quàm illa, quorum causæ sunt. veluti hic medicans huic conualescenti, & hic ædificator huic, quod ædificatur. Quòd vero secundum potentiā, nō semper: corrumpitur enim non simul domus, & ædificator.

De Elemento. Cap. III.

Text.4. Vide auer. in Epi. Tra. ctā. primo.

ELementum dicitur, ex quo cōponitur primo inexistenti indiuisibili specie in aliam speciem. vt vocis elementa, ex quibus componitur vox, & in quæ vltima diuiditur: illa vero nō amplius in alias voces ab ipsis specie diuersas. sed & si diuidantur, particulæ, tamen eorum eiusdem speciei sunt: vt aquæ particula, aqua, sed nō syllabæ. Similiter etiam corporum elementa dicunt, ea dicentes vltima, in quæ corpora diuiduntur, illa vero nō amplius in alia specie differentia cor

pora.& siue vnum, siue plura huiusce modi sint, hæc elementa aiũt. Similiter autem * figurationũ quoq; elementa dicuntur: ac simpliciter demonstrationum. primæ enim demonstrationes, quę in pluribus demonstrationibus insunt, hæc elemẽta demonstrationum dicuntur. sunt autem tales primi *ex tribus per vnum mediũ syllogismi. Hinc autem transferentes appellant etiam elementũ, quod vnum & paruum existens, ad plura vtile sit. Quare & paruum, & simplex, & indiuisibile, elementum dicitur. Vnde euenit, quæ maxime vniuersalia sunt elemẽta esse. quoniam cùm vnumquodq; aut eorum vnum, & simplex sit, in multis, aut omnibus, aut quam plurimis inest. Et vnum & punctum principia quibusdam esse videtur. Cùm itaq; illa, quę genera vocantur, vniuersalia & indiuisibilia sint (vna enim est ipsorum ratio) genera quidã dicunt elemẽta: & magis quàm differentiam, quoniam genus magis vniuersale est. cuicunq; enim differentia inest, genus quoq; sequitur illud: cui vero genus, non vtique differentia. Omnibus vero commune est, illud cuiusque esse elementum, quod primum cuique inest.

* designationum.

*a.l. trium mediorũ.

De Natura. Cap. IIII.

Text.5. Vide auct. in Epito. mat.1.

NAtura vero dicitur, vno quidem modo nascentium generatio, vt si quis producta vocę dicat Y. Alio vero, ex quo primo inexistente generatur quod gignitur. Item vnde primus motus in vnoquoq; eorum, quæ natura sunt, in eo secundum quod ipsum est. nasci autem dicuntur, quæcunq; incrementũ per aliud habent, tangendo, & connascẽdo, aut adnascendo, sicuti embryones. Differt autẽ cõnascentia à tactu. hic enim nihil aliud præter tactum necesse est esse. in cõnascentibus vero est quiddã vnũ in ambobus idẽ, quod propter

propter id, quod se cõtingãt, facit vt cõnascẽtur, & vnum secundum cõtinuationẽ & quãtitatem, nõ secundũ qualitatem sint. Itẽ natura dicitur, ex quo primo inordinato existente, & immobili ex sua potentia, aut est, aut fit aliquid eorũ, quæ natura sunt, vt statuę, vasorũq; aheneorũ æs natura dicitur, ligneorũ vero lignum. similiter autẽ & de cæteris. ex his enim vnumquodq; est, prima materia salua. hoc enim modo & eorum, quæ natura sunt, elementa dicũt esse naturam, quidã ignem, quidam terram, quidam aërem, quidam aquam, quidam aliquid aliud tale dicentes, & quidã aliqua horum, quidam vero hæc omnia. Alio item modo natura dicitur substantia eorũ, quę natura sunt, sicuti qui dicunt naturam esse primam compositionem. aut, sicut Empedocles dicit, q̃ nullius entium natura est, sed mistio solum, & mixtorum permutatio est. natura vero ab hominibus nominatur. Quare & quæcunq; natura sunt, aut fiunt, iã existente, ex quo aptum est fieri, aut esse, nõdum dicimus naturã habere, si speciem, & formã non habeant. Natura igitur, quod ex ambobus his est, vt animalia, & partes eorum. Natura vero hæc, prima materia. & hæc dupliciter, aut quæ ad ipsum prima, aut simpliciter prima. vtputa operũ aheneorũ ad ipsa quidẽ æs primum, simpliciter autem aqua fortasis, si omnia quidem liquabilia aqua. Et forma, & substantia. hæc autem est generationis finis. Metaphorice vero omnino omnis substantia natura propter hanc dicitur, quoniam & natura est aliqua substantia. Ex dictis itaque prima, & quæ proprie dicitur natura, est substantia eorum, quæ in seipsis, vt ipsa sunt, motus principium habent. materia enim, eò q̃ huius est susceptiua, dicitur natura. generationes autem, ac

ipsum nasci,eò q; ab hac motus sunt.principium quoque motus eorum, quæ natura sunt, hæc est, inexistens quodammodo, aut potentia, aut actu.

De Necessario. Cap. V.

Text.6. Vide auer. in Epito. tract.1.

NEcessarium dicitur, sine quo non contingit viuere tanquàm concausa.vt respirare,& alimentum animali necessariũ est.impossibile enim est absque his animal esse.Et sine quibus bonum non contingit aut esse,aut fieri,siue aliquid malũ repellere,aut eo priuari.vt bibere potionem medicatam necessarium est, vt nõ ægrotet.& in Aeginam nauigari,vt pecuniam recipiat. Item violentum,& vis.hoc autem est,quod præter propositum & electionem obstat, & prohibet.violentum enim necessarium dicitur, quare etiam triste,vt Euenus quoque ait.omnis nanque necessaria res tristis est, & vis necessitas quædam est. quemadmodum Sophocles dicit,

Etiam vume cogit hæc facere.

Et recte necessitas videtur ineuitabile quiddam esse.contrarium enim voluntario, & secundum cogitationem motui est.Item, quod non contingit aliter se habere, necesse dicimus ita se habere.& secundum hoc necessarium cætera quoque omnia dicuntur quodammodo necessaria .nam & ipsum necessarium aut agere, aut pati tunc dicitur,cùm non contingat propter illud,quod vim infert,secundum propositum fieri, tanquàm illa existente necessitate, propter quam non contingit aliter.Et in eis,quæ concausæ viuendi,& boni sunt, similiter cum enim non contingat hic quidem ipsum bonum,hic vero ipsum viuere, & esse sine quibusdam,hæc necessaria,& hæc causa necessitas quædam est. Item demonstratio necessariorum est:quoniã non cõtingit aliter se habere, si

si simpliciter demõstratum est.Huius vero causa ipsa prima, si impossibile est aliter se habere, ex quibus fit syllogismus.Quorundam itaq; alia est causa,vt necessaria sint:quorundã vero nihil,sed propter hæc. alia necessario sunt. Quare & propriè necessariũ est,quod simplex est.hoc enim nõ potest multipliciter se habere.quapropter nec aliter & aliter : etenim multipliciter se haberet. Si igitur aliqua perpetua, & immobilia sunt, nihil in eis violentum,aut præter naturam est.

De vno. Cap. VI.

Text.7. Vide auer. in Epito. tra.1. Zim. elicit ex tex. propositionẽ super qua notat contrad.

VNũ dicitur vno modo secundũ accidẽs, altero per se.Secũdũ accidens quidẽ, vt Coriscus & musicũ,& Coriscus musicus.idẽ enim est dicere Coriscus & musicũ,& Coriscus musicus:& musicũ & iustũ,& musicus iustus Coriscus.Cũcta etenim hęc vnũ dicũtur secũdũ accidẽs. iustũ quidẽ & musicũ,quoniã vni subsãtiæ accidũt:musicũ vero & Coriscus,quoniã alterũ alteri accidit. similiter etiã quodãmodo musicus Coriscus cum Coriscо vnũ est,quoniã altera partiũ earũ quę in oratione sunt, alteri accidit. vtputa musicũ Coriscо,& musicus Coriscus iusto Coriscо,quoniam vtriusq; pars vna eidẽ vni accidit.nihil enim differt,aut Coriscо musicum accidere , aut isti hoc. Similiter autem, tam si de genere quàm si de aliquo vniuersalium nominum accidens dicatur. vtputa,q; idẽ homo, & musicus homo . aut enim homini,qui vna est subsãtia musicũ accidit, aut quoniam ambo alicui singulariũ accidũt, veluti Coriscо.nõ tamẽ eodem modo ambo insunt:sed hoc quidẽ vt genus fortassis, & vt in subsãtia,illud vero vt habitus,aut passio subsãtiæ. Quæcunque itaque secundum accidens vnum dicuntur, hoc modo dicuntur. ¶ Illorũ vero,quę per se vnũ

dicun

dicuntur,hæc quidem dicuntur,eò quòd cõtinua sunt,vt fasceis vinculo,& ligna viſco.linea quoq; etiam,ſi curua ſit,ſed continua,vna dicitur,ſicuti partium etiam vna quæq;, crus,& brachium. Ex his autem ipſis illa magis vnum ſunt, quæ natura,quàm arte continua ſunt. Continuum vero dicitur,cuius vnus per ſe motus, & non poteſt aliter eſſe. vnus vero,qui indiuiſibilis. indiuiſibilis autem ſecundum tempus. Secundum ſe autem continua,quæcunq; non tactu vnum ſunt.ſi enim pones inuicem tangentia ligna,nõ dices ea vnũ, neq; lignum,neq; corpus,nec aliquid continuum eſſe.Igitur & illa,quæcũq; omnino cõtinua ſunt, vnum dicuntur,etiam ſi habeant flexionẽ. & adhuc magis,quæ non habent,vt tibia, aut femur, quàm crus: quoniam contingit vnum non eſſe motum cruris.& recta magis,quàm curua, vnum eſt,curuam vero, & angulum habẽtem & vnam, & non vnam dicimus:quoniam cõtingit & non ſimul eius,motum,& ſimul eſſe. rectæ vero ſemper ſimul,nulláque particula magnitudinem habens, hæc quidem quieſcit, hæc vero mouetur, quemadmodum curuæ. ¶Alio item modo vnum Text.9. dicitur, cùm ſubiectum ſit forma indifferens. Indifferens autem, quorum forma indiuiſibilis ſecundum ſenſum eſt.ſubiectum vero,aut primum, aut vltimum ad finẽ.etenim vinum vnũ, & aqua vna dicitur,quatenus indiuiſibilis ſecundum formam eſt:liquoréſq; omnes,vt oleum, vinum,& liquabilia vnum dicuntur,quoniam omnium vltimum ſubiectum idem eſt, aqua nanq; & aër hæc Text.10. omnia ſunt. ¶ Dicuntur autem vnum,& quorum vnũ genus differens oppoſitis differentiis.ac cuncta hæc vnum dicuntur, quoniam vnum eſt genus ſubiectum differentiis.vt homo,equus,canis,

vnum quid, quoniam omnia animalia, & quodam ſimili modo,ſicuti materia vna. Hæc autem quandoque quidem ita vnum dicũtur, quandoq; vero ſuperiore genere,quod idem dicitur, ſi vltimæ generis ſpecies ſunt, illa autẽ ſuperiora ipſis: vtputa triangulus duorum æqualium laterum vna & eadem figura cum triangulo trium æqualium laterum eſt. ambo etenim trianguli, ſed non iidem trianguli. ¶ Item vnum ea dicun- Text.11. tur, quorum ratio, quod quid erat eſſe dicens, indiuiſibilis ad aliam eſt, quod quid erat eſſe rei ſignificantem'. ipſa enim per ſeipſam omnis ratio diuiſibilis.ſic enim & auctum,& diminutum vnum eſt,quoniam ratio vna:quemadmodũ in ſuperficiebus eſt ipſius ſpeciei vna. Et omnino quorumcunque intellectio, quæ quod quid erat eſſe intelligit,indiuiſibilis eſt, neq; ſeparari poteſt nec tempore,nec loco,nec ratione,hęc maxime vnum ſunt.& horum, quæcunq; ſubſtantiæ ſunt. Vniuerſaliter nanq; quotcunque non habẽt diuiſionem quatenus non habent, eatenus vnum dicuntur, vtputa, ſi prout homo non habet diuiſionem,vnus eſt homo:q; ſi prout animal, vnum animal:quòd ſi prout magnitudo, vna magnitudo. Plurima itaque vnum dicuntur, eò quòd aliquid vnum aut agunt,aut patiuntur, aut habent, aut ad aliquid vnum ſunt. Quæ vero primo vnũ dicuntur illa ſunt.quorum ſubſtãtia vna:vna vero,aut continuatione,aut forma, aut ratione. numeramus etenim tanquàm plura,aut quæ nõ continua ſunt,aut quorũ forma non eſt vna,aut quorum ratio non eſt vna.Itẽ eſt quidẽ,vt quodcunq; dicamus cõtinuitate vnum eſſe, modo quãtum & cõtinuum ſit:eſt autẽ vt nõ aliquid totum ſit.hoc autẽ,ſi nõ habeãt formã vnam.nõ enim dicemus

similiter vnũ, cum viderimus partes calceamẽti quomodocunque cõpositas, propter cõtinuitatẽ sed si ita vt calceamẽtum sit, ac quandã formam habeat, tunc vnum. Quare maxime linearum est culi linea vna est, quoniam tota & perfecta est.

Text. 12. ¶Vni autem esse, principium est alicui numero esse. prima enim mẽsura principiũ est. quo nãque primo cognoscimus, hoc prima cuiusque generis mẽsura. Principiũ itaq; scibilis circa vnũquodq; ipsum vnum. nõ est autẽ idem in cunctis generibus vnum. sed hic quidem diesis, hic vero vocalis aut muta. grauitatis autẽ aliud, & motus aliud. Vbiq; autẽ ipsum vnum, aut quãtitate, aut forma indiuisibile. Illud igitur, quod secundũ quãtum prout quantum, indiuisibile est, quod quidem omnino & sine positione est, dicitur vnitas: quod vero omnino & positionem habẽs, punctum: quod autem secundum vnum, linea: quod vero secundũ duo, superficies: quod autẽ omnino, & in tribus secundum quãtum diuisibile, corpus, & ecõuerso in duo quidẽ diuisibile, superficies est: quod vero in vnum, linea: quod autem nequaquã secundum quantitatem diuisibile est, punctum, & vnitas est, quę quidẽ sine positione, vnitas: quod vero habet positionẽ, punctum. Item alia numero, alia genere, alia specie, alia analogia vnum sunt. Numero quidem, quorum materia vna. Specie vero, quorum ratio vna. Genere autẽ, quorum eadẽ prædicationis figura. Secundum analogiã vero, quæcunque se habent, vt ad aliud. Semper autẽ posteriora sequuntur præcedentia. vtputa quæcunq; numero specie quoq; vnum sunt: quæcunq; vero specie, non etiam numero, sed genere cuncta vnum sunt. quæcunque etiam specie: quæcunque autem genere, non omnia specie, sed secundum analogiam: quæcun-

quæcunque vero analogia vnum, non omnia genere. Manifestum autem etiam est, quòd Multa quoque vni opposite dicuntur. quædam enim, eò quòd non sint continua, quædam vero, eò quòd diuisibilem secundum speciem materiam habeant, aut primam, aut vltimam. quædam autem, eò quòd rationes, quod quid erat esse dicentes, plures sint. *Multa quotuplicíter.*

De Ente. Cap. VII.

Ens dicitur, aliud secundum accidens, aliud per se. Secundum accidens quidem, vt iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, ac musicum hominem: similiter dicẽtes vt cùm dicimus musicum ædificare, quia accidit ædificatori musico esse, aut musico ædificatori. hoc etenim hoc esse dicere significat hoc huic accidere. Ita igitur de his, quę dicta sunt, cùm hominem dicimus musicum esse, & musicum hominem, aut album musicum, siue hunc album, hoc quidem, quoniam ambo eidem accidũt: illud vero, quoniam enti accidit. Hoc autem musicum hominẽ, quoniam huic musicum accidit. ita etiam dicitur album esse, quoniam cui accidit, illud est. Quæ igitur secundum accidens esse dicuntur, ita dicuntur, aut quoniam eidem enti ambo insunt, aut quoniam illud enti inest, aut quoniam ipsum est, cui inest, de quo ipsum prædicatur. *Text. 13. Vide auer. in Epit. tra. 1. a.*

Text. 14. ¶Per se vero esse dicuntur, quæcunque significant prędicationis figuras. quoties enim dicuntur, toties ipsum esse significant. Cùm ergo eorum, quæ prædicantur, quædam ipsum quid est significant, quædam quale, quædam quantum, quædam ad aliquid, quædam facere, aut pati, quædam vbi, quædam quãdo, horũ cuiq; idẽ ipsum esse significat. nihil enim differt, homo cõualescẽs est, aut homo cõ-

ualescẽs

ualescit:& homo ambulans vel incedens est, aut homo ambulat vel incedit.similiter in aliis quoque,Item ipsum esse,& ipsum est significat quod verum est,ipsum vero non esse, quod nō verum. sed falsum similiter, tam in affirmatione, quàm in negatione. vtputa, quòd Socrates musicus est, quoniam verum hoc est:aut quòd Socrates non albus,quoniam verum. quòd autem diameter nō sit incommensurabilis,quoniam falsum est.Item ipsum esse,& ipsum ens,quoddam eorum, quæ dicta sunt,potentia dici posse significat, quoddam actu.videns etenim dicimus esse, & quod potentia,vt dicitur,videt, & quod actu. ipsum quoque sciēs similiter,& quod potest vti scientia,& quod iam vtitur.ac etiam quiescens,tum illud,cui iam inest quies,tum quod quiescere potest. Similiter autem in substantiis.etenim Mercurium in lapide dicimus esse,& lineæ medietatē, ac triticum, quod nondum maturum est,quando vero possibile,& quando non,in aliis determinandum est.

De Substantia. Cap. VIII.

text.15. Vide auer. in Epito. tract.1. Vide contr. Zim.

Substantia dicūtur & simplicia corpora,vt terra,ignis,aqua,& quæ talia sunt, & vniuersaliter corpora,& quæ ex his cōsistunt animalia,& dæmonia,ac eorū particulæ.hæc vero omnia dicuntur substantia,quoniā non dicuntur de subiecto,sed de eis cætera. Alio vero modo quodcunq; fuerit causa existētiæ,talibúsque inexistens, quæ non dicuntur de subiecto,vt anima animali. Et quæcūq; particulæ inexistēres sunt in talibus, definiētes,& quod quid significātes,quibus perem̄ptis,totū perimitur,vt superficie,corpus,vt quidā aiunt,& linea superficies.& vniuersaliter numerus videtur quibusdā talis esse.eo etenim perēpto nihil esse, & omnia terminare. Item quod quid erat esse,cuius ratio definitio est,& hoc vniuscuiusque substantia dicitur. Accidit igitur duobus modis substantiam dici, & ipsum vltimum subiectū,quod non dicitur de alio: & id, quod cùm *quod quid sit, etiam separabile fuerit. tale vero cuiusque forma & species.

*hoc aliquid.

De Eadem, Diuerso, Differenti, Simili, & Dissimili.

Caput IX.

text.16. Hæc duo sequētia Capita. 9. & 10. Auer. nō habet in hac cōmentatione. Vide ipsum in Epi. tractatu 1.

Eadem vero, quædam secundum accidens dicuntur,vt album,& musicum idem,quoniam eidem accidunt:ac homo & musicum,quoniam alterum alteri accidit.musicus vero homo,quoniam musicum homini accidit.vtrique vero hoc, & huic vtrunque illorum. etenim homini musico & homo, & musicum idem dicitur, & his illud.Quare omnia hæc vniuersaliter non dicuntur. non enim est verum dicere quòd omnis homo idem & musicum, vniuersalia nanque per se existunt,accidentia vero nō per se,sed de singularibus simpliciter dicuntur. idem enim videtur Socrates, & Socrates musicus esse. Socrates enim non de multis.quare non dicitur omnis Socrates sicuti omnis homo, quædam igitur ita dicuntur eadem. Quædam vero per se, sicuti & vnum.etenim quorū materia,aut specie,aut numero vna, eadem dicuntur:& quorum substantia vna.Quare patet, quòd identitas vnitas quædam essentiæ est, aut plurium, aut cùm vt pluribus vtatur. vtputa cùm dicat ipsum sibi ipsi idem, vt duobus enim ipso vtitur.Diuersa vero dicuntur,quorum aut species plures,aut materia, aut ratio substantiæ,& omnino diuersum dicitur opposite ad id, quod idem dicitur.Differētia vero dicūtur, quæcunq; diuersa sunt,cū idem quid sint, modo non sint idem numero,sed aut specie, aut genere, aut

Diuersa.

Differētia.

proportione. Item, quorum diuersum genus, & contraria, & quæcunq; diuersitatem in substantia habent. Similia dicuntur, & quæ idem passa sunt, & quę plura eadé quàm diuersa passa sunt, & quorum qualitas vna. ac secundum quæcunq; contrariorum alterari contingit id, quod plura his, aut magis propria habet, simile illi est. Opposite vero similibus dissimila dicuntur.

Similia.

Dissimilia

De Oppositis, Contrariis, Diuersis, & eisdem specie.

Caput X.

Vide auer. in Epit. tract. 1.

OPposita dicuntur, contradictio, contraria, aliquid priuatio & habitus, & ea, ex quibus & in quæ vltima. vt generationes & corruptiones, & quæcunque susceptiuo amborum non contingit simul adesse, hæc opponi dicũtur, aut ipsa, aut ex quibus sunt. fuscũ nanque & album simul eidem non insunt. quare ea, ex quibus sunt, opponuntur ipsi. Contraria dicuntur, quæ non possunt simul eidem adesse, cùm eorum sint, quæ secundum genus differũt. & quę plurimum differunt, cùm in eodem genere sint. quę ue plurimum differunt, cùm in eodem susceptiuo sint. ac etiã quę plurimum differunt, cùm eorum sint, quę sub eadem potentia sunt. & quorum differentia maxima, aut simpliciter, aut secundum genus, aut secundum speciem. Cætera vero contraria dicuntur, quædam, eò quòd talia habent: quædam, eò quòd susceptiua talium sunt: quædam, eò quòd actiua aut passiua talium sunt, aut agentia, aut patientia, aut abiectiones, aut sumptiones, aut habitus, aut priuationes sunt horum, a talium. Cùm autem vnum & ens multipliciter dicatur, necesse est, vt cætera quoque, quæcunque secundum hæc dicuntur, sequantur. quare & idem & diuersum, & contrarium vt secundum vnum, quodque

Contraria.

quodq; prędicamẽtũ diuersum sit. Diuersa vero specie dicũtur, quæcunq;, cùm eiusdé sint generis, nõ sunt subalterna, & quęcũq;, cũ in eodé genere sint, differentiam habẽt. & quęcunq; in substantia cõtrarietatem habent. Cõtraria quoq; diuersa specie inuicé sunt, aut omnia, aut quæ primo dicũtur, & quorũ in vltima generis specie rationes diuersæ. vt homo & equus indiuidua genere, rationes vero eorũ diuersæ, & quæcunque, cũ in eadé subsũtia sint, differentiã habẽt. Eadé vero specie sunt, quæcũq; his opposite dicuntur.

Diuersa specie.

Eadem specie.

De Priori & Posteriori.

Caput XI.

PRiora, & posteriora dicuntur, vno quidé modo tanquã aliquo primo & principio in quoque genere existente, quod propinquius est principio cuidã determinato, aut simpliciter & natura, aut ad aliquid, aut vbi, aut ab aliquib⁹. Vt puta quędã secũdũ locum, eò q; propinquiora sunt alicui loco natura determinato, medio videlicet, aut vltimo, aut ad quoduis. Quod vero remotius, est posterius. Quædam secundũ tempus. aliqua enim, eo q; remotiora à nunc sunt: vt de eis, quæ facta sunt. quæ enim in Troia fuerunt, priora sunt his, quæ apud Mediam facta sunt, quoniam remotius à nũc distant. aliqua vero, eò q; propinquiora ipsi nunc sunt: vt de futuris. prius enim festum, quod apud Nemeam futurum est, quàm quod apud Delphos, quoniã propinquius ipsi nunc est, vt principio. & primo ipso nunc posito. Quædam secundum motum. quod enim propinquius primo mouente est, prius est: vt puer viro. etenim quoddã & hoc simpliciter principiũ est. Quædam secundum potentiam. quod enim excellit potentia, & fortius est, prius est. tale vero

Vide auer. in Epit. tract. 1.

est, cuius electionem, vt alterum, & quod posterius est, sequatur necesse est, vt non mouente illo, nō moueatur, & mouēte moueatur. electio enim principium est. Quædam secundum ordiné, hæc vero sunt, quæcunq; ab aliquo vno determinato proportionaliter distāt, vt in tripudiis qui secundum locum obtinet, prior est eo, qui tertium tenet, & * paranete, quàm nete. illic enim tripudij ductor, hic vero media principiū est. Hæc itaq; hoc modo priora dicuntur. Alio vero modo, quod cognitione prius, tanquàm & simpliciter prius. Horum autem aliter ea, quæ secundum rationem, atque ea, quę secundum sensum. Secundum enim rationē vniuersalia priora, secundum vero sensum singularia. Et secundum rationem accidens toto prius, vt musicum homine musicō non enim erit ratio tota absq; parte. tametsi non contingit musicum esse, si nō sit aliquis musicus. Item priores dicuntur passiones priorum, vt rectitudo læuitate. ista enim lineę per se passio, hæc vero superficiei. quædam igitur ita priora & posteriora dicuntur. Quædam vero secundum naturā & substantiam, quæcunq; contingunt absque aliis esse, ista vero sine illis minime: qua diuisione vsus est Plato. Cùm autem ipsum esse multipliciter dicatur, primo quidē subiectū est prius propter quod substantia prior. Deinde aliter quæ secundum potentiam, & quæ secūdum actū. quædam enim secundum potētiam priora sunt, quædam vero secundum actum, veluti secundum potentiam quidem dimidia quàm tota, & particula quàm totum, & materia quam substantia. Secundum actum vero posterior, dissolutio etenim secundū actum erit. Quodā modo igitur omnia, quæcūq; prius & posterius dicuntur, secundū hęc dican

* penultima quàm vltima.

dicuntur. Quædam enim secundū generationem contingit absq; aliis esse, vt totum partibus. quædam vero secundum corruptionem, vt pars toto. similiter etiam cætera.

De Potentia & Impotentia. Caput XII.

Potentia dicitur, quædam quidem principium motus, aut transmutationis in alteto, aut prout alterum est. vt ædificatiua potētia est, quæ non inest in ædificato. sed ars medendi cùm sit potentia, inerit vtique in eo, qui sanatur, sed nō prout sanatur. Quędam igitur omnino principiū transmutationis, aut motus dicitur potentia in altero, aut prout alterum est. Quædam vero ab altero, aut prout alterum est: secundum quam profectu quo patitur, aliquid patitur. Quandoq; igitur, si quodcunq; pati possibile est, dicimus illud posse pati: quādoq; vero non secūdū omné passionem, sed si ad melius. Item qua eius, quod bene, quippiam efficiatur, aut secundum electioné. aliquādo enim eos, qui solum ambularunt, aut dixerūt, non autē bene, nec vt proposuerunt, non dicimus posse dicere, aut ambulare. similiter quoque de part. Itē quicūq; habitus, secūdū quos impassibilia omnino aut immutabilia sunt, aut non facile ad deterius mouentur, potentiæ dicuntur. Extinguntur nanq;, & conteruntur, & flectuntur, & omnino corrumpuntur, nō propter posse, sed propter non posse, & in aliquo deficere. impossibilia vero à talibus sunt, quæ propter potentiam & posse, & aliquatenus se habere vix & parum patiuntur. Cùm autem potentia tot modis dicatur, potens quoque vno quidem modo dicetur, quod motus, aut transmutationis principium habet. etenim se datiuū potens quid est in altero, aut prout alterum est. Alio vero, si quid eius aliud talem

text. 17. Vide auer. in Epit. tra Eta. 1.

De Possibile.

potentiam habet. Alio vero, si quid ad quodcunque transmutetur, siue in peius, siue in melius potentiam habeat. etenim quod corrumpitur, videtur possibile esse corrumpi. aliter non corrumperetur, si impossibile esset. nūc autē habet quandā dispositionem, causam, & principium huiusce modi passionis. quādoq; enim propterea ϕ habet quādoq; propterea ϕ priuatur, tale videtur esse. Quod si priuatio habitus quodammodo est, omnia, propterea ϕ habēt, profecto aliquid erunt. æquinoce autem dicimus ipsum ens. Quare propterea ϕ habet habitum quendā, & principium possibile est: & propterea ϕ habet huius priuationem. si possibile est priuationē habere. Alio autē modo, propterea ϕ nō habet eius potentiam, aut principium in altero aut prout alterum, corruptum. Item hæc omnia, aut eò ϕ solum contingit hæc fieri, aut non fieri aut eò ϕ bene. etenim inanimatis etiam talis potentia inest, vt instrumentis. aliquā enim posse sonare lyram aiunt, aliquā minime, si non bene sonans est. Impotentia vero potentię priuatio est. & quędā talis principij oblatio, quale diximus, aut omnino, aut ab eo, qui natura aptus est habere, aut & cum natura aptus sit iam habere. non enim similiter dicēt impossibile esse puerum generare, & virum eunuchum. Inē vtriq; potentiæ est impotentia opposita. & ea quæ solū motiua, & ei, quæ bene motiua est. Impossibilia quoq; quædā secundū hāc impotentiā dicūtur. quędā alio modo, vti possibile, & impossibile. impossibile quidē, cuius cōtrariū necessario verū est. veluti diametrum commensurabilē esse impossibile est. quoniā falsum huiuscemodi est, & cuius contrariū non solum verū, sed necessarium quoq; est, vt incōmensurabilis sit. cōmensurabi

De Impotentia.

rabile igitur nō solū falsum, sed necessario etiā falsum est. Ipsum vero posibile huic contrariū, cūm non sit necessarium, cōtrarium falsum esse. vt sedere hominem posibile est. non enim necessario nō sedere falsum est. posibile itaq; vno quidem modo significat, vt dictum est, quod non necessario falsum est: alio vero, ipsum verum esse: alio autem, contingens verum esse. Metaphorice autem, quæ in Geometria, potentia dicitur. Hęc igitur posibilia, non secundum potentiam. Quæ autem dicuntur, secundum potentiā, omnia ad primam vnam dicuntur. hæc autem est principium trāsmutationis in altero, prout alterū est. cætera nanq; posibilia dicuntur, quædam, eò ϕ eorum aliquid talem potentiam habet: quædam, eò ϕ non habent: quędam, eo ϕ sic habent: Similiter etiā imposibilia. Quare propria primæ potentiæ definitio profecto erit, principium transmutatiuum in altero, prout alterum est.

De Quanto. Caput XIII.

text. 18.

QVantum dicitur, quod est in ea quæ insunt diuisibile, quorum vtrunq; aut singulum vnum quid, & quod quid aptum est esse: Multitudo igitur quantum quid, si numerabilis est: magnitudo vero, si mensurabilis. Dicitur autem multitudo quidem, quæ potentia diuisibilis est in non continua: magnitudo verò, quæ in continua. Magnitudinis autem, quæ quidem ad vnum continua est, longitudo: quæ vero ad duo, latitudo: quæ autem ad tria profunditas est. Horum autem multitudo quidem finita numerus, longitudo vero linea, latitudo autem superficies, profunditas vero corpus est. Item alia per se quanta quędam dicuntur, alia secundum accidens. vtputa linea quidem quātum quiddam per

Vide auer. in Epit. tract. 1. sub cap. de accidente.

Vide cōtra dictionem Zim.

+ hoc aliqd

se est, musicum vero secundum accidens. Eorum vero, quæ per se sunt: quædam secundum substantiam sunt: vt linea quantũ quiddam. in definitione nanq; quod quid est dicenti quantum quiddã ineſt. quædam passiones, & habitus huiusce modi substantiæ sunt: vt multum & paucũ, longum & breue, latum & strictum, profundum & humile, graue & leue, & cætera quoque huiusce modi. Sunt autem magnum etiam & paruum, maius & minus, tam secundũ se, quàm ad se inuicé dicta quanti per se passiones. transferuntur autẽ & ad alia ista nomina. Eorum autem, quæ secundũ accidens dicuntur quanta, quoddam ita dicitur, vt prædictum est, quod musicum, & albũ quantum est: eò q; illud, cui insunt, quantum quid est. Quoddam, vt motus & tẽpus. & hæc enim quanta quoddam & continua dicuntur, eò q; illa diuisibilia sunt, quorum hęc sunt passiones. dico autem non quod mouetur, sed quo motum est. etenim quoniam illud quantum est, & motio est quanta. tempus autem, propter illam.

Tex.19. Vide auer. in Epi. tracta. 1. sub cap. de Accidente.

De Quali. Caput XIIII.

QVale dicitur vno modo differentia substantiæ: vtputa quale animal homo, quoniam bipes, equus vero quadrupes. & circulus qualis quędam figura, quoniam absque angulis est, tanquam differentia, quæ secũdum substantiam, qualitas sit, vno itaque modo qualitas dicitur substantiæ differentia. Alio, vt immobilia, & mathematica, veluti numeri quales quidã sunt, vt qui compositi: & non solum, qui ad vnũ sunt, sed hi, quorum imitatio superficies & solidum. hi autem sunt, qui quoties quanti aut quoties quanti quoties. & omnino quod in substantia, præter quantum existit: substantia nanque cuiusque

iusq; est quod semel vtputa ipsorũ sex, nõ quibis vel ter, sed qui semel. sex enim semel sex sunt. Itẽ quęcũq; substantiarũ, quæ mouẽtur passiones, vt caliditas & frigiditas, albedo & nigredo, grauitas & leuitas, & quæcunq; similia, secundum quæ dicuntur alterari corpora, ipsis mutatis. Item, secundum virtutem & malitiam, & omnino bonũ & malum. Ferè itaq; secundum duos modos dici posſit ipsum quale, & horum vnum maxime proprium, prima etenim qualitas substantię differentia est. huius autem pars, & quæ in numeris qualitas est. etenim differentia quædam substantiarum est. sed non aut eorũ, quę mouentur, aut non prout mouentur, hæc autem passiones eorũ, quæ mouentur, prout mouentur sunt, & motuum differentiæ. Virtus autem, & malitia passionum quædam partes sunt. differẽtias enim motus, & actionis quasdam manifestant secundum quas bene, vel male agunt, aut patiũtur ea, quę in motu sunt. Quod enim hoc modo potest moueri, aut agere, bonum: quod vero illo modo & cõtrario, prauũ. Maxime autem bonum & malũ significant qualitatem in illis, quæ animata sunt, & in illis maxime, quæ habent electionem.

Sex semel sex sunt.

De Ad aliquid. Cap. XV.

ADaliquid dicuntur quædam, vt duplum ad dimidiam, & triplum ad tertiam partem, & omnino multiplex ad multiplicati partem, & excedens ad excessum. Quædã, vt calefactiuum ad calefactibile, & sectiuũ ad secabile, & omnino actiuũ ad passiuum. Quædam, vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad sciẽtiam, & sensibile ad sensum. Dicuntur autem prima quidem secundũ numerũ, aut simpliciter, aut determinate ad eos, aut ad vnum. vtputa duplum quidem ad vnũ nu-

text.20. Vide auer. in Epit. tracta. 1. sub ca. de Accidente.

merus determinatus. multiplex vero secundū nu
merū ad vnū, nō tamen determinatū, vt hūc, vel
hūc. sexquialterū vero ad subsexquialterū secū
dum numerum ad numerū determinatum. Super
patiens autem ad suppartientem secundū inde
terminatum, sicuti multiplex ad vnum. excedens
autem ad excessum, omnino indeterminatum se
cundum numerum. numerus enim commensura
bilis, secundum vero incommēsurabilem numeri
rū dicitur. excedens enim ad excessum tantum
est, & vltra. hoc vero indeterminatum est: quod
cunque enim contingit, est aut æquale, aut non
æquale. Hæc itaque ad aliquid omnia secundum
numerum dicuntur, & numeri passiones sunt. Et
adhuc æquale, simile, & idem secundum aliū
modum. secundum vnum etenim omnia dicū
tur. Eadem enim sunt, quorum substantia vna. Si
milia vero, quorum qualitas vna. Æqualia autem
quorum quantitas vna. ipsum vero vnum numeri
principium & mensura. vnde hæc omnia ad ali
quid dicuntur, secundum numerum quidem, non
tamen eodem modo. Actiua vero, & passiua se
cundum actiuam & passiuam potētiam, & poten
tiarum actiones. vtputa calefactiuum ad calefa
ctibile, quoniam possunt. & rursus calefaciens ad
id, quod calefit, & secans ad id, quod secatur, vt
agentia. Eorum autem, quæ secundum numerum
sunt, non sunt actiones, nisi quemadmodum in
aliis dictum est, sed secundum motū actiones nō
existunt. Eorum vero, quæ secundum potentiam,
etiam secundum tempora iam dicuntur ad ali
quid. veluti quod fecit, ad id, quod factum est: &
id, quod facturum est, ad id, quod faciendum est.
sic enim pater quoq; filij pater dicitur. hoc enim
fecit, at illud passum quid est. Itē quædā secūdum

pri

priationē potētiæ, vt impossibile: & quæcūq; ita
dicuntur, vt inuisibile. Quæcunq; igitur secūdum
numerū, & potentiam ad aliquid dicuntur, cun
cta sunt ad aliquid, eò q; ipsum quod est alterius
dicitur ipsum, quod est, sed non eò q; aliud ad il
lud. Mensurabile autē, & scibile, & intelligibile,
eò q; aliud ad illud dicitur. Nam intelligibile si
gnificat q; eius est intellectus. Non est autem in
tellectus ad illud, cuius intellectus est. idē enim
profectò bis dictū esset similiter & visus cuiusdā
est visus, non cuius est visus (etsi verū est hoc di
cere) sed ad colorem, aut aliquid aliud tale. illo
vero modo bis idem diceretur, q; visus est, cuius
est visus. eorū igitur, quæ per se ad aliquid dicun
tur, quædam ita dicuntur, quædam si genera eo
rum alia sunt. vtputa Medēdi ars eorum est, quę
ad aliquid sunt, quoniā genus eius scientia vide
tur eorū esse, quæ ad aliquid sunt. Item secundū,
quæ ad aliquid dicuntur ea, quæ illa habent. vt
æqualitas, quoniam ipsum æquale: & similitudo,
quoniā & ipsum simile. Aliqua vero secundū ac
cidēs dicuntur. vt homo aliquid. quoniā accidit
ei duplo esse. hoc autem eorū est, quę ad aliquid
sunt. aut albū, si eidē accidit duplo, & albo esse.

De Perfecto. Caput XVI.

PErfectum dicitur vno quidem modo, extra quod non est vllam accipere particulam. vtpura tempus ipsum, vniuscuiusque perfectum est, extra quod non est vllum accipere tempus, quod pars huius temporis sit. Et quod secundum virtutem. & quod est eius, quod bene, non habens excessum ad genus. vt perfectus musicus, & perfectus tibicen, cum secundum propriæ virtutis speciem, in nullo deficiat. Ita etiam in malis transferentes dicimus calumniatorem

text. 21. Vide auer. in Epi. 57a. 1.

perfec

perfectum, & furem perfectum, quoniã etiã bonos eos appellamus, vtputa furẽ bonum, & calumniatorem bonũ. Virtus quoq; quędã perfectio est, vnum quodq; nanq; tunc perfectum est cuiq; substantia tunc perfecta, cùm secundũ speciem propriæ virtutis nulla desit particula magnitudinis naturalis. Item, quibus finis studiosus est, ea perfecta dicuntur. etenim secundũ quod habent finem, perfecta dicuntur. Quare cùm finis vltimorũ quippiam est, ad praua quoq; transferentes, dicimus perfecte interemptũ esse, & perfecte corruptũ esse, cùm nil corruptionis, aut mali desit, sed in vltimo sit. propter quod & mors metaphorice dicitur finis, quoniam vltima. finis autem & quod cuius gratia, vltimũ. Quæcunq; igitur per se perfecta dicuntur, toties dicuntur. Quædam, eò q, secundũ bene in nullo deficiunt, nec habent in aliquo genere excessum, nec est quicquam extra. Quædã, eò q, omnino in vnoquoque genere excessum non habent, nec quicquam est extra. Cętera vero iam secundũ ipsa, eò q, aut tale faciunt, aut habent, aut conueniũt, aut tali aut aliquo alio modo ad ea, quæ primo dicta sunt, perfecta dicuntur.

Nota hic darimagnitudinẽ virtutis idem 10. huius tex. 13.

De Termino. Cap. XVII.

Tex. 22.

TErminus * dicitur, quod vltimũ cuiusque est, extra quod nihil est accipere primũ, & intra quod omnia primum. Et quod magnitudinis forma, aut magnitudinẽ habentis. Et cuiusq; finis. talе vero est, ad quod motus & actus, & non à quod, quandoq; autẽ ambo, & à quo, & ad quod. Et cuius causa. Et substantia vniuscuiusque, ac quod quid erat esse vnicuiq;. cognitionis enim hoc terminus est, q, si cognitionis, rei quoque est. Quare patet quod quoties dicitur principium, toties etiam

** Extremũ*

etiam terminus, & adhuc amplius. principium nanque terminus quidam: sed non omnis terminus principium.

De Secundum quod. Cap. XVIII.

Tex. 23.

SEcundum quod multipliciter dicitur. Vno modo, forma & substantia cuiusq; rei, vt secundũ quod bonus, ipsum bonũ. Alio, in quo primo fieri aptum est, vt color in superficie. Quod igitur primo dictũ est secundum quod ipsa forma est. secundo vero, tanquam cuiusq; materia, & primum cuiusq; subiectum. Et omnino ipsum secundum quod, toties dictũ erit, quoties dicitur causa. secundum quod enim venit, aut qua causa venit dicitur, & secundum quod paralogizatum, siue syllogizatum est, & quæ syllogismi, siue paralogismi causa est. Item secundũ quod dicitur, quod secundum positionem est. secundum quod stetit, aut secundum quod vadit. etenim hęc omnia positionem & locum significant. Quare & secundum se multipliciter vt dicatur necesse est. Vnonanq; modo secundum se est quod erat esse cuilibet, vt Callias, & quod quid erat esse Calliam. Alio vero, quæcunq; in eo quod quid est insunt. vtputa Callias secundum se animal est. in ratione enim animal inest. Callias enim quoddã animal est. Item si in seipso primo suscepit, aut in aliquo sui. vtputa superficies alba secundum se, & homo secundum se viuens. anima nanq; pars quædam hominis est. in qua prima ipsum viuere est. Item cuius non est aliqua alia causa. hominis nanque multæ causæ sunt, animal, bipes. attamen secundum se homo est homo. Item quæcunque soli, prout soli insunt. quare quod * separatum est, secundum se est.

Vide auct. in Epi. tra. 1. sub cap. de Essẽtia.

** al. celeratum.*

De

De Dispositione. Cap. XIX.

Tex. 24. DIspositio dicitur ordo partes habẽtis, aut secundum locum, aut secundũ potentiam, aut secundum formam. positionem enim quandam esse oportet, sicut ipsum etiam dispositionis nomen significat.

De Habitu. Cap. XX.

Tex. 25. HAbitus autem dicitur vno modo, tanquam quidam habẽtis, & habiti actus, sicuti actio quædam aut motus. nam cùm hoc quidẽ efficitur illud vero fit, est media effectio. ita & habentis vestem & vestis habitæ est medius habitus. Hunc itaque habitum, q, non contingit habere manifestum est. in infinitũ enim progrederetur, si habiti esset habitum habere. Alio modo habitus dicitur dispositio, secundum quam bene vel male disponitur, dispositũ, & aut secundum se, aut ad aliud, vt sanitas quidam habitus est. dispositio etenim talis est. Item habitus dicitur, si particula talis dispositionis sit. quare partium quoque virtus quidam habitus est.

De Passione. Cap. XXI.

Tex. 26. PAssio dicitur vno quidem modo qualitas, secundum quam alterari cõtingit, vt album & nigrum, dulce & amarum, grauitas & leuitas, & quæcũque alia similia. Alio modo horum actiones, & iam alterationes. Item harum magis, quæ noxiæ alterationes, & motus, & maxime quę tristes & noxiæ sunt. Item calamitatum & tristitiarum magnitudines passiones dicuntur.

De Priuatione. Cap. XXII.

Videauer. in Epistra. primo. PRiuatio dicitur vno modo, si non habeat aliquid eorum, quæ apta sunt haberi, etiam si ipsum non sit natura aptum habere. vt planta dicitur

citur oculis priuari. Alio modo, si cũ aut ipsum, aut genus eius aptum habere sit, non habeat, vt puta aliter cæcus homo visu priuatur, & aliter talpa: hæc quidem secundum genus, ille vero secundum se. Item si cùm aptum sit, & quando sit aptum habere, non habeat. cæcitas nanque priuatio quędam est. cæcus autem non secundum omnem ætatem, sed si, in qua aptus est habere, nõ habet. Similiter si in quo, & secundum quod, & ad quod, & quemadmodũ natura aptus sit, non habeat. Item violenta cuiusq; ablatio priuatio dicitur. Et quoties negationes ab IN, vel simili negatione incipientes dicuntur, toties etiam priuationes dicentur. Inæquale nanq; dicitur, eò quòd non habeat æqualitatem, aptum existens habere. inuisibile vero, eò q, non habeat omnino colorem, & quod exiguo. & impes, eò q, & nõ habeat omnino pedes, & quòd debiles. Item cùm parum quid habeat. vt cùm dicimus * exossem, hoc autem est, eò quòd exile quiddam habet. Item, cùm non facile, aut non bene. vt insecabile, non solum eò quòd non secetur, sed etiam eò quòd non facile, nec bene. Item, cùm omnino non habeat. cæcus nanque dicitur non qui vnoculus est, sed qui vtriusque oculi visu caret. Quare non omnis, bonus vel malus, aut iustus vel iniustus, sed etiã intermedium est.

** innucleo. Sum.*

De Habere. Cap. XXIII.

Tex. 28. HAbere multipliciter dicitur. Vno modo, cùm quid secundum suam naturam, aut suam inclinationem agat: quare dicitur quòd febris hominem habet, & tyranni ciuitates, & induti vestem. Alio modo, in quo quid tanquam susceptiuo existit, vt æs habet statuæ formam, & corpus

ægrit

ægritudinem. Alio modo, vt continens ea, quæ contenta sunt. in quo nanq; contentum quiddam est, haberi ab eo dicitur. vt vas habere humidum dicimus. & vrbem homines, & nauem nautas. sic & totũ partes habet. Item quod prohibet aliquid secundum suam inclinationẽ moueri, aut agere, habere dicitur hoc ipsum, vt & columnæ imposita onera. & vt Poëtæ Atlantem faciũt cælum habere, tanquam, nisi ipse teneret, casurum super terram, vt quidam Physiologorum tradunt. Hoc autem modo & continens dicitur, quę continet habere, tanquam separaretur secundum suam inclinationem vnumquodque. In aliquo etiam esse similiter & consequenter, sicuti habere dicitur.

De Ex aliquo. Cap. XXIIII.

tex. 29. EX aliquo esse vno modo dicitur ex quo, vt ex materia est. & hoc dupliciter, aut secundum primum genus, aut secundũ vltimam speciem. vt puta omnia liquabilia quodam modo quidẽ ex aqua sunt, quodam modo vero ex ære statua est. Vno modo dicitur ex primo mouente principio. vt ex quo pugna? ex conuicio: quia hoc pugnæ principiũ. Vno modo ex composito ex materia, & forma. sicuti ex toto partes, & versus ex Iliade, & lapides ex domo. finis nanque ex forma: perfectum vero, quod habet finẽ. Quædam vero tanquam ex parte forma, vt homo ex bipede, & syllaba ex elemento. aliter nanque hoc, atque statua ex ære. ex sensibili nanq; materia cõposita substantia est. forma quoque ex materia. Quædam itaq; ita dicuntur. quædam, siquis horum modorum secundũ aliquam partẽ sit. vt ex patre & matre proles, & ex terra plantæ, quia ex aliqua eorũ parte. Vno modo, post quod tempore, vt ex die nox, & ex sereno tempestas. quoniam hoc post illud.

illud. Horum autem quædam, eò q; habent mutuam transmutationem, ita dicuntur, sicuti & quę nunc dicta sunt. quædam, eò quòd solum secundum tempus consequentur. vt ex æquinoctio facta est nauigatio, quoniam post æquinoctium facta est. & ex Bacchanalibus Thargelia, quia post Bacchanalia. *thargelia, ludi in honorẽ Apollinis.*

De Parte. Cap. XXV.

PArs dicitur vno quidem modo, in quod quoquo modo quantũ diuidi potest. semper enim quod à quanto, p tout quantum, aufertur, pars illius dicitur, vt duo pars trium quodam modo dicitur. Alio modo, ex his ea duntaxat, quę metiuntur. quare duo quodam modo quidem sunt pars trium, quodam modo vero non. Item in quæ forma absque quanto diuidi potest, hęc quoque partes eius dicũtur. quare species generis aiunt partes esse. Item in quę aliquid diuiditur, aut ex quibus totum componitur, aut ipsa forma, aut quod formã habet. vt sphæræ aheneæ, aut ahenei cubi & ipsum æs pars, hoc autẽ est materia, in qua forma, & angulus pars. Item quæ in ratione vnumquodq; significante sunt, hæc quoque pars totius sunt. quare genus pars etiam speciei dicitur. aliter vero species generis pars est. *tex. 30. Vide auer. in Epi. tra. primo.*

De Toto. Cap. XXVI.

TOtum dicitur, cuius nulla pars eorum abest, ex quibus totum natura dicitur. Et quod continet contenta, vt vnum quid illa sint. hoc autem dupliciter. aut enim vt vnumquodque vnum, aut ex his illud vnũ. ipsum enim vniuersale, & quod omnino vt totũ quippiam ens dicitur, sic est vniuersale, vt multa continens, eò quòd de singulis prædicatur, & vnum omnia sunt singula. vt homo, equus, Deus. quoniam omnia animalia. Cęte- *tex. 31. Vide auer. in Epi. tra. primo.*

rum cõtinuum & finitum, cùm è pluribus inexistentibus vnum quid sit, maxime quidem potentia, non actu. horũ autem ipsorũ, magis quæ natura, quam arte talia sunt: sicut & de vno dicimus, tanquam totalitas vnitas quædam sit. Item, cùm quantum habeat principiũ medium, & vltimum, quorum cũq; positio nõ facit differentiam, omne dicitur: quorumcunq; vero facit, totum: quæ autẽ ambo facere contingit, & omne, & totũ. Sunt autem hæc, quorum natura quidem eadem manet in transpositione forma vero minime, vt cæra, & vestis. etenim totum & omne dicuntur, ambo nanque habent. Aqua vero, & quęcunque humida, ac numerus, omne quidem dicuntur: totus vero numerus, totáq; aqua non dicuntur, nisi translatione. Omnia vero dicuntur, de quibus omne tanquàm de vno, de his omnia, vt de diuisis, omnis hic numerus, omnes hæ vnitates.

De Mutilo. Cap. XXVII.

tex. 32. Vide auer. in Epi. tra. primo sub nomine de imperfecto

MVtilum dicitur quantorum nõ quodcunque, sed & diuisibile, & totum illud sit oportet. Duo etenim non sunt mutila, altero ablato vno. non enim æquale mutilamen & reliquũ vnquam est. nec omnino numerus vllus, substantiã nanq; manere oportet. si calix mutilus, adhuc oportet esse calicem, numerus vero nõ amplius idem. Et ad hæc etiam, si partiũ dissimilariũ sint, nec hæc omnia, numerus etenim est, vt etiam dissimilares habeat partes, vtputa binarium & ternariũ. Cæterum nihil omnino eorũ, quorum positio differentiam non facit, mutilum est, vt aqua vel ignis: sed oportet talia esse, quę secundum substantiam positionem habent. Item continua, harmonia nanque & ex partibus dissimilaribus est, & positionem habet, mutila autem non fit. Et ad hæc nec illa,

illa, quæ tota sunt cuiuscunq; particulæ ptiuatione, mutila sunt. nõ enim oportet, nec quæ ptincipales ipsius substantiæ, nec vbicunq; existentes. vt si perforetur calix, non mutilus, sed si ansa, aut extremũ aliquod: homo quo que, non si carnem, aut splenem, sed si extremitatem: & hanc non omnem, sed quę tota ablata non habeat generationem: quare calui, non mutili.

De Genere. Cap. XXVIII.

tex. 33. Vide cõtra Zim.

GEnus dicitur, hoc quidẽ, si generatio eorum, quæ eandẽ speciẽ habent, cõtinua sit, vtputa dicitur quousque genus hominũ sit, quia donec eorũ generatio continua sit. Hoc vero, à quo sint primo adesse mouẽte. ita enim Græci genere, alij vero Iones dicuntur: eò q; illi quidem à Græco, hi vero ab Ione primo generante sunt, & magis qui à generante, quàm qui à materia. dicuntur etenim à fœmina genere, vt à Pyrrha. Item vt superficies figurarum superficialium genus, & solidum solidarũ, quæq; enim figurarum, hæc quidem superficies talis, illa vero solidum tale. hoc autẽ est, quod subiectũ differentiis est. Item, vt in rationibus quod primũ inest, quod dicitur in eo quod quid est, hoc genus, cuius differẽtiæ dicuntur qualitates. Genus ita q; toties dicitur. hoc quidem secundũ generationẽ continuã eiusdẽ speciei, hoc vero secundũ primũ mouẽs eiusdẽ speciei, hoc aũt vt materia. cuius enim differẽtia, & qualitas est, hoc est subiectũ quod dicimus materiam. Diuersa autẽ genere, quorũ primũ subiectũ diuersum est, & nõ resoluitur alterũ in alterum, nec ambo in idem, vtputa forma, & materia diuersa genere. Et quæcunq; secundũ diuersam figuram prædicationis entis dicũtur, quædã enim entium quid est significant, quædam autẽ quale

Diuersa genere.

quid, quędam vero vt est prius diuisum. nec enim hæc resoluuntur in inuicé, nec in vnũ quiddam.

De Falso. Cap. XXIX.

text. 34. FAlsum dicitur vno modo, vt res falsa. & huius, hoc quidem eò quòd nõ componitur, aut quòd impossibile sit cõponi. quemadmodum dicitur diametrum esse cõmensurabilem, aut te sedere. horum enim illud quidem semper, hoc vero aliquando falsum est. sic enim nõ entia hæc. Alio vero, quæcunq; sunt quidem entia, apta tamen natura sunt apparere, aut nõ qualia sunt, aut quæ nõ sunt, vt vmbra picturæ, & insomnia. hæc enim sunt quidem aliquid, sed nõ sunt ea, quorũ faciũt imaginationé. res itaq; falsę sic dicuntur, aut eò q, non sunt. aut eò q, imaginatio ab eis facta nõ entis est. Oratio vero falsa prout falsa est, quæ nõ entium est. vnde omnis oratio falsa alterius est, quàm eius, cuius est vera, vtputa quæ circuli, falsa trianguli. Cuiúsq; vero oratio quodammodo quidem vna, quæ est ipsius quid erat esse, quodam modo vero multæ, quoniam idem quodam modo est ipsum, & ipsum passum. vt Socrates, & Socrates musicus. falsa vero oratio nullius est simpliciter oratio. Quare Antisthenes inscite putabat, nihil ducens dignũ dici, nisi propria ratione vnũ de re vna. ex quibus accidebat nõ esse cõtradicere. fere autem, neque mentiri. est autem vnumquodq; dicere, non solum sua ratione, sed etiam ea, quæ alterius est, & falsæ quidem omnino quodam auté modo etiam verè. quemadmodum octo dupla sunt, ratione dualitatis. Quædã igitur ita falsa dicuntur. Homo vero falsus, qui promptus tales eligit orationes, non propter aliquid aliud, sed propter idipsum, & qui aliis taliũ orationũ causa. quemadmodũ res falsas esse dicimus

mus, quæ falsam imaginationé faciunt. Vnde oratio, quæ apud Hippiã est, sophistica est, q, idé sit médax & verax. Eum nanque, qui potest mentiri, accipit vt mendacé. hic vero sapiens & prudens est. itẽ eũ, qui sponte prauus est, meliorẽ ait. hoc aũt falsum per inductionẽ accipit. qui enim spõte claudicat, melior est eo, qui inuitus, claudicare dicés, pro imitari. nã si claudus sponte, esset peior fortassis, quemadmodũ in moribus & hoc.

De Accidente. Cap. XXX.

text. 35. ACcidens dicitur, quod ineſt alicui, & quod verum est dicere, non tamen neque necessario, nec vtplurimũ. vtputa si quis pro planta fodiens fossam, inuenit thesaurũ. hoc itaq; accidens fuit fodiendi fossam, thesaurum inuenire. nec enim necessario hoc ex hoc, aut post hoc, nec vtplurimum, si quis plantet, thesaurum inuenit. musicus quoq; fuerit quispiã albus: sed cùm nec necessario, nec vtplurimũ hoc fiat, accidés ipsum dicimus. Cùm igitur sit existens aliquid, & alicui, & horũ quædam etiã alicubi, & quandoq;, quod vtcunq; existit quidem, sed non propter id hoc, aut nũc, aut hic accidés erit. nec itaq; vlla causa determinata accidẽtis est, sed quęcũq; cõtingit. hęc aũt indeterminata, vt abire in Ægínam accidit, si nõ propter hoc euenit, vt illuc iret, sed à tempestate pulsus, aut à latronibus captus. factũ fuit igitur, & est ipsum accidens, sed secundum se, sed non secundum alterum. tempestas enim causa, vt iret, quò non nauigabat. hoc auté erat Ægina. Dicitur etiam aliter accidés, vt quęcunque existunt in vnoquoq; secundum se, non existentia in substantia. vt triangulo duos rectos habere, & hæc quidem contingit sempiterna esse, illorum vero nihil. ratio autem huius ín aliis.

Vide auer. in Epi. tra. primo.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER SEXTVS.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima declaratur, de quo ente prima Philosophia consideret, ex distinctione considerationis, & modi definiendi aliarum scientiarum, quarum hic fit diuisio.

In Secunda declarantur quędam entis species, quæ ab hac scientia secluduntur.

Summa Prima.

tex. 1. PRINCIPIA, & causæ entium quæruntur. & patet, q̃ prout entia sunt. Est etenim aliqua sanitatis, bonæq; habitudinis causa. mathematicorum quoque principia, elementa, & causæ sunt, & simpliciter omnis intellectualis scientia, siue aliquo modo intellectu participās, circa causas, & principia, aut certiora, aut simpliciora est. Attamen hæ omnes, circa vnum quid, & quoddam genus circunscribentes, de eo tractant, sed non de ente simpliciter, nec prout ens est, neque ipsius quid est vllam rationem faciunt: sed ex hoc, quædam sensu illud manifestum facientes, quædam suppositione ipsum quid est accipientes, consequenter ea, quæ per se generi insunt, circa quod sunt,

sunt, aut magis necessario, aut debilius demonstrant. Quare manifestum est non esse demonstrationem substātiæ, ipsiusue quid est ex ipsa inductione, sed alium aliquē manifestationis modum. Similiter autem nec si est, aut nō est genus, circa quod tractant, quicquam dicunt, eò quòd eiusdem mentis est & ipsum quid est manifestare, & si est hoc. Cùm autem Naturalis etiam circa quoddam entis genus scientia sit (etenim circa talem substantiam est, in qua principium est motus, & status, qui in ea est) patet quòd nec actiua, nec factiua est. Factiuarū etenim in facien te principium est, aut intellectus, aut ars, aut aliqua potentia. actiuarum vero in agente electio. idem enim agibile & eligibile. Quare, si omnis intellectus, aut actiuus, aut factiuus, aut speculatiuus est: Naturalis speculatiua quædā profectò est. sed speculatiua circa tale ens, quod possibile moueri. & circa substantiam secundum rationē vt plurimum inseparabilem solum est. ¶ Oportet autem vt non lateat, quomodo ipsum quid erat esse, & ratio sit. nam absque hoc quærere, nihil est facere. Eorum igitur quæ definiuntur, & ipsorum quid est, quædam quidem ita sunt, vt ipsum simum, quædam, vt ipsum concauū. differunt autem hæc, quoniam simum quidem vnà acceptū est cum materia: est enim simum cōcauus nasus, concauitas vero absque materia sensibili. Si cuncta igitur naturalia ita, vt simum dicuntur, vt nasus, oculus, facies, caro, os, omnino animal: foliū, radix, cortex, omnino plāta (nullius enim eorum ratio absque motu, sed semper habet materiam) manifestum est quomodo in naturalibus oportet ipsum quid est quærere, & definire. & cur etiā de quadam anima speculari Naturalis est, quæcū q̃

tex. 2. *Eorū quæ definiuntur et ipsorum quid est, quædā sunt vt simū, quædā, vt concauū. Idē 2. ph. 19. & 3. de anima 35. & 7. Meta. 34. Vide duas turres Zim.*

non sine materia. Quòd igitur Naturalis speculatiua est, ex his patet. sed & Mathematica speculatiua est, verum si immobilium & separabilium, adhuc non est manifestum. quòd autem aliqua mathematica, prout immobilia, & prout separabilia sunt speculatur, dilucidum est. Quòd si quippiam est immobile, & perpetuum, & separabile, patet quòd speculatiuæ est cognoscere, & non Naturalis: de mobilibus nanque quibusdam Naturalis est, nec Mathematicæ, sed prioris ambabus, etenim circa inseparabilia quidem, sed non immobilia. ipsius vero Mathematicæ nonnullæ sunt circa immobilia quidem, non tamen separabilia fortasse, sed vt materia. Prima vero etiam circa separabilia & immobilia. Necesse autem est omnes quidem causas perpetuas esse, maxime vero has. hæ etenim causæ manifestius diuinorũ sunt. Quare tres vtiq; erunt speculatiuæ Philosophiæ, Mathematica, Naturalis, Theologia. Manifestũ est enim quòd, sicubi diuinum existit, in tali natura existit. & honorabilissimam oportet circa honorabilissimum genus esse. speculatiuæ itaque aliis scientiis præponendæ sunt, hæc vero speculatiuis. ¶ Dubitauerit etenim aliqs, vtrũ prima Philosophia vniuersalis sit, an circa aliquod genus, & vnam naturã. Non enim idem modus est atq; in Mathematicis, sed Geometria quidẽ, & Astrologia circa quandam naturam sunt, illa vero vniuersaliter omnibus communis est. Si igitur non est aliqua alia substantia præter eas, quæ natura consistunt. Naturalis profecto prima scientia est. Quòd si est aliqua substãtia immobilis, hęc prior, & Philosophia prima, & vniuersalis, & prima. Et dignum est quærere vtrum prima Philosophia sit vniuersalis, aut alicuius generis, aut vnius naturæ.

Idez. Met. 2. co. 3. et 7. Met. c. 35. et 2. Ph. 18 & 1. de anima 17. & 2. Ph. 71.

Scientiarũ speculatiuarum diuisio.

honorabilissimã scientiam oportet circa honorabilissimum genus esse. Idẽ 1. de anima 2. prima. tex. 3.

Nisi est et aliqua substantia præter naturales, Naturalis scientia est prima.

turæ. Non enim est vna species, neque in scientiis Mathematicis etiam, sed Geometria, & Astrologia sunt alicuius naturæ, & scientia vniuersalis est communis omnibus. Si igitur non fuerit substantia aliqua alia à substantiis existentibus natura, tunc prima scientia est Naturalis. Et si aliqua substantia immobilis fuerit, illa erit primum, & scientia eius erit prima Philosophia, vniuersalis etiam. ¶ Et de ente prout ens est, ac quid est, & quæ ei insunt, prout ens est, speculari huius est. *tex. 4.*

SVMMA SECVNDA.

Declarãtur quædam entis species, quæ ab hac scientia secluduntur.

Dari ens per accidens, quidque illud sit. Cap. I.

SED cùm ens illud, quod simpliciter dicitur, multipliciter dicatur, quorum vnum quidem erat, quod secundum accidens, aliud vero, quod vt verum, & non ens vt falsum: præter hæc autẽ sunt prædicationis figuræ, vt quid, quale, quantũ, vbi, quando, & si quid aliud hoc modo significat: itẽ præter hæc omnia, quod potẽtia, & actu: cũm itaque ens multipliciter dicatur, primo de eo, quod secundum accidens est, dicẽdum, quod nulla circa illud speculatio est. Signum autem, quòd nulli scientiæ curæ est illud, neque actiuæ, neque factiuæ, neque speculatiuæ. Nec enim qui facit domũ, facit simul quæ accidunt domui factæ. infinita nanque sunt. quibusdam enim delectabilem, quibusdam noxiam, quibusdam vtilem nihil prohibet factam esse, &, vt ita dicam, ob eas res omnes esse aliam, quarum nullius factiua est ædificatiua simili modo. Nec Geometra ea, quæ ita figura-

accidunt, speculatur, nec si diuersus triangulus duos rectos habens. & hoc rationabiliter contingit. nam quasi nomine solum ipsum accidens est. Quare Plato non male quodammodo circa Sophisticam ipsum non ens applicuit. Sophistarum etenim rationes circa accidens, vt ita dicam, maxime omnium sunt. vtrum diuersum an idem musicum & grammaticum, & musicus Coriscus ac Coriscus. & si omne, quod est, non autem semper factum est. quare si musicus existens grammaticus factus est, & grammaticus existens musicus, & quæcunque aliæ orationum tales sunt. Videtur etenim accidens propinquum quiddam esse non enti. hoc autem ex his etiam orationibus manifestum est. eorum etenim, quæ alio modo se habent, est generatio & corruptio: eorum autem, quæ secundum accidens, non est. ¶ Attamen dicendum est amplius de accidente, quoad possibile est, quænam eius natura sit, & ob quã causam est. simul autem patebit, & cur eius scientia non est. Cùm igitur in entibus sint quædam semper similiter se habentia, & ex necessitate, non ea, quæ secundum vim dicitur, sed quam dicimus, eò quòd non contingit aliter, quædam ex necessitate quidem non sunt, nec semper, sed vtplurimũ, hoc principium & huius causa est, vt accidens sit. Quodcunque enim non semper, neque vtplurimum est, hoc dicimus accidens esse. vtputa, si sub eane tempestas & frigus factum fuerit, hoc dicimus accidisse, non si æstus aut calor. quoniam hoc quidem semper, aut vtplurimum, illud vero non. hominem quoque album esse accidit: nec enim semper, nec vtplurimum. animal vero non secundum accidens. & Fabrum sanitatẽ fecisse, accidens est. quoniam non est aptus ad sanitatẽ faci

text. 5.

faciendam Faber, sed Medicus, verum accidit Fabrum esse Medicum. Cocus etiam voluptati intentus facit quicquam salubre. sed non secundũ pulmentariam. vnde dicimus q̃ accidit, & quodammodo quidem facit. simpliciter vero minime. Illorum etenim aliæ quandoque factiuæ potentiæ sunt, horum vero nulla ars, nullaq; potentia determinata est. eorum enim, quæ secundum accidens aut sunt, aut fiunt, causa quoque secundum accidens est. Quare cùm non omnia ex necessitate, & semper, aut sint, aut fiant, sed multa vtplurimum, necesse est esse, quod secundum accidens est. vtputa nec semper, nec vtplurimum albus musicus est. cùm autem aliquando fiat, secundum accidens erit. quòd si non, cũcta ex necessitate erũt. Quare materia erit causa contingens eius, quod aliter accidit, quàm illud, quod vtplurimum est. Principium autem hoc sumendum est, vtrum nihil est, quod nec semper, nec vtplurimum an hoc impossibile. Præter hæc igitur aliquid est, quod vtcunque contingit, & secundum accidens. Sed vtrum, quod vtplurimum, quódue semper nulli ineſt, an aliqua sunt sempiterna, de his sanè posteriùs considerandum est. ¶ Quòd autem non est accidentis scientia patet. Omnis enim scientia eius est, quod aut semper, aut vtplurimũ est. quòmodo enim discet, aut alium docebit? oportet enim vt determinentur, aut per semper, aut per vtplurimum. vtputa febricitanti proficuum melicratum est vtplurimum. Quod vero præter hoc est, non habebit dicere quando non, vt in nouilunio. nam etiam in nouilunio aut semper, aut vtplurimum, accidens vero præter hæc est. ¶ Quid itaque accidens est, & ob quam causam, & quod non est eius scientia, dictum est. Quòd autem sint

text. 6.

text. 7.

princi

principia & causæ generabiles,& corruptibiles, absque eo quod generentur,& corrumpantur,manifestū est.Etenim si non hoc, ex necessitate omnia erunt,si eius,quod generatur, & corrumpitur non secundum accidés causam aliquam necesse sit esse.Vtrum enim erit hoc , an non?Si hoc, fiet, sin vero non , minime. hoc verò, si aliud,& hoc modo videlicet (tempore semper dempto à tempore finito) deuenies vsque ad nunc . quare hic morietur ægritudine, aut vi, si exierit, hoc autem,si aliud. & sic deueniet ad id, quod nunc est, aut aliquid eorum,quæ facta sunt.vtputa, si fuerit.hoc vero,si comederit acria.hoc vero aut est, aut non.quare necessario morietur, aut non morietur.Similiter & si quis ad iam facta ascéderit, eadem ratio est.iam enim hoc in aliquo est.dico autem quod factum est. ex necessitate ergo eiusmodi omnia futura, vt mori viuentem . iam enim aliquid factum est', vtputa contraria in eodem corpore.sed si ægritudine aut vi, nondum,sed si hoc factum fuerit.Patet igitur quòd vsque ad aliquod vadit principium:hoc vero nō amplius ad aliud. erit igitur hoc eius,quod vtcunq; contingit,causaque generationis eius nulla. Sed in quale principium,& qualem causam talis reductio est.Vtrum vt ad materiam , an vt ad cuius gratia , an vt ad mouens, maxime considerandum est. De eo itaque,quod secundum accidens est, dimittatur:determinatum enim sufficienter est.

De ente vero, & falso:omittendúmque esse ens per accidens,verúmque ac falsum:ac de ente vt vno est considerandum esse causas,ac principia.

Caput 11.

Text. 8. QVod autem tanquam verum ens, & non ens vt falsum, quoniam circa compositionem, & diuisionem est , & omnino circa partitionem contradictionis.verum etenim affirmationem in compositis habet, negationem vero in diuisis,falsum vero huius partitionis contradictionē. Quo autem modo quod simul, aut quod separatim est intelligere accidit, alia ratio est. dico autē quòd simul, & quòd separatim , vt non consequenter, sed vnum quid fiat.Non enim est falsum , & verum in rebus (vt quod bonum verum,quod vero malum falsum) sed in mēte.quæ vero circa simplicia & circa ea , quæ quid sunt , non quidem sunt in mente.Quæcunque igitur speculari oportet circa id, quod ita ens & non ens est.posterius perscrutandum est.Cùm autem compositio,& diuisio in mente,nō in rebus sit:quod autem ita est, diuersum à ptoprie dictis, ens est: aut enim quod quid est,aut quod quale,aut quod quantum,aut si quid aliud copulat, aut diuidit mens:quod quidē tanquam accidens,& vt verum ens, omittendum est.causa enim illius quidem determinata, huius vero,mentis aliqua passio.& ambo circa reliquū entis genus, & non extra ostendunt esse aliquam entis naturam. Propter quod hæc quidem prætereantur , considerandæ autem sunt ipsius entis causæ,& principia,prout ens est.Manifestum autem est in his , quæ determinauimus de eo, quoties vnumquodque dicitur , quòd ens multipliciter dicitur.

Aristotelis libri Sexti Finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM.

LIBER SEPTIMVS.

SVMMAE LIBRI.

In Prima proponit de Substantia agendum esse, cùm sit primum entium.

In Secunda agit de ipsa substantia.

SVMMAE PRIMAE

Substantiam multis modis entium omnium primum esse. Cap. 1.

Tex. 1. * a.l. eo quod multipliciter. * hoc aliquid Vide Auer. in Epito. tract. 2.

ENS multipliciter dicitur, quemadmodum in his, quæ de * quoties prius diuisimus. significat enim aliud quidem quid est, & * quod quid, aliud vero quod quale, aut quantum, aut singula aliorum, quæ ita prædicantur. Ens dicitur multis modis, vt prius diximus in sermone, in quo diximus quot modis dicitur aliquid. quoddam enim significat quid est aliquid, & quod est hoc, & quoddá significat quod est quale, aut quantum, aut aliud eorum, quæ prædicantur in sermone secundum hunc modum. ¶ Cùm autem ens toties dicatur patet primũ horũ ens esse ipsum quid est, quódque substantiam significat. cùm enim dicimus quale quippiã hoc, aut bonũ dicimus, aut malũ, sed nõ tricubitũ, aut hominẽ. cùm autẽ quid est, non al-

Text. 2.

bum

bum nec calidum, nec tricubitum, sed hominem aut deum. Cætera vero entia dicuntur, eò quòd * vere entis quædam sunt quantitates, quædam qualitates, quædam passiones, quædam aliquid aliud tale. ¶ Vnde dubitauerit aliquis, vtrum ipsum ambulare, & sanũ esse, ac sedere, & vnumquodque horum ens an non ens est, similiter & de quocunque cæterorum similium. nihil enim horum est per se natura aptum, neque possibile à substantia separari: sed magis, siquidem ambulãs entium aliquid: & sedens, & sanum, hæc autem magis entia apparent, quoniam subiectum eis determinatum est. hoc autem substantia, & singulare est, quod in tali prædicatione apparet. bonum enim, aut sedens absque hoc non dicitur. patet igitur quòd propter hanc illorum quoque singula sunt. ¶ Quare quod primo est ens, & non aliquod ens, sed simpliciter ens, substantia. Multis igitur modis primum dicitur, attamen substantia & ratione, & cognitione, & tempore, & natura omnium primum est. aliorum enim quæ prædicantur, nullum est separabile, sed hæc sola. Ratione quoque hoc primum. necesse est enim in cuiusque ratione inesse rationem substantiæ. Scire etiam tunc putamus vnumquodque magis, cùm quid est homo, aut ignis sciamus, quàm quale, aut quantum, aut vbi. nam & horum ipsorum tunc vnumquodq; scimus, cùm quid est ipsum quale, aut ipsum quãtum sciamus. ¶ Quod quoque tam olim, quàm nunc, & semper quæritur, semperque dubitatur quidnã ipsum ens sit, hoc est quænam substantia est. hoc enim quidam vnum aiunt esse, quidã plura quàm vnum: & quidam finita, quidam vero infinita. Quare nobis quoq; maxime, & primũ, & solũ, vt ita dicã,

Vide supra 4. huius t. c. 2. & infra t. 14. & 12. t. c. 3. & 22. * a. l. tale. ter entis. tex. 3. tex. 4. tex. 5.

de

de ente hoc pacto quidnam sit speculandum est.

Quæ manifestissime videntur esse substantia: & an ea sola substantiæ sint, vel alia etiam, multorum opiniones. Cap. II.

Vide amer. in Epi. tra ctatu 2.

VIdetur autem substantia existere manifestissime quidem in corporibus: quare animalia, & plantas, & eorum partes substantias esse dicimus, ac naturalia corpora, vt ignem, aquam, & terram, cæterorum quoque singula: & quæcunque aut horum partes, aut ex his sunt, aut partibus, aut omnibus, vt cœlum, & eius partes, sidera, Luna, & Sol. Vtrum autem hæ solæ substantiæ sint, an etiam aliæ, an harum quidem nulla, sed aliquæ aliæ, considerandum est. Videtur autem quibusdam corporis terminos, vt superficiem, lineam, punctum, & vnitatem substantias esse, & magis quàm corpus, & solidum. Item præter sensibilia quidam non putant aliquid esse tale. quidam plura, & quæ magis sempiterna sunt, sicuti Plato, & ipsas formas, & mathematica duas substantias, tertiam vero sensibilium corporum substantiam. Speusippus vero etiam plures substantias ab vno incipiens, & principia cuiusque substantiæ. aliud numerorum, aliud magnitudinũ, deinde animæ. & hoc modo extendit substantias. Quidam autem formas quidem, & numeros eandem habere naturam aiunt, cætera vero sequentia, lineas, & superficies, vsque ad cœli substantiam, & sensibilia. ¶ De his igitur quid bene, quidue non bene dicatur, & quæ substantiæ sint: & vtrum aliquæ præter sensibiles sint, necne: & hæ quomodo sint: & vtrum est aliqua separata substantia, & cur, & quomodo, an nulla præter sensibiles, perscrutandum est, descripta primo substantia, quid-

text. 6.

nam sit.

SVMMA SECVNDA.

Substantia quot modis dicatur: & quæ proprie substantia sit. Caput Primum.

De ipsa Substantia.

DIcitur autem substantia, si non pluribus, saltem quatuor modis maxime. etenim quod quid erat esse, & vniuersale, & genus substantia cuiusque esse videtur: & quartum, subiectum. subiectum autem est, de quo cætera dicuntur: illud vero non amplius de alio. Quare primo de eo determinandum est, maxime nanq; substantia subiectum primum esse videtur. Tale vero quodammodo quidé materia dicitur, quodammodo vero forma, tertium vero quod ex his est. Dico autem materiam quidem, vt æs formam autem figuram ideę: quod vero ex his est, totã statuam. vnde si forma prior materia est, & magis ens, illud quoque quod ex ambobus est, prius erit ob eandem rationem. Nunc itaque quidnam substantia sit, quasi figura dictum est, quod nõ de subiecto, sed de quo cætera. ¶ Oportet autẽ non ita solum, non enim sufficiens est. & hoc nanq; ipsum non est manifestũ. Et item materia substantia est. nã, si hæc non est substantia, quæ alia est fugit nos. Demptis etenim cęteris, nihil aliud remanere videtur. cætera nãq; passiones corporũ & effectiones, & potẽtię sunt. lõgitudo vero latitudo, & profunditas quãtitates quædã, sed nõ substãtię sunt. quãtitas etenim nõ est substantia, sed magis cui hæc ipsa primo insunt, illud est substãtia. enim uero ablata longitudine, latitudine, & profunditate, nihil videmus reliquũ, nisi si quid est, quod abeis determinetur, vt ita considerantibus, materiam solam necesse sit apparere substantiam.

Text. 7.

Text. 8.

Vide cõtradict. Zim.

Dico autem materiã, quæ per seipsam, neq; quid neq; quãtum, nec aliquid aliud quippiã dicitur, quibus ens determinatur. est enim quid, de quo singula horũ prædicantur: cui esse, ac cuiq; prædicationum diuersum est. cætera nanq; de substantia prædicãtur. hæc vero de materia. Quare quod vltimum est per se, neq; quid, neque quãtum, nec aliquid aliud est, neque etiã negationes. etenim hæ quoq; secundum accidens erunt. Ex his itaq; speculantibus, accidit substãtiam esse materiam. At impossibile est. etenim separabile, & quod quid videntur maxime inesse substantię, propter quod forma, & quod ex ambobus substãtia videtur esse magis, quàm materia. ¶ At illa substantia, quæ ex ambobus, dico autem quæ ex materia & forma est omittenda est. posterior enim, & manifesta est. manifesta vero quodammodo etiam ipsa materia. At de tertia cõsiderãdum est. hæc enim maxime dubitabilis. Cõceditur autem quasdam esse substantias sensibiliũ: quare in his primum quærendum est.

Tex. 9.

De ipso quid est agendum esse: Et quid ipsum sit. Caput II.

tex. 10. *Videauer. in Epi. tra Aristo.*

CVm autẽ in principio diuiserimus quot modis substantiam determinamus, ac horum vnum quiddam esse videatur, quod quid erat esse de eo considerandum est. prodest etenim trãscendere ad notius. Ita nanque disciplina fit omnibus, per minus nota naturæ ad magis nota, & hoc opus est, vt in actionibus ex eis, quæ cuique sunt bona facere, quæ simpliciter bona sunt, fiant cuiq; bona, ita ex sibi notioribus, quę naturæ nota sunt sibi facere nota. Quæ autem singulis nota, & prima, sæpenumero parũ nota sunt, & parum, aut nihil entis participant. attamẽ ex eis, quę parum

rum nota, sibi tamen nota sunt, conandum est cognoscere, quę simpliciter nota sunt, per hæc ipsa, vt dictũ est, trãscendẽtibus. ¶ At primo quædam de eo logice dicamus, & illud est, quod quid erat esse vnũquodq;, quod secundũ se dicitur. Etenim tibi esse nõ est musico esse. non enim secundum teipsum musicus es. quod ergo secundũ teipsum. Nec tamen hoc totum. nec enim illud, quod ita secũdũ se est, vt superficies alba: quoniã superficiei esse non est albo esse. Quare? quoniã hæc ipsum. hæc ratio ipsius quid erat esse cuique. quare, si superficiei albæ esse est superficiei læui esse, albo & læui esse vnum & idem est.

Tex. 11.

Quomodo substantiarum, accidẽtiũ, ac copulatorum sit ipsum quid est, & definitio. Caput III.

CVm autem secundum cætera quoque prædicamenta composita sint (est enim aliquod subiectum cuique, vt qualitati, & quantitati, & quando, & vbi, & motui) perscrutandũ est vtrum est ratio ipsius quid erat esse cuique horum: & vtrum inest etiam his ipsum quid erat. vt homini albo quid erat albo homini: sit autem nomen eius vestis: quid est vesti esse. At vero, nec hoc eorum est, quæ secundum se dicuntur. An hoc, non secundum se, dupliciter dicitur. & huius est hoc quidem ex additione, illud vero non. Hoc enim dicitur, eò quòd ipsum, quod definitur, alteri adiicitur. vtputa, si albo esse definiens dicit albi hominis rationem. Illud vero, eò quòd aliud ipsi. vt si vestis albũ hominem significat, ille vero definiat vestem vt albũ. quod autem est albus homo, est album quidem, non tamen quid erat esse albo homini, sed vesti esse. Vtrum est quod quid erat esse aliquod, aut

Tex. 12.

simpliciter? An non ipsum enim quod quid erat esse est ipsum quid erat esse? cùm vero aliud de alio dicatur, non est ipsum quod quid. vt homo albus non est quod quid: si ipsum quidem quod
tex. 13. quid substātiis solis inest. ¶Quare quod quid erat esse illorū est, quoruncūq; ratio est definitio. Definitio autem est, nō si nomen idem quod oratio significet (omnes etenim sermones definitiones essent. erit nanq; nomen idē cuicunq; sermoni. quare & Ilias definitio erit) sed si primi alicuius sit. talia vero sunt, quæcunque dicuntur nō eo q; aliud de alio dicatur. Non ergo vlli eorū, quæ nō sunt species generis, inerit quod quid erat esse, sed his solum. hæc enim videntur non secundum participationem, & passionē, nec vt accidēs
tex. 14. dici. ¶Sed oratio quidem cuiusq; etiā aliorū erit quid significat, si nomen sit, q; hoc huic inest. aut pro simplici oratione certior definitio vero non erit, neq; quod quid erat esse. An definitio quoq; vt & ipsum quid est multipliciter dicitur. Etenim ipsum quid est vno quidem modo substantiam, & quod quid significat, alio vero singula eorum, quæ prædicantur, quātitatē, qualitatē, & quæcūq; cętera talia sunt. Quēadmodū enim & ipsum est ineſt quidē omnibus nō tamē similiter, sed huic quidē primo, illis vero consequenter, ita & quod quid est simpliciter substantiæ cæteris vero quodāmodo. etenim interrogare possumus quid est ipsum quale. quare & ipsum quale est eorū, quorū est quid est, non tamē simpliciter: sed sicut de non ente logice quidā aiunt esse ipsum non ens, non simpliciter, sed non ens, ita & ipsum quale.
tex. 15. ¶Oportet igitur cōsiderare & quomodo de quocunque dicere decet, non tamen magis, quām quomodo se habet. Quare nunc quoq; cum manifestum

nifestum quod dicitur sit, ipsum etiā quod quid erat esse similiter inerit. primo quidē & simpliciter substātiæ, deinde cęteris, sicut & ipsum quid est nō simpliciter quid erat esse, sed qualitati aut quātitati quid erat esse. Oportet etenim aut æquiuoce ista esse, aut cū additione vel ablatione. sicut & quod non scibile, scibile. nam rectius est neq; æquiuoce dicere, neq; eodē modo. sed quēadmodum medicinale, eò q; ad idem quidem & vnum, non autem idem & vnū, non tamen etiam æquiuoce. nullum etenim medicinale corpus, opus, & vas dicitur æquiuoce, neque secundum vnum, sed ad vnum. sed hæc quidem quomodocunque dicere quis velit nihil differt. ¶Illud autem manifestum est q; quæ primo & simpliciter definitio, & quod quid erat esse substantiarū est, at cæterorum quoq; similiter est, non tamen primo. Non enim est necesse, si hoc ponamus, huius definitionem esse quodcunq; oratione idē significat, sed quod aliqua oratione. hoc autē si vnius sit, non continuatione, sicuti Ilias, aut quæcunq; coniunctione, sed si quoties dicitur vnum. Vnum autem dicitur, sicuti & ens. ens autem, quoddam quod quid, quoddam quantum, quoddam quale quid significat. Quare & alibi hominis erit oratio & definitio, alio vero modo & albi, & substantiæ.

tex. 16. *Quo pacto substantiarum, ac aliorum sit definitio.*

Dubitationes quædam circa copulatorum definitiones, & eorum, quæ ex additione dicuntur: substantiarúque primo & simpliciter, aliorū vero quodammodo esse definitionem. Caput IIII.

HAbet autem dubitationem, si quis non dicat definitionem esse eam, quæ ex additione fit, rationem, cuius erit definitio non simplicium, sed copulatorum. Ex additione enim necesse est
tex. 17.

manifestare. Dico autē vtputa est nasus. & cōcauitas, & simitas, quod ex ambobus dicitur: cōq; hoc in hoc, & non secundum accidens, neq; concauitas, neq; simitas passio nasi, sed secūdum se nec vt album Calliæ, aut homini, quoniam Callias albus, cui accidit homini esse: sed vt masculum animali, & æquale quanto, & cuncta, quę per se esse dicuntur. Hæc autem sunt, in quibus inest, aut ratio, aut nomen eius cuius hæc passio est: & non contingit separatim ostendere, sicuti album absq; homine cōtingit, sed nō fœmininum absque animali. Quare istorum quod quid erat esse, & definitio, aut nullius est: aut si est, aliter est quā quemadmodum diximus. ¶ Est autem alia quoq; de eis dubitatio. Si enim idē simus nasus, & concauus nasus idem erit simum, & cōcauum. Quod si non, propterea q; impossibile est dicere simum absq; ipsa re, cuius per se passio est, & simum erit concauitas in naso, nasum simum aut non est dicere, aut bis idem erit dictum nasus, nasus concauus. nasus nanque simus, nasus concauus erit. propter quod inconueniens est talibus inesse quod quid erat esse. quod si non, in infinitum progredietur. naso nanq; naso simo aliud inerit.

Tex. 18.

Tex. 19

Patet igitur quòd solius substantiæ definitio est. ¶ Si enim & cęterorum quoq; prędicamentorum necesse ex additione esse. vt qualitatis, & imparis. nō enim sine numero, nec huius, quod est fœmininum, sine animali. Ex additione autē dico, in quibus accidit bis idem dicere, sicut in istis. Quòd si hoc verum est, neque copulatorum erit, vtpote numeri imparis: sed latet quòd nunc non accurate dicuntur rationes. Si autem & istorum sunt definitiones, aut alio modo sunt, aut, sicuti dictum est, multipliciter est dicendum definitionem,

nem, & quod quid erat esse, quare quodammodo quidem nullius erit definitio, nullíque inerit quidquid erat esse, nisi substantiis, quodammodo verò erit. Quòd igitur definitio est ipsius quid erat esse oratio, & quod quid erat esse, aut substantiarum solum est, aut maxime primo & simpliciter, manifestum est.

Quo facto ipsum quidquid est, & vnumquodque in primis, & iis, quæ per se dicuntur, idem sit: in aliis verò, quæ per accidens quodammodo. Sophisticarum item rerargutionum solutio. Cap. V.

VTrum autem idem est, an aliud ipsum quid erat esse, & vnumquodq; perscrutādum. proderit etenim aliquid ad cōsiderationem de substantia. Nam & vnumquodq; non videtur aliud esse à sua substantia: & ipsum quid erat esse dicitur esse vniuscuiusque substantia. De his igitur, quæ secundum accidens dicuntur, videri possit aliud esse. vtputa albus homo aliud est, & albo homini esse, si enim ipsi homini esse, & albo homini idem: idem nanque homo, & albus homo, vt aiunt: quare & albo homini, & homini. An non necesse est quæcunque secundum accidens eadem esse? non enim extrema similiter eadem sunt. sed fortassis illud videatur accidere, extrema eadem secundum accidens fieri. vtputa albo esse, & musico esse. videtur autem minime. In his autem, quæ per se dicuntur, semper necesse est eadem esse. vt si quæ substantiæ sunt quibus diuersæ substantiæ non sunt. nec alię naturæ priores, quales aiunt aliqui esse ideas. Si enim erit aliud ipsum bonū & bono esse, & animal & animali esse, & enti & ipsum ens erunt & aliæ substantiæ, & naturæ, ac ideæ præter eas, quæ dicuntur: & illæ priores substantiæ, si ipsum quid erat

Tex. 20.

esse substãtiæ est. Et si absolutæ ad se inuicẽ, harũ quidẽ non erit sciẽtia, illæ vero nõ erũt entia. Dico autẽ absolui, si nec ipsi bono est esse bono, nec huic esse bonũ. Sciẽtia nanq; cuiusq; hęc est, quod quid erat illi esse. & de bono, & de cæteris similiter se habet. Vnde, si neq; ipsi bono esse bonũ, nec ipsi enti ens, neq; ipsi vni vnũ, similiter autẽ omnia sunt, certe nihil est quod quid erat esse. quare si nec ipsi enti ens, nec aliorũ alicui. Item, cui non inest bono esse, nõ bonũ est. necesse est igitur vnũ esse bonũ & bono esse, & honestũ & honesto esse, quęcunq; nõ per aliud dicuntur, sed prima & per se. etenim hoc sufficiẽs est, si exĩstit etiã si nõ sint formæ: fortasis autẽ magis, si for- *Tex. 21.*
mę sint. ¶ Simul autẽ patet etiã ꝙ, si ideæ sint quales eas quidã aiũt, ꝙ etiã non erit subiectũ substantia. has enim substantias quidem necesse est nõ de subiecto quidẽ esse. essent enim secundum participationẽ. Ex his itaq; rationibus vnũ & idẽ nõ secundũ accidens ipsum vnũquodq;, & quod quid erat esse: & ꝙ scire vnũquodq;, hoc est ipsum quid erat esse scire. quare secundũ expositionem necesse est vnũ quiddã ambo esse. Quod autẽ secundũ accidẽs dicitur, vt musicũ, aut albũ, propterea quòd duplex significat. nõ est verũ dicere quod idẽ sit quod quid erat esse, & ipsum: etenim cui accidit albũ, & accidẽs, quare quodãmodo quidẽ est, quodammodo vero non est idẽ quod quid erat esse & ipsum. homini nãq;, & albo homini nõ est idẽ. passione vero idẽ. Absurdũ autẽ apparet, & si ꝙs vnicuiq; ipsorũ quid erat esse nomẽ ponat. erit nãq; etiã prẽter illud, aliud, quod quid erat esse equo. At vero quid prohibet nunc quoq; è vestigio esse quædã quid erat esse, si substãtia quidẽ est quod quid erat esse? etenim uero nõ solum

solũ vnũ, sed ratio etiã eorum eadem, vt ex dictis patet. nõ enim secundũ accidẽs vnũ vni esse, & ipsum vnũ, itẽ, si aliud erit, in infinitũ procedet. etenim hoc quidẽ erit quid erat esse vni esse, illud vero vnũ. quare de illis quoq; eadẽ ratio erit. Quòd igitur de primis, & quæ per se dicũtur, vnicuiq. esse, & vnũ quodq; idẽ, & vnũ est, patet. Sophistice autẽ ad hãc positionẽ redargutiones manifestũ est ꝙ eadẽ solutione soluũtur, & si idẽ Socrates, & Socrati esse. nihil enim differt, nec ex quibus aliquis interrogauerit, nec ex quibus solũens obtinuerit. Quo igitur modo idem cuiq; est quod quid erat esse, & quo non idem, dictum est.

Entium alia natura, alia arte, alia casu: omnia vero ab aliquo, ex aliquo, & aliquid fieri. Cap. VI.

EOrũ autẽ quæ fiunt quædã natura, quædã arte, quædã à casu fiunt. Omnia vero, quę fiunt, *Tex. 22.*
& ab aliquo, & ex aliquo, ac aliquid fiunt. Aliquid vero dico, secũdũ quodq; prædicamentum. aut enim hoc, aut quantũ, aut quale, aut vbi. Generationes vero, naturales quidem hæ eorum sunt, quorũ generatio ex natura est. ex quo autẽ fit, ea est, quam materiã dicimus. à quo vero, quippiam eorum est, quæ natura sunt, ipsum autem aliquid, homo, aut plãta, aut quicquã aliud similium, quæ maxime dicimus substãtias esse. Cũcta vero quæ aut natura, aut arte fiunt habẽt materiam. possibile enim est esse & non esse eorũ vnũquodq;. hoc autem cuiq; materia. Vniuersaliter vero & id ex quo natura, & illud, per quod natura. quod enim habet naturã, vt plãta, aut aial. Et à quo natura quę secũdũ formã dicitur, quæ ejusdẽ speciei est. hæc autẽ in alio est. homo nãq; hominẽ generat. sic igitur fiũt, quæ ob naturã fiũt. Cæterę vero generationes dicũtur effectiones. Oẽs autẽ effe-

ctiones, aut ab arte, aut à potestate, aut ab intellectu. ¶ Harũ aũt quędã etiã à casu fiũt, & à fortuna, perinde atq; in his, quę à natura fiũt. quędã enim & illic, eadẽ & ex semine, & absq; semine fiũt. de his itaq; postea cõsiderãdũ est. Ab arte autẽ hũc quorũ forma in anima. formã autem dico ipsum qd erat esse vniuscuiusq;, & primã substãtiã. Et enim cõtrariorũ quodammodo eadẽ forma est, priuationis nãq; substantia opposita substantiæ, vt sanitas ęgritudinis. illius enim absentia ostenditur ægritudo. sanitas vero est ratio, quę in anima & in scięntia est. Fit autẽ sanũ, ita intelligẽte, cũ hoc sanitas sit necesse est, si sanitas erit, hoc fieri, vtputa æqualitatẽ ęq; si hoc, caliditatẽ. & ita semp intelligit, donec redigat in illud, quod ipse potest vltimũ facere. Deinde motus. qui iam hęc fit, effectio ad sanitatẽ appellatur. Quare quodãmodo ex sanitate sanitatẽ accidit fieri, & domũ ex domo, quæ sine materia. eã, quę habet materiã. Ars enim medẽdi, & ędificãdi est forma sanitatis, & domus. dico autẽ substãtiã absq; materia quod qd erat esse. Generationũ aũt, & motuũ hęc quidẽ intellectio, illa vero effectio vocantur. quę quidẽ à principio & forma, intellectio: quę vero ab vltimo ipsius intellectionis, effectio. Similiter aũt & in cęteris mediis vnũquodq; fit. dico aũt, vtputa, si cõualescet, oportet adęquari. qd igitur est adęquari? hoc autẽ erit, si calefiet. hoc autẽ quid est? hoc quidẽ. hoc autẽ potestate inest, hoc vero iã in ipso est. Faciẽs igit, & vnde cõualescẽdi motus incipit, si ab arte, forma est in aĩa. ęq; si à casu, ab eo, quod est faciẽdi principiũ illi. ęq; ab arte facit. sicuti fortassis & in medẽdo principiũ à calefaciẽdo fit. hoc autẽ facit fricatione. Calor itaq; in corpore, aut pars sanitatis, aut sequitur

Text. 23.

Hic habes Methodos resolutiuã ac Compositiuam.

quitur eum aliquid tale, quod est pars sanitatis, aut plura, hoc autem vltimum faciens, & quod ita pars est sanitatis, & domus, & aliorũ, vt lapides. Quare, quemadmodũ dicitur, impossibile est fieri, si nihil præexistat. ¶ Quòd igitur pars ex necessitate existet, patet. materia nanq; pars, inest etiam hæc, & fit. Sed vtrũ eorum etiam est, quę in ratione? vtroq; quidẽ modo dicimus multos circulos quidnam sint, & materiã dicentes, ęq; æs, & formam, ęq; talis figura, & hoc est genus, in quo primo ponitur. æneus autem circulus habet in ipsa ratione materiã. Ex quo vero tanquam materia fiunt, aliqua dicuntur cùm sit nõ illud, sed illiusmodi, vt statua, nõ lapis, sed lapidea. homo autem conualescens non dicitur illud, ex quo. ¶ Causa vero est, quia fieri contingit ex priuatione, & subiecto quod dicimus materiã, vtputa & homo, & ægrotus fit sanus: magis tamen dicitur ex priuatione fieri, veluti ex ægroto sanus, quàm ex homine: quare sanus ægrotus quidẽ non dicitur, sed homo, & homo sanus. Quorũ vero priuatio incerta & innominata est, vt in ære cuiuscũq; figuræ, aut in lateribus & lignis domus, ex his nõ dicentur fieri, sicuti illic ex ægroto. Quare, si cui nec vbi ex quo, hoc nõ dicitur illud, nec hic statua lignum, sed deriuatiue dicitur lignea non lignum, & ænea nõ æs, & lapidea & non lapis, & domus lateritia, sed nõ lateres. ¶ Cùm neq; tanquam ex ligno fit statua, aut ex lateribus domus, si quis accurate inspexerit, profecto simpliciter dicet: propterea ęq; oportet fieri, mutato ex quo, sed nõ permanẽte, propter hoc igitur sic dicitur.

Text. 24.

Text. 25.

Text. 26.

Formam non fieri, sed compositum ex materia & forma. Cap. VII.

CVm autem & ab aliquo fiat quod fit, hoc autem

tem dico vnde generationis principium est, & ex aliquo, fit autem hoc non priuatio, sed materia, iam enim determinatū est, quemadmodum hoc dicimus: & quod fit, hoc autē est aut sphæra, aut circulus aut quodcunq; cæterorū euenit, sicuti neque subiectum facit ipsum æs, ita neque sphęram, nisi secundū accidens, quia ænea sphæra sphæra est. illam autem non facit: hoc aliquid enim facere ex omnino subiecto hoc facere est. Dico autē q; æs facere rotundū aut sphæram facere, sed aliquid aliud, vtputa formam hanc in alio. Si enim facit, ex aliquo alio profecto facit. hoc enim supponebatur, vtputa facere æneam sphæram, hoc autem ita, quia ex eo, quod æs, hoc facit, quod sphæra est. Si igitur & hoc ipsum facit, patet q; similiter faciet, & generationes in in-
text. 2. finitum procedent. ¶ Manifestū igitur est, q; neq; species fit, aut quodcunq; nominare oportet formam, quæ in sensibili est, nec est eius generatio, nec est hæc ipsum quid erat esse. Hoc enim est, quod in alio fit, aut ab arte, aut à natura, aut potentia. æneam vero sphæram esse facit: facit nanque ex ære & sphæra. in hoc enim hanc formam facit: & hoc est sphæra ænea. hoc autem sphæræ esse. Eius vero, quod est sphæræ esse omnino si generatio est, ex aliquo aliquid erit. oportebit nanq; diuisibile semper esse quod fit, & esse, hoc quidem hoc, illud vero hoc. dico autē quòd hoc quidē materiam, illud vero formam. Si itaq; sphæra est figura, quæ à medio æqualis est, huius hoc quidem est, in quo erit quod facit: illud autem in illo: totum vero, quod factum est, vtputa ipsa ænea sphæra. Manifestum igitur ex dictis est q; illud quidem, quod vt forma, aut substantia dicitur, non fit: copulatio vero, quæ secundum hanc

hanc dicitur fit, & q; in omni, quod fit, materia inest: & est hoc quidem hoc, illud vero hoc.

Non dari aliquam formam à singularibus separatam. Cap. VIII.

VTrum igitur est aliqua sphæra præter has aut domus præter lateres? An nec factum fuisset vnquam, si ita esset quod quid: sed quoniā tale significat: hoc autē & terminatū non est, sed facit, & generat ex hoc tale, & cùm generatum est, est hoc tale. totū autē hoc Callias aut Socrates est, sicuti sphæra ænea hæc: homo vero & animal, sicuti sphæra ænea simpliciter. Patet ergo quòd formarū causæ (quemadmodū quidā dicere solent formas) si aliquæ sunt præter singularia, ad generationes, & substantias nihil prosunt, nec sunt propter has substantiæ secundum se. In quibusdam etenim etiā manifestū est, q; generās tale est, quale quod generatur, nō tamen idem, nec vnū numero, sed vnū specie: vt in naturalibus. homo nanque hominē generat, nisi quid præter naturam fiat, vt equus mulū. & hæc quoq; similiter. quod enim est cōmune equo & asino, nō est nominarū propinquissimū genus: fuerint autē ambo fortassis, vti mulus. Quare patet q; nō oportet tanquā exemplar formā ponere. in his etenim maxime quæreretur: hæ enim maximè substantię sunt. sed generās sufficiēs est vt faciat, & causa sit formæ in materia, tota vero iam talis forma in his carnibus, & ossibus Callias, & Socrates, & diuersa quidem propter materiam (diuersa etenim) idem autem specie: indiuisibilis nanque forma est.

tex. 28. Vide cōtra. Zim.

Hinc sumitur multa esse genera innominata.

Cur quædam ab arte, & à casu fiant: quædam vero minime. Cap. IX.

DVbitauerit autem aliquis, cur quædam & arte, & casu fiunt, vt sanitas: quædam autē minime,

tex. 29.

nime, vt domus. Causa vero est, quòd horum quidem materia, quæ principium generationis est cùm faciens sit, & factum aliquid eorum, quæ ab arte sunt, in qua est aliqua pars rei quędam talis, vt à seipsa moueatur, quædam nō, & huius quædam sic possibilis est, quædam impossibilis: multa nanque possibilia quidem à seipsis moueri, sed non sic, vtputa saltare. Quorumcunq; itaque talis materia est, vt lapides, impossibile est sic moueri nisi ab alio, sic tamen certe est & ignis. propterea quædā non erūt absque eo, qui habet artem, quædam erunt, ab his enim mouebuntur, quæ non habent quidem artem, moueri vero possunt ipsamet aut ab aliis non habentibus artem, aut ex parte.

Omnia ex vniuoco generari. Cap. X.

Tex. 30. MAnifestum autem est ex his, quæ dicta sunt, & quòd quodammodo omnia fiunt ex vniuoco, quemadmodū quæ natura sunt: aut ex parte vniuoca, vt domus ex domo: aut ab intellectu, ars enim forma est: aut ex parte, aut habente aliquam partem, si non per accidens fiant. Causa enim faciendi, prima secundum se pars. calor enim in motu calorem in corpore fecit. hic vero, aut sanitas est, aut pars, aut sequitur eum aliqua sanitatis pars, aut ipsa sanitas: quare & dicitur facere, quia illud, quod sequitur, & cui accidit calor, sanitatem efficit. ¶ Quare, sicut in syllogismis omnium principium substantia est (ex ipso enim quid est syllogismi sunt) hic etiam generationes. Similiter se habent, & quæ natura cōstituta sunt. semen nanq; facit, sicut ea, quæ ab arte sunt. habet etenim potestate formā, & à quo semen est, quodammodo vniuocum (non enim omnia ita oportet quærere, sicuti ex homine homo: etenim mulier ex viro. vnde mulus non ex

Tex. 31.

mulo)

mulo) sed si non læsura fuerit. Quæcunque vero, quorū materia potest, & à seipsa moueri eo motu, quo semen mouet, à casu, sicut ibi, fiunt: quorum autem non, hæc impossibilia sunt aliter fieri, quàm ex ipsis.

Formam non generari, non tantum in substantia, sed & in cæteris prædicamentis verum esse. Caput XI.

NOn autem de substantia solum ostendit ratio non fieri formam, sed de omnibus primis similiter communis ratio est, vtputa quantitate, qualitate, & aliis prædicamentis. Fit enim, vtputa ænea sphæra, sed non sphæra, nec æs, & in ære fit: semper nanque oportet præexistere materiam, & formam, ita & in ipso quid est, & in qualitate, & quantitate, & aliis prædicamentis similiter, non enim fit qualitas, sed quale lignum: nec quantitas, sed quantum lignum, aut animal. Cæterum ex his propriū substantiæ accipere est, quòd necesse est præexistere semper aliam substantiam actu existentem, quæ facit, vtputa animal, si animal fit: quale vero, aut quantum non est necesse, nisi potentia solum.

Tex. 32.

Vide p hoc 2. cœ. c. 42.

Dubitationum solutio, An partium rationes in totius ratione ponantur. Et an partes toto sint priores. Cap. XII.

CVm autē definitio ratio sit, omnis autem ratio partes habeat, ac sicuti ratio ad rem, similiter & pars rationis ad partem rei se habeat, dubitatur vtrū oportet partium rationem inesse in ratione totius, an non. In quibusdam enim videntur inesse, in quibusdam vero non. circuli enim ratio nō habet rationem sectionum: ratio vero syllabæ habet rationē elementorum. atqui circulus diuiditur in sectiones, sicuti syllaba in

Primū dubium.

Tex. 33.

elem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundum dubium. Vide Auer. in Epi. tra statua.

elementa. Item autem, si partes priores sunt totorecti autem acutus est pars & digitus animalis, prior erit acutus recto, & digitus homine. Videntur tamen ista esse priora: ratione namque dicuntur ex istis, & eò quòd sint absq; inuicem priora sunt. An multis modis dicitur pars? Quorum vnus

tex. 34. modus, quæ secundum quantum mensurat. ¶ Sed hæc quidem prætermittatur, ex quibus vero substantia, tanquam ex partibus est hoc considerandum est. Si igitur hoc quidé materia est, hoc vero forma, hoc vero ex his: & substantia est materia, & forma, & quod ex his: quodammodo quidem materia etiá pars alicuius dicitur, quodammodo vero non. quandoquidem ex quibus ratio formæ, vtputa concauitatis, nõ est pars caro. hæc enim materia, in qua fit, similitatis autẽ pars aliqua est. & totius quidé statuæ pars æs: eius autem quod vt forma dicitur statuæ, minime. dicendũ enim forma, & quatenus formam habet, vnumquodque: materiale vero nunquam secundum se dicendũ. Quare circuli quidem ratio non habet eam, quæ sectionum ratio est: sed syllabæ eam quæ elementorũ est: quia elementa rationis partes sunt formæ, & nõ materia: sectiones vero horum sic partes tanquam materia, in quibus adueniunt: propinquiores tamen ipsi formæ, quàm æs, cùm in ære rotunditas fiat. Quodammodo verò nec elementa cuncta in ratione syllabæ inerunt vtputa hæc cerea, aut quæ in aëre sunt. iam enim etiam hæc syllabæ pars sunt, tanquam materia sensibilis. Etenim lineæ non, si cùm diuiditur in medietates corrũpitur, aut homo in ossa, & neruos, & carnes, propter hoc & ita ex his sunt, tanquam ex his, quæ sunt partes substantiæ, veruntanquam ex materia, & totius quidem sunt par-

tes; formæ vero & cuius ratio minime: propter hoc nec in rationibus. Quorundã itaq; inerit talium partium ratio, quorundam vero nõ oportet ineſſe, niſi ſint ipſius ſimul ſumpti. propter hoc enim nonnullæ ex his, tanquam principiis sunt, in quas corrumpuntur: quædam vero non sunt. Quæcunq; igitur simul sumpta, forma & materia sunt, vt simum, aut aheneus circulus illa sanè in hæc corrũpuntur, & pars ipsorũ est materia, quæcunque vero non simul cũ materia sumuntur, sed absq; materia, vt rationes formæ solũ hęc profecto nõ corrumpũtur, aut penitus, aut nequaquam ita. Quare illorũ quidem principia & partes, quæ in eis sunt, formæ vero neque partes, neque principia huiusmodi, & propterea lutea statua in lutum corrumpitur, & sphæra in æs, & Callias in carnem & ossa, item & circulus in sectiones. est enim aliquid, quod cũ materia sumitur, æquiuoce nanq; dicitur circulus, & qui simpliciter dicitur, & singuli, propterea q; singulis nõ sit propriũ nomen. ¶ Dicta itaq; nunc quoq; veritas est, ad- *tex. 35.*
huc tamen dilucidius dicamus repetentes. Quæcunque enim rationis partes, & in quas diuiditur ratio, hæ priores, aut omnes, aut aliquæ. Ratio ve- *Videcontra dictio. Zim.*
ro recti non diuiditur in acuti rationẽ, sed acuti in rectum: vtitur nanque recto, qui definit acutum. minor etenim recto acutus, similiter autem circulus & semicirculus seſe habẽt: semicirculus nanq; circulo definitur, & digitus toto: talis enim hominis pars digitus. Quare quæcunque quidem partes vt materia, & in quas diuiditur vt in materiam, posteriores: quæcunque vero vt rationis, & secundum rationem substantiæ, priores, aut omnes, aut aliquæ. Quoniã vero animalium anima (hoc enim substantia animati) secundum ratio-

nem, & formam substátia, & quod quid erat esse tali corpori: cuiusque nangue pars, si probe definiatur, non sine eo opere definietur, quod sine sensu non existet: sanè partes eius priores, aut omnes, aut aliquæ toto animali, & de vnoquoque similiter, corpus vero, & eius partes posteriores hac substantia, & diuidetur in eas vt in materiã non ipsa substantia, sed totum. Toto itaque quodammodo quidem priores sunt hæ, quodammodo vero non, quandoquidem nec esse possunt separatæ, nõ enim qui quomodocunque se habet digitus animalis est, sed æquiuocus, qui mortuus est. Quædam vero simul, quæcunq; principales & in qua prima ratio, & substantia, vtputa si hæc or, aut cerebrũ est, nihil enim differt, vtra talis sit. Homo vero, & equus, & quæ ita se habent singularibus sunt. vniuersale vero substantia nõ est, sed totũ quiddam ex hac ratione, & hac materia tanquam vniuersali: singulare vero ex vltima materia iam Socrates est, & de cæteris similiter. Pars itaq; etiam formæ est (formam autem dico quod quid erat esse) & ipsius totius, quod est forma & ipsa materia est. Sed rationis partes solum formæ sunt ratio vero est ipsius vniuersalis: circulo nanque esse & circulus. & animæ & anima idẽ est. Totius vero vt circuli huius, & singularium alicuius sensibilis, aut intelligibilis (eo autẽ intelligibiles quidem vt mathematicæ, sensibiles vero, vt æneos & ligneos) horum ipsa quam nõ est definitio sed intellectione, aut sensu cognoscuntur: cùm vero abeant ab actu, non est manifestum vtrum sint aliquando, an non sint: tamen semper dicuntur & cognoscuntur vniuersali ratione. Materia vero per seipsam incognita. Materia vero, quædam sensibilis, quædam intelligibilis. Sensibilis quidem, vt æs, & lignum, & quæcunque mobilis materia. Intelligibilis vero, quæ in sensibilibus existit, non prout sensibilia, vtputa ipsa mathematica. ¶ De toto igitur & parte, ac priore & posteriore, quomodo se habeant dictum est. Ad interrogationem vero necesse est occurrere, cùm quis interrogaret vtrũ rectus, & circulus, & animal priora, an in quas diuiduntur, & ex quibus sunt partes quòd non simpliciter. nam etiam si anima animal est, aut animatum, aut vnumquodque, aut vniuscuiusque, & circulus circulo esse, & rectus recto esse, & substantia recti, aliquid quidem & aliquo posterius dicendum est, vt puta his, quæ in ratione, & aliquo recto. Etenim qui cum materia æneus rectus, & qui in singularibus lineis, qui vero absque materia his quidem, quæ in ratione sunt, posterior, partibus vero, quæ in singulari sunt, prior est: simpliciter autem nõ est dicendum, & si diuersa est, & non est anima animal, sic etiam quasdam dicendum, quasdam non dicendum, vt dictum est.

Materia quædã sen-

sibilis, quædã intelligibilis. Ita infra. text. 39. & 8. Meta. text. 15.

Text. 36.

Quænam formæ, quæue compositi partes sint in ipsa definitione. Cap. XIII.

Text. 37.

MErito autẽ dubitatur etiam quænam formæ sint partes, quæ vero non, sed eius, quod simul sumitur, cùm & hoc nõ existente manifesto, non sit definire vnumquodq;. Vniuersalis etenim & formæ definitio est, quę igitur partiũ vt materia sunt, & quæ non, si nõ sint manifestæ, nec ratio tei manifesta erit. Quæcunq; igitur apparent aduenientia in diuersis specie, vt circulus in ære, ligno, & lapide, hęc quidẽ manifesta esse videtur: quoniam nihil substantiæ circuli æs, neque lapis est. propterea & ab eis separetur. Quę vero nõ vi-

dentur separari, nihil quidem prohibet similiter
his se habere quemadmodũ si circuli omnes vi-
derentur ahenei. nihil enim minus æs esset ipsius
formæ: difficile tamen est hoc mente auferre, ve-
puta forma hominis semper in carnibus & ossi-
bus, & talibus partibus apparet. Vtrum igitur sint
etiam hæc partes formæ & rationis? An non, sed
materia, verũ quoniã non aduenit̃ etiã in aliis,
non possumus separare. Cùm autẽ hoc videatur
quidem cõtingere, quando vero, nõ est manife-
Text. 38. stum. ¶ Quidã etiam de circulo, & triangulo du-
bitant: tanquam nõ deceat lineis & continuo de-
finiri. sed hæc omnia similiter dici sicuti carnes
aut ossa hominis, & æs & lapis circuli. & cuncta
referunt ad numeros: & lineę rationem, eam quę
duorum esse dicunt. Eorũ etiam, qui ideas di-
quidam ipsam lineam dualitatem quidam
formam, quædam etenim eadem esse formam &
cuius forma, vtputa dualitatem & dualitatis for-
mam. in linea vero nõ est. Accidit itaq; & vnam
multorum formam esse, quorum species vide-
diuersa: quod etiam Pythagoricis accidebat. &
contingit vnam omnium facere ipsam formam
cætera vero non formas. ac hoc modo vnũ om-
Text. 39. nia erunt. ¶ Quòd itaq; habent aliquam dubita-
tionẽ ea, quæ circa definitiones sunt, & quam ob
causam dictum est. Quare cuncta ita reducere, &
auferre materiam, superuacaneum est, quædam
nanque fortasse hoc in hoc sunt, aut sic hæc ha-
bentia. Et comparatio de animali, quam iunior
Socrates dicere solebat, non bene se habet: abdu-
cit enim à vero, & opinari facit, tanquam contin
geret hominem sine partibus esse, quemadmodũ
absque ære circulum. Hoc autem non est simile,
etenim sensibile quiddam fortassis animal est, &
absque

absque motu definire non est: quare neque sine
partibus quodammodo se habentibus: non enim *Nõ omnino*
omnino pars hominis est manus, sed illa, quæ po- *pars homi-*
test opus perficere: quare animata existens, non *nis est ma-*
animata vero non est pars. Circa Mathematica *nus, sed*
vero, cur rationes non sunt partes rationum? vt *quæ potest*
circuli ipsi semicirculi: hæc enim non sunt sen- *opus persi-*
sibilia. An nihil refert, erit nanque quorundam *cere.*
etiam non sensibilium materia, & omnis, quod
non est quid erat esse: circuli itaque vniuersalis
quidem non erunt, singulariũ vero erunt hæ par-
tes, vt prius dictum est, est etenim materia, quæ-
dam sensibilis, quædam intelligibilis. Manife- *Idẽ supra*
stum autem est quòd anima quidem substantia *text. 35. &*
prima, corpus vero materia, homo vero vel ani- *4. Met. 15.*
mal, quod ex ambobus, vt vniuersale. Socrates ve-
ro, & Coriscus, si anima quidem, duplex. hi enim
vt animam dicent, illi autem vt ipsum totum.
Quòd si simpliciter anima hæc, & hoc corpus,
quemadmodum vniuersale, etiam & singulare.
Vtrum autẽ præter materiam huiuscemodi sub-
stantiarum sit aliqua alia, & oporteat quærere
substantiam eorum aliquam aliam, vtputa nume-
ros, aut aliquid tale, posterius cõsiderandum est.
Huius enim gratia & de sensibilibus substantiis
definire tentamus. quandoquidẽ quodammodo
Naturalis & secundæ philosophiæ opus est, ea,
quæ circa sensibiles substantias, speculatio est.
non enim solum de materia Naturalem cogno-
scere oportet, sed etiam de ea, quæ secundum ra-
tionem, & magis. ¶ In definitionibus vero, quo *Text. 40.*
modo partes, quæ in ratione sunt, & cur vna ra-
tio definitio (patet etenim q; res vna: res autem
aliquo vna; partes habens) postea consideran-
dum est. Quid igitur est quod quid erat esse,

& quomodo ipsum per seipsum, vniuersaliter de omni dictum est. & cur quorundam ratio ipsius quid erat esse habet definiti partes, quorundam non, & quòd in ratione quidem substantiæ, quæ ita partes sunt vt materia, non inerunt. non enim sunt illius substantiæ partes, sed totius. Huius vero est quodammodo ratio, & non est, cum materia nanque non est: indefinitum etenim, secundum primam autem substantiam est, vt hominis animæ ratio. substantia enim est forma, quæ inest ex qua & materia, tota dicitur substantia: vt concauitas ex hac enim & naso, simus nasus, & similitas
Tex. 41. est. bis nanque in his inerit nasus. ¶ In tota vero substantia, vt naso simo, aut Callia, inest etiã materia. Et quod quid erat esse & vnumquodque eorum quibusdam quidẽ idem est, vt in primis substantiis: vtputa curuitas & curuitati esse, si primas dico autem primam, quæ non dicitur, eò quòd aliud in alio sit, & subiecto, vt materia. Quæcunque vero vt materia, vel vt simul cum materia sumpta sunt, non idem: neque secundum accidẽs vnum, & Socrates & musicum, hæc enim secundum accidens eadem sunt.

Quo pacto ex definitionis partibus vnum fiat. Vbi de definitionibus secundum diuisionem multa. Cap. XIIII.

Tex. 42. NVnc autẽ primo dicamus quatenus in Analyticis de definitione non est dictum dubitatio nanque, quæ in illis dicta est, proderit sermonibus de substantia. Dico autem hanc dubitationem, quare vnum est definitum, cuius rationem definitionem esse dicimus, vt hominis animal bipes (sit nanq; eius ratio) cur igitur hoc vnum est, non autem multa, animal & bipes? Homo enim & album multa quidem sunt, cùm nõ insit alteri

alteri, vnũ vero cùm insit, & subiectum, vt homo, aliquid passum fuerit, tũc enim albus homo vnũ fit, & est, hic vero nõ est alterũ alterius particeps. *Genus nõ videtur participeps esse differentiarũ.* genus etenim non videtur particeps esse differentiarũ, simul nanq; cõtrariorũ idẽ participaret, differẽtiæ nãq; cõtrariæ, quibus genus differt. Quòd si etiã participat, eadẽ ratio est, si differentiæ quidem plures sunt: vt pedestre, bipes, implume. Cur enim vnum, sed non multa sunt hæc? non enim, quia insunt: sic enim ex omnibus erit vnũ, oportet autem vnũ esse, quæcunq; in definitione sunt, definitio nãq; ratio quædã vna, & substantia est: quare vnius cuiuspiã oportet ipsam esse rationẽ, etenim substãtia vnũ quiddã & quod quid, vt diximus, significat. ¶ Oportet autem primo considerare de his, quæ secundum diuisiones sunt, definitionibus. Nihil enim aliud in definitione est, nisi Text. 43. quod primũ dicitur genus, & differentiæ, cætera vero genera sunt, & ipsum primum, & post hoc, quæ comprehenduntur differentiæ, vtputa ipsum primum est animal: consequens vero animal bipes, & rursus animal bipes implume. Similiter etiã si per plura dicatur, & omnino nihil differt per multa, an per pauca dicatur, neque vtique per pauciora quàm duo, duorum vero hoc quidẽ genus, hoc vero differẽtia, vtputa huius animal bipes, animal quidẽ genus, differentia vero alterũ. Si igitur genus simpliciter nõ est præter eas, quæ vt generis species sunt, aut si est quidem, sed tanquã materia est (vox nanq; genus & materia, differentiæ autẽ species, & elementa quoq; ex hac faciunt) manifestum est quòd definitio est ex differentiis ratio. At vero oportet etiam diuidi differentia differentiam, vtputa animalis differentia est pedes habere, rursus animalis pedes habentis

Definitio ratio quædã, & substantia est vna.

differétiā scire oportet, prout pedes habet, quare non est dicendū pedes habentis aliud plumiferū aliud implume, si bene dicatur (verū quia nō ponit faciet hoc) sed si aliud fissos, aliud non fissos pedes habens. hæ enim pedis differentiæ sunt. fissio namque pedū aliqua peditas est, & sic semper procedi vult donec ad indifferentia deueniamus. tū autē tot pedis species erunt, quot differētiæ. & pedes habentia animalia æqualia differentijs. si igitur hæc ita se habeant, manifestū est quōd vltima differentia rei substātia erit, & definitio. sic quidē non oportet crebro cadē in definitionibus dicere: superfluū nāq; est. Accidit autē hoc, enim enim animal pedes habens, bipes dicat, nihil aliud dixit, nisi animal pedes habēs, duos pedes habēs, & si hoc propria diuisione diuidat, cr[illegible] & æqualiter, ac differentias dicet. Si igitur [illegible] rētię differētia fiat, vna, quę vltima est, erit [illegible] & substātia. Si autē secundū accidēs, vt si diuidat habētis pedes, aliud albū, aliud nigrum, tot quot sunt sectiones. Quare manifestum est q̄ definitio est ratio, quæ ex differētiis est, & ex harū vltima secūdū re[illegible]ū. Patet autem hoc, si quis transponat tales definitiones vtputa hominis, dicēs animal bipes, habēs pedes, superfluū enim est habēs pedes, dicto bipede, ordo vero nō est in substātia. quo nāq; modo intelligere oportet, hoc quidē prius, illud vero posterius? De his igitur definitionibus quæ secundū diuisiones fiūt, quales quædā sunt, hactenus dicta sint.

Vniuersalia substantias non esse. Ad hoc autem dubitationem sequi, nullius rei esse definitionem. Cap. XV.

Text.44. CVm autē de substātia consideratio sit, rursus redeamus. Dicitur autē, sicuti subiectū substantia

stantia esse, & quod quid erat esse, & quod ex his, & vniuersale. De duobus itaq; dictū est, etenim de ipso quid erat esse, & de subiecto, quōd dupliciter subiicitur, aut quod quid existens, vt animal passionibus: aut, vt materia actui. ¶ Videtur autē etiā vniuersale causa quibusdā esse maximē, ac esse principiū ipsum vniuersale, quare de hoc etiā tractemus. Videtur nanq; impossibile substātiā esse quodcunq; eorū, quæ vniuersaliter dicuntur. Prima nāq; substātia vniuscuiusq;, quæ propria cuiusque est, quæ aliꝭ nō ineſt, vniuersale vero cōmune. hoc enim dicitur vniuersale, qđ pluribus natura aptū est inesse. Cuius igitur hoc erit substātia? aut enim omniū, aut nullius, omniū vero non est possibile, vnius autē si erit, cætera quoq; hoc erūt. quorū enim substātia vna, & quod quid erat esse vnū, ipsa quoq; vnū sunt. ¶ Itē substātia dicitur, quod nō de subiecto, vniuersale vero de subiecto aliquo dicitur semper. Sed vtrū ita quidē nō contingit, vt quod quid erat esse? in ipso autem ineſt, vtputa animal in homine, & equo. patet igitur q̄ erit aliqua eius ratio, differt autē nihil, si nō omniū ratio est eorū, quæ in substantia sunt, etenim nihil minus hoc erit substātia alicuius, vt homo hominis, in quo existit. quare iterum idē accidit, erit enim substantia illius substantia, vt animal speciei, in qua vt propriū existit. ¶ Itē impossibile, ac inconueniens est ipsum quid & substātiā esse, si ex aliquibus nō ex substātiis, nec ex ipso quid, sed ex quali. Prius nāq; nō substātia, & quale erit, quām substātia, & quod quid: quod impossibile est. nec ratione enim, nec tēpore, nec generatione possibile est passiones priores substantia esse, essent nanque separabiles. ¶ Item Socrati substātiæ inerit substantia: quare duobus erit substan-

Substantia dicitur quatuor modis. Text.45.

Vniuersale est, quod pluribusnatura aptū est ineſſe. Idē infra c. cap.57. Text.46.

Text.47.

Text.48.

tia. Et omnino, si homo, & quæcunq; ita dicuntur, substantia est, accidit nihil eorum, quæ in ratione sunt, alicuius substantiã esse, nec sine ipsis existere, nec in alio, dico autem vtputa non esse aliquid animal præter aliqua, nec vllum aliud eorum, quæ in ratione sunt. Ex his itaq; considerantibus patet nihil eorum, quæ vniuersaliter existunt, substantiam esse: nihilq; eorũ, quæ communiter prædicantur, quod quid, sed tale significare.

Text. 49. Actus separat. Quòd si non, & alia multa accidũt, ac tertius homo. ¶Item sic quoque patet. Impossibile enim est substantiam ex substantiis esse, quæ sic insunt, vt actu, quæ enim duo sic actu sunt, nunquam vnum actu sunt, sed si potentia duo sunt, erunt vnum: vt duplum ex duobus dimidiis potentia, actus namq; separat. Quare, si substantia vnum, nõ erit ex substantiis inexistentibus, & secundum hunc modum quem rectè Democritus dicit, impossibile enim ait esse ex duobus vnum, aut ex vno duo fieri, magnitudines nãq; indiuisibiles substantias facit. Patet igitur quòd similiter & de numero se habebit, si numerus quidem compositio vnitatum est,

Text. 50. vt à quibusdam dicitur, aut enim non est vnum dualitas, aut non inest in ea vnitas actu. ¶Habet autem quod accidit dubitationem. Si enim non ex vniuersalibus possibile est vllam substantiam esse, propterea quod tale, & non quod quid significant, nec ex substantiis actu contingit vllã substantiam esse compositam, quicquam incompositum erit profecto omnis substantia: quare neque ratio vllius substantiæ erit. At cunctis videtur, & iam dictum est, aut solius substantiæ, aut maxime definitionem esse: nunc vero nec huius: nullius igitur definitio erit. An quodammodo quidem erit, quodammodo vero non, manifestum autem

autem quod dicitur magis erit ex posterioribus.

Quæ sequuntur incommoda aduersus asserentes ideas substantias esse, & separatas, & ipsas ex genere & differentijs constare. Cap. XVI.

Ex his autem ipsis id etiam patet. quod accidit illis, qui ideas pariter substãtias, & separatas esse dicunt: & pariter ex genere & differentiis faciunt formam. Si enim formæ & animal in homine sunt, & equo, aut vnum & idem numero sunt, aut alterum. ratione nanque patet quòd vnum, eandem enim exhibebit rationem, qui dicit in vtroq;. Si itaque aliquis homo est ipsum per se quod quid, & separatum, necesse est, vt etiam illa, ex quibus (sicuti animal, & bipes) quòd quid significent, & separata, ac substantiæ sint: quare & ipsum animal. Si idem igitur, & vnum quiddam etiam in equo, sicuti tu tibi ipsi, quomodo in separatim existentibus vnum erit? & cur non etiam absque seipso erit animal hoc? ¶Deinde, si participabit quidem bipede & multipede, impossibile quiddam accidit. contraria nanque simul inerũt ipsi vni, & huic quidem enti, sin minus, quis modus est, cùm aliquis dicat animal, & bipes, aut pedestre esse? sed fortassis componuntur, & tangũt, aut miscentur. At cuncta incõuenientia sunt. Sed diuersum in vnoquoque est. Infinita igitur, vt ita dicam, erunt, quorum substantia animal est. non enim secundum accidens ex animali homo est. Item multa erit ipsum animal. nam & substantia animal est, quod in vnoquoque est. non enim seorsum aliud dicitur. Quòd si non ex illo erit homo, & genus eius illud. Ac item omnia, ex quibus homo, ideq;. non igitur alterius quidem idea erit, alterius vero substantia, impossibile nanque est.

ipsum

Text. 51.

Text. 52.

ipsum ergo animal erit ynumquodque eorum quæ in animalibus sunt. Item ex aliquo hoc ipso erit: & quomodo est ex ipso animali? aut quomodo est possibile esse animal quod hoc ipsum substantia est, præter ipsum animal? Item in sensibilibus & hæc accidunt, & his absurdiora. Quòd impossibile est ita se habere, patet quòd non eorum idea ita, vt quidam ajunt.

Singularium non esse definitiones, & propterea nec etiam Idearum. Cap. XVII.

Text.53. CVm autem substantia altera sit, ipsum scilicet totum, & ratio. dico autem quòd illa quidem ita substantia est cum materia ímul accepta ratio, hæc vero ratio simpliciter. Quæcunque igitur illo modo dicuntur, eorum quidem est corruptio: nam & generatio. rationis autem nō est ita vt corrumpatur. nec enim generatio est (non enim fit domui esse, sed huic domui) sed abíque generatione, & corruptione sunt, & non fit. ostensum est enim quòd nullus hæc generat, neque facit. Propterea etiam substantiarum sensibilium singularium neque definitio, neque demonstratio est, eò quòd habet materiam, cuius natura talis est, vt esse & non esse contingat. omnia corruptibilia sunt omnia singularia eorum. igitur demonstratio, & definitio scientifica necessariorum est, & non contingit, sicuti neque scientiam. quandoque scientiam, quandoque ignorantiam esse, sed quod tale est opinio est, ita neque demonstrationem, neque definitionem, sed opinio est eius, quod contingit & aliter se habere. patet quòd neque demonstratio, neque definitio eorum est, corruptibilia nanque non sunt manifesta his, qui scientiam habent, cùm à sensu abscesserint. & rationibus eisdem in animo seruatis non erit amplius neque definitio, neque demonstratio. Quare cùm quis eorum, quæ ad definitionem quicquam singularium definiat, oportet non ignorare quòd semper perimendum est. non enim contingit definire. Nec vllam ideā & separata. ¶ Necessarium autem ex nominibus rationem esse. nomen vero non faciēt, qui definit. ignotum enim erit. quæ vero posita sunt, omnibus communia sunt. necesse est igitur & aliis talia inesse. Et si quis te definiat, animal dicet gracile, aut album, aut aliquid aliud, quod & in alio sit. Quod si quis dicat nihil prohibere separatim quidem omnia multis. simul verò huic soli inesse, primum quidem, quòd etiam ambobus, vt animal bipes animali & bipedi. & hoc in sempiternis quidem etiam necesse est esse, cùm priores existant, & partes compositi. at verò etiam separabilia, si hoc quidem, quod homo, separabile. nam aut nullum, aut ambo. Si igitur nullum, non erit genus præter species. quòd si erit, erit etiam differentia. deinde, quoniam priora ipso esse, hæc sanè non vicissim perimuntur. ¶ Deinde, si ex ideis ideæ, minus profecto compositæ sunt, ex quibus. Item de multis oportebit etiam illa prædicari, ex quibus idea, vt animal & bipes. Quòd si non, quomodo scietur? erit nanque aliqua idea, quam impossibile est de pluribus prædicari quàm de vno. non videtur autem, sed omnis idea videtur esse participabilis. Quemadmodum igitur dictum est, latet quòd impossibile est in perpetuis definire, maximè vero quæcunque vnica sunt, vt Sol, aut Luna. Non solum enim in hoc peccant, quòd talia addunt, quibus ablatis, adhuc erit Sol, vt puta,

Text.54.

Text.55.

Non fit domui esse, sed huic domui.

Substantiarum sensibiliū singularium nō est definitio, neque demōstratio.

quod

quod circuit terram, aut quod nocte absconditur (si enim steterit aut apparuerit, non erit amplius Sol) sed inconueniens est, si non. Sol enim substantiam quandam significat. Item quæcunq; in alio contingunt, veluti si alter fiat talis, patet q erit Sol communis ergo ratio. at Sol singularium erat, sicut Cleō, aut Socrates. Cæterū cur nemo eorum definitionē profert ideæ? fiet enim profectō manifestū tētātibus, verū esse quod nūc dictū est.

Plura quæ videntur substantia, potentias & partes esse. Cap. XVIII.

Text.56. MAnifestum autem est quòd etiam eorum quæ videntur esse substantiæ, plures potentiæ & partes animalium sunt. nihil enim eorum separatum est. cùm autem separarentur, tum etiam materia omnia, terra, ignis, & aër. nihil enim eorum vnum est, sed quasi * cumulus, antequàm concoquantur, & ex eis vnum fiat. Maximè autē aliquis animatorum partes putauerit, & animæ propinquas ambas fieri, vt sint & actu, & potentia, eò quòd principia motus ab aliquo in his habent: quare quædam animalia diuisa viuunt. sed tamen potentia omnia erūt. cùm vnum & continuum fuerit natura. sed non vi, aut coagulatione. tale nanque læsio est.

a.l. serum ex Michaele Ephe.

Ens & vnum, siue ipsum ens & ipsum vnum non esse rerum substantias. Cap. XIX.

Text.57. CVm autem vnum dicatur, sicuti & ens, & substantia vnius vna, & quorum vna numero vnum numero, manifestum quòd neque vnum neque ens contingit substantiam esse rerum, sicuti neque elemento esse, aut principio. sed quærimus quid ergo principium, vt ad notiora referamus. Magis igitur his substantia est ens & vnum, quàm principium, & elementum, & causa. sed

necdum ista, si nec aliud quidem commune vllum substantia est. nulli enim ineſt substantia nisi sibi ipsi, & habenti eam, cuius substantia est. Item ipsum vnum in pluribus non erit simul: commune vero simul in pluribus est. Quare patet quòd nihil vniuersalium separatim præter singularia est. ¶ Sed qui formas dicunt, partim rectè dicunt separantes eas, si substantiæ quidem sunt: partim non rectè, quoniam vnam in multis formam dicunt. Causa vero est, quòd non habent reddere quædam tales incorruptæ substantiæ, præter singulares & sensibiles, sint. Faciunt igitur easdem specie his, quæ sunt corruptibiles (has enim cognoscimus) ipsum hominem & ipsum equum, addentes vocabulum ipsum, sensibilibus. Attamen etiam si non videremus astra, nihil minus, vt puto, essent substātiæ perpetuæ præter eas, quas nos sciremus. Quare nunc quoque, si non habeamus quænam sint, necesse tamen fortassis fuerit aliquas esse. Quòd igitur nec eorū quicquam, quæ vniuersalia dicuntur, substantia sit, nec vlla sit substantia ex substantiis, patet.

Text.58.

Quid proprie substantiam dicere oporteat: eámque non elementum, non compositum sed principium esse. Vide de quæstione propter quid multus sit sermo. Cap. XX.

Text.59. Vide auer. in Epi. 1ro. secundo. QVid vero, & quale quid substantiam dicere oporteat, rursus aliud quasi principiū cùm fecerimus, dicamus. fortassis enim ex his erit manifestum de illa quoq; substātia, quæ est separata à sensibilibus substantiis. Cùm igitur substantia principium, & causa quædam sit, hinc est procedendū. Quæritur vero ipsum propter quid semper fiet. Propter quid aliud alij alicui ineſt. quærere nāq; propter quid musicus homo est, certe quæ-

rere est quod dictum est, propter quid homo musicus est, aut aliud. Quærere igitur propter quid ipsum est ipsum, nihil est quærere. oportet enim ipsum quod & ipsum esse existere manifesta entia. dico autē, vtputa quòd Luna patitur eclipsim. ipsius autem quod id ipsum, non nisi vna ratio, vnáq; causa in omnibus (propter quid homo est homo, aut musicus musicus) nisi quis dicat quòd vnumquodque ad seipsum indiuisibile est. hoc autem erat vnum esse. sed hoc, & commune de omnibus, & breue est. Quærat autem aliquis, propter quid homo animal tale quoddam est. hoc igitur manifestum est quòd non quærit propter quid is, qui est homo, homo est. aliquid ergo de aliquo quærit, propter quid inest. quod autem inest oportet manifestum esse. si enim non ita, nihil quærit. vtputa, propter quid tonat? quia sonus in nubibus fit. ita nanque aliud de alio est, quod quæritur. & propter quid hæc, vtputa lateres & lapides domus sunt? Manifestum itaque est quòd causam quærit. hæc autem est quod quid erat esse, vt logice dicam: quæ in quibusdam quidem est cuius gratia, vtputa stratis in domo & lecto: in quibusdam vero quod primum mouit. causa nanque etiam hoc. sed talis quidem causa quæritur, dum quippiam fit, vel corrumpitur: altera vero etiam dum est. Latet autem præcipue quod quæritur in his, quæ non de aliis dicuntur, vtputa quæritur homo quid est: eò quòd simpliciter dicitur, neque determinatur quòd hæc vel hoc. Oportet igitur recte disponentes quærere. quòd si non, commune fit eius quod nihil est quærere, & eius, quod aliquid quærere. ¶ Cùm autem & habere & existere ipsum esse oporteat, manifestū est q; propter quid est

est ipsam materiam quærit, vtputa hæc sunt domus. propter quid? quia hæc existūt, quod erat domui esse, & homo hoc, aut corpus hoc tale habēs quare? causa materiæ quæritur. hæc autē est forma, qua aliquid est. hæc autem est substantia. Patet itaq; q; de simplicibus nō est aliqua quæstio, neq; doctrina, sed alius taliū quæstionis modus. Cùm vero quod ex aliquo cōpositū, ita vt vnum totū sit, nō est vt cumulus, sed vt syllaba. syllaba vero nō est ipsa elemēta, nec idem, quod B, & A. nec caro ignis, & terra. dissolutis nanq; hęc quidē ampliùs non sunt, vt caro & syllaba: elemēta vero ignis & terra sunt. est ergo syllaba aliquid, non solum elementa, vocalis & muta, sed etiam aliquid aliud. & caro, non solū ignis & terra, aut calidum & frigidum, sed etiam aliquid aliud. Si igitur necesse est illud quoq; aut elementum aut ex elementis esse: si elementū quidem, rursus eadem ratio erit. ex hoc enim & igne & terra erit caro, & item alio: quare in infinitum progredietur. si vero ex elemento, patet quòd non ex vno, sed ex pluribus quàm idipsum erit. quare iterum de hoc eandem rationem dicemus. quàm de carne, aut syllaba. Videbitur autem esse aliquid tale, & non elementum, ac causam, sed hoc carnem, hoc vero syllabam esse. similiter & de cæteris. substantia vero cuiusque quidem hoc. hoc nanque prima ipsius esse causa est. Cùm autem quædam rerum non substantiæ sint, sed quæcunque substantiæ secundum naturam, & natura constitutæ sint, videri possit profecto aliquibus hæc quoque natura substantia esse, quæ non elementum, sed principium est. Elementum autem est, in quod existens diuiditur, vt materiam, vtputa syllabæ ipsum A. & B. *Elemētum quid.*

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER OCTAVVS.

SVMMA LIBRI.

In hac vnica Summa agitur de sensibilium substantiarum principalis, Materia scilicet & forma.

Dictorum recollectio. Caput I.

Text.1. EX his igitur, quæ dicta sunt, colligere oportet, ac cõgregãdo summatim finem imponere. Dictum autem est, quòd substantiarũ causæ, principia, & elementa quærũtur. Substantiæ verò, quædam ab omnibus concessæ sunt, de quibusdam autem disparatim enuntiauerunt quidẽ. Concessę quidem quæ naturales sunt, vt ignis, terra, aqua, & cætera simplicia corpora: deinde plãtæ, & partes earum animalia, & partes eorum: & tandem cœlum, & partes cœli. Separatim autem substãtias quidam

Text. 2. esse dicunt formas, & mathematica. ¶Alias verò accidit ex rationibus substantias esse, quod quid erat esse, & subiectum. Item aliter genus magis quàm species & vniuersale quàm singularia. Vniuersali vero & generi ideæ quoque copulantur. eadem

eadẽ nanq; ratione substãtiæ videntur esse. Cùm autem quod quid erat esse substãtia, huius autem ratio definitio: ideo de definitione, & de ipso per se determinatũ est. Quoniã verò definitio ratio, ratio autẽ partes habet, necesse quoque de parte erat videre quęnã substãtiæ partes, & quæ non, & si has definitionis quoq; esse oportet. Item etiam nec vniuersale substãtia est, neq; genus. De Ideis vero, & Mathematicis posterius considerandum est. etenim præter sensibiles substantias, has quidem esse dicunt. Nunc vero de concessis substãtiis tractemus. hę autem sunt quæ sensibiles sunt.

Vide cõtra. Zim.

Substantiæ diuisio: Materiamque substantiam esse. Caput II.

SEnsibiles vero cunctæ substantiæ materiã habent. Est autẽ substantia id ipsum, quod subiicitur, aliter quidem materia, * & aliter ratio. materiam autem dico, quæ, cùm nõ quod quid actu sit, potentia est quod quid. Aliter autem ratio & forma, quod cũ sit quod quid ratione separabile est. Tertium vero, quod ex his est, cuius generatio solius, & corruptio est, & separabile simpliciter. earum enim substãtiarum, quæ secũdũ rationem, quædam sunt separabiles, quædã verò non.

Text.3. *Vide auer. in Epi. tra. secundo.*

* a.c.nõ habet hac, & aliter ratio

¶Quòd autem materia quoq; substãtia est patet. In cunctis nanq; oppositis trãsmutationibus est aliquod trãsmutationis subiectum. vtputa secundũ locũ, quod nunc hic, rursus alibi. & secũdum augmentationem, quod nunc tantum, rursus minus aut maius. & secundũ alterationẽ, quod nũc sanum, rursus ægrum, similiter autem & secundũ substantiã, quod nunc in generatione, rursus in corruptione. & nũc quidẽ subiectum, vt quod quid. rursus autẽ subiectum, vt secundũ priuationẽ. Et sequuntur hãc etiã aliç trãsmutationes, cę-

Text.4.

terarum vero aut vnam, aut duas hæc non sequitur. non enim est necesse, si quid materiam habet localem, hoc generabilem etiam & corruptibilem habere. Verum quæ inter simpliciter fieri, & nō simpliciter differētia sit, in Physicis dictū est.

De substantia, quæ forma & actus est. Item definitiones, formam & materiam complectentes potiores esse, quàm quæ alteram tantum. Caput III.

Text. 5. CVm autem quædā, vt subiecta & vt materia, concedatur substantia: hæc autem est, quæ potentia est, restat illam, quæ vt actus substantia sensibilium est, quęnā sit dicere. Democritus igitur tres differentias esse videtur existimare. subiectum enim corpus, materiam, vnū & idem. differre autem, aut rhysmo, quod est figura: aut tropę, quod est situs: aut diathige, quod est ordo. videntur autem multę differentiæ esse. vtputa quædam compositione dicuntur materiæ, sicuti quæcunque mistura, quemadmodū melicratum, quædam clauo, vt arca. quædam ligamine, vt fascis. quædam glutine, vt liber. quædā pluribus ex his. quædā positione, vt limen & superliminare. hæc enim, eò quòd modo quodam sita sint differunt. quędam tempore, vt cœna, & prandium. quædam loco, vt venti. quædam sensibilium passionibus vt duritie & mollitie, & dēsitate & raritate, & velocitate & humiditate. & quędam quibusdā ex his. quædam omnibus his. & omnino quędam redundantia, quædam defectu. Quare patet, quod substantia ipsum est. toties dicitur. limē enim est, quoniam sic situm est. & esse, sic ipsum ponī significat. & glaciem esse, sic densari. Quorundam vero est & his omnibus definietur: eò quòd quædam misceantur, quędam temperantur, quædam ligantur, quædam densantur, quædam cæteris differentiis

Vide in proœmio Metaphysicæ.

vtuntur, sicuti manus aut pes. Accipienda igitur genera differentiarum. hæc enim principia existentiæ erunt. vt quæ in magis & minus, aut denso & raro, & cæteris talibus. cuncta etenim hæc redundantia & defectus sunt. Quòd si quid figura, aut leuitate, aut asperitate, omnia recto & curuo. his vero esse erit misceri, oppositio autem modo, non esse. Manifestum igitur ex his est, quòd si substātia causa est, vt vnumquodq; sit, in his quęrendum est quænam vt horum singula sint causa est. Substantia itaque nihil horum est, neque combinatum: attamen proportionale in vnoquoque. ¶ Et quemadmodum in substantiis, quod de materia prędicatur, ipse actus est, & in aliis definitionibus maxime. vtputa, si limen oportebit definire, lignum, aut lapidē sic positum dicemus. & domum, lateres, aut ligna sic posita. (An etiam & cuius causa in quibusdā est.) Si vero glaciem, aquam congelatā, aut sic densatam. consonantia vero est acuti & grauis mistio talis, eodē autem modo & in cæteris. Manifestum itaq; ex his est, ꝙ actus alius alterius materiæ, & ratio. quorundam enim cōpositio, quorūdam mistio, quorundam aliquid aliud eorum, quæ dicta sunt. Quare eorum, qui definiunt, hi quidem, qui dicunt, quid est domus, ꝙ lapides, lateres, ligna, potentia domū dicunt. materia enim hęc sunt. Qui vero vas conseruatiuum rerum & corporū, aut aliquid aliud tale addentes, actum dicunt. Qui porrò hæc ambo componunt, tertiam, & quæ ex his est substantiam. videtur etenim ea quidem, quæ ex differentiis ratio fit, formæ & actus esse. quæ vero ex his quæ insunt, materiæ magis. Similiter, & quas Archytas approbat definitiones. etenim simul vtriusq; sunt. vtputa quid est Serenitas? quies in mul-

Text. 6.

Definitiones Archytæ.

titudine aëris. materia quidem aër: actus vero & substantia quies. quid est Tranquillitas? maris planities. subiectū quidē, vt materia, mare: actus vero & forma planities. Manifestum itaq; ex dictis est quænam sensibilis substantia, & quomodo sit. etenim hęc quidem vt materia, hæc autem vt forma, quoniam actus: tertia vero ex his.

Dubium, vtrum nomina compositorum, formarūmq; signa sint. Compositum non formam generari. Antisthenicæ item dubitationis solutio, definitionem non dari astruentis. Caput IIII.

Tex. 7. *Vide auer. in Epi. tractatu 2.*

OPortet autem non ignorare, ꝙ aliquando latet vtrum nomen compositam substantiam significet, an actū & formā. vtputa domus vtrum est signum communis, quod operimentum est ex lapidibus, & lateribus sic positis: an actus & forma; quod est operimentum, & linea, vtrum dualitas in longitudine, an quod dualitas. Et animal vtrū anima in corpore, an anima. hæc enim substantia & actus alicuius corporis. Erit autē vtrq; in vtriſq; animal. non vt vna ratione dictum, sed

Tex. 8. vt ad vnum. ¶ Sed hæc ad aliud quidem aliquid conferunt, ad quæstionem autem substantiæ sensibilis nihil. etenim quōd quid erat esse formę, actui adest. anima nanq; & animæ esse idem est homini vero & homo nō idem, nisi & anima homo dicatur. sic autem alicui quidem, alicui vero non. Non videtur itaq; quęrentibus, ꝙ syllaba ex elementis, & compositione sit, neq; domus lateres, & compositio. Et hoc recte. Compositio enim & mistio non est ex his, quorū est cōpositio, aut mistio, similiter nec aliorum. vtputa limen positione, nō ex limine positio, sed magis istud ex illa. nec homo est ipsum animal & bipes, sed aliquid esse oportet, quod prętet hæc est, si hæc materia

Vide cōtradict. Zim.

tertia sunt, sed nec elemētum, nec ex elemētis, sed substantia, quod materiam auferentes dicunt. Si itaque hoc ipsius esse causa, & hoc substantia, ipsam substantiam vtique non dicerent. Necesse autem est, aut sempiternam hanc esse, aut corruptibilem, absq; eo ꝙ corrumpatur, & factam esse, absque eo ꝙ fiat. Ostensum autem est, & declaratum in aliis, ꝙ formam nullus facit, neque generatur, sed efficitur hoc: fit autem quod ex his. Si verò corruptibilium substantiæ sunt separatæ, nondum est manifestum: attamen ꝙ quorūdam non contingit, patet, vt ea, quæ non possunt prāter particularia esse, vt domū, aut vas. ¶ Fortassis *Text. 9.* igitur nec substantiæ sunt hæc ipsa, nec aliorum quicquam, quæcunq; non natura consistunt. naturam etenim solam profecto quis ponet eam, quæ in corruptibilibus est, substantiam. Quare dubitatio, quā Antisthenici, & hoc pacto pariter indocti dubitabāt, habet aliquid occasionis vt solnatur, ꝙ nō est ipsum quid est definire (definitionem enim longum esse sermonē) sed quale quid est contingit etiam docere. quemadmodum argentū quid est, non: quod autem quale, stannum. Quare substantię est quidem, cuius contingit definitionem & rationē esse, vtputa compositæ, siue sensibilis, siue intellectualis sit. ex quibus autem hoc primis, non est: siquidem aliquid de aliquo significat ratio definitiua: & oportet hoc quidem vt materiam, illud vero vt formam esse.

Quo pacto substantiæ numeri dici possunt. Cap. V.

MAnifestum autem hoc etiam est, ꝙ si aliquo *Text. 10.* modo substātię numeri sunt, ita sunt: & non quemadmodum quidam dicunt, vnitatum. Nam & definitio numerus quidā est, diuisibilis etenim & in indiuisibilia. non enim infinitæ rationes.

Quo pacto substantiæ numeri sint.

numerus vero tale quid est. Et quemadmodum de numero, ablato aut addito aliquo, ex quibus numerus est, non est amplius idem numerus, sed diuersus, etiam si minimum auferatur, aut addatur, ita nec definitio, nec ipsum quid erat esse erit amplius, ablato aliquo aut addito. Et numerum oportet aliquid esse, quo vnus, quod ſtunc non habēt dicere quo vnus, si vnus est. aut enim non est, sed quasi congeries: aut si est, dicendum est quidnam illud sit, quod vnum ex multis facit. Et definitio vna est. similiter autem nec hanc dicere habent. & hoc merito accidit. eiusdem enim orationis & substantia est, vt vnum: non vt quidam aiunt, vt vnitas quædam existens, aut punctum, sed actus & natura quædam vnaquæque. Et quemadmodum nec numerus habet magis & minus, ita neque substantia, quę secundum formam est. sed, si est quidem, ea est, quæ secundum materiam est. De generatione igitur, ac corruptione dictarum substantiarum, quomodo accidit, quoque modo impossibile est, déque reductione ad numerum hactenus determinatum sit.

De materiali rerum principio, eodem, ac diuersa: quę etiam. & quo pacto ad quærentem causas per omnia causarum genera sit respondendum.

Caput VI.

Text. 11. Materia omniū vna cōmunis, cuiusque antē propria.

DE materiali vero substantia oportet non latere, quòd etsi ex eodem omnia primo, aut eisdem tanquam primis, & eadem sit materia, vt principium illis quæ fiunt, est tamen quædam eiusque propria. pituitæ prima materia, ipsa dulcia aut pinguia: bilis vero, amara, aut aliqua alia. Fortassis autem hæc ex eodē. Fiunt autē plures materiæ eiusdē, cum alterius altera sit. vtputa pituita ex pingui & dulci, si pingue ex dulci ex bilis vero esse, ob resolutionem in primā materiā. Dupliciter enim hoc ex hoc, aut quoniam ex eò ℘ præcedet, aut quoniam ex eò quòd resolutum fuerit in principium. Contingit autem, vna existente materia, diuersa fieri propter mouētem causam. vt ex ligno fit arca, & lectus. Quorundam autem diuersa materia necessario, diuersis existentibus. vtputa serra nunquam fiet ex ligno, nec est hoc in causa mouente. non enim faciet serram ex lana, aut ligno. Si autem idem contingit ex alia materia facere. ¶ Patet ℘ principium & ars, quæ est vt mouens, eadem est. etenim, si materia diuersa & mouens, & ipsum quod factū est. Cùm itaque quisquam quænam sit causa quærat, quoniam multipliciter causę dicūtur, omnes contingentes causas dicere oportet. vtputa hominis, quæ causa. vt materia? nempe menstrua. quæ vero vt mouens? nempe semen. quæ vero vt forma? quod quid erat esse. quæ autem vt huius causa? finis fortassis autem hæ ambæ idem sunt. Oportet autem proximas causas dicere. quæ materia, non ignem vel terram, sed propriam. In naturalibus igitur & generabilibus substātiis necesse est ita procedere, si quis recte procedet: siquidē hæ tótque causæ sunt, & oportet causas cognoscere. De naturalibus autem, sed perpetuis substantiis alia ratio est. fortassis etenim quædam non habent materiam, aut non talem, sed solum quæ secundum locum mobilis est. Nec quæcunque natura quidem, non autem sunt substātiæ, his materia est, sed quod subiicitur substantia. vtputa quę causa eclipsis? quæ materia, non enim est, sed Luna est, quæ patitur. quæ causa vt mouens, atque corrumpens lumen? terra. ¶ Cuius vero causa forsan non est, quæ vero vt forma, ratio: sed nō ma-

Contingit ex vna materia diuersa fieri propter mouētem causam.

Text. 12.

Text. 13.

nifesta ratio, nisi cùm ipsa causa sit. vtputa quid eclipsis? priuatio luminis. si vero addatur à terra in medio interposita, hæc est cum ipsa causa ratio. De somno vero non est manifestum quid est primum, quod patitur, sed nunquid animal? ita attamen hoc secundum aliquid. & quid primum cor, an aliquid aliud? deinde, à quo? deinde quæ passio, quæ illius & non totius? quia talis immobilitas, ita. sed hæc, eò quòd aliquid patiatur ipsum primum.

Non omnia contraria vicissim fieri, nec omnium esse materiam. & quo pacto materia cuiusque ad contraria se habeat. Cap. VII.

Tex. 14. CVum autem quædam absque generatione & corruptione sint, & non sint, vtputa puncta si sint quidem, & omnino species & formæ (non enim albedo fit, sed lignum album, si ex aliquo & aliquid fit omne quod fit) profecto non omnia contraria fiunt vicissim, sed aliter albus homo ex nigro homine, & albedo ex nigredine. Nec omnium materia est, sed quorumcunque generatio, & transmutatio inuicem sunt. quæcunque vero absque eo quòd trãsmutentur sint, aut non horum materia non est. Habet autem dubitationem, quonam modo ad contraria cuiusque materia se habeat. vtputa, si corpus potentia sanum, cõtrarium vero sanitati infirmitas, vtrum ambo potentia & quà potẽtia vnũ & acetum. An huius quidẽ secundum habitũ & secundum formã materia est, illius vero secũdũ corruptionẽ & priuationem præter naturam? At quædam dubitatio est, cur vinum non sit materia aceti, neque potentia acetum, tametsi fiat ex eo acetum. & viues potentia mortuus, an non, sed secundum accidens corruptiones. Ipsa vero animalis materia secundum corruptionem mortui potentia & materia. aqua quoq; aceti est. fiunt etenim ex illis, quemadmodum ex die nox. & quæcunque ita inuicem transmutantur, ad materiam oportet redire. vtputa si ex mortuo animal, primum ad materiam, deinde animal: & acetum ad aquam, deinde vinum.

Dubitationis solutio, qua causa est, vt definitiones & numeri vnum sint in rebus omnibus: & vniones materia ac forma. Caput VIII.

DE dubitatione autem dicta & circa definitiones, & circa numeros, quæ causa est vt vnum sint. Omnium namque, quæcunque plures partes habent, & non est totum quasi coacervatio, sed ipsum totum est aliquid aliud præter partes, est aliqua causa. Nam & in corporibus quibusdam tactus est causa, vt vnũ sint: quibusdam vero viscositas, aut aliqua alia talis passio. definitio vero oratio est vna, non cõiũctione, vt Ilias, sed eò quòd vnius est. Quid est igitur quod hominem facit vnum, & cur vnum & non multa sunt animal & bipes, præsertim si, quemadmodũ quidam dicunt, sit quid ipsum animal, & ipsum bipes? cur enim non illa homo est? & erunt secundum participationẽ homines nõ hominis vnius, sed duorum, animalis & bipedis. & omnino profecto homo non erit vnum, sed plura animal, & bipes. Manifestum itaque est quòd ita quidem tractantibus, vt solent definire & dicere, non est possibile reddere rationem, & soluere dubitationem. Quòd si, quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc vero forma est, & hoc quidem potentia, hoc vero actu, profecto non videtur amplius dubitatio esse quod quæritur. Etenim dubitatio est eadem, ac si definitio vestis Tex. 15.

vestis esset ęs rotundum. esset etenim hoc nomen rationis signum: quare quod quæritur est, quænam causa sit, vt rotundum & æs vnum sint, amplius vero non apparet dubitatio, quoniam hoc quidem materia, illud vero forma est. Quæ igitur huius causa est, vt quod potentia est actu fit in quibuscunq; generatio est, præter illud, quod fecit? nulla enim alia causa est, vt actu sphæra sit, quæ potentia sphæra erat: sed hoc erat ipsum quid erat esse vtrique. Est autem materia, quædam intelligibilis, quædam sensibilis, & semper rationis hoc quidem materia, hoc vero actus est, vt circulus figura plana. ¶ Quæcunque vero neque intelligibilem, neq; sensibilem materiam habent, statim vnum quiddam esse vnumquodq; est: quemadmodum ipsum ens hoc quiddam, hoc, quale, quantum: quare non inest in definitionibus nec ens, nec vnum: & ipsum quid erat esse statim vnum quiddam est, quemadmodum & ens quiddam. Propterea non aliqua alia causa vlli istorum, vt vnum sint, nec vt ens quiddam sint. statim etenim vnumquodque est ens quiddam, & vnum quiddam, nō vt in genere in ente & vno, nec tanquam sint separata præter particularia. Ob hanc autem dubitationem quidam participationem aiunt, & causam quandam participationis, & quidnam sit illud participare dubitant. Quidam copulam animæ, sicuti Lycophron ait, scientiam esse ipsius scire & animæ. Quidam compositionem, aut coniunctioné animæ cum corpore, ipsum viuere. Attamen eadem de omnibus ratio erit, etenim ipsum sanum esse, aut copula, aut compositio, aut coniunctio animæ & sanitatis erit, & æs esse triangulum, compositio æris & trianguli, & album esse compositio

Vide 2. de Anima. text. 7.

Idē 7. Meta. t. 35. & 39.

Text. 16.

tio superficiei & albedinis. Causa vero est, quoniam potentiæ & actus rationem quærūt vnientem, & differentiam: est autem, vt dictum est, vltima materia & forma idem: & hoc quidem potentia, hoc vero actu. Quare simile est quærere quidnam vnius causa sit, & vt vnum sit. vnum enim quiddam vnumquodq;, & quod potentia, & quod actum vnum quodammodo est. Quare nulla alia causa est, nisi si quid fuit, tanquam ex potentia in actū mouens.

Quæcunque vero non habent materiam, cuncta simpliciter entia sunt ipsum quid.

*

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER NONVS.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima agitur de potentia. In Secunda de Actu.

SVMMA PRIMA.

Dicenda proponuntur. Caput Primum.

Text. 1. DE primo itaque ente, & ad quod cæteræ omnes entis prædicationes referuntur, hoc est de substantia, dictũ est: nam secundum substantiæ rationem cætera dicuntur entia, quantũ & quale, ac cætera, quæ ita dicuntur. cuncta etenim habent ex substantiæ ratione, vt in primis sermonibus diximus seruimus. Cùm autẽ ens dicatur, hoc quidẽ quia aut quantitas, aut qualitas, hoc vero secundũ potentiam & actũ ac opus, determinemus etiam de potentia & actu. Et primo de potẽtia, ea quidem quæ dicitur maxime proprie, non sanè est vtilis ad quod nunc volumus. potentia nanq; & actus in plus est, quàm illa, quæ secundũ motum solum dicuntur. Sed, cùm de ea dixerimus in determinationibus de actu, declarabimus etiam de alia.

Potẽtia & actus ī plus est, quàm illa, quæ secundũ motum solum dicuntur.

Diuiditur potentia in sua significata.

Cap. II.

QVòd igitur multipliciter potentia & posse dicatur, determinatũ est à nobis in aliis. Harum vero quęcunq; quidem æquiuoce dicuntur potentiæ, prætermittantur. Quædam etenim similitudine quadam dicuntur, vt in Geometria & posſibilia ac impoſsibilia dicimus, eò quòd quodammodo sint aut nõ sint. Quæcunque vero ad eandem formam omnes, aliqua principia sunt, & ad vnam primam dicuntur, quæ est principium transmutationis in alio, prout aliud est. Aliqua enim est patiendi potentia, quę in ipso patiente principium est transmutationis passiuæ ab alio, prout aliud est. aliqua vero habitus impossibilitatis, quæ in deterius est, & corruptionis, quæ est ab alio, prout aliud est, principio transmutatiuo. in his enim omnibus definitionibus ineſt primæ potentiæ ratio. Rursus autem hæ potentiæ dicuntur, aut ipsius faciendi solum, aut patiendi, aut ipsius bene: quare in harum quoque rationibus quodammodo insunt priorum potentiarum rationes. Manifestũ igitur est quòd quodammodo quidem vna est ipsius facere & pati potentia (potens enim est, & eo quòd ipsum habeat patiendi potentiam, & eo quòd aliud ab eo) quodammodo vero alia. Hæc enim in patiente est, propterea enim quod habet aliquod principium, & quod materia aliquod principiũ est, patitur quod patitur, & aliud ab alio. pingue nanq; cõbuſtibile est. cedens vero sic preſsibile, & similiter de cæteris. Hæc vero in faciente, vtputa calidum, & ędificatiua. hoc quidẽ in calefactiuo, hęc vero in ædificatiuo. Propter quod nullum, prout * connaturale factũ, ipsum à seipso patitur. vnum enim

Text. 2. *Vide auer. in Epi. tractatu 3.*

* *a.l. connatum.*

etenim, & non aliud est. At impotentia quoque, & impotens, atque quæ tali potentiæ contraria est, priuatio est: quare eiusdē & secundum idem potentia, impotentiáq; omnis. Priuatio autem multifariam dicitur: etenim quod non habet, & quod natura aptum est si non habet, aut omnino, aut cùm natura aptum sit, aut sic, vtputa omnino, aut quomodocunque: in quibusdam autem si natura apta habere, vi non habeant, priuari ea dicimus.

Distinguuntur potentiæ per earum subiecta.

Cap. III.

Text. 3. Vide auer. in Epit. tractatu 3. Vide cōtra. Zim.

CVm autem quędam in inanimatis talia principia insint, quædam vero in animatis, & in anima, & in animæ ea parte, quæ ratione habet, patet quòd potentiarum quoque quędam irrationales, quædam cum ratione erunt. Quare omnes artes & factiuæ scientiæ potentiæ sunt, principia enim transmutatiua in alio, prout aliud est. Et quæ quidem cum ratione omnes, eædem contrariorum sunt: irrationales vero, vna vnius: vt calidum, ipsius calefaciendi solius: medicandi vero potentia, infirmitatis & sanitatis. Causa vero ei, quia scientia ratio est, ratio autē eadem manifestat & rem, & priuationem, nisi q; nō similiter. Et quodammodo quidem amborū est, quodammodo vero eius magis, quod existit. Quare necesse est tales etiā scientias esse quidem contrariorum esse vero huius quidē per se ipsas, illius vero non per se ipsas: etenim ratio huius quidē secundum seipsam, huius vero quodammodo secundum accidens. negatione enim & sublatione manifestat contrarium. prima nanque priuatio contrarium est: hæc autem alterius demptio est. ¶ Sed, quoniam cōtraria non fiunt in eodem, scientia vero potentia, eò quòd habet rationem, anima quoque

Text. 4.

motus principium habet (salubre quidem sanitatem solum facit, & calefactiuum caliditatem, & frigefactiuum frigiditatē, sciens autē ambo: ratio enim amborū quidem est, non tamen similiter, & in anima, quæ motus principiū habet) ambo profectò ex eodē mouebit principio, ad idem coniungens. Quare quæ secundum rationē potentia sunt, cōtraria his faciunt, quę absque ratione potentia sunt: vnum nanque principium continetur ratione. Manifestum autem est q; & ipsius bene potentiam sequitur solius faciendi aut patiendi potentia: hanc vero illa non semper, qui enim bene facit, necesse est vt etiam faciat: qui vero solum facit, non necessario & bene facit.

Contra negantes potentiam, nisi cùm res sic in actu.

Cap. IIII.

Text. 5. Vide auer. in Epi. tractatu 3.

SVnt autem quidam, vt Megarici, qui dicunt tunc solū posse, cùm agat: cùm vero nō agat, non posse, vtputa eum, qui nō ædificat, ædificare non posse, sed ædificantem, cùm ædificat. similiter quoque & de cæteris. Quibus quæ inconuenientia accidunt, non est difficile videre. Patet nanque, q; nec ædificator erit, si nō ædificat. ædificatori enim esse ipsum posse ædificare est, similiter autē & de aliis artibus. Si igitur impossibile est huiuscemodi artes habere, nisi quandoq; discat, & accipiat, & non habere, nisi amittat aliquando (aut enim obliuione, aut quadā passione, aut tēpore, non enim re corrupta, semper nanque est) cùm cessauerit, non habebit artem. rursus autem statim ædificabit, quomodo accipiēs? Et inanimata etiam similiter, nec enim frigidū, neque calidum, neq; dulce, nec omnino vllum sensibile erit non sentientibus, quare Protagoræ opinionem accidet eis dicere. Atqui nec sensum ali-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid habebit, si non sentiat, aut operetur: si igitur cæcum est, quòd non habet visum, natura tamen aptum, & quando aptum, & item prout natura aptum est habere, iidem sæpius in eodē die cæci
Text. 6. & surdi erunt. ¶ Item, si impossibile id est, quod priuatur potentia, quod nō fit impossibile est fieri, quod vero impossibile est fieri, qui dicit esse aut futurū esse, mentietur. impossibile enim hoc significabat. Vnde illę orationes & motum, & generationem perimūt. semper etenim & quod stabit, & quod sedet sedebit, si enim sedet, non surget: impossibile nanq; erit surgere, quod non est possibile surgere. Quòd si non est possibile ista dicere, manifestū est quòd potentia & actus aliud & aliud est. illæ vero orationes idē faciunt
Text. 7. potentiam & actū, propter quod non parū quidam quærūt perimere. ¶ Quare contingit possibile quidem esse aliquid, nō esse autem, & possibile non esse, esse vero. similiter autē in cæteris quoque prædicamentis, quicquam possibile ambulare, nō autem ambulare: & possibile nō ambulare, ambulare. Hoc autē possibile est, cui ē ambulare insit actus, cuius potentiam habere dicimus. nihil impossibile erit. dico autem, vt si possibile sedere est, vt sedere contingit, huic si existenti ipsum sedere, nil impossibile erit. etsi mouetur quicquam, aut mouere, aut stare, aut sisti, aut esse aut fieri, aut non esse, aut non fieri, similiter. Nomen vero actus, qui ad perfectionem annectitur, aduenit etiā in aliis, maxime ex motibus. videtur etenim maxime motus actus esse. Quare non entibus non attribuunt ipsum moueri, sed aliis quasdam prædicationes, vtputa intelligibilia & desiderabilia esse ipsa nō entia, non autem mouenta. hoc autem, quia cùm nō sint actu, erunt actu non

non entium enim quædam potentia sunt, non autem sunt, quoniam actu non sunt.

Contra ponentes omnia possibilia. Cap. V.

SI autem possibile est quod dicti est, quatenus sequitur, manifestum est ꝙ non potest verum esse dicere, ꝙ possibile quidē est hoc, non tamen erit. alioqui quænam impossibilia sint, hoc modo fugiunt nos. dico autem, vt si quis dicat posse diametrum cōmensurari, non tamen cōmensurabitur, non cogitans quidnam impossibile sit: quia nihil prohibet aliquid, possibile existēs aut esse aut fieri, nō esse nec futurū esse. Attamen ex his, quę posita sunt, illud necessario sequitur, quia si supponamus esse, aut factum esse, quod nō quidem est possibile autē est, nihil impossibile erit. at accidet quidem, cōmensurari enim impossibile est. Enimuerō nō est idem falsum, & impossibile. re nanq; nunc stare falsum quidem, sed non impossibile est. ¶ Simul autē manifestum est, ꝙ *Text. 9.* si A. existente, necesse est B esse, ita etiam A existente possibile esse, necesse est B quoque possibile esse. Nam, si nō necesse est possibile esse, nihil prohibet nō esse possibile esse, sit ita que A possibile. cùm igitur A possibile fuerit esse, si ponetur ipsum A, nihil impossibile esse accidit. at tum ipsum B necesse est esse. attamē impossibile erat. Sit igitur impossibile: ꝙ si impossibile, necesse est A esse, necesse est & B esse. sed erat A possibile: ergo etiā B. Si igitur A possibile sit, B etiā possibile erit: si ita quidē se habebāt, vt A existēte, necesse sit etiā B esse. Si ita q; sic se habētibus A B, non ita possibile sit B, nec ipsum A B se habebunt, vt positum est. & si A possibili existente, necesse est B possibile esse, si A est, necesse est B etiam esse. possibile nanque esse necessario B esse, si A possi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bile,hoc significat,si A sit,& quãdo,& sicuti erat possibile esse,illud quoq; tunc, & ita necesse esse.

Quæ potentia præcedente opere in re significantur, quæ vero non, & quo pacto potentiæ ad actum deducantur. Cap. VI.

Text.10. CVm autem omnium potentiarũ quædam natura nobis insitæ sint, vt sensuum: quædam consuetudine,vt tibiis canendi:quædã doctrina vt artium,has quidem necesse est eos,qui primo operati sunt,habere,quęcunq; scilicet cõsuetudine & ratione,quæcunq; vero nõ tales, & quæ patiendi potentiæ sunt,nõ est necesse.Quoniã vero quod potest,aliquid potest,& aliquãdo,& aliquo modo, & quæcunq; alia necesse est adesse in definitione: & quædam quidẽ ratione possunt moueri,& potentiæ eorũ cum ratione,quędam vero irrationalia,& potentiæ irrationales,& illas quidem necesse est in animato esse,has vero in animatis bobus:huiusce modi quidẽ potentias necesse est, vt cum quoad possint actiuum & passiuum appropriament, hoc quidem faciat, illud vero patiatur, illas vero non est necesse. hæ enim omnes, vna vnius factiua,illę vero contrariorũ.Quare,simul ne faciat contraria?hoc vero impossibile est.Necesse est igitur aliud quiddã esse, quod dominatur. dico autẽ,siue appetitũ,siue electionẽ.quodcunq; enim appetat,principaliter hoc faciet,cum quoad possit proximet passiuo.Quare omne secundum rationem potens necesse est,vt cùm appetat id cuius potẽtiam habet,& vti habet,hoc faciat. habet autẽ passiuo præsente, & sic se habente facere,sin minus,facere nõ poterit. nullo enim intrinsecus prohibente, separationem faciendo, nihilo opus amplius est: potentiam enim habet vt eius quod est potestate faciendi, at non quomodocunque,sed aliquo modo se habentibus,à quibus separabũtur etiam extrinsecus prohibentia:remouentur enim hęc eorum quędam,quæ in definitione assunt. Quare nec si simul velit aut desideret duo,aut contraria facere, faciet.non enim ita potentiam eorũ simul habet,nec est potentia simul faciendi,at quorum est,ita faciet.

Summa Secunda.

De actu.

Quid, & quale sit id,quod actu dicitur. Cap. I.

VIDEANTUR. *in Epi.tra. tertio.* Tex. 10. QVM autem de potentia,quæ secundum motũ dicitur,dictũ sit, de actu determinemus quidnam actus, & quale quid sit. etenim possibile quoque simul manifestum erit, si diuiserimus, q̃ non solum hoc dicimus possibile,quod natura aptum sit aliud mouere, aut moueri ab alio, aut simpliciter,aut quodammodo, sed etiã aliter, propter quod cùm inquiramus: de his etiã tractabimus. Est autẽ actus,rem existere, non ita quemadmodum dicimus potestate. Dicimus autem potestate,vt in ligno Mercurium, & in tota dimidiam, eò q̃ auferri possit, & scientem etiam illum,qui non speculatur,modo speculari possit: est autem hoc actu.Manifestum autẽ quod dicere volumus per inductionem in singularibus,& non oportet omnium definitionem quærere, sed etiam quod proportionale est conspicere: quoniam vt ædificans ad ædificatiuum, & vigilans ad dormiens, & videns ad conniuens habens tamen visum,& segregatum à materia ad materiam, & elaboratum ad inelaboratum.huius autẽ differentiæ alteri parti actus applicatus sit, alteri vero possibi-

le. Dicuntur autem actu non omnia similiter, sed proportionaliter. vt hoc in hoc, aut ad hoc, ita illud in illo, aut ad illud in illo, aut ad illud. quædam enim, vt motus ad potentiam, quædam, vt substantia ad aliquam materiam. Aliter autem infinitum & vacuum, & quæcunque huiusce modi, quàm pleraque entium potentia & actu dicuntur. vt quam videns, ambulans, & visum. etenim hæc quidem contingunt, & simpliciter, & quandoque vera esse. visum enim hoc quidē quoniam videtur, hoc vero quoniam videri possibile est, infinitum vero non ita potētia est, vt actu futurum separatum, sed cognitione. etenim potentia esse hunc actum attribuunt diuisioni, ne deficiat, non autem vt separetur.

Sequens textus quãuis reperiatur in Græco exemplari à nullo tamen vnquàm ex Latinis fuit correctus præter quàm à Domino Kiriaco Strozza Florentino nobili & eruditissimo viro, græcarumq; literarum peritissimo: qui cum in Pisano gymnasio græcas literas doceret, non solum hoc animaduersione dignum putauit, sed & transtulit doctissimeque ipsum publicè interpretatus est.

QVoniam verò actionum, quarum est terminus, nulla finis est, sed ex iis quæ circa finem, vt extenuandi tenuitas ipse est, ipsa autem quando extenuent. sic sunt in motu non existentia ea quorũ causa est motus, non sunt hæc actio, aut saltem non perfecta. Non enim finis sed illi inest finis & actio vt videt. Verum etiam sapiẽs & intelligit & intellexit, sed non discit & didicit: nec conualescit & conualuit, bene viuit & bene vixit, sed etiam felicitate fruitur & felicitate fruitus est. sin oportebat aliquando cessare vt quando extenuauerit, nunc autem non, sed viuit & vixit: harum quidem alias motus dicere, alias autem operationes. Omnis enim motus imperfectus extẽuatio, disciplinatio, itio, ædificatio, hæ enim sunt motus & imperfecti profectó. non enim simul it & iuit, nec ædificat & ædificauit. nec fit & factum est, aut mouetur & mouit: sed diuersum & mouet & mouetur: vidit autem & videt simul idem, & intelligit & intellexit. Huiusmodi igitur appello operationem illam autem motum. ¶ Quidnam igitur, & quale quid sit, quod actu est, & his & huiusmodi manifestum nobis fit.

Quando aliquid dicendum est potentia esse, & quando non. Cap. 11.

QVando autem potentia vnumquodq; est, & quando non, determinandum est. Nõ enim quandocunque. vtputa, terrãne homo est potentia, an non, sed magis cùm iam fuerit semen? nec hoc adhuc fortassis. quemadmodum nec à Medicina quodcunque vtique sanetur, nec à fortuna: sed aliquid est, quod possibile est, & hoc potentia sanum. Definitio vero eius, quod à mente actu fit, ex potentia ente est, quando quod vult fiat, nullo eorum quæ extrinsecus sunt, prohibẽte. ibi enim in eo qui sanatur est, cùm nihil eorum quæ in eo sunt, prohibeat. similiter autem potentia & domus, si nihil eorum, quæ in ea re & in materia sunt, vt domus fiat prohibeat, nec est, quod aut ad datur, aut tollatur, aut mutetur, hoc est potentia domus. Similiter autem in cæteris, quorũ extrinsecus generationis principium, & quorum in habente ipso, quæcunque nullo exteriori prohibente per seipsa erunt: quale semen nondũ est, opor-

Text. 11. Vide auer. in Epi. 11a. tertio.

tet nanque in alio esse,& trãsmutari. cùm autem iam per suum principium tale fuerit,hoc iam potentia est, illud vero altero principio indiget. quemadmodum terra nondum est potentia statua : transmutata nanque æs erit. Videtur autem esse quod dicimus, non hoc,sed illiusmodi.vt arca non lignum, sed lignea : neque lignum terra, sed terreum.rursus terra,si sic non aliud,sed quod illiusmodi,ipsum semper potentia simpliciter posterius est. vt arca,neque terrea, neque terra, sed lignea.hoc enim potentia arca, & materia arcæ.simpliciter quidé eius, quod simpliciter est. huius autem hoc lignum.Quòd si est aliquid primum, quod non secundũ aliud dicitur illiusmodi hoc prima materia.vtputa, si terra aërea, aër vero non ignis,sed igneus, ignis prima materia est, tanquàm quod quid & substantia. hoc enim vniuersale,& subiectum differt,eò quòd est quod quid aut non est.vtputa quod subiicitur passionibus,homo,corpus,& anima:passio vero musicum & album.dicitur autem,musica adueniente,illud non musica,sed musicum:& homo, non albedo, sed album:nec ambulatio,aut motus, sed ambulans,aut motum, sicut ipsum illiusmodi.Quæcunque igitur ita,vltimum substantia est.quęcunque autem non ita, sed forma aliqua, & quod quid est quod prædicatur,vltimum materia & substantia materialis est. Et recte sanè accidit illiusmodi dici secundum materiam, & passiones. ambo etenim indeterminata sunt. ¶ Quandoigitur dicendum est potentia, & quando non, dictum est. Text.13.

Actum priorem esse potentia,generatione, & tempore. Cap. III.

QVoniam autem quot modis dicatur prius determinatum est,manifestũ est quòd actus prius

prius potentia est. Dico autem non solum illa potentia definita,quæ dicitur principium transmutatorium in alio prout aliud est, sed prorsus omni motiuo, & statorio principio. etenim natura in eodem fit.in eodem enim genere cum ipsa potentia. principium enim motiuum:non tamen in alio,sed in ipso,prout ipsum. Omni itaque tali prior est actus,& ratione, & substantia : tempore vero quodammodo quidem est, quodammodo vero non.Quòd autem ratione prior,patet.potés enim est,quod primo potest,propterea quòd contingit operari. vtputa ædificatiuum, quod potest ædificare:& visiuum,quod potest videre : & visibile,quod potest videri. eadem autem de cæteris quoque ratio est.quare necesse vt ratio præcedat, & notitia notitiam. Tempore autem prius sic. quod idem specie agit prius, numero vero non. dico autem hoc, quòd eo quidem homine, qui actu iam est,& frumento,& vidente prior tempore materia,& semen,& visiuum est,quæ potentia quidem homo,& frumentum,& videns sunt.actu vero nondum : sed his alia tempore priora actu existentia,è quibus hæc facta fuerunt. semper etenim ex eo, quod potentia est, fit actu ens ab actu existente, vt homo ex homine, musicus ex musico,semper aliquo primo mouente. mouens autem actu iam est. ¶ Dictum est autem in sermonibus de substantia, quòd omne, quod fit ex aliquo,aliquid,& ab aliquo fit. & hoc specie idem. Quare videtur impossibile esse ædificatorem,qui nihil ædificauerit,aut citharœdum, qui nihil citharizauerit.qui enim discit citharizare,citharizando discit citharizare.similiter etiam alij.Vnde rediargutio sophistica oriebatur, quòd aliquis non habens scientiam, faciet id, cuius scientia. Text.14.

qui nanque discit non habet. sed quoniam eius, quod fit, aliquid factum est, & eius, quod aliquo modo mouetur, aliquid motum est (hoc autem in de motu manifestum est) discentem quoque necesse fortasse est aliquid scientiæ habere.

¶ Ad ex hoc quoque patet quòd actus prior potentia, & generatione, & tempore est.

Actum substantia priorem esse potentia.

Cap. IIII.

Text.15. AT vero substãtia etiam. Primo quidem, quis quæ generatione posteriora, forma & substantia priora sunt: vt vir puero, & homo semini. illud enim iam habet formam, hoc vero non. Et quoniam omne, quod fit, ad principium & finem progreditur. etenim cuius causa principium est, generatio vero finis gratia. finis vero actus, & huius gratia potentia sumitur. nõ enim vt visum habeant animalia vident, sed vt videant, visum habent, similiter etiam ædificatiuam vt ædificẽt, & speculatiuam vt speculentur, non vt speculatiuam habeant speculantur, nisi qui exercitantur, hi vero non speculantur. sed aut sic, aut quia non

Tex.16. indigent speculari. ¶ Item materia est potentia, quia progredi potest ad formam. cùm vero actu sit, tunc in forma est. similiter etiam de cæteris, & quorum motio finis. Quare quemadmodum docentes, cùm discipulum ostendant operantem, putant imposuisse finem, similiter etiam natura. Si enim non ita fit, erit Mercurius Passonis. non enim erit manifestum, an intra vel extra sit scientia, quemadmodum etiam ille. opus enim finis, operatio vero opus. vnde nomen operatio dicitur ab opere, & tendit ad perfectionem. Cùm autem quorundam quidem vltimum sit vsus, vt visus visio, & nihil præter hanc aliud à visu fiat opus,

opus, à quibusdam vero fiat aliud, vt ab ædificatiua domus præter ædificationem, nihilominus tamen illic quidem finis, hic vero magis finis potentiæ est. ædificatio nanque in ædificato simul & fit, & est cum domo. Quorumcunque itaque aliud quiddam præter vsum est id, quod fit, horum actus in eo, quod fit, est: vt ædificatio in eo, quod ædificatur, & contextio, in eo, quod contexitur. similiter & de aliis, & omnino motus in moto. Quorum vero nõ est aliud quoddam opus præter actionem, in ipsismet actio est, vt visio in vidente, & speculatio in speculãte, & vita in anima. quare felicitas etiam. vita nanq; quædã est.

Tex 17. ¶ Vnde patet q; substãtia, & forma, actus est. Et secundũ hãc igitur rationẽ manifestũ est q; prior substãtia actus, quàm potẽtia. Et, quẽadmodũ diximus, tẽpore semper præcedit actus, alius ante alium, vsq; ad eũ, qui est primo mouẽtis. Verumtamẽ etiã magis principaliter. æterna enim priora corruptibilibus substãtia sunt: nihil vero potẽtia æternũ est. Ratio autẽ hæc. omnis potentia simul cõtradictionis est. quod enim nõ est possibile esse, nõ inerit alicui. omne vero possibile, cõtingit non agere. quod igitur est possibile esse, contingit esse & nõ esse. quod vero est possibile nõ esse, contingit non esse, quod autem contingit non esse, corruptibile est, aut simpliciter, aut hoc ipsum, quod dicitur contingere non esse, siue secundum locum, siue secundum quantum, siue secundum quale: simpliciter vero quod secundum substantiam. Nihil igitur simpliciter incorruptibilium simpliciter potentia est: secundum aliquid autem nihil prohibet, vt quale, aut vbi. actũ. ergo omnia. Nec eorũ, quæ necessario sunt, licet hæc prima. si enim ipsa nõ essent, nihil esset

pro

Vide auer. in Epi. tra. tertio.

profecto. Nec igitur motus, si quis æternus est, neque si quid quod mouetur æternum, non secundum potentiam mouetur, nisi vnde quò. huius autem materiam nihil prohibet esse. Quare semper agit Sol, & stellæ, totúmque cœlum. Neque timendum ne quandoque stet: quod metuunt quidam Naturales. non enim fatigantur, cùm hoc faciat eò quòd motus eis non est circa contradictionis potentiam, quemadmodum corruptibilibus, vt laboriosa eis sit motus continuatio. substantia nanque, materia & potentia existens non actu huius causa est. ¶ Imitantur autem incorruptibilia & illa entia, quæ in transmutatione sunt, vt terra, & ignis. etenim semper hæc agunt. per se enim, & in seipsis habent motum. Cæteræ vero omnes potentiæ, vt determinatum est contradictionis sunt (quòd enim potest sic moueri, potest etiam non sic) quæcunque scilicet secundum rationem. Irrationales vero, eo ipso quòd adsunt & absunt, contradictionis erunt eædem. Si igitur aliquæ naturæ, siue substantiæ tales sunt, quales dicunt in sermonibus ideas, multo magis sciens aliquid erit, quàm ipsa scientia, & motum quam motus. illa enim magis actus, hæc vero horum potentiæ. Quòd igitur actus prior & potentia & omni transmutatiuo principio est, patet.

Nō est timēdū, ne quādoq; calum stet.

Text. 18.

Actum priorem esse studiosa potentia. Cap. V.

Text. 19.

QVòd autem melior ac præstātior quàm ipsa studiosa potentia actus sit, ex his patebit. Quæcunque enim secundum posse dicuntur, idem est potens contraria. vt quod dicitur posse sanum esse, idem est etiam ægrotans, & simul. eadem enim potentia est sanum & ægrotū esse, & quiescere & moueri. & extruere & destruere domum, & extrui domum & destrui. Posse itaque contra-

tia similiter est: contraria vero simul esse impossibile est, vt sanum & ægrotum esse. quare necesse est vnum eorum bonum esse. ipsum autem posse vtrunque simul, aut neutrum. actus igitur melior. Necesse autem est etiam in malis finem & actum deteriorem potentia esse, etenim potens est idem ambo contraria. Patet igitur quòd malum non est præter res. malum nanque natura posterius potentia est. Non igitur quicquam in his, quæ à principio, & quæ perpetua sunt, malum est neq; corruptū. etenim corruptio de malis est.

In malis actus est deterior potentia.

Quo pacto Designationes Geometricæ actu inueniuntur. Cap. VI.

FIguræ quoque actu inueniuntur. diuidentes nanque inueniunt, quòd si diuisæ essent, manifestæ essent. nunc autem insunt potentia. Cur triangulus duo recti? quia qui circa vnum punctum anguli duobus rectis æquales sunt. si igitur qui circa latus est, educeretur, videnti mox esset manifestum. Cur in semicirculo vniuersaliter rectus? quia si tres æquales, & qui basis est duo, & qui ex medio supra stat rectus, videnti manifestū erit ei, qui illud sciat. Quare patet quòd quæ potentia sunt, reducta in actum inueniuntur. Causa autē est, quia intellectio est actus, quare ex actu, potentia, & ob hoc agendo cognoscūt. posterior nanque generatione est, qui secundum numerum actus est.

Text. 20. *Designationes quoque geometrica.*

Quo pacto ex veritate, & falsitate, actus potentia fit præstantior. Cap. VII.

CVm autem ens & non ens dicatur, quoddam quidem secundum figuras prædicamentorum: quoddam autem secundum potentiam, aut actum horum, aut contraria: quoddam vero maxime propriæ ens verum aut falsum: hoc autem

Text. 21. *Vide auer. in Epi tra. tertio.*

in

in rebus est compositione vel diuisione: quam obrem verum dicit, qui diuisum diuidi, & compositum componi putat: falsum autem qui cōtra quàm res se habeant, aut quando sunt, aut non sunt: quare quòd verum aut falsum dicitur, quod profecto hoc dicimus, considerandum est. Non enim propterea quòd nos te vere putamus albū esse, tu albus es: sed propterea quòd tu albus es nos, qui dicimus, verum dicimus. Si quædam itaque semper composita & impossibilia diuidi, quædam vero semper diuisa & impossibilia componi sunt: quædam vero contingit contraria esse. esse quidem est componi, & vnum esse: non esse vero nō cōponi, sed plura esse. Ergo circa contingentia quidem eadem fit falsa & vera opinio, & eadem oratio, & contingit quandoque verum, quandoque falsam esse: circa vero impossibilia aliter se habere non fit, quandoque verum, quandoque falsum, sed hæc semper vera, & falsa sunt.

Text. 22. ¶ Circa incomposita vero quid esse, aut non est, & verum & falsum? Non enim est compositum, vt sit quidem si componatur, non sit autem, si diuisum sit, sicuti album lignū, aut diametrum incommensurabilem esse, nec verum, & falsum similiter etiam in illis erit. An, quemadmodum neque verum est, idem in his, ita nec ipsum esse: sed illud quidem verum, hoc vero falsum est? Attingere nanque ac dicere verum est: non enim est idem affirmatio & dictio: non attingere vero est ignorare. Non est enim decipi circa quod quid est, nisi secundum accidens. similiter autem est circa non compositas substantias, non enim est decipi. Et cunctæ sunt actu, non potentia. generarentur etenim profecto, ac corrumperentur. nunc autem ipsum ens non fit, neque corrumpitur: ex aliquo

aliquo enim vtique generaretur. Quæcunque itaque sunt vere ipsum esse quid & actu, circa hæc non est decipi, sed aut intelligere, aut non. verum quod quid est de eis quæritur, si talia sint. an non. esse vero vt verū est, & non esse vt falsum. vnum quidem si componitur, verum: si vero non componitur, falsum. vnum vero si est quidem ens fic, est: sin vero non ita, non est. verum autem intelligere hæc. falsum vero non est deceptio, sed ignorantia. non qualis cęcitas est: etenim cęcitas quidem, sicuti si omnino non haberet aliquis intelligendi potentiam. Manifestum autem est quòd neque de immobilibus deceptio est secundū quando, si quis immobilia putet. vtputa si triangulum non putet mutari, non opinabitur modo duos rectos habere, modo non: mutaretur etenim. verum aliquid quidem, aliquid vero non. vtputa parem numerum primum nullum esse: aut quosdam quidem, quosdam vero non. quò ad numerum autem circa vnum, nec hoc. non amplius enim quædam quidem, quædam vero non putabit, sed verum dicet, aut falsum, tanquam ita semper se habeat.

Aristotelis libri Noni Finis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER DECIMVS.

SVMMAE LIBRI.

In prima agitur de Vno secundum se considerato. In secunda de Vno respectu multitudinis: vbi de Contrarietatibus multa pertractantur.

SVMMA PRIMA

Quot modis vnum dicatur: & aliud esse quærere quæ vnum dicuntur, & vni esse, ac eius rationem. Cap. 1.

Text. 1. Vide auer. in Epit. tra ctatu 3.

QVòd vnum multis dicatur modis in diuisione de quoties, dictũ est prius. Cum autem multipliciter dicatur, primorum, & eorum, quę secundum se, non secundum accidens dicuntur vnum, quatuor in summa modi sunt. Et ipsum nanque continuum aut simpliciter, aut maxime quod natura, & non tactu, neque ligatione. & horum illud magis vnum, & prius, cuius motus indiuisibilior, & magis simplex est. Item tale etiam magis est, quod totum est, aliquámque formam & speciem habens, & maxime quodcunq; natura tale sit, & non

non vi: quemadmodum quæcunque aut glutine, aut clauo, aut cõiunctione, at habeat in se, quod causa ei sit, vt continuũ sit. tale vero est, cui vnus motus loco, & tépore indiuisibilis sit. Quare manifestũ est, q; si quid natura motionis primæ principium habet primum (dico autem lationis circulationem) id prima magnitudo vna. Quædam itaque ita vnum, aut continuum, aut totum sunt. Quædam autem, quorum vna ratio est. talia vero, quorum intellectio vna. talia autem quorum indiuisibilis. indiuisibilis vero eius est, quod aut specie, aut numero indiuisibile est. Numero igitur indiuisibile est singulare. Specie vero cognoscibili & scientia. quare vnum vtiq; erit primũ, quod substãtiis, vt vnum sint causa est. Toties igitur dicitur vnum, & quod natura continuum est, & totum, & singulare, & vniuersale, hæc autem omnia vnum sunt. eo q; quorundam motus, quorundam intellectio aut ratio indiuisibilis est.

¶Oportet autẽ considerare, q; non est eodẽ modo accipiendum cum dicatur, quæ vnum dicuntur, & quid est vni esse quæ ue ratio eius est. Vnũ etenim toties dicitur, & vnumquodq; eorum, cui aliquid horum modorum insit, vnũ erit. Esse autem, quandoq; quidẽ alicui horũ erit, quandoq; vero alteri, quod & magis propinquũ nomini est, illa vero, potentia. quemadmodum si de elemento, & causa oporteat dicere, & de ipsis rebus, determinãdo & nominis definitionem reddendo. ignis etenim quodammodo quidem est elementum (fortassis vero secundum se etiam ipsum infinitum, aut aliquid aliud tale) quodammodo vero minime est. non enim est idẽ igni, & elemento esse, sed tanquam res quædã, & natura ignis elementum est, nomen autem significat quòd hoc

Text. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ei competat, quod ex eo, tanquã ex primo in exi-
stente aliquid sit. ita & de causa, & vno, & cũctis
huiuscemodi. Propter quod vnũ esse est indiuisi-
bile esse, ipsum re vera ens & inseparabile, aut lo
co, aut specie, aut mẽte, aut toto atq; determinato.

Vnius esse, ac naturã maxime in hoc consistere, quod prima omnium mensura sit: proprijssime vero ipsum quanti, & ab ipso in alijs mensurã dici. Cap. II.

Vide auer. in Epi. 1ra ẽt. 3.

MAxime autem mensuram esse cuiusq; gene-
ris primam, & maxime proprie quãti. hinc
enim & ad alia aduenit. Mẽsura enim id est, quo
quantum cognoscitur: cognoscitur autem quan-
tum vt quantũ, aut vno, aut numero: omnis vero
numerus vno: quare omne quantum, prout quan-
tum, vno cognoscitur, & quo primo hoc cogno-
scitur, ipsum vnum. propter quod vnum *princi-*
Text. 3. *pium* est numeri, prout numerus est. ¶Hinc autẽ
& in aliis id dicitur mẽsura, quo primo vnũquod
que cognoscitur, & vniusc uiusq; mẽsura vnũ est.
in longitudine, in latitudine, in profunditate, in
grauitate, in celeritate. Grauitas enim & celeritas
communis est in cõtrariis. duplex enim & vnu-
quodq; horum est. vt grauitas, & quę quantũcun-
que ponderis habet, & quæ excedit põdere: & ce-
leritas, quæ quantũcunque motum habet, & quæ
excedit in motu. etenim est aliqua tradi celeri-
tas, & leuis grauitas. In his itaq; omnibus mẽ-
sura, & principiũ vnum quidd & indiuisibile e-
nam & in lineis vtũtur pedali tanquã indiuisibi-
li. vbiq; etenim mensurã vnum quiddã & indiui-
sibile quærũt. hoc aũt simplex, aut quali, aut quã-
to. Vbi itaq; videtur non esse aut auferendũ, aut
addendum, illa certa mensura est. Quare numerꝰ
certissima est. vnitatẽ etenim ponunt, quæ omni-
no indiuisibilis est, in cæteris vero imitantes hu-
iuscemod.

iuscemodi. ex stadio nanq; & talento, ac semper
à maiore magis profecto latebit, & additum ali-
quid & demptum, quàm ex minore. Quare à quo
primo secundũ sensum non cõtingit, hoc omnes
mensuram & humidorũ, & siccorum, & grauis,
& leuis faciunt: & tunc putant cognoscere quan-
tum, cùm per hanc mensuram sciant. ¶Ac etiam *Text. 4.*
motum simplici & velocissimo motu. minimum
enim tẽpus hic habet. Quapropter in Astrologia
tale vnum, principiũ & mensura est. motũ enim
æqualẽ & velocissimũ cœli supponunt, ad quem
cæteros iudicant. & in Musica *primus sensibilis *Aliter.*
tonus, quia minimum. & in voce elementum. &
hæc omnia ita vnum quiddam, non vt commune
quiddam vnum, sed vt prædictum est.

Mensuram vnam esse, & indiuisibilem quo pacto sit intelligendum: Eámque semper eiusdem generis esse. Et quo pacto scientia, ac tempus mensura rerum esse dicantur. Caput III.

NOn semper aũt mensura numero vnũ est, ve
rum aliquãdo plura. vtputa primi sensibilis
toni duo, qui non secundũ auditũ, sed in rationi-
bus sunt. & voces plures, quibus mensuramus. &
diameter duobus mẽsuratur, & latus, & oẽs ma-
gnitudines. Sic igit mẽsura omniũ vnũ est, quia
cognoscimus ex quibus subsẽtia est. aut secundũ
quantũ, aut secũdũ formã diuidẽtes. Et propterea
vnũ indiuisibile est, quia primũ singulorũ indi-
uisibile est. nõ tamẽ omnia similiter indiuisibilia
sunt vt pes, & vnitas, sed hoc quidem omnino,
illud verovult in indiuisibilia ad sensũ, vt iã dic-
tũ est. fortassis etenim omne continuũ diuisibi-
le est. semper aũt mẽsura eiusdẽ generis est. ma-
gnitudinũ nanq; magnitudo, & secũdũ vnũ quod
que, lõgitudinis longitudo, latitudinis latitudo,

Mensuræ semper est eiusdem generis.

vocū vox grauitatis grauitas, vnitas vnitatum. ita enim accipere oportet, & non q̄ numerorum numerus. At oportet, si similiter. non tamen similiter censet, sed ac si vnitatū vnitates, & nō vnitatem ceaseret esse mensurā. numerus enim vnitatum est multitudo. ¶ At scientiam quoq; & sensum mensuram rerū dicimus esse propterea quia per ea aliquid cognoscimus. atqui mensurantur magis quàm mensurent. sed accidit nobis, ac si alio nos mensurāte, cognosceremus quantinam sumus, eóq; toties nobis cubitalis mensura admora est. Protagoras autem hominē ait mensurā esse cunctorū, perinde ac si scientem aut sentientem diceret. istos autem quia habēt, ille quidem scientiam, hic vero sensum, quæ dicimus obiectorum mensuras esse. nihil itaq; dicentes egregium, aliquid dicere videntur. Quòd itaq; vnius (maxime secundum nomē quod determinant) mensura quædam est. maxime proprie quantitatis deinde qualitatis, manifestum est. tale autem erit, si hoc quidem secundum quantitatē, hoc vero secundum qualitatem indiuisibile sit. Quare vnum, aut simpliciter aut prout est vnum, indiuisibile est.

Text. 5.

Protagoras hominē ait mensuram esse cunctorum.

Dubitationis solutio, an vnū sit rei substātia, ipsūmque ad ipsum ens cōparatio. Cap. IIII.

Text. 6. *Dubitatio. Vide auer. in Epit. ra lla. 3.*

SEcundum substātiam autem & naturam quo nam modo se habeat quærendum est, quemadmodum in dubitationibus tractauimus quidnam vnum sit, & quomodo de eo opinari oporteat. vtrum vt ipsum vnum substantia sit quemadmodum Pythagorici dixerunt prius, & Plato posterius: an magis aliqua subiicitur natura. & quomodo oporteat notius dici. & an magis, sicuti Naturales. illorum enim quidam amicitiam ipsum

ipsum vnum ait esse quidā aërem, quidam infinitum. Si autē nihil vniuersaliū possibile est substātiā esse, quemadmodū in sermonibus de substantia, & de ente dictū est, nec hoc ipsum, vt vnum quid præter multa, substantiam esse possibile est (commune namque) sed vt prædicatio solum, pateret q̄ nec ipsum vnum. ens enim, & vnum vniuersaliter maxime de omnibus prædicantur. Quare neque genera naturę quædam, & substantiæ à cęteris separabiles sunt: nec ipsum vnū genus contingit esse, propter easdem causas, propter quas nec ens, adhuc autem similiter in omnibus necesse est se habere. ¶ Dicuntur autē æqualiter ens & vnum. Quare, cùm in qualitatibus sit aliquid ipsum vnū & aliqua natura, similiter autē & in quantitatibus manifestum est q̄ omnino quęrendum est quidnā vnū sit, sicuti quid ens: tanquam non sufficiens sit q̄ hoc ipsum eius natura sit. at vero in coloribus est vnus color, vtputa album: deinde alij ex hoc & nigro fieri videtur. nigrum autem priuatio albi est, sicuti tenebræ lucis. hæ autem lucis priuatio sunt. Quare, si entia colores essent, aliquis profecto numerus entia essent. sed quorū? patet q̄ colorū. & ipsum vnū esset vtique aliquid vnum, vtputa albū. Similiter, si entia modulationes essent, numerus essent profecto. attamē primorū sensibiliū tonorum, sed nō numerus esset substātia ipsorū. & ipsum vnū vtiq; esset aliquid, cuius substātia nō ipsum vnum, sed primus sensibilis tonus. Similiter autem & in sonis elemētorū essent entia profecto numerus, & ipsum vnū elemētū vocale. Et si figurę linearū rectarū, figurarū profecto numerus essent, & ipsum vnū triangulū. eadē vero ratio & in cæteris generibus est. Quare, si cū in passionib⁹, qualitatibus, quan-

Text. 7.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

titatibus, ac in motu numeri sint, & vnum quoddam in omnibus, & ipse numerus aliquorũ sit, & ipsum vnum aliquid vnum, non autẽ hoc ipsum substantia eius sit, necesse est vt etiã in substãtiis sic se habeat. similiter nanque in omnibus se habet. Quòd igitur in omni genere ipsum vnum aliqua natura est, & q̃ nullius hoc ipsum vnum natura est, patet. quemadmodũ enim in coloribus ipsum vnũ vnus color quærẽdus est, ita & in substantia vna substantia ipsum vnũ. ¶Quòd autem idem quodammodo significat vnũ & ens patet etiam ex eo, quòd æqualiter sequitur prædicamenta, & in nullo est, nec in ipso quid est, nec in ipso quale, sed similiter se habet sicuti ens. Et ex eo, quòd in prædicatione vnus homo non addit aliquid aliud quàm homo, sicut nec ipsum esse, præter quid est, aut quale, aut quantum, & vni esse est vnicuique esse.

Text. 8.

SVMMA SECVNDA.

De Vno respectu multitudinis consideratis vbi de Contrarietatibus quamplurima.

De Vno, & Multitudine, ac ijs, quæ ad ipsa consequantur. Caput. I.

Text. 9. Vide auer. in Epi. tra ctatu 3.

OPponuntur autem vnum & multo multis modis. quorum vno vnum & multitudo, vt indiuisibile & diuisibile. quod enim aut diuisum, aut diuisibile est, multitudo quædam dicitur. quod vero indiuisibile, aut non diuisum, vnũ. Cùm autẽ oppositiones quatuor sint modis, & horũ alius secundum privationem dicatur, contraria erũt profecto, & neque vt cõtradictio, nec vt ea, quæ ad aliquid dicuntur.

cuntur. Dicitur autẽ ex contrario ipsum vnũ, & significatur ex diuisibili indiuisibile, eo q̃ magis multitudo, & indiuisibile sensibile est. Quare multitudo ratione prior quàm indiuisibile propter sensum est. ¶Item vnius quidem est (quemadmodum & in diuisione contrariorum descripsimus) idem, simile, & æquale: multitudinis vero diuersum, dissimile, & inæquale est. Cùm autẽ idẽ multipliciter dicatur, vno quidẽ modo secũdũ numerũ quod quãdoq; dicimus ipsum. Hoc vero si & ratione & numero vnũ sit. vtputa tu tibi ipsi & forma, & materia vnũ. Item si primę substantię ratio vna sit, vt æquales lineæ rectę eędẽ, & æqualia, & æqualium angulorũ quadrata, tametsi plura sint, æqualitas tamẽ in eis est vnitas. ¶Similia vero, si cùm non sint eadẽ simpliciter, nec secundũ substantiã subiectã in differentia, secundũ formam eadẽ sint. quẽadmodũ maius quadratũ minori simile est, & lineę inæquales. hæ enim similes quidem, verum non eædem simpliciter sunt. Quædam vero, si cùm eandem formam habeant, in quibus magis & minus sit, neq; magis neque vnius sit. Quædam autem, si eadẽ & vna specie passio sit. vt valde albũ & minus, similia esse aiunt, quia vna species eorum est. Quædam vero si plura habet eadem quàm diuersa, aut simpliciter, aut quæ in prõptu sunt. vt stannum argento quàm auro: aurum vero igni, prout flauus & rufus est. Quare manifestum est quòd diuersum, & dissimile multipliciter dicuntur. Aliúdque & idem oppositæ. Vnde omne ad omne, aut idẽ, aut aliud est. hoc vero, nisi sit & materia & ratio vna (quare tu & propinquus diuersum) tertium autem, sicuti illa, quæ in mathematicis sunt. Diuersum igitur aũt idẽ: ideo omne ad omne dicitur, quòd

Text. 10.

Text. 11.

quæq; vnum & ens dicuntur. non est enim contradictio ipsius eiusdē. Quare non dicitur de nonentibus (at non idem dicitur) sed de omnibus entibus, aut enim vnum aut non vnum, natura aperiens, & vnū esse. Diuersum igitur & idem ita opponuntur. ¶ Differentia vero & diuersitas aliud est. diuersum nanque, & illud, à quo diuersum non est necesse aliquo esse diuersum. omne etenim, quodcunque fit ens, aut idem, aut diuersum est: differens vero ab aliquo, aliquo differens est: quare necesse est aliquid idem esse, quo differūt. hoc vero idem aut genus, aut species est. omne nanq; differens, aut genere, aut specie differt. genere quidē, quorū non est communis materia, neq; mutua generatio, vtputa, quorum alia prędicationis figura est: specie vero, quorum idē genus. dicitur autem genus, quo ambo quæ differunt, secundū substantiam idē dicuntur. ¶ Contraria vero differentia sunt, & contrarietas quædam differentia est. Quòd autē recte hoc supponimus ex inductione patet. Cuncta enim differre videntur & non solum diuersa esse. sed quædam secundum genus diuersa, quædam in eadē prędicationis coordinatione. quare & quæ eadem specie in eodem genere sunt. determinatū autem in aliis est, quæ eadem, aut diuersa genere sunt.

Text.12.

Text.13.

Contrarietatē differentiā esse perfectam: & quomodo differant ipsa contraria. Caput II.

Hinc fumi solet definitio contrariorum. Vide auer. in Epi. tract.3.

CVm autem contingit inuicem differre, quæ differunt, & plus & minus, est etiam quędam maxima differentia. & hanc dico cōtrarietatem. Quòd autem maxima differētia est, manifestum est ex inductione. Quæ enim genere differunt, non habent ad se mutuo viam, sed plus distant & non conueniunt. illis vero, quæ specie differunt gen

runt generationes ex contrariis tanquam ex vltimis sunt. distantia vero vltimorū maxima est, quæ etiam cōtrariorum. At qui quod maximum est in quoque genere perfectum est. etenim Maximum est, cuius non est excessus. Perfectum vero, extra quod non est possibile aliquid habere. finem nanque habet perfecta differentia: quem admodum cætera perfecta dicuntur, eo quòd habeant finem. extra finem autē nihil est. vltimum enim in re omni est, & continet, quare nihil extra finē est, nec indiget aliquo, quod perfectum est. ¶ Quòd igitur contrarietas est differentia perfecta, ex his patet. Cùm autem multipliciter dicantur contraria, ita perfectum sequitur, sicuti eis ineſt esse contrariis. His autem existentibus, patet quòd non contingit vni plura contraria esse. nec enim vltimo vlterius aliquid erit, nec vnius distantiæ plura, quàm duo vltima. & omnino ii contrarietas differentia est, differentia vero duorum est, ergo & ipsa perfecta. Necesse autem alias contrariorum definitiones veras esse. etenim plurimum differt perfecta differentia. Nanque non est aliquid sumendum extra ea, quæ & genere differunt, & specie. ostensum est enim quòd ad ea, quæ extra genus sunt, non est differentia. horum autem hæc maxima est. Et quæ in eodem genere plurimum differunt, contraria sunt. maxima enim horum differentia est, quæ perfecta est. Et quæ in eodem susceptiuo plurimum differunt, contraria sunt. materia enim eadem contrariis. Et quæ sub eadem potentia plurimum differunt. etenim scientia circa vnum eorum genus vna, in quibus perfecta differentia, maxima est.

Maximū quid.

Perfectū quid.

Text.14.

Primum contrariorum esse priuationem & habitum: omnémque contrarietatem priuationem esse, & non econtra. Caput III.

text.15. Vide auer. in Epito. tract.3.

PRima vero contrarietas habitus & priuatio est: non tamen omnis priuatio (multipliciter enim priuatio dicitur) sed quæcunq; perfecta sit. Cætera vero contraria secundum hæc dicentur, quædam, eò quòd habeant: quædam, eò quòd faciant, aut factiua sint: quædã, eò quòd accipiant, abiiciant hæc, aut alia contraria. Si opponuntur itaq; contradictio, priuatio, cõtrarietas, & ad aliquid: horum autẽ primum contradictio: cõtradictionis vero nihil mediũ est, contrariorũ autem contingit: patet quòd non idẽ est contradictio & contraria. Priuatio vero quædã contradictio est. aut enim quod omnino impossibile est habere, aut quod, cùm natura aptũ habere sit, non habeat priuatũ est, aut totaliter, aut modo quodã determinatũ. multipliciter enim hoc, vt in aliis diuisum à nobis est, dicimus. quare priuatio quædã contradictiõ est, aut impossibilitas determinata, siue simul accepta cũ susceptiuo. Ideo contradictionis quidẽ non est medium, sed priuationis alicuius est. omne enim, aut æquale, aut nõ æquale. æquale vero, aut inæquale non omne, nisi solum in susceptiuo æqualitatis. ¶Si itaque generationes ipsi materiæ ex cõtrariis fiunt autẽ aut ex forma, & habitu formæ, aut ex aliqua priuatione speciei & formæ: patet quòd omnis quidem cõtrarietas priuatio est, priuatio vero non omnis fortasse contrarietas est. Causa vero est, quia multipliciter priuari contingit quod priuatum est. a quibus enim vltimis transmutationes, hæc contraria sunt. Hoc autem & per inductionem manifestum est. omnis nanque contrarietas habet alterius contrariorum priuationem: verum non omnia similiter. inæqualitas enim æqualitatis, dissimilitudo vero similitudinis, vitium autẽ virtutis. Differt autẽ, vt dictum est. etenim hoc quidẽ, si solum priuatum sit: hoc vero, si sit, aut quando, aut in aliquo, vtputa in aliqua ætate, aut in principali, aut omnino. Ideo horum quidem est aliquid medium, & est nec bonus homo, nec malus: illorum vero non est, sed necesse est esse parem. vel imparem. Præterea, quædam habent subiectum determinatum, quædam non. Quare manifestum est, quòd semper alterum cõtrariorum secundum priuationem dicitur. ¶Sufficit vero etiam, si prima & genera contrariorum, vtputa vnum & multa. cætera enim ad hæc reducuntur. Text.16. Text.17.

Quo pacto Æquale magno & paruo opponatur. Caput IIII.

CVm autem vnum vni contrarium sit, dubitauerit quispiam quonam modo vnũ & multa opponuntur, & æquale magno & paruo. ipsum enim vtrum, semper in oppositione dicimus. vtputa, vtrum album, an nigrum? vtrum album, an non album? vtrum vero homo, an album, non dicimus, nisi ex suppositione, & quærentes. vtputa, vtrum Cleon venit, an Socrates. sed hoc in nullo genere necesse est. Verum hoc quoq; illinc aduenit. sola nanq; opposita non cõtingunt simul esse, quo & hic vtitur, in eo quòd est vter venit. nam si simul cõtingeret, ridicula esset interrogatio. & si etiam ita, similiter etiam in oppositione cadit, ad vnum, aut multa. vtputa vtrũ ambo venerunt, an alter. ¶Si itaque ipsius vtrum quæstio, semper in oppositis sit: dicitur autem vtrũ maius, an minus, an æquale: quænam æqualis ad hæc oppositio est? Nec alteri soli contrarium, nec ambobus est. Vide auer. in Epi. Tract.3. Text.18.

est.cur enim magis maiori, quàm minori? Præterea inæquali æquale contrariũ, quare in pluribus quàm vno erit, quod si inæquale idem ambobus simul significat, erit quidem ambobus oppositum. ¶ Et dubitatio iuuat illos, qui dicunt inæquale dualitatem esse, vtrũ accidit vnũ duobus contrariũ esse: quod impossibile est. Item æquale quidé mediũ magni & parui videtur. cõtrarietas vero neque media videtur, neque ex definitione possibile est: non enim esset perfecta, si aliquis media esset, sed magis semper aliquid sui ipsius mediũ habet. Restat itaque, aut vt negationem opponi, aut vt priuationẽ. Alterius igitur nõ contingit (cur enim magis magnũ quàm parui?) amborum ergo priuatiua negatio. ideo ipsum vnum ad ambo. non ad alterum solum dicitur. vtrũ. vtrum maius an æquale, vel vtrũ æquale an minus, sed tria semper. Non autẽ priuatio necessario. etenim nõ omne, quod nõ maius, aut minus, æquale est sed in quibus apta natura sunt illa esse. Est igitur æquale, quod, cùm nec magnum nec paruum sit, natura tamen aptum est magno aut paruum esse. & ambobus, tanquam priuatiua negatio opponitur: ideo & mediũ est. & quod nec bonum, nec malum est, ambobus opponitur, verum innominatum est. multipliciter nanque vtrunq; dicitur, & susceptiuum nõ est vnum, sed magis, quod nec album neq; nigrũ, neque tamen hoc dicitur vnum, sed determinati quodammodo colores sunt, de quibus priuatiue hæc negatio dicitur. necesse est enim, aut fuscum, aut pallidum, aut huiuscemodi aliquid aliud determinatum esse. Quare non recte reprehendunt, qui similiter putant omnia dici, vt calcei & manus medium sit, quod neque calceus, neque manus est:

Text.19.

quand

quandoquidem & quod nec bonum, nec malum est boni & mali, ac si omnium esset aliquod medium. Verum non est necesse, vt hoc accidat. etenim hæc negatio simul oppositorũ est, & quorum aliquod medium, ac aliqua distantia natura apta est esse. illorum autem nõ est differentia. in alio enim genere ea sunt, quorum simul erat negationes: quare quod subiicitur, non est vnum.

Quo pacto vnum, & multa opponantur.

Cap. V.

Similiter autem de vno & multis quispiam dubitare posset. Etenim, si multa vni simpliciter opponuntur, accidũt quædam impossibilia, vnum etenim paucũ, aut pauca erit. multa etenim paucis opponuntur. Præterea duo sunt multa (siquidem duplex multiplex) dicitur autem duplum à duobus: quare ipsum vnum paucum erit. ad quid enim ipsa duo dicerentur multa, nisi ad vnum & paucum? nihil nanque est minus. Præterea, si vt in longitudine longum & breue ita in multitudine multum & paucum, & quodcunq; sit multum & multa, & rursus quę multa etiam multum, nisi ergo in contiuuo facile terminabili differat, quod paucum est quædam multitudo erit, quare ipsum vnum multitudo quædam est, siquidé & paucum. hoc vero esse est, si ipsa duo multa sunt. Verum fortassis multa dicuntur quidé, sicuti & multum, sed vt differens: veluti aqua multum, multa vero minime, sed quæcunq; diuisibilia sunt in his dicuntur. vno quidé modo, si qua multitudo sit, excessum aut simpliciter, aut ad aliquid habẽs: paucúmq; similiter, multitudo defectũ habens, alio vero, vt numerus, qui solum vni opponitur. ita enim dicimus vnũ, aut multa quemadmodum siquis dicat vnũ & ipsa vna, aut album & ipsa alba,

Text.20. *Vide auer. in Epi. tract. 3.*

ba, & mensurata ad mensuram & mensuratum, sic & multiplicia dicuntur. multa nanque vnusquisque numerus, quia vnius, & quia vnusquisque mensurabilis, & tanquam vni non pauco oppositus. Hoc itaq; modo multa sunt & ipsa duo: tanquam vero multitudo, aut ad aliquid, aut simpliciter excessum habens non sunt, sed prima. simpliciter vero sunt pauca ipsa duo: multitudo nanque est prima defectum habens. Quare non recte fuerit dicens Anaxagoras, quòd simul cuncta res erant, multitudine & paruitate infinitæ. oportebat nanq; pro paruitate dicere, & paucitate. non enim infinitæ, cùm paucum non propter vnum, Tex. 21. vt quidam aiunt, sed propter duo. ¶ Opponuntur autem vnum & multa, quæ in numeris, vt mensura mensurato: hæc vero, vt ea, quæ ad aliquid, quæcunq; eorum, quæ ad aliquid non secundum se. distinctum autem à nobis in aliis est, quòd ea, quæ ad aliquid, dupliciter dicuntur. quædam vt contraria, quædam vt sciẽtia ad scibile, eò q; aliquid aliud dicatur ad ipsum. Vnum vero aliquo minus esse, vtputa duobus nihil prohibet. non enim si minus est, etiã paucum est. Multitudo autem quasi genus numeri est. numerus etenim est multitudo vno mensurabilis. Et quodammodo vnum & numerus opponuntur, non vt contraria, sed quemadmodum dictũ est, vt quędam eorum quæ ad aliquid. quatenus enim hoc quidem mensura, illud vero mensurabile, eatenus opponuntur. Ideo nõ omne, quod vnum sit, numerus est, vtputa, si quid indiuisibile sit. Cùm autem similiter dicatur scientia ad scibile, nõ similiter assignatur. videri nanque possit scientia quidem mensura esse, scibile vero quod mensuratur. accidit autem omnem quidem scientiam scibile esse, scibile non

non omne scientiam esse, eò q; modo quodam scientia scibili mensuratur. Multitudo autẽ neq; pauco contraria est, sed huic multum, tanquam excedens multitudo excessæ multitudini. nec vni omnino, sed hoc quidem, vt dictum est, quod diuisibile, hoc indiuisibile, tanquam ad aliquid, quemadmodum scientia scibili, si fuerit numerus, vnum vero mensura est.

Media contrariorum in eodem genere cum ipsis contrarijs esse, ac ex ipsis componi. Cap. VI.

Cvm vero contrariorum contingat aliquid medium esse, & quorundam sit, necesse ex contrariis media esse. Omnia enim media, & illa, quorũ media sunt, in eodem genere sunt. Media nanq; illa dicimus, in quæ necesse est primo transmutari, quod transmutetur, vtputa si ab vltima ad primã paulatim pertranseat, prius ad medios sonos veniet. & in coloribus, si ex albo ad nigrum veniat, prius ad puniceum, & fuscum, quàm ad nigrum veniet. similiter autẽ & in aliis. Transmutari vero ex alio genere in aliud genus non est nisi secundũ accidens, vt ex colore in figũram. necesse igitur vt media & sibi inuicem, & quorum media sunt, in eodẽ genere sint. At vero omnia aliquorum oppositorũ sunt. ex his nanq; solis per se transmutari est. Quare impossibile est media esse non oppositorum, esset nanque profecto transmutatio etiam ex nõ oppositis. Oppositorum vero contradictionis quidem nullum est medium. Hoc enim est cõtradictio, oppositio, cuius cum nihil habeat medium, cuicunque altera pars adest. Cæterorum vero quędam ad aliquid, quædam priuatio, quædam cõtraria sunt. Eorum vero, quæ ad aliquid, quæcunq; non sunt contraria, non habent medium. causa vero, quia non in

Tex. 22. *Vide auer. in Epi. tract. 3.*

eod

Universidad de Deusto
Biblioteca

eodem genere sunt, quid nanque scientiæ & scibilis medium? verum magni & parui est. ¶ Quòd
Tex. 23. si media in eodem genere sunt. vt ostensum est, contrariorum media necesse est ipsa ex his contrariis componi. Aut enim erit aliquod genus eorum, aut nullū, & si genus quidem ita erit, vt aliquid prius contrartis sit, differentiæ priores contrariæ erunt quæ faciunt contrarias species, tam quam generis. ex genere nanq; & differentia species sunt, vtputa si album & nigrum contraria sunt: est autem illud segregatiuus color, hoc vero congregatiuus: hæ differētiæ congregatiuum & segregatiuū priores. quare priora inuicem contraria sunt. at vero quæ cōtraria differentię sunt, magis cōtraria sunt. cætera quoque & media ex genere & differentiis erunt, vtputa quicunq; colores medij inter albū & nigrum sunt, hos oportet vt & ex genere dicantur (est autem genus color) & ex quibusdam differentiis. hæ vero non erunt prima cōtraria. quod si secus, vnumquodq; aut album, aut nigrum erit, ergo aliæ. mediæ igitur primorum contrariorum hæc erunt. primæ vero differentiæ segregatiuum & congregatiuum. Quare hæc primum quærendum est, quæcunque contraria nō in genere, ex quo media eorū. Quæ enim in eodem genere sunt, necesse est vt aut ex incompositis genere cōponantur, aut incomposita sint, & quidem cōtraria inuicem incomposita, propterea quòd principia sunt, media vero aut omnia, aut nullum ex cōtrariis vero aliquid sit: quare erit in hoc transmutatio, ante quàm in illa, vtroq; enim & magis & minus erit. medium igitur contrariorum hoc etiam erit. Ergo cætera quoque media composita sunt. id enim, quod vno minus, altero magis est, compositum ex illis quodammo est, quorum vno minus, altero magis dicitur esse. Cùm vero contrariorū alia priora eiusdem generis non sint, omnia media priora ex contrariis erunt: quare & omnia infētra, tum contraria, tum media, ex primis contrariis erunt. ¶ Et quidem quòd cuncta media in eodem genere, & contrariorum media sint, ac ex contrariis componantur patet. Tex. 24.

Differentiam secundum speciem contraritatem esse. Cap. VII.

Diuersum autem specie ab aliquo diuersum aliquid est, & hoc ambobus inesse oportet, vt si animal specie diuersum, ambo animalia. necesse est igitur in eodem genere esse, quæ specie diuersa sunt. Huiuscemodi enim appello genus, quo vnū & idem ambo dicuntur, non secundum accidens differentiam habens, siue vt materia existens, siue vt aliter. etenim non solum commune oportet existere, vt ambo animalia, verum etiam vtique diuersum hoc ipsum animal: vt hoc quidem equum, hoc vero hominem, quare hoc commune diuersum specie vicissim est. erit itaque secundum se hoc quidem tale quid animal, hoc vero tale quid: vt hoc quidē equus, hoc verò homo. Necesse igitur hāc differentiam generis diuersitatem esse: dico nanque differentiam generis diuersitatem, quæ diuersum hoc ipsum facit. Contrarietas igitur hæc erit. Patet autem ex inductione. cuncta nanque oppositis diuiduntur. & quòd cōtraria in eodem genere sint ostensum est. cōtrarietas enim perfecta differentia erat: omnis vero specie differentia est alicuius aliquid: quare hoc & idem, & genus in ambobus. ideo in eadem coordinatione prædicamenti sunt omnia contraria, quęcunque non ge-

nere differunt, & inuicem maxime diuersa. perfecta nanq; differentia, & simul inuicem nõ sunt. Differentia ergo cõtrarietas est. Hoc enim est diuersa specie esse, quòd, cùm in eodẽ genere sint, contrarietatem habent, indiuidua existentia. Eadem autem specie quęcunq; contrarietatem non habent, indiuidua existentia. in diuisione namque, & in mediis fiunt contrarietates, antequam ad indiuidua deueniatur. Quare manifestum est quòd ad id, quod vocatur genus, nec eadem, neq; diuersa specie, vlla, quæ vt generis species, conueniunt. materia nanq; negatione ostenditur. genus vero materia eius est, cuius genus dicitur, non vt quod Heraclidarum, sed vt quod est in natura. Nec ad ea, quæ non in eodem genere sunt, sed ab illis genere different, specie vero ab his, quæ in eodem genere sunt. etenim differentiam necesse est esse cõtrarietatem eius, à quo specie differt: hæc autem his solis inest, quæ in eodem genere sunt.

Vide cõtra. Zim.

Dubitationis solutio, cur quædam contrarietas diuersa specie faciat: quædam vero non. Et an materia diuersa specie faciat, vel ne. Cap. VIII.

Tex. 25. Vide auer. in Epi. tra. tertio.

DVbitabit autem quispiam, cur mulier à viro nõ specie differat, cùm mas, & fœmina contraria existant, differentia vero contrarietas est. neque diuersum specie animal masculus, & fœmina, cùm tamen hæc differentia per se animalis sit, & nõ vt albedo aut nigredo, sed quatenus animal, & masculus, & fœmina existant. Hęc autem dubitatio ferè eadem est, & cur hęc quidem contrarietas diuersa specie faciat, hæc vero non. vt gressibile, & volucre, albedo vero & nigredo non. An, quoniam illa quidem propriæ passiones

nes generis sunt, hæc vero minime. & cùm illud quidem ratio, hoc vero materia sit, quæcunque in ratione cõtrarietates sunt, specie differentiam faciunt: quæcunque vero in coassumpto materiæ, minime faciunt. Quare hominis albedo, vel nigredo non facit, nec hominis albi ad hominem nigrum secundum speciem differentia est. etiam si vnum nomen ponatur. homo nanque vt materia est, materia vero nõ facit differentiam. non enim hominis species sunt homines. Quare & si carnes, & ossa, ex quibus hic, & hic est, diuersa sint, attamen totum diuersum quidem, specie vero non est diuersum, quoniam in ratione non est contrarietas. hoc autem est vltimum indiuiduum. Callias vero ratio cum materia est, & albus homo, quoniam Callias albus. per accidens igitur homo est albus. Nec æneus, & ligneus circulus, siue triangulus æneus, & circulus ligneus ob materiã specie differũt, sed quoniam in ratione contrarietas ineſt. Vtrum autem materia nõ faciat diuersa specie, cùm quodammodo diuersa sit? An aliquo modo facit? Cur enim hic equus ab hoc homine diuersus specie, cùm rationes eorum cum materia sint? An, quoniam in ratione contrarietas ineſt? etenim hominis albi, & equi nigri specie diuersitas est, non tamen prout hic quidem albus, hic vero niger: siquidem & si ambo albi essent, nihil minus specie diuersi essent. Masculus autem & fœmina propriæ quidem animalis passiones sunt, sed non secundum substantiam, verum in materia, & corpore. quare idem semen aliquam passionem passum aut fœmina, aut mas fit. ¶ Quid igitur sit specie diuersum esse, & cur quædam specie differant, quædam non, dictum est. *Tex. 26.*

Quæ sint contraria, quæ genericam faciant differentiam. Cap. I X.

CVm vero cõtraria specie diuersa sint, corruptibile autẽ & incorruptibile cõtraria sunt (priuatio nanq; determinata impotẽtia) necesse est diuersum genere esse corruptibile & incorruptibile. Nunc quidẽ in ipsis vniuersalibus nominibus diximus: quare videbitur vtiq; nõ esse necesse quodcũq; corruptibile & incorruptibile diuersa specie esse, quemadmodũ nec album, & nigrum. Idem enim contingit & simul esse, modo vniuersaliũ sit, sicuti homo profecto esse possit & albus & niger. & singulariũ fuerit idẽ (nõ simul) & albus, & niger, tametsi albũ nigro cõtrariũ sit. Verũ contrariorũ quædã secundũ accidens quibusdam insunt, vt ea quę nunc dicta sunt, ac alia multa: quædã impossibile est, quorũ est corruptibile, & incorruptibile. nihil enim secundũ accidens corruptibile est, accidẽs nanq; cõtingit nõ esse: corruptibile vero eorũ est, quę necessario insunt his, quibus insunt, aut vnũ & idẽ corruptibile, & incorruptibile erit, si cõtingit non inesse el corruptibile. Aut substantiã igitur, aut in substantia cuique corruptibiliũ necesse est corruptibile esse. Eadẽ autẽ ratio & de incorruptibili est. eorũ enim ambo sunt, quę necessario insunt. Prout igitur & secundũ q̃ primũ hoc quidẽ corruptibile, illud vero incorruptibile oppositionem habent: quare necesse est genere diuersa esse. Manifestũ itaq; est q̃ nõ contingit tales formas esse, quales quidam aiunt. erit nanq; & ipse homo hic quidẽ corruptibilis ille vero incorruptibilis, quamuis formæ eædẽm specie cum particularibus esse dicantur. & non æquiuocæ. quę vero genere diuersa sunt, plus distant, quàm quæ specie.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER VNDECIMVS.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima reassumuntur dubitationes, de quibus in Tertio libro habitus est sermo.

In Secunda narrantur ea, quæ ad huius scientiæ considerationem pertinent: de quibus in Quarto libro. ex his autem nonnullarum quæstionum supradictarum solutiones eliciuntur.

In Tertia ex ratione considerandi ac definiendi modo annotatur huiusce scientiæ ad alias differentia: quarum hic fit diuisio. Item ens per accidens à scientiarum consideratione abijcitur: de quibus omnibus in Sexto.

In Quarta agitur de Motu, de Infinito, de Diuisionibus motus, & de nonnullarum definitionibus: de quibus omnibus in Tertio, & Quinto Physicorum.

SVMMA PRIMA.

Mouentur dubitationes circa Sapientiæ consideratione m. Cap. I.

QVÒD quidem Sapientia scientia quędam circa principia est, patet ex primis, in quibus ad ea, quę ab aliis, de principiis dicta fuerunt, dubitatū est. Ambigat autē quispiam, vtrum ipsam Sapientiam par sit vnam esse scientiam, an plures. si enim vnam, vna certe semper cōtrariorum est. at principia contraria non sunt, q̄ si non vnam, quales has ponere oportet. Item demonstratiua principia speculari vtrum vnius est, an plurium. nam si vnius, cur huius magis quàm cuiuscunque, quod si plurium, quales has ponere oportet. Præterea, vtrum omnium substantiarū, an non. nam si omnium, difficile erit qualium nam sit reddere rationem non omnium vna, incertum est quonammodo contingit pluriū eandem scientiam esse. Præterea, vtrū circa substantias solum, an etiam circa accidentia. si enim circa accidētia demonstratio est, circa substantias non est. q̄ si altera, quænam vtraque, & vtra sapientia sit. demonstratiua enim sapientia, quæ circa accidētia est: quæ vero circa ipsa prima, quę substantiarū est. At nec circa causas, quę in Physicis dictę sunt, quam quærimus, scientia ponenda est. neq; enim circa ipsum cuius causa. tale enim est bonum. hoc vero in agendis, & his, quæ sunt in motu, existit. & hoc primū mouet. tale nanque finis est. in immobilibus vero primū mouens non est. Et omnino dubitationem habet, vtrū circa sensibiles substātias est, quæ nunc quæritur, scientia, an non, sed circa alias quasdam. etenim si circa alias, aut circa formas

formas erit profecto, aut circa mathematica. quòd autem formæ non sint, manifestum est. Attamen etiam, si quis eas ponat esse, dubitationem habet, cur non ita se habet de cæteris, quorum formæ sunt, quemadmodum de mathematicis? dico autem, quod mathematica quidem, media ponunt formarum, & sensibilium esse, quasi tertia quædam præter formas, & ea, quæ hic sunt. at tertius homo non est, nec equus, præter ipsum, & particulares. Quòd si, vt aiunt, non sunt, circa qualia ponendum est, quod Mathematicus tractet? non enim circa ea, quæ hic sunt. nihil enim horum tale est, quale Mathematicæ scientiæ quærunt. At vero nec circa mathematica est, quæ nūc quæritur scientia. nihil enim horum separatum est. Verum nec sensibilium substantiarum, corruptibiles nanque sunt. Et omnino dubitare aliquis possit qualisnam sciētiæ sit, de Mathematicorum materia dubitare. nec enim Naturalis, eò quòd circa ea, quæ in se principium motus & quietis habent, omnis Naturalis intentio est. Nec illius, quæ de demonstratione, & scientia tractat. circa nanque idipsum genus considerationem facit. Restat itaque Philosophiam propositam de hisce rebus tractare. Dubitauerit autem quispiam profecto, si hæc, quæ quæritur, scientia ponenda sit circa principia, quæ à quibusdam elementa vocantur. hæc autem omnes inesse compositis ponunt. At magis videatur vniuersalium eam oportere esse, quæ quæritur scientia. omnis enim ratio, omnisque scientia vniuersalium, non vltimorum est: quare sic erit vtique primorum genetum. hæc autem sane fuerint ens, & vnum. hæc enim maxime putabuntur cuncta entia continere, & maxime principiis assimilari; eò quòd na-

tura prima sint. corruptis nanque eis, simul cætera quoque pereunt. omne enim, ens & vnum. Quatenus autem necesse est, vt differentiæ participentur his, si quis hæc genera ponat, nulla vero differentia participat genere, hoc pacto non videbitur ea genera ponere, neque principia. Item, si magis principium est, quod simplicius, quàm quod minus tale sit, vltima vero eorum, quæ ex generibus sunt simpliciora, quàm genera sint (hæc enim indiuidua sunt: genera vero in plures species, & differentes diuiduntur) magis species, quàm genera videantur principium esse. quatenus vero species simul cum generibus pereunt, genera magis assimulantur principiis. principium nanque est, quod cointerimit. Hæc vtique & huiusce modi alia sunt, quæ dubitationem habent.

Proponuntur dubitationes de rebus iis, quæ ab hac scientia considerari dicuntur. Cap. II.

ITem, vtrum ponendum est quicquam præter particularia, an non, sed horum est, quæ quæritur, scientia. at hæc infinita sunt. quæ vero præter singularia sunt, aut genera, aut species sunt. neutrius autem horum, quæ quæritur, scientia est. cum enim hoc impossibile sit, dictum est. Etenim omnino hæsitationem habet, vtrum arbitrandum sit aliquam separatam substãtiam præter sensibiles substantias, & has quæ hic sunt, an non, sed alias esse entia, & circa illa Sapientiam versari. quæ re nanque videmur aliam quandam, & hoc est nobis propositum. dico autem videre si quid per se separabile sit, & in nullo sensibilium existens. Item, si præter sensibiles substantias est aliqua alia substantia, præter quales sensibiles ea ponenda esset, cur enim magis præter homines, quàm præter equos, aut alia animalia, aut omnino etiam

etiam inanimata ponenda sit? at his sensibilibus, & corruptibilibus substantiis alias sempiternas æquales ponere profecto extra rationem cadere videretur. Quod si id, quod nunc quæritur, principium nõ est à corporibus separabile, quod aliud magis, quàm materiam quis ponet? at hæc actu quidem non est, potentia vero est. Magis itaque, ac principalius ea videatur esse principium, species & forma. verum hæc quoque corruptibilis est. quare omnino non est perpetua substantia, & per se separabilis. Sed hoc inconueniens est. videtur nanque esse, ac ab ipsis maxime * gratia prædictis quæritur, tanquam sit tale principium, ac talis substantia. Quo nanque pacto ordo erit, non existente aliquo perpetuo separato, ac permanente? Item, si est aliqua substantia, & principium naturale, quale nũc quærimus, & hoc omnibus vnum, & idem perpetuis, atque corruptibilibus, dubitationem habet, cur cum idem principium sit, quædã quæ sub illo principio sunt, æterna sunt, quædam non. hoc enim inconueniens est. Et si aliud quidem corruptibilium principiũ, aliud æternorum est. si etiam corruptibilium æternum est, similiter dubitabimus. Cur enim principio æterno existẽte, æterna, quæ sub æterno sunt? corruptibili vero existente, aliud quoddam huius principium fit, & illius aliud, & hoc in infinitum proceder. Quòd si quis rursus (quę maxime videntur immobilia principia esse) ens & vnũ ponat, primo quidem nisi quod quid & substantiã vtrunque eorum significet, quomodo separabilia, & per seipsa erunt? talia nanque prima, & æterna principia quærimus. Quòd si substãtiam, & quod quid vtrunq; eorum significet, omnia entia substantiæ sunt, cum de omnibus ens prædicetur. de

* *Elegantissimũ*

quibusdam vero etiam vnum, cuncta vero entia substantiã esse falsum est. Ité illis, qui primũ principiũ ipsum vnũ aiunt, & hoc substantiã esse, ex vno vero, & materia primo numerum generari & hunc substantiã esse dicunt, quomodo contingit verũ esse quod dicitur? Qualitaté nanq;, & ceterorũ cõpositorum numerorũ vnũquenq; quonã modo vnum intelligere oportet? de hoc enim nec dicũt aliquid nec vt dicant facile est. Si quis vero lineas, aut quæ has sequuntur (dico autem primas superficies) principia esse ponat, hæc non sunt substantiæ separabiles, verum sectiones & diuisiones, illæ quidem superficierum, hæ vero corporum. puncta vero linearum sunt, & etiam ipsarum earundem termini. hæc autem omnia ab aliis sunt, & nihil separabile est. Item, quonam modo arbitrari oportet vnius & puncti substantiam esse? omnis nanque substãtiæ generatio est, puncti vero minimè. punctum enim diuisio est. Præbet autem dubitationem hoc etiam, quòd omnis quidem scientia vniuersalium est, & eiusquod tale est: substantiam vero non esse vniuersalium, sed magis ipsum quod quid & separabile. quare, si scientia circa principia est, quonam modo arbitrari oportet principiũ substantiam esse? Item, vtrum est aliquid præter ipsum totũ, an non dico autẽ materiam, & quod cum ea est. Nam non est, quæ in materia sunt, omnia corruptibilia sunt. quod si est aliquid, species & forma profecto fuerit. hoc itaque in quibus est, in quibusdam non est, difficile determinare est. in quibusdam enim manifestum est non esse formam separabilem, vtputa domo. Item principia, vtrum specie, an numero eadem sint. si enim numero vnum, omnia erunt eadem.

Summa

SVMMA SECVNDA.

Narrantur ea, quæ ad huius scientiæ considerationem pertinent, de quibus in Quarto libro. Ex iis autem nonnullarum quæstionum supradictarum solutiones eliciuntur.

Primam Philosophiam de ente, prout est ens, speculari: quod vt ea, quæ ab vno, vel ad vnum, dicitur. Cap. I.

QVM autem Philosophi scientia sit entis prout ens, vniuersaliter, & non secundũ partem, ens vero multipliciter. & non secundum vnum modum dicatur, si æquiuoce, & non secundũ aliquid commune dicitur, non est sub vna scientia: talium enim non est vnum genus. quòd si secundũ aliquod commune, erit vtiq; sub vna scientia. Videtur autẽ prædicto modo dici, quemadmodum medicatiuũ, & salubre. etenim vtrũq; horum multipliciter dicitur. dicitur nãq; hoc modo vnumquodque eorũ, eò q; hoc quidẽ ad medicandi scientiã quodãmodo referatur, hoc vero ad sanitatem, hoc vero aliter, vnumquodque vero ad idem. medicatiuus nãq; sermo, & cultellus dicitur, eò quòd ille quidem à medicandi scientia, hic vero ei vtilis. similiter & salubre. hoc enim, quia sanitatis significatiuũ: hoc vero, quoniam factiuum. idẽ autẽ modus, & de cæteris est. Eodẽ autẽ modo & omne ens dicitur. eo nãque quòd entis, prout ens est, passio, aut habitus, aut dispositio, aut motus, aut aliquid huiusce modi sit, dicitur ens vnũquodq; eorũ. Cũ autẽ omnis en

Prima Philosophia entis & non secundũ partẽ considerat.

tis

tis ad vnũ quid & cõmune reductio fiat, cõtrarietatũ quoq; singulæ ad primas differẽtias, & contrarietates entis reducẽtur, siue multitudo & vnitas, siue similitudo & dissimilitudo primæ sunt entis differentiæ, siue aliquę aliæ sint, autẽ hæ speculatione perceptæ. Nihil autẽ interest ad ens, vel ad vnum entis reductionem fieri. etenim si nõ idem sed aliud sit, attamen conuertitur. & ipsum enim vnum quodãmodo ens, & ipsum ens vnũ est. Cũ autẽ vnius & eiusdẽ sciẽtiæ sit cũcta cõtraria speculari, vnũquodq; autẽ horũ secundũ priuationẽ dicatur, quorũ aliquid intermediũ est, quẽadmodũ iusti & iniusti, dubitauerit quispiã quonã modo secũdũ priationẽ dicãtur. Circa omnia talia sanẽ priuatio ponẽda nõ totius rationis, sed vicinæ speciei. vtputa si iustus est secundũ habitum quendã legibus obtẽperãs, iniustus nõ erit omnino tota ratione priuatus. circa vero obedientiam legũ deficiẽs, aliquo pacto, & ob hoc ei priuatio inerit. eodẽ autẽ modo & de aliis. Quẽadmodum autẽ Mathematicus circa abstracta speculatur: tollendo nanq; omnia sensibilia', ita speculatur, vtputa grauitatẽ & leuitatẽ, duritiẽ & contrariũ: itẽ autẽ caliditatẽ & frigiditatẽ, & cæteras sensibiles contrarietates: solũ vero dimittit quantũ & continuũ, horũ quidẽ ad vnũ, horũ vero ad duo, horũ autẽ ad tria, & passiones eorũ prout quantæ & cõtinuæ sunt, non prout aliquid aliud speculatur, & horũ quidẽ situs adinuicẽ considerat, & quæ eis insunt: horũ vero cõmẽsurationes & incõmẽsurationes, horũ autẽ rationes, attamẽ vniuersaliũ omniũ, & eandẽ scientiã ponimus Geometriam eodẽ modo etiã circa ens se habet. Quæ enim ei prout ens est accidũt, & eius prout ens cõtrarietates, non est alterius sciẽtiæ, quàm Philosophiæ speculari. Naturali nãq; speculatione de eis, non prout entia, sed prout motu participãt, attribuere queat quispiam. Dialectica vero, & Sophistica de his, quæ accidunt quidem entibus sunt, verum non prout entia sunt, nec circa ipsum ens prout ens est. vnde restat Philosophum esse circa præ- dicta speculatiuum, prout entia sunt. Cùm vero & omne ens secundum vnum quid & commune dicatur, multipliciter dictum, contraria quoque eodem modo (ad primas nanque contrarietates, & differentias entis reducuntur) huiuscemodi vero possibile sit sub vna scientia esse. soluetur proquæ dubitatio à principio dicta. dico autem in secto dubitatur, quonam modo multorum & genere differentium vna quædam scientia erit.

Primum Philosophum versari circa communia principia in vniuersum. Cap. II.

CVm autem etiam Mathematicus proprie specialiter communibus vtatur, horum quoque principia speculari primæ Philosophiæ profecto erit. quod enim ab æqualibus demptis æqualibus, æqualia sunt quæ restant, commune quidem in omnibus quãtis est. Mathematica vero accipiẽs circa quandam suæ materiæ partem speculatur, vt circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut aliquid exterorum quantorum: non tamẽ prout entia, sed prout vnumquodque horum ad vnum, vel duo, vel tria continuum est. Philosophia vero de particularibus quidem, prout vnicuique horum aliquid accidit, non considerat: circa vero ens prout ens, vnumquodque horum speculatur. Eodem autem modo circa etiam Naturalem scientiam se habet, quo Mathematica. Naturalis nanque accidentia & principia entium prout mouentur, & non prout entia sunt, speculatur. primam vero

Vide. 12. meta. cõ. 5.

Vide. 7. meta. cõm. 9.

vero scientiam horum diximus esse, prout ipsa subiecta entia sunt, & modo prout aliquid aliud. Propter quòd & illam, & Mathematicam scientiam Sapientiæ partes esse ponendum est.

Quòd circa primum principium non contingat falsum dicere: redarguuntur q; illi, qui aliter senserint.

Caput III.

EST autem aliquod in entibus principium, circa quod dicere falsum non erit, sed necesse est semper contrarium facere. dico autem verum dicere, vtputa quòd non contingit idem secundum vnum, & idem tempus esse, & non esse: & cætera eodem atque hæc, opposita. & de his talibus simpliciter quidem demonstratio non est, ad alios quem autem est. non est enim ex certiore principio syllogismum ipsius eiusdem facere, quod esse oporteret, si simpliciter demonstrare esset. Ad illum vero, qui dicit locutiones oppositas, accipiendum est ab eo, qui monstrat hoc falsum esse aliquid tale, quod idem erit quidem ei, quod non contingit secundum vnum & idem tempus idem esse, & non esse, non autem appareat idem esse. sic enim solummodo demonstretur ad eum, qui dicat oppositas locutiones de eodem verificari. Qui autem sermonem inuicem communicatum sunt, oportet vt aliquatenus inuicem intelligant. hoc enim non facto, quomodo erit eis inuicem sermonis communicatio? Oportet igitur nominum vnumquodque notum esse, & aliquid significare, nec multa, sed vnum. quòd si plura significaret, manifestare ad quod eorum nomen ferat. Qui igitur dicit esse hoc & non esse hoc, quod omnino esse dicit, non dicit. quare id, quod nomen significat, idipsum nō significare dicit, hoc autem impossi-

impossibile est. vnde siquidem significat aliquid, hoc scilicet esse hoc, impossibile est contradictionem de eodem verificari. Item, si nomen aliquid significat, & hoc verificatur, oportet hoc necessario esse, quod vero necessario est nō contingit tunc non esse. oppositas ergo non est possibile locutiones de eodem verificari. Item, si nihil magis affirmatio, quàm negatio verificatur, qui dicit hominem, vel non hominem, nihil magis verum dicet. attamen videri potest, quòd si hominem non equum esse dicat, aut magis, aut non minus verum dicere, quàm si non hominē. vnde etiā, si eundē dicit equū esse, verū dicet. oppositas enim similiter erit veras esse. accidit igitur eundē, & hominē, & equū esse, aut cæterorū animaliū aliquod. Horū sanè nulla est simpliciter demōstratio: verū ad eū, qui hæc ponit, demonstratio est. Facile autē & ipsum Heraclitū quispiam hoc modo interrogans concedere cogeret nunquā possibile esse oppositas locutiones de eodem verificari. nunc vero, cum seipsum quidnam dicere, non intelligeret hanc opinionē habuit. Omnino autem si hoc, quod ab eo dicitur, verum est, nec hoc ipsum verum erit, scilicet inquam, quòd contingit idem secundum vnum, & idem tempus esse. Quemadmodum enim & ipsis diuisis, nihil magis affirmatio, quàm negatio verificatur: eodem modo, simul vtroque, ac complexo, ac si vna quædam affirmatio esset, nihil, magis negatio, quàm totum tanquam in affirmatione positum verificabitur. Itē, si nihil est vere asserere, id etiā ipsum falsum erit dicere, assertionem nullam veram esse. quòd si aliquid sit, soluetur profectò, quod ab illis dicitur, qui ad hujuscemodi instār, & qui totaliter ipsum disputare perimunt.

Eadem

Redarguitur Protagoræ opinio falsa, asserentis omne, quod opinamur verum esse: asignatúrque deceptionis ipsius causa. Cap. IIII.

Protagoras aiebat hominem omnium rerũ esse mensuram.

Idem 2. Meta. 5.

SImile autem dictis est & quod à Protagora dictum est. & ille nanque omnium rerum mensuram hominem aiebat esse: nihil aliud dicens, nisi quod id, quod vnicuique apparet, hoc etiam indubitato esse. hoc autem posito, idem accidit esse, & non esse, & malum & bonum esse, & cætera, quæ secundum oppositas locutiones dicuntur propterea quòd plerunque his quidem hoc apparet, istis vero contrarium esse bonum: mensuram autem esse, quod vnicuique appareat. Soluetur autem hæc dubitatio, viso vnde huius opinionis principium venit. Videtur etenim quibusdam quidem ex Naturalium opinione sumpsisse principium, quibusdam vero ex eo quòd non omnes eadem de eisdem cognoscant, sed quibusdam contrarium. nihil enim ex non ente fieri, omne vero ex ente ferè omnium Naturalium est decretum. Cùm igitur non album ex perfecte albo fiat, & minimè ex non albo, nunc vero factum non album, si fieret ex non ente albo, quod fit non album fieret profecto ex non ente secundum illos. si non erat idem album & non album. Non est autem difficile hanc dubitationem soluere. effectum est enim in Naturalibus, quomodo ex non ente, & quomodo ex ente fiant quæ fiunt. At similiter vtrisque opinionibus, ac imaginationibus eorum, qui sibi ex aduerso addubitant, attendere stolidum est. manifestum est enim, quòd alterorum eorum necesse est falsum dicere. Hoc etiam ex illis patet, quæ secundũ sensum fiunt. nunquam enim

Nihil ex nõ ente, omne verò ex ente fieri cõmune est. Naturaliũ decretum. Idẽ 1. Phy. te. 34.

enim idem quibusdam dulce, quibusdam cõtrarium apparet, non corruptis, & læsis alteris organo sensus, & iudicatiuo prædictorum saporum. hoc autem ita se habente, alteros quidem putandum mensuram esse, alteros vero minime. Similiter autem & de bono, & malo, & turpi, & aliis huiusceemodi dico. nam non ponere esse, nisi ea quæ apparent, nihil differt ab his, qui digitũ visui supponentes, ex vno duo apparere faciunt, ac duo esse putãt, propterea quòd tot apparẽt, & rursus vnũ. illis nanque, qui visum non mouẽt vnũ apparet, quod vnũ est. Simpliciter autẽ inconueniens est ex eo, quod præsentia videtur mutabilia, & nunquã in eisdẽ permanẽtia, ex hoc de veritate iudicare. oportet etenim ex eis, quę semper similiter se habẽt, nullâq; mutationẽ faciunt veritatẽ venari. talia vero sunt, quæ in mundo. hęc enim non quandoq; quidem talia, rursus autem alia apparent, verũ semper eadẽ, nullius mutationis participantia. Præterea, si motus, & aliquid motũ est, omne vero ex aliquo in aliquod mouetur: oportet igitur quod mouetur esse adhuc in eo, ex quo mouetur, & non esse in eo, & ad hoc moueri, ac fieri in eo, aut contradictionem non verificari secundũ eos. At si secundum quantum præsentia fluunt & mouentur, & hoc aliquis ponat, quamuis verum non sit, cur secundum quale non manent? Videntur autem haud minime ea, quæ secundũ contradictiones sunt, de eodẽ prædicari, ex eo, quod putant quãtum in corporibus non manere, propterea quòd idem & quatuor cubitorum est, & non est. substantia vero secũdum quale. hoc enim determinatæ naturæ: quantum vero indeterminatæ est. Item cur, cùm hunc cibum præcipiat medicus, sumunt? quid nanque

Veritas ex quibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

magis hoc, panis quàm non panis sit? quare nihil differt comedere, vel nõ comedere. nunc vero tanquà verũ dicente circa idipsum, & hoc cibo existente, qui præceptus fuit, sumunt illum. *Sensibilia omnia semper mutari.* non oportebat, cùm nulla natura in sensibilibus firmiter maneat, sed omnes semper fluãt, ac mutentur. Item, si semper quidé alteremur, & nunquam iidem permaneamus, quid mirum, si nunquam nobis eadem apparent, quéadmodũ etiam ægrotis? etenim his eò quòd non similiter disposítus habitus eorum sit, vt cùm sani erant, non ea apparent similia, quæ secundum sensus, cùm ipsa quidem sensibilia nullam mutationem propter hoc participent, diuersas tamen ægrotis, & non easdem sensationes faciunt. Eodem igitur modo fortasse necesse est, se habere, si dicta mutatio fit. Quòd si non mutamur, sed iidem permanemus, sit aliquid profecto permanens.

Quibus supradicta opinantibus cum difficultate, faciléne sit occurrere. Item locutiones omnes nec veras nec falsas esse possibile esse. Cap. V.

AD eos igitur, qui ex ratione prædictas dubitationes habent, non est facile dissoluere, si nihil ponant, nec huius rationé quærãt. hoc enim modo omnis ratio, omnísque demonstratio fit. si enim nihil ponũt, ipsum dísputare, & omnino rationé permũt, quare ad eos quidé non est locutus. Ad illos vero qui hæsitant, facile est ex iam traditis dubitationibus obuiare, & eæ dissoluere, quæ faciũt in eis dubitationé: vt ex prædictis patet. Quare manifestum est ex his, quòd non est possibile locutiones oppositas de eodem, vno & eodem tẽpore verificari: nec ipsa contraria, cùm omnis contrarietas secundum priuationem dicatur. hoc autem patebit, resoluentibus ad principium

cipium rationes contrariorum. Similiter nec mediorum quicquam possibile est de vno & eodem prædicari. si enim album sit aliquod subiectum, dicentes illud, nec nigrum, nec album, falsum dicimus, accidet enim illud albũ esse, & non esse, alterum enim cõplexorum de eo verificabitur. hoc autem est albi cõtradictio. Neque igitur secundum Heraclitũ dicentibus, vera dicere possibile est, neque secundũ Anaxagoram. aliter accidet contraria de eodem prædicari. cùm enim in omnite dicat omnis rei partem esse, non magis dicit esse dulce, quàm amarum, aut quancunque cæterarum contrarietatum, si omnia quidem non solum in omni potentia, verũ etiam actu, & seiunctim insunt. Similiter autẽ nec omnes locutiones falsas nec veras possibile est esse: ũ propter alias multas difficultates, quæ ob hanc positionem euenirent: tum etiam, quoniam si cunctæ falsæ sint, nec cùm hoc ipsum aliquis dicet, verum dicet. si autem vere, cùm omnes falsas dicet, non falsum dicet.

SVMMA TERTIA.

Annotatur Primæ philosophiæ ad alias scientias differentia. Item ens per accidens à scientiarum consideratione abijcitur: de quibus omnibus supra in Sexto.

Primam Philosophiam ab alijs differre scientijs, quarum hic fit diuisio, ex considerandi ratione, ac definiendi modo Caput I.

OMnis autem scientia circa vnumquodque eorum, quæ sub ea scibilia sunt, principia quædam & causas quærit, vt Medicatiua, & exercitatiua, ac singulę scientiarũ, vel Mathematicarũ, harum etenim

vnaquæque circa quoddam circunscriptum genus, tanquã existens, & ens, non tamen prout ens est, tractat. sed hæc alia quædã sciẽtia præter illas scientias est. dictarũ vero scientiarũ vnaquæque accipiens aliquo modo ipsum quid est in vnoquoque genere, cætera vel debilius, vel exactius conatur ostẽdere. Accipiunt autẽ ipsum quid est quædã per sensum, quædã supponentes. Vnde ex hac inductione patet substãtiæ, & ipsius quid est demonstrationẽ non esse. Cùm autẽ sit aliqua de natura scientia, patet q̃ & ab actiua, & ab effectiua diuersa erit. Effectiuę nanque in faciente, non in eo quod fit, motus principiũ est. & hoc aut arq̃dã, aut alia vis est. Similiter & actiuæ, non in eo quod agitur, sed magis in agẽtibus motus est. Naturalis vero sciẽtia circa ea quæ in seipsis habent motus principiũ est. Quòd itaq; neque actiuam, neq; effectiuã, sed speculatiuã esse Naturalem scientiã necesse sit, ex his patet: in vnũ nanque horũ genus eam cadere necesse est. Cùm vero vnicuique scientiarũ necesse sit aliquo modo ipsum quid est scire, & hoc vt principio vti oportet non latere quonãmodo definiendũ Naturali sit, quóue modo substãtiæ ratio sumẽda sit, vtpote vt simum, an magis vt concauũ. horum enim, simi quidẽ ratio vna cum materia rei dicitur esse. cauũ vero absque materia. simitas nanq; nasus est, & ideo ratio quoque eius cum eo dicitur. simum enim est nasus concauus. manifestum est igitur etiam carnis, & oculi, cæterarũque partium rationem cum materia reddendã esse. Cum autẽ quædam sit entis sciẽtia, prout ens & separabile est, considerandũ est vtrum eam eandem cum Naturali ponendum sit, an magis aliam. Naturalis sanè circa ea est, quę motus principium in seipsis habent. Mathematica vero speculatiua quidem est, & hæc quædam circa manentia, non tamen separabilia. Circa separabile igitur ens, & immobile alia præter has ambas scientia est, si aliqua quidem talis substãtia est. dico autẽ separabilis, & immobilis, quod tẽtabimus ostẽdere. &, si qua talis in entibus natura sit, illic profecto diuinitas erit, & hoc erit primum & principale principiũ. Patet igitur tria genera speculatiuarũ esse sciẽtiarum, Naturalem, Mathematicã, Theologiam. Optimum igitur speculatiuarum quidem sciẽtiarum genus, harum sanè ipsarum ea, quæ vltimo dicta est. circa nanq; honorabilissimum entium est. vnaquæque vero melior, aut deterior dicitur secundũ proprium scibile. Dubitauerit autem quispiam, vtrum entis, prout ens est, sciẽtiam vniuersalem ponere oportet, an non. Mathematicarum etenim vnaquæque circa vnum quoddam determinatum genus est. vniuersalis vero communis de omnibus est. Si itaque naturales substantiæ primæ sint entium, ipsa quoque Naturalis scientia prima scientiarum erit. quòd si alia natura, atque substantia separabilis, & immobilis est, necesse est vt scientia quoque eius alia sit, & Naturali prior, & vniuersalis prior.

Ens per accidens à nulla cõsiderari scientia: ipsúmque non habere causas nec principia. Nec etiam de ente vero quærenda esse principia. Item de Fortuna causa per accidens existente.

Caput II.

CVm autem simpliciter ens pluribus esse modis dicatur, quorum vnus est, qui secundum accidens dicitur esse, primo de ente hoc pacto considerandum est. Quòd igitur nulla scientiarum, quæ traditæ sunt, circa accidens versetur,

patet. Nec enim ars ædificatoria, quidnam illi, qui vsuri sunt domo, accidit, cõsiderat: vtputa, si anxie vel è cõtrario habitabunt, neq; textura, neque futura. quod vero propriũ sibiipsi est, solum vnaquæque istarum scientiarum considerat: hoc autem finis proprius est. neq; quatenus musicum & grammaticum. nec quod is, qui musicus est, fit & grãmaticus simul ambo erit, cùm prius non esset. quod autem cùm non semper esset, est, hoc fiebat. quare simul musicus, & grãmaticus fiebat. Hoc autem nulla earum, quæ certæ scientiæ sunt, quærit, præter Sophisticam: hæc enim sola circa accidẽs versatur. Quare non male Plato ait, cùm dixit Sophistică circa non ens immorari. Quòd autem nec sit possibile accidentis scientiam esse, manifestum erit, si videre conabimur *quidnã* accidens sit. omne itaque dicimus quoddã quidem semper, & ex necessitate esse (ex necessitate autem non ea dico, quæ secundũ violẽtiam dicitur, sed qua in demonstrationibus vtimur) quoddã vero vtplurimũ, quoddam autem, nec vtplurimũ, nec semper & ex necessitate, sed vt contingit. vtputa sub cane fiat frigus: sed hoc nec vt semper ex necessitate, nec vtplurimum fit, quandoq; tamen accidet. accidens ergo est, quod fit quidem, non semper tamen, nec ex necessitate, nec vtplurimũ. Quid itaque accidens sit, dictum est. Cur vero non sit huiuscemodi scientia, patet. omnis namque scientia eius est, quod semper, aut plurimum est. accidens vero in neutro horum est. Quòd autem entis secundum accidens non sint causæ, & principia talia, qualia per se entis, manifestum est. essent enim omnia ex necessitate. nam si hoc existente, hoc erit, & hoc, hoc (atque id non vt contingit, sed ex necessitate illud) quoque ex necessitate

Sophisticen circa accidẽs versari

cessitate erit, cuius hoc causa erat, vsque ad vltimum dictũ causatum. hoc vero secundũ accidẽs erat. quare ex necessitate omnia erunt, & de entibus auferetur, tum quod ad vtrumlibet se habet, tum ipsum contingere & fieri & non fieri. At & si causa non vt ens, sed vt ea, quæ fit, supponatur, eadẽ accident. omne nanq; ex necessitate fiet: etenim crastina eclipsis fiet, si hoc fiat. hoc vero, si aliud quiddã. & hoc, si aliud. & hoc itaq; modo, si ab eo tempore finito, quod à nũc est vsq; cras, dematur tempus, deueniet aliquãdo ad existens. quare cùm hoc sit, cuncta, quæ sequuntur, ex necessitate profecto fiẽt. vnde ex necessitate omnia fient. Quoddã autem vt verum & non secundum accidens est ens, quod est in mentis cõplexione, & passio in ea. quare circa illud, quod ita est ens, non quæruntur principia, verũ circa id, quod extra & separabile ens est. Quoddam vero non necessarium, sed infinitum. dico autẽ quod secundum accidens est. huius vero inordinatæ & infinitæ causæ sunt. Ipsum vero alicuius gratia in eis est, quæ à natura, aut à mente fiunt. Fortuna vero est, cùm aliquid horum secundum accidens fiat. quẽadmodum enim & ens quoddã per se, quoddam secundum accidens est ita & causa. fortuna vero secundum accidẽs causa est in eis, quæ secundum electionẽ alicuius gratia fiũt. quare circa idem fortuna & mens. electio nanque absente mente non est. Causæ vero, quibus ea fiant, quæ à fortuna sunt, indeterminatæ sunt, quare humanæ cogitationi incertæ sunt, & causa per accidens est, simpliciter vero nullius. Bona vero fortuna & mala dicitur, cum bonũ aliquod, aut malum euenerit. Fors fortuna vero & infortunium circa magnitudines horum. Cùm autem nihil secun-

Fortuna.

dum accidens prius his sit, quę secundum se sunt, nec igitur causæ. Sit itaque fortuna aut casus cœli causa est, prior, mens & natura causa erit.

SVMMA QVARTA,

De Motu, de infinito, de diuisionibus motus, & nonnullorum terminorum definitionibus: de quibus in Tertio, & Quinto Physicorum.

De Motu. Caput I.

Est autem hoc quidem actu solum, illud vero potentia: hoc autem potentia & actu. hoc quidem ens: illud vero quantum: hoc autem cæterorum aliquid. Non est autem motus præter res. mutatur enim semper secundum entis prędicationes. commune autem nihil in his in vlla prædicatione. vnũquodq; vero dupliciter omnibus inest, velut hoc. nã hoc vt forma, hoc vero vt priuatio, ac secundũ qualitatẽ hoc album, illud nigrũ, secundũ quantitatẽ hoc perfectum, illud imperfectũ. eodẽ modo & secundũ lationẽ: nam hoc sursum, illud deorsum. aut leue aut graue. quare motus & mutationis tot sunt species, quot entis. Cùm aũt vnũquodq; genus in actũ & potentiã diuidatur, actus eius, quod potẽtia est, prout tale est, dico esse motum. Quòd autẽ vera dicimus, hinc constat. cùm enim ædificabile prout tale, ipsum dicimus esse actu quatenus ædificatur, & hoc est ædificatio. similiter eruditio, curatio, volutatio, ambulatio, saltatio, senescẽtia, ac increscẽtia. Accidit autem moueri cum actus ipse fuerit, & neq; prius, neque posterius. actus aũt eius, quod est potẽtia, cũ actu ens agat, nõ prout ipsum, sed prout mobile, motus est. dico autẽ prout sic: nã æs potentia est statua, non tamẽ actus æris, prout æs, motus est. non enim

Motus.

Motus definitio.

enim idem est æri esse, & alicui potentiæ. Quod si idẽ esset simpliciter, ac secundũ rationes, esset profecto æris actus motus quidã. at non est idem quod & in cõtrariis patet. siquidem posse sanari, posseq; ægrotare, non est idem: alioqui & sanari & ægrotare idem foret. subiectum vero, quod sanabile, aut ægrotabile est, siue humor, siue sanguis, vnũ idémq; est. Cùm non sit igitur idẽ, sicut nec color, ac visibile idẽ est, constat motum esse actũ rei posibilis, prout posibilis est. Quod igitur ipse est, & quod tunc contingit moueri, cum actus ipse sit, & quod nec ante nec post, manifestum est. nã cõtingit vnũquodq; aliquãdo qdẽ operari, aliquãdo minime. velut ędificabile prout ędificabile: & ędificabilis, put ędificabilis actus, ędificatio est. aut eñ hoc, ędificatio ĩ ędificabili actus, aut domus. at vbi domus sit, nõ vltra ędificabile erit. ędificatio vero eius est quod ędificabile est. necesse itaq; ędificationẽ actũ esse. ędificatio vero motus quidã est. eadẽq; in cęteris motibus ratio est. Quòd vero hęc sint recte dicta, ex his quoq; cõstat, quæ alij de ipso referũt. tum ex eo q; nõ facile est ipsum aliter definire. nec enim licebit cuiquã in alio genere eũ collocare. Et patet ex his etiã, quę alij ptulerũt, qdã enim alteritatẽ, inæqualitatẽ, & ipsum nõ ens, quorũ nullũ necesse est moueri: at neq; mutatio hęc, neq; ex his potius quã ex oppositis est. Causa vero, ppter quã in his motũ statuerũt, ea est, q; indefinitũ quiddã videtur esse motus: alterius verũ coordinationis principia, vtpote priuatiua, indefinita sunt. nã nec quod quid, nec tale, nec aliorum prædicamentorum vllum ipsorum est. Quòd vero motus indefinitus esse videatur, ea est causa, quòd neque inter ea, quæ sunt potentia entia, nec quæ secundũ

actũ, ponere ipsum est. nec enim quod potest quã tum esse, moueri necessariũ est, nec actu quantũ. At motus actus quidã esse videtur, quãquã imperfectus. causa vero est, ꝙ imperfectũ est possibile, cuius actus est. quãobrẽ difficile ipsum cõprehendere, quidnã sit. nã aut in priuationẽ necessario reponet, aut in potẽtiã, aut in actũ simplicẽ. horũ aũt nullũ videt cõtingere posse. supereſt igiẽ qđ dictũ est, esse & actũ, & nõ actũ qui dictus est. q etsi difficilis cognitu sit, tñ cõtigit esse. Simul & illud perspicuũ est, motũ esse in moto. actus enim eius est à motiuo. Neq; alius est motiui actus: oportet enim vtriusq; actũ esse. nã motiuũ est, eò ꝙ possit: mouẽs vero, eò ꝙ operetur. verũ actiuũ est ipsius mobilis: quare eodẽ modo vnus vtriusque actus. quẽadmodũ eadẽ distantia ad duo latera, & ad vnũ duorũ, ascensus quoque, ac descensus, ac esse non est vnũ, ita etiã in mouente, & in moto.

Quid sit infinitum.

De Infinito. Caput I.

INfinitũ vero est, aut quod impossibile est pertransire, eò ꝙ non sit aptũ permeari, quẽadmodum vox inuisibilis: aut quod transitũ habet incõsummabilem: aut quod vix: aut quod natura aptũ est habere, nequaquã tamẽ trãsitũ, aut habet. Itẽ secundũ appositionẽ, aut ablationẽ, aut ambo. Separabile sane ipsum quicquã esse impossibile est. nã si nec magnitudo, nec multitudo est, sed infinitũ substãtia eius est, & non accidẽs, ut diuisibile erit. siquidẽ diuisibile, aut magnitudo, aut multitudo est, ꝙ si est indiuisibile, nõ est infinitũ, nisi quẽadmodũ vox inuisibilis est. verũ nec sic aiunt, nec nos sic quærimus, sed tanquã impermeabile. Præterea, quonã modo cõtinget esse per seipsum infinitum, si nec numerus, nec magnitudo sit, quorum infinitum passio est? Præterea, si se

Vide cõtra dict. Zim.

Infinitũ in diuisibile.

si secundum accidens, non esset sanè rerum elementum prout infinitum est: sicuti nec inuisibilis locutionis, tametsi vox inuisibilis est. Quòd autem infinitum non potest esse actu, patet. erit nanque quęque pars eius infinita, quę accipitur. nam infinito esse, atque infinitum, idem: si quidem infinitum substantia, & non de subiecto sit. aut igitur inuisibile, aut per infinita diuisibile, si partibile est. verum multa infinita idem esse impossibile est. quemadmodũ enim aëris aër pars, ita & infinitum infiniti, si substantia, & principium sit. impartibile igitur, & indiuisibile est. verum hoc impossibile, actu esse ens infinitum: necessariũ enim quantum esse. secundum accidens igitur existit. at hoc modo dictum est non posse principium esse, verum id potius, cui accidit numerum, vel par esse. sed hæc fortasse inquisitio vniuersalis est. Quòd vero in sensibilibus non est, hinc constat. nam si est corporis ratio hoc, esse superficie definitum, non sane fuerit infinitum corpus. nec intelligibile, nec sensibile. Cæterum nec numerus ita est, tanquam separatus, atq; infinitus. quippe cùm numerus, aut quod habeat numerum, numerabile sit. Quòd si naturaliter potius contemplemur, ex his patet. neque enim compositorum, neque simplex poterit esse. Compositum nanque non erit corpus, si finita quidem sunt multitudine elementa. oportet nanque contraria æquari, nec esse vnum eorũ infinitum. nam etsi quantumuis inferior sit alterius corporis virtus, corrumpetur finitum ab infinito. nec possibile est vnumquodq; esse infinitũ, si corpus quidem est, quod vndecunque habet dimensionem: infinitum vero, quod infinite distat: quare infinitum corpus vndecunq; infinitum erit. Nec

Infinitum actu esse nõ posse.

Infinitum insensibilibus nõ esse.

vero

vero vnum & simplex contingit infinitum esse corpus. nec, vt quidam aiunt, præter elementa, vnde hæc generant. tale nanque corpus præter elementa non est. nam cuncta, ex quibus sunt, in ea etiam resoluuntur. hoc vero non videtur præter simplicia corpora, neque ignis, neque aliud vllum elementorum. etenim absque eo quòd alicuius horũ infinitum sit, impossibile est vniuersum, & si finitũ sit, aut esse, aut fieri aliquod eorũ vnũ, vt Heraclitus dicit, omnia quandoq; ignem fieri. Eadem ratio & de vno est, quod faciũt præter elementa Naturales. omne enim ex contrario in cõtrarium, veluti ex calido in frigidũ transit. Item corpus sensibile alicubi est, idémque partis ac totius locus, velut terræ. quare, si vniforme sit, aut immobile erit, aut semper pelletur. hoc vero impossibile est. quid enim deorsum potius quam sursum, aut vsquam? velut si gleba sit, quo mouebitur, aut vbi manebit? locus enim eiusdem generis corporis illius infinitus est. continebit igitur totum locum. At quomodo? Quæ igitur mansio, motúsque eius? An vbique manebit? non mouebitur ergo. An vbique mouebitur? non ergo stabit. Quòd si vniuersum dissimile sit, loca quoque dissimilia erunt. Ac primum quidem non vnum vniuersi corpus, nisi tactu. Deinde aut finita erunt hæc, aut infinita specie. finita quidem impossibile. nam quædam infinita erunt, quædam minime, si totum infinitum sit, velut ignis aut aqua. at hoc erit cõtrariis corruptio. quod si infinita, ac simplicia, loca quoque infinita, & elementa infinita erunt. quod si est impossibile, locáq; finita sint, totum item necessario finitum erit. Et omnino impossibile infinitum esse corpus, & locum corporibus, si omne quidé corpus sensibile, aut grauitatem habet, aut leuitatem. aut enim ad medium, aut sursum mouebitur. verum impossibile infinitum, aut totum, aut medium, aut quodcunq; passum esse. quo enim modo diuides, aut quo pacto infiniti hoc quidem sursum fuerit, hoc vero deorsum, aut extremũ, aut medium? Omne item corpus sensibile in loco: loci vero species sex. in corpore vero infinito hæ esse nõ possunt. Omnino autem, si impossibile est locum infinitum esse, corpus quoque impossibile est. quod enim in loco est, id alicubi est. hoc vero, aut sursum, aut deorsum, aut aliquid cæterorum significat, quorum vnumquodque terminus quidam est. Infinitum vero non idem in magnitudine, motu, & tempore, tanquam vna quædã natura, sed ipsum posterius secundum prius dicitur. velut motus secundum magnitudinem, super quam fit motus, aut alteratio, aut augmentatio: tempus vero propter motum.

Distinguitur motus per se à motu per accidens, & secundum partem. Quot modis aliquid in aliud mutari dicatur. In quot, & quibus prædicamentũ sit motus. Immobile item quot dicatur modis.

Cap. III.

TRansmutatur vero quod transmutatur, hoc quidem secundum accidens, veluti cum dicimus musicum ambulare: illud vero, cò quòd eius quippiam mutetur, simpliciter dicitur mutari, vt quæ secundum partem dicuntur. sanatur nanq; corpus, quoniam oculus. Est præterea, quod per se primum mouetur, & hoc est per se mobile. Est item de mouente quoque eodem modo. mouet nanque quoddam per accidens, quoddam secundum partem, quoddam per se. Est rursus aliquid, quod primo mouet: & est aliquid, quod mouetur

uetur. Item tempus, in quo, ac præterea ex quo, demum, & ad quod. formæ vero, passionésq; , ac locus, ad quæ mouentur mota. ea immota sunt, veluti scientia & calor. est vero motus, non caliditas, sed calefactio. Mutatio autem non per accidens haud quaquam in omnibus est, sed in contrariis ac mediis, atque etiam in contradictione, cuius rei fides in inductione est. Mutatur autem quod mutatur, aut ex subiecto in subiectũ, aut ex non subiecto in nõ subiectum, aut ex subiecto in non subiectum, aut ex nõ subiecto in subiectum. Aio autem subiectum, quod affirmatione explanatur. Quare necesse est tres mutationes esse. illa enim, quę ex nõ subiecto in nõ subiectum, nõ est mutatio. nec enim contraria, neque contradictio est, quia neque oppositio. Mutatio igitur ex non subiecto in subiectum secundum contradictionem, generatio est: quæ quidem simpliciter simplex, quæ vero cuiusdam, quædam. at quæ de subiecto in non subiectum, corruptio: quæ simpliciter simplex, quæ cuiusdam, quædam. Si itaq; non ens multifariam dicitur, & nec quod secundum compositionem, aut diuisionem dicitur, moueri contingit. nec item quod secundum potentiam, quod oppositum est ei quidem, quod simpliciter est (non album enim aut non bonum contingit nihilominus secundũ accidens moueri. esse nanque homo potest non album) quod vero simpliciter non hoc, id nequaquam. nam impossibile est nõ ens moueri. si igitur hoc, & generationem motum esse. fit enim non ens. nam etsi maxime secundum accidens fit, attamen verum est dicere de eo, quod simpliciter fit, quod est non ens. Eodem modo igitur & quiescere. Hæc itaque omnia accidunt absurda, si quicquid mouetur, in loco

loco est, non ens vero in loco non est: esset enim vsquam. Nec corruptio igitur motus. siquidem motui motus aut quies contrarium est. corruptio vero generationi est contraria. At cùm omnis motus mutatio quędam sit: mutationes vero tres, quæ dictæ sunt: harum vero, quæ secundum generationem & corruptionem minime fit motus (sunt autem illæ secundum contradictionem) necesse ex subiecto in subiectum mutationem solam motum esse. subiecta vero, aut contraria, aut media. nam & priuatio contrarium esse ponatur, quandoquidem & affirmatio declaratur, verbi gratia dum, cæcum, & nigrum. Si igitur prædicamenta, substantia, qualitate, loco, facere, pati, ad aliquid & quantitate diuidantur, tres esse motus necesse est, qualis, quanti, & loci. Secundum vero substantiam minime: propterea quòd substantiæ nihil contrarium est. Nec eius quod ad aliquid. etenim altero mutato, verificatur alterum nullatenus mutatum. quare secundum accidens horum motus erit. Nec præterea agentis aut patientis, neque omnino moti ac mouentis: cùm non sit motionis motus, nec generationis generatio, nec deniq; mutationis mutatio. Bifariam enim contingit motionis motum esse. nam aut tanquam subiecti, vt homo mouetur, quia ex albo in nigrum mouetur. quare sic etiam motus, aut calefit, aut frigefit, aut loco transfertur, aut crescit, id vero impossibile est, cùm motus non sit aliquod subiectorum. Aut eo quòd aliud quoddam subiectum ex mutatione in aliam speciem mutetur. vt homo ex morbo in sanitatem. At nec hoc possibile, præterquàm per accidens (omnis nanque motus in aliud ex alio mutatio est, & generatio item ac corruptio eodem modo.

modo. veruntamen quæ ex oppositis sic aut sic, non sunt motus) alioqui simul ex sanitate in morbum mutatur, atque ex ea ipsa mutatione in aliam. constat itaque quòd cùm ægrotauerit, in quamuis mutatus erit. continget enim quiescere. ac præterea non semper in quamcunque, & illa quoque ex aliquo in aliud quiddam erit. quare oppositæ erit conualescentia, verum ex accidenti, vt ex reminiscentia in obliuionem mutatur: quia id, cui inest quandoq; in scientiam, quandoque in sanitatem mutatur. In infinitum præterea procedet, si mutationis mutatio, & generationis generatio fuerit. necesse igitur & priorem fore, si posterior fuerit. vt si simplex aliquando fiebat generatio, illud quoque, quod fiebat, simpliciter fiebat. quare nondum erat quod simpliciter fiebat, sed quod sit aliquid, aut quod iam fiebat. si igitur hoc etiam aliquando, fiebat. cur nondum erat, quod tunc fiebat? cùm vero in infinitis non sit aliquid primum, non erit primum: quamobrem neque consequens erit. nec fieri igitur, nec moueri, nec mutari quicquam possibile est. Eiusdem præterea motus contrarius atque quies, generatióque & corruptio. quare quod fit, cùm factũ fuerit, quod fit tunc corrumpitur. nec enim statim, cùm fiat, nec post. nam esse opus est quod corrumpitur. Item necesse materiam subesse ei, quod fit, & mutatur. quæ igitur erit velut alterabile quiddam, aut corpus, aut anima, ita quiddam etiam eius, quod fit, aut motus, aut generatio, & aliquid item ad hoc mouetur. nam opus est aliquid huius ex hoc in hoc, quod motus non est, esse motum. Quonam igitur modo? Non erit doctrina doctrinæ. quare neque generatio generationis. Cum vero neque substantiæ, nec

nec ad aliquid, neque faciendi, ac patiendi, superest secundum quale, & quantum, & vbi motum dunta xat esse, quandoquidem in horum singulis cõtrarietas est. Quale autem dico, nõ quod in substantia (si quidem differentia quale est) verum passiuum quale, quo dicitur res, aut pati, aut impassibilis esse. Immobile autẽ est, & quod omnino impossibile est moueri: & quod in multo tempore vix mouetur, aut quod tarde incipit. & quod natum quidem est moueri, nõ possit autem, quando natum est, & vbi, & quomodo: quod sane inter immobilia solum voco quiescere. contraria enim quies motui: quare priuatio erit susceptiui.

Nonnullorum terminorum assignantur definitiones. Cap. IIII.

Simul secundum locum esse dicuntur, quæ in vno loco primo sunt. Et separata, quæ in diuerso. Tangi autem, quorum extrema sunt simul. Medium, in quod natum est prius venire quod mutatur, quàm ad quod vltimum mutatur, secundum naturam cõtinue mutatum. Contrarium secundum locum, quod secundum rectitudinem plurimum distat. Consequens est, cuius principium sequentis, aut solo situ, aut forma, aut aliquo quodammodo definito, atque illius, cuius est consequens, nihil est medium eorum, quæ in eodem genere sunt. velut linea lineæ, aut vnitas vnitatis, aut domus ipsius domus. aliud vero medium esse nihil prohibet. Consequẽs nanque alicuius consequens, ac quoddam posterius est. non enim vnum consequens duorum, neque nouilunium consequens secundæ. Attiguum vero, quod consequens tangit. Cæterum cùm omnis mutatio in oppositis sit, hæc vero contraria, ac contradi-

ctio, contradictionis vero nihil medium est, constat quòd medium in contrariis est. Continuum sane, quoddam attiguum, aut tangens est, dicitur vero continuum, cùm idem fiunt, atque vnius vtriusque termini, quibus tangunt, & se continuant. quare patet in his esse continuum, ex quibus vnum quiddam natum est secundum contactum fieri. Et quod consequens primum sit, constat. consequens nanque non tangit. hoc vero consequés est. & si continuum est, tangit. quòd si tangit, nondum continuum est. in quibus vero non est tactus, in his non est cohærentia. Quare nō est punctum idem vnitati. nam illorum est tactio. harum vero minime, sed consequenter. & illorum quidem est aliquid intermedium, harum vero minimé.

*

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER DVODECIMVS.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima agitur de substantia Sensibili.
In Secunda de substantia Immobili.
In Tertia de Vniuersi bonitate.

SVMMA PRIMA.

De substantia speculationem esse oportere, ex Antiquorum etiam opinionibus. Cap. 1.

SPECVLATIO de substantia est. siquidem substantiarum principia, & causæ quærūtur. ¶ Etenim, si vt totū aliquid vniuersum est, substantia prima pars est. & si ex consequenti, hoc quoq; modo prius est substantia, deinde quale, postea quantū. ¶ At simul (vt ita dicam) nec entia sunt ista simpliciter, verum qualitates, & motus, quemadmodum non album, & non rectum dicimus nanque hæc quoque esse: veluti est non album. Præterea, cæterorum nullum separabile est. At hoc idem opere testantur Antiquiores. quippe qui principia, elementa, & causas substantiæ quærebant. ¶ Recentiores vero vniuersalia magis ponunt esse substantias. genera nanque vniuersalia sunt, quæ asserunt magis principia, atque substantias

Tex. 1. *Tex. 2.* *Tex. 3.* *Tex. 4.*

esse, propterea quòd Logice quærunt. Antiquiores vero singularia, vt ignem & terram, non autem corpus commune.

Diuiditur substantia in sensibilem & immobilem: illâque in sempiternam, & corruptibilem. Item ostenditur in sensibilibus substantijs materiam necessariam esse: triáque ipsarum esse principia.

Caput II.

Tex. 5. VErum substantiæ tres sunt. Vna sensibilis: cuius quædam sempiterna, quędam corruptibilis, quam omnes concedunt, veluti plantæ, & animalia. Sempiterna vero, cuius elementa, siue vnū, siue multa sint, accipere necesse est. Alia immobilis, quam aliqui separabilē aiunt esse, quidam in duo diuidentes, quidam in vnam ponentes naturam tam formas quàm mathematica, quidam ex his mathematica solum. ¶ Illæ itaque Naturalis. cum motu nanque sunt. ista autem alterius est, si nullum eis commune principium est, sensibilis vero substantia mutabilis est. Si itaque ex oppositis, aut mediis mutatio sit, oppositis vero non omnibus (non album enim ipsa vox, verum ex contrario) necesse est aliquid subesse, quod in contrarietaté mutetur. non enim contraria transmutantur. Præterea hoc quidem permanet, contrarium vero nō permanet. est igitur aliquid tertium præter contraria, ipsa materia. ¶ Si itaque transmutationes sunt quatuor, aut secundū ipsum quid, aut secundum quale, aut quantum, aut vbi: ac generatio simplex & corruptio, quæ secundū quod quid fit, augmentatio & diminutio, quæ secundum quantum, alteratio, quæ secundū passionem, latio vero, quæ secundum locū: profecto in cōtrarietates quæ secundum singulum mutationes erunt. necesse est igitur mutari materiam, quę ambo

Mul. co. nō habent hæc verba, Sēpiterna vero, Has etiam duas scripturas vidit Auer. ex Alex.

Tex. 6.

Tex. 7.

ambo possit. ¶ Cùm autem duplex sit ens, omne mutatur ex potentia ente in actu ens, vt ex potentia albo in actu album. eodem autē modo & de augmentatione & diminutione. Quare non solum per accidens ex non ente fieri contingit, sed etiam ex ente omnia fiunt: verum potentia quidem ente, actu vero ex non ente. ¶ Et hoc est Anaxagorę vnum. melius nanq; quàm cuncta simul, & quàm mistura Empedoclis, ac Anaximandri. &, vt Democritus quoque ait, simul omnia potentia erant, actu vero minime. Quare materiam tetigerunt. ¶ Cuncta vero quæcunq; mutantur, materiam habent, sed diuersam. nam & ipsorum sempiternorum quæcunq; non sunt generabilia, sed latione mobilia, attamen non generabilem, sed vnde, quò. ¶ Dubitare vero quispiam possit, ex quo nō ente generatio fiat. tripliciter enim non ens dicitur. Si igitur quippiam est potentia, veruntamen nō ex quocunque, sed cùm alterum ex altero. Nec id sufficit, q; simul omnes res erant, quia differunt materia. cur enim infinita facta fuissent & non vnum, cùm intellectus vnus sit? quare si materia vna, illud actu fuisset factum, cuius materia potentia erat. ¶ Tres itaq; causæ, & tria principia. duo quidem ipsa contraria, cuius hoc quidem ratio & forma, hoc vero privatio: tertium vero materia.

Tex. 8.

Tex. 9.

Tex. 10.

Tex. 11.

Tex. 12.

Nec materiam, nec formam generari. Item quo pacto formas dari nō male dixerit Plato: & cur etiam non cogamur nos eas ponere. *Cap. III.*

POst hæc quòd neque materia fit, neque forma, dico autem extrema. Omne enim quod transmutatur, aliquid est, & ab aliquo in aliquod transmutatur. ab aliquo quidem, primo mouente: in quo vero, materia: in quod autem, formam.

in infinitum itaque procedet, si non solum æs ro
tundum fit, verum ipsum rotundum, aut æs: quare
Tex. 13. necesse est stare. ¶ Deinde quòd quælibet sub-
stantia ab vniuoco fit. Quæ enim natura, substan
tiæ sunt, & alia. aut enim natura, aut arte, aut for-
tuna, aut casu fiũt. Ars igitur principium in alio,
natura vero principium in ipso. homo namque
hominem generat, cæteræ vero causæ priuatio-
Tex. 14. nes horum sunt. ¶ Substantiæ verò tres. quædam
* hoc ali- materia, quæ * quod quid est, eo ipso quòd appa-
quid. ret. quæcunque enim tactu non coadhærentia
sunt, materia & subiectum sunt. Quædam vero na
tura, & quod quid, & quidam habitus ad quem.
Tertia item, quæ ex his, quæ singularis est, vt So-
crates, aut Callias. In quibus igitur quod quid nõ
est præter compositam substantiam (vt domus
forma non nisi ab ipsa arte) nec est generatio
aut corruptio eorum: verum alio modo sunt, &
non sunt, tum domus, quæ absque materia, tum
sanitas, & omne, quod secundum artem est. sed
si quidem sunt, in his sunt, quæ natura fiunt.
Tex. 15. ¶ Propter quod non male Plato dixit, quòd for-
mæ eorum sunt, quæ natura sunt. siquidem formæ
sunt aliæ ab his: vt sunt ignis, caro, caput. cuncta
namque materia sunt: & maxime eius substantiæ
Tex. 16. quæ est vltima. ¶ Causæ itaque mouentes, tan-
quam antea ortæ, existunt. quæ vero vt ratio, si-
mul sunt. cùm enim sanus sit homo, tunc etiam
sanitas est. & forma æneq; sphæra simul atq; ænea
Tex. 17. sphæra. ¶ Si autem aliquid posterius perma-
net, considerandum est. in quibusdam enim nihil
prohibet. veluti si anima tale sit, non omnis, sed
intellectus. omnem namque fortassis impossibile
Tex. 18. est. ¶ Manifestum itaque est, quòd propter hæc
non oportet ideas esse. homo namq; hominem ge-
nerat,

nerat, singularis aliquem. Similiter etiam in arti-
but. Medendi enim ars ratio sanitatis est.

Quot, quibusq; modus sensibilium rerum principia eadẽ dici possint, & quibus minime. Cap. IIII.

Tex. 19. CAusæ vero, atq; principia quodam quidem
modo alia aliorũ sunt, quodam vero modo
non. si quis vniuersaliter dicat, & secundum pro-
portionẽ omniũ eadẽ. Dubitare nanq; quispiam
possit, vtrum alia, an eadem principia & elemen-
ta substãtiarum sint, & eorũ, quæ ad aliquid sunt,
& eodẽ modo in quolibet prædicamento. At ab-
surdum est, si omniũ eadem sunt. ex eisdem enim
erit ad aliquid & substãtia. Quid igitur hoc erit?
præter enim substantiam, & alia, quæ prædican-
tur, nihil commune est. prius autem elementum
est, quàm ea, quorum est elementum. At vero nec
substantia eorum, quæ ad aliquid sunt. elemẽtum
Tex. 20. est. nec aliquid horum substãtiæ. ¶ Item, quo mo-
do contingeret omniũ eadẽ esse elementa? nullum
enim elementorum idem potest esse ei, quod ex
elementis componitur. veluti ipsi B A, ipsum B,
aut ipsum A. ¶ Neq; sanè vllum intelligibilium,
Tex. 21. vt vnum vel ens, elementũ est. hęc enim vnicuiq;
cõpositorũ insunt. nullũ igitur eorũ neq; substan
tia. nec ad aliquid erit. at necessarium est. ¶ Non
Tex. 22. sunt ergo omnium eadẽ elemẽta. An (vt diximus)
quodammodo quidẽ sunt, quodammodo vero
non. veluti fortassis corporum sensibilium cali-
dum, tanquã forma, & alio modo frigidum, vt
priuatio. materia vero, quod primo per se poten-
tia hæc erat. substantiæ vero, tum hæc, tum ea ex
his, quorum hæc principia sunt: aut si quid ex fri
gido, & calido fit vnum, vt caro, aut os, necesse
profectò est aliud ab his esse illud, quod factum
est. horum itaque eadem elementa, atque princi-

pia sunt, alia vero aliorũ. Omnium vero ita quidem dicere non est, sed analogice. quemadmodum si quis dicat, quòd principia sunt tria. forma, priuatio, & materia. verum vnumquodque horum circa vnumquodque genus aliud est, vt
Tex. 23. in coloribus album, nigrum, superficies, lumen, tenebræ, aër: ex his vero dies, & nox. ¶ Cùm vero illæ non solum, quæ insunt, causæ sint, verum etiam ex his, quæ extrinseca sunt, illud quod mouet, patet quòd aliud est principium, aliud elementum. ambo vero causæ sunt, & principium in hæc diuiditur. quod autem vt mouens, vel sistens est, principium quoddam, & substantia est. Quare elementa quidem analogice tria: causæ vero, atque principia quatuor. aliud vero in alio: & prima causa, vt mouens, in alio alia. sanitas, morbus, corpus: mouens, ars Medendi: forma, inordinatio talis, lateres: mouens Aedificatiua, &
Tex. 24. nimirùm in hæc diuiditur principium. ¶ Cùm autem mouens, in naturalibus quidem homo, in his vero, quæ à mẽte fiunt ipsa forma, vel cõtrarium sit, modo quodam tres profecto causæ erunt, alio vero modo quatuor. sanitas nãq; quodammodo est ars Medendi, & Aedificatiua forma domus, & homo hominem generat. præter hæc item cuncta mouens, tanquam omnium primum. ¶ Cùm
Tex. 25. autem quædam separabilia, quædam inseparabilia sint, illa sunt substãtiæ, propter quod hæc omnium causæ sunt: siquidẽ absque substãtiis passiones, & motus non sunt. deinde hæc erunt, anima fortassis, & corpus; aut intellectus, appetitus, &
Tex. 26. corpus. ¶ Item alio modo analogice principia sunt eadem, vt actus, & potentia. verũ hæc etiam in aliis alia, & alio modo sunt. In quibusdam enim idem quandoq; actu, quandoq; potẽtia est. vt

vt vinum, aut caro, aut homo. Cadunt autem hæc in prædictas causas. actus nanq; est forma, si separabilis sit, & quod ex ambobus. priuatio etiã, vt tenebræ, aut ægrotans. potentia autem materia. hoc nanque est, quod ambo fieri potest. Aliter autem actu potentiáq; differunt, quorũ non eadem materia est, quorum non eadem forma: sed diuersa est, veluti hominis causa, elementa, ignis, & terra, & materia: & propria forma, & si quid aliud extrinsecus est, vt pater, & præter hæc Sol, & obliquus circulus, quæ nec materia, nec forma, nec priuatio, nec eiusdem speciei sunt, verum mouentia. ¶ Præterea videre oportet, quòd quædam est
Tex. 27. vniuersaliter dicere, quædam minime. Omnium itaq; prima principia, quod actu primũ, & aliud, quod potentia. At illa, quæ vniuersalia dicimus, non sunt, singulare nanq; principium eorum est, quæ singularia sunt. homo enim hominis vniuersalis, sed nullus est. verum Peleus Achillis, tui autem pater, & hoc B ipsius B A, ipsum vero B omnino ipsius B A simpliciter. Deinde formæ hæ, quæ substantiarum sunt, verũ aliorũ aliæ causæ, ac elementa, vt dictum est, eorum, quæ nõ in eodem genere sunt colorum, sonorum, substantiarum, quantitatis, nisi proportionaliter. Eorũ quoque, quæ in eadem specie sunt diuersa, non specie, sed quoniam quæ singularium aliud, & tua materia, & forma, & quod mouit, & forma, ac mea materia. vniuersali vero ratione eadem.
¶ Quærere autem quænam principia, siue elemen
Tex. 28. ta substantiarum, ad aliquid, & qualitatum sint, verum eadem an diuersa, patet q̃, cùm multipliciter dicantur, vniuscuiusq; sunt. at si diuidantur, non eadem, sed diuersa, nisi q̃ aliquo modo eadem, analogice nanq; eadẽ: quia materia, forma,

priuatio, mouens. ac illo modo substantiarũ causæ, quasi omnium causæ sunt: quia pereptis, peri-
imuntur. Præterea quod primum actu est, illo ve-
ro modo alia prima, quæcunque contraria, quæ
nec vt genera, neque multipliciter dicuntur, item-
Tex. 29. & materiæ. ¶ Quæ itaque sensibilium principia
sunt, & quot, quóue modo eadem, & diuersa, di-
ctum est.

SVMMA SECVNDA.

De substantia Immobili.

Necessarium esse dari substantiam aliquam immobilem, perpetuam semperq; actu existentem. Item actum potentia esse priorem.

Caput I.

Vide autr. in Epito. tract. 4.

VM vero tres sint substantiæ, duæ quidem naturales, alia autem immobilis, de hac est dicendum quòd necesse est perpetuam aliquam, & immobilẽ substantiam esse. Etenim substãtiæ, primæ entium sunt. & si cunctæ corruptibiles, omnia corruptibilia sunt. at impossibile est aut generari motum, aut corrumpi: nam semper erat. neque tempus, cùm non sit possibile prius & posterius esse tempore non existente, & motus sanè ita continuus est, sicuti & tempus. aut enim idem, aut quædam ipsius motus passio est. motus vero non est
Tex. 30. continuus, præter hunc, qui secundum locum, & hunc qui circularis est. ¶ At vero, si motiuũ aut effectiuum est, non autem operans aliquid, non est motus. possibile namq; est non operari, quod potentiã habeat. nulla igitur vtilitas erit, ne quidem si perpetuas substantias faciamus, quemadmodum qui faciunt formas, nisi aliquod principium insit, quod mutare possit. Nõ igitur sufficit il-

la, nec alia substantia præter formas. Nam, si non operabitur, motus nõ erit, nec item si operabitur, substãtia vero eius potẽtia sit. nõ enim erit perpetuus motus. quod enim potentia est, cõtingit non esse. oportet igitur esse tale principium, cuius substantia actus sit. Item has oportet esse substantias absq; materia. sempiternas enim esse oportet, si aliquid quidem æternum est: actu igitur sunt. Atqui dubium est. Nam omne quidem agens posse videtur, potẽs vero non omne, agere: quare potentia erit prior. Verũ, si hoc ita sit, nihil entiũ erit. contingit enim posse quidem esse, nondum vero esse. sic si, vt Theologi qui ex nocte cuncta generari, siue, vt Naturales dicunt. omnes res simul erant, idem impossibile erit. Quo nanque modo moueburtur, si nulla erit actu causa? non enim ipsa materia seipsam mouebit, verum opifex virtus, neque menstrua, neque terra, verum semina atque humanum semen. Propter quod quidam faciunt semper actum, veluti Leucippus & Plato, cum semper esse motum dicant. cur vero, vel quem, non aiunt. nec cur sic, nec causam. nihil enim susque déque mouetur, sed oportet vt semper aliquid præexistat. sicuti nunc, natura quidem hoc modo, vt etiam, aut ab intellectu, aut ab aliquo alio, hoc modo. Deinde, quisnam primus fit. differt enim quàm maxime. ¶ At neque Pla-
Tex. 31. toni possibile est dicere id, quod quandoque prius principium esse, quod seipsum mouet. posteriori enim pariter cœlo est anima, vt ait. ¶ Arbi-
Tex. 32. trari itaq; potentiam actu priorem, quodãmodo quidem bene est. quodammodo vero minime. dictum autem est quo modo. Quòd autem actus sit prior, Anaxagoras testatur, intellectus nãq; actus est. Et Empedocles, amicitiam & cõtentionẽ ponens

Dubitatio Solutio.

nens. & qui semper esse motum aiunt, vt Leucippus. Quare non erat tempore infinito Chaos, aut nox, verum semper eadē circuitione, aut aliter. Tex. 33.

actus quidem prior potentia. ¶ Si vero semper idem circuitione oportet vt aliquid semper fiat, Tex. 34.

liter operando permaneat. ¶ Quòd si futura generatio & corruptio, aliud operans aliter, & aliter esse oportet. Necesse igitur est hoc quidem modo illud secundum se operari, hoc vero secundum aliud, aut igitur secundum diuersum, aut secundum primum. necesse autem est vt secundum hoc. hoc nanque rursus, & sibi & illi causa est. Dignius ergo est, quod primum est. hoc nanque, vt semper similiter se habeat, causa erat, vt vero aliter, aliud. vt autem semper aliter, ambo scilicet,

Patet igitur quòd motus quoque ita se habent. Cur igitur alia quærere oportet principia? Cùm vero & ita contingat (& si non sic, ex nocte & simul omnibus. & ex non ente erunt) hæc profecto soluentur. Et est aliquid, quod semper incessabili motu mouetur. hic vero circularis est. & hoc non solū ratione, verūetiā opere patet. Quare æternū Text. 35. est profecto primum cœlum. ¶ Estque aliquid quod mouet. Cùm vero id, quod mouetur, & mouet, medium sit, est etiam aliquid, quod non mouet, tū mouet, quod æternū, & substantia, & actus est.

Text. 36. Vide auer. in Epi. tract. 4. in duobus locis.

Quo pacto dicta substantia, quæ primum est principium, immobilu moueat. Cap. II.

MOuet autem hoc modo, concupiscibile & intelligibile mouet, non motum. horum autem prima eadem sunt, desiderabile nanq; quod apparet bonum, primum vero * voluntate affectabile, quod est bonum. magis vero appetimus, quia videtur, quàm videtur, quia appetimus. Vide contr. Zim. * volibile Tex. 37.

¶ Principium enim intellectio. Ac intellectus ab intelligibili mouetur. Intelligibile vero alter ordo est, qui per seipsum est. & huius substantia prima, atque huiusce quę simplex, & secundū actum est. Est autem vnum, & simplex non idem. siquidem vnum significat mensuram, simplex vero quo modo se habeat ipsum. At vero bonum quoque & quod per se eligibile est in eodem ordine sunt. & semper primum est optimum, aut proportionale. Quod vero cuius grātia in immobilibus sit ipsa diuisio manifestat. est enim id cuius gratia alicui eorum, quorum hoc quidem est, hoc vero non est. mouet itaque, vt quod amatur. quod mouetur autem, cætera mouet. ¶ At si quid mouetur, contingit etiam aliter se habere. Quare, si latio prima etiam actus est, quo mouetur, hoc modo sanè contingit aliter se habere secundum locum, quamuis non secundum substātiam. Cùm autem aliquid sit mouens, ipsum immobile existens, actu ens, hoc nullo modo contingit aliter se habere. latio nanque prima mutationum est. huius autem, quæ circularis est, hanc autem illud mouet. Ex necessitate itaque est ens. & prout necessitas, bene est, & sic principium. Necessarium nanque toties dicitur, quoddam vi, quia præter inclinationem: quoddam, sine quo non bene esse: quoddam, quod non aliter contingit se habere, sed simpliciter est. à tali ergo principio tum cœlum, tum natura dependet. Tex. 38.

De vita, essentia, perfectioneque primi principij. Et contra nonnullos dicentes in ipso non esse optimum, ac pulcherrimum. Cap. III.

DEgentia vero, qualis nobis pauco tempore, optima illi est. siquidem ita semper illud est. Tex. 39. *vita.*

nobis

Vnū & simplex nō idē

Principiũ huius tex. quod nõ est in te. auer. exponit ipse in fine commenti præcedentis.

nobis autẽ profecto id impossibile est: quoniam & delectatio actus huius est. Et ob hoc vigilatio sensus, intellectio maxime delectabile est. spes autem, ac memoria propter hæc. Ipsa vero intellectio secundum se eius est, quod secundum se optimum est. & quæ maxime est, eius quod maxime est. seipsum vero intellectus intelligit assumptione intelligibilis. intelligibilis nanque fit attingẽs & intelligens, ita vt idem intellectus & intelligibile sit. susceptiuũ enim intelligibilis & substantiæ intellectus est, operatur autem, habens. Quare istud magis, quàm illud est id diuinum, quod intellectus videtur habere. & speculatio optimum & maxime delectabile est. Si igitur ita bene se habet Deus semper, vt nos aliquando, admirabile est. quod si magis, adhuc admirabilius est, atica se habet. Cæterum, vita quoq; profecto *inexistit*, siquidem intellectus operatio vita est. ille vero

Deus quid * ζῶον *animal*

est actus. actus vero per se illius vita optima, & perpetua est. Dicimus itaq; Deum, sempiternum, optimũq;* viuens esse. Quare vita, & æuum continuum, & æternum Deo inest. hoc enim est Deus.

Tex.40.

¶ Quicunque vero (vt Pythagorici & Pseusippus) putant optimum & pulcherrimum non esse in principio, eò quòd plantarum quoque ac animalium principia causæ quidem sunt: bonum vero & perfectum in his esse, quæ ex his sunt, non recte putant. semen nanque ex aliis prioribus perfectis est. neque semen primum est, sed quod perfectum est. veluti hominem dicere quispiam possit priorem semine esse, non illum, qui eo genera

Tex.41.

tur, sed alium, ex quo ipsum semen est. ¶ Quòd itaque est quædam æterna, immobilisq; substantia, & à sensibilibus separata, constat ex dictis. Ostensum autem est quòd nec vllam magnitudinem possibile est hanc substantiã habere, verum impartibilis, indiuisibilisque est. nam infinito tempore mouet. nihil vero finitum infinitam potentiam habet. cùm vero omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitã quidem propter hoc non haberet magnitudinem: infinitam vero, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo. At vero & quòd impassibilis, & inalterabilis est, omnes nanq; reliqui motus posteriores eo sunt, qui secũdum locum est. Et quidem hæc propter quid sic se habeant modo dilucida sunt.

Quot sint numero substantiæ immobiles, ac sphæraque ab eis mouentur, opiniones tum aliorum, tum propria: ac per admodum Antiquos de ipsis loquentes confirmatio. Cap. IIII.

Text.42. Vide auer. in Epit. tractatu 4.

VTrum autẽ vna sit ponẽda talis substãtia an plures, & quot, nõ oportet nos latere, sed meminisse quoq; aliorũ sententias, quot de pluralitate nihil, quod dictũ perspicuũ sit, dixerũt. De ideis nãq; opinio nullã accõmodarã cõsiderationem habet. Numeros nãq; dicũt ideas, qui dicũt ideas esse: de numeris vero quãdoq; vt de infinitis aiũt, quãdoq; tãquã vsq; ad denariũ determinatis. quacum vero de causa tãta numerorũ pluralitas sit, nihil cum diligẽtia demõstrativa dicitur. ¶ Nobis vero ex præsuppositis atq; determinatis dicẽdum est.

Text.43.

Text.45.

Principiũ enim ac primũ entiũ, tũ per se, tum per accidẽs immobile est: mouẽs autẽ, primo, sempiterno, & vno motu. Cùm vero quod mouetur, necesse sit ab aliquo moueri, primũq; mouẽs immobile per se esse, ac motu æterno ab æterno moueri & vnũ ab vno, videmusq; præter simplicẽ lationẽ totius, quã dicimus primã substãtiã & immobilẽ moueri, cæteras etiã lationes, quæ errãtium sunt,

sempiter

sempiternas esse (sempiternum nanq; & irrequietum scibile circulare corpus est. monstratum autem est de his in Physicis) necesse est harum, quoque lationum vnamquanque à per se immobili, & æterna substantia moueri. nam & stellarum natura perpetua subsistit quædam existens, & quod mouet perpetuũ, & prius est moto. & quod prius substantia est, substantia sit necesse est. Constat itaque necesse esse tot substãtias esse natura perpetuas, & per se immobiles, ac absque magnitudine, ob causam prius dictam. ¶ Quòd igitur substantiæ sunt, & harum quænam prima, quæue secunda, secundum eum ordinem, quem & lationes siderum habent, patet. Pluralitatẽ vero lationum ex peculiarissima Philosophia Mathematicarum scientiarum, videlicet ex Astrologia, considerandum est. hæc enim de substantia sensibili quidem, at sempiterna speculatur. cæteræ vero de nulla quidem substantia, veluti quæ circa numeros, atque quæ circa Geometriam. Et quidẽ quòd plures sint eorum, quæ feruntur lationes, manifestum etiam est his, qui parum attigerunt. pluribus enim quàm vna, errãtium astrorum vnumquodque fertur. ¶ Quot vero hæ sint, nunc quidem nos ea, quæ quidam Mathematicorum aiunt, intelligendi gratia dicimus, vt aliquam determinatam mente pluralitatem percipiamus. Deinceps quædam quidẽ nos ipsos quærere decet, quædam autem à quærentibus sciscitari, si quid præter ea, quæ nunc dicta sunt, his videatur, qui circa hæc versantur, diligere quidem vtrosque, adhærere vero certioribus. Eudoxus igitur Solis, & Lunæ vtriusque lationem in tribus posuit sphæris esse, quarum Primam quidem eam esse, quæ non errantium stellarum. Secundam vero secundum id, quod

Tex. 44.

Cõsideratio

Tex. 45.

Solis & Lunæ latio.

quod per medium zodiacum. Tertiam porro secundum eum, qui in latitudiné zodiaci obliquatur. in maiori autem latitudine obliquari eum, secundũ quem Luna fertur, quã secundũ quem Sol.

¶ Errantium vero stellarũ vniuscuiusq; in quatuor sphæris, quarum Primã quidẽ & Secundam eandẽ illis esse. etenim quę non errãtium est, eam illam esse, quæ omnes fert. at eã, quæ sub ipsa ordinata est, ac quæ secundũ zodiacum lationẽ habet, cõmunem omnibus esse. Tertię vero omnium polos in eo, quod per mediũ zodiacũ esse. Quarum autem lationẽ, secundum eum, qui obliquatus ad medium eius est. esse vero tertiæ sphæræ polos alterius quidẽ proprios, Veneris autẽ & Mercurij eosdẽ. ¶ At Calippus situm quidẽ sphærarum eundẽ Eudoxo ponebat, hoc est distantiarum ordinem. pluralitatẽ autem stellæ quidẽ Iouis ac Saturni eandem illi attribuebat. Solì vero & Lunæ duas adhuc putabat sphęras addendas esse, siquis eorum, quę sensibiliter apparẽt, causas assignare debeat. cæteris vero errantiũ vnicuiq; vnam necesse vero esse, si debent omnes simul positæ, quę apparent reddere, secundum vnamquamque errantium alteras sphæras vna pauciores esse, quæ reuoluãt, & ad idem positione semper primã eius astri sphærã, quod inferius ordinatum est constituant. hoc enim modo solum cõtingit errantium lationẽ omnia facere. Cùm igitur in quibus ipsa quidem feruntur sphæris, hę quidem octo, hæ vero viginti quinq; sint, horum sane illas solas non oportet reuolui, in quibus fertur, quod infime ordinatum est. quæ quidẽ duarum primarũ sphæras reuoluunt, sex erunt. quæ vero posteriorum quarum quæ ferunt, tum quæ reuoluunt eas, quin-

Tex. 46.

Tex. 47.

quagintaquinque. quòd si Lunæ & Soli non ad-
dat aliquis, quos diximus, motus, omnes sphæræ
Spharaꝝ numerus. erũt septem & quadraginta. Pluralitas itaq; sphæ-
Text.48. rarum tanta sit. ¶ Quare substantias quoque &
principia, tum immobilia, tum sensibilia, tot ra-
tionabiliter arbitrandum est esse. quod enim ne-
cessarium est relinquatur potentioribus dicen-
dum. Quod si nullam lationem possibile est esse,
quæ non ordinetur ad lationem stellæ, omnem
item naturam, omnémque substantiã impossibi-
lem, & per se arbitrari oportet optimũ sortitam
Inde sumitur q̃ nulla est intelligentia, quæ nõ moueat aliquẽ orbem. finem esse, nulla profecto præter has alia natu-
ra erit, sed hunc necesse est numerum substantia-
rum esse. si etenim aliæ sunt, vtique mouebunt,
cùm lationis finis sint. Sed esse alias lationes præ-
ter dictas impossibile est. hoc autem ex his, quæ
feruntur, rationabile est accipere. si enim omne,
quod fertur, eius gratia, quod fertur, suapte natura
est: omnisque latio alicuius, quod fertur est: nulla
latio sui gratia erit profecto, nec alterius latio-
Omnis lationis finꝝ. nis, verum stellarum causa. Si nanque latio latio-
nis causa erit, illam quoque oportebit aliarum
gratia esse. quare cum non sit processus in infini-
tum, finis omnis lationis erit diuinorum corpo-
Tex.49. rum aliquod, quæ in cœlo feruntur. ¶ Quòd au-
tem cœlum sit vnum, manifestum est. si enim plu-
res sint cœli, vt homines, principiũ vniuscuiusq;
erit specie vnũ, numero multa. at quæcunq; mul-
Quæcunq; multa numero materiam habent. ta numero materiã habẽt. Vna etenim & eadem
multorũ ratio est, veluti hominis. Socrates vero
vnius. ipsum vero quid erat esse primum non ha-
bet materiã, cùm actus sit. vnũ ergo, tum ratione,
tum numero primũ mouens immobile ens est. &
id igitur quod semper cõtinuóq; mouetur: vnum
Tex.50. ergo tantum cœlũ est. ¶ Tradita autem sunt quæ-
dam à

dam à maioribus nostris, & admodũ Antiquis,
ac in fabulæ figura posterioribus relicta, quòd
hi Dij sunt, vniuersamq; naturã diuinum conti-
net. Cætera vero fabulose ad multitudinis persua-
sionem, & ad legum, ac eius quod cõferat oppor-
tunitatẽ, iam allata sunt. hominiformes nanque,
ac aliorum animalium nonnullis similes eos di-
cunt, ac alia cõsequẽtia, & similia his, quæ dicta
sunt. quorum si quis ipsum solũ primum separan
do accipiat, quòd Deos arbitrabãtur primas sub-
stantias esse, diuinè profecto dictũ putabit: & (vt
verisimile est) sæpius quaq; arte & Philosophia,
quò ad possibile fuit, inuenta, corruptáq; rursus,
hasillorum opiniones, quasi quasdam reliquias,
nunc vsque saluatas esse. ¶ Paterna itaque, ac *Tex.51.*
priorum opinio in tantum nobis manifesta sit.

Examinantur nonnullæ dubitationes circa primi intellectus intellectionem.

Caput IIII.

EA vero quæ circa mentem sunt, quasdam du-
bitationes habent. Videtur enim eorum, quæ
apparent, quid diuinissimum esse. quo vero mo-
do se habens, talis erit, difficultates quasdam ha-
ber. Siue enim nihil intelligat, sed ita se habeat,
vt dormiens, quid nã præcellens erit? siue intelli-
gat, huius vero aliud sit principale (nõ enim id,
quod est eius substãtia, intellectio erit, sed poten
tia) profecto nõ erit optima substãtia. siquidẽ eo
quod intelligit, ei honorabilitas inest. Præterea,
siue mẽs, siue intellectio eius substãtia sit, quid in
telligit? aut enim ipsa se ipsam, aut aliquid aliud.
& si aliud, aut idem semper, aut aliud. Vtrum aũt
differt aliquid, an nihil intelligere bonum, vel
quodcunque? An vero de quibusdam ipsam etiã
& cogitare absurdum est? Manifestum itaque est,

quòd illud intelligit, quod diuinissimum, honorabilissimúmque est. Neque mutatur, in deterius nanque mutatio fieret, ac motus, quod huiusmodi iam esset. Primo igitur, si non est intellectio, sed potentia, rationabile est laboriosam ei continuationem intelligendi esse. Deinde dilucidum, ꝙ aliquid aliud honorabilius esset quàm mens, id scilicet, quod intelligitur. Et intellegere profecto, ac intellectio, & quod pessimum intelligenti inerit. Quare fugiendum hoc est. etenim quædam melius est non videre quàm videre. alioqui non fuerit quod optimum intellectio. Seipsam ergo intelligit, si est quidem, quod optimum est, & est intellectio intellectionis intellectio. At videtur semper alterius esse, tum scientia, tum sensus, & opinio, ac cogitatio: sui vero ipsius *præter necessitatem. Si aliud præterea intelligere, aliud intelligi sit, secundum quod horum ineſt ei bene esse? quandoquidem non est idem intellectioni esse & intellecto. An in quibusdam scientia est ipsa res. in effectiuis quidem absque materia substantia, & ipsum quid erat esse: in speculatiuis vero, ratio, res, & intellectio. Cùm igitur non sit diuersum id quod intelligitur & intellectus, quæcunque non habent materiam, idem erunt, ac intellectio vna eius, quod intelligitur. Item restat dubitatio, vtrum compositum sit, quod intelligitur. mutaretur etenim in partibus totius. An omne non habens materiam indiuisibile est, quemadmodum humanus intellectus, aut qui cõpositorũ in aliquo tempore se habet. nã non bene esse habet in hoc aut in hoc, verum in toto quoddã, quod optimũ est, aliud ab eo existens. sic autẽ ipsa sui ipsius intellectio per totum æternum se habet.

Nõ videre quædã dignius est quã videre

**accessorie.*

Omne non habẽs materiã indiuisibile est.

Summa

SVMMA TERTIA.

Quo pacto vniuersi natura ipsum bonum, ipsumque optimum habeat, opinio propria aliarúmque impugnatio.

PErscrutandum autem etiam hoc quonam modo natura vniuersi habeat ipsum bonum, & ipsum optimũ. vtrum separatum quiddam, & ipsum, an per seipsum ordine. An vtroque modo, quemadmodum exercitus. etenim bene esse eius, in ordine, & duxipse est, ac magis ipse. non enim ipse propter ordinem, verũ ordo propter ipsum est. Cunctaautem coordinata quodãmodo sunt, verum non similiter & natantia, & volatilia, & plantæ. nec ita se habent, vt sit vllum alteri ad alterum, sed sunt ad quippiam: ad vnum nanque coordinata sunt omnia. Verum, quemadmodum in domo liberis quidẽ minime licet quodcunque facere, sed ea omnia, aut plurima, quæ ordinata sunt: mancipiis vero & bestiis parum, quod ad commune conferat, sed vt plurimum quodcunq; contingit (tale nanq; principium cuiusq; eorum natura est.) ¶Dico autem pariformiter ꝙ necesse est omnia in *discrimen venire. & alia ita sunt, quibus omnia cõmunicant ad vniuersum. Quæcunque vero impossibilia, siue absurda aliter dicentibus accidunt, quæ ue dicunt elegantius dicentes, ac in quibus minime dubitationes sunt, non decet nos latere. Omnes nanque ex contrariis omnia faciunt. At non recte id, omnia, neq; id, ex contrariis. quibus autem contraria insunt, quonam modo ex contrariis erunt, non dicunt: quandoquidẽ cõtraria impassibilia sunt à se inuicem. A nobis autem rationi consentanee hoc

Tex. 52. Vide auer. in Epi. tract. 4.

Ad vnum omnia coordinata esse.

Tex. 53.

**segregationem.*

soluitur, cùm aliquid tertium sit. Quidã vero alterum contrariorũ materiam faciunt, quẽadmodum qui inęquale ęquali, aut vni multa. Soluitur autem etiam hoc eodem modo. nam materia
Tex. 54. vna nulli contrarium est. ¶Item cuncta participabunt malo præter ipsum vnum, alterum nanq; elementorum ipsum malum est. Et alij neq; principia bonum & malum, quanquam in omnibus maxime ipsum principiũ ipsum bonum sit. Quidam autem hoc quidem recte, quòd principium quo vero modo ipsum bonum principiũ sit, vtũ vt finis, an vt mouens, an vt forma, non dicunt. Empedocles quoq; absurde amicitiam facit bonum, cùm hæc principium sit, & vt mouens. si quidem congregat: & vt materia: nam missti pars est. At si etiam eidem accidat, & vt materię principio esse & vt mouenti, ipsum tamen esse non idem est. secundum quod igitur horum amicitia est? Inconueniens item est contentionem incorruptibilem esse, cum hæc ipsa mali natura sit.
Tex. 55. ¶Anaxagoras autem bonum ponit principium, vt mouens, mens enim mouet. verum alicuius gratia mouet: quare alterum, nisi sit, vt nos dicimus. ars enim medendi quodammodo sanitas est. Inconueniens etiam est quòd non fecerit aliquid bono mentique contrarium. ¶Porro nullũ eorum, qui ponunt contraria, vtuntur contrariis, si quidẽ inquirere non pigeat: & cur quędam corruptibilia, quædam incorruptibilia nemo dicit. omnia nanque entia ex eisdem principiis facit. Præterea, quidam ex non ente faciunt entia, quidam vt hoc non cogantur, vnum cuncta faciunt. cur itẽ semper generatio erit, quidq; generationis causa sit, dicit nemo. Attũ illis, qui duo principia faciunt, aliud principalius principium necesse

esse est esse: tum illis, qui formas, quia aliud principalius principium est. cur enim participant, aut participat? Et aliis quidem necesse est Sapientiæ, ac nobilissimæ scientiæ aliquid contrarium ponere esse, nobis vero minime. nihil enim est primo contrarium: quandoquidem cuncta contraria materiam habent, & potentia hæc sunt. contraria vero ignorantia ad contrarium. primo autem nihil contrarium est. Præterea, si non erunt alia præter sensibilia, non erit principium, & ordo, & generatio, & ipsa cœlestia, sed semper principij principium, vt Theologis, Naturalibusque cunctis. Si autem erunt formæ, aut numeri, nullius causæ erunt, si vero non, neque motus ipsius motus. Quo nanque item modo ex non habentibus magnitudinem magnitudo constabitque erit? numerus nanq; non faciet continuum, neque vt mouens, neque vt forma. Cæterum nihil contrariorum erit quod & factiuum & motiuum. alioqui contingere sane possit non esse. verum enimuero & facere posterius quàm potentia est. Entia ergo non erunt sempiterna: attamen sunt. interimendum igitur aliquid horũ est. hoc autẽ aliquo pacto dictum est. Item, quomodo numeri sunt vnum, aut anima, & corpus, & omnino forma & res, nemo aliquid dicit, nec dicere potest, nisi (vt nos) dicat, quod vt mouens faciat. Qui vero dicunt mathematicum numerum primum, & ita semper aliam attiguam substantiam, ac alia cuiusque principia, * in cõspiciunt autem vniuersi substantiam faciunt (nihil enim altera alteri confert, siue sit, siue non sit) & principia multa. At entia nolũt male gubernari. non est bonum pluralitas principatuum: vnus ergo princeps.

* ἐπεισοδιώδη aduẽtitiã

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER XIII.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima, de Mathematicarum rerum essentia pertractatur.

In Secunda, disputatur contra Ideas.

In Tertia, probatur Numeros non esse substantias separatas.

SVMMA PRIMÆ.

De quibus agendum sit in subsequentibus libris. Cap. I.

DE sensibilium itaq; substãtia, quænam sit, dictum est: in *traditione quidé naturalium, de materia. posterius vero de actu. Cùm autem hæc consideratio sit, vtrum præter sensibiles substãtias aliqua sit immobilis & æterna necne, & si sit, quænam sit, quæ ab aliis dicuntur, primo speculandum est: vtum si quid non recte dicãt, non simus eisdé consciſ: tum si quod nobis & illis cõmune decretum sit, hoc separatim non contra nos grauiter feramus. sufficiés enim erit, si quis quædã melius dicat, quædã non deterius. Duæ autem de his opiniones

*μεθόδου.

niones sunt. Quidam etenim ipsa Mathematica substãtias esse aiunt, vt numeros, lineas, & quæ his eiusdé generis sunt. Et rursus Ideas. Cùm autem quidã ideas, numerósq; mathematicos duo genera faciant, quidã vnam amborũ naturã, quidam autẽ alij mathematicas tantũ substãtias esse dicant: primum quidem de mathematicis considerandum est, nullam aliã eis addẽdo naturam, veluti vtrum ideæ sint necne, & vtrum principia, substantiæq; entium, an non: verũ tantum, vt de mathematicis, vtrũ sint an nõ sint: & si sint, quomodo sint. Deinde postea seorsum de ipsis Ideis simpliciter, & aliquantulũ legis gratia. dicemus. vulgatæ nanq; plurima sunt etiã in exterioribus rationibus. Præterea ad illam considerationem oportet maiorem sermonis partẽ attendere, cùm de his consideremus, vtrum substãtiæ, principiáque entium numeri ac ideæ sint. post enim ideas hæc tertia consideratio restat. Necesse autem, si mathematica sunt, aut in sensibilibus ea esse, quẽadmodum aliqui dicunt, aut à sensibilibus separata (& hoc etiam modo quidã aiunt) aut si neutro modo sunt, aut alio modo sunt. Quare dubitatio nobis non de ipso esse erit, verum de modo.

Mathematica substantias non esse magis quàm corpora, nec eis priora nisi ratione, nec ab eis separata esse posse. Caput II.

ET quidem quod in sensibilibus ea esse impossibile est, quódque simul fictitia ratio est, dictum sane in dubitationibus est. q; simul duo solida esse impossibile est. Item quod eiusdé rationis est cæteras quoque potentias & naturas in sensibilibus esse, ac nullam separatam. hæc itaque prius dicta sunt. Verũ ad hæc etiã constat, q; impossibile esset quodcunq; corpus diuidi. diuidere-

tur enim secundum superficié, & hæc secundum lineam, & ista secundũ punctũ: quare si punctum impossibile est diuidere, etiã lineam, quòd si hãc, cætera quoq;. Quid igitur differt aut has esse tales naturas, aut non esse quidé in eis tales naturas? idem nanq; accidet. diuisis enim sensibilibus diuidentur, aut nec ipsæ sensibiles. At nec separatas esse tales naturas possibile est. Nam, si erunt præter sensibilia solida separata ab his diuersa, prioráque sensibilibus, patet, & etiã præter superficies alias necesse est esse superficies separatas, puncta quoque, & lineas: quandoquidé eadé ratio est. Quòd si hęc rursus præter mathematici solidi superficies, lineas, & puncta, alia separata, siquidé incõposita, priora cõpositis sunt. & si sensibilibus priora sunt corpora nõ sensibilia, eadem ratione superficiebus etiã, quæ in solidis immobilibus sunt, priores sunt hæ, quæ per se ipsas existũt. Quare aliæ sunt hæ, tum superficies, tum lineæ, ab his, quæ simul cum separatis solidis sunt, hæ nanq; simul cum mathematicis solidis, illæ vero eis priores sunt. Rursus illarũ superficierum lineę erunt, quibus priores alias oportebit eadé ratione lineas, punctáq; esse & eorũ, quæ in prioribus lineis, alia puncta priora, quibus nõ erunt amplius alia priora. At absurda sane coaceruatio fit. accidit nanq; solida quidem vnica præter sensibilia esse. superficies vero triplices, præter sensibiles: illæ scilicet præter sensibiles, quę in mathematicis sunt solidis, quęque præter eas quæ in his sunt. lineæ autẽ quadruplices, puncta autẽ quincupla. Quare circa qualia horũ mathematicæ scientiæ erunt? non enim circa superficies, lineas, & puncta, quæ in immobili solido sunt: quandoquidé semper scientia circa priora

est. Eadem ratio de numeris quoq;: præter enim quælibet puncta aliæ vnitates erunt, ac præter quælibet entia sensibilia. deinde præter intelligibilia, quare numerorũ mathematicorum infinita genera erunt. Itẽ quonã modo quę in dubitationibus enumerauimus solui possunt? etenim ea, circa quæ Astrologia est, simili modo præter sensibilia sunt, ac circa quæ Geometria. esse vero cœlum, & partes eius, quonã modo possibile est, aut aliud quodcunque motum habens? similiter autem Perspectiuæ & Harmonicæ obiecta? erit nanq; vox, & visus præter sensibilia & particularia. Quare patet, quòd alij sensus etiam, aliáq; sensibilia sunt. cur enim magis illa quàm ista? quòd hæc sunt. animalia quoq; erunt, siquidé & sensus. Item quædam à mathematicis vniuersaliter præter has substantias scribuntur. erit igitur hæc quoq; alia quædã substantia separata, ac media inter ideas, ac media, quę nec numerus, nec punctа, nec magnitudo, nec tẽpus sit. quòd si hoc impossibile est, cõstat quoque illa impossibile esse à sensibilibus separata. Et omnino cõtrariũ, tum vero, tum ei, quod existimari solitũ est, accidit, si quis ita esse mathematica ponat, vt quasdã naturas separatas. necesse enim est propterea quidem, quòd ita se habeãt, priores sensibilibus magnitudinibus esse, secundum autẽ veritatem posteriores: siquidé imperfecta magnitudo generatione prior, substantia posterior sit, vt inanimatum animato. Item quo, & quãdo magnitudines mathematicæ vnum erunt? quæ quidé interdum animæ, aut parti animæ, aut alicui, quæ partiъ est rationis, insunt? quòd si non, multa erũt, ac dissoluentur. Illis verò (cùm diuisibiles, quantæque sint) quidnam causæ est, vt vnũ sint, con-

iunctæque

iunctaq; maneant? Item ipsæ etiam generationes hoc manifestant, quandoquidem, quod primum est, ad longitudinẽ, deinde ad latitudinem, & tandem ad profunditatẽ fit, ac finem nactum est. Si itaque substantia prius, quod generatione posterius est, corpus profecto, tum superficie, tum longitudine prius erit. & hac ratione perfectum magis, atque totũ, quia fit animatum. Linea vero, siue superficies, quonammodo animata erit? supra nanq; nostros sensus hæc certe dignitas erit. Item corpus quidẽ substantia quẽdã sit, quippe q; iam perfectionẽ quodammodo habet, lineæ vero quonammodo substantiæ erunt? nec enim vt species, & forma quædã, veluti si anima sit, quod tale est. nec vt materia, veluti corpus. nihil enim ex lineis, neq; ex superficiebus, neque punctis videtur cõsistere posse. Atqui si qua materialis substantia esset, hoc pati posse profecto videretur.

Nõ omnia quæcũque ratione, & substantia sunt priora

Ratione itaq; prior sit. nõ tamẽ omnia, quæcunq; ratione priora, substantia quoq; priora sunt. substantia nanq; priora, quæcunq; separata ipso esse excedunt. ratione vero his, quorũ rationes exrationibus. hæc autẽ non sunt simul. si enim passiones non sint præter substantias, veluti quiddam motum vel album, homine albo secundũ rationem albedo prior est, non secundũ substantiam. non enim potest separata esse, verũ semper vna cum toto est. dico autẽ totum hominem album. Quare manifestum est, neque prius esse, quod ex ablatione est, neq; posterius, quod ex appositione est: ex appositione nanque, ipsa albedine albus homo dicitur. Quòd igitur nec substantiæ sint magis quàm corpora, nec essentia sensibilibus priora sint, verum sola ratione, nec vsquam esse separata possibile esse, satis dictum est.

Mathe

Mathematica & entia esse, & quo pacto: & quando non priora, & quomodo priora. Vbi de Abstractione multa. Cap. III.

Cvm vero nec in sensibilibus ea esse contingat, manifestũ est, q; aut omnino non sunt, aut modo quodam sunt, & ob hoc non simpliciter sunt, multipliciter nanq; ipsum esse dicimus. Quemadmodum enim vniuersalia in Mathematicis non sunt de separatis præter magnitudines, numerosq; esse, verum de his, quanquam nõ quatenus talia, vt magnitudinem habeant, aut diuisibilia sint, patet q; etiam de magnitudinibus sensibilibus rationes & demonstrationes sunt: verum non prout sensibiles, sed prout tales sunt. quemadmodum enim prout mota solum multæ rationes sunt, absque eo q; quid sit vnumquodque eorum, ac eis accidentium consideretur, & non est necesse propterea idem aliquid motum à sensibilibus separatum esse, vel in eis aliquam naturam segregatam esse: ita de his, quæ mouentur etiam erunt rationes, atque scientię, nõ tamen quatenus mota, verũ quatenus corpora tantum, & rursus prout superficies tantum, & prout longitudines tantum, & quatenus diuisibilia, & quatenus indiuisibilia situm habentia, & prout indiuisibilia tantum. Quare cùm simpliciter verum sit dicere, non solũ separabilia, sed & non separabilia esse, veluti ea quæ mouentur, & mathematica (quia etiam qualia dicunt verũ est simpliciter dicere, & talia esse) & quemadmodum cæteras scientias simpliciter verum est dicere huius esse, nõ eius, quod ei accidat; veluti q; albi (si salubre album sit) verum prout salubre est, ac illius, cuius vnaquæque est; si salubris salubre, si vero hominis prout homo est, ita & Geometriam, non si accidit

De quibus sint ipsa Mathematica, & eorũ demonstrationes.

Quo pacto fiat abstractio.

Instantiæ solutio.

dit sensibilia esse quorum est, non est autem eorum, prout sensibilia sunt: non erunt sensibilium Mathematicæ scientiæ, neq; profecto circa hæc, aliis separatis. Multa vero per se rebus accidunt, prout vnumquodq; talium est. quoniam & quatenus fœmina animal, & quatenus mas, propriæ sunt passiones: & si nō est quicquam fœmina, neque mas separatum ab animalibus. Quare etiam prout longitudines solum, & prout superficies, & quanto de prioribus ratione, ac simplicioribus, tanto magis id certitudiné habet. hoc autē simplex est. quare absque magnitudine magis quàm cum magnitudine, & maxime absq; motu. quod si habet motum, primū maxime: siquidé hic simplicissimus est, & huius qui regularis est. Eadem ratio de Harmonica, & Perspectiua est. neutra nanque prout visus, vel prout vox speculatur, verum prout lineæ, & numeri. at hæc, propriæ illorum passiones sunt. Mechanica quoque similiter. Quare si quis ab accidentibus separet, ac de eis aliquid, quatenus talia sunt, considereret, minime propter hoc mentietur. quemadmodum nec cùm in terra describat, ac eam, quę pedalis non est, pedalem dicat. nō enim in propositionibus falsitas inest. Optime vero ita vnumquodque profecto considerabit, si quis separans ponat quod nō est separatum: quod Arithmeticus, Geometraq; facit. Vnum etenim & indiuisibile est homo, prout homo. ille vero posuit vnum indiuisibile: deinde speculatus est, si quid homini prout indiuisibile est, accidit. at Geometra nec prout homo, nec prout indiuisibilis, verum prout solida, quę enim etiam tametsi nullibi erat indiuisibilis, inerant ei, patet & etiam absque his cōtingit ei posse inesse. Quare propter hoc non male Geometræ dicunt,

Idē primo Priorū cō. 25. & primo Poste. te. 80. Instantiæ solutio.

& de entibus differunt, & entia sunt. duplex enim est ens, hoc quidem actu, hoc vero materialiter. Cùm autem bonū & pulchrum differant (siquidem illud semper in operatione, pulchrum vero etiam in immobilibus est) qui dicunt Mathematicas scientias nihil de bono vel pulchro dicere, falsum dicunt. Dicunt etenim & maxime ostendunt. nam etsi non nominant, cùm tamen opera & rationes ostendunt, nónne dicūt de eis? pulchri nanque maxime species sunt, ordo, commensuratio, & definitū, quæ maxime ostendunt Mathematicæ scientiæ. Et, cùm hæc multorum causæ esse appareant (dico autem veluti ordo & definitum) patet quòd etiam similem causam, quæ vbonum causa est, quodammodo dicant. magis autem aperte in aliis dicemus. De mathematicis igitur, & quòd entia sunt, & quomodo entia, & quomodo non priora, & quomodo priora dicta sint.

Ens duplex.

Beni & pulchri differimen.

Quo pacto Mathematica sciētiæ bonum & pulchrum cōsiderent.

Pulchri species.

SVMMA SECVNDA.

Disceptatio contra Ideas.

Quæ mouerint Idearum assertores ad eas ponendas. Cap. I.

DE ideis autem primo ipsam, quæ de idea est, opinionem considerandum, ad numerorū naturam nihil consortij habentem, sed quemadmodū opinati sunt à principio, qui primi ideas esse dixere. Accidit vero de ideis opinio illis, qui dixerunt, propterea quòd de veritate adhærerant Heraclitionibus, tanquam omnia sensibilia semper fluant. Quare, si qua cuiuspiam scientia, prudentiáq; erit, oportet alias quasdam naturas permanentes esse, præter sensibiles. non enim fluentium esse

**a.l. habentes.*

esse scientiam. Cùm vero Socrates circa morales virtutes vacaret, & de his vniuersaliter definire primus quæreret, (naturalia enim parumper Democritus tetigerat solũ, & aliquatenus calidum & frigidum definierat. Pythagorici etiam prius de quibusdam paucis, quorũ rationes ad numeros reducebant, veluti quid est tẽpus, aut iustum, aut nuptiæ) ille sane rationabiliter quærebat ipsum quid est. syllogizare enim quærebat. syllogismorum vero principium est ipsum quid est. nondum enim tunc erat vis dialectica, vnde & possent absque eo ipso quid est cõtraria considerare, vtrum contrariorũ eadem sciẽtia esset. Duo nanque sunt, quæ Socrati iure proprio attribuat quispiam, inductiuas orationes, & definitionem vniuersalis. hæc enim ambo circa principium scientiæ sunt. At Socrates quidẽ vniuersalia non ponebat separata, nec definitiones. quidam vero separarunt, ac talia entium ideas appellarunt. quare ferè accidebat eis eadẽ ratione omnium, quæ vniuersaliter dicuntur, ideas esse.

Syllogismorum principium est ipsũ quid est.

Quid Socrati in differenda peculiare fuerit.

Destruuntur fundamenta eorum, qui ideas ponunt. Cap. II.

AT simile est, sicuti si quis numerare volens, cùm quidẽ pauciora existant, arbitretur non posse: cùm vero plura faciat, numeret. plures etenim (vt ita dicam) formæ sunt, quàm sensibilia particularia. de quibus cùm causas quærerent, ex his ad illas processerunt. nam & secundũ vnumquodq; eiusdem nominis sunt, & præter substantias, cæterorũ quoque in multis est vnũ, & in his & sempiternis. Cæterum quibus modis ostenditur, q̃ formæ sunt, secundum nullum horum apparet: è quibusdam nanque non est necesse fieri syllogismum: è quibusdam vero, etiam quorum non

non putant, horum formę fiunt. Secundum nanq; rationes, quæ ex scientiis, formæ erunt omnium, quorum scientiæ sunt. secundum vero vnum in multis, etiam negationum. & secundum q̃ intelligimus aliquid eius, quod corruptum est, etiam corruptibilium: siquidem horum aliqua conceptio est. Insuper quędam rationum, eorum etiam quæ ad aliquid sunt (quippe cùm exactissimæ sint) ideas faciunt, quorum non dicimus esse per se genus. Quædam etiã tertium hominem dicunt. Et simpliciter hæ de formis rationes, illa permanentque magis quàm ipsas ideas esse volũt, quæ formas dicunt. Accidit enim non esse prius duationem, sed numerum: & huius quod est ad aliquid ea, quod est per se: & cuncta, quęcunq; cum quibusdam sequerẽtur de ideis opiniones, aduersa facere principiis. Item secundum existimationem, secundũ quam dicunt ideas esse, non solum substantiarum, verumetiam multorum aliorum formæ erunt. etenim vnus conceptus non solum de substantiis, sed de nõ substantiis etiam est. Et scientiæ non solum substantiæ erunt, & alia id genus accidunt infinita. Secundum vero necessitatem & opiniones de eis, si formæ participabiles sunt, necesse est substantiarũ solum esse ideas. non enim secundum accidẽs participatio earum est, sed catenus vnaquaque participare est, quatenus dicitur nõ de subiecto. dico autem, vt si quid ipso duplo participat, hoc etiam æterno participat, sed secundum accidens. accidit enim duplo æternum esse. quare formæ substantia erunt. hæc autem hic & ibi substantiam significant. An aliquid est dicere esse præter hæc ipsum quid vnum in multis? etsi eadẽ quidem forma est idearum, & participantium, erit aliquid cõmune. cur enim

magis de corruptibilibus dualitatibus, & pluribus quidem, sed æternis dualitas vnum & idem sit, quàm de hac & aliqua? quòd si nō est eadem forma, æquiuoca erit profectò: & simile, ac si quis Calliam, & lignum homines appellarit, nullam inspiciens cōmunicationem eorum. Si autem cætera quidem, cōmunes videlicet rationes formis conuenire ponemus, veluti ad ipsum circulum figuram planam, & cæteras rationis partes, & quod ei cuius est, apponatur, considerandum est, ne omnino vanum hoc sit. cui nanq; apponetur medio, an plano, an cunctis? Omnia enim, quæ in substantia sunt, ideæ sunt, vt animal & bipes. Item patet, quòd ipsum quoque necesse est quid esse, veluti planum naturam quandam, quæ omnibus speciebus vt genus inerit.

Ideas ipsas neque rebus, neque scientijs prodesse.

Cap. III.

POtissimum vero quispiam dubitabit, quidnam formæ conferāt, aut sempiternis sensibilium, aut illis, quæ fiunt, & corrumpuntur. nec enim motus, nec alicuius transmutationis, eis ipsis causæ sunt. At nec ad scientiam aliorum prosunt. nec enim horum illæ substantiæ sunt: in his etenim esset. Nec adesse, quippe cùm non insint participantibus. Ita etenim fortassis causæ putabuntur esse, vt albū mistum albo. Sed ista ratio facile redargui potest, quam Anaxagoras prior. Eudoxus vero posterior dubitans, & alij quidam dixerūt facile enim est multa & impossibilia ad hāc opinionem congerere. At nec ex formis cætera fiunt secundum vllum illorum modorum, qui dici solent. Dicere vero exēplaria eas esse, & cætera eis participare, vana & figmenta poëtica est dicere. Quid enim est, quod agit, ad ideas inspiciens? Possib

Possibile enim est & esse, & fieri quodcūq;, etiam non ex imagine. quare, & existēte Socrate, & nō existente, fiet vtique quale Socrates est. Similiter etiam dilucidum, si Socrates sempiternus esset, & eiusdem erunt plura exemplaria: quare & forma, vputa hominis, animal, & bipes: simul autem & Idealis homo. Item nō solum sensibilium exemplaria forma erunt, verumetiam ipsarum: vputa genus formæ, quæ in generis sunt. quare idem erit exemplar & imago. Item videretur impossibile esse separatam substantiam, & id, cuius substantia. Quamobrem, quomodo ideæ, cùm rerum substantiæ sint, separatæ erunt? In Phædone vero hoc modo dicitur, q; tum ipsius esse, tum ipsius fieri formæ causæ sunt. attamen quamuis formæ existant, non fiunt, si non sit, qui moueat. & multa alia fiunt, vt domus, & annulus, quorum non dicunt formas esse. Quare patet cætera quoque, quorū aiunt ideas esse, posse & esse & fieri propter tales causas, quales eorum sunt, quæ nunc dicta sunt, & non propter formas. sed de ideis quidem, & hoc modo, & per alias tum magis dialecticas, tum certiores rationes, multa iam considerata, similia congregari possunt.

SVMMA TERTIA.

Opinionum numeros substantias separatas ponentium destructio.

Quot modis possibile sit dicere numeros substātias esse separatas: & qui modis illis vsi sint. Cap. I.

VM autem de his determinatum sit, decet rursus, quæ circa numeros illis accidunt, qui eos substantias separatas dicunt, ac entium causas primas speculari. Necesse vero est, si numerus quædam

natura est, nec est alia quædam eius substantia, sed hoc ipsum, vt quidã aiunt, aut quoddam eius primum esse, quoddam consequens, quod sic secundum, quódque specie diuersum. & hoc aut in vnitatibus confestim existit, & est quæcunq; vnitas cuique vnitati incombinabilis: aut sunt confestim consequenter omnes, & quæcunque quibuscunq; combinabiles, qualem aiunt mathematicum numerũ esse, (in mathematico enim nulla vnitas alia ab alia differt) aut quasdam combinabiles, quasdam non: veluti si post vnum est prima dualitas, deinde trinitas, & sic alius numerus. Sunt autem vnitates in vnoquoque numero: veluti quę in prima dualitate sunt, inuicem combinabiles, & quæ in prima trinitate sunt, inuicem: & ita in cæteris numeris. Quæ vero in ipsa dualitate incombinabiles eis, quæ in ipsa trinitate sunt. & similiter de aliis consequẽtibus numeris. Ideo mathematicus quidé numeratur, post vnum duo, cum anteriori vno aliud vnum. tria quoque cum his duobus aliud vnum, & reliquus quidem similiter. iste vero post vnũ duo alia, absque primo vno. & trinitas absque dualitate. similiter autem & reliquus numerus. Aut igitur quendam numerorũ esse oportet qualis primus dictus est, quendam autem qualem Mathematici dicunt: tertium vero qualis vltimo dictus est. Item istos numeros aut separatos à rebus esse, aut non separatos, sed in ipsis sensibilibus. non autem ita vt prius considerabamus, sed vt ex numeris ipsis existẽtibus ipsi sensibilibus, aut quendam eorum esse, quendam non, aut omnes esse. Modi quidem, secundum quos contingit eos esse, hi sunt necessario soli. At hi etiam, qui dicunt ipsum vnum principium substantiam, ac elementum omnium

omnium esse, & ex hoc & alio quodam numerum esse. ferè singuli horum aliquem modorum dixerunt, præterquàm q̃ omnes vnitates incombinabiles sint. & rationaliter accidit. non enim contingit alium modum esse, præter eos quí dicti sunt. Quidam itaq; ambos numeros esse aiunt, illum quidé, qui prius & posterius habeat ideas; mathematicum vero, præter ideas & sensibilia: ac ambos à sensibilibus separatos. Quidam mathematicum solum numerum esse primum entium, ac à sensibilibus separatum. Pythagorici quoque vnum ipsum mathematicum, verũ non separatum, sed eo sensibiles substantias constare dicunt. totum enim cælum ex numeris constare. Præter id, quod non ex monadicis, sed vnitates existimant habere magnitudinem. Quo autem modo primum vnum consistit magnitudinem habens, dubitare videntur. Alius autem quidam primum numerum, ipsum formatum vnum esse: alij vero & ipsum mathematicum, hunc eundem esse. Simili modo etiam circa longitudines, & plana, & solida. quidam enim alia esse mathematica, & alia, quæ post ideas. Eorum vero qui aliter dicunt, quidam mathematica, & mathematice dicunt: quicunque ideas non fatentur numeros, nec esse ideas aiunt. quidam mathematica, non mathematicè. non enim secari omnem magnitudinem in magnitudines, neque quascunque vnitates dualitatem esse. monadicos autem numeros esse ponunt omnes, præter Pythagoricos, quicunque vnum, elementum, atque principium entium aiunt esse. illi enim habentia magnitudinem aiunt, vt prius dictum est. Quot igitur modis contingat de eis dici, quándoq; omnes modi dicti sint, ex his manifestum est,

Pythagoricorum opinione sensibiles substãtias numero mathematico cõstare.

Sunt autem cuncta quidem impossibilia, magis vero fortassis altera alteris.

Disputatio contra ponentes Ideas numeros esse.

Caput I I.

PRimo itaque considerandum est, vtrum combinabiles sint vnitates, an incombinabiles. Quòd si incombinabiles, quonã modo, vt diximus. est enim quamcunque cuicunque vnitati incõbinabilem esse. est autem & eas, quæ in ipsa dualitate sunt, ad eas quæ in ipsa trinitate, & sic eas, quæ in vnoquoque numero primo sunt, incombinabiles inuicem esse. Si omnes igitur vnitates combinabiles, & indifferentes sint, mathematicus numerus fit, & vnus solus, neque contingit ideas numeros esse. qualis nanque numerus idealis homo, aut animal, aut aliqua alia *speciem* rum erit? Idea nanque vna vniuscuiusque veluti ipsius hominis vna, & ipsius animalis alia vna. hi vero similes & indifferentes infiniti. Quare nihil magis hæc trinitas ipse idealis homo erit, quàm quæcunque. Quòd si ideæ nõ sunt numeri, nec omnino possibile est eas esse. ex quibus nanque principiis ideæ erunt? numerus enim ex vno & dualitate indeterminata est. ac principia & elementa ipsius numeri dicuntur, neque ea contingit, aut priora, aut posteriora numeris ordinare. Si vero vnitates incombinabiles sunt, & ita incombinabiles, vt quæcunque cuicunque, nec mathematicum hunc contingit esse numerum. mathematicus nanque ex indifferentibus est; & quæ de eo ostenduntur, tanquam in tali conueniunt. Nec hunc esse formarum. non enim erit dualitas prima ex vno & indeterminata dualitate. Deinde consequentes numeri, vt dicitur, dualitas, trinitas, quaternitas, simul etenim quæ sunt in prima

prima dualitate vnitates generantur: siue quemadmodum qui prius dixit, ex inæqualibus (factis nanque æqualibus fiebant) siue aliter. Deinde, si altera vnitas prior altera erit, dualitate etiã, quæ ex his fit, prior erit. cùm enim aliquid sit, quoddam prius, quoddam posterius, & quod ex his, hoc quidem prius, illo vero posterius est. Item, cum primum quidem ipsum vnum sit, deinde cæterorum est aliquod primum vnum, secundũ vero post illud, & rursus tertium. secundũ quidem post secũdum, tertium vero post primum, vnum. Quare priores profecto erunt vnitates, quàm numeri qui eas complectũtur. veluti in dualitate erit tertia vnitas, antequàm tria sint: & in trinitate quarta & quinta, antequàm hi numeri sint. At horum eorum hoc modo dixit vnitates incombinabiles. verum secundum quidem principia eorum ita esse rationabile est: secundum autem vnitatem impossibile est. etenim vnitates priores & posteriores esse rationabile est, si & quædã quidem prima vnitas est, vnúmque primum. & dualitates similiter, si & prima quidem dualitas est. post nanque primum rationabile & necessarium est secundum quiddam esse: & si secundum, tertium, & ita cætera cõsequenter. Simul vero vtrunque dicere, vnitatémque primam post vnam esse, atque secundam & primã dualitatem, impossibile est. hi vero vnitatẽ quidem & vnum primum faciunt, secundum vero, & tertium nequaquam. ac dualitatem primam, secundã vero, & tertiam minime. Constat autem, quòd si omnes vnitates incombinabiles sunt, non contingit dualitatem ipsam esse, ac trinitatem, & sic cæteros numeros. siue nãq; sint vnitates indifferẽtes, siue differẽtes singulæ à singulis, necesse est numerũ numerari

per additionem. veluti binarium, ad vnum vno alio addito.ternarium quoque, alio ad duo appo sito.& simili modo quaternariū. Quare cùm ita sint,impossibile est numerorū esse generationem, quemadmodum ex dualitate & vnitate generā. binarius nanque pars ternarij sit, & hic quaternarij. eodem autem modo & in consequentibus accidit. At ex primo binario, indeterminatóque binario fiebat quaternarius, duo binarij præter ipsum binarium.quod si non, pars erit ipse binarius.alter vero adhuc erit vnus binarius.& binarius erit ex ipso vno & alio vno. Quòd si est,non est possibile alterum elementum esse indeterminatum binarium. vnam enim vnitatem generat, sed non determinatum binarium . Item præter ipsum ternarium, ipsúmque binarium, quomodo erunt alij ternarij & binarij ? quóue modo ex prioribus & posterioribus vnitatibus componuntur? hæc enim omnia & fictitia sunt,& impossibile esset esse primum binarium : deinde ipsum ternarium . at necesse est, postquam vnum quidem & indeterminatus binarius elementa erunt. quòd si quæ accidunt,impossibilia sunt, hæc quoque principia impossibile est esse. si itaque vnitates quæcunque à quibuscunque differant, hæc & alia huiuscemodi necessario accidunt. Si autem quæ quidem in alio differentes sunt,quæ vero in eodem numero indifferentes inuicem solæ, non pauciora difficultatem ingerentia, hoc quoque modo accidunt , veluti in ipso denario decem vnitates sunt . componitur autem denarius, tum ex his,tū ex duobus quinariis. Cùm vero ipse denarius nō sit quicūq; numerus,nec ex quibuscunque quinariis componatur,sicuti nec vnitatibus, necesse est vnitates,quæ in hoc denario sunt,differre.nā si nō differāt, nec quinarij different, ex quibus denarius est.cùm verò differant, vnitates quoque different. Si igitur differant, vtrum non erunt quinarij alij, sed hi duo tantum, an erunt? siue igitur non erunt,inconueniens est:siue erunt, qualis ex eis denarius erit?non est enim in denario alius denarius præter ipsum. at vero etiā necesse est, vt non ex quibusuis binariis quaternarius cōponatur. indeterminatus nanque binarius (vt aiunt)determinatū accipiens binarium, duos binarios effecit:eo enim,quod cepit, binarij fuit efficiens. Item, quonāmodo contingit binarium præter duas vnitates,ac ternariū præter tres vnitates,aliquā esse natură.aut enim certe alterū alterō participabit, quemadmodum albus homo præter album & hominem (his enim participat) aut cùm alterum quædam alterius differentia sit, quemadmodum homo præter animal & bipes. Item quædam tactu,quædam mistione , quædam positione sunt vnum , quorum nihil vnitatibus, ex quibus binarius atque ternarius fit , competit: sed quemadmodum duo homines nō sunt vnum quid præter vtrunq;, ita de vnitatibus quoque necesse est. Et non, quoniam indiuisibile , idcirco different.etenim puncta quoq; indiuisibilia sunt: verumtamen dualitas eorum nihil aliud est præter duo.At vero nec hoc latere decet , quod accidit priores posteriorésque dualitates esse, similiter autem & alios numeros. Binarij enim, qui in quaternario sunt. sint inuicem simul : sed ipsi his, qui octonario insunt , priores sunt & genuerunt (quēadmodum binarius ipsos) ipsi quaternarios, qui in ipso octonario sunt.Quare si & primus binarius idea, hi quoq; quædā ideæ erūt.Eadē ratio de vnitatibus etiā est. quæ enim in prima duali-

tate sunt vnitates, generant quatuor, quæ in quaternario sunt: Quare omnes vnitates ideæ sunt, & componetur idea ex ideis, Quamobrem patet, quòd etiam illa, quorum hæ sunt ideę, composita erũt. veluti si quis animalia dicat ex animalibus componi, & horum ideæ sunt, ex animalibus ideę erunt. Et omnino facere vnitates quomodocunque differentes, absurdum & fictitium est. Dico autem fictitium, quod ad suppositionem coactum est. nec enim secundum quantum, nec secundum quale videmus differre vnitatem ab vnitate. necesséque est aut æqualem, aut inæqualem esse omnem quidem numerum, sed præcipue monadicum. quare si nec maior neque minor, æqualis. æqualia vero & omnino indifferentia, eadem putamus esse in numeris. Quòd si non ita sit, nec dualitates, quæ in hoc denario sunt, indifferentes erunt, cum æquales sint. quam enim causam dicturus est, qui dicit indifferentes esse? item, si omnis vnitas & vnitas alia, duo: vnitas quoque quæ ex ipsa dualitate, & quę ex ipsa trinitate dualitas erit, & ex indifferentibus. Et vtrum trinitate prior, an posterior? Magis nanque videtur necessarium priorem esse. hæc nanque vnitatum simul trinitati, illa vero simul dualitati. Et nos quidem omnino putamus vnum & vnum, siue æqualia, siue inæqualia sint, duo esse, veluti bonum & malum, & hominem & equum. qui vero ita dicunt, nec ipsas vnitates. Siue autem non est maior numerus ipsius trinitatis quàm dualitatis, mirum est, siue est maior, constat quòd æqualis etiam dualitati inest. quare ipse indifferens ab ipsa dualitate. verum non contingit, si primus aliquis numerus est, & secundus. Nec erũt ideæ numeri. hoc enim ipsum recte aiunt, qui vnitates differentes debere esse

esse arbitrantur, si quidem erunt ideæ (vt prius dictum est) vna profecto erit species. Si vero vnitates indifferentes, dualitates quoque, ac trinitates indifferentes erũt. quare necesse est eis dicere ita numerandum esse, vnum, duo, non superaddito iam præexistenti. nec enim generatio ex indeterminata dualitate erit, nec ideam esse contingit. inerit nanque altera idea in altera, cunctaque formę vnius partes. quare secundũ suppositionem quidem recte dicunt, simpliciter vero non recte. multa nanque perimunt. Cùm autem hoc ipsum habere quandam profecto dicant dubitationem, vtrum cùm numeremus & dicamus vnũ, duo, ttia, assumentes numeramus, an secundum particulas. vtroque autem modo facimus: quapropter ridiculum est, hanc ad tantam substantiæ differentiam reducere. Ante autem omnia probe se habet determinare quænam numeri, & vnitatis differentia est, si est. Necesse autem est, aut secundũ quantum, aut secundum quale differre. neutrũ auté horũ videtur posse esse: verũ prout numerus, secundum quantum. Si itaque etiam vnitates quantitate differrent, numerus quoq; à numero differret, qui æqualis est, plenitudine vnitatũ. Item vtrum primæ maiores, an minores, & postea crescant, an econuerso? hæc enim omnia absurda sunt. At vero nec secundum qualitatem differre cõtingit. nullam enim inesse passioné possibile est. etenim numeris quoq; posterius aiunt inesse qualitatem quàm quantitatem. Item nec ab vno hoc ipsæ patientur, nec à dualitate. hoc enim non est quale, illa vero quantum, quale. nam vt entia multa sint, hæc natura causa est. Si igitur aliter quoquo modo se habet, dicendum hoc maxime in principio est, & de differẽtia vnitatis determinãdum,

maxime

maxime quidem & propter quid necesse est existere. quòd si non, quam dicut? Et quidem si ideæ numeri sunt, dilucidum est, quòd neutro modorum contingit, nec combinabiles cunctas vnitates esse, nec inuicem incombinabiles.

Destruuntur opiniones: Et ea, quæ numeros mathematicos rerum principia ponit: Et ea, quæ eundem esse numerum & mathematicum, & idealem dicit: Et ea, quæ Pythagoricorũ est, dicentium numeros quidem separatos non esse, sed ex ipsis constare corpora. Redditur & earum erroris causa. Cap. III.

AT nec, vt alij quidem de numeris dicunt, recte dicitur. sunt autem hi, quicunque ideas quidem esse non putant, nec simpliciter, nec vt numeros quosdam existentes: mathematica vero esse, & numeros entium primos, ac eorum principium esse ipsum vnum. Absurdũ nãque est, vnum quidem esse quid primum vnorum, vt illi aiunt, dualitatem vero non esse dualitatum, neque trinitatem trinitatum. eiusdem enim rationis omnia sunt. Si igitur ita se habeant quæ circa numerum sunt, & solum mathematicum quis esse ponat, ipsum vnũ nõ est principium. necesse enim esset, vt tale vnum differret ab aliis vnitatibus, quòd si hoc, dualitatẽ quoque primam à dualitatibus. similiter autem cæteros quoque consequentes numeros, si autem ipsum vnum est principium, necesse magis est quæ circa numeros sunt se habere (vt Plato aiebat) ac esse dualitatem primam & trinitatem, nec esse numeros ad seinuicem combinabiles. si quis vero rursus hæc ponat, dictum est quòd multa impossibilia accidunt. At necesse est aut hoc, aut illo modo se habere. quare si neutro modo, non est possibile numerum esse separatum. Constat autem ex his, quòd tertius modus pessime dicitur, eundem videlicet esse mathematicum & formarum numerum. Necesse est enim in vnam opinionem duos errores conuenire. nec enim mathematicum numerum contingit hoc modo esse, sed proprias suppositiones supponentem necesse est prolixum esse. Et insuper quæcunque accidunt eis, qui vt formas numerum dicunt, hæc etiam necesse est dicere. Modus vero Pythagoricorum partim pauciores habet difficultates, quidem prius dictæ sunt, partim alias proprias. Nã nõ separatum facere numerum, aufert multa impossibilia. Corpora vero ex numeris esse composita, & hunc numerum mathematicum esse, impossibile est. nec enim indiuiduas magnitudines dicere verum est. Deinde, quia hoc modo magnitudinem se habent, vnitates vero nõ habent magnitudinem, magnitudinem vero ex indiuisibilibus componi, quonam modo possibile est? At vero numerus arithmeticus monadicus est. illi vero numerum entia dicunt. speculationes enim adplane corporibus, tanquam existentibus ex ipsis numeris. Si igitur necesse quidem est horum aliquo dictorum modorum esse, numerus quidem aliquid per se entium est, nullo autem horum eſſe contingit, constat non esse aliquam talem numeri naturam, qualem asserunt, qui eum separatum faciunt. Item vtrum vnaquæque vnitas ex magno & paruo adæquatis sit aut hæc quidem è paruo, illa vero ex magno? Si itaque sic, nec ex omnibus elementis vnumquodque est, nec vnitates sunt indifferentes. in hac quidem magnum, in hac vero paruum ineſt. suapte natura cõtrarium existens. Item quæ in ipsa trinitate quonam modo sunt? vna enim superflua est. sed propterea fortassis

tassis ipsum in impare medium faciunt. Quòd ô vtraq; vnitatum ex ambobus est adæquatis, quonam modo dualitas vna quædam existens natura, ex magno & paruo erit? aut quid ab vnitate differet? Item vnitas prior dualitate. peremptanque, perimitur dualitas. ideam igitur ideæ necesse est eam esse, cùm prior idea sit, ac priotem factâ fuisse. ex aliquo igitur. indeterminata enim dualitas dualitatis efficiés erat. Item aut finitum, aut infinitum necesse est numerum esse. numerum enim separatum faciunt. quare non est possibile non esse horum alterum. Et quidem quòd infinitum esse non contingit, patet. infinitus enim nec par nec impar est. generatio vero numerorũ, aut imparis numeri, aut paris semper est. cùm enim vnum hoc non cadat in parem, impar efficitur. cùm vero hoc modo dualitas incidat, qui ab vno duplicatur. sic autem imparibus, alius par. Item, si omnis idea alicuius est, numeri vero ideæ sunt, infinitus quoque numerus erit alicuius vel sensibilium, vel alicuius alterius idea. quamuis nec secundum positionem, neque secundum rationem contingit, ita tamen ordinant ideas. Quod si finitus, vsquequo? hoc enim dici oportet, non solum quod est, verumetiam propter quid est. A vero, si numerus ad denarium vsq;, vt quidam aiunt, primo quidem cito deficient formæ. puta, si trinitas est homo idealis, quis numerus erit idealis equus? etenim ad denarium vsque numerus est idealis, ideo necesse est quosdam eorum numerorum in eis esse. hi enim substantiæ, ideæque sunt: attamen deficient, si formę quidem animalis excedent. Simul autem conflatà, quòd si hoc modo trinitas idealis homo sit, & cæteræ quoque trinitates, cùm similes sint, qui in

Generatio numerorũ

in eisdem numeris sunt. quare infiniti homines erunt. aut vnusquisque idealis homo, si vnusquisque trinitas idea est, aut si non, saltem homines. Et si minor pars sit maioris, qui ex his combinabilibus vnitatibus est, quæ in eodé sunt numero. si alicuius ideo sit ipsa quaternitas, veluti equi aut albi, homo erit pars equi, si homo dualitas sit. Absurdum item est denarij quidé ideã esse, vndenarij autẽ non, neq; sequentium numerorũ. Item & sunt & fiunt quædam, quorum formæ nõ sunt, vnde qua de causa non sunt illorum formæ? non sunt ergo formæ causæ. Item inconueniens est, si numerorum sq; ad denariũ magis quid ens, & ipsius denarij species, tametsi huius quidem non sit generatio tanquã vnius, illius tamen sit. tentant autem tanquam si is, qui ad denariũ vsque est processus numerus sit, generant porro quæ sequuntur, veluti vacuum proportionem, abundans, cæteraque huiuscemodi. infra denarium quædam quidem principiis attribuũt, puta motum, stationem, bonũ, malũ. alia vero numeris: ideo vnum impar est. si enim in trinitate, quomodo quinarius impar? Magnitudines item, & quæcunque sibilia, quousque quanta? veluti prima linea indidenarium vsque. Item, si numerus separatus est, dubitauerit quispiam vtrum vnum prius, an tripositus est, vnum est. quatenus enim numerus comsale & forma, prior numerus est. vnaquæque enim vnitatũ pars numeri, vt materia est: ille vero, vt forma, ac quodã quidé modo rectus prior acuto, quia & in ratione definiente positus est: quodã vero modo acutus, quia pars est, ac inhũc diuiditur, tãquã igitur materia acutus, elemẽtum,

&

& vnitas, prius. at vero secundum formam, & eam, quæ secundum rationem est, substantiam, rectus, ac totum, quod ex materia & forma, quod enim ambo est, propinquius est formæ, & ei cuius ratio est: generatione vero posterius. Quo igitur modo ipsum vnum principium est? quia non est diuisibile, aiunt, sed indiuisibile, tum vniuersale, tum particulare, & elementum. verum alio modo, illud quidem secundum rationem, hoc vero secundum tempus. Vtroque itaque modo ipsum vnum est principium? vt enim dictum est, & rectus acuto, & iste illo prior esse videtur, & vterque vnus. Vtroque igitur modo ipsum vnum faciunt principium. At impossibile, hoc enim vt forma, & substantia: hoc vero vt pars & materia. Est nanque quodammodo vnum vtrunque, secundum veritatem quidem potentia: siquidem vnum quid est numerus, & non aceruus, sed alius ex aliis (vt aiūt) vnitatibus: actu vero non est vtraque vnitas. Causa vero erroris, qui accidit, quia simul ex mathematicis & vniuersalibus rationibus venabantur, ita vt ex illis quidem tanquam punctū posuerint ipsum vnum, & principium. vnitas enim punctum sine positione est. quemadmodum igitur quidam ex minimo entia composuerunt, ita & isti. quare vnitas efficitur numerorum materia, simúlque dualitate prior. rursúsque posterior, tanquam dualitate existente toto quodam, & vno, & forma. ex eo vero quòd vniuersale quærebāt prædicatum vnum, & ita vt partem dixerunt. at simul hæc eidem inesse impossibile est. Quòd si ipsum vnum solum sine positione esse oportet (in nullo enim differt, nisi quòd principium est, & dualitas quidem diuisibilis, vnitas vero non) similior erit profecto ipsi vni vnitas. si autem vnitas, illud quoque vnitati quàm dualitati, ea quoque de re vtraque vnitas prior dualitate erit. at non dicūt: generant saquid est, ac ipsa trinitas, ambo dualitas, ex quo igitur hæc dualitas? Dubitabit autē quispiā, quòd cum tactus quidem in numeris minime sit, consequentibus quidem his, quarumcunque non est aliquid medium, vnitatibus, veluti his, quæ in dualitate, trinitatéue sunt, vtrum consequentes sint ipsi vni, an nōn: & vtrum dualitas prior est his, quæ consequuntur, an quacunque vnitatum. Simili modo hæ difficultates de posterioribus etiam numero generibus, linea, plano, & corporibus accidunt. Quidā enim ex magni & parui speciebus faciunt, veluti ex longo quidam & breui longitudines. ex lato vero & stricto plana, ex profundo autem & humili moles. hæ autem magni & parui species sunt, principium vero, quod secundum ipsum vnum est. Alij ea, quæ eorū sunt, aliter posuerunt. At etiam in his infinita videntur impossibilia, & fictitia, & omnibus rationabilibus contraria. absoluta nanq; abinuicem accidere ea esse, si principia etiam non consequuntur. vt sit latum & strictum, longum & breue. at si hoc erit, planum erit linea, & solidum planum. Anguli item & figuræ & huiusmodi, quonam modo assignabuntur? idémq; accidit, quod eis, quæ circa numerum. hæ nanque magnitudinis sunt passiones, non ex his magnitudo: quéadmodum nec ex recto & curuo longitudo, nec ex leui & aspero solida. His autem omnibus commune, quod in speciebus, quæ sunt vt generis, dubitare accidit, cum quis vniuersalia ponat: vtrum animal ipsum in animali, an alterum ab ipso ani-

Principiū quomodo vnum.

mali. Hoc nanque, si sit non separatum, nullam dubitationem faciet. si vero sit, quemadmodum qui hæc dicunt separatum ab vno & numero non est facile soluere: si non facile dicere oportet, quod impossibile est. cùm enim vnum quis intelligat, & omnino in numero, vtrum ipsum quid, an aliud intelligit? Quidam itaque ex tali materia magnitudines generant, quidam ex puncto (punctum autē eis non vnum, sed quale vnum esse videtur) & altera materia qualis est multitudo, sed non multitudine. de quibus nihil minus eadem accidit dubitare. Nam si materia vna est, idem linea, planum, & solidum sunt. ex eisdem enim vnum & idem erit. Quòd si materia plures, & altera quidem lineæ, altera plani, altera solidi, aut sequuntur inuicem, aut non. quare hoc etiam modo eadem accident. planum enim aut non habebit lineam, aut linea erit. Item quo quidem modo contingit ex vno & multitudine numerū esse, nihil dicere conātur. quomodocunque autem dicant, eædem difficultates accidunt quæ illis quoque, qui ex vno, & indeterminata dualitate dicebant. Quidam nanque eo quod vniuersaliter prędicatur, & nulla multitudine numerum generat, quidam ex aliqua multitudine, prima tamen dualitatem nanque primam aliquam multitudinem esse. Quare (vt ita dicam) nihil differunt, sed eædem dubitationes sequentur, siue mistio sit, aut positio aut temperamentum, aut generatio, & quæcunque alia similia. Magnē autem aliquis inquirat, si vna sit quæque vnitas, ex quōnam est. non enim erit vnaquæque ipsum vnum. necesse autem est, aut ex ipso vno & multitudine esse, aut ex parte multitudinis, aut qui multitudinem dicere vnitatem esse, impossibile

bile est; cùm indiuisibilis sit. Quòd autem ex parte sit alias habet multas difficultates. vnamquanque enim partium, aut indiuisibilem, aut multitudinem necesse est esse, ac vnitatem diuisibilem, & ipsum vnum, ac multitudinem non esse elementum: quandoquidem vnaquęque vnitas non est multitudine, ac vno. Item qui hoc dicit, nihil aliud quàm alium numerum facit. multiplicando nanque indiuisibilium numerus est. Item quærendum etiam ab eis, qui sic dicunt, vtrum numerus infinitus an finitus sit. erat nanque, vt aiebat, multitudo quoq; finita, ex qua & vno sunt vnitates finitæ. aliúdque est ipsa multitudo, & vnum est elementum? Similiter autem de puncto quoque aliquis quæreret, ac eleméto, ex quo faciunt magnitudines. non enim vnum solum punctum hoc est. ex quo nanque vnumquodque aliorum punctorum? non enim ex quadā dimensione, ipsóque puncto. At vero nec partes diuisibiles esse cōtingit partes dimensionis, quemadmodum multitudinis, ex quibus vnitates. numeros nanq; ex indiuisibilibus cōponitur, magnitudines vero minime. Hęc itaq; omnia, cæteráq; similia manifestāt, q. impossibile sit numerum ac magnitudines separatas esse. Præterea quod ipsi primi de numeris discordant, signū est ipsas res, cùm non sint veræ, ipsis præbere confusionem. Quidam enim qui mathematica tantum faciunt præter sensibilia, cùm viderent difficultaté atque fictionē circa formas, destiterūt à numero ideales hæc mathematicum fecerunt. Quidā vero, cùm formas simul & numeros facere vellent, neq; viam, mathematicus numerus prēter idealem esset,

eundem idealem ac mathematicum numerum fecerunt ratione: quia autē opere sublatus est mathematicus, proprias profectō & non mathematicas suppositiones dicunt. Qui vero primus formas & numeros esse posuit, formas & mathematicas esse rationabiliter separauit. quare accidit omnes secūdum quid recte dicere, omninō vero non recte. ac ipsi etiam fatentur non eadem, sed contraria dicentes. Causa vero est, quòd suppositiones atque principia falsa sunt. difficile autem est (vt ait Epicharmus) ex non bene præsuppositis, bene dicere. cùm primū enim aliquid dicitur confestim apparet non bene dictū. Sed de numeris quidem sufficiant quæ dubitata & quæ determinata sunt. cuicunque nanque persuasum est magis ei ex pluribus persuasum fuerit. vt autē illi persuadeatur, cui nō est persuasum, nihil magis.

Ex suppositionibus nō bonis difficile est bene dicere.

Considerādum esse quid & quomodo dicitur Ideas.

Numerósue esse rerum principia. Ostenditur autem quòd idea principia esse non possunt.

Caput IIII.

DE primis vero principiis, primísque causis & elementis quæcūque quidem dicunt, quæ de sola sensibili substantia determinant, quædam in Naturalibus dicta sunt, quædam non sunt præsentis scientiæ. Quæcunque vero aiunt qui dicunt præter sensibiles esse alias substantias, consequens est dictis speculari. Cùm igitur ideas, ac numeros tales esse dicant, elementáque eorum elementa, principiáque entium esse, considerandum de his, quid & quonam modo dicunt. Verum qui numeros tantum & hos mathematicos faciunt, posterius examinandi sunt. Eorum autem, qui ponunt ideas, simul quispiam & modum profectō viderit, & dubitationem, quæ de eis fit, simul nanque vniuersales substantias faciunt ideas, & rursus vt separatas & singulares. hæc vero, quòd non contingant, dubitatum est prius. Causa vero eis, qui vniuersales ideas dicunt, vt eas in idem coniungant, fuit, quia sensibilibus non faciebant easdem substantias. singularia etenim, quæ in sensibilibus fluebant, nec aliquid horum manere. vniuersale autem præter hæc, tum esse, tum aliud quid esse. Hoc autem (vt antea dicebamus) mouit quidem Socrates propter definitiones, non tamen à sensibilibus separauit. & hoc recte intellexit, non separans. constat autem ex operibus. etenim absque vniuersalibus quidem non est accipere scientiam: separare autē causa difficultatum, quæ circa ideas accidunt, est. Quidā vero tanquam necessarium sit, si substantiæ quædā præter sensibiles, & fluentes erunt, separatas esse (alias quidem non habebant) eas sane, quæ vniuersales dicunt, assumpserunt: vt fere accidat easdē naturas vniuersales, ac particulares esse. at hæc ipsa per se ipsam erit difficultas eorū, de quibus dictum est.

Difficultatū determinatio, quo pacto vniuersalia dicatur esse scientia, si substantiæ separatæ non sunt.

Caput V.

QVòd vero & his qui dicunt ideas, & his qui non dicūt, aliquam dubitationem habet, quod & à principio in dubitationem diximus, manifestum est prius, modo dicamus. Nam si quis substantias non ponat esse separatas, & hoc modo sicuti entium singularia dicuntur, perimet substantiam, quemadmodum dicere volumus. Quòd si quis substantias separatas ponat, quomodo principia earum & elementa ponet? si singulare nanque & vniuersale, tot erunt entia,

quot elementa. neque scibilia elementa. sint etenim syllabæ quidem, quæ in voce sunt, substantiæ. elementa vero earum elementa substantiarum. necesse autem est B A, & vnamquanque syllabarum vnam esse, si non vniuersaliter quidem & specie eadem, sed vna numero vnaquæque, & quod quid, nec æquiuocum. Item ipsum quod est vnumquodque vnum ponunt. quod si syllabæ, ita illa quoque, ex quibus sunt. non erunt igitur plura A quàm vnum, nec aliorum elementorum vllum secundum eandem rationem, secundum quam nec aliarum syllabarum eadem altera & altera. At vero si hoc præter elementa non erunt alia entia, sed solum elementa, nec item erunt scibilia elementa, cùm non sint vniuersalia, scientia vero vniuersalium sit. constat vero ex demonstrationibus, ac definitionibus. non enim fit syllogismus, quòd hic triangulus duobus rectis, nisi omnibus duo recti. nec quòd hic homo animal, nisi omnis homo animal. At vero, si principia vniuersalia sunt aut etiam substantiæ, quæ ex his fiunt, vniuersales sunt, erit non substantia prior substantia. vniuersale namque non est substantia: elementum vero & principium vniuersale est. est autem elementũ & principium prius his, quibus principium & elementum est. Hæc itaque omnia rationabiliter accidunt. tum cùm ex elementis ideas faciunt, tum cùm præter eas ideas, substantiásque, quæ eandem formam habent, vnum quid separatum esse censent. quod si nihil prohibet, quemadmodum in vocis elementis multa A, multáque B esse, nihílque præter multa ipsa A, ipsáque B esse, erunt ob hoc infinitæ similes syllabæ. Quòd autem omnis scientia vniuersalium sit, quamobrem necesse

esse sit, tum entium principia vniuersalia esse, rum non esse separatas substantias, hoc plus quàm alia prædicta, maxime dubitationem habet. At quodam quidem modo verum, quod dicitur est, quodam autem modo non verum. Scientia nãque, sicut & ipsum scire, duplex est: quorum aliud potẽtia, aliud actu est. Potentia igitur, cùm sit tanquam materia ipsius vniuersalis, ac indefinita, vniuersalis, indefinitíq; est. actus vero determinatus & determinati, cum quod quid, huiúsq; alicuius sit. Verum per accidens videt visus colorem vniuersalem, eò quòd hic color, quem videt, color est, & quod Grammaticus hoc A specula tur. A est. Nam, si necesse est principia vniuersalia esse, necesse est illa quoque ex vniuersalia esse, quemadmodum in demonstrationibus est. quod quidem ita est, nihil erit separatum, ne substatia quidem. sed constat, quòd quodammodo quidem scientia vniuersalis est, quodammodo vero minimé.

Quo pacto sit & nõ sit ipsius vniuersalis scientia.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER XIIII.

SVMMÆ LIBRI.

In hoc libro disputat contra eos, qui mathematica, vel ideas numeros entiũ principia ponebãt.

Circa immobiles substantias non posse principia contraria existere. Cap. I.

DE hac itaque substantia tot dicta sint. omnes vero, quemadmodum in naturalibus, similiter etiam circa immobiles substãtias principia contraria faciunt. Si autem nullis principiis possit prius aliquid esse, impossibile erit profecto principiũ aliquid aliud existens, principium esse. veluti si quis dicat albũ esse principium, non prout aliud, sed prout albũ: esse tamen de subiecto, & aliquid aliud existens album esse, illud sane prius erit. at vero cuncta ex contrariis fiunt, tanquã cuiusdam subiecti. necesse ergo est maxime hoc contrariis inesse. semper igitur cuncta cõtraria de subiecto sunt, & nullũ est separabile. Cęterũ quemadmodum

dum apparet, ratióque testatur, nihil substantiæ contrariũ est. nullum ergo contrariorũ omnium propriæ principium est, sed alterum.

Narrantur opiniones multæ Antiquorum de principijs. Cap. II.

QVidam vero alterum contrariorum materiam faciunt. quidam vni scilicet æquali inæquale, quasi hoc natura multitudinis sit. quidam vni multitudiné. generantur enim numeri à quibusdam ex dualitate inæqualis, magno ac paruo, à quodam ex multitudine, ambobus tamen ab substantia vnius. etenim qui inæquale & vnum dicit elementa, inæquale vero ex magno & paruo dualitatem, tanquam vnum sint inæquale & magnum & paruum dicit. nec deterrent quòd ratione, numero vero minime. At vero principia etiam, quæ elementa vocant, non bene assignant. Cùm autem quidam magnum & paruum pariter cum vno hæc tria numerorum elementa dicunt, duo quidem materiam, vnum vero formam. Quidam vero multum & paucum: quia magnum & paruum magnitudini magis secundum naturam peculiaria sunt. Alij autem quòd magis vniuersale in his, excedens & excessum. At nullum istorum aliquid differt (vt ita dicam) quoad quædam, quæ accidunt. nisi ad logicas tantum difficultates, à quibus cauét, propterea quòd alij quoque logicas afferunt demonstrationes. eiusdem tamen rationis est excedens & excessum, at non magnum & paruum principia esse, ac numerum dualitate priorem ex elementis ponere. ambo nanque magis vniuersalia sunt. ac illud quidem dicunt, hoc vero minime. Quidam vero alterum & aliud ad vnum opponunt. alij autem multitudinem & vnum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Narrata opiniones confutantur. Cap. III.

SI igitur entia (vt volunt) ex contrariis sunt: vni vero aut nihil contrarium, aut si est, multitudo est, & inæquale æquali, & alterum eidem, etiam aliud eidem: maxime quidem qui vnum opponunt multitudini, aliqua opinione nituntur, nec hi tamen sufficienter. vnum etenim erit paucum, quandoquidem multitudo paucitati, multum vero pauco opponitur. Vnum vero, quòd mensuram significet, manifestum est. ac in cunctis est aliquid aliud suppositum, veluti in harmonia primus sensibilis tonus, in magnitudine digitus, aut pes, aut aliquid simile. & in rhythmis gradus, aut syllaba. similiter in grauitate pondus aliquod determinatum est, ac eodem modo de omnibus. in qualitatibus quale quid, in quantitatibus quantum quid. mensura enim *indiuisibile*, quædam secundum formam, quædam secundum sensum, tanquam vnum, non sit aliqua per se substantia. & hoc rationabiliter, vnum namque significat, quòd mensura cuiusdam multitudinis est. ac numerus multitudo mensurata, & multitudo mensurarum. Quare rationabiliter vnum non est numerus. neque enim mensura mensuræ. Verum tam mensura quàm vnum, principium est. Oportet autem vt mensura semper idem cum omnibus sit: veluti si equus mensura equis, & si homo hominibus. quòd si homo, & equus, ac Deus animal, numerus quoque eorum fortasis animalia erit. si autem homo, & album, ac ambulans, minime quidem horum numerus est, eò quod eidem vnique secundum numerum omnia insunt. attamen numerus horum generum erit, aut alicuius alterius similis appellationis. Qui vero inæquale vt vnum

quid, dualitatem autem indeterminatam ex magno, paruóque faciunt, vehementer longe, tum ab apparentibus, tum à possibilibus dicũt. passiones namque magis hæc, & accidentia, quàm subiecta numeris & magnitudinibus sunt. multum namque & paucum numeri, ac magum & paruum magnitudinis, sicuti par & impar, læue & asperum, rectum & curuum. Præterea ad hunc quoque errorem etiam necesse est magnũ, & parum, & quæcunq; similia ab aliquo esse. Ad aliquid vero minime prædicamentorum omnium natura quædam, aut substantia est, ac posterior. tum quali, tum quanto, & quædam quanti passio (vt dictum est) sed non materia, aut aliquid aliud quàm omnino commune ad aliquid, partibúsq; eius, & speciebus. nihil enim est, nec magnum nec paruum, nec multum nec paucũ, nec omnino ad aliquid, quod non aliquid aliud existens, multum aut paucum, aut magnum aut paruum, aut quod ad aliquid est. Quòd autem ad aliquid minime aliqua substantia, aut ens aliquod sit, signum est, quòd eius solum non est generatio, neque corruptio, neque motus: quemadmodum secundum quantum augmentatio & diminutio, secundum quale alteratio, secundum locum latio, secundum substantiam simplex generatio & corruptio. At secundum ad aliquid minime. absque enim quòd moueatur, quandoque maius, quandoque minus, aut æquale erit, altero secundum quantum moto. Necesse item est cuiusque materiam esse, quod potentia tale est: quare etiam substantiæ est. ad aliquid vero, neque potentia, neq; actu substantia est. inconueniens itaque est, imò impossibile substantiæ elementum facere non substantiã, ac prius, posteriora namq; omnia

præd

prædicamenta sunt. Item elementa non prædicantur de his, quorum elementa sunt. multum vero & paucum seorsum, & simul prędicatur de numero. ac longum & breue de linea, planúmque latum & strictum est. quòd si qua multitudo est, cuius semper ipsum paucum sit, vt dualitas (nam si eius multum sit, vnum profecto paucum erit) & si multum simpliciter, nimirum erit veluti denarius multum, & (si hoc pacto non est) plus quàm dena millia. Quo igitur modo iste ex pauco, multóque numerus erit? aut enim ambo prædicari oportebat, aut neutrum. nunc vero alterũ tantum prædicatur. Simpliciter autem cõsiderandum est vtrum possibile sit ęterna ex elementis componi. materiam nanque habebũt: omne nanque, quod ex elementis est, compositum est. Si itaq; necesse sit, ex quo quid est (siue semper sit, siue factum sit) ex eo fieri, omne vero fiat ex eo, quod potentia est id, quod fit (nec enim ex impossibili factum fuisset, nec esset) quod vero possibile est, contingit vt & quis agat, & non, numerum quoque (& si quàm maxime semper sit) aut quodcunque aliud materiam habens, contingat profecto non esse haud secus, & quod vnũ diem habet, & q; annos quotcunque. si vero sic, & tempus cùm tantũ sit, vt cuius nõ est terminus. non erunt ergo æterna: siquidem quod contingit non esse, non est ętternum, quemadmodum in aliis tractatum est. Quòd si verum vniuersaliter est, quod nunc dicitur, nullam substantiam æternam esse, si non sit actu, elementa vero materia substantię sint, nullius profecto æternæ substantiæ elementa erunt, ex quibus inexistentibus fit. Sunt autem quidam, qui dualitatẽ quidem indeterminatam vna cum vno faciunt elementum, inæquale vero haud

haud ab re spernunt, propter impossibilia quę accidunt, à quibus tot solũ de difficultatibus ademptę sunt, quotcunq; necesse est illis accidere, qui inæquale & ad aliquid faciunt elementum. quotcunq; vero pręter hanc opinionem sunt, has illis quoque necesse est accidere, siue idealem numerum, siue mathematicum ex eis faciant.

Multis de causis Antiquos in has causas lapsos fuisse: præcipue vero ob Parmenidem dicentem ipsum ens vnum esse: quod ab Aristotele redarguitur.

Cap. IIII.

Multæ igitur causæ sunt, quare in has causas lapsi sunt. maxime vero ea, quæ ob antiquitatem dubitatio est. videbatur nanque eis omnia entia fore vnum, scilicet ipsum ens. nisi quis soleat, & consentanee Parmenidis rationi incedat. nunquam enim hoc vllo modo esse non ens. verum necesse esse ostendere, quòd non ens sit. hoc nanque modo ex ente & aliquo alio entia fore, si multa sunt. Profecto in primis quidem, si ens multipliciter dicatur: quoddam enim, quia substantiam significat, quoddam, quia quale, quoddam, quia quantum, & reliqua quoque prædicamenta: quale igitur vnum omnia entia erunt, si non erit non ens? vtrum substantiæ, an passiones, & alia quoque similiter, an cuncta? & erit vnum hoc & tale, & tantum, & alia quæcunque vnum quid significant? At inconueniens est, imò vero impossibile vnam aliquam naturam factam causam. & huius entis, & eiusdem entis sit quoddam hoc, quoddam tale, quoddam tantum, quoddam vero vbi. Deinde ex quali nõ ente, ac ente entia? Multipliciter enim, & quod non ens, sicuti etiam ens. etenim quod non hominem significat, non esse

esse hoc: quod non rectum autem, non esse tale: quod non tricubitum vero, non esse tantum. ex quali igitur ente, & non ente multa entia erunt? Vult itaq; falsum, & hanc naturam nō ens dicere, ex quo & ente multa entia. qua de re dicebat q; oportebat aliquod falsum supponere, quemadmodum Geometræ pedalem esse, quæ non sit pedalis. At impossibile est hæc ita se habere. nec enim Geometræ vllum supponunt falsum. non enim id in syllogismo propositio est. neq; entia fiunt ex ita non ente, neq; corrumpuntur. verum quoniam non ens, quod secundum casus dicitur, æquè ac prædicamenta dicitur, præter hæc autem non ens dicitur, quod vt falsum, ac id, quod secundum potentiam, ex hoc generatio est. ex non homine, potentia vero homine, homo. & ex non albo, potentia vero albo, album. similiter, siue vnum quid, siue multa fiant. Videtur autem quæstio, quomodo ens, quod secundum substantias dicitur, multa sit, cùm profecto numeri, longitudines, & corpora, ea sint, quæ generantur. Inconueniens itaque est, quomodo quidem ens, quod quid est multa sit quærere, non autem quomodo, aut qualia, aut quanta. non enim indeterminata dualitas, nec magnū & paruum causa est, vt duo alba, aut multi colores, aut sapores, aut figuræ sint. numeri nanque hęc etiam erunt. ac vnitates. At vero, si hæc considerassent, vidissent profecto quid etiam in eis causæ est. eadē enim & proportionalis causa est. ipsa enim transcensio causa, & id quod quærebant, enti & vni oppositum, ex quo & his entia facerent, causa fuit, vt ad aliquid & inæquale supponerent, quod neque contrarium, neque negatio illorū est, sed vna natura entium, quemadmodum quid & quale. Oportebat igitur hoc

hoc etiam quærere, quonammodo ad aliquid multa esset, & nō vnum. Nunc vero quo quidem modo multæ vnitates præter primum vnum quęritur, quomodo vero multa inæqualia, minime. Quamuis vtuntur & dicunt magnum paruum, multum paucum, ex quibus numeri, longum breue, ex quibus longitudo, latum strictum, ex quibus planum, profundum humile, ex quibus moles. etiam adhuc plures species eius dicunt, quod ad aliquid est. quid igitur his causæ est, vt multa sint? Necesse itaq; est (quemadmodum dicimus) vnicuique supponere potentia ens: nam & ille, qui hæc dixerat, hoc quoque commonstrauit, q; aliquid potentia sit ens, hócq; substantia, non ens autem per seipsum, videlicet quia ad aliquid. ac si diceret, tale quod neque potentia est vnum, aut ens, neque vnius, aut entis negatio est, verū vnum quid entium est. at multò magis (vt dictum est) si quæsiuisset, quonammodo entia multa sunt, non quæ in eodem prædicamento, quomodo multæ substantiæ, aut multa qualia quærendo, verum quomodo multa entia. quædam nanque substantiæ, quædam passiones, quædam ad aliquid sunt. In aliis igitur prædicamentis habet aliam etiam quandam considerationem, quonammodo multa sint. Etenim propterea quòd non sunt separabilia, eò quòd subiectum multa sit, & est, qualia quoque multa sunt, & quanta. & quamuis oportet vnicuiq; generi aliquam esse materiam, separabilem tamen à substantiis impossibile est. In his autem, quæ quod quid sunt, habet quandam rationem quomodo multa ipsum quid sunt, si non quid erūt & quod quid, & quædam talis natura. hæc vero dubitatio illinc magis est, quomodo multæ actu substantiæ, & non vna. At vero si non

idem

idem sit hoc,& quantum,non dicitur quomodo & cur entia multa sunt, sed quomodo, & quare multa quanta. Omnis nanque numerus quantum quid significat. & vnitas non est nisi mensura, quia ea,quæ secundum quantũ,indiuisibilis est. si igitur quantum, & quod quid est alterum non dicitur, quod quid est, ex quo neque quomodo multa. si autem idem,multas sustinet contradictiones,qui hæc dicit.

Examinantur opiniones variæ ponentium numeros rerum principia: eadémque improbantur. Cap. V.

SVggerere autem quispiam de numeris etiam considerationé possit,vnde nam sit accipienda fides quòd sint. apud eum nanque,qui ponit ideas, præbent quandam entibus causam. *Siquidem* vnusquisque numerorum idea quæ*dam est*, idea sane cæteris vt sint,quomodocunque causa est.Sit enim hoc eis suppositum. Illi vero,qui hoc quidem modo non putet,propterea quòd videat difficultates quæ circa ideas existunt, ita vt propter hęc eas non faciat numeros, faciat vero numerum mathematicũ,vnde credendum est,quod talis numerus sit,ac quod quicquam cæteris vtilis? nullius nanq;, nec ille ait,qui dicit eum esse, verum vt quandam ipsam per se existentem naturam esse dicit: nec apparet eum causam esse, quandoquidem omnia Arithmeticorum theoremata etiam de sensibilibus (vt dictum est) erunt. Qui igitur ponunt ideas esse dicere tentant,quomodo, & qua de causa sint: eò quòd secundum expositionem cuiusque vnum quid præter multa accipiunt vnumquodque.At vero quoniam hęc, neque necessaria, neque possibilia sunt,neque numerum propter hæc esse asserendum est. Pythagorici

gorici vero, eò quòd multas numerorum passiones sensibilibus inesse corporibus videbant, numeros quidem esse entia fecerunt,non tamen separatos,verũ ex numeris entia. Cur autem? quoniam numerorum passiones in harmonia sunt,& in cælo,cæterisque multis. Illis vero,qui mathematicum solum numerum esse dicunt,nihil tale secundum suppositiones dicere cõtingit: verum quòd non erunt de eis scientiæ dicebant.nos autem dicimus esse, quemadmodũ diximus prius. Et patet quòd mathematica non sunt separata. si etiam separata essent,nõ inessent corporibus passiones eorum. Pythagorici vero secundum tale nullius culpabiles existunt. At secundũ quod naturalia corpora ex numeris faciunt ex non habentibus grauitatẽ vel leuitatem, grauitatem & leuitatem habentia videtur de alio cælo corporibusq; aliis,non autẽ de sensibilibus dicere. Qui vero faciunt separatum, eò quòd dignitates non sunt in sensibilibus,quòdq; vera sunt quæ dicuntur,& animæ adblandiuntur, & esse existimant, & separata esse, similiter quoque & magnitudines mathematicas. At dilucidum est,quòd oratio quoque contraria dicet contraria, & quod iam dubitatum est, soluitur ab illis hoc pacto scisciantibus:quam ob causam,si nullatenus ea sensibilibus insit,passiones eorum in ipsis sensibilibus sint. Sunt autẽ quidam,qui ex hoc,quòd termini, extremáque sunt,punctum lineæ,hæc superficiei, ista solidi,putant debere tales naturas ex necessitate esse. Oportet igitur & hanc rationẽ considerare,nõne nimiũ debilis sit. Nec enim substantiæ sunt extrema,imò omnia hęc termini. Cùm & ambulationis, & omnino motus aliquid terminus sit, is ne igitur est quod quid, & substantia

quædam. at absurdum est. At vero etsi sunt, sensibilia sane omnia erunt. in his nanque esse ratio dixit. cur igitur separata erunt? Item inquiret quispiam, qui non admodum facilis sit ad credendum, de omni quidem numero, & mathematicis hoc ipsum, quod nihil conferant inuicem priora posterioribus. nam & numero non existente, nihil minus magnitudines erunt illis, qui mathematica solum esse aiunt: & his non existentibus, anima, & corpora sensibilia. Ex his vero quæ apparent, non videtur natura inconnexa, quemadmodum vitiosa Tragœdia. Qui vero ponunt Ideas, hoc quidem eos fugit: ex materia nanque, & numero faciũt magnitudines: ex dualitate quidem longitudines: ex trinitate vero superficies plana: ex quaternitate solida, aut ex aliis numeris. nihil enim interest. Sed *virum hæc* erunt ideæ? aut quis modus earum est, quidue conferunt entibus? Nihil profecto, quemadmodum neque mathematica, nec istæ conferunt. At vero nec vllum theorema de eis est, nisi quis velit mathematica motum efficere, ac proprias quasdam opiniones facere. nõ est autem difficile eos, qui quascunque suppositiones sumunt, prolixum quippiam facere, atque connectere. hi quidem hoc modo mathematica ideis annectentes, peccant. Primi autem duos numeros facientes, tum idealem, tum mathematicum, nullo modo dixerunt, nec dicere habeant, quomodo, vel ex quo mathematicus erit: faciunt enim eum medium inter idealem, & sensibilem. Si enim ex magno & paruo, idem erit illi, qui idearum est. verum ex alio quodam magno & paruo magnitudines sane facit. si autẽ aliud quoddam dicet, plura elementa dicet. Et si principium vtriusque vnum

vnum quid est, commune quid in his id vnum erit. ac quærendum est quomodo hęc multa vnum fiunt: simul secundum eum aliter quàm ex vno, & indeterminata dualitate numerum fieri impossibile est. Hæc itaque omnia irrationabilia sunt, ac ipsa sibi ipsis, & bene ratione vtentibus repugnant. videtúrq; in eis esse longus Simonidis sermo. fit nanque longus sermo, quemadmodum is, qui seruorum est, cùm nihil sanum dicant. ipsa quoque elementa magnum, & paruum videntur conqueri, quòd trahuntur. non possunt enim vllo modo generare numerum, nisi eum, qui ab vno duplicatur. Inconueniens etiam est, quòd impossibile generationem quoque eorum fa ciat, cùm perpetui sint. vtrum autem Pythagorici faciant, an non faciant generationem, nihil dubitandum est. manifeste nanque dicunt, quòd vno constituto, siue ex planis, siue ex colore, siue ex semine, siue ex quibus egent dicere, confestim infinito propinquissimum trahebatur, termi nabatúrq; à termino. Verum quoniam de mundi factura, ac naturaliter hæc dicere volunt, decens erat aliquid eos de natura inuestigare, à præsenti vero via discedere. Quærimus nanque principia, quæ in immobilibus sunt: quare tale numerorũ generationem cõsiderare oportet. paris itaque generationé non dicunt, quasi videlicet paris generatio sit. Parem vero primo ex inæqualibus, magno & paruo æquatis, quidem constituunt. necesse itaque est prius esse ipsis inæqualitatem, quàm ipsum æquari. si autem semper æquata fuissent, non fuissent inęqualia prius. ipso enim semper nihil est prius: quare patet quòd non contemplandi gratia faciunt generationem numerorum.

Dubitatio, quo pacto bonum in ipsis principijs insit: de qua re diuersæ Antiquorum redarguuntur opiniones.

Cap. VI.

HAbet autem dubitationem, & à bene dubitante reprehensionem, quonammodo ad bonum, atque pulchrum elementa, principiáque se habent. dubitationem quidem hanc vtrum aliquod istorũ tale sit, quale volumus ipsum ideale bonum, & optimum dicere, an non, sed posterius genita sint. A quibusdam enim recentioribus Theologis concessum esse videtur, qui non aiunt, nisi quod entium natura præcedente, bonum quoque, ac pulchrum apparet. hoc vero faciunt veram veriti difficultatem, quæ accidit dicentibus, quemadmodum quidam ipsum vnum principium. Difficultas autem est, non quoniam principio bonum tanquam insitum attribuerunt. verum propterea quòd ipsum posuerunt principium, & principium, vt elementum. numerum quoque ex vno. Poëtæ vero Antiqui similiter quomodo regnare, eo & principia esse aiunt. non enim primos, veluti noctem, & cælum, aut chaos, aut etiam oceanum, sed Iouem. At vero his quidem, eò quòd mutant entium principes, talia dicere accidit. quia hi quidem eorum qui misti fuerunt, nec omnia fabulosè dicunt (vt Pherecydes, & alij quidam) primum generans optimum ponunt, ac etiam Magi, & posteriorum quoque Sapientum, vt Empedocles, & Anaxagoras, cùm hic quidem amicitiam, ille vero intellectum principium fecerit. eorum vero, qui immobiles substantias esse dicunt, quidam ipsum vnum ipsum bonum esse aiunt. substantiam tamen eius ipsum vnum maxime putabant

Co. Græ. ita legit. Poëtæ vero Antiqui hac similiter, qua regnare & dominari aiũt. non primos &c.

bant esse. Dubitatio quidem hæc est, vtro modo dicendum est. Mirabile autẽ est, si primo, & per se primo, ac sibi ipsi sufficientissimo hoc ipsum primum per se sufficientia, & salus non sit tanquam bonum. enimuero propter nihil aliud incorruptibile, vel sibi sufficiens est, nisi quoniam bene se habet. Quare dicere quidem principium tale esse rationi consentaneum est verum esse: hoc vero esse ipsum vnum. Aut si non hoc, elementum, & numerorum elementum esse impossibile est. Accidit enim multa difficultas, quam cum quidam fugerent, qui vnum quidem fatebantur primum principium esse, ac elementum ipsius, tamen mathematici numeri abnegarunt. cuncta nanque vnitates re vera fiunt aliquod bonum, & magna bonorum erit abundantia. Item, si formæ numeri, omnes formæ ipsum bonum aliquod. At vero cuiuscunq; velit ponat quis ideas esse, quidem bonorum solum ideæ, non erunt substantiæ. Quòd si etiam substantiarum, cuncta animalia, & plantæ bona sunt, & participantia. Hæc itaque inconuenientia accidunt. Et ad hæc contrarium elementum (siue multitudo, inæqualis, & magnum & paruum sit) ipsum malum erit. Vnde quidam fugiebat bonum vni copulare, tanquam necesse sit, cùm generatio sit ex contrarijs, naturam multitudinis malum esse. quidam inæquale mali naturam dicunt. accidit igitur omnia entia, præter vnum, quod est ipsum vnum, malo participare. & numeros eo magis, quo participare, quàm magnitudines. & malum locum esse boni, ac participate, & appetere corruptiuum. contrarium nanque corruptiuum contrarij est. At si, quemadmodum dicebamus, quòd materia est id, quod potentia vnumquodque, ve-

luti ipsius actu ignis, quod est potentia ignis, malum erit ipsum potentia bonum. Hæc igitur omnia accidunt. quoddam quidem, quia omne principium faciunt elementum. quoddam, quia contraria principia. quoddam, quia ipsum vnũ, principium. quoddam, quia numeros primas substantias, & separabiles, ac formas. Si igitur tum non ponere bonũ inter principia, tum ita ponere impossibile est, constat quòd non recte assignantur principia, neque primæ substantiæ. At etiam nec is recte putat, qui vniuersi principia, animalium, plantarúmque principio assimilat, quia ex indeterminatis, ac imperfectis semper perfectiora: & ideo etiam in primis ita se habere aiunt, vt nec ens aliquod sit ipsum vnum. Verũ etiam hic perfecta principia sunt, ex quibus hæc sunt. homo enim hominem generat, nec semen primum est.

Contra ponentes locum simul cum magnitudinibus fieri. Item contra dicentes ex numeris, vt ex elementis entia fieri, ipsum autem aliud ex alio esse, quot modis dicatur non diuidentibus.

Cap. VII.

ABsurdum item est locum simul cum solidis mathematicis facere. locus nanque singularium proprius: quare loco separabilia sunt. mathematica vero non sunt alicubi. At insuper dicere quidem, quòd alicubi erunt, quid vero locus sit, non absurdũ est. Oportebat vero eos, qui entia dicebant esse ex elementis, primáq; entium numeros, diuidere qualiter aliud ex alio sit: & ita dicere quonammodo numerus ex principiis sit. Vtrum mistione? At non est omne miscibile, & quod fit alterũ, non erit separabile vnum ipsum, nec altera natura, neq; volunt. At compositione dicent, vt syllabam? Sed situm necesse est esse. & qui intelligit, seorsum intelliget vnum, & multitudinem. hoc igitur numerus erit, vnitas & multitudo, aut vnum & inæquale. Et cùm id, quod est ex aliquibus esse, est quidé, vt ex his, quæ insunt, est vero, vt non, vtrónam modo numerus est? Sic enim vt ex his, quæ insunt, non sunt nisi ea, quorum generatio est. Sed tanquam à semine erit? At non possibile ab indiuisibili aliquid abire. Verum fortassis tanquam vt ex contrario non permanente? At quæcunque ita sunt, ex alio quoque quodam permanente sunt. Cùm autem vnum, quidam quidem vt contrarium multitudini, quidam vero inæquali ponat, vno vt æquali vtens, tanquam ex contrariis erit numerus profecto. est igitur quippiam aliud, ex quo permanente, & altero est, aut factus est. Præterea, cur cætera quidem, quæcunque ex contrariis sunt, aut ea, quibus contraria sunt, corrumpuntur: numerus vero, & si ex omni sit, minime? de hoc enim nihil dicitur, quamuis contrarium tam quod ineſt, quàm quod non ineſt, corrumpat, vt contentio misturam. attamen non oportebat: non enim est illi cõtraria.

Numerum non esse causam aliquam ipsarum rerum. *Cap. VIII.*

NIhil autem determinatum est, qualiter numeri substantiarum, & existentiæ causæ sunt: vtrum vt termini, veluti puncta magnitudinum, & vt Eurytus ordinabat, hæc numerus huius: puncta, hic quidem hominis, hic vero equi: quemadmodum illi, qui numeros ad figuras, triangulum, & quadratum reducunt, ita plantarum formas supputationum calculis assimilans. An, quoniam ratio, & consonantia numerorũ, similiter etiam horũ, & aliorum vnum quodque? At passiones,

qualiter sunt numeri, album, dulce, & calidum? Quòd vero numeri veri non sint substantia, neq; causæ formæ, patet: substantia nanque ratio est, numerus vero materia. veluti carnis, aut ossis numerus substantia sic, tria ipsius ignis, terræ vero duo. & semper numerus, quicunq; fuerit, aliquorum est, vel igneus, vel terrenus, vel monadicus. verum substantia tantùm ad tantum esse secundum mistionem hoc sanè non est numerus, sed ratio mistionis numerorum corporalium, aut quorumcunque. Nec igitur eò quòd faciat, causa numerus est: nec omnino numerus monadicus, aut materia, aut ratio, & forma rerum est: sed nec quidem vt id, quod cuius causa.

Contra ponentes bonum, quod est hic, omne à numeris prouenire. Contra eos iam nonnullos Homeri expositores, fatua quædam in numeris dicentes. Et quo pacto in numeris ponendum sit ipsum bonum. Cap. IX.

DVbitauerit autem aliquis, quidnam sit illud bene, quod à numeris, si mixti in numero rationali, aut impari sit. nunc etenim nihil salubrius, ter tria, si melicratum sit mistum, sed magis proderit fortassis, si in nulla proportione sit, & aquosum, aut si in numero sit purum. Item rationes mistionum in additione numerorum, non in numeris sunt. veluti tria ad duo, non ter duo. idem enim genus esse oportet in multiplicationibus. Quare ipso A mensurare oportet ordinem, in quo A, B, C, & ipso D eum, in quo D, E, Z. quare eodem omnia. erit igitur ipsius ignis B, E, Z. & aquæ numerus bis tria. Si autem necesse est omnia numero participare, necesse est multa eadem accidere, & numerum eundem huic, & alij esse. Vtrú igitur hoc est causa, & propter hoc res est? An

An id immanifestum, veluti est quidam Solis, ac reliquæ Lunæ lationum numerus, & vitæ vniuscuiusq; animalium? Quid igiur prohibet quosdam eorum quadratos esse, quosdam cubos & æquales, alios duplos? Nihil enim prohibet, sed necesse est in hos conuerti, si omnia numero participabant, & quæ differunt contingebat sub eodem numero cadere. Quare, si quibusdam idem accidés acciderit, eadem inuicem illa erunt, eandem habentia numeri speciem, puta Sol & Luna, eadem. Sed propter quid causæ eædem? septem quidé vocales, septem autē chordæ, aut harmoniæ, septem vero pleiades, in septem autem quædam emittūt dentes, quædam vero non, septem etiam, qui ad Thebas. Vtrum igitur quoniam talis quidam numerus suapte natura aptus est, ideo aut illi fuerūt septem, aut pleias septenarum stellarum est? An hi quidem propter portas, aut aliam quandam causam? Illam vero nos ita numeramus, vrsam autem duodecim, quidam autē plures. nam consonātias aiunt esse. & quoniam illæ tres, hæc quoque tria. quod autē mille talia sint, nemo curat. ipsi enim γ & ϱ esse possit vnum signum. Si autem quoniam duplum aliorum vnumquodque, aliud vero minime, causa quidem est, quia cùm tria loca sint, vnum in vno quoque infertur ipsi ϖ, propterea tria tantum sunt, sed non quoniam consonantiæ tres: nam plures consonantiæ sunt. hic vero non amplius possunt. Similes vero hi quoque sunt Antiquis homericis, qui paruas simi litudines vident, magnas vero non vident. Dicūt autem quidam, quòd multa talia sunt, veluti ipsæ mediæ. quædam nouem, quædam octo, & carmen decem & septem his esse æquale numero.

ascēdit autem in dextro quidem nouē syllabis, in sinistro vero octo. & q; æqualis distantia, tam in literis ab æ ad u, quàm in tibiis à grauissimo bombo ad acutissimā neten, cuius numerus æqualitas est omnimodæ cœli melodiæ. Videri autem non decet talia. nā nullus dubitaret neq; dicere, nec inuenire in perpetuis, quoniā & in corruptibilibus. Vtrum quæ in numeris naturæ laudatq;, & quæ his cōtraria, ac omnino, quæ in Mathematibus, vt quidā dicūt, & causas naturæ faciūt, videntur hoc modo cōsiderātes fugere. secundum nullū enim modū eorū, qui circa principia determinati sunt, vlla eorū causa est. Vt tamē manifestū faciūt, quod ipsum bene est, & quod de coordinatione ipsius boni est impar, rectum, æquale, quæ quorundā numerorū sunt potentiæ (simul nanq; anni tempora, & talis numerus) & cætera, quæcunq; colligūt, ex theoremātibus mathematicis hanc potētiā omnia habent. Quare assimilantur casualibus accidentibus. sunt enim accidentia quidē, sed conuenientia inuicem omnia. vnum autem, quod proportionale est. In vnaquaque enim entis prędicatione est, quod proportionale est vt rectū in longitudine, ita in latitudine, æquale: in numero vero fortassis impar, in colore autem album. Præterea harmonicorū, atq; similium non sunt causa numeri, qui in formis sunt. Illi nanq; æquales ab inuicē specie differunt. etenim ipsæ quoq; vnitates: quare propter hæc non sunt faciendæ formę. Quæ igitur accidūt, hæc, & alia etiā his plura, si colligerētur. Videtur autem id indicio esse multis male affici circa generationem eorum, & nullo modo posse connecti, eò quòd mathematica non sit à sensibilibus (vt quidā dicūt) separata. nec ipsa quidē sint principia.

Aristot. libri XIIII. Metaphy. Finis.

THEOPHRASTI METAPHYSICORVM LIBER.

Dubitationes, quo pacto se habeant intelligibilia cum naturalibus, & quæ sint ipsa intelligibilia. Cap. I.

QVO pacto, ac quibus eam, quæ de primis est, speculationē determinare oportet? Etenim ea, quæ naturę est, plurifida, vel (quemadmodū quidā aiunt) ordinata minus existit, mutationes subiens omnimodas. At quæ circa prima versatur finita est, & circa eadē semper. Quāobrē in intelligibilibus quoq;, quæ sensui peruia nō sunt, ipsam potiùs: atque in summa honorabilioré, maioremq; eam esse existimant. Sit igitur initium, vtrū consensum quendam, ac mutuam veluti societatē cum naturalibus intelligibilia habeant: an nullā, sed tanquam secundā a vtraque, ad omnem quidem substātiam quodā modo sese adiuuent. Rationi profecto magis consentaneum existit, propinquitatem quandā ineſſe, & nō peregrina fateri omnia, sed verbi gratia, aliqua quidem esse priora, aliqua vero posteriora: nonnulla autē principia, quædam sub prin

principiis collocata, quéadmodũ & ęterna ad ea, quæ corruptioni obnoxia sunt, se habere videtur. Si igitur res ita habeat, quænã ipsorum, & in quibus erit natura? Quippe si solis sint mathematicis intelligibilia, vt nõnulli aiunt, neque admodum insignis cum sensibilibus, neque prorsus idonea esse videbitur cognatio cuiusque: vtpote quæ profecto excogitata sunt. Esse autem videntur, nobis figuras, formásq; , ac rationes accõmodantibus. At hæc per illa nullam nacta sunt naturam. Si vero non, fieri nequit, vt sic cũ iis, quæ natura constant, consipirent, vt illis tanquam vitam, ac mouendi facultatem suggerãt. Sed ne numerus quidem ipse hoc præstare posset: quem etiã primum atque maxime principem quidam faciunt. Est autem alia quædam, quæ prior, ac præstãtior est, substantia, de qua disserere tentandum est, siue vna aut numero, aut specie, aut genere. Erit igitur oppido quàm rationabile, eã, quæ principij naturam sortita est, in paucis esse, si abundantibus infit nisi & in primis, & eo, quòd primum est, collocata sit. Quænam ergo sit hæc, quíque plures ipsi quoquo modo demonstrare conandum est, siue proportione, siue similitudine alia. Forsitan autẽ potestate quadam atque aliorũ excessu, perinde atque Deus, accipi debet. diuinum siquidem omnium principium existit, per quod & sunt, & permanent vniuersa. Hoc itaque modo assignare forte erit perfacile. at vel clarius, vel ad suadendum aptius, difficile. Cũ autẽ principium sit huiusmodi, quod cũ sensibilibus affinitatem habeat: natura vero (vt simpliciter dicam) in motu persistat, quod & illi propriũ existit: manifestũ est ipsum constitui debere motus causam. At cũ per se immobile habeatur, constat ipsum nõ esse causam, vt

vt quæ à natura sunt, moueantur: sed hoc alij cuidam meliori, ac priori relinquendum est potesta. Quæ circularis, continua, & irrequieta latio prouenit. Quapropter secundum hoc haudquaquã motus principium resoluamus oportet: aut si sit, quo mouetur, mouebit. Sed hactenus quidem vera, & perfecta ratio, quæ omnium vnum facit principium, actum assignans, & substantiam, atque etiam quantitatem aliquam dicens, verum ad meliorem quandam, diuiniorémque attollens parem: sic enim assignare potius oportet, quàm id, quod sectionem, partiúmque distractionem recipit, auferre. Nam eminentiore simul, atque vemagis fulcitur ratione ita loquẽtiũ sententia.

Dubitationes, de desiderio superiorum ac inferiorum verum. & an inferiora sint cœli partes, & quo pacto. & an circularis latio sit de cœli substantia. Cap. II.

Quod autem consequens est de desiderio, qualénam sit, & quorum, iam fusiore indagẽt sermone: quippe cum multa sint ea, quæ in gyrum feruntur, & lationes quodammodo contrariorum, & vanum, & cuius gratia incertum est. Eadem siue vnum est, quod mouet, non omnia idem principium mouere, erit absurdum. Siue secundum vnumquodque aliud, atque diuersum, & principia quoque plura. Quamobrem ipsorum concordia ad optimam tendentiũ expetitionem, aequaquam esse constabit. Quò autem ad sphærarum pluralitatem, de causa maiorem requirit sermonẽ. Nec enim iste Astrologorum est. Dubium etiam est, quo pacto cum naturali habitu prædita sint, non quietem, sed motum sectentur. Esse igitur simul per imitationẽ illud pari modo

dicunt

dicunt, & qui vnum, & qui numeros aiunt. Ipsi enim numeros, id vnum esse inquiunt. Iam deinde rum, præsertim indeterminatę rei cum anima existit, nisi quis similitudine, ac differentia, quæ mouentur, animata dicat: simul autem anima, & motus esse videtur. Siquidem vita inest habentibus: à qua appetitus quoque, qui circa vnúquodq; est, tanquàm per alia patiantur, animam tamen obtinent, Quòd si igitur motus circularis causa prima sit, non erit vtique optimi. quippe cùm is, qui animæ est, præstantior sit. Primus autem est vel maxime, qui cogitationis est, à qua appetentia quoque existit. At hoc forte quispiam interrogabit, quam ob causam solum quæ circulo mouentur desiderio afficiantur, eorum vero, quæ circa medium, nullum: quanquàm & ipsa mobilia sunt. An quòd impotens sit, aut pertransire nequeat id, quod primum est. At si propter imbecillitatẽ, hoc sane erit absurdũ. Robustius nanque ipsum quispiã existimauerit Ioue Homer. q ait, *Ipse equidem à terra traherem, & ponto quoq; ab ipso.*

Virum inferiora sint cœli Partes: & quomodo.

Quare reliquum est, vt tanquàm incomprehensibile quippiam, atque minime compositum sit. Forsitan autem rogabit prius aliquis, quo modo se habeant Vtrum cœlíne partes hæc sint, an non. Et si partes, quo pacto partes. Nam nunc non secũdum regiones modo, verumetiam secundum actionem à nobilissimis quasi abiecta videntur: siquidem circularis latio huiusmodi est. Contingit enim veluti per accidens ex ea, quę in gyrum fit, latione, tum ad locum, tum inuicem fieri mutationes. Quòd si & optimo melius esset aliquid, circulari motu à primo (nisi recipiendi vetaret impotentia) indigeret. quandoquidem quod primum est, ac diuinissimum, quæ optima sunt, vult omnia. id autem forte excedés aliquid, & inuestigabile existit. Arbitratur sane qui hoc dicit, similia esse omnia, & in optimis tenuem aliquam esse, aut nullam habere differentiam. Sed forte quispiam hoc addubitauerit ad ipsum primum cœlum referens, vtrum circularis latio deipsius substantia sit: & si à quiete habita, stabilis in corruptionem laberetur, an cupidine quadam atque appetentia per accidens, nisi illa vtique appetendi facultas ei congenita sit. nihilque prohibeat talia quædam esse entia. Sed forsitan eum, qui talem appetitum detraxit, de ipsa latione ambigere contiget, si sublata cœlum corrumperet. Atque hoc quidem, quasi ad alios sermones pertinere videtur. Verum hoc ipsum de hac, aut de his principiis quispiam existimabit.

An latio sit de cœli substantia.

Narrantur opiniones multa circa rerum principia. Cap. III.

Omnibus autem pòst, alia protinus assignare, quæ ordine sequuntur principia, atque in eo, quod ante cessit, subsistere non oportere quispiam affirmabit. Hoc enim est perfecti, sapientissque viri: quo pacto Eurytum calculos quosdam disponentem aliquando Archytas prodidit facere, dicensque hunc esse hominis, illum vero cuiusuis alius numerum. Nunc vero multi, aliquatenus progressi, quieścũt, quèadmodũ qui & vnũ, & indefinitã dualitatẽ ponunt. Numeros enim planáq;, & corpora cũ creauerint, reliquæ penè omittunt, paucillũ attingẽtes: & hoc tãtũ declarãtes, q; alia quidẽ ab indeterminata dualitate proficiscũtur, vt locus, inane, infinitum: alia vero à numeris, & vno, vt anima, & alia quædã. tẽpus autẽ simul, & cœlũ, & alia quoq; cõplura negligũt: nec vllam postea de cœlo, ac reliquis faciũt mẽtionẽ. Parimodo

modo Speusippi discipuli, non autem aliorum vllus, præterquam Xenocrates quippe qui omnia quodam modo mundo similiter accommodat, sensibilia, intelligibilia, mathematica, item & diuina. Conatur quoque Estiæus vsque aliquid (non quemadmodum dictum est) de primis solum differre. Plato autem, dum ad principia redigit: alia quoque tangere videtur, ad ideas ea referés: illas vero ad numeros: ex his autem ad principia: deinde per generationem, vsque ad ea quæ dicta sunt. Alij autem ad principia solum. Nonnulli vero & veritatem in his esse. entia enim circa principia tantum esse. At secus hic atque in aliis accidit disciplinis. In illis enim quæ post principia sunt, robur maius obtinent: atque interea, quæ in illis sunt scientiis, veluti perfectiora solent haberi. Forte autem & hoc rationabiliter. nam ibi principiorum, in reliquis vero à principiis quæstio est.

Dubitatio, an principia informia sint, vel formam adepta. Cap. IIII.

SEd forte ambiget aliquis, quonam pacto, & qualia supponi principia oporteat, vtrum informia & veluti potentia solum existentia, vt qui ignem & terram principia faciebant, an formam adepta, quasi maxime foret opus, vt finita essent, quemadmodum in Timæo inquit. Etenim ordo, atque finitio, rebus perquàm excellentibus maxime familiaria sunt. Videtur autem hoc in reliquis quoque, vt Grammatica, Musica, Mathematicisque, ad hunc ferè modum se habere. Cõsequuntur etiam quæ post principia sunt. item & quæ secundum artes, quæ quidem naturam similiter imitantur, & instrumẽta, & alia secũdum principia. Alij igitur ómnia admodum formalia putant

putant principia. alij vero materialia tantũ. nonnulli vtrunq;, & formalia admodũ, & materialia, tamquã in ambobus perfectio cõtineatur: quippe qui ex contrariis substantiã omnem fieri dicãt. Absonum autem & illis quoq; videatur, si totum cœlũ, & singulę eius partes, atque vniuersæ, ordine ratione, formis, viribus, circuitionibus prædite forent, ipsis vero principiis tale ineffet nihil: sed vt caro eorum, quæ temere confusa sunt (optimus inquit Heraclitus) sese mundus haberet. Atque secundum minima (vt ita dixerim) accipiunt perinde atque inanimis. Definita nanq; singulorum natura est, vt ita dicam, quẽuis temere facta sint: principia vero indeterminata. Rursum, id quoq; haud facile in omnibus, & in animalibus, & plantis, atque in ipsa bula, ad id, cuius gratia sunt, pariter reducere, singulásque rationes adhibere, nisi aliorum ordine, mutationéque omnige nas, ac varias eorum, quæ tum in aëre tantum in terra gignuntur, formas fieri contingat. quorum maximum quoddã exemplum nonnulli faciunt ea, quæ circa anni tempora fiunt, in quibus animalium, plãtarum, & fructuum, veluti producente ea sole, generationes apparent. Atque hæc qui dem hoc in loco contemplando, inuestigant exiguam libationem, quæ ordinis constitutionem ad quantitatem vsque reperit. Cur item magis fieri nequeat in deterius transitus.

Dubitatio circa principiorum motum & quietem. Caput V.

IN principiis autem, vnde prima quoque cœpit oratio, de quiete merito aliquis dubitauerit. am si ea vt præstantius aliquid sit in principiis ol locabit, sin vero vti quędam segnities, atque mor us ptiatio, minime. verum si actionem esse

fateatur, contra, tanquam prior, ac honorabilior est existimanda: motus vero in sensibilibus. Cùm autem hoc propter illud quiescat, fieri nequit, vt id, quod mouēs est semper moueat. Non enim fuerit periculum, quod primum est, neque rationis speciem habere, neque alioqui fide dignum esse, sed maiorem quandam causam quærit. At quod mouet, ab eo, quod mouetur diuersum non esse propter actionem, & passionē quodammodo sensus acclamare videtur ceu possibile. Sed est, qui ad ipsam mentem, Deúmque referat. Absonum autem est aliud quoque dictum, illa non moueri, quæ eius, quod quiescit, appetitu ducuntur, siquidem ipsa alia tequerentur entia. Verumenimuero forsitan non sic accipi debet, vt ad id, quod impers est reducamus, sed vt quàm maximè sibi consonum, perfectúmque sit veluti ciuitas, aut animal, aut quiduis aliud eorū, quæ in partes secari possunt, aut etiam omnino cœlum, quod sanè aiunt esse perfectissimum.

Dubitatio, quo pacto entium diuisio in materiam & formam fiat. Caput VI.

CÆterum aliquem & talia quoque sermonem postulant, quo pacto in materiam, atque formam entium partitio fiat. sit'ne alterum quidem ens, alterum vero non ens, potentia autem vnum, & ad actum reductum: aut vnum quidem, sed indeterminatum ens, eo, quo in artibus modo. Generatio autem quæ ipsorum quidem essentia, est secundum rationes formari. sed ita quidem ad id, quod præstantius est forte fieret tranßitio. Ipsum autem esse, per eam esse nihilominus verum fuerit. non enim esset, ipsa non existente. At illud, neque hoc, neque quale, neque quantum. quippe quod formis indeterminatum est, potestate autem quadam eas habet. sed hoc proportione ad artes omnino sumi debet, & si qua sit alia similitudo.

Dubitatio, quo pacto vniuersi natura in contrarijs existat. Caput VII.

PRæterea illud quoque dubitationem (nisi curiosa quærendi diligentia sit) habere videtur, cur'nam ipsa natura, totáque vniuersi substantia in contrarijs consistat: idque quod detrius est, æquales fermè cum optimo partes habeat, imò vero etiam longè numerosius sit. Quapropter in vniuersum dicere videtur Euripides, quòd nequeunt bona esse separata. Talis autē sermo parū abest quin dicat, neq; bona, neq; similia esse omnia: atque quod de omnibus ipsum esse dicimus, potrò nulla inuicē esse similia, vt quæ albi, & nigra sunt in seipsis. Est etiam quod præter opinionem magis esse videtur, fieri non posse, vt quod est, absque contrariis existat. Nonnulli vero adhuc magis inopinabili vtentes, id, quod neque est, neque fuit, neque futurum est, in vniuersi naturam adnumerant. sed hæc quidem est, veluti excedens quædam sapientia.

De varijs sciendi modis: & ijs quæ vnumquodque persequi deceat. & quo item pacto circa principia speculari debeamus. Caput VIII.

AT ens quòd multis dicatur modis, manifestum. etenim differentias sensus speculatur, causásque inquirit. Sed forsitan verius fuerit dicere, quod eorum, quæ cogitatione excellentia sunt, quædam quidem simpliciter quærit, quædam vero dubitationem faciendo: quam tamen si transcendere non valet, lucem tamen aliquam in tenebris plus aliquid indagare volentium.

ostendit. Itaque ipsum scire non sine differentia quadam erit. Etenim, si inter se diuersa sint differentia quædam inerit. Atque in vniuersalibus, cùm sub eis plurima sint, discrimen inueniri est necesse, siue hæc vniuersalia genera sint, siue species. Omnis autem scientia ferè propriorum est, substantia nanque & quidditas secũdum vnumquodque proprium existit. Et quæ in speculationem veniunt secundum se, non per accidens, aliquid vtique de aliquo sunt. Omnino autem in pluribus idem conspicere aut vniuersaliter, communiterque, aut secundum quodque, modo quodam proprie esse scientiæ dicimus: vt numero, lineis, animalibus, plantis. Finis autem ex ambobus. Sunt etiam nonnulla vniuersalium finis, in eo enim causa. At horum id, quod in parte est, quatenus sectio in individua fit, quemadmodum & in factibilibus. nam ad hunc modum se habet ipsorum actio. Præterea idem substantia, numero, specie, genere, proportioneque scimus: & si quæ, præter hæc, diuisiones habeantur, at vtplurimum per analogiam, tanquam plurimum eam recipientes. atq; aliqua quidem per nosmetipsos, aliqua vero per rem subiectam, nonnulla autem per vtrunque. Sed, cùm multipliciter scire sit, quo pacto vnumquodque persequi decet? Nempe suus cuiusque modus, principium est, ac maximum. vt prima, & intelligibilia, & mobilia, & quæ sub natura sunt, atque ex his ipsis, quæ in principio quæque sequuntur vsque ad animalia, plantas, & vltima animæ expertia. Nam in vnoquoque genere proprium est aliquid, quemadmodum & in mathematicis. Ipsa nanque mathemata, quamuis vnius quodammodo sint generis, sortita sunt differentiam. Sunt autem diuisa sufficienter. At si quædam nota, eò quòd ignota sint (quemadmodum inquiunt nonnulli) proprius sane inuenit modus. Indiget autem quadam diuisione. Sed fortassis in quibus fieri potest, proportione aliquid sciri magis proprium fuerit dicere, quàm per id, quod ignotum est. quemadmodum si quis per inuisibile inuisibile. Tentandum est igitur diuidere quot modi sint, & quoties ipsum cognoscere dicatur. ad hæc autem ipsa principium. Atque primum ipsum scire definire difficilius videbitur. Nam fieri nequit, vt vniuersale, communéque quippiam in his capiamus, quæ multis dicuntur modis. Atque tum quatenus, tum de quibus causas inuestigare pari in sensibilibus, & intelligibilibus ratione deceat, aut dubium hoc, aut dictu non facile existit. Quippe cùm via in infinitum in vtrisque aliena sit, perimátque sapientiam. vtraque autem quodammodo principium. Sed forte hoc nostrum, hoc vero simpliciter. aut hoc quidem finis, hoc vero nostrum quoddam principium. Aliquatenus igitur per causam speculari possumus principia, à sensibus incipientes. Sed cùm ad ipsa summa, primaque transimus (siue quod causam non habemus, siue ob nostram imbecillitatem) sicuti demonstratissima intueri non amplius valemus. Forte autem veritati magis consonum illud existit, palpãte ac veluti attingente fieri speculationem. Quamobrem circa ipsa nulla contingit hallucinatio. At difficilis est circa idipsum intellectus, atque fides. Cùm autem & alioqui magnum quippiam sit, & ad singulares tractationes necessarium, & potissimum maximas, facere conuenit definitiones, tum de natura ipsa, tum circa ea, quæ adhuc propria sunt. Siquidem qui de

Quo pacto vnũquodque vt scia tur persequi deceat.

Quo pacto circa principia speculari debeamus.

omnibus rationem quæritant, simul cum ratione scientiam tollunt, imò verius erit dicere eos rationem petere eorum, quorum neque est, neque fuit, quicunque cœlum ipsum æternum existimant. Iationes autem, magnitudines, figuras, distantiásque, & alia, quorum Astrologia demõstrationem facit, & ipsa, quæ prima mouent, & cuius gratia dicere omittunt: quæ nam ita cuiusque natura quis inuicem situs, quæ ipsius vniuersi substantia, ad alias quoque singulares species, ad cicutes vsque animantes plantásque descendendo. Itaque si quid coadiuuat Astrologus, in his, quæ prima sunt in natura, non erit. Alia enim maxime propria sunt, ac priora quippe cùm modus (vt quidam putant) naturalis non sit, aut saltem non omnis. At qui moueri simpliciter naturæ cœlóque maxime peculiare existit: quare & substantiæ cuiusque rei actio, & quod secundum vnumquodque, dum in opere est, atque motu, vt in animalibus, & plantis. Sin verò minus, æquiuoca sunt. quamuis videlicet in reuolutione cœlum sit secundum substantiam, separatum tamen & quietem agens, æquiuocum esset. Nam velut quædam vita est circunlatio vniuersi.

De causa cuius gratia in inferioribus à superioribus dependentibus: vbi & nonnulla Antiquorum opiniones adducuntur. Cap. IX.

QVærendum est igitur, si in animalibus, aut cui competit, vita non existente, in cœlo quoque atque cœlestibus, neque latio, neque determinatus quidam modus inesset. Præsens autem dubitatio ad eum, qui ab immobili est, motum modo quodam pertinet. Quòd vero

vero omnia alicuius sint gratia, & temere nihil, sed perinde ac definitio, haud facile existit, vt sæpe dicitur. Vnde enim incipere, & in quæ desinere oportebat? Cæterum nonnulla sunt eorum, quæ ita habere non videntur, sed alia quidem casu, alia vero necessitate quadam, vt in cœlestibus, & plerisque eorum, que circa terram sunt. Cuius enim gratia sunt fluxus maris, ac refluxus? aut cuius exporrectiones, aut exsiccationes, humectationésque, & omnino alius in aliud mutationes, corruptiones, generationes, aut quæ in ipsa terra fiunt alterationes, & eorum, quæ in aliud ex alio transmutantur, mutationes, & id genus alia pleraque? In ipsis autem animalibus aliqua veluti vana existũt, ceu mammæ maribus, & fœminis emisso (si quidem nihil confert) & nonnullis barbæ, aut omnino pilorum quibusdam in locis productio. Tum etiam cornuum magnitudines, vt seruorum. Nonnullis quoque dentis quòd mobilia, quòd in terrã directa, quòd ante oculos posita gestarent. Quódque aliqua vi fiant, aut præter naturam, quemadmodum arcola coit, vitámque viuit mansuetiorem. Et alia non pauca quispiam deprehendat istiusmodi. Quod autem maximum est, maximéque apparet, circa educationes, generationésque animalium est. nullius enim gratia hæc sunt, sed casus, atque per necessitates alias. Oportebat enim, si alicuius quidem gratia sint, semper secundum idem, similíque modo fieri. Atque etiam in plantis, & præsertim inanimatis præfinitam quandam (vt formis, specie, ac potestatibus apparent) obtinent naturam. Hæc autem cuiusnam gratia sint, quæreret aliquis. Nam rationem non habere, idipsum dubium est: idque in aliis prius,

ac honorabilioribus non ponentibus. quatenus & ratio quicquam, quod fide dignum sit, habere videtur: quoniam hæc ideas quasdam aut inter se differentias à casu, & vniuersi latione, quæ in circulum fit accipiunt. Quòd, si neque hoc propter aliquid, & ad id, quod optimum est, definitiones quasdam sumere, non in omnibus simpliciter ponere decet. Quandoquidem, quæ huiusmodi existunt, quandam continent dubitationem. Atque simpliciter dicimus, quæ & de vnoquoque. Simpliciter quidem, quando in omnibus naturam, quod optimum est expetere, & in quibus fieri potest, ordinem largiri, atque æternitatem videmus. Pari autem modo in animalibus quoque similiter. Nam vbi quod melius est, fieri potest, ibi haud quaquam prætermittit: veluti, quòd ante gulam guttur sit. Optimam nanque temperiem in medio cordis ventriculo inueniri præstantius est: quippe cum medium honorabilissimum sit. Simili modo & quæ ad mundum pertinent: si quidem & appetitus haud secus. Quin illud quidem, quæ neque obediunt, neque quod bonum est, admittunt, cur multa sint, imò vero multò plura, declarat. Paucum nanque aliquid animatum est. at inanimum infinitum. Et ipsorum esse animatorum breue, ac melius existit. In vniuersum autem, tum rarum, tum in paucis bonum est. multum vero numero quod malum existit. Nunquid si determinatio solum, & veluti materiæ species, vt quæ ipsius naturæ sunt, esse dicatur, stultissimum erit? Si etenim qui de tota disserunt substantia, dicant (quemadmodum Speusippus, quod pretiosum est, rarum quippiam esse facit) hoc circa medij locum esse, illa vero summa, & vtrinque, entia profecto pulchre

chre erunt existentia. Plato autem, & Pythagorei longo imitari interuallo volunt omnia: quæ quandam indeterminatæ qualitatis, & vnius, petitide quasi oppositionem faciant. in qua infinitum inordinatumque, & omnis (vt ita dicam) formæ carentia per se existit. In summa autem, vt absque hac vniuersi natura sit, fieri nequit, sed veluti æquam sortiri portionem, aut aliud antecellere, aut contraria esse principia oportet. Quã obrem, nec Deum fatentur esse qui asscribunt indeterminatum agere posse omnia. Quinetiam, si aliquatenus fieri potest, neque hoc fortassis prætermittit: quippe cum totam substantiam ex contrariis quidem, ac in contrarijs existentem, perfecerit; ijs contingeret. Videntur autem & in primis conglobata pleraque, & vt accidit, sicuti quæ circa terræ mutationes dicta sunt. Neque enim quod melius est, neque cuius gratia, sed si cõsequi aliquid est necesse. Multa nanque tum in aëre, tum in alijs talia contingunt. Ex sensibilibus autem cœlestia potissimum ordinem habere videntur, cæteris priora loco, nisi mathematica sint. Nam & si non totum, at maior pars in his ordinem adseruat, nisi quis formas tales accipiat, quales Democritus individuis supponit corpusculis. Sed de his quidem considerandum. Quòd autem initio dictum est, & in ipsa natura, in vniuersi substantia finitionem quondam eius, quod alicuius gratia existit, atque illius, qui ad melius est impetus, capere tentandum est. Nam in quibus entia sint, & quonam inter se modo sese habeant, hoc eius, quæ de vniuerso speculationis, exordium fuit.

Metaphisicorum Theophrasti finis.

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM Principis Quæstiones Mechanicæ,

Nicolao Leonico Thomæo interprete.

Quæ sit artis Mechanicæ facultas.

MIraculo sunt ea quidem, quæ natura contingunt, quorum ignorantur causæ: illa vero, quæ præter naturam, quæcunque ad hominum vtilitatem arte fiunt. In multis enim natura ei, quod nobis vsui esse potest, contrarium facit. natura etenim eundem semper habet modum, & simpliciter: vtile autem multifariam commutatur. Quando igitur quippiam præter naturam oportuerit facere, difficultate sua hæsitationem præstat, artéque indiget, quam ob rem eam artis partem, quæ huiusmodi succurrit difficultatibus, Mechanicam appellamus. Quemadmodum enim Antipho scribit, poëta, sic se res habet: arte enim superamus ea, à quibus natura vincimur. Huiusmodi autem sunt, in quibus & minora superant maiora: & quæcunque momentum parvum habentia, magna mouent pondera: & omnia ferè illa, quæ mechanica nuncupamus problemata. Sunt autem hæc neque naturalibus omnino quæstionibus eadem, neque seiugata valde: verum mathematicarum contemplationum, naturaliúmque communia.

De dignitatibus, admirandiſq; Circuli proprietatibus.

DE numero autem eorum, quæ hoc in genere dubitãtur, illa esse dicũtur, quæ circa vectem fiunt. Absurdũ enim esse videtur, magnum mouere pondus ab exigua virtute, cum pluri præsertim pondere. quod enim sine vecte quispiam mouere non potest, idipsum ponderis citius mouet, vectis ad illud pondus adiungens. Omnium autem huiusmodi causæ principium habet circulus. Istud vero ratione cõtingit: ex admirabili etenim mirandam accidere quippiam non est absurdum.

Maxime autem est admirandum simul contraria fieri. Circulus vero ex huiusmodi est cõstitutus. statim enim ex commoto effectus est, & manente, quorum natura ad se inuicem est cõtraria. quamobrem isthæc cernentes minus admirari conuenit cõtingentes in illo cõtrarietates. In primis enim lineę illi, quæ circuli orbem amplectitur, nullam habenti latitudinem, contraria quodammodo inesse apparent, concauum scilicet, & conuexum. hæc autem eo à seinuicem distãt modo, quo magnum & parvum, illorũ etenim medium est æquale: horum vero rectũ. quapropter cùm ad seinuicem cõmutantur, illa quidem prius æqualia fieri necesse est, quàm extremorũ vtrumlibet: lineam vero, rectam, quando ex curua concaua, aut ex huiusmodi rursum curua fit, & circularis.

Vnum

Vnum quidē igitur istuc absurdum ineſt circulo.

Alterum autem, ꝙ simul cōtrariis mouetur motionibus. simul enim ad anteriorem mouetur locum, & ad posterioré. Et ea, quę circulum describit, linea eodem se habet modo. ex quo enim incipit loco illius extremum, ad eundem rursus redit. illa enim cōtinuo commota, extremū rursus efficitur primum. quamobrem manifestū, quòd inde mutatum est, quapropter (vt dictū est prius) non est inconueniēs ipsum miraculorū omnium esse principiū. Ea igitur, quæ circa libram fiunt, ad circulum referuntur: quæ vero circa vectem, ad ipsam libram: alia autē ferè omnia, quæ circa mechanicas sunt motiones, ad vectem. Præterea etiam, quoniā vnica existente, quæ ex centro est, linea, nullum aliud alij, quæ in illa sunt punctorum æqua velocitate feratur, sed citius semper quod à manente termino est remotius, pleraque miraculorum accidunt in circuli motionibus: de quibus in iis, quę posthac adducentur, quæstionibus erit manifestum. Quoniam autem secundum contrarias simul motiones mouetur circulus: & alterū quidem diametri extremum vbi A, in ante mouetur, alterū vero vbi B, ad retro: efficiunt nonnulli, vt ab vnica motione multi contrario simul moueantur circuli: quemadmodum sunt illi, quos in locis proponūt sacris, æneos, & ferreos, fabricantes orbiculos. Si enim A B circulum alter contigerit circulus in quo C D, mota circuli in quo A B, diametro in ante, mouebitur C D ad retro, diametro circuli vbi est A, circa idem mota. In contrariū igitur mouebitur circulus vbi C D, ad illum vbi A B. & rursus ipse contiguum vbi E F, in contrarium sibiipsi mouebitur propter eādem causam. Eodem etiā modo si plures

res fuerint, idem facient, vno solo cōmoto. Hanc igitur in circulo existentem animaduertentes naturam architecti, instrumentū fabricant, celantes principiū, vt machinæ solum manifestum sit illud quod admirationē præstat, causa verò lateat.

Io primis igitur, quæ accidūt circa libram, dubitare faciunt, quam nam ob causam exactiores minoribus maiores sunt librę. huius autem rei principium est, quamobrem in ipso circulo, quæ plus à centro distat linea, eadē vi cōmota citius fertur, quàm illa, quæ minus distat. Citius enim bifariam dicitur. siue enim in minori tempore equalem pertranſit locum, citius fecisse dicimus: seu in æquali maiorem. Maior autem in æquali tempore maiorem describit circulum. qui enim extra est, maior eo qui intus est. Horum autē causa, quoniā duas fertur lationes ea quæ circulum describit, linea. Quandoquidē igitur in proportione fertur aliqua id, quod fertur, super rectam ferri necesse: & hæc diameter efficitur figuræ, quam faciunt illæ, quæ in huiusmodi proportione coaptantur. lineæ. Sit enim proportio secundū quam latum fertur, quam habet A B ad A C: & A quidem feratur versus B, A B vero subtet feratur versus M C: latum autem sit A quidem ad D. vbi autem est A B* versus E: quoniam igitur lationis erat proportio, quam A B habet ad A C, necesse est & A D ad A E hanc habere proportionē. Similē igitur est proportione paruum quadrilaterum maiori: quamobrem & eadē illorū est diameter: & A erit ad F. Eodem etiam ostendetur modo, vbicunque latio deprehendatur: semper enim supra diametrū erit. Manifestum igitur, ꝙ id, quod secundum diametrum duabus fertur lationibus, necessario secundum laterum proportion

* D

tionem fertur. Si enim secundum aliam quampiam, nō feretur secundum diametrum. Si autem in nulla feratur proportione secundum duas lationes nullo in tépore, rectam esse lationem impossibile. Sit enim recta. Posita igitur hac pro diametro, & circumrepletis lateribus, illud quod fertur, secundum laterum proportioné ferri necesse est: hoc enim demonstratum est prius. non igitur rectam efficiet id, quod secundum nullam proportioné in nullo fertur tempore. * Si autem secundum quampiam feratur proportioné, & in tempore quopiam, hoc necesse est tépus rectam esse lationem per ea quæ retro sunt dicta. Quamobrem circulare est id, quod secundum nullam proportionem nullo in tépore duas fertur lationes. Quòd quidem igitur ea, quæ circulum describit, duas simul feratur lationes, manifestum est cum ex istis, tum quia secundum rectum lata, ad perpendiculū peruenit, vt sit rursus ipsa à centro perpendiculum. Sit circulus A B C D: extremum autē vbi est B, feratur ad ipsum D: peruenit sanè aliquando ad ipsum C. Si quidem igitur in proportione feratur, quam habet B E, E C: fertur vtique secundum diametrum vbi B C, nunc autem quoniam in nulla proportione, in circumferentia certe fertur vbi B E C. Si autem duobus ab eadem potentia latis, hoc quidem plus repellatur, illud vero minus, rationi consentaneum est tardius moueri id, quod plus repellitur, eo quod repellitur minus: quod videtur accidere maiori & minori illarum, quæ ex centro circulos describunt, quoniā enim propius est manenti, eius quæ minor est, extremum, quàm id quod est maioris, veluti retractum in contrarium ad medium, tardius fertur minoris extremum. Omni quid

* hoc vsque ad id, per ea quæ retro sunt dicta, ideo asteriſco ſignaui, quoniā non videtur Philosophi brevitati conuenire. frustra enim replicat quod dictū est supra, & interiectæ cuidā glossulæ simile est, qualia in ijs ipsis cōmentarijs pleraque alia esse animaduerti potest.

quidem igitur circulum describenti illuc, accidit: fertúrq; eam quæ secundum naturam est lationem, secundum circunferentiam: illam vero quæ præter naturā, in transuersum, & secnndum centrum. maiorem autē semper eam, quæ præter naturam est, ipsa minor fertur: quia enim centro est viciniior, quod trahit, vincitur magis: Quòd autem magis quod præter naturam est mouetur ipsa minor, quàm maior illarum, quæ ex centro circulos describunt, ex iis est manifestum. Sit circulus vbi B C D E: & alter in hoc minor vbi M N O P, circa idem centrum A: & projiciantur diametri in magno quidem, in quibus C D, B E, in minori vero ipsæ M O, N P: & altera parte longius quadratum suppleatur D K R C: si quidem A B circulum describens ad id peruenerit, vnde est egressa, manifestum est, quòd ad ipsam fertur A B. Similiter etiam A M ad ipsam A M, perueniet. Tardius autem fertur A M, quàm A B, quemadmodum dictum est: quia maior fit repulsio & magis retrahitur A M. Ducatur igitur ipsa A L F, & ab ipso L perpendiculū ad ipsam A B, ipsa L Q in minore circulo: & rursum ab L ducatur iuxta A B L S, & S T ad ipsam A B perpendiculum, & ipsa F X: ipsæ igitur vbi sunt S T, & L Q, æquales: ipsa ergo B T minor est, quàm M Q: æquales enim rectæ lineę in æqualibus coniectæ circulis perpendiculares diametro, minorem diametri resecant sectionem in maioribus circulis. est autē ipsa S T æqualis ipsi L Q. In quanto autem tempore ipsa A L ipsam M L lata est, in tanto téporis spatio in maiori circulo maiorem, quàm sit B S, latum erit extremum ipsius B A. Latio quidem * igitur secundum naturam æqualis: ea autem quæ præter naturam est

* enim

minor,

minor, videlicet B T, quàm M Q. Oportet autem proportionabiliter esse, sicut quod est secundum naturam, ita quod est præter naturam, ad id quod est præter naturam. maiorem igitur circunferentiam pertransiuit, quàm sit ipsa S B. Necesse autē est ipsam F B in hoc tempore pertransisse. hic enim erit, quando proportionabiliter vtrinq; accidit quod est præter naturam, ad id quod est secundum naturam. Si igitur maius est quod est secundum naturā in maiori, & quod est præter naturam, magis vtique hic coincidet vno modo: ita quòd B sit latum per ipsam B F in tanto tempore, in quo M punctum per ipsam M L. hic enim secundum naturam quidem signo B fit X F: est enim ab ipso F perpendiculum: præter naturam vero ad ipsam X B. Est autē quemadmodum F X ad X B, sic L Q ad M Q. manifestum autem, si coniunguntur ab ipsa B M ad F L. Si autem minor, aut maior, quàm sit F B, erit illa quā latum est B, non similiter erit, neque proportionabile in vtrisq; quod est secundum naturam, ad id quod est præter naturam. Quam igitur ob causam ab eadem potentia celerius fertur id quod plus à centro distat punctum, ex iis quæ dicta sunt, est manifestum.

Quæstiones.

QVR autē maiores libræ exactiores sunt minoribus. palam est ex iis. Spartum enim fit centrum: id nanque manet, quod autem libræ vtrinque est, exeuntes à centro. Ab eodem igitur pondere citius moueri necesse est extremum libræ, quo plus à sparto discesserit. Et nonnulla quidē in paruis libris imposita nō manifesta sensui sunt ponderā: in

magnis autem manifesta, nihil enim prohibet minorem moueri magnitudinem, quàm vt visioni sit manifesta. In magna autem libra idem pondus visibile efficit magnitudo. Quædam vero manifesta quidem sunt in vtrisque, sed multò magis in maioribus, quoniā multò maior inclinationis fit magnitudo ab eodem pondere in maioribus. Quamobrem machinantur ij, qui purpuram vendunt, vt pendendo defraudent, tum ad medium spartum non ponentes: tum plumbum in alterutram libræ partem infundentes: aut ligni quod ad radicem vergebat, in eam quam deferri volunt, partem constituentes: aut si nodum habuerit. ligni enim grauior illa est pars, in qua est radix. nodus vero radix quædam est. Cur siquidem sursum fuerit spartum, quando deorsum lato pōdere quispiam id admouet, tursum ascendit libra: si autem deorsum constitutū fuerit, non ascendit. sed manet? An quia sursum, quidē sparto existente, plus libræ extra perpendiculum fit: spartum enim est perpendiculum: quare necesse est deorsum ferri id quod plus est, donec ascendat quæ bifariam libram diuidit, ad ipsum perpendiculū, cùm onus incumbat ad libræ partem sursum raptam. Sit libra recta vbi B C, spartum autem A D. hoc igitur deorsum proiecto perpendiculum erit vbi A D M. Si igitur in ipso B ponatur onus, B quidem erit vbi E, C autem vbi H. quamobrem ea quæ bifariam libram secat, primo quidem erit D M ipsius perpendiculi: incumbente autē onere erit D G. quare libræ ipsius vbi E H, quod extra perpendiculum est A M, vbi est P Q, maius est dimidio. Si igitur amoueatur onus ab ipso E, necesse est deorsum ferri H. minus enim est ipsum E. Si quidem igitur sursum

Exēplaria omnia hac in quæstione adèo sunt mēdosa, præcipuéque in secūda eius parte, vt vix ex eis sensus elici possit, ac cū difficultate rei ipsi aptari valeant.

habuerit spartum, rursum propter hoc ascendit libra. Si autē deorsum fuerit, id quod substat contrarium facit. plus enim dimidio fit librę, quæ deorsum est pars, quàm quod perpendiculum secet. quapropter nō ascēdit: eleuata enim pars leuior est. Sit libra recta vbi N O, perpendiculum autem K L M. bifariam igitur secatur K G. Imposito autem onere in ipso N, erit quidem N vbi O, ipsum autem G vbi R, K L autem vbi L P. quare maius est K O, quàm L R, ipso P K L. Et ablato igitur onere, necesse est manere. incumbit enim ceu onus excessus medietatis eius vbi est F.

3 Cur exiguæ vires (quemadmodum à principio dictum est) vecte magna mouent pondera, vectis insuper onus accipientes? cùm facilius sit minorem mouere grauitatem: minor autē est sine vecte. An quoniā ipse vectis est in causa libra existens, spartum inferne habens, in inæqualia diuisa. hypomochlion enim est spartum. ambo namque stant, vt centrum. quoniam autem ab æquali pondere celerius mouetur maior earum, quæ à centro sunt: duo vero pondera, quod mouet, & quod mouetur: quod igitur motum pondus admouens, longitudo patitur ad longitudinem. semper autem quanto ab hypomochlio distabit magis tanto facilius mouebit. Causa autem est, quæ retro commemorata est: quoniam quæ plus à centro distat, maiorem describit circulum: quare ab eadem potentia plus separabitur mouens illud, quod plus ab hypomochlio distabit. Sit vectis vbi A B, pondus vbi C, quod mouet autē vbi D, hypomochlion vbi E. quod autem vbi est D mouens, vbi F. motum autem vbi C pondus, vbi G.

4 Cur ij qui in nauis medio sunt remiges, maxime nauem mouent? An quia remus vectis est: hypomochlion autem sit scalmus, stat enim ille: pondus vero mare est, quod propellit remus: vectem autē mouens ipse est remex. Semper autem plus mouet ponderis, quanto magis ab hypomochlio distabit, quicunque id mouet. maior enim ira fit, quæ ex centro. scalmus autem hypomochlion existens, centrum est. In medio autem nauis plurimum remi intus est: illa enim parte latissima est nauis: quare maior vtrinque remi pars vtrorunque nauis parietum intrinsecus est. Mouetur autem nauis, quoniam appellente ad mare remo, extremum illius quod intus est, in ante promouetur. nauem vero scalmo alligatam simul promoueri contingit, quo remi extremum. vbi enim plurimum maris diuidit remus, eò maxime propelli necesse est. plurimum autem diuidit, vbi pars plurima remi à scalmo est. Et eam ob causam remiges, qui in media sunt naui, mouent illam maxime. maxima enim remi pars à scalmo in nauis medio intus est.

Cur paruum existens gubernaculum, & in extremo nauigio tantas habet vires, vt ab exiguo temone, & ab hominis vnius viribus alioquin modice vtentis, magnæ nauigiorum moueantur moles? An quoniam gubernaculum vectis est: onus autem mare: gubernator vero mouens est. Non autem secundum latitudinem, veluti remus, mare accipit gubernaculum. non enim in ante nauigium mouet, sed ipsum cōmotum mare accipiens inclinat oblique: quoniam enim pondus est mare, contrario innixum modo nauem inclinat. hypomochlion enim in contrarium vertatur: mare vero interius, si illud exterius. illud autem sequitur nauis, quoniam illi est alligata. Et remus quidē secundum latitudinem

onus propellens,& ab eodem repulsus,in rectum propellit:gubernaculum autem,vt obliquum iaçet,hinc inde in obliquum motioné facit. In extremo autẽ,& non in medio iacet,quoniam mouenti facillimũ est ab extremo motum mouere. Prima enim pars celerrime fertur:quoniá quemadmodum in iis quæ feruntur, in fine deficit latio,sic ipsius cõtinui in fine imbecillissima est latio.imbecillissima autem ad expellendum est facilis.Propter hæc igitur in puppi gubernaculum ponitur.Nec minus quoniam parua ibi motione facta,multò maius interuallũ fit in vltimo: quia æqualis angulus semper maiorem spectat: tantóque magis,quanto maiores fuerint illæ, quæ continent. Ex iis etiam manifestum est,quam ob causam magis in contrariũ procedit nauigium, quàm remi ipsius palmula.eadem enim magnitudo iisdem mota viribus, in aëre plus,quàm in aqua progreditur. Si enim A B remus, G vero scalmus: A autẽ in nauigio sit remi principium, B vero in mari palmula. Si igitur A vbi D translatum est,non erit B vbi E: æqualis enim B E ipsi A D.æquale igitur translatum erit,sed minus.erit igitur vbi est F.minor enim B F, ipsa A D.quare ipsa G F, ipsa D G. similes enim sunt trianguli. Stans autem erit medium,vbi est C.in cõtrarium enim ipsi,quod in mari est,extremo videlicet B procedit, vbi extremum in nauigio est A. Non procederet autẽ vbi est D, nisi cõmoueretur nauigium, & eò transferretur, vbi remi est principium. Idipsum etiam facit gubernaculum,nisi q (vt dictum est retro) nihil nauigio ad id,quod in ante est,confert.sed solum puppim in obliquum pellit,vbicunq; fuerit. in contrariũ enim eo modo vergit prora. Vbi igitur applicatum est gubernaculum, id oportet rei motæ,ceu quoddam intelligere medium: & quemadmodum scalmus remio. Medium autem procedit secundum quòd gubernaculũ transfertur.siquidem introrsus agit, & puppis eò transfertur. prora vero ad contrarium vergit.in eodẽ enim existente prora,totum transfertur nauigium.

Eadem elemẽta vtriusque figuræ deserviũt.

Mechanicæ. 341

Cur quando antenna sublimior fuerit, iisdem velis,& vento eodẽ celerius ferũtur nauigia? An quia malus quidem fit vectis:hypomochlion vero mali sedes,in qua collocatur :pondus autem, quod moueri debet ipsum nauigium:mouens vero is,qui vela tendit.spiritus. Si igitur quanto remotius fuerit hypomochlion,facilius eadem potentia,& citius idem mouet pondus, altius certe sublatá antenna,velum à mali sede, quæ hypomochlion est,remotius faciens,id efficiet. 6

Cur quando ex puppi nauigare voluerint, non flante ex puppi vento,veli quidem partem,quæ ad gubernatorem vergit,constringunt:illam verò quæ proram versus est, pedem facientes relaxant? An quia retrahere quidem multo existente vento gubernaculum non potest:pauco autem potest,quem constringunt.Propellit quidem igitur ipse ventus: in puppim verò illum constituit, gubernaculum retrahens,& mare compellens:simul & nautæ ipsi cum vento contendunt:in contrariam enim se reclinant partem. 7

Cur ex figurarũ genere,quæcunq; rotundæ sunt & circinatæ,facilius mouẽtur ? Trifariam autem circulũ rotari contingit. aut enim secundũ absidem centro simul moto, quemadmodũ palustri vertitur rota:aut circa manens centrũ,veluti trochleæ stante centro : aut in pauimento manente centro,sicut figuli rota cõuertitur.An celerrimæ 8

quidem huiusmodi sunt, quoniã parua sui parte planum contingunt, veluti circulus secundũ punctum: & quoniam non offensant, à terra enim semotus est angulus. Præterea etiam cui obuiam fiunt corpori, id rursum secundum pusillum tangunt. si autem rectilineum esset, rectitudine sua multũ plani contingéret. Ad hæc quò nutat pondus, eò motor mouet. cùm igitur ad rectum superplano circuli fuerit diameter, planum secundum punctum contingente circulo æquale vtrinque pondus disterminat diameter. cùm autem mouetur, plus illico, ad quod mouetur, ceu inde nutás, ab impellente facilius in ante mouetur. quò enim vnumquodq; vergit, mouetur ex facili: liquidem difficulter ad contrarium nutus sui mouetur modum. Præterea nonnulli autumant quòd circuli linea in perpeti versatur motu, quemadmodum manentia propter contrarium nixum manent: sicut maioribus contingit circulis ad minores. Celerius enim ab æquali mouentur potentia maiores circuli, mouentque onera, quoniam circuli maioris angulus ad minoris angulum circuli nutum habet quendam: & sicut diameter ad diametrum, ita maior circulus ad minorem. infiniti autem sunt minores. Si autem ad alterum nutum habet circulus, similiter est bene mobilis. Et aliam sanè habet inclinationem circulus, & ea quæ à circulo mouentur, licet planitiem abside non contingat, sed aut iuxta planitiem, aut veluti troclea. etenim hoc se habentes modo facillime mouentur, & onera commouent. An nõ quia parua sui portione cũm tangit, tum offensat circulus, sed aliam ob causam. ea autem est, quæ dicta est prius, quòd circulus scilicet ex duabus effectus est lationibus: quam ob rem illarum alteram pro nutu semper habet, & veluti continuo motum illum mouent, quicunque mouent. quando secundum circunferentiam illum mouerint: latam enim ipsam mouent. Eam quidem igitur, quæ in obliquum est motionem, ipsum impellit mouens: secundum vero illam, quæ super diametrum est, seipsum mouet circulus.

Cur ea, quæ per maiores circulos tolluntur & trahuntur, facilius & citius moueri contingit, veluti maioribus trochleis quàm minoribus, & scytalis similiter? An quoniam quãto maior fuerit illa quæ à centro est, in æquali tempore maius mouetur spatium. Quam ob rem æquali inexistente onere, idem faciet: quemadmodum diximus: & maiores libras minoribus exactiores esse. spartum enim in illis centrum est: libræ autem vtrinque partes, quæ ex centro sunt, existunt. 9

Cur facilius quando sine pondere est, mouetur libra, quàm cùm pondus habet? Similique modo rota, & huiusmodi quippiam, quod grauius quidem est, maius autem minore & leuiore? An quia non solum in contrarium quod graue est, sed in obliquum etiam difficulter mouetur. In cõtrarium enim ei, ad quod vergit onus, mouere difficile est: quò autem vergit, est facile. in obliquum autem haud quaquam vergit. 10

Cur super scytalas facilius portantur onera, quàm super currus, cùm tamen ij magnas habeãt rotas, illæ vero pusillas? An quoniam in scytalis nulla est offensatio, in curribus autem axis est, ad quem offensant. desuper enim illum premunt, & lateribus. quod autem est in scytalis, ad isthæc duo mouetur, & inferne substrato spatio, & onere supertimposito. in vtrisque enim iis reuoluitur locis circulus, & motus impellitur. 11

12 Cur longius feruntur missilia funda, quàm manumissa, cùm alioquin proiector manu magis pondus comprehendat, quàm cùm illud suspendit? Præterea sic quidem duo mouet pondera, funda videlicet, & missilis: illo autem modo solum missile. An quia in funda quidem commotum missile funditor proiicit: fundam enim circulo subinde rotans, id iaculatur: ex manu autem à quiete est initium: omnia autem cùm in motu sunt, quàm cùm quiescunt, facilius mouentur. An & eam ob causam est, sed nec minus etiam, quia in fundæ vsu manus quidem fit centrum: funda vero, quod à centro exit. quanto autē productius fuerit id quod à cētro est, tāto citius mouetur. iactus autē qui manu fit, fundæ respectu breuis est.

33 Cur circa idem iugum maiores collopes facilius, quàm minores mouentur? & item suculæ, quæ graciliores sunt, ab eadē vi, quàm crassiores? An quia secula quidem, & iugum centrum est: prominentes autem longitudines eæ, quæ sunt à centro. Celerius autem & plus mouentur quæ maiorum sunt circulorum ab eadem vi, quàm quæ minorum. ab eadem enim vi plus transfertur id extremum, quod longius à centro distat. Quam ob rem ad iugum quidem instrumenta faciunt collopas, quibus facilius versant: in gracilibus autem suculis plus fit id, quod extra lignum est. hoc autem id efficitur quod à centro exit.

34 Cur eiusdem magnitudinis lignum facilius genus frangitur, si quispiam æquè deductis manibus extrema comprehendens fregerit, quàm si iuxta genu: & si terræ illud applicans pede superimposito manu longe deducta confregerit, quàm prope? An quia ibi quidem genu centrum est, hic vero ipse pes. quanto autem remotius à centro

fuerit, facilius mouetur quodcunque, moueri autem quod frangitur, necesse est.

Cur eæ quæ circa littora appellantur Crocæ, 15
rotunda sunt figura, cùm alioquin à principio ex magnis sint lapidibus, ostreisue? An quia ea, quæ plus recedunt à medio in motionibus, feruntur celerius. medium enim fit centrum: interuallum vero ea, quæ à centro. Semper autem maior ab æquali motione maiorem describit circulum: quod autem maius in æquali pertransit tempore, celerius fertur: quæ autem celerius ex æquali feruntur spatio, vehementius impetunt: quæ autem magis impetunt, impetuntur & magis. quam ob rem ea quæ plus à medio distant, confringi necesse est, id autem cùm patiantur, rotunda fieri est necessarium. Croceis autem propter maris motum quoniam simul cum illo agitantur, in perpetuo esse accidit motione, eóq; versatas modo semper offensare. id autem ipsis maxime extremis contingere partibus est necesse.

Cur quanto longiora sunt ligna, tanto imbe- 16
cilliora fiunt: & si tollantur, inflectuntur magis: tametsi quod breue quidem est, ceu bicubitum, fuerit tenue: quod vero cubitorum centum, crassum? An quia & vectis, & onus, & hypomochlion in leuando ipsa sit ligni proceritas: prior nanque illius pars ceu hypomochlion fit, quod vero in extremo est, pondus, quam ob rem quanto extensus fuerit id, quod ab hypomochlio est, tanto inflecti necesse est magis, quo enim plus ab hypomochlio distat, eo magis incuruari necesse est. necessario igitur extrema vectis eleuantur. Si igitur flexilis fuerit vectis, ipsum inflecti magis cùm extollitur necesse est: quod longis accidit ligais: in brcuibus autem quod vltimum est, quie-

scenti hypomochlio deprope fit.

17 Cur à paruo existente cuneo magna scindun-
tur pondera, & corporum moles, validâque fit
impressio? An quia cuneus duo sunt vectes sibi in-
uicem contrarij: vterque autem & pondus habet,
& hypomochlion, quod diuellit, & comprimit.
Plagæ quinetiam ipsius latio pondus, quod percu-
tit & mouet, magnum facit: & quoniam motum
mouet, ipsa celeritate valentius fit. paruo autem
existente vecte, magnæ illum consequuntur vi-
res: quam ob rem vltra magnitudinis decentiam
latet mouens, Sit cuneus vbi A B C, quod vero cu-
neo scinditur, D E F G. vectis igitur fit ipsa A B,
pondus vero ipsius B inferior pars, hypomochlion
autem D G, huic autem contrarius vectis B C.
percussa igitur A C, vtroque illorum vtitur ve-
cte: scindit enim ipsum B.

18 Cur si quispiam trochleas componens duas in
tignis duobus ad se inuicem iunctis contrario
ad trochleas modo circulo funem circúduxerit,
cuius alterum quidem caput tignorum appenda-
tur alteri, alterum vero trochleis sit innixum, &
à funis initio trahere cœperit, magna trahit pon
dera, licet imbecillium fuerit virium? An quia
idem pondus à minori potentia si mouetur, vecte
medio transfertur magis, quàm à manu: trochlea
autem idem vecti facit quam ob rem si vna faci-
lius trahet, & ab vnico tractu multò grauius tra-
het, quàm facere possit manus, idipsum duæ tro-
chleæ plus quàm in dupla velocitate leuabunt.
Minus enim altera trahit, quàm si ipsa per se
ipsam traheret, quando circa alteram iniectus
fuerit funis: illa nanque minus etiam pondus esse
cit. Parisq; modo si ad plures iniectus fuerit funis
in paucis trochleis, multa fit differentia. quam ob
rem

rem à prima pōdere quatuor minas trahente, ab
vltima trahi multò minus. Et in re ædificatoria
facilius magna mouent pondera, traducūt enim
ab vna trochlea ad aliam, & rursus ab illa ad su-
culas, & vectes. hoc autem idem est, ac si multas
facerent trochleas.

Cur si quis super lignum magnam imponat se- 19
curim de superō; illi magnū adiiciat pōdus, ligni
quippiam quod curandum sit non diuidit: si vero
securim extollens percutiat, illud scindit, cùm
alioquin multò minus habeat ponderis id quod
percutit, quàm id quod superiacet, & premit? An
quia omnia cum motu fiunt: & graue ipsum gra-
uitatis magis assumit motū dum mouetur, quàm
dum quiescit. Incumbens igitur connatam graui
motionem non mouetur, motum vero & secun-
dum hanc mouetur, & secundū eam quæ est per-
cutientis. Præterea securis ipsa efficitur cuneus,
paruus autem existens cuneus magna diuidit,
cum ex duobus sit vectibus contrario ad sese in-
uicem modo constitutis

Cur statera, qua carnes ponderantur, paruo ap- 20
pendiculo magna trutinat onera, cùm alioquin
tota dimidiata existat libra? vbi enim onus impo
nitur, solum suspenditur lanx: in altera vero par-
te, sola est statera. An quia simul libra & vectem
ipsam contingit esse stateram. libram quidem,
vbi sparsorum quodcunque stateræ sit centrum:
in altera enim parte lancem, in altera autem pro
lance æquipondij appendiculum habet. quod li-
bræ incumbit, ceu si quis alteram apponeret lan
cem, & illi pondus imponeret. manifestum enim
quòd tantundem tradit ponderis ei quod in alte-
ra iacet lance. Quemadmodum autem si vna li-
bra multæ sint libræ, sic talia insunt sparta mul-

ta

ta in eiusmodi libra: quorum vniuscuiusq; quod intrinsecus est ad appẽdiculum, stateræ est dimidium. & omnino istud libra est, vnam quidẽ habens lancem, in qua pondus appenditur: alteram vero, vbi in statera æquipondium. Quam ob rem appendiculum ad alteram sui partem est statera. huiusmodi autem existẽs multæ sunt librætotq; quot fuerint sparta. Semper autẽ quod lãci propinquius est spartum, appensõque oneri, maius trahit pondus: quoniam fit quidem omnis statera inuersus vectis: hypomochlion nãq; vnumquodque spartum superne existens: pondus vero id quod lanci inest. Quanto autem productior vectis fuerit longitudo ab ipso hypomochlio, tanto ibi quidem facilius mouet: hic autem æquilibrium facit, pondúsque stateræ trutinat, quod ad æquipondij vergit appendiculum,

21 Cur Medici facilius dentes extrahunt dentifor cipis onere adiecto, quàm si sola vtantur manu? An quia ex manu magis quàm ex dentiforcipe lubricus elabitur dẽs? An ferro id potius accidit quàm digitis, quoniam vndiq; dentem non comprehendunt: quod mollis digitorum facit caro: adhæret enim, & cõplectitur magis. An quia dentiforceps duo contrarij vectes, vnicum habentes hypomochlion, eius scilicet instrumenti connexionem. Hoc igitur ad extractionem vtuntur organo, vt facilius moueant. Sit dentiforcipis alterum quidem extremum vbi est A: alterum autem quod extrahit B. vectis autem vbi A D F: alterum vero vectis vbi B C E. hypomochlion autem C G D: connexio vero vbi G: dens autem pondus. Vtroq; igitur B & F simul comprehendentes mouent. quando autem commotus fuerit, facilius manu trahitur, quàm instrumento.

Cum

Cur nuces absque ictu facile confringunt instru- 22
mentis, quæ ad eum fiunt vsum? multum enim auferunt vitiũ, motionis scilicet, & violentiæ. Præterea duro & graui comprimens instrumento citius confringet, quàm ligneo & leui. An quia sic vtrinque à duobus comprimitur vectibus ipsa nux: à vecte autem facile diuelluntur onera. id enim instrumentum ex duobus componitur vectibus, idem habentibus hypomochlion, connexionem videlicet ipsam vbi est A. Quemadmodum igitur fuere diductæ secundũ extrema motis C D ipsæ F E, sic à parua faciliter potentia conducuntur. Quòd igitur cum percussione fecisset pondus, id valentiores illa E C, & F D vectes efficiunt. eleuatione enim in contrarium elati & comprimentes frangunt vbi est K. Hanc etiam ob causam quanto vicinus fuerit K ipsum A, confringitur celerius. quanto enim ab hypomochlio plus distat vectis, facilius & plus mouet ab eadẽ potentia. Est igitur A quidem hypomochlion: ipsa autem D A F vectis: & item ipsa C A E. Quanto igitur ipsum K vicinius fuerit angulo ipsius A, tanto vicinius fit connexioni vbi est A. hoc autem est hypomochlion. Ab eadem igitur potentia applicante F E plus extolli necesse est. Quam ob rem quoniam ex cõtrario est eleuatio, necesse est magis comprimi. quod autem comprimitur magis, citius frangitur.

Cur si duo extrema in rhombo puncta duabus ferantur lationibus, haudquaquam æquale vtrunque eorum pertrãsit rectam, sed multò plus alterum? Idem autem est sermo cur quod super latus fertur, minus pertransit, quàm ipsum latus. illud enim diametrum minorem, hoc vero maius latus. & hoc quidem vnica, illud vero duabus fer

tur

tur lationibus. Feratur enim ex ipsa A B, A quidem ad ipsum B, B vero ad ipsum D eadem celeritate. feratur autem & ipsa A B in ipsa A C iuxta C D eadem celeritate cum illis. necesse igitur est A quidem in ipsa A D diametro ferri, B vero in ipsa B C. & vtranq; simul pertransisse, & ipsam A B ipsum latus A C. latum enim sit ipsum A ipsam A E, A B autem ipsam A F, & proiecta sit F G iuxta ipsum A B, & ab ipso E similiter replea tur. Simile igitur fit quod repletum est ipsi toti. æqualis igitur A F ipsi A E. ipsa autem A B ipsam A F lata erit. in diametro igitur erit secundum K. & semper necesse est ipsum ferri secundum diametrum. & simul A B latus pertransit latus A C, & ipsum A diametrum pertransit A D. Similiter etiam demonstrabitur & ipsum B in ipsa B C diametro latum. æqualis enim est ipsa B E ipsi B G. Repleto igitur ab ipso G, quod intus est, toti est simile: & ipsum B in ipsa diametro erit secundū lateram connexionem. Et simul latus pertransit latus, & B ipsum B C diametrum. Simul igitur A multò plus ipsa A B pertransit: & ipsum latus, minus latus eadem lata celeritate: & ipsum latus maiorem quàm B, pertransiuit vna latum latione. Quanto enim acutior fuerit rhombus diameter quidem minor fit. A C autem maior: latus vero ipsius B C minus. Absurdū est enim (vt dictum) id quod duabus fertur lationibus, aliquando ferri tardius illo, quod fertur vnica: & vtrisque positis æquali velocitate punctis, alterū pertransire maiorem. Causa autem est, quoniam ei quod ab obtuso fertur angulo, lambæ ferè cōtrariæ fiunt lationes, & illa secundū quā ipsum fertur, & illa secundū quā ipsum à latere defertur. Ei autem quod ab acuto fertur, accidit vt ad idē feratur, coadiuuat enim

enim quæ ipsius est lateris, illā quæ est super diametrū. & quāto hūc quidē acutiorē feceris, illum vero obtusum magis: hæc quidē tardior erit, illa vero celerior. Hæ quidē igitur magis contrariæ fiūt quoniā obtusior fit angulus: illæ vero ad idē magis, quoniam lineæ coarctātur: ipsum enim A ferē ad idē fertur secundū ambas lationes. Coadiuuatur igitur altera: & quāto sanè acutior fuerit angulus, tanto magis ipsum A ad contrarium. ipsum enim ad B fertur: latus autē defert ipsum ad D. Et quanto sane obtusior fuerit angulus, magis contrariæ fiunt lationes: rectior enim efficitur linea. si autem omnino recta fieret, penitus vtique essent contrariæ. latus vero secundum vnicam latum lationem à nullo præpeditur: rationabiliter igitur maiorem pertransit.

Dubitatur quā ob causam maior circulus æqua 24
lem minori circulo conuoluitur lineam quando circa idem cētrum fuerint positi: eorsum autem reuoluti, quemadmodum alterius magnitudo ad magnitudinē se habet alterius, sic & illorum ad se inuicē fiunt lineæ. Præterea vno etiā & eodem vtrisque existente centro, aliquādo quidem tanta fit linea, quam conuoluuntur, quantam minor per se conuoluitur circulus, quandoq; vero quantam maior. Quòd quidem igitur maiorem conuoluitur maior, manifestū est. angulus enim sensu videtur esse cuiusque circunferentia propriæ diametri maioris circuli maior, minoris minor. quām ob rem eandem habebunt proportionem secundum sensum ad se lineæ, secundum quas fuerint conuoluti. Verum enimuero quòd etiam æqualem conuoluuntur, quando circa idem fuerint positi centrum, manifestum est: & sic fiunt aliquando quidem æquales lineæ, secundum

dum quam maior conuoluitur circulus, aliquando vero secundum quam minor. Sit enim circulus maior quidem vbi D F C: minor vero vbi E G B: vtrisque autem centrum A. Et quam quidé per se magnus conuoluitur, sit vbi F I: quá vero per se minor vbi G K, æqualis A. Si igitur minorem mouero, idem mouens centrum vbi A. maior autem sit annexus, quando igitur A B fuerit recta ad ipsam G K, simul & A C fit recta ad ipsam F I. quam ob rem æqualem semper translata erit ipsam quidem G K, vbi est G B circunferentia: ipsam vero F L, quę est vbi F C. Si aũt quarta pars æqualem conuoluitur, manifestum est quòd totus circulus toti circulo æqualem conuoluetur, quare quando B G linea ad ipsum peruenerit K, & ipsa F C circunferentia erit in ipsa C L: & vniuersus erit conuolutus circulus. Similiq; modo si magnum mouero, illi paruum annectens, eodem existente cẽtro, simul cum A C ipsi A B perpendiculum & recta erit: hæc quidem ad ipsam F I, illa vero ad G M. Quam ob rem quando hæc quidem æqualem ipsi G M pertransiuerit, illa vero ipsi F I, & rursum facta fuerit recta ipsa F A ad ipsam F L. & ipsa A C rursum recta, velut à principio erant in ipsis M I. Hoc autem neque aliqua intercedente mora maioris ad minorem, vt scilicet per aliquod temporis spatiũ staret in eodem puncto: neque transiliente minore aliquod punctum, maioré quidem æqualem minori pertransire, hunc autem maiori, absurdum est. Præterea vnica etiam semper existente motione, centrum motum interdum quidem magnã, nonnunquam vero minorem conuerti, admirandum est. Idem enim celeritate eadem latus æqualem natũ hoc est pertransire: eadem autem celeritate vtroque modo

modo æqualem licet mouere. Principiũ autem tamẽ dum est circa istorum causam, quòd eadem potentia & æqualis hanc quidem tardius mouet magnitudinem, illam vero celerius. Si enim fuerit quippiam, quod à seipso moueri natũ non sit, si simul & illud mouerit, quod natum est moueri, tardius mouebitur, quàm si ipsum per se moueretur. Et si quidem natum fuerit moueri, non simul autem moueatur, similiter se habebit. Et impossibile certe est plus moueri, quàm mouens: non enim suam ipsius mouetur motionem. Si igitur circulus maior vbi A, minor autem vbi B, si minor maiorem impellet non reuolutum ex se, manifestum est quòd tantum ipsius recte maior pertransit, quantum est impulsus: tantũ autem est impulsus, quantum paruus est motus: æqualé igitur ipsius rectæ pertransiuerunt. Necesse igitur est si reuolutus minor maiorem impellet, reuolui simul cum impulsione: tantum autem quantum minor reuolutus est, si nihil ipse suiipsius motione mouetur. Quomodo enim, & quantũ mouit, tantum motũ esse necesse est, quod mouetur ab illo: sed profecto paruus circulus tantum seipsum circulariter mouit, quantum est pedalis quantitas: tantum enim sit id quod motus est) & magnus igitur tantum motus erit. Similique modo si magnus paruũ mouebit, motus erit paruus, quemadmodum maior. Per se aũt motus illorum vtrumliber, siue celeriter, seu tarde eadem velocitate, statim quantum maior natus est circunferti lineam: quod difficultatẽ facit, quod non similiter faciunt, quando fuerint connexi. hoc autem est, si alter ab altero moueatur, non quam natus est, neque peculiarem motionem. Nihil enim refert circũponere, & annectere, aut coniungere vtrum-

libet alteri. similiter enim quando hic quidem mouet, ille vero mouetur ab isto, quantum vtiq; mouerit alter, tantum alter mouebitur. Quando quidem igitur adiacens mouerit, aut propensus, non semper conuoluitur: quãdo vero circa idem positi fuerint centrum, alterum ab altero semper conuolui necesse est. Sed nihilominus non suam ipsius motionẽ mouetur alter, sed veluti nullam haberet motionem: & si habuerit, illa autem non vtatur, tantundem accidit. Quandoquidem igitur magnus mouerit sibi alligatum paruum, paruus mouetur quantum ille: quãdo autem paruus, rursus magnus quantum iste: separatus autẽ vterque seipsum mouet. Quòd autem eodem existente centro, & mouente eadem velocitate, accidit inæqualem illos pertrãsire lineam, paralogismo sophisticè vtitur is, qui dubitat, idem enim ambobus est centrum, verũ per accidens, veluti mubobus est centrum & album. esse enim vtriusque circuli centro non eodem vtitur. Quandoquidem igitur mouens fuerit paruus, vt illius centrum & principium: quando vero magnus, vt illius. non igitur idem simpliciter mouet, sed est quomodo.

25 Cur lectulorum spondas secundum duplam faciunt proportionem, hãc quidem sex pedum, vel paulò ampliorem, illam vero trium cur ue non secundum diametrum illos restibus extendunt? An tantos quidem magnitudine faciunt, vt corporibus sint proportionem habentes; fiunt enim sic secundum spondas dupli, lõgitudine quidem cubitorum quatuor, latitudine vero duorum. Extendunt autem illos non secundum diametrum, sed ex opposito, vt & ligna minus distrahantur. celerrime enim scinduntur secundum naturam diuisa, &, eodem modo distenta laborant maxime.

xime. Amplius, quoniam opus est, vt restes pondus ferre possint, sic certe pondere imposito minus labotabunt, si transuersim, quàm si oblique extendantur. Præterea hoc etiã modo minus absumitur restium. Sit enim lectulus AFGK, & bifariam diuidatur ipsa F G secundum B, æqualia cet foramina sunt in ipsa F B, & in ipsa F A. latera enim sunt æqualia. nam totum F G duplum est. Extendunt autem, vt descriptum est, ab ipso A ad ipsum B. ita vbi est C, ita vbi est D. ita vbi H, postea vbi E, & eodem semper modo, donec ad angulum peruenerint alium. Duo enim anguli reliis habent capita. æquales autem sunt restes secundum curuaturas, videlicet A B, & B C ipsis C D, & D H. & aliæ simili se habent modo, quoniam eadem demonstratio. ipsa enim A B æqualis est ipsi H E: æqualia enim sunt latera spatij B G, M A, & foramina æquè distant. ipsa autem B G æqualis est ipsi M A: angulus enim B æqualis est angulo G: in æqualibus enim hic quidem inest, ille vero extra. & B quidem est semirectus: est enim F B æqualis ipsi F A: & angulus vbi F, rectus est. B autẽ angulus æqualis ei vbi est G, quoniam quadratum altera parte longius duplũ est: & ad medium est curuatura. quamobrẽ A D ipsi E G est æqualis: huic vero ipsa H M. Similique modo demonstrantur aliæ, quoniã æquales sunt duæ, quæ secũdum curuaturas sunt, duabus. Quare manifestum est, quòd tot sunt restes in lectulo, quot sunt quatuor, sicut A B. Quanta autem foraminũ est multitudo in ipso F G latere, & in eius dimidio F B est medietas. Quamobrem in dimidiato lectulo tantæ restium magnitudines erunt, quantum est A B: multitudine vero tot, quot in B G sunt foramina. Hoc autem nihil refert dice-

re, quàm quot sunt in, ipsis A F & BF simul sumptis. Si autem secundum diametrum extendantur restes, quemadmodum se habet in lectulo A B C D, dimidia non tot sunt, quot amborum latera F A F G. æqualia autem, quot in ipsis F B, F A, sunt foramina: maiores autem sunt ipsæ A F, B F, duæ existentes, quàm A B. quare restis in tantum maior, quantum ambo latera diametro sunt maiora.

26 Cur difficilius est longa ligna ab extremo super humeros ferre, quàm secundũ medium, æquali existente põdere? An quia vibrato ligno ipsius extremũ prohibet ferre vibratione magis retrahens lationem? An quoniam licet nihil infectatur, neque multam habeat longitudinem, difficilius tamen ad ferendũ est ab extremo, quoniam facilius ex medio eleuatur, quàm ab extremo, & ideo sic ferre est facilius. Causa autem, quoniam secundum medium quidem eleuato ligno, semper sese inuicem sustendunt extrema, & altera pars alteram bene subleuat. medium enim veluti centrum sit, vbi habet is, qui eleuat, aut fert. Extremorum igitur vtrunque deorsum vergens, sursum sustenditur. quòd si ab extremo eleuetur, aut feratur, non sane facit: sed vniuersum pondus ad vnum vergit medium, quo eleuatur, aut fertur. Sit medium vbi A, extrema B C. Eleuato igitur aut portato secundum A, ipsum quidem B deorsum nutans, sursum eleuat C: ipsum autem C deorsum nutans, B sursum eleuat: ambo autem sursum eleuata hoc faciunt.

27 Cur si valde procerum fuerit idem pondus, difficilius super humeros gestatur, etiã si medium quispiam illud ferat, quàm si breuius sit? Quod enim dudum dictum est, causa non est: sed vibratio

tio nunc est causa. quando enim productius fuerit, vibrãtur extrema: quamobrem contingit portantem difficilius gestare. Vibrationis autẽ causa est, quoniã ab eadẽ motione magis transferũtur extrema, quãto procerius fuerit lignũ. Humetus quidẽ sit centrũ vbi A: manet enim is. ipsæ autem A B, A C, quę sunt ex cẽtro, quãto autẽ maius fuerit id quod ex cẽtro est, siue A B, seu A C, plus trãferrtur spatij. Demonstratum autem est hoc prius.

Cur iuxta puteos celonia faciunt eo quo visum est modo: ligno enim plumbi adiungũt pondus: cum alioquin vas ipsum & plenum, & vacuum pondus habeat? An quoniã duobus temporibus hauriẽdi, diuiso opere, (intingere enim oportet, & id sursum trahere) cõtinget demittere quidem vacuum faciliter, trahere vero plenũ difficulter. Commodum igitur est paulò tardius illud demittere, cum multò leuius effectũ sustolatur pondus. id autẽ facit in extremo celonio adiunctũ plumbum, aut lapis. demittenti quidem maius fit pondus, quàm si solummodo vacuũ oporteret demittere: cum vero plenum fuerit, sursum id rapit plũbum, aut quicquid illi ponderis inerit. Quam ob rem faciliora hoc modo ambo sunt, quàm illo, 28

Cur quando super ligno, aut huiusmodi quopiam duo portauerint homines æquale pondus, non similiter premũtur, si ad vnum non declinet pondus, seu magis, quãto vicinius fuerit gestantibus? An quoniã vectis quidem lignũ efficitur, pondus vero hypomochlion, qui autem propior est ponderi ex iis qui illud gestãt, id quod mouet. Iuxta vero portantiũ, quod mouet. Quanto igitur plus distat à pondere, tanto facilius mouet, & alterum premit magis inferius, veluti contrariente pondere imposito, quod hypomochlion 29

factum est. Si autem in medio inerit pondus, nihilo magis alter alteri fit pondus, aut mouet: sed eodem modo alteri alter fit pondus.

30 Cur surgentes omnes, femori crus ad acutum constituentes angulũ, & thoraci similiter femur, surgunt? quòd si non, haudquaquam surgere poterunt. An quia id quod æquale est, quietis vbiq; est causa: rectus autẽ angulus æqualitatis est, stationémq; facit. quamobrẽ ad similes fertur angulos ipsi terræ circunferentiæ: non enim quod ad rectum est ipsi pauimento. An quoniã surgens fit rectus, stanté vero necesse est perpendiculum esse ad terram. siquidé igitur ad rectũ debet esse, hoc autẽ est caput secundũ pedes habere, & fieri oportet cùm surgit. Quandoquidé igitur fuerit sedens, secundũ parallelum pedes habet & caput, & non in æquali. Caput sit A, thorax A B, femur B C, crura C D. ad rectũ autem fit & thorax vbi A B, ipsi femori, & cruri femur sic sedente. quamobrẽ eo se habentem modo surgere est impossibile. necesse autem est crus reclinare, pedésque constituere sub capite. hoc autẽ erit, si C D fiet, vbi C F, & simul surgere continget, & in eadem æquali habere caput & pedes. ipsa autem C F acutum facit angulum ad ipsam B C.

31 Cur facilius moueũtur commotũ, quàm manẽs? veluti currus citius commotos agitant, quã moueri incipientes. An quia difficillimũ est pondus mouere, quod in contrariũ mouetur. aufert enim quiddam ex motoris potentia licet multò sit velocior: necesse nanque est tardioré esse impulsionem illius quod repellitur. Secundo autẽ loco si quieuerit: resistit enim ipsum quiescés. Quod aũt mouetur ad id ipsum ad quod impellitur, impellenti simile facit, ceu si quispiam mouẽtis potentiam,

tiam, & celeritatem augeret. quod enim ab illo pateretur, vtique ipsum facit ex se commotum.

Cur ea quæ proiiciuntur, cessant à latione? An 32
quia impellens definit potentia, vel propter retractionem, vel propter rei proiectę inclinationem, quando ea valétior fuerit, quàm proiicientis vires. Aut isthæc ambigere, principium relinquentes, absurdum est.

Cur quippiam non peculiarem sibi fertur latio- 33
nem, impulsore aliòquin non consequente? An videlicet quoniam primum id efficit, vt alterum impellat: illúdque rursum, vt alterum? Cessat autem quando non potest amplius facere primum impellens id quod fertur, vt impellat: & quando ipsius lati grauitas nutu suo declinat magis, quã impellentis in ante sit potentia,

Cur neque parua valde, neque magna longe 34
proiici queunt, sed commensurationem quãdam illa habere oportet ad id quod proiicit? An quia necesse est quod proiicitur, & impellitur, contraniti ei vnde impellitur? quod autem magnitudine sua nihil cedit, aut imbecillitate nihil contranititur, non efficit proiectionem, neque impulsionem. Quod enim multò impellentis excedit vires, haud quaquam cedit: quod vero multò est imbecillius, nihil contranititur. An quia tantũ fertur id quod fertur, quãtum aëris mouerit ad profundum: quod autem non mouetur neque mouebit quippiam. accidit autem illis ambo isthæc habere. Valde enim magnum, & valde paruum, ceu non mota existunt: alterum nanque nihil mouet, alterum vero nihil mouetur.

Cur ea quæ in vorticosis feruntur aquis, ad medium tandem aguntur omnia? An quia magnitudinem habet quodcunque fertur: quam

ob rem illius extrema in duobus sunt circulis, hoc quidem minori, illo vero maiori: quare maior distrahit: quoniam celerius fertur, & transuersum impellit illud ad minorem: quoniam autem id quod fertur, latitudinem habet, & iste rursus idem efficit, & ad interiorem propellit, donec ad medium perueniat. An quia quod fertur, simili se habet modo ad omnes circulos propter mediũ. medium enim in vnoquoque circulo æqualiter distat. An quia quorum quidem circũactæ aquæ latio non superior propter magnitudinem, sed grauitate sua circuli celeritatẽ excellunt, ea necesse est relinqui, & tardius ferri, tardius autem minor circulus fertur. non idem enim in tempore æquali magnus cum paruo reuoluitur circulus, quando circa idem fuerint mediũ. quamobrem in minori circulo relinqui est necesse, donec ad medium perueniant. Quorumcunque autem superior à principio fuerit latio, ea finiens idem efficiet. oportet enim hunc quidem statim, alterum vero celeritate superare grauitatẽ, quam ob rem ad interiorem semper circulum relinquetur quodcunque. Necesse enim est quod non superatur, aut in exteriori, aut in interiori moueri: in illo autẽ in quo est, impossibile est ferri, quod non superatur: adhuc vero minus in exteriorem: celerior enim exterioris circuli est latio: restat igitur, vt id, quod non superatur, ad interiorẽ transferatur. semper autem vnumquodque proficit, vt non superetur. Quoniã vero peruenire ad mediũ, finem quidem efficit, vt quippiam nõ moueatur: stat autem solummodo ipsum centrum: ad hoc sanè omnia congregari necesse est.

Mechanicarum quæstionum finis.

ARIST

ARISTOTELIS LIBER DE MVNDO,

GVLIELMO BVDÆO interprete.

Prœmium. Caput I.

Liber hic si Stagiritæ doctrinam phrasimq; nõ sapit, (vt fama est) illum forte edidit, qui & Rhetori cã ad Alexandrum.

MIhi quidem sæpe diuina quędam res, Alexander, admirationéque digna visa est Philosophia: præcipue vero ea in parte, in qua sola ipsa sublime sese tollens ad contemplandas rerum naturas, magno illic studio contendit existentem in eis veritatem pernoscere. Et cùm cęteri quidem mortales altitudine ipsa rei atq; magnitudine deterriti, eo instituto accessissent, dignũ id incœptum esse duxit Philosophia, quod intrepide ipsa nec dubitanter aggrederetur. Earum etiam rerum disciplinam sibi tum cognatissimam, tum maxime decoram arbitrata est. Siquidem cùm per rerum naturã negatum hoc esset homini, cœlestẽ vt in locum corpore sese conferret, vtq; veluti è terra peregre proficiscens, locum illum oculis perlustraret, id quod stolidi illi Aloidæ quondã facere instituerunt: eo factum est animus vt humanus huius viæ ducem nactus intellectum, peregrinabundus illuc importaretur. Ex quo euenit, viam

cùm inuenissent Philosophia lassitudinis vacuam atque laboris, res vt inter se situ longissimę seiunctas vna intelligentia complecteretur: facile nimirũ eas res noscitans, queis cum sibi naturalis intercedit necessitudo. Eadem etiam cùm diuino animę oculo diuinarum rerum naturam comprehendisset, hominibus subinde ea interpretari cœpit, quasq; antistitis officio perfungi. Id enim libens Philosophia faciendũ susceperat, vt quas res cunque prę cipuę commendationis esse existimasset, eas quoad eius fieri posset, inter homines erogaret, quibus vtique ipsis abunde, atque prolixe consultum ipsa cupiebat. Quapropter istos miserari quiuis iure possit, vt pusilli animi scriptores, res quaslibet, vulgóque expositas summa admiratione prosecutos, qui nobis vnius loci naturam, aut vrbis cuiusdam formã situmque, aut magnitudinem fluminis, aut deniq; amœni montis aspectũ describere instituerunt: cùm interim magnifice de semetipsis sentiant, ob exilem quampiam naturæ perceptionem. Cuiusmodi nonnulli magno illi quidem studio fecerunt, accurata vt dictione describerent, hic Ossam montem, ille Nyssam, alij Coryceum specum, alij quidnis eorum, quę inter orbis particulas censentur. Id quod ideo euenit, quòd illis maiora vidisse non contingit, mundum scilicet & præcipuas eius partes. Haudquaquam enim illi tantopere quælibet admirarentur, si hisce contemplandis incubuissent legitima cõtentione: omnia vero & parua, & hoc ei facienda duxissent, duntaxat præut horum exstat excellentia. Proinde dicere ipsi aggrediamur de iis omnibus vniuersum collectis, quámq; fieri potest maxime, theologica commentatione edisserere, quæ nam sit cuiusq; horũ natura, situs, motus. Tibi vero, vtpote imperatorum præstantissimo, hoc quoque decorũ consentaneũmque esse arbitror, cum maximarũ rerum cõmentationem animo consectari, tum vero ex Philosophię studio nihil iam non grãde animo agitare, optimaq; etiã vitos iis rebus inuitare, quibus rebus ipsi ab eadem munifice prædicto esse contingit.

De Mundi partibus, ac ipsarum inter se ordine. Caput II.

MVndus est compages è cœlo terráque coagmenta, atque ex iis naturis, quæ inter ea continentur. Dicitur etiam aliter mundus, ordo & digestio vniuersorum, quæ à Deo, & per Deum asseruatur. Huius situm medium immotum & stabilem Terra vitæ fœcunditate prædita, sortita est: animantium quidem illa omnifariam distinctarum sedes & parens. Huius vniuersitatis suprema pars omnis omnem in partem finita est, & terminata. Cuius id quod in celsissimo loco situm est, Cœlum dicitur, Dei domicilium. Hoc cùm diuinis corporibus plenum sit, quæ Sidera nos appellare solemus, motúque sempiterno agatur vno circum actu, orbisque ductu eodem, perenni vtique in æuum tenore rapta secum illa circumagit corpora ad numerum, in morémque præsultoris. Vniuersi autem mundi cœlíque globosa, vt dictum est, forma compacti, iugíque vertigine exagitati, duo esse puncta necesse est inter se è regione obuersa: itidem atq; si globus in torno circumagatur, stabilia quidem illa, globúmque continentia: circa quæ mundus vniuersus videtur. hos Vertices appellant, aut Cardines. Per quos si lineã rectam ab vno ad alterum porrectam intellexeris, quam nonnulli Axem vocitant, erit hęc vtique mundo linea

Mundus. *Terra.* *Cælum.* *Sidera.* *Vertices & Cardines.* *Axis.*

linea demetiens, ita vt terram in medio, ambos autē cardines habeat pro terminis. Qui cùm ipsi fixi sint & immoti, alter eorum semper sublimis apparet super verticem, ad tractum cæli aquilonarem: ab Vrsa appellatur Arcticus. At infra terram alter semper conditus circa tractum australem, Antarcticus dictus est, vt contrarius arctico. Cæli porro siderúmque substantiam appellamus Ætherem: nō quidem ideo, q̄ ignita flagret ipsa, vt aliqui censuerunt (plurimum vtiq; aberrantes circa potentiam illam maxime ab ignea natura abhorrentem) origine vero huius vocabuli inde ducta, q̄ semper æther currat motu circunductili. cùm sit illud elementum à quatuor illis diuersum: tum diuinū, tum interitus expers. Eorū vero siderum, quæ intus cohibentur, ea quæ errationis nescia sunt, cū cælo circunferuntur, easdem vtiq; sedes, positúsq; eosdem tenentia. Quorū medius circulus (cui signifero nomen est) duos per orbes transuersus cælum cingit, qui à conuersionibus ipsi solis, Tropici quasi conuersionales appellati sunt, in duodecim ille quidem regiones totidem signorum diuisus. At vero quę erratica dicuntur, nec eadem ipsa celeritate cum prioribus moueri suapte natura comparata sunt, nec inter se inuicem: sed in aliis atq; aliis orbibus, ita vt orbium ipsorum partim propius terram accedant, partim sublime ferantur. Et stationariorū quidem numerus iniri prorsus nequit ab hominibus: tametsi omnia eadē in superficie moueantur, quæ vnica est totius cæli. At vero errabundorū numerus septenario collectus, in totidē orbibus situs est deinceps substitutis, ita vt subinde inferior superiore minor sit, septémq; orbes sese complectentes inuicem atque coërcentes, à globo deniq; siderum

Arcticus.
Antarcticus.
Aether.
αἰθὴρ ὁ ἀεὶ θεῖν.
Stellæ fixæ.
Signifer.
Tropici.
Planetæ.

inerrantium comprehendantur. Huic porro globo cōtiguam habet semper posituram, Phœnonis simul, & Saturni circus dictus. Cui proximus est Phaëthontis, qui & Iouis appellatur. Post hūc sequitur Pyrois, Herculis idem, Martisq; appellatus. Ab hoc rursus est Stilbon, qui sacer Mercurio esse creditur, à nonnullis etiam Apollini, secundum quem Luciferi orbis est: quē Veneris nonnulli orbem, quidam Iunonis vocant. Ab eo est orbis Solis. Et deniq; Lunæ nobis citimus, ad terram vsque fines suos proferens. Æther vero cùm diuina contineat corpora, ratas etiam vices motuum complectitur. At vero ætheriæ diuinæque naturæ (quam certa lege constare demonstrauimus, constitutísque vicibus, mutabilitatis etiam immunem, atque in aliam, aliámq; speciem conuersionis) confinis est natura patibilis prorsus & vertibilis, atque (vt in vniuersum dicam) solubilis, & obnoxia. Cuius etiam ipsius principia obtinet substantia tenuitate particularum prædita, flammulísq; ignita, quas æthera natura magnitudine sua excitat, & motus celeritate. Iam vero in natura ipsa ignita, eadémq; incondita appellata atque incomposita, tum fulgores emicant, & iacula traiiciúntur flagrantia: tum trapeculę, foueæ, & crinitæ fixæ visuntur, & sæpe restinguuntur.

Planetarū nomina, & positura.
Aether.
Aer.

Hanc naturam excipit Aër illi substratus: suopte ille quidem ingenio, caligine, & gelu permixtus, cæterum illustratus agitatione atque succensus: vnde calorem concipit & claritatem. In hoc autem ipso vim patibilem sortito, omnifariámque naturam commeare natura cōparato, nubes concrescunt, imbres cum strepitu decidunt, niues, pruinæ, & grandines: flatus etiam ventorū tempestatúmque cientur: simul tonitrua & fulgetra exist

existunt: fulmina inde casitant: sexcentę denique ibidem conflictationes aëriæ opacitatis fiunt.

Terra. Ab aëria porrò natura, Terra protinus, & Mare fitum habent fixum, & affirmatum, stirpibus illa quidem animantibúsque scatens: fontibus etiam & fluminibus, partim per ipsam lapsus suos implicantibus, partim aquas suas in mare eructantibus. Insuper ipsa distincta, simul innumerarum herbarum indidem enascentium varietate, fructificantiúmque simul montium verticibus, nemorum opacitatibus, vrbiúmq; frequentia, quas animantes sapientiæ participes, homines scilicet, condiderunt: insupérque insulis maritimis atque continentibus. Orbem vero terrarum, hominum ferè sermo in insulas diuisit & continentes, scilicet ignorantium vniuersam ipsam terram insulam esse vnicam, Atlantici maris ambitu circundatam. Multas autem, & alias longe quidem illas summotas, sed tamen veluti ditimente freto, huic ipsi esse obuersas, non absimile veri est, partim hac maiores, partim etiam minores, sed quarum nulla præter eam sub prospectum nostrum sita sit. Nam quod insulis nostris accidit, vndique vt nostra maria eas alluant, idem orbi quoque huic cõtigit, ratione insulæ vt obtineat Atlantico mari cinctæ. Complures item alij terrarũ orbes eadem positura constantes, insulæ naturam habẽt in vniuerso mari sitæ: quod latissime patet: eorúmque nonnulli prægrandes, prægrandibus quoque ipsis maribus circunfusis. Enimuero humoris vniuersi naturam finitimam merito esse censeas naturæ animabili, & aëriæ, ita vt ipsa innatabunda existere terrã faciat per quasdam saxosas eminentias, quas habitabiles vocamus: postquam protinus in imis mundi partibus & submersis, atque in medio maxime mundi vniuersa iam terra stabiliter defixa compressáque ita constitit, vt immota permaneat, atque illabefactabilis. Atque hæc est mundi vniuersitas quam inferni appellamus. Quinq; igitur hæc elementa in regionibus totidé globosè incubantia, mundum ipsum ita totũ coagmentarunt, minor vt deinceps atque minor regio à maiore cohibeatur: terra (verbi gratia) vt ab aquæ globo, aqua ab aëris, hic ab ignis, ab ætheris denique globo ignis coërceatur: cùm interim supremam regionem, Deorũ fecerint domicilium: infimam animalium in diem victitantium. Huius porro id quod liquore constat, flumina & scaturigines, & maria vocare consueuimus: quod aridum est, terram & cõtinentes insulásq; appellamus. Iam insularũ habitabilis à nobis iam dicta est, aliæque, quas ingentia maria vndis ambiunt circunfluis: aliæ minores, nobis notæ & intestinæ. Quarum rursus quędam memorabiles, vt Sicilia, Sardinia, Cyrnus, Creta, Eubœa, Cyprus, & Lesbos: quædam longe exiliores, tum Cyclades, tum Sporades, tum aliæ aliis nominibus nuncupatæ. Porrò autem pelagus, quod extra orbem nobis habitatum fusum est, & Atlanticum dicitur, & Oceanus: à quo ipsi circumluimur. Qui in faucibus ipse angustis, quæ vergunt ad occidentem veluti via patefacta, qua parte Herculis columnæ vocitatæ sunt, eliso fluxu irrumpens, mare interius efficit, fermè vt dicere eum possis in portum se recipere. Sensim deinde amplior infunditur: sinus interea ingentes complectens inter se contingentes, angustis etiam ceruicibus in fauces sese comprimens, vicisímq; latius expatians. Ac primum

Orbis terrarũ diuisio.

Plures terrarũ orbes.

vniuersitas inferna.

Quinq; elementa.

Insularũ partitio.

Atlanticũ pelagus.

Oceanus.

Herculisco lumnæ.

Mare interius.

quid

quidem insinuari dicitur dextrorsus ab Herculis
Syrtes columnis intro nauigantibus, circa vtranq; Syrtim, alteram earum magnam, paruam alteram vocant. At vero in alteram partem non iam itidem sinuosus inundans, efficit tria maria, Sardoum, Gallicum, & Hadrium. A quibus continuo Siculum sequitur, porrectum in obliquum: quod & ipsum excipitur à Cretico. Cretico coniuncta sunt parte altera Ægyptium, Pamphylium, Syrium: altera Ægeum & Myrtoum. At pontus, velut antedicti is obiectus, atque ex aduerso protensus, multis partibus constat. pars eius in intima
Pontus. penetrans, Mæotis appellatur, quę autem ad Hellespontum vergit, in fauces contracta est, quam
Mæotis. Propontidem vocant. Rursus ab ortu Solis in orbem terræ exundans Oceanus infert *sese velut in* medium procedens, Indico sinu, Persicóq; per-
Propontis. fosso, finitimum mare Rubrum intercipiens. Ad alterum autem cornu simul atque oblongo cervice angustáque penetrauit, rursus amplificatus Hyrcaniæ fines, Caspiæque amplectitur. Mare vero, quod super Hyrcaniam est, vastum illum obtinet locum, qui est super Mæotin paludem. Tum autem, qua parte Scythas, Celtásque complectitur, sensim attingit orbem terrarū ad vsque sinum Gallicum, supradictásq; columnas, extra quas Oceanus terram fluctibus suis oberrat. Quo ipso in mari insulæ duæ sitæ sunt quàm
Insulæ maiores. maximæ, quam Britannicas appellant, Albium, & Ierna: iis etiam maiores, quas cõmemorauimus supra Celtas iacentes. Queis tamen ipsis magnitudine nec Taprobane cedit, nec ea cui Phebol nomen est: illa super Indos posita, situ ad terrarum orbem inflexo, hæc ad Arabicum sinum. Sunt etiam non paucæ, sed exiguæ, circa Britannicas,

nicas, & Iberiam, quę quasi corona cingunt hunc orbem hominũ domicilium, quem superius insulam esse disseruimus. Huius orbis latitudo quà continens est amplissima, paulominus quadragẽta millia stadiorũ patet, vt quidã perhibuerũt
Orbis latitudo, & lõgitudo. authores rectæ & exquisitæ geographiæ: longitudo ad septuaginta millia. Diuiditur porrò in
Tres partes orbis. Europam, Asiam, & Africam. Europa his finibus circunscribitur: Herculis cippis, Ponti recessu, Hyrcano mari: secundũ quam angustię Isthmi similes ad Pontum vsque pertinent. Nonnulli tamen ab illo Isthmo Tanaim fluuium Europę terminum esse dixerunt. Asia est quicquid terræ sinum est ab Isthmo iam dicto, à Ponto, Hyrcanóq; mari ad Isthmum vsque alterum, qui Arabicum sinum interiacet & mare interitus, illud quidem cohibitũ ab eo mari, & ab Oceano, qui eum cõplectitur ambitu. Sunt qui fines Asiæ statuant: spatium, quod à Tanai protenditur ad Nili usque ostia. Africa ab Arabico Isthmo ad columnas Herculis porrecta est: vel vt alij censuerunt, ab Nilo. Nam Ægypti quicquid Nili ostiis septum est, alij Africæ, alij attribuunt Asiæ: insulásq; tribus tertę partibus adiacentes, scriptorum partim vt exemptibiles ab orbe terrarum censuere, partim vt contributas iis partibus, quibus earum quæque vicinitate coniuncta est. Proinde terræ, marisque naturam, ac situm huiusce modi prodenda censuimus, quem habitum orbem appellare consueuimus.

De his quæ in Aere generantur. Cap. III.

QVas res autẽ tum in eo orbe, tum circa eum existere contingit, quibus ille rebus quodammodo afficiatur: earũ ipsarum rerũ vt quæq; maxime cõmemorandæ videbuntur, dicere por-

ro aggrediamur, summam quandam colligentes eorum quæ sunt necessaria. Duas igitur exhalationes ab eo sursum ferri nouimus in aëra nobis impendentem, tenues illas quidem omnino, nec nobis conspicuas, nisi si quid est huiusce modi ad tractus orientales, & præter ea quæ ex amnibus, & locis irriguis sublimia ferri videntur. Earum autem exhalationum altera sicca est, in summúmque conformata, è terra manans: altera humida, rosidæ expirationis plena, ab humida natura exhalata. Ex hac nebulæ, rores, & gelu omne genus, nubes pluuiæ, niues, & grandines oriuntur. A sicca autem illa venti & flatuum differentiæ exoriuntur, tonitrúsque, & fulgura, turbines, & fulmina, aliáq; his cognata. Nebula est expiratio quædam rosida, aquæ nequaquam *genitrix*, vt aëre crassior ipsa, sic nube rarior. Gignitur vel ex nubis primordiis rarescentibus, vel ex reliquiis nubis. Huius aduersaria, vt est, ita esse dicitur Serenitas: nihil aliud ipsa existens, quàm aër nubibus nebuláque vacuus. Ros est humidum quid è serenitate concretum, minutímq; delabens. Glacies est aqua conferta à serenitate compactilis. Pruina ros est concretus. δροσοπάχνη compositio nomine dicta, est ros semiconcretus, quasi ros pruinosus. Nubes & crassamentũ exhalationum conuolutum, vim habens aquæ gignendæ. Imber fit expressione nubis magnopere addensatæ, tot habens differentias, quotuplex est nubis pressio. quippe quę remissa si fuerit, molles stirias dispergat: sin vehemens, pleniores. Hócque appellamus pluuiam, imbris contorta stillicidia, cùm maiuscula ipsa, tum vero iugi tenore crassantia. At vero nix gignitur densitate nubium frigidi, quæ simul ac in aquam vertí cœpta sunt, in

Exhalationum duo genera.
Nebula.
Serenitas.
Ros.
Glacies.
Pruina.
Δροσοπάχνη.
Nubes.
Imber.
Pluuia.
Nix.

in minuta contunduntur: cùm eo, vt illa contusio speciem spumæ, exactúmq; candorem, humoris assistem, qui ineſt, concretio, quíque nondum fusus est aut rarefactus, rigorem efficiat. Hæc impetu & confertim decidens, *ῥιπτεῖται* appellatur. Quo genere volutim contorto, libramentúmque ex compressu capiéte ad celeriorem lapsum, fit quæ Grando vocatur: cùm interea pro fragmentorũ magnitudine quæ abrumpuntur, tum corpuscula maiora grandinis, tum delapsus violétiores fiãt. Atque hæc quæ hactenus dicta sunt, naturæ vi ab humida expiratione euenire comparatum est.

A sicca vero tum Ventus oriri solet, cùm à frigore ita, vt fluat, illa trudítur: nihil vt aliud ventus sit, nisi aër multus fluctuans & coactus, qui etiam spiritus appellatur: cùm alioqui spiritus appelletur substantia animata & genitalis, in stirpibus, atque in animantibus existens, per omnes pertinens: de qua nunc differere nihil necesse fuit. Flatus vero, qui in aëre spirant, ventos, auras, expirationes dicimus, quæ ex humore prodeunt. Venti, qui è terra vliginosa & humefacta prodeunt, *ἀτρόγειοι*, quasi terra oriundi: qui è stirpibus profiliunt, *ὑγρολίκια*, quasi sinuales vocantur: inter quos ipsos, eósque qui è fluminibus erumpunt, ex aquisque stagnantibus, intercedit nonnihil proportionis. *κυκλίκια* appellantur, qui in fractura nubis, resoluendáque eius crassitudine colliduntur inter se, quasi quidam nubigenæ. *ἰσοδρόμια*, quasi æquatores dicuntur, qui cum pluuiis aquis grassantur, impetu & confertim effusis. Et ij quidem qui ab oriente iugi tenore perflant, *ἄφροι* & vulturni: qui ab vrsa, *βορέαι*, & Aquilones vocantur: *ζέφυροι*, & Fauonij, qui ab

Vipistros.
Grando.
Ventus.
Spiritus.
Flatus Aura.
Expirationes.
Ventorum genera.
Ventorum nomina.

occasu: qui à meridie, νότου dicuntur & Austri. Vulturnorum porrò is καικίας dictus est, qui nascitur ad ortum solstitialem: Subsolanus ad æquinoctialem: ad brumalem Vulturnus. At eorū qui ex obuersa parte prodeunt, quos Fauonios vocamus, ἀργέστης, & Corus ab occasu solstitiali, qui etiā ἰλλυμπίας ab aliquibus dictus est, & ab aliis λάπυξ. Fauonius ab æquinoctiali, Africus ab hyberno oritur. At vero Aquilonum is, qui λαικίας coniūctus est peculiariter appellatur Aquilo: qui autem hunc à vertice statim excipit per meridianum spirans, Septētrio dicitur. βορέας deinceps à Coro spirat, quē nōnulli Cæciam appellauerūt. Rursus ex Austris is, qui à vertice nobis condito sese infert ex aduerso Septentrionis, Auster nominis prærogatiua dicitur. Qui inter hunc & Vulturnum est, εὐρόνοτος est vocitatus, quasi dicas Vulturnauster. At qui spirat altrinsecus inter Africum & Austrū, hunc alij λιβόνοτον quasi Africaustrum: alij λιβοφοίνικα vocant. Ventorū porrò quidā flatus rectos, quidā reflexos habēt. Rectos habent ij, qui lineis rectis semper grassari solent: reflexos & refractos, vt is quem λαικίαν nuncupant. Rursus quidā hyeme pollent, vt Austri: quidam æstate, vt ἐτησίαι qui dicūtur. id est anniuersarij, cinnum quendā conficiētes Septentrionum atque Subsolanorū. ἐφηβίαι, quasi auiarij, venti quidā dicti sunt, ex aquilonio genere, verno tēpore inualescentes. Cęterū è genere violentiorū flatuum, λαιλαπίαι nomen est flatus ingruentis superne, repentéq; euerberātis. ἴυγγλαι flatus est prænuncians, qui repēte prosilit. λαίλαξ. τρόμος & nuncupat

cupatur, qui inferne sursum versus repente conuoluitur. ἀναφόυμα, quasi efflatus terræ, dicitur ventus sublimen sese rapiens, cùm aut è specu alicuius depresso flatus emicuerit, aut è terra inhiante discedente: qui Turbo terrestris est, tum cum multus ac contortus ferri cœpit est. Flatus vero in nube implicitus & crassa & humida, contractum nubis spissamentum violenta eruptione perfringēs, mugitum edere cum ingenti fragore solet, qui Tonitru dicitur, modo haud absimili spiritus vehemēter in aqua impulsi. Fulgetra est spiritus ignitus & corruscās, dum nubes dirumpitur: quæ tonitru antecedere solet, cùm tamen post ipsum fiat. Siquidem quod oculis percipitur, ei quod auribus obiectum est, anteuertere natura comparatū est: quippe illo è longinquo aspectabili, hoc tum demum exaudibili cū auribus appulsum sit, præsertim quando alterū omnium naturarū celeritate maxima præditū est, ignita scilicet natura: alterū minus volucre, quod est naturæ spirabilis & aereæ, non antequā aures pepulerit, ad auditū peruenit. At vero quod fulserit, si ad terram vsq; cursim illisum sit, Fulmen vocatur. Sin semiustum quidē, sed vniuersum tamen, violentúmque incubuerit, πρῆστηρ, hoc est accensus turbo, dicitur. Quòd si prorsus ignis nihil interim cōceperit, τυφὼν vocatur, qui est vertex procellosus, & euerberās. Horū quicquid in terrā impetu decubuerit, σκηπτὸς, id est Fulmen, nominatur. Qui ψολόεις dicitur, cùm fuliginem contraxit: ἀργὴς, si raptim emicuerit. λιμίαι si lineari specie cōformatus est. σκήπτοι dicuntur, quæcunq; fulmina in quiduis illisa sint. Ad summam, eorum quæ in aēre apparent, alia speciē tenus existunt:

Turbo.

Tonitru.

Fulgetra.

Fulmen.

Præster.

Typhon.

alia etiam habent naturæ subsistētiam. Specjem tantum exhibēt arcus cœlestes, & virgulæ aliāq; huiusce modi. Substantia etiam apparent fulgores cœlestes, & quos emicantes vocamus, & Crinitæ stellę, & iis similia. Arcus est species segmenti solaris, vel lunaris, ædita in nube humida, & caua, & perpetua, quā velut in speculo intuemur, imagine relata in speciem circularis ambitus. *Arcus.*

Virga. Virga est arcus cœlestis exhibitio in directum conformata. *Area.* Area est ædita imago sidereæ claritatis vndique illustrata: hactenus arcu differens, quòd ille è regione Solis ac Lunæ visendum se exhibet: cùm area sidus totum ambitu cingere orbiculari soleat. *Fulgor.* Fulgor est ignis collectio, qui in aëre exarsit, per cœlum ille quidem, aut iaculari specie transmeans, aut vno loco fixus. *Eiaculatio* Eiaculatio, ignis est enatus attritu, in aëre pernici motu inuehens, ob eámque pernicitatem ob lōgam formam simulans. Fulgor fixus est extensio longe porrecta, & loco permanens, & tanquam profluuium sideris. Quòd si in alteram partē dilatetur, Crinita stella vocatur. *Crinita stella.* Sæpenumero autē euēnit, vt fulgores tempore multo maneant, sæpe vt confestim extinguantur. Complures item & aliæ rerum formæ cernuntur in cœlo apparentium, vt quæ Faces, quæ Trabeculæ, quæ Dolia, quæ Scrobes nuncupantur: omnia ab earum rerum similitudine appellata, vnde nomina mutuata sunt. Eāque partim in occidua mundi parte, partim in oriente cernuntur, partim etiā ambiguo in vtranque partem æditu: raro vel septentrionali, vel austrino. Cæterum omnia incerta, quippe nihil huiusce modi hactenus proditum est memoriæ, ita fuisse constabilitum raro situ, & cōstituto, vt semper conspicuum fuerit. Atque huiusce modi sunt, quæ

quæ in natura animabili, aëriáque fiunt.

De his, quæ in Terra fiunt. Cap. IIII.

IAm vero terra continet etiam ipsa in se, vt aquæ, ita spiritus ignísq; scaturigines: quarum quædam sub terra latent, oculis humanis subductæ: multæ spiracula habent emissariáque vapo- ris, oculis humanis subductę, vt Lipara, vt Aetna, vt Aeoliæ insulæ, quæ quidem sæpe, & ipsæ flumi num more fluunt, ignitásq; ferri glebas euomūt. Nonnullæ vero huiusmodi scatebræ secundum fontes sitæ, aquas inde manantes inde calefaciūt, aliquæ inde vt tepētes, efferuefactæ aliæ, quædam modicæ temperatæ vt emittantur. Multis etiam in locis orbis exitus spirituum pari ratione patefacti sunt: quorum partim fanatico furore afficiunt homines propius antecedenteis: partim tabifica vi absumunt: partim fatidicos efficiunt, vt Delphici, & Lebadici. sunt & qui prorsus enecēt, vt in Phrygia. Frequenter fit etiam, vt congenitus spiritus in terra conditus, cùm aberrans insinuatus, in abstrusos quosdam eius, atque cæcos meatus, quasi sedibus suis erumpens, multis in locis vibrantem motum cieat. Est etiam nec raro, cum flatus aduena, introrsus in terræ caua irrumpens, deinde exitu omni exclusus, intus sese versando ingenti vi terram quatiat, ne quicquam exitum inde quæritans. ex quo fit naturæ facinus, quod vocamus Terræmotum. Terræmotuum autem ij, qui ad angulos acutos in obliquum quatiunt, τριόδιτα appellantur, quasi in transuersum sese agentes: Sursum vero deorsumque ad angulos rectos iactantes, βράττα vocantur, à similitudine aquæ efferuescentis. At qui labes terræ relinquūt in caua subsidentis, ab hiatu χασματία nomina-

Spiritus, & ignis scaturigines.

Aquæ calidæ.

Spiracula terræ.

Terræmotus.

ti sunt. Quem hiatum ij qui vi eruptione facta patefaciũt, ῥηκτῆρας id est effractores, dicti sunt. Iam horum aliqui flatum secum erupturũ rapiũt, alij saxa, alij cœnum. Sunt qui fontium scatebras ædidere, quæ antea non erant, ὦγρας, id est trusores, vocant, qui vno obnixu subuertunt, quod impulerunt. Sunt etiam qui quassabundi, atque vtroque declinantes, vibrantesq; quod mouerint, semper erigũt: ob id σαλματίαι, hoc est vibratores, dicti, efficiúntque terræmotũ tremori non dissimilem. Appellatur etiam μυκητὰν terræ motus, qui cum mugitu quatiunt, indito ob id nomine: quãquam sæpe terræ mugitus absque terræ motu cõtigerit. id quod assolet, cum spiritus impar quatiẽdæ terræ fuerit, intúsque cohibitus ac conuolutus arietarit impetu vehementi. Adde quod flatus, qui terram subierint corroboratiores fiunt à liquoribus terrenis qui intus conditi sunt.

De his, quæ in Mari eueniunt. Cap. V.

PRoportione his respondent ea quæ in mari eueniunt. nam & hiatus fiunt maris, & recessus, vndarúmque excursiones interdum reciprocantes, interdum eluuie retro non recurrente, id quod prodigium est circa Buram, Helicémq; contigisse. Sæpenumero etiam in mari euaporationes ignis existunt, fontes excaturiũt, ostia fluuiorum aperiuntur, arbores enascuntur, fluxiones & vortices existunt, instar eorum habẽtes, quæ à flatibus designari dictum est, non in medio mari modo, sed etiam in euripis, & in fretis. Aiunt etiam multos æstus, vndarúmque sublationes statis quibusdam temporibus cum Luna circumagi. Atque vt in vniuersum dicam, cùm elementa in aëre, in terra, & in mari, commoda inter se temperatura mixta sint: nimirum affectionum quoque similitudines iisdem constant in ipsis: in singulis illæ eiusdem naturis ortus alternantes, & interitus, vnificatem vero asseruantes generationis immutationem atque corruptionis.

Dubitationis solutio, quo pacto mundus ex contrariis constitutus, iam diu non dissolutus fuerit. Cap. VI.

TAmetsi extiterunt, qui sese admirari addubitabundi dicerent, quin fieri tandem posset, si e principiis contrariis mundus constitit (siccis & humidis, frigidis & calidis) vt iam diu non dissolutus fuerit, atque interierit. Perinde quasi mirari quisquam debeat, quónam pacto ciuitas incolumis perduret, quæ è gẽtibus cõtrariis composita sit, egenis inquam & diuitibus, iuuenibus & senio confectis, infirmis & valentibus, prauis atque innocentibus. Ignorantia est ista vtique hominũ, hoc est in cõcordia ciuili non videntium longe admirabilissimũ, quod ex multis ipsa vnũ efficit affectum, & è dissimilibus similem, omnis illa quidem naturæ susceptrix & fortunæ. Atque haud scio an etiam contrariorum appetẽs sit natura ex eisq; consona, non item è similibus consiciat. Sic certe ipsa marem cum fœmina coniunxit, non etiam cum suo horũ vtrunq; sexu. Quin primam etiam concordiam per contraria, non per similia deuinxit. Adde quòd ars naturæ æmulatrix hoc idem facit. siquidem Pictura alborum nigrorúmq; colorum, luteorúmq; & rubrorũ naturas inter se attemperans, effigies rerum efficit consonas exemplaribus. Musicæ acutis & grauibus sonis, longisq; & breuibus vna permixtis in dimersis vocibus, vnum ex illis concentum absolutum reddidit. Grammatica ex elementis vocã-

Natura appetent contrariorum.

Universidad de Deusto Biblioteca

libus & mutis inuenta tẽperata, artem omnem literaturæ ex illis cõpositam reliquit. Hócq; nimirum illud est, quod apud Heraclitum legitur, Scotinum ab obscuritate cognominatum. Crispa, inquit, & minime crispa vna vinxeris, consentiens & dissentiens, consonans & dissonãs: vnũ etiã ex omnibus, omniáq; ex vno. Itaq; vniuersorũ coagmentationẽ (cœli inquã & terræ, & vniuersi mundi) cinno quodã principiorũ summe contrariorũ cõmode attẽperato, natura ipsa digessit, vna eadémq; concinna cohærentia: quippe siecum humido, calidum frigido, graui leue mixtum, & rectum orbiculari. Terrã etiã omnem, omne mare, ætherẽ, Solẽ, Lunam, & postremo totũ cœlum vis vna per omnia pertinens, certo ordine descripsit, concinnéq; digessit, è diuersis ipsa naturis, atque impermixtis, aëre, terra, igne, & aqua mundũ ãrchitectata. Cumq; eum etiam globosa superficie comprehendisset naturas quàmmaxime contrarias, veluti edicta concordia & imperata, adstrixit ad consensum, mutuũq; commercium: cuiusmodi rerũ mollitione vniuersitati ipsi salutẽ machinata est. Huius autem rei causa est cõcordia elementorum. Concordiæ porrò causa est æquabilitas, & quod alterum altero non plus pollet. ad æquilibrium enim adæquãt grauia cum leuibus, calida cum iis quæ ipsis opposita sunt: natura vique nos docente in maioribus, æqualitatem tutricem esse concordiam & seruatricem: concordiam autem mundi esse salutem, rerum omnium parentis, ac longe omnibus præstantis pulchritudine. Nam quæ tandem natura præstabilior ipso? Quam enim dixeris cunq; eius vtique ipsius mundi pars erit. Nam quicquid pulchritudine prædituũ est, id quasi gentile habet cũ eo societatẽ, adeo quòd

Elementorum concordia.

Aequabilitas concordiæ seruatrix.

quòd recte, atq; ordine cõstitutũ esse id à mundi nomine cõcinne digestũ Græco sermone, consentaneéq; partium compositione speciosum esse significatur. Ec'quidnam est autem singulariũ partium, quod cum eo æquiparari possit ordine, quo cœlestis motus tẽperatus est & constitutus? Sole vique & Luna, reliquis ité sideribus intra spatia se mouentibus exquisitissime emodulata à seculo in seculum alterum. Age ecquæ tãdem vices tam ratæ esse possunt, quàm est exacte cõparatus à natura tẽpestatũ anni tenor in orbem redeuntium: omnium ille quidẽ rerum fœcunditate præditus: æstates deinceps hyemésq; referens temporibus destinatis: simul dies & noctes inoffensis vicibus alternãtes, è quibus mẽsis annúsq; conficitur. Ac magnitudine quidem ambitum longe summum complexus motu perniciissimo circumagitur, clarítate sincerissima præditus: vi etiam potẽtiáque fœtus exorte, vt senij, sic interitus. Hic omnium animantium naturas, tum aquatilium, tum pedestrium, tum etiam in elemento spirabili victitantium segregat, iisque spatia vitæ suis admetitur motibus. Ex hoc animam ducunt omnia: ab hoc animam habent animãtia: ex hoc deniq; miracula rerum nouarum existunt, quæ statis tẽporibus efficiuntur. Vis ventorũ omniuaga in se ipsa conflictatur: fulmina è cœlo cadũt: pluuiæ procellosæ atq; stupendæ subitos fragores ædunt. Vnde fit vt & vi humoris expressa, & vi ignea diffiata, constituatur vniuersi concordia. Iam vero terra omni genere vestita stirpium fruticantium, riguisq; exuberans large erumpentibus trita vestigiis animantium quæ in ea passim circunferuntur: omnia tempestiue proferens ex sese & vegetans, hospitalique sinu excipiens; cùm innumeras ipsa rerum

Mundior natus.

for

formas perferat, ab eisq; multipliciter afficiatur, nihilo secius tamen naturâ asseruat indomitam senectute, quamlibet ipsa motibus cõtremefacta, vndis superfluentibus prolata, incendiis denique inflãmata, modo hac, modo illa parte sui. Quin etiam illa ipsa omnia censeri merito possint incolumitatis eius causa cõmode euenire, salutémq; illi sempiternam præstare. Siquidé ea motu quassata, continuo profiliunt venti qui introrsus insinuarant, vtique spiraculis terrarum discessibus patefactis, vt superius dictum est. Imbribus etiam tum expurgatur, cùm omnia pestifera in ea abluuntur: ad syncerioremque constitutionem superfubtérq; tum reducitur, cùm auris perspiratur. Et conflagrationes quidem quod concretius est terræ, concoquunt: congelationes item quod inflammatum est, id attemperant ipsæ atque remittunt. Ac singularum quidem rerum aliæ oriuntur, aliq; vegetantur, & aliæ occidunt: cùm interim ortus compescant grassanteis interitus, rursúsque interitus rerum leuent ortus exuberanteis. Vnica vero ex omnibus conflata incolumitas permanet ipsa in æuum: cùm inter se rebus ex aduerso obsistentibus, & cedentibus vicissim atq; prævalentibus vniuersitas conseruetur in sempiternum, noxam nullam contrahens.

De Deo. Cap. VII.

REstat vt summatim de causa disseramus, quæ cunctarum ipsa rerum vim habet tutricem & continentem, quemadmodum cetera perstrinximus. Plagitij enim instar esset, cùm de mundo dicere instituerim, tractatu si minus exquisito fortasse, at certe qui sat esse possit ad formulam doctrinæ crassiorem, intactam præcipuam mundi partẽ principémq; præterire. Vetus igitur sermo est,

est, à maioribúsque proditus inter omnes homines, vniuersa tum ex Deo, tum per Deum constituta fuisse atque coagmentata, nullámque naturam satis instructam ad salutem esse posse, quæ extra Dei præsidium suæ ipsa demum tutelæ permissa sit. Quocirca veterum nonnulli eo vsque processi sunt, vt hæc omnia dictitarent, Deorum esse plena, hauriríque eorum spectra ab hominibus, oculis, & auribus, reliquísque sensibus: sententiæ illi quidem fundamenta iacientes diuinæ fortasse potentiæ, non item naturæ diuinæ congruentis. Etenim cunctorum quæ rerum natura complectitur, cum seruator est Deus, tum vero quæcunque in hoc mundo quoque modo perficiuntur eorum omnium genitor est: non sic tamẽ ipse vt opificis in morem, animalísque lassitudinem sentientis, labore affici possit: vt qui ea facultate vtatur, quæ nulli cedat difficultati, cuius ipse vi facultatis omnia in potestate continet: nec minus etiam quę longius ab ipso videntur esse submota. Summam igitur & primam sedem mundi sortitus, ea de causa ὑπατον, quasi supremus appellatus est, & (vt inquit Poëta) in summo culmine vniuersi cœli suum habet ipse domicilium situm & collocatum. Maxime vero vim eius sentit, numinéque eius ante omnia fruitur id corpus, quod proxime eum situm est: tũ quod secũdum ab hoc situm habet, & vnumquodque deinceps, prout situum ordo ad nostrum vsque locum natura constitutus est. Quo fit, vt & terra, & terrena omnia quàm longissime ab diuinitatis administratione abscedunt, tam infirmitate summa sint ipsa, conexa, & innitatissq; sibi consentaneæ maxime expertia: atq; ideo multo tumultu exagitata. Atqui cùm ita sit numẽ diuinũ natura sua cõparatũ, quoquo

Elemẽtorũ concordia.

Terrena.

vt

vt versus permeet: nimirum ea in quibus ipsi versamur, ac nobis superiora, pro eo quantus est accessus ad Deum, vel abscessus ab eo, eius opitulationem quoque sentiunt. Proinde id præstabilius esse censemus, Deóque tum decentius, tum magis consentaneum, ita de eo opinari, vt dicamus, potestatem illam in cœlo sedes suas habentem, incolumitatis causam rebus vniuersis præstare, iis quoq; quæ longius ab ea remota sunt: nec illis assentire, qui eam ipsam potestatē per omnia pertendentē, & ventitātē ad ea quoq;, quæ nec adire ipsam honestū est, nec dictu speciosum, sua illic opera efficere contendunt, réfque terrenas administrare. Atqui ne ex hominū quidem principum dignitate esse dixeris, cuilibet operi incumbere: vt (verbi gratia) exercitus ducis aut vrbis præfecti, atque etiam domus primarij dispensatoris, fasciculum sarcinarium cōponere, aut viliorem aliquam operam obire vsu venerit vt necesse sit: cuiusmodi munere, magni regis répore, ne quoquis quidē mancipium eius facile obiuisset. Quippe, vt proditur, visenda quædā species Cambysis, Xerxis, & Darij regnantium in exquisitum maiestatis fastigium exornata erat, compositáque magnifice, omnibúsque numeris venerationis augusta. Et quidem (vt fama est) Susis ipse ac Ecbatanis sedibus collocatis procul hominum conspectu regiam sanè admirandam obtinebat, ambitu septam auro, electro, eboréque fulgenti. Cui vestibula multa erant, atriáque continentia: multæ vero ianuæ multorum stadiorum interstitiis ita dimensæ inter se, atque diremptæ, vt aditus æneis foribus, murisque magnis obstructi, atque muniti essent. Tum autem viri principes & lectissimi in stationes digesti erāt, atq; decuriati recte atque

Regis magnificētiā

atque ordine: pars munere stipātium regē ipsum fungentes, esq; famulantiū: pars custodes circa septa regiæ appositi (ianitores emissariósq; appellant) cum interim rex ipse, qui idem dominus Deúsq; vocitabatur, omnia & videret, & audiret. His item erant alij Vectigaliū quæstores obtentionúmq; constituti: alij duces tū bellici, tum venatores: alij coactores munerarij: alij denique munerū reliquorū curatores, prout vsus ratióque administrandarū rerū ferebat. Tum autē vniuersum Asiæ imperiū, Hellespōto quidē ab occidentis partibus terminatū. India autē ab orientis regū pro potestate prætores præfecti, & reguli, serui regis ipsius, qui magnus appellatur. Cursores etiam, exploratoréfque statores, & custodes stationarij, & deniq; specularij excubitores. Quorū erat ipsorū is apparatus, ea descriptæ collocationis ratio, tā rato ordine vices munerum constitutæ, & præsertim eorum qui ignes ædere prænuncios, & tollere è speculis soliti sunt, deinceps in aliam, illi quidem ex alia dantes accipientéfque signum in orbem, abusque finibus imperij aduso; Susa & Ecbatana, quicquid rerum nouarum quisquam in Asia moliretur aut inceptaret, rex vt ipse vno die rescisceret. Atqui statuere nos oportet magni ipsius regis fastigium, præut quidem est Dei eminentia, qui pro potestate mundum tanquam prouinciā obtinet, tam esse infimū, quàm esse summum hoc ipsum regis fastigium, si cum animante quodam vilissimo, atque infirmissimo componeretur. Quapropter si è dignitate regis haudquaquam esset, Xerxem functione propria administrare omnia & absoluere, quæcunque ea cupetet, ne ipsum quidem operibus faciendis instantē curatoris operū officio perfungi: longe

id

id nimirum minus Deo conuenit. Quare augustius id decentiúsque existimandum est, Deum summo in loco ita esse collocatum, numinis vt tamen eius vis per vniuersum mundum pertinés, tum Solem Lunámq; moueat, tum cœlum omne circumagat: simúlq; causam præbeat eorum quæ in terra sunt, salutis atque incolumitatis. Neque vero illi ipsi itidem vt principibus mortalium, opus est aut artificiosa mollitione, aut alieno ministerio: quando ij propria infirmitate præditi operarum decurias rebus conficiendis, & numerosas manus adhibent. Illud autem diuinitati maxime consentaneum, vt formas rerum omnium citra difficultatem simplicíque motu absoluat: non secus atque illi machinatores solent, qui instrumento vno demittendo, multos & varios affectus ædunt: aut vt illi præstigiatores *facient*, *νεκροποιάστας* ob id appellant, quod imaguncu-las animatas esse fidiculis ductitandis ementiuntur. Qui cùm funiculum ipsi aut neruum adduxerunt, cieri ceruicem & manum, quasi animantis simulacri, humerúmque itidem, & oculum faciunt, interdum etiam omnia membra, idq; quadam cum venustate atque æquabilitate motus. Hoc igitur modo natura diuina ab vno eodémque simplici motu primo vim suam immittit in ea, quæ sunt primo continentia, ab illísque subinde in ea quæ longius atq; longius absunt, quoad permeauerit per vniuersa. Quippe alterum ab altero motum rursus ipsum quoque aliud mouet cum mundo: cùm vnumquodque interim agat conuenienter constitutioni suæ, nec tamen eadem sit via omnibus, sed diuersa, nonnullis etiam contraria: tametsi primus illis velut ad concentum, atque æquabilitatem auspicatus, natura sit compa

comparatus ad vnum motum: similiter atque si quis ex eodem vase simul iaciat globum, tesseram, turbinem, & columellam. nempe vnúquodque eorum accómodatæ suæ formæ mouebitur: aut si quis animal vnum aquatile, aliúdque terrestre, & aliud volucre è sinu suo emittat. Planú est enim, quòd natatile eò prosiliens enatauerit, vbi ei commodum est victitare: terrestre ad suas sedes, pascuáque sua erepserit: at aerium è terra sublime raptum euolauerit, vna vtique eadémq; prima causa propriam eorum vnicuique aptitudinem reddente. Eadémque ratio est in mundo. Siquidem ab vna cœli vniuersi conuersione, quæ die noctúque finitur, aliæ atque aliæ permeationes fiunt. Cúmque vno omnia coërceantur globo, pars tamen celerius, pars mouetur tardius: nimirum interuallorum longitudine, & singulorum opificio eam differentiam efficiente. Et Luna quidem mense suum peragit orbem, augescens vicissim, imminutáque & tabescés. Sol anni spatio suum orbem metitur: & qui eum æquant cursu, Lucifer, & Mercurius. Pyrois spatio altero tãto maiore. Iouis stella spatio Pyroentis sexcuplici. Vltima Saturni quæ dicitur tempore sesquiplo maiore quàm quantum est id quo circumagitur illa quæ infra ipsam est proxime. Qui verò ex omnibus concentus existit consonãtibus in cœlo; chorúmque conficientibus, vt ex vno ille quidem oritur, ita in vnum desinit. Vniuersúmque ipsum commodius *κόσμον* nominaueris, id est compagem rerum cõpositam, conuenientémque ordine digestam, quam *ἀκοσμίαν*, id est, congeriem confusam & inconditam. Quemadmodũ porrò fit in choro, vt auspicãti præsuli,

De planetarum cursibus.

aut præcentauri accinat omnis chorus è viris interdum fœminísque compositus, qui diuersis ipsi vocibus, grauibus scilicet & acutis concentum attemperant: eandé ipsi rationé statuimus & in Deo, qui vniuersum mundũ moderatur & regit. Et sidera enim semper & vniuersum ipsum cœlum eos ad numeros mouẽtur, quos Deus sursum quasi auspicãdo præcinẽdóq; emodulatúr: quem à similitudine sanè cõgrua χορηγέτην mundi recte appellaueris, quasi præsultorẽ ipsum huiúsq; chori magistrum. Geminis autem itineribus Sol ingreditur lumine suo, cũcta quoquo versus collustrans: diem noctémq; altero itinere distermi-nans, ortu suo scilicet & occasu: altero quatuor anni tempora secum ductitans, vltro citróq; per cœlũ perreptando nũc aquilonius ipse, nunc australinus. Quid dicam pluuias tempestiue existentes, ventos, & rores, omnésque permotiones, quæ in aëre eueniunt à principe rerũ causa, atque primordiali? Adde fluminum lapsus, maris æstus intumescenteis, enascẽtium arborum incrementa, frugum maturitates, fœturas animaliũ: denique vegetationes rerum omnium adolescẽtium primum deinde tabescentium: eodem accedentibus causis (vt dictũ est) à cõstitutionibus singulis rerum atq; opificiis. Itaque ille omnium princeps parénsq; animi tãtum sensu spectabilis, simul ac signũ naturis dedit inter cœlum terrámq; vehẽtibus, earũ vnaquæque in orbibus suis iugi motu cietur, atque inter suos limites, alternis conditis atque apparens, sexcentas illa formas eodem à principio exhibens, vicissimq́ue subducés. Quod verò in hisce rebus agitur, magnopere simile est iis, quæ belli tempore inter homines factitantur. Nãq; statim vt classicũ exaudiri in exercitu cœptum

Elegans simile.

ptum est, alios ipse videas: scuta sibi aptantes, loricam alios inducẽtes, alios ocream vel galeam, sumere, vel balteo se cingere festinanteis. Rursus videas qui frenatos equos admittant, alios qui currus conscendant, qui deniq; tesseram per explicatam aciem prodant. Tum manipuli ductor ad manipulum, centurio curtit ad centuriam. Postremo equites ad cornu, velites ad stationé quisque suam festinant. Cùm interim sub vno ductore omnia moueantur, qui imperia & ipse significanda accepit ab eo, apud quem summa est imperij, eodem nos & ipsos modo censere conuenit de vniuerso. Cùm enim ab vna vi impulsrice cieantur omnia, fit vtique quod cuique commodum est, & cõueniens. Nec vero si ea vis ipsa, nec cerni ab hominibus, nec apparere potest quoquo pacto id obstat, aut illi ad ea, quæ diximus agenda, aut nobis ad fidem hisce rebus accõmodandam. Nã & anima ipsa, qua viuimus, qua vrbes, qua domos habitamus, cùm haudquaquam sub aspectum nostrum sita sit, operibus tamen ipsis videtur. Omnísque vitę cultus nitórque vtque ab ea inuentus est, & descriptus, ita ex ea tenorẽ suũ seruat. Terræ cultura & consitio, artium excogitationes, vsus legum reipublicæ recte atque ordine constitutæ ratio, administrationes ciuiles, bellum extra fines patriæ, & rursus pax ea. Proinde hæc etiam de Deo sentienda nobis sunt: illo quidem, si vim spectes, valentissimo: si decorem, formosissimo: si vitam immortali: denique si virtutem, præstantissimo. Quapropter cùm sit inconspicabilis naturę omni interituræ, ipsis nihilo seius ipse cernitur ab operibus. Atque ea quidem, quæ in aëre fiunt quoquo modo affecto, quæ in terra, quæ in aqua, ea certe Dei opera esse merito

dixerimus: Dei inquam opera, cum imperio summo mundum ac pro potestate obtinentis. Ex quo Deo vt inquit Empedocles physicus:

„ *Omnia quotquot erũt, quot sunt præsentia quóque*
„ *Orta fuere ante hac, stirpes, hominésque, ferásque,*
„ *Inde etiam volucres, pisceśque humoris alumni.*

Enimuero non tam absurda quàm pusilla comparatio (vt opinor) fuerit, si mundum cum illis lapidibus componamus, qui in operibus fornicatis, forficis in modum dispansi conformati, structura sese intersecante, vmbilici vocantur. Etenim ij lapides in medio collocati, qua parte scilicet vtroque versus structura arcuata pendatur, quáque oneri cedit: in cohærentia continent atque in constructione ordinata totam formam operis, immobilémque asseruant. Fama est etiam Phidiam illum statuarium, cùm Mineruam illam, quæ est in arce, coagmentaret, in medio eius scuto faciem suam expressisse, oculósque fallenti artificio ita deuinxisse simulachro, eximere inde vt ipsam si quis cuperet, minime posset: aliter quidem certe quàm vt ipsum solueret simulachrũ, opúsque eiusmodi compactibile confunderet. Hanc eandé igitur rationem Deus habet in mundo, vtpote qui vniuersorum coagmentationem cohærentem cohibeat & coarctet, incolumitatémque vniuersitatis cõseruet: nisi quatenus non medio ille loco, in terra scilicet, vbi turbida regio est: sed in excelso situs est, purus ipse in puro loco. Quem locum tum ὄρανὸν ab origine vocis dicimus, quasi terminũ extimum supremorũ corporũ: tum etiã Olympũ, vt vsquequaq; lucidũ, ab omni caligine secretũ, motúq; omni incondito, cuiusmodi sunt qui apud nos venti fiunt & tempestates. Id quod his verbis significat Homerus:

Phidiæ statuarij in sculpenda Minerua præclarum artificiũ.

Esse solum diuis subnixum semper olympum „
Fama est, haud vllis tremefactũ, haud imbribus vdũ, „
Ac procul à nubibus subductum: nubibus illinc „
Splendida summotis, cadensq; expanditur æthera. „

Huius autem rei elogium est mortalium consensus, regionem mundi summam non dubie Deo tribuentium. Quam ob causam ipsi manus tollimus sursum inter vota concipienda. Qua ratione nec male illud quoque ab eodem Poëta pronunciatum:

Cælum sorte tulit simul æthera Iuppiter altum. „

Quinetiam quæ maxime eximia sunt inter res sensu perceptas, eundem illa locum obtinent, vt sidera, vt Sol & Luna. Vnde fit, vt cœlestia concinno ordine digesta, suas ipsa vices conseruent perennes & constitutas, nullíque obnoxias mutationi. longe illa secus atque terrena: quæ ita natura comparata sunt, ipsa in alias vt ex aliis affectiones transeant, fierique identidem altera atque altera non respuant. Certe contigisse aliquando constat, vt terræmotus violentia terra ipsa multis in locis discesserit, indéque hiatus extitetint: vt imbres vi maiore ruentes, diluuium in terram intulerint: vt excursiones vndarum recessúsque tum continentes mari obruerint sæpenumero, tum rursus maris alueos adiecerint continentibus: vt vis flatuum & verticum oppida funditus disturbarit: denique vt incendia atque inflammationes aliquæ superne delapsantes partes orbis exusserint versas ad orientem, vt Phaethontis tempore cõtigisse dicitur: quædam etiam vt è terra erumpentes veluti expirabundæ idem fecerint, vt cùm crateres Aetnæ abrupta terra patefacti, conflagrationem emiserunt instar torrentis per terram grassabundam. Quo tempore

Crateres Aetnæ patefacti.

Pietati præmia apud Deum.

qui è mortalium genere pietate erant imbuti, ijs numine diuino eximio honore ingentique affecti sunt. Siquidem iuuenes & robore valentes, cùm parentes suos ætate iam confectos humeris sustuliſſent, igneo flumine iam iam opprimendi, in eo erant ipsi vt interirent: cùm ecce flumen ipsum ita se scidit, vt huc & illuc diuersi fluctus digrederentur, iuuenésque intactos cum senibus trãsmitterét. Vt vero summatim iam loquamur, quod in naui gubernator est, quod in curru agitator, quod in choro præcentor, quod denique lex in ciuitate, & dux in exercitu, hoc Deus est in mundo. Nisi si hactenus interest quòd labor & motus multiplex illos exercet, & curę angũt varię: cùm huic elaborata succedant omnia, omnis molestiæ expertia, citráque corporis infirmitatem: quippe cui in loco stabili immotóque collocato omnia mouere, & circumagere pro arbitratu liceat, quo libitum est cumque, & quomodo libitum est: idque diuersis in formis simul atque naturis. Id autem ratione simili facit ille atque lex ciuilis, quæ immobilis ipsa existens in vtentium animis, regit omnia ad rempublicam pertinentia. Et ciues quidem quasi eius assęclæ in medium prodeunt: qui autem principes vocantur ad prætorium se conferunt: legislatores ad propria tribunalia: senatores denique, & qui concionatores dicuntur ad consessus sibi contributos conueniunt. Rursus is in Prytaneum it, cui scilicet id datum est, in eo vt publico victu epuletur: alter rapitur ad iudicium, causam vt ibi dicat: in carcerem alius compingitur, vt supplicio afficiatur illic. Tum vero epulones in ciuitate celebres ad epulas legitimásque conueniunt. Iam vero aguntur dies festi, iam ludicra solen-

Lex ciuilis

nia: iam anniuersaria sacrificia fiunt diuis, heroésque ritu suo coluntur: postremo inferiæ mortuis inferuntur. Sic alia ab aliis facta vno vel imperio, vel legis vna authoritate, asseruant eum, qui obtemperat.

Sic vrbs simul plena est vaporibus sacris,
Resonátque cantibus pijs, ac luctibus.

Hoc idem de vrbe quoque maiore, de hoc inquam mundo existimare debemus. Deus enim nobis lex est, in omnem illa quidem partem ad æquilibrium vergens, nullam correctionem admittens, nullam varietatem: quippe quæ potior sit illis legibus, & stabilior, quæ in tabulis præscriptæ sunt. Eius enim auspiciis perenniter, & composite præeuntis vniuersus hic cœli ordo regitur atque administratur, numeros omnes concinnitatis habens: in omneis ipse naturas partitus pro vniuersitate seminum, in ea quæ hærent solo, atque in animantia, quæ etiam suis ipsa genetibus formísque distincta sunt. Nam & vites sunt, & palmæ, & persęæ, ficique dulces, & oliuæ (vt inquit poëta.) Tum quæ fructus expertes, alios vsus præstant, platani, pinus, buxi, alni, populus etiam nigra, & cupressus odorata. Tum quæ autumni tempore fructum suauem fundunt, sed condiu difficilem, pyri, punicæ mali. At vero animantium aliæ ferę sunt, & aliæ cicures, tum in aëre, tum humi, tum in aqua victitantes: oriuntúrque, & inualescunt, & deinde intereunt, legibus obtemperantes diuinis, atque cedentes. Omne enim reptile (vt inquit Heraclitus) terram depascitur atque possidet. Vnus porrò Deus cùm sit, pluribus nóminibus appellatus est: ab iis vtique suis omnibus, effectibus denominatus, quorum specimen edere ipse solet. Atque cum

Dei nomina plura.

quidem Ζῆνα, tum Δία vocant, inter se compositis vtentes nominibus, atque è regione collocatis, tanquam duabus his vocibus significare velint, per quem viuimus. Is Crono, id est Saturno, & chrono, id est tempore ortus esse dicitur: nimirum ab æuo sempiterno ad alterum æuum pertinens. Vocatur & Fulgurator & Altitonans, & Ætherius, & Fulminator, & Pluuius: à pluuiis vtique, & fulminibus, aliisque operibus, è quibus vocabula ipsa deducta sunt. Quin & Frugipotens, & Custos vrbium vocitatur, & Natalitius, Septitius, Cortalis, Gentilitius, & Patrius: videlicet à communione, quæ diuino ipsi numini iis cum rebus intercedit. Ad hæc Sodalitius, & Amicitiæ præses, tum Hospitalis, Castrensis, Trophæalis, Expiator, Sanguinarius, & Supplex, & Placabilis, vt Poëtæ loquuntur: denique Seruator dicitur, ac Assertor: & (vt semel omnia complectar) Cœlestis, & Terrenus, ab omni natura, sortéque nomen adeptus, vtpote qui omnium rerum author sit. Quam ob rem quæ de ipso in Orphicis carminibus dicta sunt, haudquaquam perperam dicta sunt. Equidem Necessitatem ipsam etiam nihil aliud, quàm Deum dici censuerim & intelligi: cui ἀνάγκης ex eo nomen est, quòd natura quædam sit immobilis. Fundémque εἱμαρμένην, id est fatum, dictum à serie rerum conserta, inoffensóque tenore procedente. Quod alio nomine πεπρωμένην ideo appellauerunt, quòd ab eo omnia terminata sunt, ac nihil in rerum natura infinitum est. Quin & μοῖραν, id est Sortem, appellatum eundem Deum à partitione rerum dixerim: & νέμεσιν, quasi potestatem diuinam, eius quòd

visum est cuique distributricem. ἀδράστειαν etiam, quasi causam quandam natura compactam, quam fallere nemo queat, aut vitare. Ἄτροπόν denique dictum, quasi semper existentem. Iam quod de Parcis & de fuso proditum est eadem, eodem id etiam quodammodo pertinet. *Tres Parcæ.* Siquidem tres Parcas prisci tria in tempora partiti sunt: filúmque fusi partim iam peractum, partim futurum, partim iam intorqueri dixerunt. Earum vnam statuentes in eo, quod iam profligatum est: quam Atropon ideo nuncuparunt, quoniam ea quæ iam præterire, retrorsus agi nequeunt. At Lachesis functio futuris destinata est. omnium enim quæ secundum naturam sunt, sors sua quodque manet. Præsentibus autem rebus aut instantibus Clothûs opera attributa est, quæ netu vnicuique conficit, quod suum est. Hócque fabulamentum recte atque ordine compositum est. proinde hæc omnia non aliud quicquam, quàm Deum esse planum est, vt existimauit Plato censuit. Enimuero, Deus (vt est vetusto verbo proditum) principium, & finem, & media rerum omnium tenens, rectáque linea incedens, operatur ille quidem secúdum naturam, & vestigio comitem habens iustitiæ præsidem, quam Δίκην nominauerunt, diuinæ legis vindicem, simul vt quicquam sanctionum eius prætermissum est. Cuius vt sit particeps numinis iam inde oportet ab initio, qui ad vitam beatam euasurus est, atque felicem.

Libri de Mundo finis.

ARISTOTELIS DE ADMIRANDIS AVDITIONIBVS COMMENTARIOLVS.

Dominico Montesauro Veronensi interprete.

PÆoniæ mons est, Hesænus nomine, Pæoniam à Media diuidens, in quo fama est, quoddam animal reperiri, Bolinthum nuncupatum, tametsi à Pænibus Monapios appelletur. Vniuersa huius forma boui similis est: sed eúdem magnitudine, ac robore, iubáq, præterexcellit. à ceruice enim (quemadmodum equus) iubam valde prolixam, necnon à vertice vsque ad oculos ipsam demissam habet. nec (veluti boues) cornibus armatum est, sed aduersa ipsius cornua inter se sunt, & mucronata ad inferiorem situm iuxta auriculas vergunt, amplitudine non multo ampliore, quàm vt singula semisestarium capiant. nigritia proba refulgent, veluti si decorticata, expolitáque sint. Cum autem id animal excoriatum fuerit, eius tergus distentum locum octo accubantium occupat. Quando vero percussum est, fugam pera-

perat: & nisi defatigatum nunquam consistit. Caro eius grati saporis est. Calcitrans ad prolusionem alui vel ad quatuor passus proiiciens repugnat, quo præliandi modo id sæpe cum facilitate maxima vtitur: & ita adurit, vt pili insectantium canum absumantur: si quidem concitetur, stercore comburit: (vt inquiunt) si vero non irritetur, nequaquam adurit. Tempore autem pariendi ad locum, in quo pariat, quamplurima sui generis animalia aduentant, quæ omnia cum simul congregata sint, maxime parturit, in circuitúque stercorat. largam enim quandam eius excrementi copiam hæc belua eiicit.

Qui in Arabia degunt, camelos proditur suas matres non superuenire: quinimo, si quis cogat, ipsi non patiuntur. Etenim, cum aliquãdo admissarius non haberetur, curator pullũ matri operæ admisit: qui dũ coiret, delapso operimẽto matrem agnouit: & quãuis coitũ absoluerit, camelum illum paulò pòst morsu defixo interemit. 2

Ferunt cuculos, qui Helicem incolunt, pariendi tempore non nidificare, sed in palumbiũ, aut turturum nido parere: neque incubare, nec excludere, neque nutrire, sed cùm pullus genitus, ac educatus ab aliena aue fuerit, cõsortes, cum quibus hic vitam degit, è paterno nido eiicere. Præstat autem (vt videtur) pullus cuculi magnitudine, pulchritudinéque: qua de re facile pullos cæteros longe antecellit. Hoc vero & palumbes adeo lætari autumant, vt & ipsi vnà cum illo proprios pullos è nido explodant. 3

Captæ Cretenses, cum aliquando sagitta transfixæ sunt, (vt vulgo fertur) dictamnum illius insulæ proprium quærtant, dictamnóque deuorato confestim telum eiiciunt. 4

1 In Achaia ceruæ nonnullæ, vt dicitur, eo in loco degunt, quo sua demiserũt cornua, vt caueant ne facile inermes reperiantur. quod ea de causa faciunt, quoniam instrumentum, quo repugnare possunt, cum res exigit, nõ habent. & locum quo cornua demiserunt, à nemine adhuc fertur compertum esse. Plurimę quoque visæ sunt etiam ceruæ, quæ cornibus enatam hederam gerunt.

6 In Armenia venenũ quoddã nasci aiunt, quod Pardalianches ab angore dictum est. Hoc igitur venatores victimam aspergunt, ac recedũt, cum ab ipsis Panthera conspicata fuerit. ea vero postquam id tetigerit, de more stercus hominis quærit. quocirca venatores stercus in vase reponunt, ac ex aliqua arbore vas suspendũt. fera itaq; insiliens ibidẽ, & ad extremam defatigationẽ peruenies, ab ipsis superatur, illorúmq; præda efficitur.

7 In Ægypto autem trochilum ad os crocodilli aduolare asserunt, dentẽsq; ipsius depurgare, carnis excrescentiam rostro ex ipsis dentibus extrahendo. ipse vero nõ solum trochilo minime nocet, sed mirum in modum ea re delectatur.

8 In Cephalenia affirmant aliqui capras quotidie (veluti quadrupeda reliqua) nullo pacto bibere, sed rictu flatui opposito astare, ac ore aperto aëra suscipere.

9 In Syria inter equos syluestres vnum armento præesse inquiunt. cùm vero aliquis cæteris iunior fœminam superuenerit, ducem irasci, ac illum tandiu insectari, quousque deprehenderit. & cùm se inflexerit, ore ex posterioribus poplitibus genitale euellere.

10 Testudines cum viperam ederint, mox cunillam deuorare autumant: quam si celeriter non inuenerint, interire. Etruricolas quamplurimos huius

huius rei veritatem experiẽtia comprobare, qui cùm aspexissent ipsa ira agere, ab vna cunillam euulsere: quo facto eos paulò pòst ipsam defunctam vidisse.

11 Genitale viuerræ non naturæ similis cum cæterorum animalium genitalibus esse dicitur, sed vtrunq; disponatur, tempore perpetuo solidum, veluti os, extat. Proditur vero idem genitale præstantissimum medicamentum vrinæ stillationibus esse, & per ramenta ex vino dari.

12 Picum martium auiculam, & resupinum, & pronum stellionum more per arborem scandere asserunt. Depascere autem vermes ex arboribus dicitur, ac arbores, cum cossos quærit, tam vehementer in profundo defodere, vt ipsas sternat.

13 Plataleas aues conchas quæ in fluminibus extant, effodientes deuorare fama est: deinde cùm copiam earum absorbuerint euomere: postremo carnem quidem concharum edere, testas vero earum minime tangere.

14 Arcadiæ mons est Cyllene nomine, in quo merulas pullos albos parere aiunt, nec vsquam aliubi nasci: ac diuersas voces emittere, & noctu aduersus Lunam incedere. Si quis autem interdiu ipsas capere tentauerit, maxima cum difficultate eas venari poterit.

15 Anthinon quidem quasi iucundum suauéq; vinum à nõnullis appellatũ, circa Melũ, Gnidumq; oppida nasci, ac gratam olentiam expirare. Oligochronion vero quasi insuaue, paucíq; momenti ac durationis, prope Erithacem fieri proditur.

16 Locis quibusdã Cappadociæ mel absq; fauo cõfici fertur, ac spissitudine sua oleo simile euadere.

17 In Trapezonto, quæ in Ponto est, mel grauiter olens ex buxo generari aiunt. quod quidem si *Stephanus*

edatur,

Libro de Vr bibus hunc locũ citat.

edatur, sanos mente abalienare: comitiali vero morbo prehensos integre absoluere autumant.

28 Lydias arbores amplam mellis copiam generare enarrant nonnulli, ac incolas ex ipso pastillos absque cera conficere, & ipsos abscindentes pastillos vehementiori fractione egere. In Thracia quoque, & si nõ tam solidum, ceu tamen arenaceum gignitur. vniuersum vero coactum mel non, quemadmodum aqua, & cætera humida, parem sortiri magnitudinem autumant.

29 Chalidicam herbã, & amygdalam ad mellificandum maximam vtilitatem præstare proditur: fœtum enim plurimum ex ipsis fieri inquiunt.

20 Asseritur, apes ab vnguentorum deliciis perturbari, ac odores odisse. nonnulli tamen ipsas homines his delibutos percutere autumant.

21 Aiunt in Illyriis, qui taulantij nuncupantur, ex melle vinum fieri. cùm enim fauos expresserint, aquam infundentes in lebete decoquunt, donec dimidium defecerit: deinceps in doliis effundentes, ídque iucundissime iactitantes, dolia super tabulas reponunt, atque ibi longo temporis spatio permanere, & vinosum, ac præsertim suaue, spirituosúmq; euadere inquiunt. Hoc autem iam & in Græcia euenisse nonnulli enarrant, vt nequaquam à veteri vino differat. sed cum postea hoc explorarent, neminem temperiem huius inuenire potuisse autumant.

22 Circa Thessaliam serpentes tanto in numero generari memoriæ proditum est, vt nisi à ciconiis interimerentur, incolas excedere, ac regione tota emigrare coëgissent. Quocirca honos his tantus in Thessalia est, vt ciconias occidere capitale sit. & si quis eas exanimauerit, eidem pœnæ, cui & homicida, obnoxius est.

Pari

Pari modo & in Lacedæmonia tam magna 23
serpentum copia quibusdam temporibus fieri memoratur, vt propter ciborum inopiam Lacones ipsis pro alimento vti fama sit: ex quo Apollinem Pythium ipsos serpentum excoriatores appellare fertur.

In Cypro insula metas ferũ comedere asseritur. 24

Chalibes in insula quadam parua, quę in sublimi paululum recumbit, aurum ex pluribus rebus componere inquiunt: qua de causa & in metallis id refundunt, vt emptores decipiant. 25

Ab his, qui ex Susis ad Mediam proficiscuntur, 26
secunda itineris die ingens terrestrium scorpionum copia reperiri fertur. quocirca cum Persarum rex illàc exercitum traiiceret, triduo toto agmine commoratus, venationem scorpionum imperauit, & his, qui plurimos scorpiones cepissent, præmium dedisse ferunt.

In Cyrena mures vnius generis non esse, sed 27
forma colorẽq; plurimum distare asserunt. alios enim ceu mustellę lata facie fieri: nonnullos veto viperæ formam sortiti, quos viperas vocant.

Circa Siciliam aquæ stagnum inesse asserunt, 28
in quo si quis aues, cæteráue suffocata animalia intinxerit, rursus reuiuiscere autumant.

Apud Gelonas Scytarum feram versari tradi- 29
tur, excessu quidem raram, nomine autem Tarandum: quę quacunq; incedit, pilorum colores mutat: ideóq; raro capitur, locorum arborúmq; & omnino omnium colorem reddit. mira pilorum mutatio hùius est, cum reliqua colore tantum immutentur, ceu chamalæo, & polypus. Tarandæ magnitudo, quæ boui est: nec caput ceruino absimile sortitur.

In Abydo quendam mente abalienatum inesse 30
fertur,

fertur, ac ad theatrum pluriũ dierum spatio accessisse, vt histrionũ acta respiceret, adnotarétue: qui ab insania absolutus fatuitatis tempore vitam iucundissime degisse asseuerauerit.

31 In Tarento cauponem noctu furentem fuisse, interdiu autem vina vendidisse quidam asserũt, etenim propriæ tabernæ clauim sub zona seruabat: cùm vero multi surripere tentauerint, eam nullo pacto abstulisse.

32 In Lipara insula aliqui affirmant huius vis atq; naturæ terram reperiri, in qua si quis ollam occultauerit, quodcunque voluerit, dummodo in ea imponatur, decoquetur.

33 Flagrant in Mediis & Psittacinæ gentis ac Persidis cõfinio ignes, quorũ hic quidem in Mediis minus, qui autẽ in Psittacina magis, & syncera flamma ardet: qua de causa Persarũ rex ad hunc culinas molitus est. vterq; vero locis planis, nec mæqualibus inest. Cæterum hos quidem interdiu noctúue percipere licet: qui vero in Pamphylia cremant, noctu duntaxat percipi possunt.

34 Circa Atitaniam iuxta confinia Apollonias saxum quoddam inesse autumant, ex quo quidem emissus ignis non percipitur, cum vero oleo desuper respergitur, inflammatur.

35 Extra columnas Herculeas ignes flagrare fama ea, hoc quidẽ semper, alos vero noctu solum, veluti Anonus Periplus memoriç prodidit. Et in Lipara manifestum ignem, ac flammeum inueniri, verum nõ interdiu, sed noctu tantum ardere autumant. In Pithecusis ardentem ac supra modum calidum ignem reperiri aiunt, verum non adurentem. Ignem tamen, qui in Lipara extat, aliquando anno sexto decimo deficere, decimo vero septimo redire refert Xenophanes. Exhal

Exhalationem Ærnæ nec flammeam nec con- 36
tinuam esse, sed pluribus annis fieri asseuerant.

Circa Lydiam ignẽ quamplurimũ sursum fer- 37
ri, ac septem dierũ discrimine flagrare inquiunt.

Miranda est ignis exhalatio, quç in Sicilia con- 38
fingit, cuius ebullitio per stadia quadraginta diffunditur, sed nec tria attollitur stadia.

Lapis in Thracia est, Spinus nomine, qui inter- 39
cisus ardet, idque iuxta se positus (seu Smarillus) reddit. isti igitur lapides apud se inuicem compositi, aquãque conspersi flagrant: idémque Maritham agere asseuerant.

Circa Philippos Macedoniæ metalla reperiri 40
narrant, ex quibus frustra eiecta grandescere proditur, aurũmque, vt clarum est, producere.

In Cypro circa Tyrrhiam æs eiusdẽ naturæ fie- 41
ri aiunt, quod ruricolæ minutatim contusum, vt conflat, seminant, posthácque in id eruptis aquis augetur, & redditur, ac hoc modo colligitur.

In Melo insula loca defossa iterum confestim 42
terra repleri asseuerant.

Apud Pæoniam cum pluuiæ continuæ fiunt, 43
colliquata terra aurum, Apyron nuncupatum, inueniri inquiunt, & adeò Pæoniæ terram deaurare, vt ponderis auri vltra mnam reperisse complures dicunt: & alium quidem tres mnas, alium vero quinque conducere, regíque exploratores auri geminos obolos reportare asserunt, & ad mensam recumbere, primúmque inter illos epularum primitias regem impartiri.

Fluuium Ozum, quod in Bactris est, auri plures 44
glebas deferre memoriæ proditum est: & in Iberia fluuium Theodorũ dictum, iuxta littora multum auri scatere, ac simili ratione deportare.

Ab antiquis regibus in Pieria Macedoniæ re- 45

conditam quandam auri copiâ defossámq; esse fertur, ac ex vna foueârum quatuor, quæ ibi sunt, aurum renasci sesquipedali magnitudine aiunt.

46 Argenti Mysini, ferriq; Chalybici peculiarissimam esse generationé ferunt. vna enim cú arena per fluuiú delata nascitur, (vt aiunt.) hâc vero alij quidé vna ratione abluentes in fornace adurere autumant, alij autem eius sedimen naturale sæpenumero totum comburere, lapidémq; Pyrimacũ appellatũ interponere, cuius copia in illa regione magna est. Ferrum vero hoc cæteris pulchrius efficitur, nec ab argẽto distaret, si in fornace vna nõ cremaretur, solũ auré hoc minime rubigine consumitur, nec copiosum effici proditur.

47 Apud Indos æs adeo lucidũ ac purum, necnon rubigine carens reperiri aiunt, vt neque colore distare ab auro percipi solitum sit, sed in Darij poculis cados nonnullos pluréfque inueniri, quinec alio pacto, quàm odore, ænei sint, an aurei, cognosci nequeunt.

48 Stannum Celticum plumbo multò ocyus liquescere scribitur. cuius eliquationis argumentũ est, q; in aqua positũ liquescere soleat, vt cõstat: ergo facile colorat. Liquescit autem extremo frigore, gelúq; procreato, cũ ipsius innatus calor ad intra recluditur, ac ob eius imbecillitaté compellitur.

49 In Pãtheo olea est optima corona nomine huius aũt folia cæteris oleis è cõtrario exeunt. intus enim & non foris virẽt ac nec aliter quàm myrtus. ramos coronæ effigiem præ se ferẽtes emittit. Ab hac vero palmité Hercules euulsit, ad Olympiáq; illum explanauit: ex quo athletas coronatos fuisse ferunt. hæc enim iuxta flumen Illissum prouenit, ac sexaginta stadiorũ discrimine à flumine distat, vallatúrq; domibus circunquaque:

quam si quis tangeret, magna ab accolis afficeretur pœna. Cæterum posthac ex ea Eleios palmitem quoque accepisse, ac in Olympia plantasse, & athletis coronas instituisse asserunt.

Ad Lydiæ metalla apud Pergamum existẽtia, 50
quæ antea Crœsus cõfecerat, bello quodã exorto opifices cõfugisse ferũt, qui obstructo illius loci ostio suffocati sunt: posteáq; longo tẽporis intervallo metallis adopertis, vasa, quibus pro manibus abluendi opportunitate vtebantur, in lapides cõuersa inuẽta fuisse, ac quouis liquore (ceu amphoræ) repleta fuissent pari modo ipsum in lapidem cõuersum fuisse: necnon simili ratione ossa hominum in lapides conuersa vulgo proditur.

Paludis Ascaniæ aqua adeo nitrosa ex suapte 51
natura extat, vt nulla alia purgatione pallia, quæ in ipsa remorantur, egere noscantur. si quis vero ea in eadé aqua aliquãdiu permiserit, intercidũt.

Iuxta paludem Ascaniam Mythepolis oppidũ 52
conditum est, quod per centum viginti quinque stadia à Cio distat: quo in oppido algore hyemis aduentante, puteos omnes exsiccari ferũt, vt nullo modo vas ab earum aqua intingi possit: feruore autem æstatis adeo repleri, vt ad extrema puteorum labia vnda prosiliat.

Fretum, quod Siciliam Italiámq; secernit, vnà 53
cum incremento lunari decrementõue augeri minuíque asserunt.

Qua de causa in via quoque, quæ Syracusas du- 54
cit, fons in prato extat, qui nec magnitudine præstat, nec multa aqua refertus est. cùm vero vehemens turbo è regione efflauerit, immensam aquæ copiam accolis concedere solitus est.

Porrò in Sicilia palliscis fons est, qui decem 55
accubantiũ situm occupat. hunc enim ad sexcu-

bitalem altitudinē aquā reiicere aiunt, adeo, vt accolæ, cū id videbant, cāpos exundaturos arbitrarentur: rursūsq; aqua in eundem redit fontem. Iurisiurādi quoq; in se diuinitatē detinere autumant. nam si quis tabellā inscriptam iurisiurādi in eū imposuerit, si recte iurauerit, tabellam supernatare affirmāt: sin secus, tabellam grauitate affectā in profundū aboleri, hominémq; periurum comburi. quocirca sacerdotem ab ipso fideiussionem de expurgationis impensa suscipere, cùm factū quid iusiurandū depurgare voluerit.

56 Demonessus Carthaginiensiū insula extat, quæ cognomen à Demonesso primo eius cultore fortita est. Cœruleum metallum chrysocollámque hæc regio obtinet, quam optimam ad auri pretium aliquis inuenire poterit. etenim medicamentum oculorum hæc est. Atque ibi æs geminos passus supernatans in mari reperitur, ex quo statua illa confecta est, quæ in Sicyonia vetustissimo Apollinis templo conspicitur.

57 In Pheneo quoque Orichalci appellati inueniuntur, quibus inscriptum erat, Hercules Amphitryonis Helide capta dicauit. Helin enim ceperat vxoris ductu iuxta oraculū, cuius patrem Augeam iampridem interfecerat. Cæterum cùm æs effodiunt, acutissimi visus efficiuntur, & palpebris carent: quocirca æris flore, cineréque phrygio ad oculos vtuntur.

58 Antrum quoque, quod Glaphyrū, quasi sculptū vocāt, ibi est, in quo niues ex guttis quibusdā defluentibus cōcrescūt, hoc autē eius loci ascensus ad paùimentum, quo angustissimus est, declarat.

59 Ex vno aquilarum pari altera, quæ sterilis est, marina vicissim efficitur, quousq; compares euādant, ex marinis vero ossifragæ. ex his autē pernices,

aices, accipitres, vulturésq; fiunt. isti quoque nec sobolem vulturum claudunt, sed magnos vultures, qui fœcunditate carent, gignunt: argumento, q; nemo vulturis magni nidum conspexit.

Mirandum est autem, cur apud Indos circa 60
plumbum quod ibi extat, hæc eueniant. Cùm enim colliquatum est, in frigida aqua detinetur aliquandiu, demúmque ex aqua exilit.

Ferunt æs Mossynicon nuncupatum non com- 61
mixtione stanni, sed ex terra quæ cū eo nascitur decoquitúrue, lucidissimū candidissimúmq; exire. Autorem vero huius temperamentū nemiem docuisse asseuerant. qua de causa res æneæ, quæ superiori tempore molitæ ea in regione fuerunt, recentiores longe excellere videntur.

In Ponto hyeme aues nonnullas reperiri me- 62
moriæ proditum est, quæ neque cùm alui proluuiem emittunt, nec quando pennę eis euelluntur, deciunt: neque etiam cum minuto veru transfixæ sunt, nisi cum igne torreantur.

Apes solstitia præsagire videntur, cum opera 63
non subeant: quo indicio apiarij vtuntur, ac tunc temporis quietem degunt. Cicadæ quoque post solstitia canere videntur.

Echinū interuallo annuo sine cibo viuere aiūt. 64

Feles cum corium exuere velint, reliquorum 65
serpentium more vultu resupino bibere inquiunt, eúmque à medicis seruari, cùm mitum in modum comitialibus prosit.

Vrsæ adipem traditur, cum algore hyemis in 66
vase congelatus fuerit, per id tempus, quo vrsa cōditur, crescere, vásq; in quo inerit, supergredi.

In Cyrenensi agro ranas vocales penitus deesse 67
scribitur: atque in Emathia Macedoniæ regione sues solipedes generari legitur.

68 In Cappadocia mulas fœcundas vsitatæ proditur: ac in Creta populos nigras fructiferas nasci vulgo fertur.

69 Circa Babylonis rigua decedentibus fluuiis in cauernas aqueas, hebetes pisces nonnullos remanere proditur, quos inde exire ad pabula pinnulis gradientes crebro caudæ motu, contráque venantes refugere in suas cauernas, & in his obuersos stare, ac sæpenumero viros aliquos eorum cauernas ingredi, ipsósq; irritare aiunt. Illorum autem capita ranæ marinæ proxima extant, reliquæ partes gobiis, branchiæ cæteris piscibus.

70 In Heraclea, quæ in ponto est, & in Rhegio defossos pisces innasci legitur, qui iuxta amnes aquatilésque regiones incolunt, cùm vero certo tépore hęc exsiccantur, exaresc̃untque, in terram iter contendunt. postea autem terra magis desiccata, humorem insectantes, ad syluam confugiunt. postremo vero hac arefacta adhuc in humore perseuerant, quemadmodũ animalia, quæ in latebris remorantur. cùm autẽ eos effodiunt, anteaquam aquarum successio eueniat, motu dextrum corporum ipsos viuere approbant.

71 Apud Paphlagoniam effossos ex altis scrobibus pisces oriri asserunt, virtute quidem præstantissimos in locis, vbi nullæ propè restagnãt aquæ, sola tellure vitam illis suppetente.

72 Ceruas, quæ in Epiro oriuntur, dextrum cornu defodere, ceu multa vtilitate præditum aiunt.

73 Vitulum marinum coagulum euomere, cum eum capiunt, ferunt, tanquam medicamentum ad comitiales morbos vtile.

74 Lyncẽ quoq; vrinã terra operire scribitur, eò q; ad multa alia, necnõ ad gẽmarũ vtilitatẽ præstat.

75 Italiæ mons est, Cyrcæus nomine, in quo veneni quędam species letalis oritur, huius vis atq; natura, vt si quis ex ipso aspersus fuerit, continuo concidat, ac caluus efficiatur, membráque totius corporis defluant. quam ob rem superficiem corporis defunctorum miseratione dignam inesse traditur. Hanc autem veneni speciem ferunt Paulum Peucestium, & Gaium, cum Cleonymo Spartano tradere decreuissent, à Tarentinis compertos, ac de veneno interrogatos capitales pœnas persoluisse.

76 In insula Diomedea, quæ in Adriatico sinu iacet, mirabile diuinúmque Diomedis delubrum inesse legitur. circa quod aues in circulo versari magnitudine quidem præstantes, rostris autem longissimis durissimísque: quæ Græcis tantum ad eum locum aduenientibus adulantur, ac accolas barbaros alarum clangore infestant, & in sublimi elatæ eorum capita vehementer percutiunt, vulnerantésque rostris ipsos necant. Vnde origo fabulæ, Diomedis socios in earum effigies transfiguratos: qui cùm naufragia haud procul ab insola sustulissent, Diomedes dolo ab * Aeneo, qui eorum locorũ imperiũ gerebat, interfectus fuit. * Enete.

77 Apud Vmbros pecora anno singulo ter parere aiunt, terrámque multò copiosiorem multitudinem fructuum emittere regione quæ seminatur. Mulieres quoq; eius loci accolas plures generare, taróque singulas singulos parere, quammultas vero geminos, ternósque parturire fertur.

78 In Electris insulis, quæ in Adriatico sinu extãt, simulacra gemina adiacere ferunt, quorum alterum quidem stanneum, alterum vero æneum extat, vetustissimo tamen more elaborata. Hæc quidem Dædali opera fuisse priscorum monumenta testantur, cùm Minoẽm ex Sicilia, Cretáque inse-

ctantem effugeret, atque in eis se accommodasset regionibus. Antedictas autem insulas ab Eridano astrui asseuerant.

79 Lacus non procul ab amne Eridano constat, cuius aqua calida est, ac odorem grauem molestúmque exhalat, ex qua nullũ animal bibit, nullaque auis eum superuolat, sed intercipitur, pariter ue moritur. hic autẽ C C. stadia circuit, ac per X. latus est. Accolæ vero fabulãtur Phaëthontem iam fulmine ictum in hunc decidisse: inibíq; crebras populos existere, ex quibus electrũ dictũ excidere: quod nec absimile gummi esse asseritur, cum lapidis duritiam ferè sortiatur: collectũ vero hoc ab accolis ad Græcos transferri. Ad has ergo insulas Dædalum peruenisse inquiunt, ac eas occupasse, in earúmque prima eius simulacrum, ac Icari ipsius filij appendisse: postea autem cum Pelasgi ex Argo depulsi, in eas nauigassent, irruissentq; Dædalum effugisse, atque ad Icarum insulam applicuisse ferunt.

80 Siciliæ mons est, Aetna nomine, in quo antrum quoddam inesse traditur, in cuius circuitu cæterorum florum ingentem copiam omnibus anni temporibus innatam esse asserunt, sed multò maxime locum aliquem immẽsum violarum repletum fuisse: quæ regionem proximam suaui olentia replent, quamobrem venatores cùm canes ab odore deuicti fuerint, leporum vestigia insectari nequeunt. In hoc autem hiatu occultus est ingressus, quo Plutonem Proserpinam rapuisse fabulantur. Triticum quoque hoc in loco reperiri affirmant dissimile illi, quo accolæ vtuntur, necnon cætero aduentitio. quandam tamen peculiarissimã magnitudinem sortitur. hoc enim adnotarunt primum triticeum fructum apud ipsos appa-

parere. Quocirca Cererẽ sibi vẽdicarunt, enarrantes apud se Deam hanc natã educatãq; fuisse.

Cretæ insulæ lupos, vrsósq;, ac viperas, cæteraue 81
iis similia maleficia naturã negasse ferũt, ea de causa, & in illa regiõe Iupiter ortus atq; alitus sit.

In mari trans Herculeas colũnas insulã desola- 82
tam à Carthaginiensibus inuentã fuisse proditur, quæ quidẽ omniformi lignorũ materia, amnibúsque nauigabilibus, necnõ cæterorũ fructuũ genere mirabilis est, distátq; à terra pluriũ dierum spatio: ad quã Carthaginienses sæpe ob eius felicitatem accedebant, ac illorum nonnulli eam incolebant. Præsides vero Carthaginiensium eũ id intercipere decreuissent, mortali pœna ad ipsam accedẽtes puniebant: indigenas vero omnes interimi iusserunt, ne ibi degerent, ac etiam ne turba aliqua in ipsos conuersa insulæ imperium conseqꝛueretur, & Carthaginiensium libertatem tranquillam perturbaret, surripere tẽtue.

Ex Italia in Galliam vsq; Celtiberorum Iberorúmque, viam quãdam reperiri aiunt, cui Herculea nomen est, in qua tam Græcus, quam incola viator indigenarum beneficio nulla iniuria molestiãue afficitur: cæterum si quis ex eis quẽpiam infestaret, pœnam eiusdem generis dare ferunt. 83

Venenum à Gallis Toxicum dictum confici le- 84
gitur, idq; adeo velocem interitum corporibus afferre aiunt, vt Galli venatores cum ceruum, aut quoduis aliud animal sagitta transfixerunt, maxima cum festinatione accurrentes, carnem vulnere infectam resecent, ne reliquæ animalis partes veneno afficiantur partim quidem cibi causa, partim vero, ne animal putridum conficiatur. Alij tamen remedium toxico inueniri corticem roboris affirmant; alij autem alterum aliquod so-

lium, quod Coruatiũ appellant, cùm illi animaduertissent, coruum venenũ degustasse, languoréq; affectum ad eum magno impetu aduolare, ac illud postquam deuorasset, à dolore quieuisse.

85 Cum Iberiæ pastores nonnulli locum arboribus referũ incendissent, ac terra à syluæ cõbustione vehementer supercalefieret, argentũ regioné manifeste effluxisse asserunt: paulóq; post terræmotibus succedentibus ac disruptis locis, quamplurimum argentũ vnà coactum fuisse traditur, quod maximam vtilitatem Massilienſibus tribuit.

86 In Gymnasiis apud Iberiæ insulas adiacentibus, quæ præter alias septem famosas insulas cæteras magnitudine excellere videntur, oleum ex oliuis minime effici traditur, sed ex Terebintho vehementem eius copiam fieri idque ad omnia congruens. Cæterũ illius loci accolas adeo mulierum commercio delectari aiunt, vt pro singulo fœmineo corpore, quatuor quinquéue masculina corpora mercatoribus exhibeant. Cùm vero pro Carthaginiensibus militiam exercerent, nihil aliud pro eorum mercede præter mulieres deliberant, suscipiúntq; nec enim apud eos vllũ aurum argentúmue possidere licet. Hinc autẽ illud ortum est, ipsos nullo pacto diuitias in patriam exportare posse, quoniam Hercules maximo cum exercitu ob opulentiam illorum Iberiam deprædatus sit.

87 Circa Liguriã in Massiliẽsiũ agro stagnũ quoddã reperiri asserũt, quod ebullire, ac aquas supereffundere aiũt, tantámq; piscium copiã eijcere, vt nec credere dignũ sit. Cùm vero Etesiæ efflãt, terræ puluereẽ super se obducit, eúmq; talẽ illic procreat, vt superficiẽ eius, ceu solũ firmet. Cæterum indigenæ tridente id interrumpunt, & quotquot pisces

pisces voluerint, prompte excipiunt.

Ligures nonnullos adeo fundarum iactu præstare traditur, vt cum multas viderint aues, inter se certatim eligunt, qualem quisque earum necis apparatu capere decreuerit, vt prompte omnes quisque suam consequantur auem. Peculiarem quoq; isti naturam detinent, vt mulieres in puerperio vnà operentur infantémq; aqua abluũt, ac saltim terram scalpunt, effodiúntue, cæteráq; domestica exercẽt, quæ neq; priusquã ad puerperiũ accederẽt, agẽda erãt. Mirabilem etiã amnẽ sortiũtur, cuius vnda in sublimi tantũ attollitur, fluitue, vt ij, qui trans fluuium sunt, cõspici nequeãt. 88

Insulam quãdam Thaliam nomine in Tyrrhenæ prouinciæ mari inesse fama est, in qua ex eadem metalli minera antea quidẽ æs effodiebant, ex quo fabrilia omnia cõfecta fuisse aiunt, postmodũ vero minime id impetrasse. at longo elapso tẽpore in eodem metallo ferrum Popagion dictum repertum est, quo nunc adhuc Tyrrhenij incolæ vtuntur. 89

In Tyrrhenia oppidum quoddam, Oenareum appellatum extat, cuius apicem munitum inesse affirmant. in medio enim collis xxx. stadiorum altitudine cõsurgit, qui syluã arborũ aquarũmq; varietã cõtinet. At cùm accolæ extimescerent, ne illorũ quis eius loci tyrannus efficeretur, quosdam ex seruis suis libertos principes sibi constituunt, ac annis singulis eorum successores procreant. 90

Cumæ Italiæ ciuitas est, in qua, vt clarũ est, Sibyllæ fatidicæ sub terra quidã subterraneus thalamus panditur, quã diutissime ibi virginẽ degisse inquiũt. cæterum cùm quidẽ hæc Erithræa sit, à quibusdam Italiæ accolis Cumæa, ab aliis vero Melachræna appellatur. Loci autẽ huius præsides 91

Leuca

Leucades extant: Ex ea quoque regione amnem apud Cumas quendam reperiri asserunt, cetú nunquam cupatum. In quem si quid proiectum fuerit, primum nasci, pullularique, ac postremo lapidescere affirmant.

92 Alcisthenes Sybarita miro sumptu clamydem confeciisse, exornasséque legitur, ac eam in Crotonis promontorio ad Iunonis nundinas præposuisse, ad quas vniuersæ Italiæ indigenæ cõfluãt. exterũ præter omnia, quæ ibi mira videntur, hoc incredibili admiratione Italos máxime detinuit: illámque in suam potestatem Dionysius senior redegit, qui hanc Carthaginiensibus cétum viginti quinque talentorum pretio vendidit. Colore quidem purpurea erat, amplitudine vero vlnarum quindecim: vndique autẽ minutis animalibus velabatur intextis. desuper quidem Susæ, deorsum autem Persæ oppida inserta. in medio vero Iupiter, Iuno, Diana, Minerua, Apollo, Venus inaderant. in vtroq; autẽ extremo Antisthenes inerat, vtrinq; vero Sybaris ipsa eminebat.

93 Circa Iapygiæ extremitatẽ locum reperire autumant, in quo bellum Herculem cum Gigantibus gessisse fabulantur: ex quo quidem sanioſum humorem tantum talémq; effluere, vt gratia grauis olentiæ ipsius regionis mare eius innauigabile extet. Herculem quoque quàmplurima monumenta ac penè infinita in itinere, quo Italiã peragrauit, reliquisse affirmant. Cæterum circa Pandosiam Iapygiæ oppidi Dei certa vestigia apparent, ad quæ nemini incedere fas est. Amplius quoq; circa extremam Iapygiam lapidem plaustrali pondere grauem inesse, quem ab illo eleuatum, ac retro transmissum aiunt, euenisséque eum vno digito duntaxat à Deo commoueri.

In Orchomenioruꝫ oppido, quod in Bœotia 94
erat, vulpem apparuisse affirmant, quam cùm canis insectaretur, in scrobem quandam irrupisse, eáq; vnà intrasse, ac latrantem magnum sentisse sonũ, ceu si campestris amplitudo ipsi inesset: venatores vero, cùm de hac re felicitatem cõpitarẽt eius loci ostium fregisse, ac seipsos introiisse: videntes autem ex quibusdam spiraculis lumen ab extra intro ferri, manifeste cætera contemplasse, ac celeri cursu omnia suis magistratibus enunciasse.

In Sardine insula Antiquorum ædificia multa, 95
polchráq; Græcorũ more elaborata extare affirmant, ac fornices nouis proportionibus expolitos, quos Iolaus Iphiclisfilius fabrefecit: qui cùm ab Hercule Thespiades accepisset, ad ea loca nauigauit, illáq; inhabitauit ob sanguinitatẽ, quam cũ Hercule congruentẽ habebat, præcipue tamen quoniam Hercules vniuersas occidẽtis regiones subiugauerat. Ea autem insula antea quidem (vt constat) Ichnusa vocabatur, quia immensam humani vestigij similitudinẽ figurámq; sortita est. Felicem, fertilémq; superiori tempore hãc fuisse asserunt: Aristæúmq;, qui agricultura inter Antiquos maxime pollebat, eius loci indigenis impertasse fabulantur, cùm iam pridẽ à magnis auium copiis occuparentur. Nunc vero tali fertilitate fortunáue minime viget, ob Carthaginiensiũ imperium, q; vniuersos fructus cibo idoneos extirpare incolis iubebant. at si eorum quis ipsos plantasset, capitali pœna trucidabatur.

Inter septem Aeolias insulas vna est Lipara no 96
mine, in qua sepulcrum esse fabulantur, de quo quàplurima ac sanè monstrosa enarrant. In hoc vero cõueniunt omnes nocte, ad eum locum accedere

cedere non tutum esse, inde enim tympanorum, cymbalorúmque sonitum, risúmue cum tumultu ac crepita culis euidenter exaudiri asserunt. Aliud quoq; circa eius insulæ speluncam, quod magis horrorem portentúmue inducit, euenisse, scilicet cùm quidam ebrius ante Solis ortũ eo in speculo obdormisset, quem serui eius inuestigabant, tres dies integros cubauit, quarta vero luce à domesticis inuentus est: qui cùm ceu mortuus à domesticis haberetur, ad peculiare sui sepulcrum delatus fuit: sed repente surrexit, omniáq; quæ sibi eo in somno euenerant, astantibus enarrauit. Cæterum etsi hoc quidem fabulosum nobis videtur, nihilominus id obliuioni minime permittere operæpretium esse ducimus, cum eorũ locorum designationem descriptionémue fecerimus.

57 Apud Italiæ Cumas lacus extat, cui Aornus nomen est, qui cùm nihil (vt constat) admiratu dignũ habeat, collibus altissimis trium stadiorum altitudine circundatur, ac eius figura rotũda est, immensámque profunditatem habet. Cæterum ídque mirabile videtur, cùm multæ densæque in eo loco supertollantur arbores, ac nõnullæ in eo reclinentur, nullus tamen introspicere poterit in eius aqua folia cõstanter stare, sed adeo pelluci da synceráq; est, vt qui eam contẽplãtur, stupore maxime afficiantur. Circa Epirum autem, quæ ab eo haud multum distat, calida aqua regionem sæpe itruit, ex qua regio vniuersa Pyriphlegetó est appellata. Quòd autem in eo nulla auis supernolet, absurdum est, qui enim ad eum accesserunt, quandam cygnorũ copiam in ipso oriri referũt.

58 Insulas Syrænum intra Italiæ limites positas esse traditur circa freti promontorium, quod ante locum præcipitem, sinibúsque redundantem ita

cet, ac Cumas, & Possidoniã appellatam continet. Cæterum in eo earum templa constituunt, eásque excellenter & accurate indigenæ sacrificiis venerãtur: quarum hæc nomina esse dicuntur, & prima quidem Parthenopem, alteram vero Leucosiam, tertiam autem Ligiam vocant.

59 Mons quidã cui Delphion nomen est, qui Mentoricam Istriámque mediat cuius fastigiũ altum extat: quod cùm Mentores qui littora Adriç incolunt, ascendunt, ea quæ in Ponto eueniunt, longa intercapedine contemplantur. cæterũ in eo monte forum commune efficitur, ad quod quidem cùm Ponti mercatores ascẽderunt, Lesbia, Chia, Thasia vendunt. ex Adriatico vero mercatores amphoras Corcyraicas.

60 Amnẽ Istrũ nomine qui ex Hercyniis quercetis effluit, bifidũ esse proditur, & partim quidem in Pontum, partim vero in Adriaticũ mare diffundi, argumento, q, non solum hac tempestate, sed antiquorum seculo multò magis visum fuisse, eo quòd loca innauigabilia ibi extant: etenim cùm Iason ad Cyaneas nauigaret ex Ponto, nauigasse per Italiã fama est. At inter cætera signa, quæ nec pauca numero sunt, altaria ab Iasone confecta ostendunt. Inter insulas quoque Adriæ vna est, in qua sacellum multo sumptu Midias Dianæ ædificauit. Amplius Iason freti plãtas minime transnauigasset, (vt dicunt) nisi illinc itinera tolerare cœpisset.

61 In Aegiala insula, quam Tyrrhenũ mare inundat, alia optimatũ monumenta ostenduntur: atq; id quod de calculis dicitur, cõstat, cum iuxta Aegialã littora calculos versicolores reperiri affirment. Hi enim (vt insulæ illius Græci indigenæ aiunt) ex abstersionibus, quas vnctores corij tunc

tempo

temporis efficiebāt, coloré ſuſcipiebāt, cùm nec antea nec poſthac conſpectas fuiſſe fabulentur. Amplius huius rei manifeſta adnotarunt ſigna, vnum quorum eſt, quòd id fretum ob Symplegadum ortum innauigabile ipſis efficitur, vtuntúrq; qui eo in loco extant Poëta teſte. hic enim periculi difficultatem monſtrat, cùm inquit, nemini per loca hæc tranſuehi congruit. cùm pariter nauium tabulas, hominúmq; corpora vndæ maris pernitioſi igniſque turbines alió ferant. Cæterum circa quidem Cyaneas ignem erumpere minime aſſerunt, circa vero fretū quod Siciliam determinat, effundi cùm in medio vtriuſque ignium ſpiraculis ſita ſit, inſulæ videlicet, quæ cótinuo comburit, & eruptiones ignis ætnæ, quæ ſæpenumero per vniuerſam regionem dilabitur.

102 Certis anni temporibus Tarentinos Attei, & Tydei, Aiacíſue, ac Laërtis liberis ſacrificare aſſerunt: at alia & peculari die filiis Agamemnonis ſeorſum ſacrificiū perficere, in qua minime mulieribus fas inerat ea quæ in illis mactabantur, deguſtare. Apud eos quoque ſacellum Achilli dicatum extat. Cæterum poſtquam Hercules Tarentinos occupauit, regionem, quam nunc incolunt, Herculeam nominarunt: cùm ſuperiori tempore ab Ionibus deprædata Plion appellaretur, etſi ab illorū prioribus debellata Sigion nominaretur.

103 Apud Sybaritas vero Philoctetem venerari ferunt, ipſúmque cùm in patriam ex Troia reuerteretur, Malaca Croniata appellata condidiſſe, quæ per cxx. ſtadia à Crotona ciuitate diſtare aſſerūt, ac inibi in Apollinis templo arcus, ſagittaſque Herculis repoſuiſſe enarrant, ſed Crotoniatas ipſos vi inde ſurripuiſſe, ac in eorum Apolliniaco appendiſſe. Inquiunt quoq; Philoctetē vita

functū ibi prope fluuiū Sybarim adiacere, cùm Rhodiis cum Tripolemo opem ferret, qui aduerſus eius regionis indigenas, vt bellum gereret, adſentabat.

In Italia regio eſt prope Metapontū, Gargaria 104
nomine, in qua templum Græcæ Mineruæ [illegible]ſſe
autumant, vbi Epij inſtrumenta eius inſcripta tiulo recumbere, quibus ligneum equum confecerat. hic enim cùm Palladem in ſomnis cerneret, dignum cenſuit ei opera dedicare. cæterum cùm tempus itineris differret, adeo eo in loco ſomno correptus fuit, vt minime nauigare poſſet: qua de cauſa ſacellum id Palladis Græcæ nomenclaturam ſortitum eſt.

Delubrum Palladi Achaiæ dicatum ea in re- 105
gione, quam Dauniam vocant, reperiri affirmāt, in quo Æneas bipēnes, & arma Diomedis, eiúſq; ſociorum dependere conſpiciuntur. Eius vero loci canes Græcos extra aduentantes minime iniuria afficiunt, ſed adulantur ac ceu domeſticis alludunt. Cæterum viros omnéſq; mulieres Danaos ac eorum proximos veſtes atras pullaſve hac potiſſimum vt conſtat cauſa induere, etenim cùm Troianæ in captiuitatem eſſent deductæ, ad ea loca aduentarunt, ac verentes ne ab vxoribus Græcorum compatriotis ſeruitutem acerbiorem atq; duriorem conſequerentur, naues incendio abſoluerunt (vt fama eſt.) itaque ſeruitutem, quam verebantur, effugerunt, ac vnà ipſarum viros ſecum vi, & demum æquo animo degere decreuerunt. 107
ideo nunc quoque Apulas mulieres veſtimenta ſolo verentes, & in imo ſuccinctas conſpici licet, quales Troianas eleganter Poëta deſcripſit, Heleſſepeplus, & Bathycolpus appellans.

Inter Picentinos ſacellum Dianæ extare vulgo 106

ferrur, in quo antiqui operis æneus torquis in
„ Deæ finibus adiacet, cuius epigramma est, Dio-
medes Dianæ. Verumenimuero hunc collo cerui
circumpositum fuisse fabulantur, quem quidem
cum cerui collo cõplicatũ, & tali modo ab Aga-
thocle Siculorum rege compertum, in Iouis de-
lubrum appositum fuisse legitur.

107 Siciliæ promontorium est Pelorus nomine,
circa quod tam magnã croci copiam prouenire
enarrant, vt Græci eius loci incolæ qualitatẽ hu-
ius floris comprehendere nequeant: colligúntq;
illum ac magnis curribus in Pellorum trahunt,
ac verno tempore lectulos tentoriáve sibi ex eo
croco præparant atque conficiunt.

108 Polycritus, qui Siculorũ res carmine cecinit,
in quodam loco mediterraneo lacum quendam
instar immensi clypei inesse scribit, cuius aqua
pellucida, at cæteris turbulentior extat. cæterum
si quis eam leuandi beneficio ingreditur, in lati-
tudinem crescere: si vero rursus se abluerit, longe
eũ diffundi, ac tanta magnitudine augeri, vt eius
extremum quinquaginta hominũ receptaculum
occupat. cùm vero hunc numerũ latitudine attin-
gerit, denuò hic extumescens abluentium corpo-
ra in sublime elata super solum extra expellere,
quo peracto illum ad pristinam mediocrémque
formam constitui. Hunc vero haud solum ho-
mines, sed quadrupeda, cùm in eum se iniece-
rint, effectum patiuntur.

109 In Carthaginiensiũ regno mons extat, cui Go-
nium nomen est, multis variisq; arboribus refer-
tus, ac florũ copia adeò distinctus, vt loca ei pro-
xima, quæ suauẽ olentiam participant, gratã iter
agentibus exhalationẽ effient. Ea tamẽ in regio-
nẽ fontẽ olei exoriri asserunt, qui redolentiã ra-
mentis

mentis cedrię proximam detinet. ad hunc autem
neminem accedere fas est, nisi naturæ fontis ne-
scius sit. hac vero ignorantia seruata fontem plu
rimam olei copiam efferuere inquiũt, adeo vt tu-
to id exhaurire liceat. Aiúntq; fontem prope, la-
pidem quendam magnum ac sponte natum ines-
se, qui æstatis feruore ineunte ignis flammam ef-
fundere asseritur: at algore hyemis procedente
ex eodem loco aquæ emanationem erumpere,
quæ adeo frigida est, vt collecta minime à niue
differre videatur. nec quidem hoc modico tem-
pore apertum esse, sed vniuerso quidẽ æstu ignem
emittit, cæteris vero anni temporibus aquam. Cæ
terum coruos geminos continue circa Iouis de-
lubrum degere affirmant, quorum vnum aliò mi-
nime aduoluare, ac alterum in anteriori parte
colli albicare traditur.

Sitarum Medorúmq; regio est, Thracia nomi-
ne, quã fluuius, cui Ponti nomenclatura extat, in-
undare proditur: in quo lapides ardétes deferun-
tur, verũ ligneis carbonibus contrariũ effectum
consequuntur: etenim follibus excitati quàm ci-
tissime extinguuntur, aqua autẽ respersi refulgẽt,
pulchriorisq; flamma flagrant. cæterũ cùm com-
buruntur, flagitiosam grauémq; olentiam bitumi-
ni proximam efficiunt. qua de re reptilia ea in re-
gione his ardentibus degere nequeunt

Locus nec valde paruus, sed viginti stadio-
rum amplitudine iuxta ipsos est, qui ordeum pro-
creat, quo homines vtuntur: equi vero, & boues,
ac his proxima id comedere nolunt, cæterum
nec sues canésve ob id stercus hominum degu-
stare audent: at horum quicunque pulmentum
panémve ex hoc ordeo confectum ederit, alui
profluuiem emittunt, donec intereant.

110 *Vide Nicãdri expositorem in Theriaca in verbo Threissa.*

111

112 Inter Scotusos Thessaliæ quendam nasci fonticulum legitur, ex quo immensa aquæ copia effluit, qui quidem vlcera confractáque hominum ac iumentorum membra conualescere facit. At si quis lignum, nec penitus, sed tantillum recisum in ipsum iniecerit, id denuo conglutinari, in pristinúmque constitui autumant.

113 In ea Thraciæ parte, quæ supra Amphipolin extat, mõstruosum quid ac incredibile his qui rem cernere minime potuerunt, euenire asserunt. Etenim pueri cùm ad aucupationem ex ruribus regionibúsve exeunt proximis, venandi gratia accipitres assumunt, atque ita venationem perficiunt. postquam autem ad locum idoneum aduentauerint, nominatim magno clamore accipitres vocãt. at illi puerorum voce audita ad ipsos accedunt, atque ad arbusta iter arripiunt, vbi pueri eos baculis percutientes deprehendunt. Verum quod cuncta miranda excedit, est, scilicet accipitres ipsos, cùm auiculas nonnullas aucupantur, eas venatoribus reportare: pueros vero deprehensis auiculis omnibus portionem quandam accipitribus tradere, ac inde discedere.

114 Mirandum id quoque est, quod apud Venetos fieri contingit. In eorum enim regione sæpe monedularum innumerabiles copias deferri, tritícumque, cùm seminant deuorare consumeréque aiunt: quibus Venetos anteaquam ad sua loca aduolare debeant, inter terræ confinia diuersorum fructuum munera apponere, ac ea seminare consueuerunt: quæ si monedulæ degustauerint, adeo in confinio remorãtur, ceu si hostium impetus ipsas repelleret.

115 Ager Chalcidicus in Thracia Olyntho proximus extat, in quo locus Scarabeorum interfector dictus

dictus est, cuius amplitudo paulò amplior area est. at si in hoc cætera deuenerint animalia, rursus ex eo discedere possunt, præterquam scarabei omnes: sed ij locum circuncirca inambulantes fame inibi moriuntur.

116 Iuxta Thraciæ Cyclopas fonticulus existit, cuius aqua aspectu quidé syncera puellucidáve incolis, ac pari modo cæteris apparet. cæterum si ex ea aliquod animal biberit, confestim obire diem aiunt.

117 Iuxta Bisaltas Grastoniæ regionis lepores caprosbina iecora habere traditur. Inibíqui locus quidã est, qui iugeris magnitudiné non excedit, in quem si bruta ingrediãtur, repente interire aunmãt. In ea quoq; regione delubrum aliud Dionysio dicatũ, quod amplitudine pulchritudinéve cætera excellit: in quo, cùm eius festiuitates ac sacra celebrantur, si Deus quidé annualem feraciaté agere intenderit, magnũ ignis splendorem apparere asserunt, & hunc omnes, qui circa delubrum degunt, homines cõspicere. si vero frugum penuriam, lucem hanc minime videri, sed tenebras locum occupare, ceu cæteras noctes legitur.

118 In Elide domicilium quoddam inesse legitur, quod ab oppido stadiorum discrimine maxime distat: in quo, cùm Dionysia persoluuntur, tres vacuos lebetes imponunt. at hæc ita agentes Græcum peregrinum quem volunt vasa explorare, forésque domicilij sigillo concludere adhortantur. & postquam portas aperire decreuerint, sigillis ciuibus aduenisq; ostendunt, foréfq; aperiunt. qui vero ingrediũtur, lebetes vino repletos, locúsque pauimentum ac eius parietes minime oblæsos inueniunt: qua de causa nequaquã suspicandum est, vt id arte aliqua incolæ moliantur.

119 Iuxta Elides miluos quoque carnem è manibus illorum, qui per plateam eam deferunt, eripere scribitur: eos tamen qui sacra conficiunt, minime tangere autumant.

120 In Coronea Bœotiæ talpæ vitam degere, & terram infodere nequeunt, cùm in reliqua Bœotia talparum multa copia habeatur.

121 In Arcadiæ collossis fontem quendam inesse asserunt, in quo musculi terrestres generantur, ac inibi interdiu noctúve pernatant, degúntque. Hoc idem in Lampsaco inueniri asserunt.

122 In Cranone Thessaliæ geminos duntaxat coruos oppidũ incolere asserunt. ij vero cum eniduli fuerint, (vt constat) peregre abeunt, ac alios eiusdem numeri & sui generis inibi relinquunt.

123 In Apollonia, quæ regioni Atlantinorum proxima extat, bitumé fossile enasci, picémq; aquarum more scaturiétem emanasse proditur, haud à Macedonica differentem, nisi hæc crassior nigriórve illa existeret. Cæterũ nec longe ab ea regione ignis omnibus anni téporibus flagrat, veluti circa regionem illam accolæ affirmant. at locus qui comburit, non multum extenditur, (vt constat) sed amplitudinem quinque accubantium occupat: redolet vero sulphur, aluménve, prope autem hunc herbæ profundæ nascuntur. Sed quod alicui admirationem inducere posset, potissimum est, arbores magnas interuallo cubitorum quatuor ab igne distare. Flagrare quoque eiusmodi ignem circa Lyciam, & Megalem Peloponnesi ciuitatem ferunt.

124 Pecora apud Illyrios bis singulo anno parere traditur ac pro maiori parte gemellos, multáque ternos vel quaternos pullos parturire, nonnullas vero quinos aut plures. Amplius autem terna la-

ctis mulctra implere facile asserunt. Gallinas quoque non (vt alibi) semel, sed bis térque interdiu parere affirmant.

Syluestres boues Pæoniæ longe maiores cęteris, qui in aliis locis reperiuntur, extare legitur. 125

Et si de Siciliæ freto quàmplures alij scripserunt, attamen hic, quem retro diximus, Polycrius de ipso portentuosum quid euenire cecinit. Etenim ex Tyrrheno pelago multo cum stridore ac impetu elatam fluctuationem vtriusque promontorij cacumina incurrere ait: quorum aliud quidem Siciliæ, aliud vero Italiæ, cui Rhegion nomen est, ex vasto scilicet mari delatam in angustam fluctuationem concludi inquit. hoc autem exacto vndam in sublimi altúmve extolli multo cum fremitu, vt penitus multam loci amplitudinem ascendentis occupet, & longe astantibus eius elationem visibilẽ esse, quæ fluctuanti mari nequaquã similis extat, tum altitudine, tum albedine, tum etiam spuma. pari quoque ratione qui in locis à mari insuperabilibus extant, inundationes ad vtraq; promontoria irruere, ac inibi conscendere affirmant. cuius quidem rei enarratio incredibilis est, contemplatio vero aspectu intolerabilis extat. cùm interdum vero huius inundationes ex mutuo confractu cõcertant, adeo profundum horridúmque spectaculum his qui vident, exhibere necesse est, vt illorum quamplurimi se sustinere nequeant, sed præ timore hallucinati in terram concidunt. postquam vero vnda ad vtrunque deuenerit locum, ac in sublime elata vsque ad extrema fuerit in mare, quod subter labitur, defertur, ac tunc rursus maximo rugitu fremitúve per immensas asperásque vortices fretum ebullire inquiũt, & ex profundo ad sublime

Universidad de Deusto
Biblioteca

in orbem eleuari, ac versicolorem deferri: cum eius fluctuatio atque longitudo aliquando quidem obscura, quandoque vero cærulea, sæpenumeró; purpurea apparere dicatur. Addebat præterea, quòd animalia cuncta nec auditu nec visu huius fretũ tolerare queunt, sed ad infimas latebras sæpiùs; montiũ partes confugiũt: cùm vero inundatio cessauerit, vortices sublimes variáq; deferte, adeo reciprocationes diuersas actitantes, vt flammæ, ac aliquorum magnorũ serpentum contorsioni persimiles motiones referre videantur.

127 Athenienses cum Cereri Eleusinæ delubrum ædificarent, columnam æneam inter lapides reperisse proditur, cuius in scripto erat: DEI OPEAE hoc monumentum: quàm alij quidem Musæi vxorem extitisse asserunt, nonnulli Triptolemi matrem fuisse.

128 Inter insulas, quæ nomenclaturam Æoli sortiuntur, vna extat, in qua quãdam phœnicon, id est palmularũ copiam innasci affirmant: qua de causa phœnicodam quasi palmulaceam eam appellari. Haud igitur verũ dixit Calisthenes, cum hanc arborem à Phœnicibus Syriam littoralem incolentibus cognomen ademptam fuisse enarrat: quinimo & ipsos Phœnices à Græcis vocatos fuisse tradunt nonnulli, eo quòd primos mares nautas, si illàc pertransibant, cunctos interficiebant, mactabántque. vnde & idiomate Pœbeorum cruentaræ phœnicoe appellant.

Vide Gal. vj. de Locis affectis.

129 Oppidum est, quod ab indigenis Hypata dicitur, in quo columnam quandam vetustissimam repertam fuisse ferunt, quam cùm illam literis vetustissimis insculptam homines eius regionis, cuius fuisset, cognoscere voluerint, nonnullos Athenas columnam deferentes miserunt. *i)* vero dum

Bœotiam perambularent, causam peregrinationis quibusdam externis communicarunt, qui eos Thebas introduxere, in eo præcipue loco, quem Inuenion appellant, cùm assererent inibi maximam literarum inscriptionem reperiri. Referebant quoque in illo quædam consecrata vetustissima inesse, quæ consimiles literarum numeros detinebãt: qua de causa ex cognitis earum, quas inuestigabant, inuentionem ipsos fecisse affirmant, ac huiusmodi carmina composuisse.

Abducta boue Geryonis, pulchráque Erythia. "
Hac luco Alcydes Tersephone posuit. "
Victorem at desiderio Dea candida vicit, "
Nympharum vero de genere vna Erythe. "
Hic puerum fago complexa Erythonta sub alta, "
Concubitus sola hæc dat monumenta sui. "

cùm ex eo, & non ex Erythia boues abdixerint: etenim in Lybiæ & Iberiæ regionibus nullum Erythiæ nomen reperiri legitur.

In Lybia ciuitas est, cui Ityca nomen extat: 130
quæ quidem (vt inquiunt) sita est in eo sinu, qui Hermææ & Equi promontorium mediat, vltra vero Carthaginem. cc. stadiorum intercapedine, quam etiam superiori tempore à Phœnicibus conditam fuisse traditur, quam Carthago annis clxxxvij. (veluti Phœniceæ enarrant historiæ.) In hac enim sal defossile altitudine trium cubitorum innasci aiunt, aspectu quidem candidum, minime verò solidum, sed tenacissimæ sorditiei proximum. cæterum cùm Soli exponitur, consolidatur, ac persimile pario lapidi efficitur, & ex eo animalia cæteráve supellectilia, ac vasa sculptores scalpunt, & conficiunt.

Legitur priscos illos Phœniciæ indigenas, 131
cùm ad Tartessum nauigare cœpissent, tantam

argenti copiam pro oleo atque alia sordidie nautica delata exportasse, vt nec plus habere nec sur ripere argentum ex eo poterant. cæterum cùm adnauigarent aliorsum, cuncta non solum quibus vtebantur, argentea, sed & anchoras omnes ex argento confecisse.

131 Asserunt Phœnices, qui apud Gadiram incolunt, cùm trãs columnas Herculeas quatuor dierum itinere subsolano flatu expirante adnauigarent, ad nonnulla loca solitaria inculcáque accessisse, vlua tamen ac alga repleta: quæ cùm quidé aquarum gurges efficitur, tinguntur: cùm autem inundatio, demerguntur. in quibus thunnorum protétam copiam inuenisse, qui magnitudine & crassitia perpingues inerant. hos vero cùm exsiccassent, in vasis reposuerunt, ac Carthaginé detulerunt. cæterum Cartaginienses eos ex vrbe minime admouebant, sed ob excellentem virtutem, quam in epulis cibisve afferunt, eos inter se illi consumebant.

133 In Pedasia Cariæ regionis Ioui sacrificia persoluuntur, ad quæ capram quandam incolæ mittunt, de qua mirandum quid euenire autumant. Incedit enim hæc ex Pedasso per lxx. stadia, ad locũ sacrificij, per turbámq; multã, quę eam contemplatur, minimé q; capra ipsa cõturbatur, neq; ab itinere auertitur. cùm vero funi alligatur, trámite pulchriori eũ, qui sacerdotia exportat, præcedit. Verum quod cæteris aduenis stupore inducit, est, eius cornua calices quaternos occupare.

134 In Illyriis, quæ Ardia vocantur, iuxta Autariatarum confinia, inquiunt nonnulli mõtem reperiri, cui vallis amplissima vna quàmproxima est, ex qua multam aquæ copiam, non omnibus horis, sed vere dũtaxat resilire aiunt: quam cùm indigenæ exhauriunt, in cauerna aliqua interdiu quidem conseruãt, noctu vero sub dio exponunt: deq; per quinque vel sex dies illi actitantes, aqua indurat, ac optimum sal efficitur: quod gregis gratia præcipue seruant: sal etenim ad ipsos minime vehitur, eo quòd loca longa intercapedine à mari distantia incolant, nec ipsi eum alienigenis degant. Salis igitur maximo vsu greges pascuntur. sal enim bis in anno gregibus cibi causa exhibent. quod si non agerent, quamplurimam gregis copiam ipsis perire contingeret.

In Argo vero locustarum quoddam genus in- 135
nasci affirmant, quod aduersus scorpiones pugnator nuncupatur. etenim cùm scorpionem viderit, in eum surgit: pari passu quoque & scorpio contra illam irruit. hæc quidem in orbem oberrans, in ipsum stridorem emittit: ille vero aculeum, quo armatus est, eleuat, & in eam circunducit, mox aculeum remittit, ac demum omnimode extendit. at illa eum circuncursat, illúmq; postremo aggreditur, ac deuorat. Cæterum hanc comedere locustam scorpionum ictui optimum inesse medicamentum aiunt.

Vespas, quæ in Naxo oriuntur, cùm viperam 136
ediderint, eius venenum attrahere proditur: etenim caro viperæ gratissima gustui vespæ extat. verum si postea aliquem aculeo feriunt, eas adeo illi circundolentias efficere asserunt, vt in illis grauiores morsibus viperarum videantur.

Venenum Scythicum, quo milites Scytha- 137
rum sagittas respergunt, ex vipera confici asserunt. Scythæ etenim vsui reseruant viperas, quæ iam sobolem procrearunt, veluti apertum est. has vero capiunt, ac nonnullorum dierum spatio liquescere dimittunt. cùm autem eas idoneæ

idoneæ putrefactas esse illis visum fuerit,ij vniuersum hominis sanguinem in olla effundentes, intra sterquilinia defodiendo operiunt.cæterum cùm sanguis putruerit, eius partem superiorem, quæ aquæ effigiem repræsentat, virulentæ saniei viperæ commiscent, ac hoc pacto lethalem veneni speciem efficiunt.

138 Regio in Cypro insula extat, cui Curium nomen est,in qua quoddam serpentum genus inesse ferunt, quod proximam cum aspide Ægypti naturam atque facultatẽ obtinet: præterquam quòd si hyberno tempore aliquem morsu defixerit,minime eum lædit.Id autem alia de causa non euenire solet, nisi quòd animal illud condensatum, atque contractum algore hyemis prorsus impotens,nisi calefiat,redditur.

139 In Ceo quoddam apig enus innasci autumant, à quo si quis spina percussus fuerit moritur.

140 In Mysia album quoddam vrsarũ genus inesse aiunt, cuius fœminæ cùm à venatoribus insequuntur,huiusmodi expirationem flatus emittunt, vt insectantium canum carnes putrescere dicantur.pari quoque modo cæteras beluas cibo ineptas respiratione reddere solet.cæterũ si quis vi prope eas aduentauerit, tam magnam pituitæ copiam ex ore effundunt,ceu constat,quæ faciei canum ac simili ratione hominum adhærent, vt ipsos suffocare,vel excæcare videatur.

141 In Arabia hyenarum quoddam genus reperiri affirmant, quod, cùm beluam vel hominem præuiderit,eos obtumescere facit, ac sic in vestigio hærere, vt corpora mouere nequeant. cæterum cùm hæc fecerit,id hienarum genus flagrare videtur.

142 *Syriam Circa * Lyciam animal quoddam inesse ferunt,

cui Leontophonon nomen extat. leo enim interit,cùm hic ex eo aliquid deuorauerit, tamsi id sponte non efficiat, sed ipsum animal fugit. cæterum si venatores eum capiunt, veru decoquunt,& farinæ albæ modo aliis carnibus fœ insidiantes aspergunt: quas si Leo gustauerit, ab illis repente interimitur.Illud quoque animal aduersus leonem vrinam spargit, quam leoni exitialem inesse ferunt.

Vultures ab odore vnguentorum, si quis eos 141
inunxerit, vel aliquod edendi gratia eis delibutum dederit, exanimari affirmant. Scarabeos pari quoque passu rosarum redolentia interire proditur.

in Sicilia,ac in Italia mustellas inesse enar- 144
rant,quarum morsus exitiales sunt,cæterum nec molles & imbecilles, veluti illæ, quæ apud nos degunt, extare traditur. Ac eo in loco muscarum quoddam genus reperiri, quod circunquaq; adiolare dicitur,ac cùm momorderit animalia aliqua,ea interire efficit.

In Mesopotamia Syriæ prouinciæ,ac in Istro- 145
te anguiculos oriri ferunt, qui indigenas minime mordent, aduenas vero mirum in modum iniuria afficiunt.

Circa Euphratem exacte hoc euenire asserunt. 146
etenim quamplurimi angues præcipue iuxta virasque amnis ripas versantur.quocirca in meridie ibi visuntur:cùm vero lux deficit, in altera duntaxat riparum parte apparent. cæterum illi Syrios dormientes minime morsu defigunt, adenas vero Græcos auide & cum cruciatu exanimant.

In Thessalia serpentem, Sacrum nomine,cun- 147
cta non solum quæ momorderit, sed etiam quæ tetig

tetigerit, interficere fama est. qua de causa cùm apparuerit, ac sibilus eius auditur, tametsi id raro videatur, serpentes, & viperæ ac cætera omnia beluarum genera fugiunt. Magnitudo huic non ad amplitudinem, sed ad mediocritatem tendit. Verum in Teno ipsius Thessaliæ oppido tandem à muliercula hic occisus fuit, hoc maxime (vt dicunt) modo. Mulier orbem in terram descripsit, veneficiáque in eo deposuit, ac ad eum vnà cum filio introiuit, móxq; eius feræ sibilum voce imitata est. hic vero aduersus eam resibilauit, & ad orbem accessit. at cùm illi quàmproxime aduentaret circulo, sapore mulieré labefactabat, adeo vt illa ferè minime sopori resistere posset, cæterũ puerum iuxta ipsam sedentem, dormientémque verberibus excitabat, séque increpabat, & filium ac asserebat, si dormire perrexissent, facile interituros: at si coacta vi bestiola orbem ingrediatur, ambo salutem consequuturos. cùm vero serpens in circulum se coniecisset, ipsum quàmprimum mortuum esse memoriæ proditum est.

*

De Admirandis auditionibus commentarioli finis.

ARISTOTELIS PHYSIOGNOMICA.

*

Physiognomonicam scientiam reperiri. Caput I.

QVOD & animæ sequuntur corpora, & ipsæ secundum seipsas non sunt impassibiles à motibus corporis, id manifestum fit valde inebrietatibus, & ægritudinibus: multum nanque animæ mutari videntur à passionibus corporis. Et è contra corpus cõpatitur passionibus animę, manifestum circa amores, & timores, & dolores, & voluptates. Amplius autẽ & in iis quæ natura fiunt, magis vtique aliquis conspiciet, q; corpus & anima ita se habẽt connaturalia, vt fiant causæ plurimarum passionum adinuicem. Nunquam enim animal factum vel generatum est tale, quod formam haberet alterius animalis, animam vero alterius: sed semper eiusdem corpus & animam. quare necessariũ est consequi tali corpori talem formam. Amplius autem & scientes circa vnumquodque animalium ex forma possunt considerare equites equos, & venatores canes. Si autem hæc vera fuerint (semper autem hæc vera sunt) erit sanè ars quæpiam Physiognomonicæ.

Priores

Priores tribus modis Phisiognomoniam speculasse, at tradidisse, non tamen perfecte. Cap. II.

PRiores itaq; Physiognomones iuxta tres modos aggressi sunt hanc disciplinam, quisque iuxta vnũ. Alij quidem ex generibus animalium physiognomizant, ponentes secundum vnumquodque genus figuram quandam animalis, & speciei animam. Alij autem in talibus corpori similem habenti corpus & animam similem putabant. Alij autem quidam hoc quidem faciebant, non ex omnibus autem animalibus experiebantur, sed distinguebant ex ipso genere hominum secundum gentes, quæcunq; differunt secundum vsus & mores: vt Ægyptij, & Thraces, & Scythæ similiter electione signorum faciebant. Quidam autem ex moribus à parentibus, quales mores dispositionem sequantur. sequitur autem vnicuique mos, iracundo, timido, coeunti, & in vnaquaq; aliarum passionum. Est autem secundum omnes modos hos physiognomonizare, & adhuc secundum alios, & electionem signorum dissimiliter fieri. Hi quidem igitur iuxta mores solum physiognomizant. Primũ quidem quòd quidam non iidem cùm sint, mores qui sunt in facie, eodem habent: vt fortis & inuere cundus eosdem habent, animabus vel intellectibus multum separantur. Secundo autem, quòd secundum quædam tempora mores non eosdem, sed aliorum habẽt. tristibus enim existentibus, quandoq; contingit diem delectabiliter ducere, & morem accipere, qui est hilaris: & è contrario hilarem contristari, vt mos, qui erat in facie, permutetur. Adhuc cum his, de paucis vtique semper apparentibus coniecturam quis accipiat. Qui autem ex sens physiognomizant, non recte electionem signoꝝ

signorum faciunt. non enim est vtique dicere percurrentem formam vniuscuiusq; animalium, quod quicunque vni similis huic corpore erit, & anima similis erit. Primum enim, vt simpliciter dicam, nullus vtique videbit hominem ita simile bestiæ, sed assimilantem in aliquo. Adhuc autem cum his, animalia pauca quædam propria habent signa, multa vero cõmunia: quare si quis similis fuerit non secundum proprium, sed secundum cõmune aliquid, quo pacto magis iste leoni, quàm ceruo similior dicetur. decẽs enim propria signa proprium quid significare, communia autem cõmune. Cõmunia ergo signa nihil vtiq; manifestabunt physiognomonizanti. Si autem aliquis propria vniuscuiusque ferarum elegerit, non vtique habebit assignare cuius sunt hæc signa. merito enim proprij proprium. Nihil autem proprium animalium physiognomonizatorum in anima habebit vtique aliquis accipere. neque enim forte solum leo, sed alia multa: neque timidum lepus, sed & alia infinita. Si ergo neque cõmunia eligenti manifestum aliquid fit, neque secundum propria, non vtique erit, vnumquodque animalium aspicere, sed ex hominibus electionem facere oportet patientibus eandem passionem. vt si fortis inspiciat aliquis signat, fortia animalium in vnũ accipientem oportet perscrutari, quæ passiones his quidem omnibus insunt, aliorum autem animalium nulli accidant. Si enim ita quis elegerit, quòd eadem sunt signa fortitudinis prædictis animalibus, non solũ fortitudinis cõmunem inesse passionem eorum quæ sunt in intellectu, sed & alia quædam, sic vtique dubitabit, vtrum fortitudinis aut alterius signa sunt. Sed oportet ex pluribus eligi animalibus, &

non habentibus vllam passionem cõmunem manifestam, cuius vtiq; signa respicias. Quæcunque itaq; signorũ stabilia sunt, aliquid stabile significant, quæ autẽ aduenium, atque discedũt & deficiunt, quomodo vtiq; signum verũ erit non manentis in intellectu. Siquidem enim stabile aduenies, & deficiens signũ quis suscipiet, contigeret vtique ipsum quidem verum esse, nõ tamen conueniens erit, non perpetuo consequens rem. Quæcunque autem passiones factæ in anima non in aliquo permutant signa quę sunt in corpore, quibus vtitur Physiognomon, non erũt huiusmodi cognitiones arti: vt quæ sunt circa opiniones, & scientias Medicum, aut Citharœdum non contingit cognoscere. nam addiscens aliquam disciplinam, nullum permutauit signorum, quibus vtitur Physiognomon.

Quid sit Physiognomonia, & ex quibus generibus Signa in vniuersum accipiantur. Cap. III.

OPortet ergo determinare circa qualia quædam est Physiognomonia (quoniam nõ circa omnia) & ex quibus singula signa accipiãtur. deinde consequenter de manifestissimis circa vnumquodq; declarare. Physiognomonia ergo est, sicut & nomẽ ipsius dicit, circa naturales passiones eorũ quæ sunt in intellectu, & eorum quæ superacquiruntur, quæcunque aduenientia transmutant signa eorum quæ physiognomonizantur. Qualia autẽ hæc sint posterius declarabitur. nunc autẽ dicam ex quibus generibus signa accipiuntur & sint omnia. Ex motibus enim physiognomonizant, & ex figuris, & ex coloribus, & ex moribus in facie apparentibus. & ex lenitate, & ex voce, & ex carne, & ex partibus, & ex figura totius corporis. In vniuersum igitur huiusmodi sunt,

Physiognomoniæ definitio.

di sunt, quæ dicunt Physiognomones de omnibus generibus, signa. Si igitur immanifesta, aut non recte designans esset talis explicatio, sufficiant quæ dicta sunt. Nunc autem fortasse melius est singillatim de omnibus, quæcunq; manifesta sunt ab his quæ physiognomonizamus, exactius explanare, dicentem cuiusmodi signa referantur ad singula, quæcunque in prædictis declarata non fuere.

Quo pacto per vnumquodque dictorum generum Signa accipiantur. Cap. IIII.

COLORES ergo significant, acuti quidem calidum, & sanguineum: albi cum rubore, bonam indolem, quando in leui corpore accidit hic color.

PILI vero, molles quidem timidum, duri autem fortem. Hoc autem signum sumptum est ex omnibus animalibus. timidissimũ enim est cervus, lepus, ouis, & pilum mollissimum habẽt: fortissimum autẽ leo, aper, & pilum durissimũ habẽt. Est autẽ & in auibus hoc idem videre. vniuersaliter enim quęcunq; quidem habent duram pennam, fortes: quæcunq; autem mollem, timidæ: & particulariter est hoc quidẽ videre in coturnicibus, & in gallis. Similiter autẽ & in generibus hominum hoc idem accidit. quicunque enim apud septentrionem habitant, fortes sunt, & durorum pilorum: qui autẽ apud meridiem, timidi, & mollem pilum habẽt. Pilositas autẽ quæ est circa ventrem, loquacitatem significat. hoc autẽ refertur ad genus auium. propriũ enim auis est eorũ quæ sunt circa corpus, pilositas quę circa ventrem est: eorum autẽ quę sunt circa intellectũ, loquacitas.

CARO autem, dura quidem, & boni habitus ἐυκτικὸν. natura insensibilem significat: lenis autem & in- φύσεως.

genioſum,& inſtabilem : niſi in forti corpore & habenti extremitates potentes hoc acciderit.

MOTVS autē tardi quidē mollem intellectū: acuti vero calidū. IN VOCE autē,grauis quidē & intenſa fortem:acuta autē & remiſſa timidum.

FIGVRAE autem,& PASSIONES, quæ apparent in facie, ſecundū ſimilitudines accipiuntur paſſionis: quando enim patitur aliquid, ſit vt ſi hoc habet,quando aliquis iraſcitur, iraſcibile ſignum eiuſdem generis. Mas autē fœmina maior eſt,& fortior,& extrema corporis fortiora & craſſiora, & habitus melioris ,& potiora ſecundum omnes virtutes.

Inueniendorum ex ſignis Habituum,& Paſſionum modi duo. Cap. V.

SIgnorum autem,quæ ſunt in partibus,fortiora ſunt, ea quæ accipiuntur in motibus manifeſtis,& ſecundū motus,& figuras.Omnino autem vni quidem ſignorū credere ſtultum eſt:quando autem plura conueniunt,quæ ſunt in vno,magis vtiq; conueniet, vt quis accipiat vera eſſe ſigna. Eſt autem alius etiam modus ſecundū quem aliquis phyſiognomonizet:nullus tamen aggreſſus eſt. Vt ſi neceſſe ſit iracundum & triſtem & paruum ſecundum morem,inuidum eſſe,etſi nō ſint inuidi ſigna: ex illis tamen prioribus contingat vtiq; Phyſiognomoni & inuidū inuenire, maxime quidem , quando talis proprius modus fuerit eius qui philoſophatus fuerit.poſſe enim quibuſdam exiſtētibus neceſſariū eſſe,propriū putamus Philoſophiç.quod eſt, quando cōtraria ſunt huic iuxta paſſiones, phyſiognomizare etiam mala.

Dubitatio De voce ſecundum paſſionem intendens quiſpiam,acutam putarit,duplicem ob cauſam , iracundi vocem ponendam eſſe. Indignatus enim &

& iratus intendere conſueuit vocem, & acute loqui: ſegniter autem diſpoſitus remittit vocem,& grauiter loquitur. Rurſus autem animalium,fortia quidem grauis vocis ſunt , timida autē acutæ vocis. leo quidem,& taurus,& canis latrabilis,& gallorū qui ſunt animoſi grauiter vociferantur: ceruus autē,& lepus acutæ vocis ſunt.Sed forte & *Solutio.* in his melius eſt, non eo q; ipſorum vox eſt acuta & grauis, fortem aut timidum ponere:ſed arbitrandum eſt, fortem quidem fortis , remiſſam autem & imbecillem timidi. Eſt autem potiſſimum , quando ſigna non ſunt confeſſa ſed ſubcontrariantia,nihil ponere , niſi ſint diſcrepantium inter ſe quædam quibuſdā credibiliora.Et maxime quidē in ſpeciem,ſed non in tota genera referre decet:ſimiliora enim ſunt quęſito.non enim totum genus hominum phyſiognomizamus,ſed quædam eorum quæ ſunt in genere.

Paſſionū,Habituúmue multorū ſigna. Cap. VI.

FORTIS CORPORIS SIGNA. Pili duri: figura corporis erecta : oſſa,& coſtæ,& extrema corporis fortia & magna : & venter amplus, & cōtractus ad ſe:armi lati & diſtantes,nec valde colligati,nec omnino diſſoluti : collum forte, non vehementer carnoſum: pectus carnoſum, & latum : coxa contracta:ſuræ deorſum contractæ: oculus charopus,nec valde expanſus nec omnino clauſus : ſqualidior color in corpore : acuta frons,recta,non magna : * natis neque lenis,neque omnino rugoſa. * *al.gena*

TIMIDI SIGNA. Pilli molles:corpore inclinatus non erectus:ſuræ ſurſum cōtractæ :circa faciem ſubpallidus:oculi imbecilles,& nimium cōniuētes:& extrema corporis imbecilla:& cruta parua:manus longæ & graciles: lumbi autem

parui,& imbecilles:figura contensa in motibus: nõ temerarius,sed supinus,& stupefactibilis:mos qui est in facie,facile mobilis:mœstus.

INGENIOSI SIGNA. Caro humidior & mollior,non boni habitus, neque valde pinguis: quæ circa humeros & collum macriora, & quæ circa faciem: & colligata quæ sunt circa humeros,& inferiora laxata:bene soluta, quæ sunt circa costas:& secundum dorsum non carnosus:corpus album mixto rubore, & purum : cutis tenuis: pili non valde duri, nec valde nigri:oculus charopus,humidus.

INSENSATI SIGNA. Quæ sunt circa collum & crura,carnosa,complexa & colligata:cotyle rotunda:humeri sursum contracti:frons magna,circularis,carnosa:oculus pallidus,obtusus: crura circa talum crassa,carnosa,rotunda:mandibulæ magnæ,carnosæ:lumbi carnosi:cruta longa:collum grossum:facies carnosa, sublonga satis:motus autem,& figuram, & morem qui appareret in facie,secundum similitudines accipit.

INVERECVNDI SIGNA. Oculus apertus & splendidus : palpebræ sanguineæ & crassæ: & parum curuus : humeri sursum eleuati: figura non rectus,sed parũ pronus:in motibus præceps, rubeus corpore,color sanguineus, facies rotũda, pectus sursum contractum.

MODESTI SIGNA. In motibus tardus, & loquens tarde:vox tarda,& plena spiritu,& mitis:oculus hilaris:non splendidus,niger,neq; valde apertus,neque omnino clausus,conniuens tarde.oculorũ enim qui celeriter conniuent,hi quidem timidum,illi vero calidum significant.

IVCVNDI SIGNA. Frons ingens, & carnosa, & lenis;quæ sunt circa oculos humiliora appa

apparet,& facies somnolentior,neq; intense aspiciens neque remisse:& in motibus tardus erit, & remissus:figura,& more qui est in facie,non præceps,sed videtur bonus.

TRISTIS SIGNA. Rugosa facies: & maeri oculi,confracti. simul autem & cõfractiones oculorum duo significant,hoc quidem molle & femininum,illud vero demissum triste , & in figura humilis,& motibus remissus.

CINAEDI SIGNA. Oculus confractus, genu flexibilis,inclinatio capitis ad dextram,motus manuum supini & dissoluti, & ambulationes duplices,hæc quidem circunclinantis , alia vero tenentis lumbos, & oculorum circunspectiones, qualis vtique fuit Dionysius Sophista.

AMARI SIGNA. Facie remissus,nigri coloris,macer,quæ sunt circa faciem quasi abrasa: facies rugosa,non carnosus, recti crinis & nigri.

IRACVNDI SIGNA. Rectus corpore,figura bene costatus, animosus , subrufus, humeri distantes, & magni,& lati:extrema magna,& fortia lenis & circa pectus,& circa bubones:barbatus probe, capillorum ambitus floridus,deorsum tendens.

MANSVETI SIGNA. Grauis specie,carnosus,caro humida,& multa:bonæ magnitudinis,& commensuratus:figura curuus,cursus capillorum sursum vulsus.

SIMVLATOR. Pinguia quæ circa faciem, & quæ circa oculos rugosa,somnolenta facies de more videtur.

PVSILLANIMVS, paruorũ membrorum, & paruorum articulorum, macer , & paruorum oculorum , & paruæ faciei , qualis vtique fuit Leucadius Corinthius.

TALORVM AMATORES, iusto breuiorem cubitum habentes gaudentes parta victoria.

Val. contra versiarum

AMATORES MVNERVM, quibuscunque est superius labium eleuatum, & forma proni, & rubicundi.

MISERICORDES, quicunque pulchri & albi coloris, & habent oculos pingues, & nares deorsum distãtes, & semper plorãt. Iidé etiã amatores sunt mulierũ, & genitores fœminarũ, & circa mores in amoré propẽsi, & semper memores, & ingenioſi, & calidi. horũ autẽ signa dicta sunt. Misericors est sapiens, & timidus, & modestus. immisericors insipiens, & inuerecundus.

VORACES sunt hi, quibus id quòd est ab vmbilico ad pectus, maius est, quàm quod inde est vsque ad collum.

LVXVRIOSVS, qui est albi coloris, & hirsutus: rectis capillis, & crassis, & nigris: & tempora hirsuta, oculus pinguis, & lasciuus.

AMATORES SOMNI, qui habent superiora maiora, curuipedes, calidi, habentes carnẽ boni habitus, elegntes forma, & hirsuti carca vẽtrem.

MEMORES, qui habent superiora maiora, pulchra, & carnosa magis.

Inueniendorum Signorum methodus. Cap. VII.

VIdentur autem mihi anima & corpus cõpati adinuicem: & animæ habitus alteratus simul alterat corporis formã, & iterũ forma corporis alterata simul alterat animæ habitũ. Quoniam enim animæ inest tristari & lætari, manifestũ est quòd tristes obscuræ faciei sunt, & gaudẽtes hilaris. Siquidé igitur anima dissoluta, formã, quæ est in corpore, adhuc existere cõtingeret, sanẽ & ita anima & corpus compatibilia forent, quàmuis cõferẽtes adinuicẽ non essent, nunc autẽ manifestum

stum q̃ vtrunq; sese cõsequitur. Maxime tamen id ex hoc manifestũ fiat. Mania enim videtur esse circa animã: & Medici medicamentis purgantes corpus, & victibus nonnullis vtentes in ipsis permutãt animã à mania. curationibus autẽ corporis, simul & corporis forma soluitur, & anima à mania permutatur. Quoniam igitur vtraq; soluuntur, palã, quòd sibi inuicem conferunt. Manifestum insuper est, quòd virtutibus animæ similes corporis formæ fiunt: quare sunt omnia similia in animalibus eiusdem cuiuspiam declaratiua: hæc vero minime. Et quibus animalia operantur, hæ quidem propriæ passiones vniuscuiusque sexus animalium sunt, illæ vero cõmunes. In proprijs igitur operibus animæ, propriæ passiones secundum corpus, in communibus autem communes. Cõmunes quidem sunt, iniuria, & quæ est circa venerea excessus. iumentorum, & nõ iumento rum cõmunis est iniuria: porcorum, & asinorum habitus qui est circa venerea. Proprium autẽ est, in canibus quidé, cõtumelioſum: in asinis autem indolens. Quomodo igitur commune quidem & proprium conuenit distingui, dictum est. Opus autem est multa consuetudine, si quis debet esse sufficiens ad dicendum singula de his. Quoniam enim ea quæ videntur in corporibus, dicuntur referri ad similitudines quæ fiunt ab animalibus, & ab actibus: & proprietates quædam aliæ à calidítatibus, & frigiditatibus fiunt. Sunt autem horũ quædã apparentiũ in corporibus parua differentia vtentia, & eodem nomine appellata: vt pallores qui fiũt à terroribus, & qui à laboribus: hi enim eodé nomi ne vtũtur, & differentiã paruam habẽt inter se. parua autẽ differẽtia existẽte, non facile est cognoscere: sed ex cõsuetudine formæ

masticãdo cocunt.

ictus

apparentem quidé assumere conuenientiã oportet. Est igitur & optimus modus & citissimus, qui est ab apparente conuenientia. & contingit ita eo modo vtentem multa dignoscere: & non solum vniuersaliter vtile est, sed ad electionem signorũ singulariũ. electorũ enim quodq; decere oportet tale, vt quod eligitur vult. Amplius autẽ secundum electionẽ signorũ, & syllogismo, quo vti opus est, vbicunq; contingat, adiungẽtes conuenientibus conuenientia, vt si inuerecundus erit & paruiloquus, & fur vtique erit & illiberalis. & fur quidem consequens inuerecundiam, & paruiloquium illiberalis. In talibus igitur quibusque oportet hoc modo cõgruentem fieri methodum.

Passionum, Habituumq; in animalibus distinctio, ex masculini fœmininiq; generis comparatione. Cap. VIII.

NVnc autem primum tentabo genera animalium distinguere, & quæ ipsorum conueniũt permutari, vt sint fortia & timida, & iusta & iniusta. Distinguendum autem animalium genus in duas formas, in masculinam & in fœmininam, adiungentem id quod congruit vnicuique formæ. sunt enim similes. Et quas conamur nutrire, ferarum, mansuetæ magis, & molliores secũdum animas fœminæ maribus sunt, minus autem fortes. verum nutrimenta, & assuetudines manuum recipientes magis. quare existẽtes tales erunt fermè minus iracundæ maribus. Manifestum autem id ex nobis alicubi est: quoniam cum ab ira vincimus, difficillime persuasibiles, & maxime respicimus, ne quicquam vsquàm eueniat. ferimur autem ad violentiam inferendam, & patrandum, ad quodcunque ira impulerit. Videntur autem mihi magis malefica fieri fœminea masculis, & proteruiora, petulantioráue, & illiberaliora, & impotentiora. Fœminæ igitur, & quæ apud nos nutriuntur, valde manifesta sunt: quæ vero sunt apud syluam, omnes confitentur & pastores & venatores, quòd talia sunt qualia sint dicta. At vero & hoc manifestum est, quòd singula in vno quoque genere fœmina mare minoris capitis, & angustioris faciei, & gracilioris colli sit, & pectora imbecilliora habent, & minorum costarum sunt. coxendices autem, & coxas magis carnosas maribus. genua autem flexibilia, & crura gracilia habent. pedes vero pulchriores, & formam totius corporis molliorem, quàm fortiorem. minus neruosa autem sunt, & molliora prædita humidioribus carnibus. Masculina autem his omnibus contraria habentia, eo quèd natura sunt fortiore, & iustiore, genere. fœmina autem est timidior, & iniustior natura.

De Leone, omniũ animaliũ perfectissime maris formam assumente.

His ita se habentibus, videtur Leo omnium perfectissimo assumpsisse maris formam.

Leo enim habet os ingens: faciem autem quadratiorem, nòn valde osseam: superiorem mandibulam non proëminentem, sed æqualiter pendentem deorsum: nasum autem magis crassum quàm subtilem: oculos charopos, concauos, non valde rotundos, neque valde proëminentes: magnitudinem vero moderatam: supercilia ingens: frontem quadratam, ex medio subcauam magis. ad supercilia autem & nasum sub frõte velut nubes superstat. supra frontem, iuxta nasum, habet pilos inclinatos, veluti asylum: caput moderatum, collum bonæ longitudinis, crassum, commensuratum: crinibus flauis, non planis neque valde crispis. quę sunt circa humerorũ claues spacioſa magis, quàm cõiũcta, humeros fortes, & pe

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctus iuuenile, & metaphrenum latum: robustis cōstis, robustóq; dorso abunde præditum. coxendices non carnosas, nec coxas: crura fortia & nerūosa: gressum iuuenilem: & totum corpus articulatum, & neruosum, neque valde durum, neq; humidum. ambulās autem tarde, & magnifice incedens, & se in humeris cūm ambulat quatiens. Talis igitur est secundum ea, quę sunt circa corpus.

Ἀνητικὸν, Trans. ante. datiuū Ἀνητικῷ, De Pardali, omnium animaliū fœmineam formā maxime ostendentem.

Quæ autem circa animam * susceptiuum, & liberale, magnanimum, & amans victoriç, & mansuetum, iustum, & amans eorū cum quibus versetur.

Pardalis autem, inter ea quæ fortia videntur, fœmineæ formæ magis est, nisi secūdum crura. his autem operatur & aliquod opus fortitudinis facit. Habet enim facié paruam, os magnum, oculos paruos, albos, cōcauos: ipsósque circumuagantes magis: frontem longiorem, versus aures rotundam magis, quàm planam: collum lōgum valde, & gracile: pectus expers costarum, & longum dorsum: coxendices carnosa, & coxas: quæ vero sunt circa ilia & vētrem, leuia magis. color autem vārius, & totum inarticulatum, & incommensuratum est. Forma corporis talis est. In his autem quæ circa animam, pusillum est, & furax, & in summa dolosum. Animalia igitur, quæ videntur fortia, conuenientiora transumpta, masculinæ formæ & fœmininæ, dicta sunt, alia autem quæcunque sunt, facile est vtiq; pertransire. Quæcunque autem ad physiognomonizandum inspicere conueniet ab animalibus. in electione signorum dicetur. Electio autem signorum, quæ est secundum homines, sic accipitur.

De Pedibus.

De Passionum Habituumq; signis, à corporis partibus sumptis. Cap. IX.

QVibuscunq; pedes bene formati, & magni & ar-

& articulati, & neruosi, fortes sunt secundum ea quæ sunt in anima. reducuntur ad masculinum genus. Quicunq; autē pedes paruos, strictos, inarticulatos habent, delectabiliores autē visu quàm fortiores, molles sunt secundum ea quæ sunt in anima. referuntur ad fœmininum genus. Quibus pedū digiti curui, inuerecundi, & quibus vngues curui, referuntur ad aues curuorū vnguium. Quibus pedum digiti coniuncti sunt, timidi. referuntur ad coturnices strictorum pedum in lacubus degentes.

De talis pedum.

Quibuscunque ea quæ circa talos sunt & neruosa, & articulata, fortes secundum animam. referuntur ad masculinum genus. Quicunq; autem sunt talis carnosi & inarticulati, molles secundum animam. referuntur ad fœmininum genus.

De Cruribus.

Quicunq; crura habent articulata, & neruosa, & robusta, fortes secundum animam. referuntur ad masculinum. Quicunque crura gracilia, nerosa habent, luxurioſi. referūtur ad aues. Quicunque crura valde superflua habent, vt parum diruptа, odibiles, & inuerecundi. referuntur ad apparentem decentiam. Qui genu flexiles, cinædi. referuntur ad apparentem conuenientiam.

De Coxis.

Qui habent coxas osseas & neruosas, fortes sunt. referuntur ad masculinum. Qui habent coxas ossulentas, & superfluas, molles sunt. referuntur ad fœmininum.

De Natibus.

Quicunque nates acutas osseas habēt, sunt fortes. Quicunq; vero carnosa, pinguia habent, molles. Quicunque autē habent modicā carnē veluti desiccatam, mali moris sunt. referūtur ad simias.

De Lūbis.

Qui lumbosi, amatores ferarum. referuntur ad canes, & leones. Videbit vtique aliquis & canes ferarum amatores lumbosos esse.

Quibus

De Ventre. Quibus ea quæ sunt circa ventrẽ, pinguia, bene fortes. referuntur ad masculinũ. Quicunq; autem non pingues, molles. referuntur ad indecentiam.

De Dorso Quibuscunque dorsum ingens, & forte, fortes sunt anima. referuntur ad masculinum. Qui autem dorsum strictum, & imbecille habent, molles. referuntur ad fœmininum.

Qui autem robustis costis, fortes sunt secundum animam. referuntur ad masculinum. Qui autem non bene costati, molles sunt secũdum animam. referuntur ad fœmininum. Quicunque autem ex costi circumtumidi sunt sicuti inflati, loquaces, & stultiloqui. referuntur ad boues, vel ad ranas.

De Vmbilico. Quicunque autem maius habent, quod ab vmbilico est vsque ad extremum pectoris, eo, quod est ab extremitate pectoris vsque ad collum, voraces, & insensibiles. Voraces quidem, quoniam ventrem magnum habent, quo appetunt cibum: insensibiles autem, quia angustum locum habẽt sensus, atque in arctum redactum ab eo, qui recipit eibum, ita vt sensus grauati sint propter repletiones ciborum, aut indigentias.

De Pectore Quicunque autem pectus magnum habent, & dearticulatum, fortes sunt secundum animam. referuntur ad masculinum.

De Metaphreno. Quicunque autem metaphrenum habent magnum, & bene carnosum, & articulatum, fortes sun secundum animam. referuntur ad masculinum. Quicunque autem imbecille, & non carnosum, & inarticulatum, molles sunt secundum animam. referuntur ad fœmininum. Quibuscunque autem metaphrenum curuum est valde, humerique ad pectus contracti, mali moris sunt. referuntur ad apparentem conuenientiam: quia apparent ea quæ antrorsum, conuenientia videri. Quicunque autem metaphrenum eminẽs habent, generosi, & insipientes. referũtur ad equos. Quoniam autem neque curuum vehementer oportet esse: neq; cõcauũ metaphrenũ, quęrẽdũ bene formati.

De Ceruice & Humeris. Quibuscunque ceruix articulis eminentibus & humeri fortes sunt secundum animam. referuntur ad masculinum. Quibuscunque autem ceruix, & humeri imbecilles, & inarticulati, molles sunt secundum animam. referuntur ad fœmininum. Hæc dico, quæ dixi de pedibus, & coxis.

Quibuscunque humeri bene soluti sunt, liberales sunt secundum animam. referuntur ad apparens: quia conuenit apparenti formæ liberalitas. Quibuscunq; vero difficulter solubiles, cõuulsi, illiberales. referũtur ad apparentẽ cõuenientiam.

De his quæ sunt circa Colli. Quibuscunque autem ea quæ sunt circa clauem colli bene solubilia, sensibiles. nam bene solubilibus existentibus his quæ circa clauem, facile motum sensuum recipiunt. Quibus vero quæ circa claues sunt, conclusa sunt, insensibiles. difficulter enim solubilibus existentibus his quæ circa clauẽ, imporentes sunt recipere motũ sensuũ.

De Collo. Qui collum grossum habent, fortes sunt secundum animam. referuntur ad masculinum. Qui autem habent gracile, imbecilles sunt. referuntur ad fœminas. Quibus collũ crassum, & carnosum, iracũdi. referũtur ad iracũdos tauros. Quibus autẽ est ingens, nõ valde crassum, magnanimi. referũtur ad leones. Quibus est lõgũ gracile, timidi sunt. referũtur ad ceruos. Quibus autẽ breue valde, dolosi, & insidiatores. referuntur ad lupos.

De Labijs. Quibus sunt labia gracilia & in extremitatibus laxa, ita vt superius labium ad inferius protendatur ad coniũctionẽ labiorum, magnanimi sunt. referũtur ad leones. Videbit vtiq; aliqs hoc & in

& in magnis & fortibus canibus. Quibus labia gracilia dura, circa dentes caninos supereminentia, qui ita habent, ignobiles. referuntur ad sues. Qui autem crassa labia habent, & superius inferiori propendens, fatui. referũtur ad asinos. Quicunque autem superius labium, & gingiuas proẽminentes habent, amatores sunt contumeliarum. referuntur ad canes

De Naso. Qui autẽ nasum extremum crassum habent, segnes. referuntur ad boues. Qui autẽ nasum extremum à summo crassum habent, insensibiles sunt. referuntur ad sues. Qui nasum extremum acutum habent, sæue irascibiles sunt. referuntur ad canes. Qui autem nasum habent rotũdum & obtusum, magnanimi. referuntur ad leones. Qui vero nasum extremũ subtilem habẽt, auiculares. Quibus incuruus à frõte mox deducitur, inuerecũdi sunt. referũtur ad coruos. Qui autẽ aquilũ habẽt, articulatũ à frõte, magnanimi. referuntur ad aquilã. Qui autẽ nasum cõcauũ habẽt, & quæ ante frontem rotunda, circunferentiam autem superiorem erectam, luxuriosi, referuntur ad gallos. Qui vero simum, luxuriosi. referuntur ad ceruos. Quibus autem nares sunt apertæ, iracundi. referuntur ad passionem, quæ fit in ira.

De Facie. Qui faciem carnosam habent, segnes. referũtur ad boues. Qui faciem macilentã habẽt, accurati. Qui autẽ carnosam, timidi. referuntur ad asinos, & ceruos. Qui valde paruã habent, pusillanimi. referuntur ad catũ, & ad simiã. Quibus facies magna, tardi. referuntur ad asinos, & boues. Quoniã vero neq; paruã neq; magnã oportet esse, medius habitus vtique horum erit conueniens. Quibus autem facies videtur parum decens, illiberales sunt. referuntur ad apparentem conuenientiam.

Qui

Quibus autem ab oculis tanquam vesiculę dependent, amatores vini sunt. referuntur ad passionem. Item quibus vehementer cadunt quæ ante oculos apparent, vt vesiculæ, amatores somni. referuntur ad passionem. Item ex somno surgentibus, dependent quæ sunt in oculis. Qui oculos paruos habent, pusillanimi. referuntur ad apparentem decentiam, & simiam. Qui vero habent oculos magnos, referuntur ad boues. Igitur bene formatum oportet neque magnos neque paruos habere oculos. Qui vero concauos habent, malefici. reducuntur ad simiam. Quicunque habent oculos eminentes, fatui. referuntur ad apparentem decentiam, & asinos. Quoniam autem neque eminentium oculorum, neque concauorum oportet esse, medius vtique habitus præstabit. Quibuscunque autem oculi sunt parum concaui, magnanimi. reducuntur ad leones. Quibus vero plus mansueti referuntur ad boues. *De Oculis.*

Qui frontem paruam habent, indisciplinabiles. referuntur ad sues. Qui autem magnam valde, tardi. referuntur ad boues. Qui vero rotundam habent, insensati. referuntur ad asinos. Qui autem minus planam habent, sagaces. referuntur ad canes. Qui vero quadrangulum commensuratum fronti habent, magnanimi. referuntur ad leones. Qui autem collectam habent, adulatores. referuntur ad passionem quæ fit. Id autem in canibus videbit quispiam: quomiam canes cum blandiuntur, contractam habet frontem. Qui autem nebulosam, audaces. referuntur ad taurum, & leonem. Quoniam autem nebulosus habitus audaciam significat, tranquillus autem adulationem, medius habitus vtique horum bene decentẽ se habet. Qui tristem habent frontem, mœsti. *De Fronte.*

referuntur ad passionem: quoniam mœsti tristem habent faciem. Qui autem demissam, lamentabundi. referuntur ad passiones, quia lugentes, demissæ sunt frontis.

De Capite. Qui habent magnum caput, sensati. referuntur ad canes. Qui vero paruum, insensati. referuntur ad asinos. Qui habent capita pineata, inuerecundi. referuntur ad habétes vngues curuos.

De Auribus. Qui aures paruas habent, simiales sunt. Qui autem magnas, asini. Videbit autem aliquis & canum optimos moderatas aures habere.

De Passionum, Habituúmque signis, à communibus quidem Veneribus ee sumptis, membrorum tamen particularibus applicatis.

Caput X.

De Coloribus. QVi valde nigri sunt, timidi. referuntur ad Ægyptios, & Æthiopes. Valde autem albi, timidi sunt. referuntur ad mulieres. Color autem qui confert ad fortitudinem, medium horum oportet esse. Flaui, magnanimi sunt. referuntur ad leones. Rubei valde, astuti. referuntur ad vulpes. Pallidi, colore turbati, timidi sunt. referuntur ad passionem quæ fit ex timore. Qui autem mellei coloris sunt frigidi. frigida autem mobilia difficulter. mobilibus autem difficulter existentibus iis quæ iuxta sunt corpus, erunt vtique tardi. Quibus color ruber est, acuti sunt: quoniam omnia quæ sunt secundum corpus, à motu calefacta erubescunt. Quibus color flammeus est, maniaci: quia ea quæ sunt in corpore, vehementer calefacta, flammeum colorem habent. Qui autem extreme calefacti, maniaci vtique essent. Quibus autem est flammeus color circa pectus, difficilis iræ sunt. referuntur ad

ad passionem. iratis nanque superascenduntur ea quæ sunt circa pectus. Quibus autem circa colum & tempora venæ distensæ sunt, difficilis iræ. referuntur ad passionem, quia iratis hæc accidunt. Quibus facies supererubescens est, verecundi sunt. referuntur ad passionem, quia verecundatis supererubescit facies. Quibus genæ supererubescunt, amatores sunt vini. referuntur ad passionem, quia ebriis supererubescunt, genæ. Quibus auten oculi supererubescunt, extra se feruntur ob iram. referuntur ad passionem: quia qui ab ira efferuntur, erubescant oculis. Quibus autem oculi valde nigri, timidi. niger enim color valde, videtur timiditatem significare. Qui autem non sunt valde nigri, sed declinant ad flauum colorem, boni animi sunt. Quibus autem oculi glauci aut albi, timidi sunt. visus est enim albus color timiditatem significare. Qui autem non sunt glauci, sed charopi, boni animi sunt. referuntur ad leonem, & aquilam. Quibus autem vino colore similes sunt, stolidi sunt. referuntur ad capras. Quibus ignei sunt, inuerecundi. referuntur ad canes. Qui autem oculos discoloratos habent & turbatos, timidi. referuntur ad passionem: quia qui timuerint, pallidi fiunt colore non æqualiter. Quicunque oculos lucentes habent, luxurioſi. referuntur ad gallos, & coruos.

De Pilositate in qua cunque corporis parte. Qui tibias pilosas habent, venerei sunt. referuntur ad hircos. Qui autem ea quę sunt circa pectus, & ventrem valde pilosa habent, nunquàm in eisdem perseuerant. referuntur ad aues: quia eæ pectus, & ventré valde pilosa habent. Qui pectora habent valde nuda, vel non pilosa, inuerecundi sunt. referūtur ad mulieres. Quoniam igitur non oportet valde pilosa esse, neque nuda medius ha-

bitus est optimus. Qui humeros pilosos habent, nunquam in eisdem perseuerant. referuntur ad aues. Qui dorsum habent pilosum valde, inuerecundi sunt. referuntur ad bestias. Qui autem collum retro pilosum habent, liberales sunt. referuntur ad leones. Qui autem mētum habent acutum, animosi. referuntur ad canes. Qui habent supercilia coniuncta, tristes sunt. referuntur ad similitudinem passionis. Qui supercilia diuulsa habent ante nasum, & extensa vsque ad tempora, fatui sunt. referuntur ad porcos. Qui erectos pilos habent in capite, timidi. referuntur ad passiones: quia timentibus eriguntur. Qui capillos multum crispos habent, timidi. referuntur ad Æthiopas. Quoniam igitur & erecti, & vehementer crispi timiditatem ferunt, qui in extremitate sunt crispi ad bonum animū referuntur. referuntur autem & ad leonem. Qui id frontis, quod est ante caput, eleuatum habent, liberales sunt. referuntur ad leones. Qui in capite adnatos habent capillos ad frontem iuxta nasum, sunt liberales. referuntur ad apparentem decentiam.

Pars hæc nō est in antiqua trāslatione, & forte Græco codici addita est.

[QVI longi, ac tardi gressus, sit vtique tarditate molestus, perfectiuus: quoniam longe progredi efficax, tarde vero cogitabundum. Qui breuis, ac tardi gressus tarditate molestus, non perfectiuus: quoniam breuiter, tardéque progredi minime efficax. Qui longi, ac celeris gressus minime molestus, perfectiuus: quoniam celeritas perfectiuum, longitudo vero non inefficax. Qui breuis, & celeris gressus *molestus, non perfectiuus.]

Non molestus.

De membrorū motibus

DE manus, & cubiti, & brachij motu eadem referuntur. Qui humeris rectis, tensis insultant, galeangones. referuntur ad equos. Qui scapulis mouen-

mouentur curui, elati. referuntur ad leones. Qui pedibus inuersis ambulantes, & cruribus, fœminini. referūtur ad mulieres. Qui vero corporibus circunuorquentes se & fricantes, adulatores sunt. referuntur ad passiones. Inclinati autem ad dextram in ambulando, cinædi sunt. referuntur ad apparentem decentiam. Quicunque oculos habent bene mobiles, acuti, rapaces. referuntur ad accipitres. Qui palpebrizant, timidi: quia in oculis primum mouentur.

Hæc etiam pars in antiqua deest trāslatione fortéque & ipsa Græco codici est adiecta.

[Qui demissum aspectum: & quibus altera palpebras immittiur in oculis per medium fixi aspectus: & qui palpebras superiores tarde reducunt, mollitérque intuentur: & qui palpebras immittunt: in vniuersúmque omnes, qui molliter solutéque spectant, referuntur ad apparentem decētiam, & ad fœminas.] Qui oculos frequenti tempore mouentes, tinctúram albuginis in oculo velut immotam habent, intellectiui, si enim in quopiam intellectio vehementer fiat, anima fiat, & visus.

De Voce.

QVI voce admodum magna vociferantur grauiter, iniurioſi. referuntur ad asinos. Quicunque autem vocant à graui incipientes, & finiunt in acutum, iracundi, & lugentes. referuntur ad boues, & ad decentiam vocis. Quicunque autem vocibus, acutis, mollibus, ac ruptis loquūtur, cinædi. referuntur ad mulieres, & ad decentiam. Quicunqi grauiter vocāt, magnū ac perplexum, referuntur ad fortes canes, & decentiam. Quicunque molliter sine contentione vocant, mansueti. referuntur ad oues. Quicunque vocant acute & fortiter, iracundi. referuntur ad capras:

De Paruis corpore, & Magnis.

PARVI valde, acuti sunt. latione enim facilis paruum, locum continente, motiones

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoque valde velociter accedunt ad sapere. Qui autem sunt valde magni, tardi. lationem enim sanguinis magnum locum continente, motus tarde accedunt ad sapere. Quicunque autem paruorum siccis carnibus vtuntur, aut & coloribus, aut quæ per caliditatem corporibus superfluunt, nihil perficiunt. existente enim in latione paruo, & veloci propter igneum, nunquam secundum idem est sapere: sed aliud in alio prius, quàm excedens perficiat. Quicunque vero magnorum humidis carnibus vtuntur, & aut coloribus, qui propter frigiditatē innascuntur, nihil perficiunt. existente enim latione in magno loco & tardo per frigiditatem non permittit aliquid accedere ad sapere. Quicunque autem paruorum humidis carnibus vtuntur, & coloribus propter frigiditatem, fiunt perfectiui. existente enim motu in paruo, difficulter mobile temperamenti, commensurationem præbuit primum perficere. Quicunque autem magnorum siccis carnibus vtuntur, & coloribus per caliditatem, fiunt perfectiui & sensitiui. existente enim latione in loco magna, & tarda propter frigiditatem, nihil conducet accedens ad sapere. Quicunque vero magni siccis carnibus vtuntur, & coloribus propter caliditatem, fiunt perfectiui & sensitiui. magnitudinis enim excessum, & carnium & coloris caliditas acquisiuit, vt commensurata sit ad perficiendum. Excedentia igitur corporum magnitudinibus, aut paruitatibus deficientia, quomodo perfecta sunt, & quomodo imperfecta, dictum est. Media autem natura horum ad sensus optima & perfectissima, quibus vtique supponitur inesse. motus enim non multi existentes facilius ad mentem accedunt: nec etiam parui existentes supergrediuntur

diuntur: quare perfectissimam & ad perficiendum quæ fuerint proposita, & ad sentiendum oportet moderatam esse magnitudinem.

INCOMMENSVRATI, astuti. referuntur ad passionem, & ad fœminam. si enim qui incommensurati, astuti: commensurati vtiq; erunt simul & iusti, & fortes. Relationem autem commensurationis ad corporum bonam motionem, & bonam natiuitatem reducere oportet, sed non ad formam maris, sicut in principio dictum est. Bene se habet autem & omnia signa, quæcunque prædicta sunt. referre ad apparentem conuenientiam, & in masculum & fœminam. hæc enim perfectissima diuisione diuisa sunt, & demonstratum est, quòd masculus est fœmina iustior, & fortior, & vt in vniuersum dicatur melior. In omni autem electione singulorum, alia aliis signis magis declarant manifeste subiectum: manifestissima autem, quæ in principalibus locis fiunt. Principalissimus autem locus est, qui est circa oculos, & frontem, & caput, & faciem. secundus autem qui est circa pectus, & humeros. consequenter circa crura, & pedes. qui autem circa ventrem, minimus. Omnino autem, vt sic dicam, ista loca manifestissima signa præbent, in quibus & prudentiæ plurimæ decor apparet.

De Commē surati & Incommensurato.

Physiognomicorum finis.

ARISTOTELIS DE COLORIBVS LIBELLVS,

A Simone Portio Neapolitano latinitate donatus, ac

COSMO MEDICI

Florentinorum Principi Magnanimo Duci.

De coloribus simplicibus. Caput I.

Libri huius phrasis Theophrastũ potius aut aliũ, quã Stagiritã sapere videtur.

SImplices colores sunt, qui elementa, puta ignem, aërem, aquam, & terram sequuntur. Aër enim & aqua per se sunt natura alba: ignis autem, & sol, flaui: terra vero natura alba est, at propter tincturam multicolor apparet. quod in cinere fit manifestum. nam exusto colore, qui tincturam faciebat, albus euadit: non tamen omni ex parte: quòd fumo, qui niger est, tingatur. Quocirca etiam lixiuium efficitur flauum: flammeo, & nigro aquam colorante. Niger autem color consequitur elementa, cùm in se inuicem mutantur. Alij, qui ex his facile intelliguntur, fiunt mixtione sibi

ne sibi inuicem temperatorum. Tenebra autem fit deficiente lumine. Tripliciter enim nigrũ nobis apparet. aut enim omnino quod non videtur, est natura nigrum: aut à quibus nullum prorsus lumen fertur ad oculos, nam quod non videtur, cùm ambiens locus videtur, nigri reddit apparentiã. apparent item nobis huiusmodi omnia nigra, à quibus rarum & paucum lumen repercutitur. Quare & nigræ apparent vmbræ. Similiter & aqua, quando exasperata fuerit, quemadmodum maris horror. nam propter superficiei asperitatem paucis radiis incidentibus, & dissipato lumine, vmbrosum nigrum apparet. Propterea & nubes, quando densa fuerit valde. eadem quoq; ratione, & aqua, & aër, quando non omnino pertrat lumen. etenim hęc videtur esse nigra, quòd profunditatem habeant: eo quòd omnino rari radij refranguntur. intermedię enim partes ipsorum luminis, omnes videntur esse nigræ, propter tenebram. Quòd autem tenebra non sit color, sed luminis priuatio, non difficile est tuum ex aliis multis dicere, tum potissimum ex eo, quòd non sit sensibilis quanta qualisque figura sit tenebra, quemadmodum in aliis visibilibus. Quòd autem lumen sit color ignis, perspicuum ex eo est, quoniam nullum alium quàm hunc inuenitur habere colorem: tum quia hic solum est per se visibilis, alia vero per hunc. Cæterum hoc est considerandum. nonnulla enim quæ non sunt ignis, neque ignis species natura, lumen facere videntur. Quin ergo ignis color est lumen: non tamen etiam lumen, ignis solius est color. Sed vsu venit hunc colorem, non soli igni inesse, lumen tamen esse ipsius colorem. nullo quippe alio eius visionem fieri contingit, nisi lu-

mine: vt aliorum omnium corporum corporis apparentia. Nigrum autem colorem fieri contingit, cùm aër, & aqua ab igne comburuntur. quare & omnia ambusta nigrescunt, velut ligna, & carbones igne extincto. Quin & fumus, qui ex latere prodit: vbi humidum, quod lateri inerat, excernitur, & comburitur. Quocirca & is fumus est nigerrimus, qui ex opimis, & pinguibus, puta oleo, pice, ac teda erumpit: propterea quòd hæc maxime comburantur, continuitatémque faciat. Nigra præterea & hæc fiunt, per quæ fluit aqua, cùm, vbi muscosa facta fuerint, primum humidum exiccatur: quemadmodum & parietum tectoria, itidem & lapides, qui sunt in aqua. etenim hi facti muscosi, ac postea exiccati, euadúnt colore nigri. Simplices igitur colores, tot taléſq; sunt.

De coloribus Mediis, siue Mixtis.

Caput. II.

RElíqui colores, qui ex horum temperaméto, & maioris, minoríſque ratione gignuntur, multas ac varias præbent colorum imagines, maioris quidem, minoríſque ratione, ceu puniceus, & halurgus: temperamento vero vt albus, & niger, quandoquidem mixti, fusci reddunt apparentiam. Quamobrem niger & vmbrosus mixtus lumini, puniceum. nam nigrum mixtum lumini, tum quod à Sole, tum quod ab igne emicat, conspicimus semper esse puniceum: & nigra ignita omnia mutari in puniceum. etenim fumosæ flammæ, & carbones, quando sunt accensi, cernuntur colorem habere puniceum. Halurgus vero floridus fit, & splendidus, quando cum mediocri albo & vmbroso infirmi Solis radij temperantur. Vnde & circa orientem, ac occidentem aër purpureus est, si quando orienteoccid

occidenté que Sole apparet. radij enim imbecilles tunc maxime in aërem vmbrosum incidunt. Apparet præterea mare purpureum, cùm vndæ subiatæ in inclinatione vmbrantur. nam imbecilles Solis radij in sedem illabentes, efficiunt vt color appareat halurgus.

Quod in pennis quoque fieri conspicitur. cùm enim aliquo modo ad lumen extenduntur, halurgum reddunt colorem: verum pauciore incidente lumine, caliginosum, quem vocant ὄφρυον, id est opacum. Copiosum autem, & primo nigro temperamentum, puniceum. qui cùm floridus est, ac coruscans, in flammeum colorem mutatur. Nam pro mutuo in se inuicem temperamento ita accipere conuenit, ex subiecto colore conspecto miscentes, non autem omnium similem statuentes generationem. Est enim colorum, non simpliciter quidem, sed rationem habet eandem cum quibusdam compositis, quam habent simplices inter se: propterea quòd mixtio vnius habet latitidinem, & non insignem in vniuerso, & præuisum similiter constituit. Nam cùm dicimus temperamentum halurgi, aut puniceí, necesse est similiter atque eos qui miscentur ex his, faciúntque alium colorem, narrare generationé, & non facere similem apparentiam: eo quòd oporteat sumere & considerare téperamentum ex præconstituto. puta, quòd color vinosus gignitur, quando cum nigro puro & coruscáti téperantur radij aërij, quemadmodum & racemorũ acini. etenim horũ apparet color vinosus, interea dum maturantur: at simul, atq; nigruerint, puniceus in halurgum mutatur. Porrò iuxta commonstratum modum, oportet omnes colorũ differentias considerare, sumentes similitudinem ex motu, secundum

appar

apparentem mixtionem quæ est in vnoquoque assimilantes, atque in his, qui particulatim in generatione aliqua & temperamento præbẽt apparentiam, etiam fidem adferentes. Oportet autẽ & omnium horũ instituere contemplationem, non commiscentes hoscolores, veluti pictores: sed ex prædictis, conferentes radios reflexos inter se. ita enim potissimum quispiam possit secundum naturam temperamenta colorum contemplari. Fides vero & similia considerate oportet ex iis, in quibus erit manifesta colorum generatio. Hæc autem præcipue sunt, lumen Solis, & ignis, aër, & aqua. nam prout magis, minúsq; miscentur, hæc potissimum omnes, vt ita dicam, colores absoluunt. Assumere prẽterea oportet similitudinem & ex aliis coloribus permixtis cum radiis. carbones enim, & fumus, & ærugo, & sulphur, & pennæ, mixta alia radiis Solis, alia splendori ignis, multas & varias reddunt coloris mutationes. Sunt quædam etiam in concoctione considerandæ, quæ fiunt in plantis, & fructibus, & pilis, & pennis, & id genus omnibus.

De colorum Infinitate. Cap. III.

AT vero non oportet nos latere, ob quot causas multiformitas, & colorum infinitas accidit. inueniemus enim, aut propterea q̃ impariter ac inæqualiter cum lumine & vmbris temperamenta sumuntur: nam lumen & vmbræ, secundum magis & minus, plurimum à se inuicẽ dissident, quare tum per se, tum mixta cum coloribus, creant colorum mutationes: aut eo q̃ qui temperantur, multitudine & viribus differunt: aut quia non habẽt easdem rationes. multas enim & halurgus habet differentias, & puniceus, & albus, & reliquorum singuli: tum propter magis & minus,

tum

tum ob mutuam mixtionem, ipsorúmq; syncritatem. Adfert item differentiam, & cùm splendidum ac coruscans est id quod admiscetur: aut contra, squallidũ, & minime splendidum. Est autem coruscans, nihil aliud nisi continuitas luminis, & densitas. fit enim aureum, quando flauum & solare densatum vehementer coruscat. Quare & columbarũ colla, & aquarũ guttæ, aureæ apparent, cùm lumen repercutitur. sunt etiã quædam, quæ læuigata attritu, & potentiis quibusdam, diuersos & varios obtinent colores, ceu argentum attritum, & aurum, & æs, & ferrum. Et nonnulla genera lapidum diuersos faciũt colores (ceu &c.

* nigri enim cùm sint, albas depingunt lineas, eo quòd omnium eiusmodi primæ quidem constitutiones ex paruis sint particulis, & densis. & nigris: sed à tinctura, quam nacti sunt in generatione, omnibus meatibus coloratis, per quos permeauit ipsorũ tinctura, aliam habuerint coloris imaginem. qui vero attritu absumptus est ab iis, nõ amplius est aureus, neque æreus, neque alium vllum eiusmodi habet colorem, sed prorsus niger est: propterea q̃ pori, dum ipsi conteruntur, disrumpantur, per quos tinctura permeauit: natura vero etiam ex eisdem sit.) nam cùm prior his color nõ amplius sit nobis manifestus, propterea quòd in attritu tinctura sit distracta, secundum naturam illis insitum colorẽ videmus. quocirca etiam omnia apparent nigra. dum autem vnumquodq; horum atteritur ad æquale aliquid & læue, quemadmodũ & ad lapidem Lydium deponunt insitum ipsis colorem, nigrum scilicet, & assumunt denuo colorem, quem habebãt à generatione, † in coniunctione, & continuitate, ipsum tincturæ diaphanum. † Quæ cõburuntur autem,

** Hæc verba his inclusa signis ( ) in nonnullis desunt codicibus.*

†† hæc in aliquo codice desiderantur.

& dissol

& dissoluuntur,& liquefiũt in igne, hæc multos habent colores, quorum fumus est tenuis,& aëreus,etiam colores vmbrosi, vt is qui ex sulphure,& æruginosis æramentis exhalat,& quęcunq; sunt densa & læuia,velut argentum. Alia autem, quibus vmbrosi sant colores,etiam læuitatẽ participant,velut aqua,& nubes,& aulum pennæ. etenim hæc,tum propter radios incidẽtes,tum læuitatem,aliâs aliter temperatos, diuersos efficiũt colores: quemadmodum & tenebra. Nullum autem colorum videmus purum qualis est,sed omnes aliis temperatos. nam etsi aliorum nulli, luminis tamen radiis & vmbris tẽperati,alij atque alij, & non quales sunt apparent. Iccirco & quæ in vmbra spectantur,& lumine,& Sole, & duro aut molli fulgore, & quæ secundum inclinationes ita aut ita se habent,& secundum alias differentias,diuersa apparent. Item cum radiis,qui ab igne,& Luna & candelis emittuntur: eo q; lumen vniuscuiusq; horum diuersiorem obtineat colorem. † Et colorum inter se inuicem mixtione. nam cùm per se inuicem feruntur, colorantur. † Lumen enim quando illabens ab aliquibus coloratur,& fit puniceum,aut herbaceum: & quando quod temperatum est incidit in alium quempiam colorem,rursus ab illo temperatum, aliud quoddam sumit coloris temperamentum. atque id assidue quidem patiens, sed non sensibiliter, interdum accedit ad oculos, ex multis quidem temperatum coloribus, sed vno quopiam ex iis quę maxime præpollent,sensum creans. Quapropter & per aquam aquea magis apparent,& quæ videntur in speculis,colores habere similes speculorum cernuntur. quod etiam in aëre euenire putandum est. Itaque colores omnes mixti ex trib

Et hæc †† desunt in aliquibus codicibus.

tribus gignuntur,lumine, & per quæ apparet lumen, ceu aqua & aëre,& tertio subiectis coloribus, à quibus contingit lumen refrangi. Album autem & diaphanum, quando rarum fuerit valde,apparet colore aëreum. in densis vero omnibus apparet quædam caligo, quemadmodum in aqua, & vitro, & aëre,quando fuerit crassus. radiis enim propter densitatem vndequaque deficientibus,nequimus quæ intra eos sunt exacte perspicere. Aër autẽ cominus inspectus, nullum videtur habere colorem. nam propter raritatem à radiis vincitur, ab iis separatur cum densiores sint, & per eum appareant. Cùm vero in profundo cernitur, proxime apparet colore cyaneus, propter raritatem. vbi enim deficit lumen,ibi tenebra interceptus,apparet cyaneus. condensatus autem quemadmodum & aqua, omnium albissimus est.

De coloribus Artificialibus. Cap. IIII.

PORrò quæ tinguntur,omnia colores à tingentibus sumunt. multa enim floribus,& terra nascentibus, & radicibus tinguntur,& corticibus, & lignis,& foliis,& fructibus. prȩterea multa terra,multa spuma,multa & atramento. quinetiam nonnulla,animalium succis,quemadmodum hallurgus purpura. alia vino,quædam fumo, aliqua lixiuio, nonnulla mari, ceu pili maritimorum. etenim hi à mari ruffi euadunt. Et omnino quæ colores habent proprios. semper enim ab omnibus iis, vnà cum humido & calido coloribus simul ingredientibus in eorum quæ tinguntur, meatus,quando aruerunt, ab illis colores suscipiunt. quocirca & sæpenumero ex iis eluuntur, floribus effluxis ex meatibus. Quinetiam astrictiones, multas gignunt in tinctura differentias,

&

& mistiones, & passiones eorum quæ tinguntur, quomodo & de temperaméto dictum fuit antea. Tinguntur autem & nigra vellera, non tamen simili modo colore fiunt splendida: eo quòd meatus ipsorum tingantur, ingredientes in florum poros: verum intermedia pili spatia nullam sumunt tincturam. Alba quæ sunt, quæque inuicem comparantur cum coloribus, efficiunt, vt omnes flores appareant splendidiores: nigra vero contra, vt vmbrosi, & caliginosi. quocirca & qui opacus vocatur, floridior fit in nigris, quàm albis. ita enim meratior ipsis apparet flos temperatus cũ radiis nigri. nam per se interuallum inter meatus nõ videtur, propter exiguitatem: velut neque stannum temperatũ æri, neque aliud quippiam eiusmodi. Colores vero eorum quę tinguntur, alterantur propter prædictas causas.

De mutatione colorum ex Concoctione. Cap. V.

Pili porrò, & pennæ, & flores, & fructus, & plantæ omnes, quòd simul cum concoctione omnes sumunt colorũ mutationes, ex multis est conspicuum. quæ nam autem sint singulis eorum quæ terra nascuntur, colorum principia, & quales ex qualibus mutationes suscipiunt, & propter quas causas hæc patiuntur: item si quas dubitationes contingit ea comitari, de his omnibus ex hiusmodi est considerandum. In omnibus autẽ plantis principium colorum est herbaceus. etenim germina & folia, & fructus fiunt initio herbacei. Viderit autem id aliquis, & in aquis pluuijs, vbi pluisculo tempore aqua constiterit, denuo exiccata fit colore herbacea. Secundum rationem autem accidit, hunc omnibus iis quæ terra nascuntur, primum consistere colorem. nam aquæ omnes vetustæ, initio quidem fiunt virides, temperatæ radiis Solis: paulatim vero nigrescentes, rursus mixtæ viridi, fiunt herbaceæ. nam humidum velut iam dictũ est, per se inueteraſcens, & exiccatum, nigricat quemadmodum & cisternarum tectoria. etenim horum quæcunq; semper sunt in aqua, ea omnia nigrescunt: eo quòd iuxta ea aresçat refrigeratus humor. Sed quæ hausta insolatur, partim fit herbacea, propterea quòd flauum cũ nigro temperatur: partim humore magis nigrescente, herbacea fit saturata valde, & porracea. Quapropter & omnium germina vetusta, multò sunt nouellis nigriora. quædam vero flauiora, eo quòd nondum humor in iis nigricet. cùm etenim incrementum ipsorum sit tardius, & humor diu in eis permaneat, propterea & refrigeratus valde nigricet humor, fit porraceus, meraco nigro temperatus. In quibus autem humor non miscetur radiis Solis, horum color permanet albus: nisi vetustescens & exiccatus antea nigruerit. Quocirca omnium quæ terra nascuntur, ea quæ supra terram sunt, primum sunt viridia: quæ vero in terra, velut scapi & radices, alba. Quinetiam germina intra terram quæ sunt, albent: at ablata terra, initio velut dictũ est, omnia fiunt herbacea: propterea quòd humiditas, quæ per germina ad ea percolat, eiusmodi habeat coloris naturam, eáque illico in fructuum incrementum absumatur. Cùm vero non amplius augentur, eo quòd calidum iam non dominetur affluenti alimento, verum etiam contra resoluitur humor à caliditate, & fructus omnes matureſcunt, concocta tum à Solis, tum ab aëris calore, quæ in fructibus erat humiditate, à plantis suscipiunt colores, quomodo & quæ tinguntur à floribus. quare paulatim colorantur, & po-

tissimum eorum partes quæ ad Solem & teporem obuertuntur. Quare & colores suos vnà cum anni temporibus mutant. Nam qui sunt herbacei coloris, omnes iam maturati, mutantur in eum qui secundum naturam est, colorem. Etenim albi, & nigri, & fusci, & flaui, & nigricantes, & vmbrosi, & propemodum omnes habentes colorum differentias euadunt. Verū quoniam plurimi colores fiunt, pluribus sibi inuicem temperatis: patet quòd & colores qui sunt in plantis, necesse sit eadem habere temperamenta. nam humor per has percolans, & secum eluens, omnes colorum potentias recipit: atque hoc concocto circa fructuum concoctionem, tum à Solis, tum ab aëris caliditate, singuli per se consistunt colores, alij quidem citius, alij vero tardius, quemadmodum euenit & in tinctura purpuræ. nam vbi hac contusa vniuersam ex ea humiditatem eluerint, eámque effusam coxerint in cortinis, primum nullus omnino color in tinctura conspicuus est, eò quòd paulatim ipsorum quisque humido magis cōcocto & insitis iis coloribus sibi inuicem permixtis, multas variásque capiat differentias. Etenim niger & albus, & opacus, & aëreus, & tūc omnes ex simul elixatis gignūtur. quare propter temperamentū, non amplius per se aliorum colorum quisquam conspicitur. Idem hoc accidit & in fructibus. in multis enim, eò quòd non omnes colorū concoctiones simul fiunt, sed quidam ipsorum prius consistunt, quidam postea. ex aliis in alios mutantur. ceu racemi & palmulæ. etenim hi interdum primum sunt punicei: sed atro in se consistente, in vinosum mutantur: denique fiunt cyanei, quando iam puniceus multo & meraco nigro permixtus fuerit. Nam colores qui

qui postea accedunt, quando præualent, priores colores cuariant. maxime autē hoc in nigris fructibus conspicuum est. ferè enim ipsorum plurimi, vt dictum est, initiò ex herbaceo commutati, paululum in puniceum vergunt, fiúntq; ruffi: sed confestim cōmigrant rursus ex ruffo, etiam meraco nigro in huiusmodi insito. Declarant autem & sarmenta, & vellera, & folia omniū cuiusmodi sunt nigra: propterea quòd iis insit plurimus eiusmodi color. siquidem q; fructus nigri etiam ambos colores participant, manifestum est. omnium enim talium succus est vinosus. Colores vero in generatione punicei posteriores sunt nigris, inditio est autem. nam sub stillicidiis pauimenta, & omnino vbi cōtingit mediocris aquarum eruptio, in locis vmbrosis, omnia mutantur primum ex herbaceo in puniceum colorem: fitq; pauimentum, tanquam sanguis nuper mactatus esset eo loco, quo color herbaceus adeptus est concoctionem. Postremo autem, etiam hic valde fit niger & cœruleus, quod cōtingit & in fructibus. Porrò, quòd accedentibus posterioribus coloribus, cùm euincuntur priores, color fructuum mutatur, ex huiusmodi quoque facile est perspicere. nam mali punicæ fructus & rosarum folia, initio quidem fiunt alba, sed postremum colorātis eorū succis à concoctione pallent, mutantúrque in halurgum colorem & puniceum. Quædam plures in se habent colores, ceu & in papauere succus, & in olea amurcæ. etenim hic primum fit albus, quemadmodum mali quoque punicæ fructus. exalbatus autem rursum in puniceum mutatur colorem. postremo vero multo nigro temperatus, fit cyaneus. Quocirca & papauetis folia, superiora obtinēt puniciantia, q; celer sit:

ipsorum excoctio: quæ vero sunt iuxta principia, nigra, iam hoc colore in eis euincente, velut & in fructu: nam tandem fit niger. In quibus vero plantis vnus solus color ineſt, puta albus, aut niger, aut puniceus, aut halurgus: harum omnium fructus permanent, semper eandem habentes coloris naturam, vbi semel ex herbaceo in alium colorem fuerint mutati. Porrò flores cum fructibus in nonnullis vnicolores esse cõtingit, quemadmodum res se habet in malo punica. etenim fructus eius, & flos est puniceus. In nonnullis vero multum colore differunt, velut & in lauro, & in hedera. flos enim omnium harum est flauus, at fructus niger. Puniceus præterea & mali. etenim huius flos est albus purpurascens: fructus vero flauus. Papaueris item flos est puniceus: at fructus, alius niger, alius albus. propterea quòd concoctiones insitorum iis succorũ, aliis atque aliis fiant temporibus. Facile autem hoc est ex multis

Et hoc loco varij sunt codices.

contueri. † etenim fructuum quidam, velut dictũ est, multas differentias & colorum, & odorum, & saporum, vnà cum concoctione capessunt: * quare & odores, & succos longe differentes cõtingit flores, & fructus concomitari. Amplius, id magis in ipsis floribus est perspicuũ. eiusdem enim folij aliud est nigrũ, aliud puniceum. nonnullorum autem aliud est album, aliud purpureum. maxime autem id patet in iride. multas enim hic flos continet in se varietates * propter concoctionis differentias, quemadmodum & racemorum, quando iam maturi fuerint. quocirca etiam omnium maxime foliorum extrema concoqui contingit: quæ vero sunt circa initia, sunt multò decoloratiora. Propemodũ enim quorundam quasi exuritur humidum, prius quàm propriam

priam capiat concoctionem. ideo & flores colore permanent: fructus vero concocti mutantur. nam illi propter alimenti paucitatem confestim excoquũtur: at fructus propter humoris copiam, in omnes qui secundum naturam sunt, vnà cum concoctione mutantur colores. Manifestum autem id est, vt dictum fuit antea, & in floribus eorum quæ tinguntur. nam initio cùm tingentes purpuram, demittunt sanguineas sanies quas ἐματίδας vocant, opacę fiunt, & nigræ, & aëriæ. flore vero satis elixato, fit floridus, halurgus, & splendidus. Quare necesse est, & florũ multos similiter coloribus fructuum euariare: & alios excellere, alios autem deficere à coloribus naturalibus: propterea q̃ quorundam sit imperfectior, & quorundam perfectior concoctio. flores igitur & fructus, propter has causas, discrepare inter se contingit. Multæ autem plurimarum arborum tandem fiunt: eo quòd alimento deficiente antea prçuentæ inarescant, quàm mutentur in colorem qui secundũ naturam est. quandoquidem & defluentium fructuum aliqui fiunt colore flaui, propterea quòd & horum prius concoctione deficiat nutrimentũ. Amplius & frumentum, & omnia quæ terra nascuntur. etenim hæc postremum fiunt flaua. nam cùm humidum in iis non amplius nigrescat, propterea q̃ celeriter exarescit, efficit coloris mutationem. nigrescens autem & viridi temperatum fit, velut dictum est, herbaceum. verum si infirmius semper fit nigrum, rursus paulatim in viridem mutatur colorem, ac tandem fit flauum. quandoquidem pyri folia & portulacæ, & aliquorum aliorum concocta, fiunt puniceæ. at quæcunq; horum celeriter quoq; exarescunt, ea fiunt flaua, quòd eorum nutri-

mentum ante concoctionem deficiat. Rationi igitur maxime consonum est, plantarum differentias euenire, propter prædictas causas.

De colore Pilorum, Pennarum, & Cutum. Cap. XI.

FIunt autem & pili, & pennæ, & cutes equorum & boum, & ouium, & hominum, & aliorum animalium omnium alba, & fusca, & ruffa, & nigra, eandem ob causam. Alba quidem, cùm humidum adhuc proprium retinens colorem exicatum fuerit à concoctione. Nigra vero contra, quoties ipsum in generatione humidum, quemadmodum in aliis omnibus antiquatum & tempore confectum, propter copiam nigruerit. omnium enim talium & pelles, & cutes fiunt nigræ. Fusca autem, & ruffa, & flaua, & reliquis prædita coloribus, quæcunque præuenta succescunt prius, quàm in ipsis humidum perfectè mutetur in nigrum colorem. Quibus autem inæqualiter hoc accidit, etiã colores tales fiunt varij. quare etiam omnia cutes & colorem consequuntur. quandoquidem etiam hominum rufforum, & pili sunt alboruffi, nigrorum vero, nigri. quòd si secundum aliquam corporis partem efflorueriit album: vniuersi pilos quoque albos habent eo loco. sicuti ea quæ ex animalibus varia sunt. Ita omnes pili, & pennæ cutes sequuntur, & secundum partes, & secundum corpus solum. Similiter his se habent vngulæ solidæ, & bifidæ, rostra, & cornua. etenim hæc nigrorum fiunt nigra: alborum autem alba propterea q; etiam his omnibus alimentũ per cutem ad exteriorem ambitum percolatur. Quòd autem hæc sit causa, haud difficile est ex multis perspicere. Nam puerorum omnium capita initiosum ruffa, propter alimonij paucitatem. atque id manifestũ est, nam capilli imbecilles sunt, & rari,

rari, eandem ob causam. Præterea etiam primum breues omnibus pueris proueniunt: verum progrediente ætate, nigrescunt, rursum iis coloratis, propter affluentis alimenti copiam. Simili modo & circa pubem ac barbam, cum primum cœperint pubescere, & lanuginem emittere, hæ quoq; sunt initio ruffæ cito, propter humiditatis paucitatem, quæ in ipsis desiccatur. Vbi vero pluscularum alimenti ad locum defertur, rursus nigrescunt. Pili autem in corpore, plurimo tempore ruffi perdurant, propter alimenti inopiam. quoniam quo tempore augentur, etiam hos similiter nigrescere contingit, quemadmodum & pubis, & capitis pilos. indicio autem id est. nam quæcunque prolixos habent pilos, vt plurimum qua parte proximi sunt corpori, sunt nigriores: circa summa vero sunt flauiores, vt sunt ouium, equorum, & hominũ: propterea quòd iis pauciſſimum alimentum ad hæc loca deferatur, & exarescat celeriter. Fiunt & pennæ nigrarum auium, quæ prope corpus sunt, nigriores omnibus: quæ vero in summis partibus sunt, flauiores. eodem modo & quæ circa collũ sunt, & omnino quæ paucum capiunt alimentum. patet id. nam omnes pili à perfectione mutantur, fiũntque ruffi eo quòd rursum alimentum deficiés celeriter exarescat. Denique albi prius, quàm humidum nigrescat, alimento in iis excocto. maxime autem hoc perspicitur in animalibus subiugalibus. omnium enim pili fiunt albi. locis enim nequeuntibus similiter trahere nutrimentum, propter calidi imbecilli tatem, humidum celeriter exarescens, fit album. Et quæ sunt circa tempora maxime omnium canescunt, & in summa circa infirma & laborantia loca. Propterea & omnium maxime in hunc

colorem mutantur, cum naturâ commutauerint propriam. etenim lepus factus est iam albus: & niger vtique apparuit tum ceruus, tum vrsus. similiter autem his & coturnix, & perdix, & hirundo. cum enim omnia talia sint imbecilla generatione, propter alimenti paucitatem ante tempus excocta, fiunt alba. Ita & puerorum quidam statim & capita habét alba, & cilia, & supercilia: quemadmodum aliorum quoque cuique sub senectutem aperte hæc canitiei passio contingit, propter imbecillitatem, & paucitatem. Quocirca & plurima animalia alba, infirmiora sunt nigris. ante enim quàm perficiatur ipsorum augmétum, propter alimenti paucitaté excocta, fiunt alba, quemadmodum & ex fructibus quicunque morbo correpti fuerunt. etenim hi multò magis propter imbecillitatem excoquuntur. Quæ autem fiũt alba, multum differentia ab aliis, vt equi, & canes. huiusmodi autem omnia mutantur ex eo, qui secundum naturam est, colore in alba, propter alimẽti bonitatem. humidum enim in eiusmodi non vetustescens, sed absumptum propter incrementum, fit nigrum. nam plurima talia sunt humida & infrugifera, propter alimenti bonitatem. quapropter neque albi pili mutantur. id autem est perspicuum. siquidem nigra ante canitiem rufsa efficiuntur, alimento iam in iis deficiente, & magis excocto: postremo vero alba. Cæterum quidam existimant, nigra omnia fieri, propterea quòd alimentum ipsorum comburatur à calido, quemadmodum & sanguinem, & aliorum vnunquodque, errantes. nonnulla enim animalium statim ab initio fiunt nigra, sicut canes, & capræ, & boues, atque omnino quoruncunque pili & cutes initio alimentum habent: procedẽte vero ætate, minus. atqui

atqui non decebat, sed oportebat, omnium tales esse & pilos, & vigorem, quo tẽpore calidũ quoq; ipsorum maxime pollet: & vniuersa magis circa initia canescere. multò enim infirmius omnium calidum est à principio, quàm quo tempore pili ipsorum albescere incipiunt. Manifestum autem hoc est & in albis. nam quædam statim colorem habent albissimum, quæcunque horũ plurimũ habent ab initio alimentum, neque ante tempus humidum in eo exaresc it. progrediente autem ætate, flaua, alimento pauciore iis postea affluente. Nonnulla in principio fiunt flaua, verum in vigore albissima: sicut & auium colores rursus mutantur, alimento in iis deficiente. Declarat id. omnia enim hæc fiunt flaua, & circa collum, & omnino, quæcunque indigent alimento, quod in eis deficit. Patet autem. nam quemadmodum & rufsum in album mutatur, & nigrum rursus in rufsum: ita & album in flauum. Cõtingit autem hoc & in plantis. nonnullæ enim ex posteriore concoctione recurrunt denuo ad priorem, maxime autem id in malo punica est perspicuum. nam ab initio acini fiunt punicei, & folia propter paucitatem alimenti excocti: postea autem rursum mutantur in herbaceum colorem, multo alimento affluente, & concoctione non potente similiter obtinere: tandem autem concocto iam alimento, rursus fit color puniceus. Vt autem in vniuersum dicã, & de aliis pilis & pennis, omnia capiũt mutationes: alia, vt dictum est, deficiente in eis alimento: alia contra, abũdante. quocirca alij aliis ætatis tẽporibus, & albissimi, & nigerrimi fiũt pili. quãdoquidé coruorũ quoq; pẽnæ postremo in flauũ mutãtur colorẽ, deficiente in eis alimento. Verum pilorũ nullus, neq; puniceum neq; halur-

gum, neque porraceum, neque alium vllum eiusmodi sit habens colorem, propterea quòd omnes ij colores gignantur, Solis radiis cum iis permixtis. Præterea ex pilis humidis, dum accidit mutatio carnis, nullam ipsi sumunt mixtionem. Perspicuum autem id est. etenim ex pennis ab initio nulla generatur talis, qualis est pilus. Sed & ex auibus variæ, omnes, vt ita dicam, nigræ sunt, velut pauo, columba, & hirundo. posterius autem sumunt omnes eiusmodi varietates, concoctione ipsarum iam extra corpus facta tum in pennis, tum in caulibus. quare accidit, sicut & in plantis, etiam horum concoctionem extra corpus fieri. Quamobrem & reliqua animalia, tam aquatilia, quàm reptilia, & conchylia omnigenas habent colorum formas, multa etiam his facta concoctione. Speculationem igitur circa colores, quispiam potissimum ex dictis possit perspicere.

*

Aristotelis libelli de Coloribus Finis.

ARISTOTELIS DE SPIRITV.

Quæstio de Spiritus natiui duratione, ac auctione. Cap. I.

QVÆNAM spiritus natiui duratio est, & quæ ipsius auctio? nam liquido experimur quòd tum pro ætatis mutatione, tum pro constitutione corporis, & auctior fieri cõsueuit, & fortior. An vt & partes cæteræ, foris accidente quopiã: sic alimẽtum iis appositum quæ animã habent, conseruet ipsa, & maiora reddit. Considerandum itaq; hic est, quale id sit, & vnde accedat. Et sunt modi duo, in quos referri queat. aut enim respiratione istud fit, aut concoctione cibi assumpti, vt in partibus quoq; cæteris. Et ex his minime alienus videtur modus ille, quem cibi esse perhibẽt. Vt enim corporum cæterorum alitionẽ, auctionémq; omnino & materia corporea fieri videmus, ita spiritus quoq; auctio, & alitio in corpus referetur aptissime. nam & ipse corpus est. Quis autẽ modus hic fierit? An palã est, attractiõe quapiã è venis facta & cõcoctione istud fieri quãdo sanguis extremũ atq; idẽ vniuersis est alimẽtũ. Vt igitur ad vasorum

Liber hic apud dubios non est Stagirita.

rum,& eorũ quæ cõtinetur,atq; omnino ad calidi alitionem quippiam attrahitur, quod aër distribuit efficaciam præbens, sibíque ipse concoquendi vim apponens auget,nutritque: sic hunc ipsum spiritum incrementum durationémq; accipere fortassis haud fuerit absurdum. At quod primum est aliorum,& tam animæ cognatum,& fortassis generatione,per quam semina in partes fingendas secernũtur, & in cuiusq; naturã abeũt, ea ipsa prius, est,id ex alimẽto ortum habere,absurdum videri queat. tale enim syncerius esse, quàm vt ita nascatur,par fuerit. Deinde si omnis alimenti excrementum sit aliquod,cuiusmodi ab his,aut quo pacto excretio fiat?Nam expiratione fieri,rationi consentaneum non est, nam statim aërem recipit,reliquum igitur est, vt per arteriæ meatus.Sed tum quod excernitur,aut tenuius erit aut crassius,& vtrumuis absurdum est. Siquidem enim hic omnium syncerissimus sit, quomodo excrementum erit tenuius? Et si sit crassius, tum fuerint meatus omnino maiores aliqui, nisi per eosdem attractio fiat,& excrementi expulsio.Spiritus itaque ipsius auctio & duratio ex alimento facta,hisce ferè modis esse queat.Quod autem respiratione incrementum, & durationem spiritus accipiat,vt & * Aristoteles est arbitratus, ex aëre in pulmone concocto,& per vasa distributo, excrementis autem foras expulsis, id plures dubitationes habet.Primum ènim concoctio hæc à quo fiat?Ac par est,ab eo ipso,vt & cæterorũ.Idipsum vero absurdum quoque est, nisi ab exteriore differat aëre.quo modo calor cõcoquet.Sed & spissiorem eundem esse rationi est consentaneum,vasorum scilicet & molis totius humiditate coniuncta.proinde in corpulentum quippiam abibit. A

* Aristoteles.

tenuius fiat excrementum,rursus præter fidem est.Deinde concoctionis quoque celeritas præter rationem est.nam inspirationem illico sequitur expiratio.quid igitur tam velociter mutare & alterare queat? Et putarit quispiam maxime calidum esse, astipulante ipso etiam sensu. nam qui expiratus aër,calidus est. Præterea si in pulmone & arteria sit,quod concoquitur, tum calidi quoque vis in iisdem erit:id quod non aiunt illi, sed spiritu moto agitatóq; excalfieri aiunt. Quòd si aliunde attrahatur,aut mouente quopiam impelentéue excipitur,admiratione tũ maiore, inquisitionéue id dignum est. simul autem non id erit, quod primum moueat.Postremo inspiratio vltra pulmonem non pergit,vt ipsi quoq; affirmant. at spiritus innatus per vniuersum est animalis corpus. Quòd si è pulmone tum ad infernas, tum ad partes cæteras distribuatur, quonam modo tam velox esse queat concoctio?id enim admirãdum omnino minimẽque vulgare est. neque enim ad infimas partes subito demittet cõcoctum aërem. Atqui necessario id secuturum videtur, si & concoctio in pulmone fiat, & quæ infima sunt respiratione participent.Et tanto obscurius id esse,magísq; præter opinionẽ videbitur, quòd transitu & velut contactu quodã sola concoctio sic fiet.Sed & hoc præter rationẽ esse, & magis adhuc quàm superiora videtur,vt alimenti excrementíq; eadẽ ratio sit. Sin per aliud quodpiã eorũ quæ in animali habentur, tunc rationes superiores redibũt, nisi quis respondeat,vt neq; plantis ita non cuiusuis alimenti aut partis excrementũ esse. Quòd si hoc quoque tollas, & omnino eadẽ ratio partiũ sit,superest vt constituatur vasorum eandem esse auctionẽ, quæ exterarũ est partiũ.distẽtis autem

his,

his, & maius interuallũ capiẽtibus, maior quoq; aëris copia influat, & effluat, quo modo tandem auctior fiat innatus spiritus. Ex hisce itaque modis omnibus quis verò propior sit, & necessitatem demonstratiuam habeat maiorem, inquirendum proponitur. Nam hoc peracto & demonstrato, quis sit innatus spiritus, & quo pacto is in animalibus spirãtibus auctior fiat, manifestum euadet. At in non spirãtibus quæ alitio, & quæ auctio huiusce fuerit? neque enim in his quoque foris esse, recte affirmabitur. Quòd si intus sit, tum è communi alimento in his quoq; esse, cõsentaneum rationi est: quando ex iisdẽ similia fiãt & eodẽ modo, nisi fortassis etiam in illis accessioné alimenti huiusce foris esse, qno modo odores sentiat, affirmare quis volet. Sed non respiratio hic modus est. quamuis dubitare quispiã in hoc quoq; possit, an prorsus nõ spirẽt, tũ ex hoc ipso lignũ ducés, tũ quia dũ cibũ attrahãt, aëré quoq; vna hauriãt, necesse sit. Deinde quia & ipsa refrigeratione indigeãt, quæ non aliter quàm aëris attractione fieri possit. Quòd si per diaphragmatis loca refrigerentur, per eã ipsam quoq; partẽ aër ingrediatur: vnde respirationi simile quidpiã accidat. Quanquã hic nõ definiatur, quæ'nã hæc attractio sit, & à quo fiat, aut si attractio non sit, quo pacto fiat ingressus. Hæc enim adhuc latebãt, nisi forte nullo nec attrahente, nec impellente, sed sponte aër introeat. Hoc itaq; per sese peculiaré exigit contemplationem. Eorum insuper quæ in aquis degũt, quæ'nam est alitio & auctio innati spiritus? Nam præterquam quòd hæc non spirant, ne omnino quidem sub aquis aërem continerì, neque è puro latice spiritum gigni posse affirmamus. reliquũ igitur est, vt ex alimento sit. Proinde aut non in omnibus idem modus generationis huiusce erit, aut etiam illa ex alimento spiritus generationem sortientur. nam ex tribus his, vnus omnino necessarius est modus. Et de spiritu quidẽ tum auctione, tum alitione hæc dicta sint.

Difficultas de Respiratione.

Caput 11.

DE respiratione verò alij non dicunt, cuius gratia fiat, sed id solum, quo pacto fiat, dicunt, vt Empedocles, & Democritus. Alij ne id quidem, nec modum eius assignant, sed tanquam manifestus sit, eo vtuntur. Atqui si refrigerationis gratia fiat, idipsum exponendum est. Calidum itaque si in supremis tantum sit partibus, tum inferiora refrigeratione nulla indigẽt. sed non est in supremis tantum. nam spiritus per vniuersum corpus est, & initium respirationis à pulmone est. quo pacto itaque qui in extremis est, calor refrigerabitur? Et dicet quispiam refrigerationem respiratione factam in omnes partes distribui per continuitatem. sic proximas pulmoni partes ab aëre attracto frigefieri, deinde vicinas frigefacere, & ita deinceps vsque ad extrema. Sed ostendendum id est fieri non posse. Quis itaque modus extremorum erit? absurdum est enim omnino statuere ea agitatione quapiam, & velut alimento non indigere. Quòd si dicas, perspirationem totius esse aliquam, quæ scilicet agitationem spiritibus præbeat totius: tum quis erit finis respirationis? nõ enim refrigeratio erit, si eam perspiratio efficiat. Et in vniuersum, ambiguũ negotiũ hoc totũ est. Siue enim refrigeratio nẽ extremorũ in respirationẽ referas, tũ ad ea vsque distributionis, ipsius celeritas quomodo sen-

sura

sum effugiet? siue perspirationē cōstituas, quę ea lorē in ambitu totius existentē foueat, tū præterquā q; respirationis hic finis esse amplius nō possit, siquidē perspiratione illū cōsequi liceat, mirabilis quoq; erit profecto omniū inter se partium fluxio & refluxio perspiratione facta. Nisi dicas eundē in vtroq; finē recte cēseri. & qui in ambitu totius calor sit nō ita plenus & auctus perspiratione sufficiēter foueri possit, qui vero in corde & vicinis illi partibus sit, vehemētissimus, maiore refrigeratione opus habere, vt in primis ob hunc ipsum instituta fuisse respiratio videri queat. & perinde maiorē quoq; vim aēris eo attrahi oportere, obquā instrumēta capaciora, & actio quædā magis cōspicua à natura fuerint constructa. permulta enim eiusmodi in cęteris quoq; actionibus facultatibūsq; cōtingūt. Adhuc tamē absurdū est, si ad os quoq; distributio fiat, id quod ex arteriis est manifestū. Ob hæc itaq; vt dictū fuit, de respiratione perquā diligēs cōsideratio est habēda, cuiusnā gratia fiat, & quibus partibus cōmunis sit, & quo modo sit. Præterea nec alimentum omnibus per arterias adfertur, veluti tū vasis ipsis, tum aliis partibus quibusdam, viuunt autem plantæ quoq;, & aluntur. Sed hæc ad ea pertinēt, quæ de interitu rerum traduntur.

Dubitationes de Respiratione, Pulsu, & Alimento. Cap. III.

CVm autē motiones in arteria cōtenti spiritus tres sint, respiratio, pulsus, & tertia alimenti aduectio elaboratióq;, de quaq; harū dicendum est, & vbi, & quo pacto sit, & cuius gratia fiat. Pulsus itaq; motio qua parte sit, sensui quoq; est manifestū, quāuis scilicet animalis partē tāgētibus. Sed respirationis motus in qua sit parte, aliquousque

usque manifestum quidē sensu quoque est, potior tamen illius cognitio ratione habetur. At alimenti motus vniuersus ferè rationi est inquirendus. quę tamē ab accidētibus de eo fit inquisitio, ipsa quoq; à sensu initiū habet. Quòd igitur respiratio intus habeat initiū, manifestū sanè est, siue ea facultas animę sit, siue anima ipsa sit dicēda, siue alia quæpiam corporum mistela, quæ per ea talem attractionem efficiat. At facultas, qua animal alitur, tota sibiipsi respondet, & similis est, tanquam eadem per vniuersum sit corpus. Et si forte non sit, at corpus tamen vniuersum æquabiliter iuxta tempus se habet in tali motu. Quòd si non statim sit obuium, num aliqua sit differentia, inspectione partium omnium est cognoscendum. Pulsus autem peculiaris quispiam præter hos motus est, & quadantenus accidētarius esse, nec finem habere videtur, ob quem fuerit institutus. Et vt calore vehemente in humidum agente, necesse est quæ in flatum resoluuntur, partes ob versationem bullas excitare, ita pulsum quoque fieri in animalis corpore par est. Statimque per initia primum consistit pulsus: nam iis quæ prima sunt, coæuus calor est. & fortasse actionem caloris in materiem quæ generationi animalis substernitur, idipsum consequi est necesse. Quòd autem respirationi pulsus non respōdeat, signum hoc est. Siue enim frequens siue æqualis, & siue magna sit siue leuis respiratio, pulsus similis idémque semper manet, sed inæqualis fit & inæditur, rum pro corporis affectionibus variis, rum animæ, velut timore, spe, agonia. Sed an in arteriis pulsus eundem tenorem seruet aut æqualitatem, considerandum est. Et videtur non seruare ad partes longè inter se dissitas animum ad-

uertentibus. Cæterum quod dictum est non finis cuiuspiam gratia fieri, sed actionis necessitatem sequi. caloris ipsius scilicet in humidũ id omnino ita habere videtur. At inspirationis & expirationis motus siue eundem finem habet vterque, & diuersus alter ab altero sit, siue alium, neq; sibi mutuo respondeant, ob finem tamen omnino aliquem fieri rationabiliter videntur. Porrò de his tribus motibus ambigi recte potest an sit coæui: & si non sint, quis horum primus sit: & an sit irrationabile, pulsum respiratione priorem statui. nam alitio priusquã totum animal sit perfectum, est, & postquam perfectum est animal. Attractio enim menstrui humoris ad formationem fœtus, & partium deliniatarum auctio nutricis facultatis opus est: quemadmodum designatio partium ex semine formatricis. Iuxta quem ordinem respirationis motus postremus fuerit. Nam tum primum respirat, vbi in lucem editus fuerit partus, eaque propter postremus hic motus est. nam alimenti attractio elaboratioque non solum post, sed & priusquam integris sui partibus animal sit absolutum, in vtero peragitur. respirationem itaque hic motus præcedit. At pulsus per initia statim in constitutione cordis emergit, id quod in sectione viuorum, & pulli formatione ex ouo deprehendere liceat. Sed & vt supra quoque dictum est, in prima partium deliniatione: quæ per actionem calidi in humidum fit, feruorem hunc & pulsus agitationem cieri par fuerit. quare primus hic erit motus. qua ratione quoque actioni cuipiam similis esse videtur potius quam aëris attractioni, nisi & hic ad actionem faciat aliquid.

Dubitationes circa quamplurimas corporis partes, ac earum determinationes: multáque de ipsarum functionibus.

Caput IIII.

HAbetur autem & de sensu difficultas. Nam si arteria sentit solum, num spiritu qui per eam fertur, an mole ipsa, an toto corpore? aut si quidem aër primus animæ subest, eo ipso tanquam potiore causa ac priore: quid igitur in animæ potentiam huiusce motionis causam referunt? quemadmodum illi quoque faciunt, qui partem rationalem animalémq; inter causas referunt: & pro illorum sententia reprehendendi non fuerint, cùm & ipsi causam rogati, potétiam animæ assignent. At in non spirantibus num immixtus externo est? An non est, sed mixtus quidem, at alio quodammodo. Quæ itaque differentia eius fuerit qui arteria continetur, ad eum qui foris est? Nam vt inter hos differentia statuatur, prorsus ratio postulat. & fortassis tenuitate necessario differat. At rursus aut à seipso, aut ab alio quopiam calidus est. de hoc enim ita sentiendum videtur, vt de eo qui foris est. Nam de his quæ in corpore fiunt, ita videtur ratiocinandum esse, vt de hisce quæ foris eueniunt. Et à refrigeratione auxilium omnino quoddam accipit ipsa, qui intus est aër. Num igitur sic res habet, vt qui foris tenuiore substantia est aër, vbi intro haustus fuerit & in angusta vasa intrusus, compingatur quodam modo ac densetur? aut mixtionem necessario accipit aliquam, dum per humores & cæterarum animalis partium molem versatur? Sed tum non fuerit tenuior, siquidem mixtionem sic accipiat. At ratio tamen dictabat, quòd primum animæ susceptiuũ sit omnino cæ-

teris substantia tenuius esse, nisi animam quoq; ipsam talem esse, nec purum quidpiam, & mixtionis omnino experiem statuamus. Porrò autem arteriam solam spiritum suscipere, recipiendum est: neruum non suscipere. Differunt tamen inter se, quatenus neruus tendi potest, arteria non potest, sed statim rumpitur, vt & vena. Cutibus hisce, vena, arteria, & neruo constat. Vena quidem, nam dum pungitur, sanguinem emittit. è neruo autem, quia tendi potest. ex arteria quoque, per spirationem enim habet. nam sola arteria spiritum suscipit. Præterea venas habere meatus in quibus tãquàm officina quapiam arteria calidum latitans sanguinem calefaciat. neque enim natura calidum esse, sed illac veluti diffundi. eáque propter arteriam concrescere, & humiditatem continere tum in se se, tum in tunicis eauum ipsum abigentibus. quæ omnia è Sectione manifesto deprehendere liceat. Eodem modo ad intestina & ad ventrem venas arteriásque committi, quas par sit alimentum attrahere, è venis in carnes mox distribuendum, non per obliquum, sed per venarum oscula, fistularum scilicet more. Nam è lateribus venæ magnæ & arteriæ, exiles venæ vtrinque deriuantur, per obliquum scilicet, & venæ cuilibet arteria sua est adiuncta. Ad ossa quoque, quà scilicet committuntur inter se, & ad magnum capitis os, venæ ac nerui finiunt. Hac parte cibum capiunt pisces & respirant: qui si non spirarent, tum ex aqua profectò exempti, morerentur ilico. Quòd autem venæ & arteriæ inter se committantur, sensu quoque ipso manifestum est. Id sanè non foret, nisi & humor spiritu, & spiritus humore opus haberet, quod & in neruo, & arteriam, & vena

uena vis caloris ingens sit. Cæterum qui in neruo habetur calor vehementissimus, naturæ eius, qui in venis est, plurimum habet. Non igitur calor spiritus regioni conuenit, tum alias ob causas, tum autem ob refrigerationem. at si actiones efficiat & veluti excitet, tum calido id fiat. Eorum præterea omnium, quæ innatum quodammodo calorem obtinuere, nullo sese obiiciente, neque refrigerante vllo, duratio est. Quod enim omnia refrigeratione opus habeant, ferè est manifestum. Quòd sanguis in vena calorem detineat, & veluti concludat, signum fuerit, quia dum effluit ille, hic quoque dissipatur, & mors sequitur, quòd hepar nullam habeat arteriam. De semine præterea quæstio haberi potest, num per arteriam feratur, & an compressione id quadam fiat, & dum emittitur solum. Quo loco mutatio quoque, per quam sanguis in solidarum partium naturam abit, pulchertimam de se inquisitioni occasionem præbet, & euidentiam. Item de neruorum nutritione, num ex ossibus sit: videtur enim minimè dissimilis amborũ modus esse. Aut num id verum non sit, cum non solum ex ossibus suspensi in totius animalis mole, sed & in corde visantur, qui nullis ossibus commissi sint nerui, neque in alio vllo cum cæteris coëunt, sed in carcerem finiunt. An hoc nil impediat, quo minus iis, qui ab ossibus pendent, indidem alimentum accedat, an potius ab ipsis ossa alantur. sed & hoc absurdum est, neque sensum astipulantem habet. nam siccus natura & nullum meatum humectum habens, per sectiones nerus visitur. atqui haberet, si per eum alimentum, quod est humidum, ad ossa veheretur. Quapropter diligens hic est instituenda inquisitio. Ita

omnino in osse initium constituatur, vt ex hoc potius nervus, quàm è nervo os ipsum, alimentum capiat, quomodo igitur ad ossa tandem alimentum aduehetur? aut meatus è vena arteriáve ad ipsum tendens quis erit? id enim in plerisque obscurum erit; tum ad spinam maximè quisnam deriuetur? Deinde quæ ab ossibus ad latera committuntur, quomodo è ventre deriuentur, & attractio quo pacto fiat? an plura habentur absque cartilagine, velut spina? sed non vt motum exerceant hæ sunt, magisque continuationis gratia. Sed & si è nervo os alatur, nervi alimentum nouisse oportet. Cæterum nos affirmamus è muco illis adhærente eosdem ali. Sed rursus vnde hic, & quo pacto sit exponendum erat. Carnem è vena atque arteria aliud confirmat quod dum pungitur sanguine reddit. quamuis in cæteris animalibus, veluti volucribus, & serpentum ac piscium, & vniuerso ouiparorum genere non visatur: sed sanguine multo præditis peculiare habetur. nam & volucrum pectora ineisa saniem emittunt, non sanguinem. Vnguem Empedocles per congelationem è nervo constitisse ait: an'ne igitur eandem rationem ad carnem, cutim ipsam obtinere dicemus? Iidem difficultas habetur de testatis, quæ quemodo li testa conteganiur animalibus, quomodo cibus is foris accedat. contrà enim intus magis quàm foris aduenire videtur. Insuper autem quale in illis sit, & qua parte eiiciatur ventris onus. Item reditus ad carnem quàm sit præter rationem. admirabilis enim & omnino impossibilis esse videtur. sanè omnino aliis aliud alimentum est, neque omnibus sanguis esse potest. Verum ex hoc cætera sunt. De natura quoque ossium consider

consideratio est instituenda, an triplicis functionis causa sic extiterint, & alia ad motum, alia ad fulciendum, alia vt contegant, capiántque. Et an quartum quoque inter hæc genus sit, quod tanquam principium motus sit, velut poli. Ad motum itaque instituta fuisse dico manus ossa, & pedis, & tibiæ, & cubiti. & id bifariam, flectendi scilicet, & ambulandi. neque enim ambulatio absq; flexione fieri potest. Sed & fulcimenta quoque in his ipsis fere consistunt. Contegunt autem & capiunt, veluti quæ in capite sunt ossa, cerebrum ipsum, & quæ cúque medullam in sese habent. Laterum ossa functionem habent, vt claudant. Initium autem cæterorum & velut immotum quiddam, spina est, à qua laterum quoque ossa originem ducunt, partes vtrinque claudentia. Et necesse erat omnino vt talis aliqua pars esset: nam quod mouetur, id è quiescente est. Simul autem esse aliquid oportet, cuius gratia, in quo genere sanè prima statuerunt nucam, & cerebrum. Præterea vero aliud quoque genus habetur, ad committendas claudendásq; partes cæteras factum, veluti claues sunt. ex hoc ipso tale nomen sortitæ. Cæterum ad vsum idoneum vnaquæque harum partium aptissime sic est comparata. Neque enim flexio siue totius siue partium fiat, si talia non sint, pes inquam, spina, cubitus. Nam flexus introrsum vsum habet perquàm necessarium, vt & pedis & aliarum partium consimilis motio: vniuersæ enim alicuius gratia sic institutæ fuere, vt & ossa quæ in eisdem visuntur. Sic quod in cubitu habetur facile, ad vertendum quoquouersus cubitum & manu facit: nam absque hoc supinam manum mouere aut pronam non licebat; & nec pedes leuari aut flecti

potuissent absque binis focilibus, hunc motum efficientibus. Eodem modo autem cæteræ quoque partes sunt inspiciendæ, velut colli motus, an ab vno esse sit. Item quæ comprehendunt cætera ac vinciunt, velut patella est genu imposita. Et quamobrem aliis quædam ex hisce non adsint. Quæ igitur motum perficiunt, vniuersa neruos adhærentes habent. & fortasis quæcunque mulctam actionem obeunt, velut quæ in cubitu habentur & cruræ, manibúsque ac pedibus. Cætera quæ præter neruos ossibus adhæresceré videntur, ligandi gratia adiecta sunt, non motus. quod genus aliæ quoque partes habent, quascunque vinciri oportebat. Neque enim in omnibus necesse id erat, aut parum admodum, quæcunque scilicet non operosas motiones faciunt, veluti spina est, quæ solummodo flectitur. Talium itaque inter se nexus sanies est, & humor quidam mucosus. Cætera neruis quoque vinciuntur, vt quæ in articulis sunt. De hisce omnibus nulla inquisitionis ratio commodior institui queat, quam quæ nunc est proposita: quo sanè loco quæ vere initia cuiusque functionis statui queant, & cuius gratia vnumquodque ipsorum sit, perquàm diligenter inspicere conuenit: velut vtrum rectius in ossa referatur motus, & num huius gratia hæc sint: an in neruos, & quæ hisce proportione respondent partes aliæ quorundam animalium, vtpote in quibus spiritus motiuus primis inest: quando & venter mouetur, & cor quoque, quorum neutrum os habet, sed è neruis texuntur ambo, & cordis substantia neruos habet. vsus itaque horum non quidem omnibus necessarius erat futurus, quæ animalia vocarentur, sed quæ motum quoque exercere possent.

Est itaque inter principia istud recipiendum, quòd animalibus omnibus, quæ motum erant exercitura, ad hunc ipsum vsum aut neruus, aut quæ iis proportione responderet, pattem aliam natura adnexuit. Deinde ad motum cuique peculiarem sua quoque rursus instrumenta affinxit: velut pedestribus futuris pedes: & recte incedentibus binos: at per terram omnino gradientibus plures, quibus scilicet materia terrestris magis & frigidior contigit. Quædam pedibus omnino vt carerent, accidit: nam vi totius molis erant mouenda. Sic volucribus quoque alæ sunt adiectæ, & forma naturæ ipsorum idonea. Sed & inter hæc ipsa quoque differentia habeatur, prout magis aut minus sunt volucres. Pedes vero his quoque sunt additi, tum alimenti gratia, tum vt recte starent: excepta vespertilione: nam huic soli his opus non erat, cùm ex aëre alimentum habeat, nec quiete indigeat. Atqui pedum vsus, nullus alius est. Ex aquatilibus animalibus sola, quæ testata sunt pedes habent, ob grauitatem scilicet eorum. nam alioqui per loca volui & impelli propria vi nequibant. hæc itaque communia sunt illis. sed pro cuiusque vsu idoneo singulis sua priuatim instructa fuere. Ad quæ omnia animaduertendum scilicet est, ita vt nihil ex hisce prætereatur, quod hæc inquisitio non tentet. Sic ea quoque quę obuia non sunt, sed inter cæteras causas latent, velut, quamobrem multipeda tardissima sint, cùm tamen quadrupeda sint celeriora bipedibus: ánne quòd toto corpore super terra gradiantur? aut quia natura frigore cum sint, difficilius moueri queant? aut ob aliam causam?

De actione Caloris contra Nonnullos.

Caput V.

QVi affirmant non calorem esse qui in corporibus animalium agat, & quòd vna sola latio ignis sit aut facultas, secandi videlicet, non recte dicunt. Neque enim in corporibus inanimatis omnibus idē efficit, sed alia densat, alia rarefacit, liquefacit alia, alia cogit. quare in animatis quoque idem effici existimādum est. Quæ itaque caloris vis sit in fabrica operum naturæ, comparatione ad artem facta, inquiretur aptissime. Et in arte aliud efficit aurifabri ignis, quàm fabri ærarij, aut quàm loci ignis: vt nec ipsorum quidem ignes idem efficiunt, & cæterorum quoque inter se artificum. Proinde verius fortasse affirmabitur, quòd & artes hoc vtantur tanquam instrumento, molliētes, liquefacientésque, & arefacientes, ac nonnullis quoq; modum ac proportionem addentes. & naturam quoq; ipsum facere, vnde rerum inter se multiplices differentiæ proficiscātur. Ineptum itaque & ridiculum prorsus fuerit, leui inspectione eorum quæ foris apparent, iudiciū de hisce rebus ferre, priusquàm intrò penetraris, & in alto latentes causas attigeris. Siue igitur separatio sit, siue attenuatio, siue aliud quodcunque sint calefactio & ignitio, differentiam certè sortiētur opera, pro modo caloris vtentium. Differentia tamen artis ad naturam est. nam illa, tanquam instrumento, calore vtitur: hæc, & vt instrumento, & vt materia. Qui enim ab arte ad opus adhibetur ignis, ipsius operis pars non est. at qui in natura habetur calor, diffusus per ipsum opus est, atque vnà cum cæteris substantiam eius explet. & nulla in hoc difficultas est: sed magis in illo est, quo pacto natura

tura hoc instrumentum ita regat, & affectiones quibúsque rebus suas, ac modum omnino reliquum murat, vt planè cognoscere scilicet, & ratione quadam vti videatur. Neque enim absque ratiocinio & cognitoine hæc peragi posse videntur, neque quopacto naturæ vis cognoscendi tribui queat, satis apparet. Atqui in ignem solum & naturam spirituum hoc artificium referri non potest: at vim quampiam talem hisce admixtam esse, omnem admirationem vincit. Eadem de anima quoque admiratio subit, nam in iisdem consistit. non igitur ineptè aut in idem referetur simpliciter, aut in partem quāpiam eandem vis formatrix. Et cur motus perpetuò similis actio sit: nam & natura à qua fit, eadem est: & generatio itidem. At quæ differentia fuerit caloris cuiúsque, siuevt organum is habetur, siue vt materia, siue amborum vicem præstat. nam ignis differentiæ, iuxta id quod magis ac minus est, sumuntur. Hæc autem ferè in eo vt mixtus sit aut immixtus, consistit. nam hic purior erit, & proinde intentior gradus: ille admixtione contrarij remissior. Eadem ratio in aliis quoque simplicibus habetur. Siquidem enim alia sint, os, & caro, quæ equi est & quæ bouis, aut ob id alia esse, quia è diuersis constituta sint, aut vsu ipso differre est necesse. Si itaque sint diuersæ inter partes simplices, quænam cuiusque earum erunt differentiæ? Sin eædem sint cum iis, quæ in aliis habentur, necesse est enim alterum è duobus hic esse, vt in cæteris quoque rebus. Nam vini & mellis temperamentum per subiecta differre dicimus. vini autem ipsius si differentia, per rationem. Quare Empedocles simpliciter huiusce diuersitatis causam ossis

natur

naturam assignat. Siquidem enim vniuersa eandem mixtionis rationem sortirentur non differre inter se oportebat, equi, leonis, atque hominis partes. At nunc duritie mollitiéq; tum inter sese, tum à cæteris differunt. Sed & quę in eodem animali habétur partes, tum densitate, tum raritate, tam cæteris quoque affectionibus plusculum inter se differre videntur. Quapropter non eadem temperatio omnium est. nam crassities & tenuitas, magnitudo & exiguitas in quanto: durum autem & densum, & quæ hisce contraria sunt, in quali mixtionis consistunt. Cæterum qui ita sentiunt, exponant oportet, quo pacto vis, quæ artificio præest, alia sit. etenim hanc auctiorem esse, aut omnino minorem sic eueniet, & per seipsam, & per mixtioné: aut certè ab alio intendi, quemadmodum quę elixantur assántúrue, id quod vero fortasse propius est. simul enim miscet ac fingit natura. Porrò eadem quoque de carne ratio est. nam & eædem propemodum differétiæ sunt. Ita de vena & arteria ac cæteris. Eáque propter alterum è duobus necessárium sit, aut vt ratio horum iuxta mixtionem non sit eadem, aut non è duritie & densitate ab hisce contrariis passionibus rationes ducendas esse.

*

Libri de Spiritu finis.

ARISTOTELIS DE XENOPHANE, ZENONE, ET GORGIA,

IOANNE BERNARDO Feliciano Interprete.

De Xenophane.

AETERNVM esse inquit, quicquid est: siquidem fieri non potest, vt ex nihilo quippiam existat. Siue enim omnia facta sint, siue non omnia, vtroque modo efficietur, vt ex nihilo fieri ipsa concedendum sit. Nam si omnia fiant, nihil prę-existere: si æterno alicui alia accedant, amplius & maius vnum ipsum effectum iri asserit. Quod autem amplius & maius sit, id ex nihilo etiam proculdubio existere: quippe cum neque in pauciore amplius, neque in minore esse maius possit. Quod vero est æternũ, infinitum esse, cùm neque principium, vnde extiterit habeat, neque finem, in quem fieri aliquãdo desierit. at infinitum esse vnum, si enim sint duo, aut plura, fines ea esse inter

ter se,ac sese mutuo terminare, sed vnum simile sibi vndequaque esse: eo quòd si dissimilia plura essent,non iam esset vnum,sed multa.Vnum autem ipsum, cum æternum sit, & immensum, & sibi vndequaque simile, immobile etiam esse. non enim moueri posse,nisi excesserit.Quod autem excedit, necesse esse,vt vel in plenum, vel in vacuum excedat. Quorum alterum, hoc est plenum,admittere nullo modo possit:alterum,quod est vacuum,nihil sit. Sed si res ita se habeat, doloris quoque, & ægritudinis, & morbi expers esse,atque eiusmodi,vt neque situ transponi, neque forma diuersificari,neque alteri possit commisceri. Eo q; ex omnibus his,vt & vnum multa fiat,& quod non est, procreetur, & quod est, intereat,necessario efficiatur,quæ sane fieri nullo pacto queant. Nam si commixtum fuisse vnum ex pluribus dicatur,sintque multæ res,quæ in se mutuo moueantur: vt mixtio vel tanquam in vno plurium compositio, vel recessione quasi mixtorum superadditio sit,efficeretur,vt illo modo,eorum quæ à sese mutuo separarentur,mixta essent: hoc si superadditio esset,in auersione,singula,quæ sub se mutuo posita ex mixtis sunt, detractis primis manifestarentur.quorum neutrum euenit,hoc autem modo etiam multa essent, nec nobis tantummodo esse viderentur. Quocirca quia res esse ita nequit,neq; fieri potest,vt multa sint,ea quæ sunt, sed non recte esse ea videantur: quandoquidem multa etiam alia sensu omni apparent: rationem,neque eadem gigni, neque id quod est,multa,sed æternum,& infinitum,& sibi vndequaque simile esse conuincere affirmat.

Nunquid igitur primum non omni sumpta opinione, neque omni quod apparet, incipiendum est,

est, sed semper eo quod maxime est firmum ac stabile.Quare si omnia, quæ in opinionem veniunt,& apparent,non recte existimantur, nihil fortasse conuenit, vt huic etiam opinioni & dogmati acquiescamus, quod nihil ex nihilo fieri statuit: quippe cum vna etiam quædam ex non rectis hæc opinio sit,quàm ex sentiendo quodammodo cum in multis essemus,existimauimus.Sin autem non omnia falsa sunt,quę nobis apparent, sed aliqua etiam horum rectæ existimationes habentur,vel ex demõstratione,quæ maxime rectæ esse videantur,sumi debẽt,quas identidẽ certiores esse necesse est,vel quæ ex illarum rationibus demonstrandę sunt.Si enim sint duę inter se contrariq opiniones.Quemadmodum,si multa facta fuisse dicat quispiam, necesse esse, vt ex iis quæ non sunt,ea extiterint: si vero id esse non potest, ea quæ sunt,multa minime esse: efficeretur enim vt ens quodcunque est,infinitum esset: atque idcirco,etiam vnum: ex vtrisq; his sanè ratio concluſa si simili modo probabilis est,nihilo magis vnum esse, quàm multa demonstrat. At si altera stabilior est ac certior, quæ ex ea collecta fuerint, magis fuisse demonstrata censendum est: quæ quidem si in eum incidant,qui vtraque has opiniones habuerit,licet ea quę sunt,adhuc moueantur, probabiliot tamen hæc est, cidiúsque hanc,quàm illam opinionem omnes admittent. Quare etiam si eueniat,vt contrariæ sint enuntiationes, & impossibile esse, vt & factum sit quippiam ex eo quod non est, & non multæ res sint, à se mutuo hæc conuincantur,quid magis ita rem se habere assereret quispiam? Neque enim vbi demonstrauit, rectam esse opinionem, à qua incipit,neque magis certam,quàm de qua

demon

demonstrat,sumendo disseruit. Magis siquidem sumitur,verisimile esse,vt ex eo quod non est,aliquid fiat,quàm non multa sint ea quæ sunt.Nam de ipsis his admodum dicitur, & fieri ea quæ non sunt, & non multa facta fuisse ex iis quę non sunt, atque hæc non è vulgo quilibet, sed ex iis nonnulli asseruerunt,qui sapientes etiam habiti sunt. Iam vero Hesiodus.

„ *Primum ante omne aliud,inquit,Chaos extitit,inde*
„ *patenti.*
„ *Pectore cunctorum sedes firmissima tellus,*
„ *Atque amor,in cunctis specie immortalibus anteit.*

Ex quibus alia,ait,genita fuisse,ipsa autem hęc ex nihilo. Multi præterea alij,esse nihil,sed fieri omnia asserunt ex iis,quæ non sunt omnia quę sunt, existere affirmantes. Vt nonnullis videri, etiam ex iis, quæ non sunt, gigni omnia quæ fiunt,perspicuum iam sit.At vero fieri ne possint, nec ne ea quæ dicit,omittendum videtur, sed illud considerandum, vtrum ex iis,quæ sumit, id conficiatur,an nihil vetet,quo minus alio modo sese habere res queat.Illud sanè est, quod primũ sumit,fieri ex eo quod non est,nihil posse. Nunquid igitur omnia esse ingenita necesse est? An nihil prohibet,quin alia ex aliis existant, atque id in infinitum progrediatur? An etiam reflexio in orbem fit,vt alterũ ex altero procreetur,dum semper ita aliquid est,& infinities ex sese mutuo singula gignuntur. Nihil profecto obstat, quin omnia genita sint,etiam si nihil ex eo quod non est,fieri concedatur: nullúmque ex nominibus, quæ vnum consequuntur, prohibet,quin infinita etiam ea,quæ sunt,apud ipsum appellemus. propterea quòd ille quoque infinito attribuit, vt omnia & sit,& dicatur.Nihil item vetat etiam,si infi-

nita non sint,quo minus in orbem generatio eorum circunuoluatur. Adde,quòd si omnia gignuntur, & est nihil, vt nonnulli dicunt, quo pacto vnum æternum erit?Nam de vno quodam quòd sit, quasi sit, & concedatur, ita disputat.Si enim inquit, genitum non est, sint æterna,quasi essentia rebus inesse necesse sit.Præterea,etiam si quàm maxime fieri nequeat,vt quod non est, factum sit,aut quod est, interierit,quid impedit tamen,quin alia genita sint, alia æterna,quemadmodum etiam Empedocles inquit. Nam cùm omnia etiam ille eadem cõcesserit,& quicquam esse impossibile ex non ente creari.

Quódque est disrumpi,& consumitur interiturum,
Semper enim stabit nixum,quocunque feratur.

Ex iis tamen quæ sunt,quædam æterna esse inquit,ignem,aquam,terram,& aërem, reliqua ex his & genita esse, & gigni. Nulla enim alia iis quæ sunt,vt existimat, generatio est, mixtio sed tantum, & mixtorum abstractio, cuius vis hæc, natura à mortalibus appellatur. Generationem autem æternis non inesse, neque ea generari dicit quòd impossibile id prorsus sit. Vnde inquit.

Qui fit enim vniuerso essentia, & vnde profecta est? Sed, dum ignis & cætera miscentur, & componuntur, multa hæc generari,dum segregantur & abstrahuntur,corrumpi asserit. Veruntamen mixtione & segregatione multa esse,natura autem quatuor absque causis,vel vnum:vel si etiam infinita statim extiterint hæc, ex quibus compositis gignuntur,segregatis corrumpuntur cætera. Quemadmodum Anaxagoram quoque affirmare nonnulli dicunt, ex iis quæ semper essent, & infinitis generari ea quæ fierent. Quòd si ita esset,nequaquam æterna omnia essent con-

cedenda, sed nonnulla etiam quæ & gignerentur, & genita ex iis, quæ sunt, fuissent, necnon in substantias quasdam alias corrumperentur. Accedit, quòd nihil vetat, quin vna quædam substantia & forma vniuersum sit. sicut & Anaximander, & Anaximenes inquiunt, aliter quàm esse vniuersum, Anaximenes aërem asserens, & quicunque alij ita vniuersum esse vnum censuerunt. Id enim & figuris, & multitudinibus, & paucitatibus, & dum rarum & densum euadit, multa & infinita ea quæ & sint, & gignantur, efficit. Cùm vero Democritus quoque aquam, & aërem, & vnumquodque, quod ex multis his est, fluxione differre asserat, quid prohibet etiam ita multa & oriri & interire, dum vnum ex ente in ens antedictis differentiis semper mutatur, & nihilo tamen aut amplius, aut minus totũ ipsum efficitur? Quid item vetat, quin interdum ex aliis corpora & gignantur, & è contrario corrumpantur? Si autem etiam hæc quispiam concesserit, sitque aliquid ingenitum, quid magis id infinitum esse demonstratur? infinitum enim esse, inquit, si sit quidem aliquid, sed genitum tamen minime fuerit: quippe cum & generationis principium, & finis, termini eius sint. At enim quid obstat, id quod ingenitum est, ex antedictis finem habere? Nam si genitum est quippiam, id habere principium illud censet, vnde ea quæ gignuntur, existũt. Sed quid vetat quæso, quin etiam si genitum non fuerit quicquam, principium, non ex quo genitum sit, sed alterum habeat? sintque ad se mutuo terminantia ea, quæ æterna sunt? Quid præterea impedit, quo minus totum ingenitum sit, & infinitum, ea verò quæ in ipso gignuntur, sint terminata, cùm & principium generationis, & finem habeant? Porrò etiam, sicut Parmenides inquit, nihil prohibet vniuersum esse vnũ & ingenitũ, & tamen esse terminatum, Orbiculare, vt ait, globosæ per simile vndique moli, A cuius medio spatia in quascunque fe- « « rantur. Partes æqua, vt nec maius, nec firmius vllum. Cùm enim habeat medium & extrema, finem habet, quamuis ingenitum sit. nam etiam si vt ipse inquit, vnum sit, atque id corpus, alias tamen sui partes habet, quæ similes inter se sint. Simile enim ita dicit vniuersum esse non alteri alicui, quod terminatum esse arguit. Nam si infinitum est simile, & simile alteri est simile, duo igitur, vel plura entia sunt, non vnum, neque infinitum. Sed fortasse simile sibi esse simile dicit, ipsumque, inquit, simile esse vniuersum, eo quòd similibus partibus constet, cùm sit vel aqua vniuersum, vel terra, vel quippiam aliud huiusmodi. Constat enim hunc sensere vnũ esse vnumquodque, quod duplicibus partibus constet, & corpus sit, quod sanè infinitum minime est. Nam vniuersum ipsum est infinitum. Quare hæc licet ingenita sint, ad se mutuo terminãt. Ad hæc, si æternum & infinitum sit, quo pacto esse vnum corpus potest? nam si sit dissimilium partium, erunt multa, & ipse quoque ita existimat. sin autem tota aqua, vel tota terra, vel quodlibet aliud vnum id sit, multas procul dubio partes habebit: quemadmodum Zeno etiam ens esse conatur demonstrare id quod ita vnum est. erunt igitur etiam plures eius partes paucioribus, & minoribus, & diuersæ prorsus, si ita nullo neque accedente, neque recedente corpore, alterabile sit. At si neque corpus sit, neque latitudine, neque longitudine vlla prædictum, quomodo esse infinitum po-

test? Quid obstat, quin multa, & numerabilia huiusmodi sint? Quid prohibet etiam, quin licet plura vno esse dicantur, infinita tamen magnitudine sint? Sicut Xenophanes quoque ipse infinitam esse terræ profunditatem, & aëris asserit. Id quod etiam Empedocles declarat, cùm quosdam reprehendens, qui ea nullo modo esse posse dicebant, cùm tamen res ita esse videretur.

" *Quandoquidem, inquit, est infinito terra ipsa profundo,*
" *Necnon ampláque & immensa spatia æthéris alti,*
" *Vaniloquo qui hominum multorum effunditur ore,*
" *Naturam vniuersi ipsius conspicientium.*

Nihil absurdi insuper est, si cum vnum sit, non vsquequaque simile fuerit. Si enim sit aqua vniuersum, vel ignis, vel quodcunque aliud tale, nihil vetat, quin plura, quàm vnum ens esse dicamus. Quandoquidem vnumquodq; non prorsus simile sibi ipsi est, cùm partim rarum, partim densum sit, etiam si in raro vacuum non insit. Nihil tamen obstat, quin in raro separatim aliquibus in partibus secretum vacuum insit. Quare si totum partim densum, partim rarum sit, & simili modo plenum vniuersum, rara pars minus plena erat, quàm quæ densa est. Quòd si etiam ingenitum sit, ac propterea esse quoque infinitum concedatur, vt neque aliud, atque aliud esse infinitum possit, neque ità continuo vnum erit appellandum. Quo pacto enim infinitum totum, vel vacuum non totum esse vnum potest? At vero immobile etiam esse inquit, si quidem vacuum non est, omnia enim dum mutant locum, mouentur. Sed primum hoc non omnibus probatur, sed esse vacuum quoddam aiunt, quod tamen corpus non sit. Quemadmodum

dum Hesiodus quoque in generatione, primum ante omne aliud chaos inquit extitisse: quod quasi sedes quædam entibus substerneretur. Tale quid etiam vacuum quasi vas quoddam, ac receptaculum, quod medium intercedat, requirimus. Deinde etiam si vacuum nullum sit, neque ita quippiam fortasse nō moueretur. Nam Anaxagoras quoque cum hoc ante ipsum tractarit, & non solum satis sibi esset id pronuntiasse, vacuum non esse, moueri tamen ea quæ sunt, inquit, etiam si vacuum non sit. Simili modo etiam Empedocles moueri quidem semper, inquit, ea, quæ simul tempus in omne mouentur assidue, nihil esse in vniuerso vacuum affirmans, vnde superueniens fuerit quicquam: sed cùm in vnam formam concreuerit, vnum vt iam sit, quicquam neque quod vacuum, neque quod superefffluat, vllum esse inquit. Quid enim prohibet, quin in sese mutuo ferantur, & deuoluantur omnia, dum hoc in aliud, atque aliud in aliud, atque ita deinceps semper transmutatur, quo ad primum vltimum redierit? Quin etiam forma rei, licet in eodem loco permaneat, mutationem vel alterationē, cum alij, tum ipse ille asserit: vt ex iis etiam, quæ ab ipso dicuntur, nihil obstet, quo minus res, dum ex albo nigrum, vel ex amaro dulce fit, moueantur. Nam siue non esse vacuum concedamus, siue plenum admittere nihil posse, id nulli impedimento est, quin alteratio efficiatur. Quamobrem neque omnia æterna, neque vnum, neque infinitum esse necesse est. Sed neque infinita multa, neque vnum simile, neque immobile siue vnum sit, siue multa quædam. His autem ita constitutis, nihil ex iis, quæ ab illo dicta sunt, & transponi, & alterari res vetat, cum

edi vnum sit vniuersum, motio existat; dum & multitudine & paucitate differt, & alteratur, nulla re alia accedente. nam si modo quicquam id est, quod accedit, corpus non est: & si multa sint, dum ea inter se simul & commiscentur, & secernuntur. Mixtionem enim neque super additionem eiusmodi esse, neque compositionem, qualem inquit verisimile est: vt vel statim separata inter se sint, vel in auersione dum alia aliis superoccurrunt, à sese mutuo seorsum ferantur: sed ea quæ mixta sunt, ita esse composita, vt quælibet pars cum qualibet confusa ita sit, vt non composita, sed mixta esse videantur, neque deprehendi, qualésnam partes eorum sint, possit. Quia enim non est corpus aliquod, quod minimum sit, vnaquæque pars, simili modo ac totum, commixta est.

De Zenone.

FIeri non posse inquit, vt si quid est, id factum fuerit, hoc de Deo asserens: quippe cum necesse sit, vt quod factum fuerit, id vel ex similibus, vel ex dissimilibus extiterit, quorũ fieri neutrum queat. Neque enim simili magis conuenire, vt à simili procreetur, quàm similem procreet; eo quòd æqualibus vel similibus omnia eadem erga sese mutuo insint. neque dissimile ex dissimili posse existere. Nam siue ex imbecilliori robustius, aut ex minore maius, aut ex peiore melius, siue è contrario præstantiora ex deterioribus fierent, ex non ente quippiam efficeretur: id quod esse nullo pacto potest. Æternum igitur hac de causa esse Deum affirmat. Si autem Deus est id, quod præstantissimum omnium est, vnum debere esse ipsum inquit: nam si duo, aut plures etiam essent, præstantissimum & optimum

mum omnium ipsum esse nullo modo liceret: quippe cùm vnusquisque ex multis Deus similis, atque iccirco talis foret. Deum enim & Dei potentiam eiusmodi esse, vt præsideat & dominetur, non subiiciatur, vt in eo quòd non est præstantior, Deus nõ sit. Si igitur plures cum sint, partim sint sese mutuo præstãtiores, partim inferiores, Deos nullo modo fore. cùm Deum inferior esse, & subiici natura non possit. Si sint æquales, non fore ea natura Deum, vt præstantissimũ omnium sit, propterea quòd æquale neque melius, neque peius æquali sit, necesse est. Quapropter si est, & talis est Deus, vnum ipsum solum esse. neq; enim aliter omnia posset, quæcunq; vellet: quippe cum si essent plures, minime ipse esse solus posset. Cùm verò vnus sit, similem quoque ipsum sibi vndequaque esse ait, quantum ad visum, & auditum, reliquósque omnes sensus spectat. alioqui enim efficeretur, vt non præsiderent, & dominarentur, sed sibi mutuo Dei partes subiicerentur. id quod fieri nullo pacto potest. si autem vndequaque sit similis, globosum quoque esse. non enim partim esse, partim non esse, sed vndequaque esse huiusmodi debere asserit. Cùm itaq; sit æternus, & vnus, & globosus, neque infinitum, neque finitum esse ipsum censet. Eo quòd infinitum non ens sit: quod neque medium neque principium, neque finem, neque aliam quampiam partem habeat: cuiusmodi infinitum esse inquit. ens autem tale esse, quale est non ens, proculdubio non posse. si plura sanè sint, ea sese mutuo terminare. Sed vnum neque non enti, neq; multis simile esse debere. vnum enim nihil habet, ad quod terminari queat. Id præterea, quod huiusmodi est vnum, quem Deum esse affirmat, neque moueri, neque

immobile esse inquit quippe cùm immobile illud sit, quod non est: nam neque aliud in ipsum neque ipsum pertransire in aliud potest: moueantur autem ea, quæ plura vno sunt: alterum enim in alterum moueatur, necesse est. Quòd si id quod non est, ne moueri quidem potest: cùm id quod non est, nusquam sit: quæ vero in sese mutuo trãsmutãtur, plura vno sunt: propterea sanè effici ait, vt duo, vel quæ plura vno sunt, moueantur: quiescat autem nihil, quod immobile est: vnum vero neque quiescat, neque moueatur: cùm neque ei quod non est, neque multis simile sit. In omnibus autem ita sese habere Deum inquit, vt æternus, & vnus, & similis, & globosus cum sit, neque infinitum esse, neque finitum, neque quiescere, neque moueri ipsum asserat. Ac primum quidem etiam iste non secus ac Melissus, sumit, id quod sit, ex eo quod est, gigni. At enim quid obstat quin neqi ex simili, neque ex dissimili id quod sit, sed ex non ente existat? Adde quòd nihilo magis efficietur, vt Deus sit ingenitus, quàm vt reliqua etiam omnia: quandoquidem omnia ex simili vel dissimili constiterunt: quod fieri nõ potest. Quare vel nihil erit præter Deum, vel reliqua etiam omnia erunt æterna. Fræterea præstantissimũ esse Deum sumit potentissimum, atque optimum ita appellans. Id autẽ ex lege minime videtur: sed in multis præstantiores sese mutuo esse Dij dicuntur. non igitur ex eo quod videtur, hanc de Deo consensionem sumpsit. Accedit quòd Deum esse præstantissimum non eo sensu dicitur, vt erga aliud quippiam huiusmodi sit Dei natura, sed quantum tantummodo ad suam ipsius affectionem attinet nam si ad alterum spectemus, quid prohiberet, Deum non sua ipsius æquitate & fortitudine,

ne, sed ex aliorum imbecillitate excellere? At Deum ita esse præstantissimum intelligit nemo: sed quia ipse quàm optime fieri potest, affectus est: nihilque ei, quo minus bene & recte sese habeat, deest. quippe cùm ita sese habenti simul illud etiã eueniat, necesse sit. Ita vero esse affectos, etiã si plures ipsi sint, nihil vetat: vt omnes quàm optime fieri potest, affecti, & præstantissimi erga alios, non erga se sint. nam sunt procul dubio etiam alia. Cùm enim præstantissimum Deum esse dicat, id aliquorum esse necesse est. at vero vnum vndequaque videre & audire nihil conueniat. neque enim si non etiam hac parte videt, minus videt, sed ea parte nõ videt. Sed fortasse cum inquit vndequaque ipsum sentire, id sibi vult, vt ipsum optime ita affectum esse significet, si similis vndequaque sit. At si sit talis, cur globosus potius, quàm aliqua alia forma esse præditus debet, quia vndequaque audit, & vndequaque dominatur? Quemadmodum enim cum cerussam vndequaque esse albam dicimus, nihil aliud significare, quàm in omnibus eius partibus albedinem esse insitam volumus: quid impedimento est, quo minus ita quoque illic vndequaque videre, & audire, & dominari dicatur, vt quancunque eius partem quispiam sumpserit, eam hoc modo esse affectam intelligamus? Sicut igitur neque cerussam, ita neque Deum hac de causa globosum esse necesse est. Porrò neque infinitum, neque finitum esse, corpus cùm sit, magnitudinémque habeat, qui fieri potest? Præsertim cùm infinitum id sit, quod finis capax finem non habeat. finis autem & terminus in magnitudine, & multitudine, & in omni demum quantitate inest. Quocirca quod finem non habet, magnitudo cum sit, infi-

nitum est. Adde, quòd cùm sit globosus, finem quoque habeat necesse est. extrema enim habet, siquidem habet medium à quo plurimum abest. habet autem medium, cum globosum sit. à medio vera extrema ignis circumeunt. extremum enim corpus, an fines habere, nihil refert. Neque præterea si non ens est infinitum, iccirco ens infinitum non erit. Quid enim obstat, quin nonnulla sint, quæ eadem tam de ente, quàm de non ente dici queant? Nemo siquidem est, qui non ens nunc sentiat. sed ens quoque non sentire nunc quispiam potest. Quæ vtraque & dici, & considerari sanè possunt. Non album item non ens est: nunquid igitur propterea omnia quæ sunt, esse alba dicendum erit, ne quippiam idem de ente, & de non ente significemus? an nihil impediet, quin ex iis etiam quæ sunt, aliquid album nõ sit. omitto quòd ita alteram quoque negationem admitteret infinitum, nisi id quod antea dictum est, magis ex eo quod habet, vel non habet, vnumquodque esse est existimandum. Quare etiam ens vel infinitum erit, vel finem habebit. Fortasse etiam non enti infinitatem attribuere absurdũ est. non enim vnumquodque quod finem non habet, infinitum dicimus. sicut neque inæquale, id quod non est. Accedit, quòd Deus vnus cum sit, finem, quantum ad alium Deum spectat, non habet. si vero vnum tantum est Deus, vnum etiam tantum partes ipsius Dei erunt. Nam illud quoque absurdum est, si iis, quæ multa sunt, accidit, vt ad sese mutuo sint finita, ac terminata, propterea sequi, vt vnum finem nõ habeat. multa siquidem sunt, quæ & multis, & vni eadem insint: nam etiam esse ipsum commune vtrisque est. Absurdum itaq; fortasse esset, si propterea non esse Deum asseremus

mus, quia multa sunt, ne in hoc similis esse ipsis videretur. Ad hæc quid prohibet, Deum, etiam si vnus sit, finitum esse, & fines habere? quemadmodum etiam Parmenides vnum esse ipsum inquit:

Orbiculare globosæ perquàm simile vndique moli,
A cuius medio spatia in quaslibet ferantur.
Partes aqua.

Terminum enim & finem alicuius quidem esse necesse est, non tamen ad aliquid. Non enim necesse est, vt quod habet finem, ad aliquid aliud finem habeat. tanquam finitum ad id referatur, quod deinceps subsequitur infinitum. Sed finitum esse, nihil aliud est, quàm extrema habere. quod autem extrema habet, vt ad aliquid ea habeat, necesse non est. aliquibus enim non accidit, vt finita ad sese mutuo sint. Præterea quod inquit de eo, quod immobile est, & mouetur, simili modo vt superiora, absurdum fortasse est. neque idem esse non moueri & immobile esse, existimare quispiam possit: sed non moueri esse negationem, quemadmodum etiam non æquale, quod de non ente etiam verum est. immobile verò de eo iam dici, quod quodam modo sese habet, non secus ac inæquale. sicut etiam quiescere, cui moueri contrarium est. nam negationes, quæ à primo existunt, de contrariis etiam ferè dicuntur. Non moueri igitur de non ente etiam verum est, quiescere autem non enti non inest. Simili modo autem neq; immobile esse idẽ significat. At iste immobile esse pro quiescere sumit. & id quod nõ est, quiescere inquit, quia transitioné non habet. Sed sicut superius etiã diximus, absurdũ fortasse est, si, quia aliquid nõ enti attribuimus, id de ente nõ esse verũ

dixeri

dixerimus, præsertim si negatio fuerit, cuiusmodi est nō moueri, & nō trāsire. Multa enim, cut etiā dictum est, de entibus simili modo dicūtur. alioqui verum non esset, si multa esse non vnum dicere mus, eo quòd non ens quoque non vnum est. In quibusdam vero contraria videntur conuenire, cùm ex negationibus minime loquimur. Necesse siquidem est, æquale vel inæquale esse, quicquid multitudine & magnitudine constat: par item, vel impar, si numerus sit, eodem modo moueri vel quiescere, si sit corpus. Præterea si etiam ea de causa non mouetur Deus, & vnum, quia ea quæ multa sunt, mouētur, dum in sese mutuo trāseunt, quid vetat, quo minus Deus quoq; in aliud moueatur? Si autem ipse nō mouetur, quid vetat, partes ipsius omnia ambientis Dei in sese mutuo moueri? quippe cùm vnum, quod Zeno inquit, multa natura esse videatur. Corpus enim Deum esse statuit, siue vniuersum hoc, siue quodcunque aliud ita appellet. Nā si esset incorporeus Deus, globosus esse qui posset? Ita quidem sanè, cùm nusquam esset, neq; etiam moueretur, neq; quiesceret. At cùm sit corpus, quin moueatur, sicut dictum est, nihil prohibet.

De Gorgia.

NOn esse quippiam inquit, & si sit, cognosci non posse. & si cognosci possit, esse tamen eiusmodi, vt nequeat manifestari. Prætèrea se nequaquam quæ ab aliis fuerint dicta, compositisse qui de rebus disputantes contraria, vt videtur inter se sibi ipsi pronuntiant: dum alij vnum & non multa, alij è contrario multa & non vnum, quidam ingenita, nonnulli genita esse omnia demonstrant. Ipse enim aduersus vtrosque ratiocinatur in hunc modum. Necesse, inquit, est, vt si quid

quid sit neque vnum, neque multa, neque ingenita, neque genita, id nihil sit. Nam si quicquam horum nō sit, altera his opposita proculdubio erūt: hoc est, neque vnum, neque multa, neque ingenita, neque genita non erunt. Atque hæc partim vt Melissus, partim vt Zeno aggreditur demōstrare, post primam propriam suam demonstrationem, in qua neque esse, neq; non esse quippiam inquit. Si enim non esse est non esse, non ens nihilo minus erit, quàm ens: quippe cùm non ens sit non ens, & ens sit ens. Quare nihilo magis est res esse, quàm non esse. at si simili modo, inquit, sicut non esse, est esse, oppositum non erit. Nam, si non esse est esse, esse vel non esse conuenit. Quare nequaquam ita, inquit, quippiam erit, nisi esse & non esse idem sit. est autem idem, atque ita nihil quicquam est. Nam nō ens non est, & ens entiū, quandoquidem idem est quod non ens. atque hæc quidem ipsa ratio illius est. Sed ex iis, quæ dicit, nullo modo efficitur, vt nihil sit. Cùm enim inquit, si non ens est, non ens & ens est ens, simili modo & non ens, & ens est perinde ac si, est, absolute ac simpliciter sumatur: id neque apparet, neque necesse est. Sed sicut de duobus ente & non ente alterum esse, alterum non esse dicitur, quapropter non ens esse, verum non est. Quia igitur non est, non sequitur, vt neque esse neque non esse vtrunque, neque alterum non sit. At nihil erit, inquit, si non esse & esse similiter sunt. quandoquidem erit aliquid etiam non esse. Sed nemo est, qui non esse, esse prorsus dicat. Nam si non ens est non ens, non propterea efficitur, vt simili modo vt ens, non ens sit: quippe cùm illud sit non ens. ens autem sit. adde quòd, si etiam absolute ac simpliciter verum esset, cùm dicimus nō ens esse,

verum

mirum quidem profecto id videretur: sed si tamen ita esset, vtrum ex eo magis eueniret, vt omnia essent, quàm non essent? Ita enim cõtrarium proculdubio efficeretur. Si enim & non ens est, & ens est, omnia sunt: cùm & ea quæ sunt, & ea quæ non sunt, simili modo sint. Non enim est necesse, si non ens est, vt etiam ens non sit. Veruntamen si ita etiam quispiam concesserit, vt & non ens sit, & ens non sit, nihilo minus omnia essent, eo quòd ea quæ non sunt, ex illius ratione proculdubio essent. Præterea, si idem etiam sit & esse & non esse, neque ita magis vt non sit, quàm vt sit, conficietur. Nam quemadmodum ille inquit, si non ens, & ens idem est, non ens autem non est, etiam ens non erit. quamobrẽ nihil erit: ita quoq; vice versa dicere omnia esse nos possumus. Si enim non ens est, & ens est, omnia erunt. Post hanc rationem subiungit: si sit aliquid, est vel ingenitum, vel genitum esse. si vero sit ingenitum, infinitum id fore ex Melissi enuntiatis sumit. Infinitum autem nullo modo esse, cùm neque in se sit, neq; in alio: duo enim ita, vel plura esset: ipsum vnum quod est, & illud in quo esset. nunquam autem cum sit, neque esse prorsus, ex Zenonis ratione de sede asseritur. Hac de causa igitur ingenitum non esse affirmat. quin etiam neque genitum: eo quod nihil neque ex eo quod est, neq; ex eo quod non est, gigni queat. Si enim ens, inquit, transmutetur, nequaquam ens amplius erit, sicut si nõ ens gigneretur, non ens amplius non esset. Sed neq; ex non ente genitum est, si enim non ens non est, genitum nihil ex nihilo esset. Sin autem est non ens, quia neque ex ente quicquam gignitur, iccirco neque ex non ente. Quocirca si necesse est, vt si quicquam est, id vel ingenitũ sit, vel genitum: hæc

hæc autem fieri nequeunt: vt quicquam sit, fieri etiam nullo modo potest. Præterea, sic quicquam est, inquit, id vnum est, vel plura. si autem neque vnum, neque plura, nihil ex. † Si enim vnum esset, incorporeum id esset † sicut in Zenonis ratione dictum est. Si vero vnum sit, nihil esse. Quin neque etiam multa † Si enim vel vnum esset, vel multa, neque moueretur quidem quippiã, inquit. Si enim moueretur, vel non vnum amplius esset, vel non simili modo sese haberet: sed partim non esset: partim non ens genitum esset. si item mouetur, transfertur, si transfertur, non continuũ ens diuisum est, neque quicquam hac parte est. Quare si vndequaque mouetur, vndequaque etiam diuisum est. vndequaque igitur etiam nõ est. Deficit enim ea parte, inquit, qua diuisum ab ente est: diuisum loco vacui appellans, quemadmodum in Leucippi rationibus, quæ vocantur, Scriptum est. Si igitur nihil hæ demonstrationes conficiant, omnia esse. oportet enim vt quæ cogitantur, sint: & non ens, si quidem non est, ne cogitari quidem possit. Quòd si ita sit, nullum esse mendacium inquit, neque si in mari currus decertare quispiã dixerit, eo quòd ea omnia etiam sint. Nam quæ videmus quoque & audimus, singula propterea sunt, quia cogitantur. Si enim nõ propterea, cur sicut ea quæ videmus, sunt, ita magis ea quæ videmus esse dicendũ est, quàm quæ cogitamus? quippe cùm, sicut illic multi eadẽ possent videre, ita hic multi cogitare eadẽ possemus. Ac quæ quidẽ cogitantur, talia sunt. Sed quænã sint vera, incertũ est. Efficitur ergo, vt etiam si quippiã sit, cognosci à nobis res minime queant. Si vero, inquit, cognosci etiã possunt, quo pacto manifestare eas quisquam alteri poterit?

Quod

Quod enim vidit quispiã, id quo modo oratione alteri explicabit? vel quo modo id alteri audiẽti, & nõ videti poterit manifestari? Nã sicut visus sonos nõ percipit: ita neq; auditus audire colores potest: sed sonos tantũmodo. Et dicit quidẽ ille qui loquitur, sed nõ coloré, neq; ré dicit. Quo modo igitur rem quispiã ab altero vel verbis, vel signo aliquo alio sibi exponi petit, quã ille cõsiderauit? Qui enim coloré intuitus nõ est, sed orationé audiuit, ignorat coloré, & orationé percipit, qui vero è cõtrario coloré inspexit oratione auditu minime percepta, nõ coloré, sed orationé ignorat. Quare cogitari neq; color, sed videri neq; sonus, sed audiri tantũmodo potest. Sed si etiam cogitari potest: & cognoscit quidẽ, ac recognoscit ille qui dicit: qui audit tamen quo pacto idẽ cogitabit? nõ enim fieri potest, vt idẽ in pluribus, & seorsum collocatis sit. vnum enim duo esset. Verũ si etiã idẽ, inquit, in pluribus sit, nihil obstat, quin id non simile diuersis appareat, qui nõ prorsus similes inter se sunt. Quin etiã in eodẽ quãuis vnũ, & non duo sint, idẽ non prorsus simile inest. quippe cùm neq; idẽ ipse sibi similia in eodẽ etiã tẽpore sentire videatur: sed alia auditu, visu alia, & antea & nũc diuerso modo percipiat. vt difficulter admodũ omnia eadẽ quæ alter sentire quispiam queat. Ita fit, vt etiã si cognosci res possit, eam alteri explicare quisquã nõ possit: propterea quòd, & res ipsæ explicabiles verbis non sunt, & idem prorsus quod alter, cogitare potest nemo. Sed omnes quidem etiam hæ veterũ aliorum dubitationes sunt. Quocirca hæc quoq; perpendenda, atq; excutienda in disputatione de illis videntur.

Arist. De Xenophane & Zenone, & Gorgia Fnis.

ARISTOTELIS LIBER DE LINEIS INSECABILIBVS,

Apud Latinos nondum visus,

IVLIO MARTIANO
Rota interprete.

Aristotelis textus.

NVnquid vllæ reperiuntur lineæ quæ secari nequeunt? & vt in vniuersum res ista pertractetur, est ne in omni quantitate, sicut nonnulli statuunt, aliquid carens partibus? An confitendum est lineas aliquas insecabiles esse: nam, si vt paucum, sic & paruum est aliquid in rerum natura: quod autem infinitas ferè sectiones sustinet, neq; paucum neque paruum est, sed potius, & multũ, & magnum, quæ pauco, & paruo sunt opposita: statim manifestum euadit paucum, & paruum finitas habere diuisiones. Quòd si finitas diuisiones habent, necesse est magnitudinem insecabilem aliquam extare. Quare omni quantitati insecabile quid-

dam inerit, modo reperiatur quippiam, quod paucum, & paruum nuncupari debeat.

Deinde si lineæ extat forma, atque idea, fatendum est lineam indiuiduam esse: nam constat ideam omnium, de quibus prædicatur, primam esse. At partes totum natura semper antecedunt. Quare diuidua erit ipsa linea. Et eodem modo ipsum quadratum, ipse triangulus, & aliarum figurarum ideæ, ac denique superficies ipsa, & corpus ipsum. Continget enim ideis, prius alia quædam esse. Amplius si elementa sunt corpora, & elementis nihil est prius, sunt-que partes toto natura priores, indiuiduum proculdubio ignis erit, & vniuersaliter quicquid corporis alicuius est elementum. Quare non solum in rebus, quæ cognoscimus intellectu, verum etiam in his, quæ sensu percipimus, quippiam erit, quod partes non habet. Præterea per Zenonis argumentationem, necesse est aliquam extare magnitudinem, quæ partibus careat, si modo fieri nequit, vt res aliqua per singula quæque tangenda decurrens, finito in tempore tangat infinita. Nam oportet vt ad medium mobile prius veniat. At rei, quæ partibus non vacat, medium sublime semper aliquod supereſt. Sinautem tangit infinita, finito in tempore, id quod super lineam fertur, & mobile celerius æquali in tempore plus spatij transigit, cogitationisque nostræ velocissimus est motus, cogitatio quoque finito in tempore in singulis rerum motibus, tangit infinita. Quare si cogitationem in omni rerum progressu singula tangere, nihil aliud est quàm numerare, continget finito in tempore cogitationem infinita numerare, quòd si hoc fieri nequit, indiuidua sanè

sanè dabitur aliqua linea. Postremo & ex iis, quæ tradunt Mathematicis imbuti disciplinis, quiuis lineam aliquam insecabilem esse concedet. Nam si, vt dicunt, illæ commensurabiles sunt lineæ quæ eadem mensura dimetiri queunt: & quæcunque sunt cõmensurabiles, vt dimetiantur omnes, nihil impedit, nimirum longitudo aliqua extabit, qua mensurabuntur omnes, hanc necesse est indiuiduam esse. Nam si diuidua statuatur, huius quoque mensuræ partes, mensuram aliam aliquam habebũt. partes enim tori commensurabiles sunt ita, vt partis portio, quæ dimidia fuerat, efficiatur dupla. quoniam vero hoc fieri nequit, indiuisibilis esse mensura debet. Eodem modo & quæ semel ab ipsa mensura sunt mensuratæ, sicut omnes ex mẽsura compositæ lineæ, ex indiuiduis componuntur. Idem etiam continget in figuris planis: nam omnes inter se sunt à constitutis lineis procreatæ, commensurabiles. quare ipsarum quoque mensura indiuidua erit. Cæterum si quis mensuram diuidet, constitutam quandam & determinatam lineam, non erit amplius neque constituta, neque irrationalis linea, neque aliarum vlla, de quibus modo dictum est, velut quam ἀπῳδόμην vocant ex duobus nominibus compositam. Verum neque secundum se aliquam definitam naturam habebunt, sed collatæ sibi ipsis & constitutæ, & irrationales erunt omnes. An primo quidem non oportet id quod infinitas habet diuisiones non esse paruum, aut paucum. Nam locum, lineam, superficiem, & summatim omne continuum, paruum dicimus, & in quibus conuenit paucum etiam, nec ob id tamen infinitis diuisionibus ipsa carere affirmamus.

Deinde si de lineis hisce indiuiduis, que sunt in composito ex lineis, paruum dicitur, atque ipsis puncta insunt infinita, fiátque diuisio secúdum puncta, & in quibusuis punctis æqualiter, poterit infinitas sectiones suscipere omnis lineę, vt quę non sit insecabilis, & quædam ipsarum in parua secari, erúntque infiniti puncti pauca. fieri vero potest, vt omnis non indiuidua linea talibus soluatur diuisionibus, quibus coagmentata fuerit. Tertio si magnum ex paruis quibusdam componitur, aut magnum nihil erit, aut quod finitas habet diuisiones non erit magnum. Nam totum qualecunque fuerit magni sectiones admittit. Est autem probabile & paruum, finitas, & magnum, infinitas habere diuisiones, neque illi etiam arbitrantur. Quare manifestum euadit, non hac ratione paruum, aut magnum quicquam dici, quia finitas, aut infinitas sectiones admittat. Quod si quispiam propterea quod in numeris paucum definitas sectiones habet, in lineis quoque putet finitas paruum habere, stolidum se prodit, eo quod numerus è rebus partium expertibus procreatur, & ab initio quodam constituto originem sumit. Hinc omnis numerus, modo infinitus non sit, finitas diuisiones habet: magnitudines autem tali ratione non consistũt.

Qui vero lineis indiuiduis ideam constituunt, minus credibilia fortasse decernunt, quàm præsens affirmet opinio, quæ nunc in disceptationem venit. Nam linearum ideam faciendo, modo quodam ideas tollunt, quibus demonstrare, quod instat, moliuntur. Hac enim ratione destruuntur ideæ. Rursus quoque stultum est arbitrari elementa corporea partibus carere. nam etsi quidam sic affirmant, tamen quantum ad præ

ad præsentem quæstionem attinet, principium petunt. Et quanto magis, quod probandum est assumere videntur, tanto plus diuiduam esse longitudine lineam, latitudine superficiem, altitudine corpus apparet. Zenonis autem ratio sibi ipsa non consonat, cum non sic vno modo velit finito in tempore rem motam tangere infinita. Atqui tempus & linea simili modo finita, & infinita dicuntur, ac totidem vtraque diuisiones suscipiunt. Neque numerare est singulas infiniti particulas animi cogitatione, tangere etiam si quis ita nos cogitatione singula infiniti puncta tangere concedat: quod quidem fortasse fieri non potest. Non enim in rebus continuis, & substractis cogitationis motus consistit, sicut earum, quæ feruntur rerum. Sed, si quis animi cogitationem sic etiam moueri consentiat, non erit is motus numerus, numerare non nisi interposita quiete absoluitur. Verum absurdum est fortasse quempiam prę ignauia succumbere, propterea, quod non audeat oblatas argumentationes dissoluere, atque sic imbecillitatem suam fouendo, grauioribus insuper fallaciis se decipere. Quod vero de commensurabilibus lineis postremo dicunt, omnes vna quadam & eadem mensura oportere mensurari, falsum est admodum, & nequaquam Mathematicorum suppositionibus concordat. Non enim ita supponunt Geometræ, neque vtile ipsis istud foret, immo potius aduersaretur, lineas omnes commensurabiles esse, & omnium commensurabilium linearum communem mensuram existimare. Quamobrem ridiculum est, eos, qui dicunt se demonstrare ex Geome-

trarum decretis, & ex quibus Mathematici docent, in contentiosam pariter atque fallacem diuertere argumentationem, præsertim tam inualidam. nam multis modis imbecillis est eiusmodi ratio, & quouis modo licet euitare, ne aut inusitata dicere, aut argui videamur.

Præterea absonum foret, si quis à Zenonis oratione vltra quàm par sit persuaderetur, lineas indiuiduas concedere, quia ipsi respondere nesciat, ob rectæ vero lineæ motum in semicirculum diuiduas non credere, quam necesse est in rectum ita diuidere, vt infinitæ circunferentiæ, & interualla totidem interueniant. Rursus quoque facile persuaderi potest ex motu circulorum æqualium. Nam quisquis horum moueatur, oportet per maius semicirculum moueri, & quæcunque alia huiusmodi constituta sunt de lineis, fieri non posse, vt talis vllus motus peragatur, quin prius omnibus & singulis interiectis occurrat. atque hæc Mathematicorum scita multò magis ab omnibus cõcessa sunt, quàm istorum dicta. Quamuis autem ex confutatis nuper rationibus appareat, vt neque necessarium, neque probabile sit lineas vllas indiuiduas extare, tamen ex iis etiam, quæ deinceps subiungam, multò magis perspicuum euadet, & primo quidem per ea, quæ Mathematici demonstrant, atque addiscenda proponunt, quæ mutare non decet, nisi probabiliores rationes habeamus. Nam neque lineæ, neque rectæ lineæ definitio cum insecabili linea consentit, vt quæ nec inter duo puncta extensa sit, nec medium vllum habeat. manifestum est igitur ex antedictis rationibus, quòd neque necessarium, neque

neque probabile sit lineas insecabiles esse. ex his autem, quæ subiicientur, manifestum adhuc magis fieri poterit. ac primo quidem per ea, quæ in mathematicis demonstrata suppositáque sunt, quæ iustum non est aliter quàm certioribus rationibus amouere. Nam si quam insecabilem lineam vocant est & linea, & recta linea, nimirum ipsi & lineæ & rectæ definitio conueniet: sed neque lineæ, neque rectæ definitio ipsi conuenit, cùm neque aliquorum media queat esse, neque medium omnino vllum habeat. Deinde omnes lineæ commensurabiles erunt. Nam omnes ab indiuiduis lineis dimetientur, quæque longitudine, quæque potentia sunt commensurabiles: indiuiduæ autem lineæ sibi ipsis commensurabiles sunt longitudine, cum inter se sint æquales: quare potentia quoque. Quod si hoc est, diuiduum erit quadratum. Tertio cùm linea breuior grandiori copulata latitudinem faciat, si sumantur æquales portiones ab indiuidua, & à pedali linea, bipedalique coniungantur, minorémque latitudinem indiuidua faciat quàm reliqua, minor erit latitudo, quæ ab indiuidua prouenit. Quarto, si ex tribus datis rectis triangulus componitur, ex tribus quoque lineis indiuiduis componi poterit: in omni autem æquilatero perpendicularis in mediam basim incidit. Quare & medium indiuiduæ diuider. Quinto si quadratum ex quatuor insecabilibus lineis consistat, diametro protracta, & perpendiculari ducta, quadrati costa potentia perpendicularem diametrúmque dimidium æquat. Quare non erit minima, neque duplum erit spatiũ à diametro consurgens illius, quod ab

indiuiduo procreatur. nam æquali ablato reliquum erit minus indiuiduo: nam si æqualis, diameter quadruplum describeret, hæc, atque huiusmodi compluta colligere quispiam posset, eo quòd omnibus, vt ita dixerim aduersantur, quæ à Mathematicis traduntur, quorum nonnulla denuo subnectam. Eorum quæ partibus carent, vnus esse contactus potest, at linea duos habet. nam tota, totam, & extremis vtrinque finibus tangit. Deinde hoc pacto vna linea alteri copulata non efficeret ex vtrisq; coniunctum maius, idcirco quia partibus carentia sibi ipsis adiuncta maius non faciunt.

Postea nihil continuum è duobus efficitur, quæ partes non habeant, propterea quod omne continuum plures partes continet: omnis autem linea, præter indiuiduam, est cõtinua: quamobrem linea non erit, quæ indiuidua fuerit.

Amplius si quæuis linea, præter insectilem, in partes diuidi potest, tum æquales, tum inæquales: scindatur linea in tria frusta, quæ non ex tribus insecabilibus, & vniuersaliter imparibus constet, diuidua fiet insecabilis linea. Similiter autem si in duo diuidatur linea, quæ ex imparibus consistit. Quòd sibifariam quidem non omnis linea finditur, sed quæ solum ex partibus coagmentata fuerit, si iam in duas partes diuisam in quæcunque diuidi potest diuideretur, sic quoque insectilis linea diuidetur, quando ex paribus composita per inæqualia scindetur. Rursus si mobile per totum spatium vna hora mouetur, horæ dimidio per medietatem spatij mouebitur, & in minori tempore per minus spatium, quàm sit medietas: ergo si quidem ex imparibus indiuiduis

uiduis spatium illud componitur, redibit insectilium in medietates diuisio. siquidem media hora, medium spatium, mobile pertransit. similiter enim tempus, & linea secabitur. Quare si nulla ex cõpolitis lineis diuidetur in æqualia, & inæqualia, neque sicuti tempus scindetur, non erunt indiuiduæ lineæ. Est autem eiusdem rationis sicut dictũ est ex indiuiduis omnia, vel affirmare, vel negare. Ad hæc, omnis linea, modo non sit infinita, duos fines habet, siquidem linea hisce terminatur: at indiuidua linea non est infinita, fines igitur habebit. quare diuidua erit, finis enim aliud est, & non illud cuius est finis: aut axtabit aliqua linea præter istas, quæ neque finita neque sit infinita. Præterea, omnis linea vel est infinita vel fines habet: igitur insecabilis linea non est infinita: fines ergo habebit atque diuidua erit. nam finis aliud est ab eo cuius est finis, vel erit aliqua linea, quæ neque finibus careat, neque fines habeat. Insuper non erit in quauis linea punctus: non enim in indiuidua. nam si vnius punctus insit, ipsa primum linea sola erit, & inde pũctus, sin plures inerunt, diuidua fiet. ergo si punctus indiuiduæ lineæ nullus inest, neque prorsus inerit lineæ, cùm reliquæ ex indiuiduis, sicuti dicunt, coaluerint.

Postea, vel nihil inter duo puncta, vel linea, erit: quòd si linea, cum in omnibus lineis puncta insint, non erit insecabilis vlla linea. Amplius non esset cuiusuis lineę quadratum: habebit enim longitudinem, & latitudinem, atque idcirco diuisibile erit, cum illa quidem aliquid, hæc autem aliquid aliud. quòd si quadratũ diuiduum est, & linea vnde procreatur diuidua erit. Præterea finis lineæ punctus est, & non linea. finis

enim extremum est, extremũ vero indiuiduum: igitur, si punctus est finis, indiuiduæ lineæ pars erit punctus: atque ita vna linea maior erit altera puncto: sin indiuiduæ lineæ punctus ineſt, quia finis idem sit continuatarum linearum, dabitur finis rei carentis partibus, & demum quid à linea punctus distabit, cum proprium nihil habitura sit indiuidua linea à puncto, præter nomen.

Adhuc etiam, vt linea, sic & superficies, & corpus erit impartibile. vno quippe indiuiduo existente, cætera quoque consequentur, idcirco quia vnum ad aliud diuiditur. at corpus indiuiduum non est cum in se latitudinem, & altitudinem contineat. Quare nec linea potest esse indiuidua. corpus siquidem in superficies, superficies in lineas soluitur. Quoniam vero rationes, quibus isti nituntur sententiam suam persuadere debiles sunt, & falsæ: aduersæ autem opinionis omnes plurimum valent ad fidem faciendam: vnicuique liquere iam arbitror, quemadmodum nulla queat esse linea, quæ diuidi non possit. Ex his autem quæ subiiciuntur, manifestum euadit ne è punctis quidem componi lineam posse, quam insecabilem affirmant: ad quod probandum illamet penè quadrabunt argumenta, aut plurima saltem. Oportet enim punctum diuidi, quando linea, vel ex imparibus in æqualia secatur, vel ex paribus in non æqualia scinditur. Item lineæ partem non esse lineam, nec superficiei superficiem, & rursus lineam puncto maiorem esse lineas: ex quibus enim vnum quodque componitur, his etiam quoduis aliud excedit. At qui istud vnum est eorum, quæ nullo modo fieri queunt, & per ea, quæ Mathematici docent, aperte falsum.

Insup

Insuper quoque continget punctum esse illud, quod in tempore fertur, modo maior in longiori, æqualis in æquali tẽpore, motus fiat, excessusq; temporis tempus sit. sed fortasse tempus quoque rem quandam esse ex instantibus compositam, sintque vtraque tempus & linea, ex suis quæque indiuisibilibus composita, dicet aliquis. At si nunc, est principium temporis, & finis, itémq; lineæ punctus: neque sibi coniuncta sunt principium & finis, sed in medio semper aliquid habent: neque nunc, neque puncta sibi cõtinua esse poterunt. Amplius si linea magnitudinem aliquam habet, punctorum autem iunctura magnitudinem nullam efficit, idcirco quia maiorem locum nõ occupant. Nam & quando linea, lineæ superimponitur eique coniungitur, nulla prouenit inde maior latitudo, sunt autẽ in linea puncti, qui nec ipsi maiorem locũ occupare queunt, Proculdubio sequetur, vt non possint longitudinem coniuncti facere. Præterea si res omnis, rem quamlibet aliam tangit, vel tota totam, vel pars partem, vel tota partem tangit, tanget & punctus vnus indiuiduus punctum alium indiuiduum, totus totũ. At necesse est cùm totus tangit totum, cum ipso vnum fieri. nam si quid remanet, quod alteri nõ coniungatur, nõ tetigit totus totum, sin nihil remanet, & simul sunt hæc duo indiuidua puncta, eundẽ implebit locũ id quod plura nunc est, & prius vnum fuit. Duobus enim in vnum coëuntibus, quę nulla ex se habeãt extensionem, idem locus sufficit. Atqui partibus carẽtia extensionem non habent, quocirca nec ex indiuiduis vlla compaginabitur magnitudo: igitur neque è punctis linea, neque ex instantibus tẽpus componetur. Insuper si qua ex punctis componitur linea,

nea, punctus tanget punctum, igitur si ex k signo protracta fuerit $a\,b$ & $g\,d$ tangent se primum, & punctus, qui est in $a\,k$ & punctus qui est in $k\,d$. Quare, & diuersa parte tanget: nam res, quæ partibus caret, tangit rem partibus carentem, tota totam. Ergo eundem locum possidebunt, quem k punctus obtinet, & sese puncti coniungent in eodem loco, quòd si in eodem puncti fuerint loco, se etiam tangent: quæ enim in eodem sunt loco primo se tangant oportet. Deinde hoc pacto recta rectam duobus punctis tanget: punctus enim in $a\,k$, & punctus in $k\,g$ alterum etiam tangit punctum, quare linea ex $g\,d$ pluribus tangit punctis. Eadem ratio fuerit, etiam si non se inuicem, sed quouis alio modo linea lineam tetigerit. Quinetiam orbis circunferentia rectam lineam pluribus tanget punctis: punctus enim contactus quíque est in circulo, quíque in recta consistit sese mutuo tangunt, quod si hoc fieri non potest, neque punctus punctum tangere valet, quod si se tangere nequeunt, neque linea punctis constare potest. nam neque punctum tangere necessarium est. Postea quonam pacto recta vlla est linea, & circularis, quando nihil differat contactus punctorum in recta, & circulari? Nam res, quæ partibus careat, rem, quæ partes non habeat, tota totam contangit, neque prorsus eo modo est tangere, si sunt ergo lineæ quidem differentes, contactus autem indifferentes, non fiet ex punctorum contactu linea circularis, & recta: quare neque è punctis constabit. Insuper necesse est puncta vel sese mutuo tangant, vel non se inuicem tangant. si igitur id quod deinceps est tangat oportet, eadem redibit ratio, sin contingit quod deinceps est non tangere, non erit

erit linea continuum: nihil enim aliud continuum dicimus, quàm quod est ex se tangentibus compositum. Quare oportebit, & hoc modo vel puncta sese mutuo tangere, vel lineam continuam esse. Amplius si absurdum est puncto, punctum superimponere quo fiat linea, & lineæ lineam adiungere, quo fiat superficies, impossibilia sunt, quæ ab eis dicta fuerunt: siue enim deinceps puncta, diuidetur linea per neutrum ipsorum, sed per id quod intercedit, siue se tangunt, linea erit vnius puncti spatium. hoc autem esse non potest. Postremo omnia diuiderentur, & resoluerentur in puncta, corporisque pars punctus esset, si quidem corpus è superficiebus, superficies è lineis consistat, si vero illa, ex quibus primis inexistentibus singula constant, elementa sunt, puncti corporum elementa esse poterunt. Quare vniuoce corporũ, & linearum elementa puncti erunt non specie diuersa. Apparet itaq; ex dictis non esse lineam è punctis, neque ab ea punctum auferri posse. nam si contingit punctum auferri, contingit & apponi: quoniam autè appolito illud cui adiunctum est, magis euadit, quàm prius fuerat, si tale sit appositum, quale quod suscipit, erat. Quare ex ambobus vnum totũ facere licebit, & erit vna linea maior alia puncto: id quod fieri nequaquam potest. Verum per se quidem non potest à linea punctus auelli, per accidens autem potest, eo quod ablatum lineam sequatur, cùm enim totum auferetur, totius & principium, & finis auferatur oportet. at lineæ principium, & finis punctus erat, licet itaque partem de linea demere: quare, & punctum auferre, sed ea per accidens censebitur ablatio. Si vero finis tangit illud cuius est finis, vel ipsum, vel aliquam eius

sequet

partem, & punctus quatenus finis lineam tangit sequetur, vt hęc quidem linea puncto maior alia sit. hæc autem ex punctis nihil in medio comprehedentibus. Eadem ratio est, & in diuisione. nam si diuisio per punctum est, & diuisio tangit aliquid tam in solido, quàm in superficie. Similiter enim & solidum è superficiebus, & superficies è lineis conficitur. Non est autem verum dicere per punctum fieri diuisionẽ. neque paruissimam aliquam lineam in minimum, quod insit, diuidi. minimum quippe minus est etiam eorum, quorum minimum dicitur. at lineæ nihil aliud quam punctus inest, & linea, atque lineæ: linea vero puncto maior non est. nam neque superficies est linea maior: quare punctus non erit in linea minimũ. Si vero lineæ coniunctus est punctus, & minimum est quod à tribus faciebus, hoc est à tribus partibus deficit, non erit punctus eorum quæ lineæ insunt minimum. nam & alia quædam insunt longitudini præter puncta, & lineas. Non enim è punctis longitudo consistit. Si vero id, quod est in loco punctus est, longitudo quippe superficies, & solidum, quædam ex iis compositæ res sunt: illa siquidem ex quibus constat linea, sunt in loco. etenim & linea est in loco, ac neque corpus, neque superficies, neque ex his quippiam in linea sunt. non erit aliquid penitus in longitudine præter puncta & lineas.

Amplius si res, quæ maior dicitur esse, in loco est, vel longitudo, vel superficies, vel corpus: est autem punctus in loco, nihilq; longitudini prædictarum rerum insit præter puncta, & lineas, sic quoque non erit punctus rerum inexistentium minimum. Præterea, si vas aliquod, eorum quæ in domo sunt, minimum appellatur, non domui comp

comparatum, sed per seipsum consideratum, iisq; & in aliis loquendi modus seruari solet, nihil eorum, quæ sunt in linea minimum erit ad lineam comparatum, quare puncto nõ conueniet minimi appellatio. Quoniam vero quod non est in domo, minimum esse non potest eorum, quæ in domo sunt, ita & in cæteris est iudicandum, contingit autem lineam ipsam per se ipsam esse, non erit de puncto verum dicere, quòd minimum sit eorum, quæ in linea sunt. Postremo non est etiam punctus articulus indiuiduus, nam articuli semper duorum termini sunt, punctus autem, & vnius lineæ terminus est. Insuper punctus, finis. articulus, diuisio potius est. Adhuc si lineam statuamus articulos, superficiem quoque articulos concedamus oportet, iccirco, quia proportionem inter se seruant. Præterea articulus quodammodo differentia est. quamobrem Empedocles in suis carminibus inquit,

Articuli semper constat iunctura duobus.

Punctus autem etiam inter immobilia collocatur: Postea vero, nullus habet infinitos articulos in corpore. vel in manu. at puncta habet. Et denique lapidis articulus est nullus, neque saxum articulos vllos habet, puncta vero habet.

*

Libri de Lineis Insecabilibus finis.

DE CAVSIS PROPRIETATVM ELEMENTORVM, LIBELLVS,

ARISTOTELI ASCRIPTVS,

Nunc primum in lucem aditus.

POSTQVAM præmissus est sermo à nobis in Cælo & Mundo, & determinauimus illud determinatione sufficiente, & constituimus super illud demonstrationes manifestas, apertas, luminosas, visum est nobis, quòd remansit super nos aliquid. Volumus ergo nunc determinare omnes proprietates, quę sunt in alto & in infimo: & constringam illud constrictione sufficiente, & narrabo elementa quatuor, & referam, quod dixerũt in eis, qui præcesserunt ex Primis, & dicam illud cum significationibus cadentibus sub sensu.

Dico ergo nunc, quòd elementa quatuor, quæ sunt materiæ, quædam eorum sunt grauiora aliis, & quædam sunt leuiora aliis, sicut diximus nos in libro ex iis, quos edidimus: quod est, quia terra, quę est frigida & sicca, est grauior elementorum: & quod sequitur eam in grauitate est aqua, quæ est frigida & humida: & quod sequitur aquam in grauitate, est aër, qui est calidus & humidus: & quod sequitur aërem in grauitate, est ignis, qui est calidus & siccus. Facta est ergo terra grauior elementorum, & inferior ipsorum in loco, & ignis leuior ipsorum, & altior ipsorum in loco: & facta sunt ista duo elementa media, scilicet, aër, & aqua inter hæc duo elementa. Et æstimauerunt quidam ex Primis, quòd ignis non est ex elementis: quoniam generatus est ex motu alterato, & ratiocinati sunt in illo, quòd res, quæ generatur ex re alterata, non est elementum, & non est elementum nisi ex quo generata est illa res. Et quòd ignis inter ista duo, qui est leuior rerum, quia est in loco superiori, non est factus nisi ex confricatione orbis in aëre: nam facta est ex illo caliditas, quæ est ignis inter ista duo genera, cuius exemplum est sicut resudatio facta ex vapore terræ. & est nobis necesse vt dicamus, quòd ignis, cùm sit generatus ex motu, tunc possibile est vt sit inter orbem Lunæ, & inter orbem Mercurij ignis: item inter orbem Mercurij & orbem Veneris ignis: item inter orbem Martis & inter orbem Iouis ignis: item inter orbem Saturni & stellas fixas ignis. Item & maior horum ignium est quem diximus esse orbem stellarum fixarum, cum orbis stellarum fixarum sit multorum corporum, & aliquando ex orbibus vnicuique sit corpus vnum. Necesse est ergo ex hoc modo, vt mensuratio, quæ est inter orbem Saturni & orbem stellarum fixarum, sit pluris generis, & calidioris loci. Iam ergo nunc apparet per illud, quod diximus, quòd inter orbes est impletio ignis, scilicet aëris, quæ est inter omnem orbem & comparem suum, qui sequitur eum sub eo, &

qui est supra ipsum: & nos videmus simile illius in lapidibus, qui fricantur cum fotili, & generantur ex eis ignes per frictionem eorum. & simile illius iterum accidit arboribus, quæ sunt in montibus, & in desertis. fortasse enim procellose flant venti, & confricãtur ad inuicem, & inflammatur ignis, & sicut fossorium, cum quo foditur, fortasse enim accidit ei lapis & volat ex eo ignis, & simile huius multotiens existit. Volo ergo nunc redire ad illud, in quo fuimus de rememoratione elementorum. Dico ergo, quòd animalia omnia, cum eis quæ sunt in eis, sunt composita ex istis quatuor materiis, quę sunt elementa, & sunt commixta per ea. & semper inuenitur eorum cõmixtio ex cholera citrina calida sicca simili igni, & sanguine calido humido simili aëri, & phlegmate frigido humido simili aquæ, & cholera nigra simili terræ in frigore suo, & siccitate sua, & inuenimus has quatuor naturas, quæ sunt materiæ, ingredi corruptionem & additionem & diminutionẽ, & resolutionem à natura sua, aut ex caliditate ad frigiditatem, aut ex frigiditate ad caliditatem, aut ex humiditate ad siccitatem, aut ex siccitate ad humiditatem. Cum ergo additur vnũ eorum super mensuram, secundum quam componitur ex eo, ingreditur nocumentum super corpus, & conuertitur ab ordine suo, & sua cõparatione, accidit ex eo nocumentum iterum. Et similiter, quando occupat vnum elementorum illorum quatuor, aliquod animalium, interficit ipsum, & quando priuatio est eorum non est remanentia ei. quod est, quia, si aliquod animalium priuatur aëre, non est ei permanentia, & similiter quando occupat ipsum aër interficit ipsum, sicut illud, quod ruit ex loco altissimo

simo superiori. moritur enim antequam perueniat ad terram, & similiter ignis, quando occupat aliquod animalium. Veruntamen ignis velocius aliquo eorum interficit, & similiter terra, quando occupat aliquod animalium interficit ipsum, & similiter aqua. Veruntamen inuenimus quædam animalia habitare in aqua, sicut reptilia maris, & pisces. aqua enim sit eis tranquillitas, & habitãt in ea, cúmq; egrediuntur ab aqua, nõ est eis permanentia: nos autem non inuenimus aliquod animalium habitare in igne omnino. Et ramansit nobis vt dicamus de corporibus substantiarum & plantarũ, & quare quædam eorum natant super aquam, & quædam submerguntur in ea, & propter quam causam est istud. Dico ergo sermonem vniuersalem necessarium. quod est, quia quando corpus est vincens pars terræ, quæ est frigida, sicut ferrum & æs, & lapis, submergitur in aqua, & similiter quando vincens super ipsum est pars aquæ, & est frigida, facit illud: & quando vincens super ipsum est pars ignis & pars aëris, natat super aquam, & non fit natans super aquam, nisi per aggregationem caliditatis & siccitatis in ipso: similiter & vt sit vincens super ipsum illud: & semper inuenimus volatile natare in aëre, super quod vincit pars aëris, & ignis: quoniam penna, quæ est in eo, est aërea, & dum permanet penna in eo parua, est pars terræ & pars aquæ plus, & non potest volare, nec eleuari in aëre: cùm autem multiplicatur penna eius, eleuatur in aëre, & natat in eo, cuius exemplum sunt olera, & adipes super aquam natantes: quoniam pars caliditatis in eis plus est, quoniam caliditas est eleuata semper, & præcipue quando sunt caliditas & humiditas.

nam illud est melius secundum quòd diximus,& sicut inuenimus lignum ebani, & ilicis, & buxi, & similes eis sunt multæ ex plantis terræ. Postquàm autem expleuimus omnia, ad quæ tendimus dicere,est necessarium nobis,vt inquiramus de frigore,an est causa elementaris,an accidens intrans super corpora. iam ergo locuti sumus in eo multitudinem primorum antecedentium. Democritus autem & Plato & sectæ Araborum, & qui locuti sunt sermonibus vtriusq; dicunt, quòd frigus est radix, & quòd caliditas generata est accidentalis intrans super eam: & signum illius est, quòd quando Sol declinat à nobis in orbe suo decliui dextra ad partem meridiei, accidit semper ros super flumen: & similiter loca longinqua à sentibus capitis, propter assiduationem motus Solis ad latus polorum septentrionalium, inueniuntur frigida, ita quòd non inhabitantur, & minoratur illic habitatio propter superfluitatem frigoris: & loca propinqua sentibus lineæ æqualitatis sunt calida valde propter assiduationem motus Solis super ea,& hoc est,quod est inuentum sensu. Dico ergo,quòd ipsi bene putauerunt in illo,cùm testificati sunt,& quòd motus generat caliditatẽ,& quòd quies facit frigus: veruntamen nos dicimus, quòd ipsi conuenerunt nobiscum in sermone, & alongati sunt à nobis in sententia: cui attestatur visus, & quod terra esset frigida & sicca, & quòd terra propinquior elementorum est nobis, & nos sumus tangentes eam,& quòd aqua est frigida & humida propinqua nobis proculdubio: quare fiunt ista duo elementa propinqua nobis & duo elementa calida, & sunt ignis & aër longiora à nobis. Oportet ergo propter illud quod apparet, quòd esse frigoris

goris non est nisi propinquitate duorum frigidorum nobis elementorum. Iam ergo manifestum est nunc & certum, quòd æqualitas est radix,& semper inuenitur æqualitas in corporibus animalium,quæ sunt cum sanitate: & cum exitu ab æqualitate ad vnam extremitatem caliditatis, aut frigiditatis, aut humiditatis, aut siccitatis, ingrediuntur ex hoc nocumenta perniciosa. iam ergo certificatum est nunc per ista accidentia, quòd esse frigoris semper non est nisi ex propinquitate horum duorum elementorum frigidorum nobis. Narremus ergo nunc loca terræ,& littora marium, & ramos montium, & quod generat habitatores cuiusque lateris eorum & naturas hominum cuiusque locorum. Dico ergo, quòd in habitatoribus climatis primi, quod est propinquius lineæ æqualitatis, propter assiduam affixionem motus Solis, accidit siccitas & caliditas,& minoratur in eis frigiditas, & humiditas: quare calefiunt matrices mulierum eorum & communicant eis nigredo corporum & crispitudo capillorum: quod est, quia sperma viri,quando cadit in matrice mulieris,decoquit ipsum matrix caliditate sua, & cõmiscetur sperma illud cum sanguine matricis,donec fit frustum, deinde formatur & sic fit spiritus vitæ in ea iussu Dei: quod est,quia super illos huius climatis vadit Sol bis in anno, quoniam permutatur de linea æqualitatis ad septentrionem donec pertranſit casu lapidis capitum eorum: deinde quando redit ex vltra parte, quæ est ei in septentrione ad lineam æqualitatis, est ei reditus secundus. & similiter stellæ currentes, & Luna, quorum est operatio communicans operationi Solis,faciunt simile illius, & similter inuenimus

illos de India, & qui sunt secundum temporum rectitudinem de illis de Iamnem,& Zindi,& Europa.in illis enim omnibus apparet color nigredinis & crispitudo in capillis eorum. Et inuenimus illos,qui sunt in climate septétrione quod est propinquum polo septentrionali, & longinquum à linea æqualitatis,& loco motus, fieri subito frigidos: quoniam infrigidantur matrices mulierum eorum,& accidit in eis albedo & subalbedo vehemens, & sunt sclaui & Dalmati, & in viis maris septentrionalis,ipsi enim sunt secundum hanc formam. Illi autem, qui sunt climatis medij, sunt commixti ex albedine & nigredine, & secundum dispositionem, quæ accidit in eis ex loco de profunditate aut maris,aut littoribus maris.Iam ergo ostensum est,cuius volumus explanationem. Inuenimus autem in littoribus calorem propterea, quòd, quando Sol oritur super mare,impellit aqua caliditatē Solis ad extremitates, quæ sunt littora,frigiditate sua, & intensione calefiunt propter illud littora, nisi fuerint prope illa littora mōtes excelsi, super quos ascendunt flatus venti septentrionalis, qui est frigidus & siccus,& congelat ventus ille roré descendentem ex aëre,& fit nix & glacies,quare infrigidantur loca illa propter illud.Et significationes accepimus nobis super illud,quod diximus de calore littorum ex operatione vitri. nam,cùm impletur aqua frigida & opponitur oculo Solis, & approximatur ei pannus mundus, accenditur ille pannus.& si aqua est calida,non accenditur, & non est illud nisi propter fugam caliditatis à frigiditate,quia sunt contrariæ adinuicem.Quia ergo iam diximus illud, ad cuius rememorationem necessarium fuit, nunc dicam quod dixerunt quidam homi

homines ex quibusdam sapientibus, quod est, quia ipsi dixerunt, quòd orbis stridor cadens in auribus nostris est vehemens, & quòd nos consueuimus illud ex tempore natiuitatis,quare consueuerunt illud auditus nostri & acquieuit ei sensus auditus:& nos qui iam attulimus hāc dictionem in libro Cæli & Mundi determinauimus. nos autem volumus inquirere de illa inquisitione vehemēti sufficienti, quare eorū determinatio magis vltima & manifestior erit. Dico ergo, quòd ipsi fecerunt esse necessarium stridorem orbis,& quod auditus animalium acquieuerunt ei. iam ergo possibile est vt acquiescat auditus superioris æquali eius, & superfluo, & minori: quoniam stridor & tremitus, quando approximant auditui, minorantur, & inuenimus propter sensum geometricum, & visus testificantes super illud demonstrationes:quod est,quia corpora alta approximant quandoq; & elōgantur quandoq;.

Dico ergo,quòd quando nascitur Sol, & stellæ sunt currentes declinatæ in meridie, est stridor minor stridore, qui fit, quando Sol, & stellæ & Luna sunt in septentrione: & similiter, quando stellæ sunt in superiori orbium reuolutionis suæ, est stridor & tremitus maior. & similiter accidit in Luna,quæ est propinquior corporum terræ, & velocioris motus, quàm ipsa permutatio ad meridiem,& septentrionem: & possibile quidem est, vt accidat simile huic in stellis fixis: quando est stella ex eis super capita nostra, oportet vt stridor maior sit cadens in auditu quàm ipse est, quando est longinqua apud orientem & occidentem,& simile illius est in Sole secundum magnitudinem corporis eius, & superfluitatem stridoris eius secundum quòd ipsi fecerunt necessa-

rium, quando fecerunt necessarium stridorem vt sit tremitus eius in auditibus nostris hora ortus & occasus diuersus à tremitu eius & stridore ipsius hora qua est super capita nostra. iam ergo manifeum est & planum per ea, quæ exposuimus & determinauimus de tractatibus præcedentibus, quòd corporibus superioribus non est stridor, neque tremitus: & fregimus sermonem eorum, qui æstimauerunt illud per demonstrationes manifestas. ponamus ergo illud & determinemus ipsum determinatione sufficiente per rationem geometricam & demonstrationes rationales. Quod est, quia reuoluam circulum, qui sit circulus terræ, & scribam super ipsum B, & reuoluam super ipsum circulum alium qui sit circulus Solis, & describam super ipsum A G, & ponam locum ortus Solis punctum G, & A punctum occasus eius, & ponam punctum D loco Solis, quando est super capita nostra in medio diei, & ponam locum habitationis nostræ ex terra, & protraham lineas A G, A B, B G: & protraham à centro E ad punctum B lineam E B: dico ergo, quòd Sol secundum magnitudinem sui motus & propinquitatem suam nobis non appropinquat stellæ fixæ, neque reliquæ stellæ vagæ, quæ sunt supra Solem, faciunt tremitum magnum, & quando Sol est in hora ortus sui apud punctum G, aut in hora occasus sui apud punctum A, est ei stridor minor stridore, qui est ei, quando est ad punctum D. quoniam manifestum est nobis, quòd punctum G, & punctum A, sunt longinquiora puncta D: quare est vox apud ortum & occasum parua, & cum ipse super capita nostra est maior, & declaratur illud in omni die. Sed testificatur nobis visus con

contrarium illius. Et similiter accidit Lunæ secundum propinquitatem eius nobis, vt sit ei stridor & sonus maior: & quando est apud ortum, & apud occasum, & apud punctum G, aut punctum A, oportet vt elongetur à nobis, quando sumus ad punctum B: & quando est super capita nostra ad punctum D, ostenditur quòd appropinquat nobis: quoniam est stridor maior & grossior: & declaratur illud in auribus nostris, & apparet illud. apparet autem contrarium illius per demonstrationes mathematicas. iam ergo determinauimus hoc, cuius determinatio fuit nobis necessaria, & manifestum est, quòd linea A B, est æqualis B G lineæ, & quòd linea B G, est longior linea E G. sed, quia multiplicamus lineam E G, in se & lineam B E in se, & aggregamus duas multiplicationes, & accipimus radicẽ, quod aggregatur est linea B G, & manifestum est quòd linea E A est æqualis lineæ E G, simile lineæ B G: quoniã putamus quando multiplicamus lineam E G in se, & similiter lineam E B in se, & aggregamus duas multiplicationes & accipimus radicẽ eius quod aggregatur: manifestum igitur, quòd linea B G est longior linea E G: ergo est longior E D: ergo multo longior linea B D, & illud est, quod volumus declarare. Quidam homines ex authoribus sermonis dixerũt, quòd mare est permutatum super sphæram, & quòd non est in terra locus, qui iam non fuerit super aquas: & signum illorum super illud est, quòd videtur expressionibus in capitibus collium & cacumine montium: & retulit vir ex eis, qui fodit puteum, quòd postquàm peruenit ad locum argillæ, inuenit argillam solidam firmam, & fodit in ea, & repetiit in ipsa gubernaculum nauis: sciuit ergo per illud,

quòd mare iam fuit in illo loco, & quòd ipsum permutatur in seculis longis, & in tempore lõgo. Quare non comprehenditur illa longitudo, neq; spatio vitæ, & abbreuiatur præter illud per breuitatẽ vitæ hominis. dicatur ergo eis quòd cùm sit necessaria illa permutatio maris de loco ad locum, & permutatio locorum profundorum ad marina, & marinorum ad profunda, tunc necessarium est vt dicant quòd permutatio ei est de occidente ad orientem, & de oriente ad occidentem, & de septentrione ad meridiem, & de meridie ad septentrionem, & afferunt ad illud demõstrationes visibiles: ipsi aurem confitẽtur, quòd res, quæ fiunt in terra, sunt propter motum corporum superiorum, & elementi nobilis scilicet orbis, & ♀ currit ex corporibus, & ipse est agẽs in rebus omnibus, sicut illud, quod ipsi dixerunt quòd diluuium, quod fuit in terra non fuit nisi propter coniunctionem stellarum in signo piscis, & quod ventus, qui interfecit gentes in Hadramot fuit propter coniunctionem, quæ fuit in Gemini, & quòd pestilentia quæ fuit in terra, iam & causa non fuit nisi coniunctio quæ fuit in signo Virginis, & similiter reliqua facta quæ fuerunt apud aggregationes, & apud coniunctiones: & sicut illud quid videtur ex caliditate Solis, & eius operatione & operatione Lunæ, in extensione fluminũ & maturatione fructuum, & velocitate natiuitatis rerum & impletione earum & augmentatione ipsarum, & quòd Luna quando oritur in quacunque hora noctis fuerit vel diei, tunc si flumen ingreditur mare in regione illa, in qua oritur Luna, extẽdit ipsum mare, ita ♀ æqua illius fluminis redit ad partẽ loci à quo currit, cúmq; æquat Luna mediũ cæli illius regionis redit aqua ita quòd reuer

reuertitur ad formã suam. deinde quando Luna incipit occidere, incipit aqua extendi iterum, donec Luna est in cardine inferiore: cúmque est in cardine inferiore, incipit aqua diminui, sicut quando vult oriri, incipit aqua augeri taliter inuenitur semper sensu visibili. & similiter stellis vagis, scilicet planetis est communitas cum Sole in operatione sua, ipsæ autem quando declinant ad meridiem trahũt humiditatẽ ex pluuiis in meridiem. Et quidem est sicut in Nilo veniente ex parte meridiei ad terram ægypti minoratur hæc & multiplicantur. Et illud quod non est nisi per stellas in parte septentrionis vagas, nam quando sunt in meridiæ, & Sol est in septentrione, minoratur pluuia in meridie, quãdo sunt cum Sole in septentrione, multiplicãtur pluuiæ in meridie, & multiplicatur extensio in Nilo: & inueni mus Lunam apud complementum & multiplicatur in mari inundatio vehemẽs, & similiter non est causa annorum sterilitatis & annorum vbertatis nisi propter permutationem stellarum in signis diuersis super climata vij. immortalitas gentium præteritarũ, & regna vacua fiunt apud coniunctionem stellarum duarum scilicet, Saturni & Iouis, per permutationẽ enim ipsarum de triplicitate ad triplicitatẽ accidũt accidentia magna, & hoc inuentũ est apud eos. nos autẽ dimisimus de rememoratione huius multũ, quia timuimus multiplicationes. Dico ergo, ♀ causa quã dixerũt de permutatione maris super terram non potest esse quin sit causa illius ex permutatione Lunæ super signa, & ex operatione eius: & est illud in omnibus xviij. diebus: quare destruitur agricultura, & generatio: aut sit causa illius ex permutatione Mercurij & Veneris, & est illud in omnibus x.

mensũ

mensibus,aut minus illo,aut accidit illud ex permutatione Solis & permutatur mare in omni anno , aut ex operatione Martis,& motu eius, & fit permutatio in omnibus xxij.mẽsibus,diebus xiij. aut est causa illius propter motũ Iouis,& eius permutationẽ,& erit accidẽs q̃ diximus in omnibus xij.annis,aut est causa permutatiõis Saturnus, & est illud accidens in omnibus xxx.annis,aut per cõiunctionẽ duarũ stellarũ grauiũ, & est illud in omnibus xx.annis, aut est propter cõiunctionẽ & permutationem ex triplicitate ad triplicitatem, & est illud in omnibus ducentis annis , & xl. aut est illud propter rem , quam dixerunt authores atalasimet orbi signorum,& est acceſſio vij. partium, & receſſio octo partium in omnibus lxxx. annis gradu.Quare accidit illud in omnibus sexcentis annis, & xl. 3.3. aut est illud propter mutationem orbis stellarum fixarum,& ipse permutatur in omnibus c.annis gradu vno, quare accidit illa permutatio in omnibus xxxvij. millibus annis, & hoc vltimum omnium rerum super quam innituntur authores recidiuationis , & sententia quam inducunt. nos autem inuenimus ratione geometrica, & operatione mensurali , quòd totũditas est xxiiij.millia milliaria,quæ est reuolutio terræ super xxxvj.annorum millia , inuenitur ergo illud in ciuitatibus propinquis littoribus marium , vt approximet eis mare, sicut ciuitas Axym & ciuitas Medecuel , & ciuitas Serendid, & insulæ Auri , & illæ quidem ciuitates sunt super mare Indiæ,& sicut ciuitates,quæ sunt super mare Alæpila , & Gemon , quæ est super Iuuiem mare, & sicut Aegyptus , & ciuitas Alexandria, quæ sunt inter mare rubeum , & inter mare assemus,& sicut ciuitas Roma,& Bizantium & ciuitates

tes multæ,quarum rememoratio prolõgatur. nos autẽ non vidimus quòd mare fuerit propinquius istis ciuitatibus, neque longius , quàm est hodie, neque peruenit ad nos de præteritis annis ex regnis præteritis , neq; in historia regis , neq; scripserũt sapientes ex eis qui locuti sunt in mari & pluuiis quod fuerit propinquius,aut longius ciuitati,nisi sicut hodie est . Iam ergo manifesta est & plana per ea quæ diximus in tractatibus , destructio intentionis eius,qui dicit,quòd mare est permutatum super terrã, & apparet error eorum, qui æstimauerunt illud . dico ergo quod in orbe est elementum vnum aut duo, aut tria, non plura aut pauciora.Dico igitur, quòd substantia corporis Solis est alia à substantiis corporũ stellarum & Lunæ:quod est,quia Sol habet lumẽ,& lumen Lunæ,& stellarum est acquisitũ à Sole,sicut ostendimus in aliis libris ab isto, ex naturæ editione. Iam ergo apparet & est manifestũ,quòd substantia corporis stellarum & Lunæ est alia à substantia corporis Solis, sicut candela quando opponitur ei speculũ:illuminatur enim speculum à substantia candelæ , & est alia à substantia speculi. Iam ergo apparet nũc,quòd illud, quod diximus, & quod ostensum est, quòd substantia corporis stellarum & Lunæ est alia à substantia corporis Solis : & similiter est substantia corporis orbis, absque substantia corporis stellarum & Lunæ, quod est, quia substantia corporis orbis ex substantia corporis stellarũ & Lunæ recipit lumen, & non illustratur splendore,sicut illustrantur corpora stellarum, & similiter oportet q̃ substantia sit corporis orbis alia à substãtia corporis Solis. Iã ergo apparet per ista accidẽtia,& has inquisitiones, q̃ corpora eorũ sunt diuersarũ substantiarum

rum, & q; orbis cum eis quæ sunt in eo, sunt tria elementa, scilicet tres substantiæ: ergo & Sol est substãtia per se, & stellæ, & Luna substãtiæ per se: quòd si nos aggregamus illud in dictione vna, tunc dicimus, q; orbis est elemẽtum quintum, quando discernimus inter ipsum & inter ignem & aërẽ, & terrã, quoniam est separatum ab eis per materias iiij. in natura & genere, & nos non dicimus in eo, quia est leuis, & ex eo elemento ignis neq; grauis, & est ex elemento terræ. nam, si esset ex vno elementorum horum ingrederetur super ipsum corruptio & alteratio, aut particulariter, aut vniuersaliter, & caderẽt sub generatione & corruptione. hoc autem non est inuentum in eo, immo creator posuit eum causam generationis. iam ergo declaratur per illud quod exposuimus numerus elementorum eius. Quantitatem vero eius iam ostendimus in libro, quem composuimus super mensuratione superiorũ, & narramus in ipso quantitatem ipsorum ab inuicem & proportiones corporum stellarum, & reuelationem orbis, & egressionem linearum eius, & quantitates opere syllogistico demonstratione cadente sub sensu, & illud est quod volumus exponere. Quia ergo peruenimus super illud cuius voluimus declarationẽ, tunc redeamus super illos qui dixerũt quòd orbis est infinitus. Dico ergo, quòd elementa quatuor, scilicet terra aqua aër, & ignis sunt finita, quod est, quia vnicuiq; eorũ est extremitas inuenta: ergo oportet necessario quòd sit ei extremitas secunda: & omne, cui sunt duæ extremitates, est finitum, vos autem dicitis quòd non est finitum: hoc autem est ex magno impossibili contingente dictum. dico enim quòd dicitis, in elemẽto vnũ est mobile, aut quietum, necesse est ergo

ergo eis dicere, quia est mobile & motus eius reuolubilis est super mediũ super duos polos, polũ meridianum, & polum septentrionalẽ. Postquam ergo manifestum est, quòd est ei medium & datum est ei illud, quòd oportet vt sint ei extremitates necessario, & omne, cui sunt extremitates, habet vt locatum sit, & finitum. iam ergo planum est, non quòd mundus habet medium & omni cui est medium sint duæ extremitates, & omne, cui sunt duæ extremitates, est habens finẽ, & iterum omne, cui est extremitas vna, necessario est extremitas secunda. Iam ergo manifestum est per illud, quod præmisimus, quòd mundus est finitus, & manifestus est error eius, qui dicit eum infinitum: qui autem dixit Primorum', quòd latus meridianum terræ est eleuatum, & quòd latus septentrionale contractum & depressum, dicit, quòd quidam ex regibus eorum voluit aggregare inter duo maria, mare rubrum, & mare expansum, scilicet semmi, vt ingrederetur ex mari semmi ad mare rubrum, & esset per illud introitus ex terra Romanorum ad terram Admor', & terram Iamam, & ex terra illius partis ad hanc, & transierunt inde ad mare Persicum cõtinuum eum duabus insulis daieli & altarilem, & quòd est illic, & alleuiaretur per illud super eos studium. Aestimauerunt ergo, quòd quidam ex sapientibus eorum prohibuit regem ab hoc opere, & dixerunt, quòd causa ipsum prohibendi fuit propterea, quòd ipse accepit altitudinem maris rubri & altitudinem maris semmi per xj. stadia, & stadium quidem est octingentorum cubitorum: submerguntur ergo ciuitates, quæ super maris litora sunt, ab vtrisque lateribus simul, sicut ciuitas Alexandria, & Damach, & Dimix, & Alpharine

pharine, & Erte, & Scilicia, & Coriſca, & Sardinia, & aliæ inſulæ, quæ ſunt circiter lvij. inſulæ: quare ſubmergentur multæ ex regionibus. Poſtquam ergo narrauit regi dimiſit illud, ad quod intendebat, vel q̃ dixerunt. Redeamus ergo ſuper eos in hoc ſermone certo, & ſyllogiſmo geometrico cum demonſtratione rationali. Dico ergo iſtud, quòd de mari rubro in mari ſemmædie aqua tranſit ſuper alueum per æſtimationem noſtram, & non eſſet alueus, quem foderent, latior illo, qui eſt cadens in hoc mare, cuius timemus exitũ. Ipſe autem cucurrit in ipſum multis millibus annorum: ergo in eo addit non aliquid, & maxime cum multiplicet Nilus apud tranſitum ſuum, quando redit Sol ab vltimo termino ſeptentrionis ad latus meridiei, ſic ergo verus eſſet ſermo, quem dicitis, & opinio, quam putatis deſtruxiſſet de ciuitatibus, quas timetis per additiones aquæ, & iſtis inſulis multæ, & deſtruentur quædam eorum cum multitudine facta, quæ ingreditur ex duplo eius, ſcilicet continente ſphæram ex parte orientis, & ex parte meridiei: ingreditur enim aqua in mare ſemmi à parte Occidentis ex mari continente, ergo accideret eis accidens, quod timuerunt: nos autem non videmus illud accidens. Iam ergo manifeſtum eſt contrarium eius quod didicerunt à magiſtro ſuo, & non opinati ſunt hanc opinionem, & dubitauerunt in ſe ipſis hanc dubitationem, niſi qui habitant in terra Aegypti. aut ſunt in circuitu Nili. Ipſi vero conſideraverunt aduentum Nili ex parte meridiei recedentes ad ſeptentrionem, & putauerunt, quòd ille acceſſus non eſt, niſi de climate terræ ad partem ſeptentrionalem, & quod ipſa eleuata eſt ad partem meridiei: quare accidit ex hoc opinio

nio falſa. oportet autẽ vt accideret illis hæc opinio à ratiocinabilibus ipſorũ, qui habitãt litora tygris, & euphratis, & dicerẽt, q̃ illa terra ex parte ſeptentrionis eſt vehementius eleuata propter deciſionẽ horum duorũ fluminũ ex parte ſeptentrionis ad partem meridiei: exitus enim tigris eſt ex monte Armeniæ, & exitus euphratis eſt ex terra Alchaſar, & caſus eorũ eſt in mare Perſicum. Oportet ergo vt accideret in mari Perſico, quòd timuerunt ſuper mare Sémi ex magnitudine tigris, & euphratis, & multitudine aquæ eorũ. Iam ergo manifeſtus eſt error eorũ, qui æſtimauerũt, quòd terra eſt eleuata ex parte, & cõtracta ex parte: & apparet error eorũ, & quòd ipſa eſt centrũ mundi totius, & quòd ipſa eſt ſecundũ æqualitatem ex omni parte cum ſuperficie aquæ, & ignis continens aërem. Remanſit autẽ ſuper nos, vt dicamus corruptionẽ elementorũ quatuor, ſcilicet terræ, aquæ, aëris, & ignis: ingreditur autẽ ea corruptio per ſenſum, quo ſentimus: quod eſt, quia aër infrigidatur & calefit & humectatur & exiccatur, & aqua infrigidatur & calefit, & accidunt in ea dulcedo & amaritudo & ſalſedo, & terra infrigidatur, & calefit, & ſi non fit per totum, fit per partem. fuit autẽ in diebus Philippi regis via monte Macedoniæ inter duos mõtes, & ſuperueniebat ei in quibuſdam momẽtis, hora, quæ non tranſirent ſuper illã viam, aliquis equitũ & peditum, qui non caderet mortuus, quando erat inter illos duos montes. Interrogauit ergo de illo rex Philippus quoſdam ſapientes ſuos, & neſcierunt cauſam illius donec præcepit Socrates ei facere fabricã altam: fecit ergo ei. & Socrates poſuit in ea ſpeculum de calibe: appoſuit ergo inſpicere in ſpeculo, quod præparauerat oppoſitum duo-

bus mõtibus: vidit enim duos dracones magnos, vnum ex hoc monte, & alterũ ex monte secũdo, & vnusquisque eorũ aperuerat os suum aduersus socium suũ, & egrediebatur ex orificiis eorũ vapor, & corrũpebãt illum aërem, & dum Socrates sedebat aspiciendo in speculo, & cõsideraret dracones, trãsibant super illã viam equites. Vidit ergo Socrates eos cadentes de bestiis. sciuit ergo ꝙ iuit illud propter vaporem, qui fuerat egressus de ventribus draconũ, & ꝙ ille corrũpebat aërem illius loci. Festinauit ergo descendere ad Regẽ, & narrauit ei, præcepitq; exire in monte, quare interfecti sunt: saluatusq; est locus, & nõ accidit in eo, qđ acciderat. miratus ergo est Rex de sapientia Socratis, & illud quidem non fiebat nisi sicut quando proicitur hyoscyamũ in lacubus, & fluminibus, & accidit piscibus illorũ fluminũ ebrietas, ità ꝙ volunt exire, & sicut corrumpuntur aëres aut per superfluitatem siccitatis: quare accidunt habitatoribus illarũ regionũ ægritudines prauæ, & pestilentiæ mortiferæ. iam ergo exposuimus, cuius voluimus expositionem.

Cap. II.

QVia ergo prœmissus est sermo à nobis in eis, quæ præterita sunt de proprietatibus rerum, tunc loquamur nunc in proprietatibus thermarum sermonẽ vniuersalẽ, quia iam præcessit sermo in eis à Primis, & determinemus illud determinatione sufficiente. Mileſius autẽ Philosophus locutus est in eis, & conuenit super illud multitudo eorum, qui secuti sunt eum. Dicit enim quòd causa, qua est aqua thermarũ calida, non est nisi propter ventũ calefacientẽ in profunditate terræ, & in cõcauitatibus quæ sunt in vẽtre eius: quare conuertitur caliditas illa super aquã, & calefacit eam

eam. ergo egredie calida. Dico ergo, ꝙ iste sermo est manifesti erroris, & quia sequitur impossibile, & inconueniẽs valde. sed, si sermo, quẽ ipse dicit, esset, & opinio quã putauit, oporteret vt egredetur ille vẽtus, & ille vapor calidus cũ egressione donec corrũperetur: nos autẽ inuenimus hanc aquã sempiternæ caliditatis. oportet ergo per hãc inquisitionẽ vt sit via Milesij non vera, & determinatio eius non cõueniẽs ratiocinationi Philosophiæ. Verum Rẽtipholos philosophus dixit in illo sermone, in quo cõtrarius est Mileo, & secuti sunt eum in illo multitudo hominũ & dicit, ꝙ terra in illo loco est rara, non cõiunctarũ partiũ, vehementis mollificationis, cui est durities: quare ingreditur eam caliditas Solis. ergo calefit aqua in concauitate terræ in foueis, quæ sunt in ventre eius: quare est illud causa illius caliditatis. dico ergo iterũ, ꝙ hæc via non est vera, neq; conueniens ratiocinationi geometricæ, quod est, quoniã si sermo, quẽ ipse dicit, esset, & opinio, sicut ipse putauit, oportet vt permutaretur terra in illis locis, quãdo declinat Sol in latus meridiei, qđ est lat? hyemis, & minueretur illa caliditas in illo tẽpore, & adderetur in tẽpore æstatis. Nos aũt non videmus illud, & ꝙ æqualitas caliditatis in illa aqua existit in tẽporibus, quarto scilicẽt in hyeme, æstate, vere, & autumno. iam ergo ostensum est nunc, ꝙ ille sermo est impossibilis, & nõ est aptatio cõueniens omnino. Democritus autẽ dicit, ꝙ causa in caliditate huius aquæ est, quia in cõcauitatibus, quæ sunt in ventre terræ, sunt montes calcis. cum ergo currit aqua super illos montes calefit, & egreditur aqua calida super faciem terræ. Dico ergo, ꝙ hunc sermonẽ ingreditur, quod est contrariũ considerationi & ratiocinationi

nationi, qđ est, quia calx nō calefit, nisi sit associata cum igne, & locata sit caliditas in ea. cum ergo effunditur super eam aqua, efficitur calida. Iam ergo manifestum est, ꝙ ad calcem, quæ est in vētre terræ, non peruenit ignis. Iam ergo consequitur hanc intentionē quam intendit Democritus & facta est. impossibile inconueniēs ꝙ nō potest esse: quare ergo iam manifesti sunt quidā de sermonibus eorum per inquisitionem præcedentem: & dico tunc in illo sermonē inconuenientem ad comprehendendū quod rectum est: quia quod est quod dicam in illo sermonem facientem esse necessarium. quòd aqua currit super mineras sulphuris: quare calescit super illud, & signum illius est, quia odor sulphuris est inuentus in illa aqua, & quando inuenitur in ea sapor eius extinguitur & candela, & remanet in lichnio eius de igne, & puluerizatur super ipsum pulvis sulphuris, & accenditur, & quandoque conficitur lutum cum naphtha & sulphure, & fit ex eō lichnium, & ascenditur & comburitur.

Cap. III.

ET similiter dicimus in vulcano, qui est in terra Siciliæ intra mare Semmi ꝙ illæ concauitates & ruinæ, in quibus sunt ignes, non sunt nisi ex sulphure in ventre illius mōtis. cum ergo flat vētus & mouetur vnda illo motu coarctat vndā illum mōtem, & calefit propter illud sulphur, & accenditur in eo ignis, & egrediuntur ex eo fumus & lapides combusti: perficitur ergo ignis in illo mari, & lapides natant super aquas. quod est, quia omne corpus graue, quando aduritur, alleuiatur, & similiter autem accidit istis lapidibus collectis ex illo vulcano: iam ergo ostensum est per illud, quod nunc diximus quòd Primi, & sententiæ

tentiæ, quas narrauerunt & intenderunt illi, quidam Mileus & Replilos, & Democritus, non sunt concedendæ.

Cap. IIII.

QVia ergo iam compleuimus narrationem thermarum & vulcani, dicamus nunc quod dixerunt quidam Philosophi de terra. Referunt quidam Philosophorum, quòd terra fuerit in principio compositionis rotunda plana, in qua non fuerunt valles, neque montes: quia erat sphericæ figuræ, sicut corpora superiora, & quòd istarū vallium, quæ sunt in ea, & istorum montium, causa non est nisi cōmotio aquarum. cauauerunt autē loca rara, & facti sunt mōtes, & quòd loca rara, postquàm cauata sunt, facta sunt loca marium. Dico ergo, quòd illorum, qui dixerunt hunc sermonē, & intenderunt hanc intentionem sententiæ, iam peruenerunt ad sententiā eorum, qui dixerunt, quòd maria sunt permutata super spheram. nos autem iam redarguimus sermonem eorū, & freginus sententias eorū per demonstrationes in principio lib. Nunc autē redeam super illos, qui dixerūt hunc sermonem super reditione sufficiēte, qua nobis possibile est, per propositiones cadentes sub sensibus intellectus, & sententiis geometricis. Dico in primis in esse pluuiæ, quia non est possibile vt fiat perforatio in terra perforatione, qđ est Dei, dicamus, ꝙ fuit terra leuis & rotunda, in qua non fuerunt valles, nec habuerit montes, oportuit vt esset superficies corporis induta corpore aquæ indumento æquali ab omnibus partibus, ergo cecidit aqua descendens ab aëre super aquam, quæ erat super facié superficiei terræ. ergo putatur de hac aqua existēte super facié terræ, ꝙ nō cessabit perforari

ab ea parū à principio cōpositionis. Quod dixerunt q; terra fuerit leuis, rotūda ab omnibus partibus & quòd superficies aquæ fuit super eam per mensuras, & leniuit ventus aquā illam, & mouit eam, & facta est in ea inūdatio, & factū est quiddam terræ concauum, & quiddā eius gibbosum, tunc sequitur hunc sermonē impossibile expellendū demōstratione. Quod est vt dicamus sermonem facientē necessariū, cui attestatur visus. Quod est, quia ventus non est nisi ex vapore terræ siccō: quomodo ergo oportet vt egrediatur ex terra vapor siccus, cum iam prohibuerit ipsum aqua, quæ est super facié terræ, & humiditatem suam, & frigiditaté, deinde quoniā facta est aqua velamen inter terrā & aërem, tunc manifestū est per hanc inquisitionē, quia non esset res sicut putauerunt, aut intentio, sicut ad qđ intēderunt nō esset vento motus omnino. Iam ergo manifestū est, q; terra non cessauit perforata esse à principio cōpositionis, & corrupta est intentio eorū & destructus sermo eorū, qui putauerunt, q; terra non est perforata. Et quia iā peruenimus super illud, cuius voluimus declarationē de causis rerum, & qualitate elementorū, & diximus in illo sermonem vltimū cum arctissima inquisitione & subtilissima sententia & breuissima, & opere cogitatiuo & ostendimus sermonē quorundā sapienter instructorū in philosophia famosorū per loquelam in naturis rerū, remānsit ergo super nos, vt dicamus qualiter est terra, præparatio marium & transitus fluminum, & exitus eorū, & partes ciuitatum & loca regionū & cōpositio ciuitatū, quæ sunt super litora marium & effusio fluminorū & cognitio aliorū ab aliis. Dicemus ergo illud determinatione sufficiente vt significet speculator

super

super æstimationem eius, qui errauit ex illis, qui dicunt se scire naturas rerū & significet errorem eius, qui æstimauit q; terra est mobilis non quieta & frangatur in illo iterū sermo eius, in cuius mente stat, in cuius intellectu fingitur q; mare & flumina sunt permutata super sphæram, & q; ipsa indigent motu vniuersali non particulari cognitione, aut esse in salsedine maris & fluminorum, & dulcedine eorū, non est ille locus, cognitioné vero longitudinum ciuitatis adinuicē, & numerum pedū eorum iam narrauimus in lib. longitudinū ciuitatū, & determinauimus determinatione sufficiēte. Cōuersio ante quæstionū, de quibus innuimus in principio lib. in frangēdo sermonē, qui æstimauit quòd terra mobilis est hoc modo. Oportet enim vt resoluta esset forma à figura, secundū quam est in successionibus præteritis & tēporibus præteritis, & permixta essent matia salsa vndosa cum fluminibus dulcibus, & similiter accideret inde permixtio aquarū ad inuicē, quarū essent omnes aut dulces, aut salsæ, nos aūt nō testificamur hoc in sensu visibili, neq; venit ad nos apud terminos quę præcesserūt. nos aūt incipimus nūc de modo terrę, & narratione ordinis mariū, & fluminū, & locorū, & ciuitatum, & regionū, ita vt sit illud sicut visus intellecturus, cui non est simile aliquid non verū. Conducā ergo circulum maris continentis sphærā, & protraham ex mari continente gausum, & est mare Indū continuum sicci, & continuatur cum ea mare abelula, & est mare Persicum, in quod intrat tigris & euphrates, & egreditur ex hoc mari primo quòd est mare Indum galsus: secundum mare est rubrum & egreditur à mari cōtinente iterum ex parte Semmi gansus, qui vocatur berdil mare scindens

terram Romanorum, & egreditur sub polo vniuersali Gansus qui dicitur mare Delim, cuius extremitas venit ad partem meridiei & terrã Chorisçen. euphratis autem exitus est ex monte Armeniæ, & ascendit ad Aglog, & exitus tigris est ab oriente terræ Armenorum, & aggregatur cum euphrate sub Bagdel, & cadit in mare Persicum, & egreditur Nilus de terra Æthiopiæ, & cadit in mare Semmi in Alexãdria, & egreditur Gion de monte Rasmi, qui est in India, & cadit in mare orientale. Volo autem ostendere regionum loca, & marium. Ponam ergo punctum A locum Sin, & punctum B Indiæ, & punctum C Persiæ, & punctum P Sceianum, & punctum L heliceb, & punctum Z semi, & punctum D irat, & punctum F Romanis, & punctum Hispaniæ, & punctum G D Æthiopiæ, & punctum M H Teilim, & est insula magna, & punctum E basaranti & alcũfati occidentali bagdel, & bagdel est inter tigrim & euphratem, & punctum N Constantinopoli. nos dimisimus narrationem plurium regionũ, quia vidimus quòd in eis, quæ ostendimus, est sufficientia ad id, quod intendimus de descriptione qualitatis marium & fluminum magnorum & ciuitatum, non est ergo nobis necessitas plurium, quia iam nos ostẽdimus loca eorum & cognitionem longitudinis in alio lib. ab isto, & diuisionem ciuitatum & longitudinem fluminũ, & numerum montium sermone abbreuiato, & determinato: hoc est ergo illud, cuius voluimus declarationẽ.

Libri de Causis proprietatum elementorum finis.

DE

DE CAVSIS LIBELLVS

ARISTOTELI, SEV Auempacæ, vel Alpharabio, aut Proculo ascriptus.

Propositio Prima.

OMnis causa primaria plus est influens supra causatũ suum quàm causa vniuersalis secunda. Cùm ergo remouet causa vniuersalis secunda virtutem suam à re, causa vniuersalis prima non aufert virtutem suam ab ea. Quod est, quia causa vniuersalis prima agit in causatum causæ secundæ, antequàm agat in ipsum causa vniuersalis secunda, quæ sequitur ipsum. Cùm ergo agit causa secunda, quæ sequitur causatum, non excluditur ipsius actio à causa prima. quæ est super eam: & quando separatur causa secunda à causato, quæ sequitur ipsum, non separatur ab ea prima causa, quæ est supra ipsam: quoniam est causa ei. Et nos quidem exemplificamus illud per esse, & viuum, & hominem. Quod est, quia oportet vt

Liber iste ex Hebræo in latinum conuersus ex libro Troculi desumptus fuisse creditur.

sit res esse primo: deinde viuum, postea homo. Viuum ergo est causa hominis propinqua, & esse est causa eius longinqua. esse ergo vehementius est causa homini quàm viuum, quoniam est causa viuo quod est causa homini: & similiter quando ponis rationalitatem esse causam hominis, est esse vehementius causa homini magis quàm rationalitas, quoniam est causa causæ eius. Et illius, quod significatio est, quoniá quando remoues virtutem rationalem ab homine, non remanet homo, & remanet viuum spirans sensibile. Cum autem remoues ab eo viuum, non remanet viuum, & remanet esse: quoniá esse non remouetur ab eo, sed remouetur viuum: quoniam causa non remouetur per remotionẽ causati sui. remanet ergo adhuc esse. Cùm ergo indiuiduũ non est homo, est animal. & si nõ est animal, est esse tãtũ. Iam ergo manifestũ est & planum, q̃ causa lõginqua est prima, & prima est plus cõprehendens, & vehementius causa rei, quàm causa propinqua. Et propter id fit eius operatio vehemẽtioris adhærentiæ cum re, quàm operatio causæ propinquæ. Et hoc quidem non fit secundũ hoc, nisi quia res in primis non patitur nisi à virtute longinqua. Deinde patitur à secunda virtute, quæ est sub prima. Et causa prima adiuuat secundum causam super operationem suam, quoniá omnem operationẽ quam causa efficit secunda, prima etiam causa efficit. Veruntamen efficit eam per modum altiorem & sublimiorem. Et quando remouetur causa secunda à causato suo, non remouetur ab eo causa prima, quoniam causa prima est maioris & vehementioris adhærentiæ cum re quàm causa propinqua. Et non figitur causatum causæ secundæ, nisi per virtutem causæ primæ, quod est

est, quia causa secunda, quando facit rem, influit causà prima quæ est supra eam super illã rem de virtute sua. Quare adhæret illud rei adhærentia vehementi, & seruat eam. Iam ergo manifestum & planum, quòd causa longinqua est vehementius causa rei quàm causa propinqua, quæ sequitur eam: & quòd ipsa influit virtutem suam super eam, & conseruat ipsam, & non separatur ab ea separatione suæ causæ propinquæ, immo remanet in ea, & adhæret ei adhærentia vehementi, secundum quod ostendimus & exposuimus.

Propositio Secunda.

OMne esse superius, aut est superius æternitate, & ante ipsam, aut est cum æternitate, aut est post æternitatem, & supra tempus. Esse vero, quod est ante æternitatem, est causa prima: quoniam est causa ei. Sed esse, quod est cum æternitate, est intelligentia: quoniam est esse secundum habitudinem vnam: vnde non patitur neque destruitur. Esse autem, quod est post æternitatem & supra tempus, est anima: quoniam est in orizonte æternitatis inferius & supra tempus. Et significatio quòd causa prima est ante æternitatem ipsam, est: quoniam omne esse in ipsa est acquisitum. Et dico quòd omnis æternitas est esse, sed non omne esse est æternitas. ergo esse est plus commune quàm æternitas. Et causa prima est supra æternitatem, quoniam æternitas est causatum ipsius. Et intelligentia opponitur vel parificatur æternitati, quoniá extẽditur cũ ea, & non alteratur, neque destruitur. Et anima annexa est cum æternitate inferius, quoniam est susceptibilior impressionis quàm intelligentia. Et est supra tempus, quoniam est causa temporis.

Prop

Propositio Tertia.

OMnis anima nobilis tres habet operationes. Nam ex operationibus eius est operatio animalis, & operatio intelligibilis, & operatio diuina. Operatio autem diuina est, quoniam ipsa præparat naturam cum virtute, quæ est in ipsa à causa prima. eius autem operatio intelligibilis est, quoniam ipsa fit res per virtutem intelligentiæ, quæ est in ipsa. Operatio autem eius animalis est, quoniam ipsa mouet primum corpus & omnia corpora naturalia: quoniam ipsa est causa motus corporum: & causa operationis naturæ. Et non efficit animas has operationes, nisi quia ipsa est exemplum superioris virtutis: quod est, quia causa prima causauit esse animæ mediante intelligentia: & propter id facta est anima efficiens operationẽ diuinam. Postquam ergo creauit causa prima esse animæ, posuit eam sicut instrumentum intelligentię, in qua efficit operationes suas. propter id ergo anima intelligibilis efficit operationem intelligibilem. Et, quia anima suscipit impressionem intelligentiæ, facta est inferioris operationis, quàm ipsa intelligentia in impressione sua in id quod est sub ipsa. Quod est, quia ipsa nõ imprimit vires nisi per motum, scilicet, quia non recipit quod est sub ea operationem eius, nisi ipsa moueat ipsum. Propter hanc ergo causam fit quòd anima mouet corpus. De proprietate nanque animę est vt viuificet corpora, quoniam influit super ea virtutem suam, & directe producit ea ad operationẽ rectam. Manifestum est igitur, q; anima habet tres operationes, vel virtutes: scilicet diuinam virtutem, & virtutem intelligibilem, & virtutem eius essentiæ, secundum quòd ostendimus & narrauimus.

Prop

Propositio Quarta.

PRima rerum creaturarum est esse, & non est ante ipsum creatum aliud. Quod est, quia esse est supra sensum, & supra animas, & supra intelligentias, & non est post causam primam latius, neque prius causatũ ipso. Propter id ergo factum est superius causatis rebus omnibus & vehementius vnitum. Et non est factum ita, nisi propter suam propinquitatem esse puro, vni, & vero, in quo vero est multitudo aliquorum modorum. Et esse causatum, quamuis sit vnum, tamen multiplicatur, scilicet quia ipsum recipit multiplicitatem. Et ipsum quidem non est factum multa, nisi quia ipsum esse, quamuis sit simplex, & non sit in causatis simplicius ipso, tamen est compositum ex finito & infinito. Et omne, quod sequitur causam primam, est intelligentia completa in vltima potentia, & in reliquis bonitatibus: & formæ intelligibiles in ipso sunt latiores & vehementius vniuersales, & quod ex eo est inferius, est intelligentia. veruntamen sub illa est intelligentia in complemento & virtute & bonitatibus, & non sunt formæ intelligibiles in illa ita dilatatæ, sicut est earum latitudo in illa intelligentia. Et esse quidem creatũ primum est in intelligentia totum, veruntamen intelligentia in ipso est diuersa per modum, quem diximus. Et, quia diuersificatur intelligentia. fit in eo forma intelligibili diuersa. Et sicut ex forma vna propter hoc, quòd diuersificatur in mundo inferiori proueniunt individua infinita in multitudine, similter ex esse causato primo, propterea quòd diuersificatur, apparent formæ intelligibiles infinitæ. Veruntamen quamuis diuersificentur, non seiunguntur ab inuicem, sicut est seiunctio in-

diuid

diuiduorum. quod est, quoniam ipsæ vniuntur absque corruptione, & separantur absque seiunctione: quoniam sunt vnum habens multitudinem & multitudo in vnitate. Et intelligentiæ primę influunt supra intelligentias secundas, virtutes & bonitates, quas recipiunt à causa prima, & intendunt bonitatem in eis vsquequo consequuntur vltimum earum.

Propositio Quinta.

INtelligentię superiores primæ, quę consequuntur causam primam, imprimunt formas secundas stantes; quæ non destruuntur, ita vt sit necessarium iterare eas vice alia. Intelligentiæ autem secundę imprimunt formas decliues & separabiles, sicut est anima. ipsa nanque est ex impressione intelligentiæ secundæ, quæ sequitur esse causatum inferius. Et non multiplicantur animæ nisi per modum, quo multiplicantur intelligentiæ. quod est, quia esse animæ habet finem: sed quod ex eo est inferius, est infinitū. Igitur animæ, quæ sequuntur alachili, id est intelligentiā vltimam, sunt cōpletæ perfectæ & paucæ declinationis & separationis: & animæ, quæ sequuntur esse inferius, sunt in cōplemento & declinatione sub animabus primis & superioribus. Et animæ superiores influunt bonitates, quas recipiunt ab intelligentia, super animas inferiores. Et omnis anima recipiens ab intelligentia virtutem, plus est super impressioné fortior, quia quod impressum est ab ea est fixū & stans, & est motus eius motus æqualis & continuus. Et illa, in qua est ex ea virtus intelligentiæ, minus est impressione sub animabus primis. Et est, quod ab ea impressum est, debile, euanescens, destructibile. Verumtamen quāuis sit ita, tamen permanet per generationem. Iam ergo ostēsum est, quare factæ sunt formæ intelligibiles multæ, & non est esse earum nisi vnum simplex, & quare factæ sunt multæ animæ: quarum quædam sunt fortiores quibusdam, & esse earum est vnum simplex, in quo non est diuersitas.

Propositio Sexta.

CAusa prima superior est omni narratione, & non deficiunt linguæ à narratione eius, nisi propter narrationem esse ipsius: quoniam ipsa est super omnem causam, & non narratur nisi per causas secūdas, quæ illuminantur à lumine causæ primæ. Quod est, quoniam causa prima non cessat illuminare causatum suum, & ipsa non illuminatur à lumine alio, quoniā ipsa est lumen purum, sic quòd non est lumen: & quia nihil est superius ipsa, sed ipsa super omnia, ex illo ergo facta est prima sola, cuius deficit narratio, & nō est ita, nisi quia supra ipsam non est causa, per quam cognoscatur. Omnis res non cognoscitur, & naturalis nisi ex ipsa causa sua. Cùm ergo causa est tantum, & non est causatum, non scitur per causam primam, neque narratur: quoniam est superior narratione: neque consequitur eam loquela, quod est, quia narratio non fit nisi per loquelam, & loquela per intelligentiam, & intelligentia per cogitationem, & cogitatio per meditationem, & meditatio per sensum: causa autē prima est supra res omnes, quoniam est causa eis: propter illud sit ergo quod ipsa non cadit sub sensu, & meditatione, & cogitatione, & intelligentia, & loquela: non est ergo narrabilis. Et dico iterum, quòd res aut est sensibilis, & cadit sub sensu, aut est meditabilis, & cadit sub meditatione: aut est fixa stans secundum dispositionem vnam, & est intelligibilis, aut conuertibilis destructibilis cadens

dens sub generatione & corruptione, & est cadens sub cogitatione, & causa prima est supra omnes res intelligibiles sempiternas & supra res destructibiles: quapropter non cadunt super eam meditatio, neque sensus, neque intelligentia. Et ipsa quidem non signatur nisi à causa secunda, quæ est intelligentia, & non nominatur nisi per nomen causati sui primi, veruntamen per modum sublimiorem & nobiliorem & meliorem, sicut ostendimus.

Propositio Septima.

INtelligentia est substantia, quæ non diuiditur. Quod est, quia, si non est cum magnitudine neque corpus, neq; mouetur, tunc proculdubio non diuiditur. Et iterum omne diuisibile non diuiditur nisi aut in multitudine, aut in magnitudine, aut in motum suum: cùm ergo res est secundum hanc dispositionẽ, tunc est sub tempore, quoniam non recipit diuisionem nisi in tempore. & intelligentia quidem non est cum tempore, imò est cum æternitate. quapropter facta est altior & superior omni corpore, omni tẽpore, & omni multitudine. Quòd si inueniatur in ea multitudo aliqua, non inuenitur multitudo, nisi quid sit res existẽs vna. Cùm ergo intelligentia sit secundum hunc modum, diuisionem penitus non recipit. Et si significatio quidem illius est reditio super essentiam suam quia non extenditur cum re extensa aliqua dimensione, ita vt sit vna suarum extremitatum secunda ab alia. Quod est, quia, quando vult scientiam rei corporalis, non extenditur cum ea, sed ipsa stat fixa secundũ suam dispositionem, quoniam est forma, à qua non permanfit aliquid. Et corpora quidem non sunt ita: & significatio quòd intelligentia nõ est corpus, est, quia nec diuiditur eius substantia & operatio eius, & vtræq; sunt res vna. Intelligẽtia autem est multa propter bonitates, quæ aduenient ei à causa prima. Et ipsa, quãuis mutiplicetur per hũc modum, tamen quia appropinquat vni, fit vnum quod diuiditur. Et intelligẽtia quidem non recipit diuisionẽ, quoniam est primũ creatum, quod creatum est à prima causa, & vnitas est dignior quàm diuisio. iam ergo verificatum est, q; intelligentia est substantia, quæ non est cũ magnitudine, neq; corpus, neque mouetur per aliquem modum motus corporei. Quapropter facta est supra tempus & cum æternitate, sicut ostendimus.

Propositio Octaua.

OMnis intelligentia scit, quod est supra se, & quod est sub se, veruntamẽ scit quod est sub se, quoniam est causa ei, & scit quod est supra se, quoniam acquirit bonitates ab eo. Et intelligẽtia quidem est substantia intelligibilis: ergo secundum modum suæ substantiæ scit res, quas acquirit desuper, & res quibus est causa. ergo ipsa discernit quod est sub ea, & quod est supra eam: & scit q; id, quod est supra se, est causa ei, & quod est sub ea est causatum ab ea: & cognoscit causam suam & causatum suum per modum, qui est causa eius, scilicet per modum substantiæ suæ & sui esse. & similiter omnis sciens nõ scit rem meliorem & rem inferiorem, & deteriorem, nisi secundum modũ suæ substantiæ & sui esse, non secundum modum secundum quem res sunt. Et si hoc ita est, tunc proculdubio bonitates, quæ descendunt super intelligentiam à causa prima, sunt intelligibiles in ea, & similiter res corporeæ sensibiles, sunt in intelligentia intelligibiles. Quod est, quoniam res, quæ sunt in intelligentia, non

sunt impressiones ipsæ, imò sunt causæ impressionum. & significatio illius est quòd intelligentia ipsa est causa rei, quæ sunt sub ea per hoc, quod est intelligentia tantum. Si ergo intelligentia est causa rerum per hoc, quod est intelligentia, & sub ea sunt per virtutem intelligibilem, tunc procul dubio causæ rerum sunt intelligibiles etiam. Iam ergo manifestum est, quòd res supra intelligentiam, & sub ea sunt per virtutem intelligibilem, similiter res corporeę eum intelligentia sunt intelligibiles, & res intelligibiles intelligentia sunt intelligibiles, quoniam ipsa est causa earum: & quia ipsa non apprehendit nisi per modum suæ substantiæ, & ipsa, quia intelligẽtia est, apprehendit res apprehensione intelligibili, siue intelligibiles sint res, siue corporeæ.

Propositio Nona.

OMnis intelligentiæ fixio & essentia eius est per bonitatem puram, quæ est causa prima. Et virtus quidem intelligentiæ primæ est vehementioris vnitatis quàm res secundæ, quæ sunt post eam, quoniam ipsæ non accipiunt cognitionem eius: & non est facta ita, nisi quia causa est ei quod est sub ea. Et significatio eius est illud, cuius rememoramur, quia intelligẽtia est regens omnes res, quæ sunt sub ea per virtutem diuinam, quæ est in ea, & per eam retinet res: quoniam per eam est causa rerum, & ipsa retinet omnes res, quæ sunt sub ea, & comprehendit eas. Quod est, quoniam omne, quod est principium rebus & causa eis, est retinens illas res, & regens eas, & non euadit ab ipsis aliquid propter virtutem alteram: Ergo intelligentia est princeps rerum, quæ sunt sub ea, & retinens eas, & regens eas, sicut natura regit res, quæ sunt sub ea per virtutem

tutem intelligentiæ, quia similiter intelligentia regit naturam per virtutem diuinam. Et intelligentia quidem non facta est retinens res, quæ sunt post eam, & regens eas, & suspendens virtutem suam super eas, nisi quoniam ipsæ non sunt virtus substantialis ei, imò ipsa est virtus virtutum substantialium, quoniam est causa eis. Et intelligentia quidem comprehendit generata, & naturam, & orizontem naturæ, scilicet animam: nam ipsa est supra naturam. Quod est, quia natura continet generationem, & anima continet naturam, & intelligentia continet animam: ergo intelligentia continet omnes res, & non est facta intelligentia ita, nisi propter causam primam, quæ supereminet omnibus rebus, quoniam est causa intelligentiæ, & animæ, & naturæ, & reliquis rebus. Et causa quidem prima non est intelligentia, neque anima, neque natura, imò est supra intelligentiam, & animam, & naturam, quoniam est creans omnes res: veruntamen est causans intelligentiam absque medio, & causans animam & naturam, & reliquas res mediante intelligentia. Et scientia quidem diuina non est sicut scientia intelligibilis, neque sicut scientia animalis, vel animæ, imò est supra scientiam intelligentiæ, & scientiam animæ, quoniam est causans ipsas. Et quidem virtus diuina est supra omnem virtutem intelligibilem, & animalem, & naturalem: quoniam est causa omni virtuti. Et intelligentia quidem est habens ylcachim: quoniam est esse & forma, & similiter anima est habens ylcachim, & natura est habens ylcachim, & causæ quidem primæ non est ylcachim, quoniam ipsa est tantum esse.

Quòd si dixerit aliquis necesse est quòd ei sit ylcachim, dicemus ylcachim, suum esse ei infinitum, & individuum suum est bonitas sua pura influens super intelligentias omnes bonitates, & super reliquas res mediante ea.

Propositio Decima.

OMnis intelligentia plena est formis. Verumtamen ex intelligentiis sunt, quæ continent formas plus vniuersales, & ex eis sunt, quæ continent formas minus vniuersales. Quod est, quoniam forma, quæ sunt in intelligentiis secundis inferioribus per modum particularem, sunt in intelligentiis primis per modum vniuersalem: & formæ, quæ sunt in intelligentiis primis per modum vniuersalem, sunt in intelligentiis secundis per modum particularem. Et primis intelligentiis est virtus magna, quoniam sunt vehementioris vnitatis, quàm intelligentiæ secundæ vniuersales inferiores, & in intelligentiis secundis inferioribus sunt virtutes debiles, quoniam sunt minoris vnitatis & pluris multiplicitatis. Quod est, quia intelligentiæ, quæ sunt propinquæ vni vero puro, sunt minoris quantitatis & maioris virtutis, & intelligentiæ, quæ sunt longinquiores ab ipso, sunt minoris quantitatis & debilioris virtutis. Et, quia intelligentiæ propinquæ vero primo sunt minoris quantitatis, accidit inde, quòd formæ, quæ procedunt ex intelligentiis primis, procedant processione vniuersali vnita. & nos quidem abreuiamus & dicimus, quòd formæ, quæ proueniunt ex intelligentiis primis, sunt debilioris processionis & vehementioris separationis. Quapropter fit, quòd intelligentiæ secundæ proiiciunt visus suos super vniuersalem formam, quæ est in intelligentiis vniuersalibus, & diuidunt eam & separant eam, quoniam ipsæ non possunt recipere illas formas per separationem & diuisionem secundum virtutem suam & certitudinem earum, nisi per modum, secundum quem possunt recipere eas, scilicet per separationem & diuisionem. Et similiter aliqua ex rebus non recipit, quod est supra eam, nisi per modum, secundum quem potest recipere ipsum, non per modum, secundum quem est res recepta.

Propositio Vndecima.

OMnis intelligentia intelligit res sempiternas, quæ non destruuntur, neque cadunt sub tempore. Quod est, quoniam, si intelligentia est semper, quæ non mouetur, tunc ipsa est causa rebus sempiternis, quæ non destruuntur, nec permutantur, neque cadunt sub generatione & corruptione. Et intelligentia non est ita, nisi, quia intelligit rem per esse suum, & esse suum sempiternum est, & non corrumpitur. Cùm ergo ita sit, dicimus, quòd res destructibiles sunt ex corporeitate, scilicet ex causa corporea temporali, non ex causa intelligibili æterna.

Propositio Duodecima.

PRimorum omnium quædam sunt, in quibus dam per modum quo licet vt sit vnũ eorum in alio. Quod est, quia animi esse sunt & vita & intelligentia, & vita sunt esse, & intelligentia, & intelligentia sunt esse, & vita. Veruntamen esse, & vita in intelligentia sunt duæ intelligentiæ, & esse & intelligentia in vita sunt duæ vitæ, & intelligentia & vita in esse sunt duo esse. Et illud quidem non est ita, nisi quia vnumquodque primorũ aut est causa, aut causatum: causatum ergo in causa est per modum causæ, & causa in causa-

to per modum causati. Nos quidem abbreuiamus & dicimus, quòd res agens in rem per modum causæ non est in ea nisi per modum qui est causa eius. Sicut sensus in animali per modum animalem, & anima in intelligentia per modum intellibilem, & intelligentia in esse per modū essentiale, & esse primum intelligentia per modum intelligibilem, & intelligentia in anima per modum animalem, & anima in sensu per modum sensibilem. Redeamus ergo & dicamus, quòd sensus in anima & intelligentia in causa prima sunt per modos similes & diuersos, sicut ostendimus.

Propositio Decimatertia.

OMnis intelligentia intelligit essentiā suam. Quod est, quia intellectus & intellectum sunt simul. Cùm enim intelligētia est intellectum & intelligens, tunc proculdubio videt essentiam suam. Et quando videt essentiam suam, scit & intelligit per intelligentiam essentiam suam. Et quando scit essentiam suam, scit reliquas res, quę sunt sub ea, quoniam sunt ex ea. Veruntamen in ea sunt per modum intelligibilem: ergo intelligentia & res intellectæ sunt vnū. Quod est, quia, si res intellectæ & intelligentia sunt vnum, & intelligentia scit essentiam suam, tunc proculdubio, quādo scit essentiam suam, scit reliquas res: & quando scit reliquas res, scit essentiam suam: & quando scit reliquas res, tunc ipsa non scit eas, nisi quia sunt intellectæ: ergo intelligentia scit essentiam suam, & scit res intellectas simul, sicut ostendimus.

Propositio Decimaquarta.

IN omni anima res sensibiles sunt per hoc quod sunt exemplum ei, & res intelligibiles in ea sunt, quia scit eos, & non facta est ita, nisi qui est

est expansa inter res intelligibiles, quæ non mouentur, & inter res sensibiles, quæ mouentur. Et, quia anima sic est, fit quòd imprimit res corporeas. Quapropter facta est causa corporum, & facta est causata ab intelligentia, quæ fuit ante ipsam. Res igitur quę imprimūtur ab anima, sunt in anima per intentionem exempli, scilicet quia res sensibiles exemplificantur secundum exemplum animæ, & res, quæ cadunt supra animam, sunt in anima per modum acquisitum. Cùm ergo hoc sit ita, redeamus & dicamus, quòd res sensibiles omnes in anima sunt per modū causæ suæ. propter quod anima est sicut causa exemplaris. Et intelligo per animam, virtutem agentem res sensibiles. Veruntamen virtus efficiens in anima non est materialis, & virtus in anima est spiritualis, & virtus imprimens in rebus habentibus dimensiones, est sine dimensione corporea. Res autem intelligibiles in anima sunt per modum accidentalem, scilicet quia res intelligibiles vnitæ sunt in anima per modum, qui multiplicatur, & res intelligibiles, quæ non mouentur, sunt in anima per modum motus. Iam ergo ostensum est, quòd res intelligibiles & sensibiles sunt in anima: veruntamen res sensibiles corporeæ motæ sunt in anima per modum animalem vnitum, & spirituales res intelligibiles vnitæ quiescentes sunt in anima per modum qui multiplicat motum.

Propositio Decimaquinta.

OMnis sciens, qui scit essentiam suam, est rediens ad essentiam suam reditione completa. Quod est, quia scientia non est nisi actio intelligētis: cùm ergo scit sciens suam essentiam

tũc credit per ſoperationem ſuam intelligibilem ad eſſentiam ſuam. Et hoc non eſt ita, niſi quia ſciens & ſcitum ſunt res vna, quoniam ſcientia ſcientis eſſentiam ſuam, eſt ex eo, & ad eum, quia eſt ſcitum. Quod eſt, quia propterea quod ſciẽtia eſt ſcientia ſcientis, & ſciẽs ſcit eſſentiam ſuam, eſt eius operatio rediens ad eſſentiam ſuam. ergo ſubſtantia eius eſt rediens ad eſſentiam ſuam iterum. Et non ſignifico per reditionem ſubſtantiæ ad eſſentiam ſuam iterum, niſi quia eſt ſtans fixa per ſe, non indigens in ſua fixione & ſua eſſentia re alia regente ipſam: quoniam eſt ſubſtãtia ſimplex ſufficiens ſibi per ſeipſam.

Propoſitio Decimaſexta.

OMnes virtutes, quibus non eſt finis, pendentes ſunt per infinitum primum, quod eſt virtus virtutum: non quia ipſæ ſint acquiſitæ fixæ ſtantes in rebus entibus; immo ſunt virtus rebus entibus habentibus fixionem. Quòd ſi aliquis dicat, quòd ens primum cauſatum, ſcilicet intelligentia, eſt virtus, cui non eſt finis, dicimus, quòd non eſt ens cauſatum virtus, immo eſt ei virtus quędam. Et virtus quidem eius non eſt facta infinita niſi inferius & non ſuperius: quoniam ipſa non eſt virtus pura, quæ non eſt virtus, niſi quia virtus eſt, & eſt res, quæ non finitur inferius, neq; ſuperius. Ens autem primum cauſatum habet finem, & virtus eius eſt finis, ſecundum quem remanet cauſa eius: ens autem primum creans eſt infinitum primum purum. Quod eſt, quia, ſi entibus fortibus non eſt finis niſi per ſuam acquiſitionem ab infinito primo puro, propter quod ſunt entia infinita, & ſi eſt ens primum ipſum quod ponit res, quibus non eſt finis, tunc ipſum procul dubio eſt ſupra infinitum. Ens autem primum creatum,

creatum, ſcilicet intelligentia, ipſum non eſt finitum, immo dicitur, quòd eſt infinitum. neque dicitur, quòd eſt ipſummet, quod non eſt finitum. Ens ergo primum eſt menſura entium primorum intelligibilium, & entium ſecundorum ſenſibilium, ſcilicet quia ipſum eſt, quod omnia entia creauit, & menſurauit ea menſura conuenienti omni enti. Redeamus ergo & dicamus, quòd ens primum creans eſt ſupra infinitum, ſed ens ſecundum creatum eſt infinitum. Et quod eſt inter ens primum creans, & ens ſecundum creatum, eſt non finitum. Et reliquæ bonitates ſimplices, ſicut vita & lumen, & quæ ſunt eis ſimilia, ſunt cauſa rerum omnium habentium bonitates, ſcilicet quòd infinitum eſt à cauſa prima. Et cauſatum primum eſt cauſa omnis vitæ, & ſimiliter reliquę bonitates deſcendentes à cauſa prima ſuper creatum primum, in primis eſt intelligentia, deinde deſcendunt ſupra reliqua cauſata omnia intelligibilia & corporea mediante intelligentia.

Propoſitio Decimaſeptima.

OMnis virtus vnita plus eſt infinita quàm virtus multiplicata. Quod eſt, quia infinitum primum, quod eſt intelligentia, eſt propinquum vni puro. Propter illud ergo factum eſt, quòd in omni virtute propinqua vni puro eſt infinitas plus quàm in virtute longinqua ab eo. Quod eſt, quia virtus, quando incipit multiplicari, tunc deſtruitur vnitas eius, & quando deſtruitur eius vnitas, deſtruitur eius infinitas, & non deſtruitur infinitas eius, niſi quando diuiditur. & huius quidem ſignificatio eſt virtus diuiſa. Et quòd ipſa, quanto magis aggregatur & vnitur, tanto plus magnificatur & vehemẽtior fit, & efficit operationes mirabiles. Et quanto magis partitur & di-

uiditur, tanto plus minoratur & debilitatur, & efficit operationes viles. Iam igitur manifestum est, & planum, quòd virtus, quanto plus approximat vni puro & vero, fit vehemẽtior eius vnitas, & quanto vehementior fit eius vnitas, est infinitas in ea magis apparens & manifestior, & sunt operationes eius operationes magnæ, mirabiles, & nobiles.

Propositio Decimaoctaua.

RES omnes habent essentiam per ens primum. Et res viuæ omnes sunt motæ per essentiam suam propter vitam primam. Et res intelligibiles omnes habent scientiam propter intelligentiam primam. Quod est, quia, si omnis causa dat causato suo aliquid, tunc procul dubio ens primum dat causatis suis omnibus esse. Similiter vita dat causatis suis motum, quia vita est processio procedens ex ente primo quieto sempiterno, & motus similiter primus. Et similiter intelligentia dat causatis suis scientiam, quod est, quia omnis vera scientia non est nisi intelligentia, & intelligentia est primum sciens, quod est primum influens scientiam super reliqua entia. Redeamus ergo & dicamus, quòd ens primum quietum est causa causarum. & si primum ipsum dat esse omnibus, tunc ipsum dat eis per modum creationis. Vita autem prima dat eis, quæ sunt sub ea, vitam, & non per modum creationis, sed per modum formæ. Et similiter intelligentia non dat eis, quæ sunt sub ea, scientiam & reliquis rebus per modum creationis, sed per modum formæ.

Propositio Decimanona.

EX intelligentiis est, quæ est intelligentia diuina: quoniam ipsa recipit ex bonitatibus primis

mis, quæ procedunt ex causa prima per receptionem multam. Et de eis est, quæ est intelligentia tantum: quoniam non recipit ex bonitatibus primis nisi mediante intelligentia. Et ex animabus est, quæ est anima intelligibilis: quoniã ipsa est pendens per intelligentiam. Et ex eis est, quæ est anima tantum. Et ex corporibus naturalibus est, cui inest anima regens ipsum, & faciens directionem super ipsum. Et de eis sunt, quæ sunt corpora naturalia tantum, quibus nõ est anima. Et hoc non fit ita, nisi quoniam ipsa non est intelligibilis tota, neque animalis tota, neque corporea tota, nec dependet per causam, quæ est supra eam, scilicet quia non omnis intelligentia pendet per bonitates causæ primæ, nisi quæ est ex ea completa, & integra. Ipsa enim potest recipere bonitates descendentes ex causa prima, & pendere per eas, vt vehemens fiat eius vnitas. Et similiter iterum non omnis anima pendet per intelligentiam, nisi quæ est eis completa & integra, & vehementius similis cum intelligentia per hoc, quod pendet per intelligentiam, & est intelligentia completa. Similiter non omne corpus naturale habet animam, nisi quod est ex eis completum & integrum, quasi sit rationale, & secundum hanc formam sunt reliqui ordines intellectuales.

Propositio Vicesima.

CAusa prima regit res creatas omnes, præter quòd commisceatur cum eis. Quod eii, quia regimen non debilitat vnitatem eius exaltatam super omne esse, neque destruit eam, neque prohibet eam essentia vnitatis eius seiuncta à rebus, quin regat eas. Quod est, quia causa prima est fixa stans cũ vnitate sua pura semper, & ipsa regit

ses

res creatas omnes, & influit super eas virtutem vitæ.& bonitates secundum modum virtutis earum receptibilium,& possibilitaté earum. Prima enim bonitas influit bonitates supra res omnes influxione vna. Veruntamen vnaquæque rerum recipit ex illa influxione secundum modum suæ virtutis,& sui esse.Et bonitas prima influit bonitates super res omnes per modum vnum, quia non est bonitas nisi per suum esse,& suum ens,& suam virtutem,siquidem bonitas,& virtus,& ens, sunt res vna.Si ergo ens primum & bonitas fiunt res vna, sic & ipsum influit bonitates super res influxione communi, & diuersificantur bonitates & dona ex cõcursu recipientis.Quod est,quia recipientia bonitates non recipiũt æqualiter, imo quædam eorum recipiunt plus,quædam vero minus. Et hoc quidé est propter magnitudinem suæ largitatis.Redeamus ergo & dicamus, quòd inter omne agens,quod agit per essentiam suam, & intra factum suum,non est continuator,neque res aliqua media, & non est continuatio inter agens & factũ,nisi sit additio super esse: etenim quando agens & factum est per instrumentum, non facit per esse suum.& fiunt composita. Quapropter recipiens recipit per continuationem inter ipsum,& factorem suum, & est tunc agens seiunctum à facto suo. Agens vero, inter quod & factum suum non est continuatio penitus, est agens verum,& regens, faciens res per finem decoris, post quod non est possibile, vt sit decus aliud,& regit factum suum per vltimum regiminis,quod est,quia regit res per modum,per quem agit,& non nisi per ens suum. ergo ens eius iterum erit regimen eius. Quapropter fit, quòd regit & agit per vltimum decoris, & regimen, in quo non est diuersitas, neque tortuositas, & non diuersificantur operationes, & regimen propter causas primas, nisi propter meritum recipientis.

Propositio Vigesimaprima.

PRimum est diues per seipsum,& est diues magis.Et significatio eius est vnitas eius,nõ quia vnitas eius sit sparsa in ipso,immo est vnitas eius pura: quoniam est infinitæ simplicitatis simplex. Si autem aliquis vult scire, quòd causa prima est diues,proiiciat mentem suam super res compositas,& inquirat de eis inquisitione perscrutata:inueniet enim compositum omne diminutum,indigens aut alio, aut rebus, ex quibus componitur. Res autẽ simplex,quæ est bonitas,est vna,& vnitas eius est bonitas,& bonitas est res vna. Illa ergo res est diues magis,quæ influit, & non fit influxio super ipsam per aliquem motorum. Reliquæ autem res intelligibiles aut corporeæ corruptæ sunt,non diuites per seipsas,immo indigẽt vno vero influente super eas bonitates & omnes gratias.

Propositio Vigesimasecunda.

CAusa prima est super omne nomen, quo nominatur, quoniam, non pertinet ei diminutio, neque complementum solum:quoniam diminutum est non completum,& non potest efficere operationem completam, quoniam est diminutum. Et completum apud nos, quamuis sit sufficiens per seipsum, tamen non potest creare aliquid aliud, neque influere aliquid aliud à seipso omnino. Si ergo hoc ita est apud nos, dicimus quòd primum non est diminutum, neque completum tantum, sed est supra completum. Quoniã creans est res, & influens bonitates super eas influxione completa, quoniam est bonitas, cui non

non est finis, neque dimensiones. Bonitas ergo prima implet omnia secula bonitatibus. Veruntamen omne seculum non recipit de ista bonitate nisi secundum modum suæ potentiæ. Iam ergo ostensum & manifestum, quòd causa prima est super omne nomen, quo nominatur, & superior & altior.

Propositio Vigesimatertia.

OMnis intelligentia diuina scit res per hoc, quòd ipsa est intelligentia, & regit eas per hoc, quòd est diuina. Quod est, quia proprietas intelligentiæ est scientia, & non est eius complementum & integritas, nisi vt sit sciens. Regens ergo est Deus benedictus & sublimis, quoniam ipse replet res bonitatibus: & intelligentia est primum causatum, & est plus similis Deo sublimi, & propter illud regit res, quæ sub ea sunt. Et sicut Deus benedictus & excelsus influit bonitates super res, similiter intelligentia influit scientiam super res, quæ sunt sub ea. Veruntamen, quamuis intelligentia regat res, quæ sunt sub ea, tamen Deus benedictus & excelsus præcedit intelligentiam per regimen, & regit res regimine sublimioris ordinis & altioris, quàm sit regimen intelligentiæ, quod est illud, quod dat intelligentiæ regimen. Et significatio illius est, quòd res, quæ recipiunt regimen intelligentiæ, recipiunt regimen creatoris intelligentiæ. Quod est, quia non refugit regimen eius aliqua ex rebus omnino, quoniam vult vt faciat recipere bonitatem suam simul omnes res. quod est, quia non est quod omnis res, quæ desiderat intelligentiam, desiderat recipere eam, & res omnes desiderant bonitatem ex primo, & desiderãt recipere ipsum desiderio multo, & in illo non est qui dubitet.

Propo

Propositio Vigesimaquarta.

CAusa prima existit in omnibus rebus secundum vnam dispositionẽ: sed res omnes non existunt in causa prima secundum vnam dispositionem. Quod est, quia, quamuis causa prima existat in rebus omnibus, tamen vnaquæque res recipit eam secundum suæ potẽtiæ modum. quod est, quia ex rebus sunt, quæ recipiunt vnita receptione causam primam, & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione multiplicata: & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione æterna, & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione temporali: & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione spirituali: & ex eis sunt quæ recipiunt eam receptione corporali. Et diuersitas quidẽ receptionis non fit à causa prima, sed propter recipiens: quod est, quia recipiens diuersificatur. Propter illud ergo & susceptum diuersificatur. Influens vero existẽs vnum non diuersum, influit super omnes res omnes bonitates æqualiter. Bonitas nanq; influit super omnes res ex causa prima æqualiter. Res igitur sunt causa diuersitatis influxionis super omnes res. proculdubio ergo non inueniuntur omnes res in prima causa per modum vnum. Iam ergo ostensum est, quòd causa prima inuenitur in omnibus rebus per modũ vnum, & non inueniuntur in eo omnes res per modum vnum. Ergo secundum modum propinquitatis causæ primæ, & secundum modum, quo res recipere potest causam primam, secundum quantitatem illius potest recipere ex ea & delectari secundum eam. quod est, quia non recipit res ex prima causa, & non delectatur in ea nisi per modum esse sui. Et non intelligo per esse nisi cognitionem. Nam secundum modum, quo cognoscit res causam

sam primam secundum quantitatem illam recipit ex ea, & delectatur in ea, sicut ostendimus.

Propositio Vigesimaquinta.

SVbstantiæ vnitæ intellectuales non sunt generatæ ex re alia. Omnis substantia existens per essentiam suam nō est generata ex re alia. Quòd si aliquis dicit, possibile est, vt sit generata ex re alia, dicemus, vt si possibile est, vt substantia stans per essentiam suam sit generata ex re alia, proculdubio est substantia diminuta, indigens vt compleat eam id, ex quo generatur, & significatio illius est generatio ipsa. Quod est, quia generatio non est nisi via ex diminutione ad cōplementum. nam, si inueniatur res non indigens in generatione sui, idest in sua forma & sua formatione re alia nisi se, & est causa ipsa formationis suæ & sui complementi, est completa & integra semper. Et non fit causa formationis suæ & sui complementij, nisi per relationem suam ad causam suam semper. Illa ergo comparatio est formatio eius, & ipsius complementum simul. Iam ergo manifestum est, quòd omnis substantia stans per essentiam suam non est generata ex re alia.

Propositio Vigesimasexta.

OMnis substantia stans per seipsam est non cadens sub corruptione. Si autem aliquis dicat quòd possibile est quòd substantia stans per seipsam cadat sub corruptione, dicemus, si possibile est, quòd substantia stans per seipsam cadat sub corruptione, possibile est vt separetur eius essentia, & sit fixa stans per essentiam suam sine essentia sua: & hoc est inconueniens & impossibile, quoniam propterea, quòd est vna simplex non

non composita, est ipsa causa & causatum simul. Omnis autem rei cadentis sub corruptione non fit corruptio, nisi propter separationem suam à causa sua, dum vero permanet res per causam suam retinentem eam & seruantem ipsam, non perit, neque destruitur. Si ergo ita est, substantiæ stantes per essentiam suam non separantur à sua causa, quoniam est inseparabilis causa ab essentia sua, propter hoc, quòd causa eius est formatio sui, & non fit causa suiipsius nisi per relationem suam ad causam suam. Et ipsa est causa relationis ipsius, & ipsa est ipsa causa suiipsius per modum quem diximus, quoniam non perit nec destruitur, quoniam ipsa est causa & causatum simul, sicut ostendimus nuper. Iam ergo verificatum est, quòd omnis substantia stans per seipsam non destruitur, neque corrumpitur.

Propositio Vigesimaseptima.

OMnis substantia destructibilis non sempiterna, aut est composita, aut est delata super aliam rem. quod est, quia substantia aut est indigens rebus, ex quibus est, & est composita ex eis, aut est indigens fixione sua & essentia sua deferente. Cùm ergo separatur deferens causa, corrumpitur & destruitur, quòd si substantia non est composita, tunc est simplex, & est semper, nec destruitur nec corrumpitur omnino.

Propositio Vigesimaoctaua.

OMnis substantia stans per essentiam suam est simplex nec diuiditur. Quòd si dixerit aliquis possibile est vt diuidatur, dicemus, quòd, si possibile est vt substantia stans per se diuidatur, & est ipsa simplex: possibile est vt essentia partis eius sit per essentiam suam iterum, sicut essentia totius. si ergo possibile est illud, redit

pars super seipsam, & omnis pars eius est rediens super seipsam, sicut est rediens totum super essentiam suam: & hoc est impossibile. Si ergo impossibile est hoc substantia stans per seipsam est substantia indiuidua, & est simplex. si enim non est simplex, sed composita, pars eius est melior parte, & pars illius vilior parte: quare res melior est ex re viliori, & res vilior ex re meliore, quoniam est omnis pars eius seiuncta ab omni parte eius: quare vniuersitas eius non est sufficiés per seipsam, cùm indigeat partibus suis, ex quibus componitur: & hoc quidem non est de natura rei simplicis, imò de natura substantiarum compositarum. Iam ergo constat, quòd omnis substantia stans per essentiam est simplex, & non diuiditur: quoniam non recipit compositionem, vel diuisionem, nec corruptionem, nec destructionem, sicut ostendimus.

Propositio Vigesimanona.

OMnis substantia simplex est stans per seipsam, scilicet per essentiam suam. Quod est, quia creata sine tempore, & est in substantialitate sua superior substantiis temporalibus. Et significatio illius est, quia non est generata ex aliquo, quoniam est stans per essentiam suam, & substantiæ generatæ ex aliquo sunt substantiæ corporales & compositæ cadétes sub corruptione & generatione. Iam ergo manifestum, quòd omnis substantia stans per essentiam suam non est in tempore, quia est altior & superior tempore & rebus temporalibus.

Propositio Trigesima.

OMnis substantia creata in tempore aut est semper in tempore, & tempus non superfluit ab ea, quoniam est creata, & tempus æqualiter

liter: aut superfluit super tempus, & tempus superfluit ab ea, quia est creata in quibusdam horis temporis. Quod est, quia si creata sequuntur se adinuicem, & substantiam superiorem, nō sequitur nisi substantia inferior ei similis, non substantia dissimilis: substantiæ enim similes substantiæ superiori, & sunt substantiæ creatæ, à quibus non superfluit tempus, sunt substantiæ, quę non assimilantur substantiis sempiternis, & substantiæ sunt abscissæ à tempore, causatæ in quibusdam horis temporis. Non est ergo possibile, vt continuentur substantię causatæ in quibusdam horis temporis cum substantiis sempiternis, quoniam non assimilantur eis omnino. Substantiæ igitur sempiternæ in tempore sunt illæ, quæ continuantur cum substantiis sempiternis, & sunt mediæ inter substantias fixas, & inter substantias secundas in tempore. Et non est possibile, vt substantias sempiternas, quæ sunt supra tempus, sequantur substantiæ creatæ in tempore, nisi mediantibus substantiis temporalibus sempiternis in tempore: & istæ quidem substantiæ non sunt factæ mediæ, nisi quia ipsę cōmunicant substantiis sublimioribus in permanentia, & communicant substantiis temporalibus abscissis in tempore per generationem. Ipsæ enim, quamuis sint sempiternæ, tamen permanentia earum est per generationem & motum, & substantiæ sempiternæ cum tempore sunt similes substantiis sempiternis, quæ sunt supra tempus per durabilitatem, & non assimilantur eis in motu, vel generatione. Substantiæ autem factæ in tempore non assimilantur substantiis sempiternis, quæ sunt supra tempus per aliquem modum vel motum. si ergo non assimilantur eis, tunc non possunt acquirere eas, neque

tangere eas. Necessarię ergo sunt substantię sempiternæ, quæ tangunt substantias sempiternas, quæ sunt supra tempus, & erunt tangentes substantias, quæ sunt in tempore, scilicet sub generatione & corruptione. Ergo aggregabunt per motum suum inter substantias sempiternas, quæ sunt supra tempus, & aggregabilitatem suam inter substantias, quæ sunt supra tempus, & inter substantias, quæ sunt sub tempore, scilicet quæ sunt cadentes sub generatione & corruptione. Et aggregabũt inter substantias bonas & inter substantias viles, vt non priuentur substantiæ viles, substantiis bonis, & priuentur cum bonitate & omni communitate, & non sit eis remanentia neque fixio. Iam ergo ostensum est, quòd durabilitatis duę sunt species: quarum vna est æterna, & altera est temporalis: veruntamen vna duarum durabilitatum est stans quieta, & altera mouetur, & vna earum aggregatur compositioni finali, & operationes eius omnes sunt simul, neque quædam earum est ante quandam, & altera est currens & extensa: quędam operationes eius sunt ante quasdam, & vnitas vnius earum est per essentiam suam, & vnitas alterius est per partes suas. quarum vna est seiuncta suæ compari per modum primum & postremum. Iam ergo manifestum est, quòd substantiarum quædam sunt sempiternæ, & sunt supra tempus, & ex eis sunt, quæ sunt sempiternæ æquales tempori, & tempus non superfluit ab eis, & ex eis sunt, quæ sunt abscissæ à tempore, & tempus superfluit eis ex superiori earum & ipsarum inferiori, scilicet ex principio earum vsque in finem & ipsarũ extremum: & sunt substantiæ cadentes sub generatione & corruptione.

Prop

Propositio Trigesimaprima.

INter rem, cuius substantia & actio sunt in momento æternitatis, & inter rem cuius substantia & actio sunt in momento temporis, existens est mediũ, & est illud, cuius substantia est ex momento æternitatis, & operatio ex momento temporis. Quod est, quia res, cuius substantia cadit sub tempore, scilicet, quia tempus continet eam, est in omnibus dispositionibus suis cadens sub tempore: quare & eius operatio cadit sub tempore, quoniam eius essentia est in tempore, quoniam, quando substantia rei cadit sub tempore, procul dubio & eius actio sub tempore cadit. Res autem cadens sub tępore in omnibus dispositionibus suis seiuncta est à re cadente sub æternitate in omnibus dispositionibus suis: continuatio enim non est nisi in rebus similibus. Necesse est ergo, vt sit res aliqua, quæ sit res tertia media inter vtrasque, cuius substantia cadat sub æternitate, & ipsius actio cadat sub tempore. Impossibile nanque est, vt sit res, cuius substantia cadat sub tempore, & eius actio sub æternitate: sic enim actio eius melior esset ipsius substantia: hoc autem impossibile est. Manifestum igitur est, quòd inter res cadentes sub tempore cum suis actionibus & substantiis, & inter res, quarum substantiæ & actiones sunt cadentes sub momento æternitatis, sunt res cadentes sub æternitate per substantias suas, & cadentes sub tempore per operationes suas, sicut ostendimus.

Propositio Trigesimasecunda.

OMnis substantia cadens in quibusdam dispositionibus suis sub æternitate, & in quibusdam dispositionibus suis sub tempore, est ens

& generatio simul. Quod est, quia omnis res cadens sub æternitate est ens vere, & omnis res cadens sub tempore est generatio vere. Si ergo ita est, tunc res vna cadens sub æternitate & tempore est ens, & generatio non per modum vnum, sed per modum & modũ. Iam ergo manifestum est ex hoc, quod diximus, quòd omne generatum cadens per substantiam suam sub tempore, est habens substantiam dependentem per esse purum, quod est causa durabilitatis, & causa rerum sempiternarum, & omnium destructibilium. Necessarium est autem vnum faciens adipisci vnitates, & ipsum non adipiscatur, sed reliquæ vnitates omnes sunt acquisitæ. Et illius quidem significatio est hoc quod dico, si inuenitur vnum faciens acquirere non acquisitum, & aliud acquirere faciens acquisitum, tunc quæ differentia est inter ipsum & primum acquirere faciens. non enim potest facere vel esse, quin aut sit simile ei in omnibus dispositionibus suis: aut sit inter vtraque differentia. Si ergo est similis eis in omnibus dispositionibus suis, tũc vnum eorum non est primum, & alterum secundum: & si vnum eorum non est simile alteri in omnibus dispositionibus suis, tunc proculdubio vnum eorum est primum, & alterum secundum. Illud ergo, in quo est vnitas fixa non dependens ex aliquo, est vnum primum verum, sicut ostendimus: & illud, in quo est vnitas inuenta ex alio inuenta, est præter vnum primum verum. Si ergo est ex alio, est ex vno primo vero acquisita vnitas. Prouenit ergo inde, vt vni primo vero sit vnitas, & iterum reliquis vnis: & non sit vnitas nisi per vnum primum verum, quod est causa vnitatis. Iam ergo manifestum est & planum, quòd

quòd omnis vnitas post vnum verum est acquisita & causata: veruntamen vnum verum primum est causans vnitates, faciens acquirere, non acquisitum, sicut ostendimus.

Aristotelis Libelli de Causis finis.

Series chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO.

LVGDVNI,

Excudebat Iacobus Faurus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca